Hic Liber est egregius
mutatis tamen mutandis
pro Beneplacito Lectoris
J. H.

De Ordine Diaconatus et Presbyteratus

R. P.

LEONARDI LESSII

E' SOCIETATE

IESV,

SACRÆ THEOLOGIÆ

IN ACADEMIA LOVANIENSI

QVONDAM PROFESSORIS,

DE IVRE ET IVSTITIA

COMPENDIVM;

A quodam Patre eiusdem Societatis compilatum.

ANNO DOMINI M. DC. XXXIV.

DVACI,

Apud GERARDVM PINCHON Typographum iuratum, sub signo Coloniæ.

INDEX CAPITVM ET QVÆSTIONVM.

CAPVT PRIMVM.

FINIS.

APPROBATIO.

HIc Tractatus *De Iure & Iustitia ex Lessij Societatis Iesu*, in Academia Louaniensi Theologi Professoris, duobus *De Iure & Iustitia* libris fideliter conformatus est, in eiusdem compendiosam doctrinæ copiam vtiliter imprimetur. Actum Duaci die 23. Ianuarij 1634.

MATHIAS NAVEVS *S. Theologiæ Doctor, & Lib. Censor Episcopalis.*

TRACTATVS DE IVRE ET IVSTITIA.

POST Theologicas Virtutes agendum de Cardinalibus, quarum pręcipua est Iustitia, de qua disputant Scholast. in 3. distinct. 36. Canonistæ in decreto distinct. 1. Iuristæ in ff. de Iustitia & Iure d. 12. hic quæst. 57. & seq. & alij quos suo loco citabimus, sumitur autem Iustitia tripliciter. Primo, Largè, vt quædam virtus generalis, quæ omnes complectitur; & est idem quod sanctitas; Quo pacto Viri sancti in scriptura appellantur iusti: & mutatio illa, qua quis ex statu peccati transfertur in statum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei dicitur iustificatio. Secundo, sumitur strictè, vt est virtus quædam particularis, distincta à reliquis omnibus, cuius officium est, vnicuique dare, quod ipsi debetur, & æqualitatem in omni contractu constituere. Hoc modo nos agimus hic de iustitia.

CAPVT I.

De Iure.

ANTEQVAM aggrediar qq. Diui Thomæ, præmittendæ sunt aliquot disputationes de Iure, dominio, vsufructu, possessione & de similibus, quæ necessaria sunt ad intelligendam materiam de iustitia.

QVÆSTIO I.

Quid sit ius.

1. PRima Conclusio. Nomen iuris æquiuocū est, & sumitur Primò pro regula seu norma operis iusti, cuiusmodi regula est lex, præceptū, & sententia iudicis. Hæc enim est veluti priuata quædam lex: Et hoc modo iudex dicitur dictare Ius, & præesse Iuri dicendo. Secūdo pro sententia iuris, quo pacto sumitur à Celso Iureconsf. teste Vlpiano, L. 1. ff. de Iure & Iustitia, cū ait, Ius est ars boni & æqui. Tertiò pro potestate & actione, quam quis habet in rem aliquam, quo pacto dicimus aliquem vti suo iure.

Quartò pro iusto & æquo: Hæ duæ postremæ acceptiones ad nostrum institutum pertinent.

2. Secunda Conclusio. Ius in quarta acceptione, quatenus est idē quod iustum, potest tripliciter accipi. Primò, generalissimè pro omni eo, quod est legi consentaneum, quod ab Aristotele vocatur iustum legitimum; & reipsa idem est quod honestum; quo pacto omne opus virtutis dicitur iustum. Secundò, minus generaliter pro omni eo, quod alteri ex quacunque honestate, seu æquitate, est debitum: dupliciter autem potest aliquid alteri esse debitum. Primò, debito legali quod & vocatur debitum iustitiæ. Secundò, debito morali seu honestatis, vt docet Diuus Thomas quæst. 80. & quæst. 106. art. 4. ad 1. Debitum legale seu Iustitiæ est, ad quod alter verum Ius & actionem moralem habet, & ideo ratione illius Iuris alius obligatur lege Iustitiæ ad illud reddendum. Debitum morale est, quod non fundatur in tali Iure seu actione, sed solum in honestate morali, & debita rectitudine virtutis, quam quisque seruare tenetur in suis actionibus, quæ sunt ad alterum. Quisque enim erga alterum tenetur operari secundum legem virtutis, & dictamen rectæ rationis, quamuis alter verum Ius ad hoc non habeat, verbi gratia, teneor morali debito eleemosynam dare pauperi; & tamen pauper non habet Ius & actionem ad hoc, vt illi dem. Idem habet locum in gratitudine & veritate. Tertio, accipitur Ius & iustum strictè pro iusto legali tantùm, quod ita debitum est, vt alter habeat verum Ius & actionem ad illud exigendum, & hoc modo est obiectum iustitiæ, de qua disputamus.

QVÆSTIO II.

Quid sit Ius illud, quod significat præceptum.

1. PRima Conclusio. Ius in tertia acceptione est potestas, seu facultas legitima ad rem aliquam obtinendam, siue ad vsum rei, vel ad aliquā functionem, aut negationem functionis, cuius violatio sine iusta ratione factam iniuriam constituit. Primo dicitur potestas legitima, id est, lege concessa, siue legi consentanea: nam potestas, quæ secundum legem non competit, non est Ius, sed potius iniquitas. Lex autem secundum quā Ius competit, vel est naturalis, vel positiua. Lege naturali habemus Ius ad vsum membrorum, ad vitam sustentādam, ad vim propulsandam lege positiua ad hæreditatis successionem, ad præscribendum, ad vsucapiendum certo tempore rem alienam. Sūt enim tot genera Iurium quot genera legum, quæ Ius tribuunt. Quamuis hæc diuersitas non faciat diuersitatem in Iustitiæ habitu. Nam Iustitia æquè inclinat ad reddendum debitū, siue id oriatur ex lege naturali, siue ex positiua. Secundò dicitur potestas ad functionem, aut negationē functionis, quia non solum Ius habeo, vt aliquid agam, aut vt proximus aliquid agat, v. g. vt mihi seruiat, sed etiam vt non agat, v. g. vt me non impediat, & non lædat. Tertiò dicitur potestas, cuius violatio constituit iniuriam, quia huic Iuri, de quo agimus, opponitur iniuria; quæ nihil aliud est, quam peccatum, quo quis alterius Ius violat, quod est peccatum iniustitiæ. Porrò vt hæc violatio constituat iniuriam debet fieri sine legitima causa. Nam si fiat ex legitima causa non erit iniuria, v. g. Petrus habet Ius ad repetendum gladium, quem apud me deposuit, si contraueniam huic Iuri, sine legitima causa, facio ei iniuriam; si

autem ſit legitima cauſa, vt ſi interueniat furor, ſeu amentia, non facio ei iniuriam. Hinc ſequitur Ius eſſe quaſi menſuram iniuriæ. Nam quantum illi ſine legitima cauſa contrauenitur, tantum fit iniuriæ.

Sed duo notanda ſunt. Primum, hæc duo non pugnare, aliquem habere Ius ad aliquid, & pati iniuriã; imo hoc poſterius non poteſt eſſe ſine priori. Nemo enim poteſt pati iniuriam, niſi habeat ius ad aliquid. Nam iniuria in eo conſiſtit, quod ſine legitima cauſa contraueniatur iuri, quod quis habet. Secundum, non ſemper eum, qui exequitur id, ad quod Ius habet exercere actum iuſtitiæ, tametſi is, qui ſine legitima cauſa violat Ius alterius, ſemper exerceat actum iniuſtitiæ, v. g. qui veſcitur cibo ſuo, aut qui veſtit ſe veſte ſua, exercet actum, ad quē Ius habet; & ideo dicitur vti ſuo iure: non tamen exercet actum iuſtitiæ, quia omnis actus iuſtitiæ eſt ad alterum, qui autem ſine legitima cauſa impediret hoc Ius, quod alter habet, actum iniuſtitię exerceret.

2. Secunda Concluſio. Hęc poteſtas nihil eſt aliud, quam habitudo quædam perſonæ ad rem, in quam Ius habere dicitur, & aliquando habet ſe per modum potentiæ actiuæ, vt ius ad aliquid agendum, vel percipiendum: aliquando per modum paſſiuæ, vt Ius creditoris, vt ſibi debitum ſoluatur; & Ius dominorum, vt ſibi ſeruiatur à famulis; & Ius ſubditorũ, vt debitè gubernentur à Principe: Aliquando per modum potentiæ reſiſtendi, vt Ius, quod quis habet, ne alius ædificet in tali loco, aut ne feneſtram aperiat.

3. Quæres. An hoc Ius ſumptum pro poteſtate ſit aliquid reale? Reſpondeo. Nec eſt ens reale, nec rationis, ſed aliquid morale, quod ſecundũ communem æſtimationem hominum ſufficit ad varios effectus licitè efficiendos, & aliquando oritur ex deputatione, & voluntate hominum; aliquando ex beneficio naturæ. Siue vt ſuprà dictum eſt, aliquando ex lege naturali, aliquando ex lege poſitiua.

4. Dices. Si eſt tantum aliquid morale, quomodo ab eo poſſunt procedere effectus, & actiones reales? Reſpondeo. Actiones reales, quæ tribuũtur huic poteſtati, ſeu Iuri non pendent ab ipſo iure effectiuè, quaſi Ius, ſeu poteſtas moralis ſit effectiuum principium actionum moralium; ſed ſolum habent ab Iure, vt licitè ſine iniuria exerceantur. Vbi nota, Tria ſpectari poſſe in eo, qui habet Ius ſeu poteſtatem moralem. Primum eſt capacitas aliqua realis, à qua actiones reales procedunt. Alterum Ius ipſum, quod ſupponit hanc capacitatem, & à quo habent actiones, vt legitimè fiant. Tertium eſt reſpectus rationis, qui in hoc Iure fundatur, v. g. in Doctore, qui habet Ius publicè docendi & interpretandi, eſt primò cognitio quædam & ſcientia earum rerum, quas docendas ſuſcipit, & ab hac cognitione & ſcientiâ procedunt reales actiones docendi & interpretandi. Secundo eſt ipſum Ius docendi & interpretandi, ratione cuius dicitur licitè docere & interpretari. Tertiò ſunt varij reſpectus, qui fundantur in hoc iure. Nam hoc Ius duo potiſſimum reſpicit, nempe iuſtum ſeu debitum legale, quod eſt obiectum iuſtitiæ, & obligationem iuſtitiæ in eo qui debet. Vnde & debitum ſeu iuſtum legale à duobus reſpicitur tanquam correlatiuis, nempe obligatione, quæ eſt in debente; & à iure, quod eſt in eo, cui debetur; à iuſtitia verò reſpicitur tanquam eius obiectum.

QVÆSTIO III.

De Iure naturali & positiuo.

1. PRima Conclusio. Diuisio Iuris in naturale & positiuum potest cõuenire iuri in 1. 3. & 4. acceptione, nẽpe vt ius sumitur siue pro lege, siue pro potestate, siue pro iusto seu debito. Potest ergo his tribus modis explicari. Primò lex alia est naturalis, alia positiua. Secũdò, potestas alia conceditur lege naturali, alia positiua, Tertiò, Iustum seu debitum aliud est lege naturali debitum, aliud positiuâ.

2. Secunda Conclusio. Aliter Iuristæ, aliter Theologi hanc diuisionem explicant. Iuristæ diuidunt Ius in naturale, gentium, & ciuile, vt habetur l. 1. & seqq. ff. de iustitia & iure, & instit de iure naturali, gẽtium, & ciuili. Ius naturale vocant, quod est commune hominibus ac brutis, vt coniunctio maris & fœminæ, liberorum procreatio, ac educatio. Ius gentium, quod est proprium hominibus, & illis omnibus, aut ferè omnibus commune, vt religio erga Deum, obsequium erga patriam & parentes, bella, captiuitates & seruitutes, emptio & venditio, & similes contractus. Ius ciuile, quod est proprium alicui Reipublicæ aut ciuitati. Vbi nota Ius ciuile apud Iuristas duobus modis vsurpari. Primò propriè & strictè pro eo, quod est proprium cuique ciuitati & regno. Et sic distinguitur à iure naturali & gentium, vt ex dictis patet. Secundo pro toto illo Iure, quo vnumquodque regnum, aut ciuitas regitur, & sic complectitur & Ius gentium, & naturale. Nam vnumquodque regnum, non solum regitur iure sibi proprio, sed etiam iure gentium & naturali. Hoc sensu Vlpian. libr. 1. ff. de iustitia & iure, dicit: Ius priuatum esse collectum ex præceptis naturalibus gentium, & ciuilibus. Et Aristoteles 5. Ethi. 7. diuidit Ius ciuile hoc modo sumptum in Ius naturale, & legitimum, id est, positiuum.

3. Tertia Conclusio. Theologi diuidunt Ius in naturale & positiuum; deinde positiuum in diuinum & humanum: denique humanum in Ius gentium, ciuile, & canonicum. Ius naturale vocant, quod est consentaneũ naturæ rationali, nec in brutis, sed in hominibus locum habet. Ius gentium quod communi gentium consensu introductum est. Cętera facilia sunt. Vnde patet aliqua esse de iure gentiũ apud Iuristas, quæ apud Theologos sunt de iure naturali, vt est religio erga Deum, obsequium erga patriam, & quęcunque in Decalogo præcepta aut prohibita sunt quoad substantiam. Nec tamen reipsa dissentiunt Iuristæ & Theologi; sed tantùm in modo loquendi.

QVÆSTIO IV.

De Iure simpliciter, & secundum quid; Item de paterno, dominatiuo, & œconomico.

1. PRima Conclusio. Ius seu iustum, diuiditur in iustum simpliciter, & secundum quid. Alij vocant ęquale, & inęquale. Vt aliquid sit iustũ simpliciter, tria requiruntur. Primum vt sit ad alterum. Secundum, vt interueniat ratio debiti. Tertium, vt constituatur æqualitas. Hinc sequitur illud esse Ius sęcundum quid, cui aliqua ex his conditionibus deest. Vide

D. Thom. quæst. 57. artic. 4. & quæst. 80. & Arist. 5. Ethic. 6.

2. Secunda Conclusio. Inter patrem & filium, dominum & seruum, virum & vxorem, quatenus tales sunt, non est iustum simpliciter, quod Arist, & D. Th. appellant iustum ciuile, seu politicum, quale est inter ciues: sed inter patrem & filium est iustum paternum: Inter dominum & seruū est iustum herile, seu dominatiuum: Inter virum & vxorem est iustum œconomicum. Ita D. Th. & Arist. loco citato. Ratio est, quia, vt aliquid sit iustum simpliciter, requiruntur tres conditiones enarratæ. At prima conditio deest in proposito, quia iustum de quo agimus, non est simpliciter ad alterum. Nam filius non est omninò alter à patre, cum sit pars eius ab eo decisa: nec seruus est omnino alter à Domino, cū sit eius quasi instrumentum, ac possessio: nec vxor est omnino alter à viro, cum sint quasi vna caro. In secūda conditione non est defectus. In tertia est defectus inter patrem & filium, quia filius non potest patri reddere ęquiualens. Notat D. Th. ex Aristotele iustum œconomicum, quod est inter virum & vxorem, minus recedere à iusto politico, quod est iustum simpliciter, quā Ius paternum & dominatiuum. Ratio, quia vxor magis distinguitur à viro, quam filius à patre, seruus à domino. Nam vir & vxor sunt duæ partes, vnius communitatis domesticę, vt docet Aristoteles. 1. Polit. 3. sicut ciues sunt partes vnius ciuitatis. At dominus & seruus non sunt duę partes, sed alter est instrumentum alterius; similiter pater & filius non sunt duę partes, sed alter se habet per modum partis, alter per modum totius.

3. Quæres. Quomodo intelligendum sit inter patrem & filium non esse iustum simpliciter? Nam duobus modis id intelligi potest. Primò, nō esse iustum propriè dictum. Secundò, esse quidem iustum propriè dictū; non tamen perfectè; sed imperfectè iustum. Respondeo. Debet intelligi primo modo. Ratio est, quia iustum propriè dictum est obiectum iustitię propriè dictæ; sed inter patrem & filium, quâ tales, non est Iustitia propriè dicta: ergo nec iustum propriè dictum. Minor patet, quia virtus, quâ filius vt filius, reddit ius suum patri, est virtus pietatis, quę à iustitia distinguitur, & ei annexa est, vt docet Diuus Thomas quæstione octogesima & centesima prima. Et quidem pietas, partim deficit à Iustitia, partim superat. Deficit in eo, quòd non sit perfectè ad alterum, nec possit reddere æquiualens: Superat verò, quia debitum quod ex pietate debetur, est multò præstantius & perfectius in ratione debiti, quam quod ex iustitia debetur, vt docet Domin. Soto libro tertio de iustitia quæstione 1. articulo quarto, Caiet. hic quæst. 57. art. 4. & Valent. qu. 1. p. 2.

4. Dices primò. Amicitia non minus debet esse ad alterum, quàm Iustitia, vt docet Aristot. 8. Eth. cap. 8. sed inter Patrem & Filium est propriè amicitia, vt docet idem Aristot. 8. Eth. cap. 14. Ergo & inter illos est propriè Iustitia. Secundò, potest inter eos propriè iniuria & iustitia esse, vt si filius interficiat parentem: ergo & propriè Iustitia. Tertio, inter Christū; & Deum Patrem, fuit propriè Iustitia, quia ex Iustitia satisfecit pro humano genere Patri: & tamen Christus ratione naturæ diuinæ est aliquid patris. Quartò, quia inter Deum & quemlibet hominem iustum potest intercedere vera iustitia, quia homo iustus ex Iustitia potest mereri vitam æternam: & tamen homo iustus est aliquid Dei, cum sit eius filius per adoptionem, & seruus per creationem. Solutio pendet ex seq. concl.

5. Tertia Conclusio. Inter Patrem & Filium, si non spectentur vt tales

ſunt,ſed aliquo alio modo, poteſt eſſe iuſtum ſimpliciter, & vera iuſtitia. Ita Domin. Soto li.3.de iuſt.quæſt.1.artic.4.Molina tract.1.de iuſt. diſp. 7.& Aragon.hic quæſt 57.art.4. quamuis contrarium ſentiant Caiet. q. 57.art.4.& Valentia quæſt.1.p.2.Nota filium tribus modis ſpectari poſſe.Primò,quatenus eſt pars quædam per naturalem generationem à Patre deciſa. Secundò, quatenus non eſt ſui iuris, quoad bona temporalia, ſed ſub Iure & poteſtate Patris.Tertiò,quatenus eſt ſui Iuris,& egreſſus è poteſtate paterna,ſiue per emancipationem, ſiue alio modo, vt fit in peculio caſtrenſi,vel quaſi caſtrenſi,etiam ante emancipationem.Hoc tertio eſt omnino alter à Patre,non autem primo & ſecundo modo. Si ergo filius ſpectetur primo modo,non poteſt inter illum & Patrem eſſe Iuſtitia propriè dicta,tum quia non eſt omnino alter à Patre, nec poteſt illi reddere æquiualens, vt ſupra dictum: tum etiam,quia licet ea ratione debeat Patri obſequium & reuerentiam,& hoc debitum ſit valde præſtans,quod arctiſſimè obligat;tamen non eſt debitum legale ſeu iuſtitiæ, ſed debitum morale ſeu honeſtatis.Ratio patet ex prima quæſtione,quia Pater non habet Ius & actionem moralem ad exigendum illud debitum. Si ſpectetur ſecundo modo nõ poteſt etiam inter illum & Patrem eſſe Iuſtitia propriè dicta,quia licet in perſona ſit alter à Patre: non tamen in iure.Nã in filio nullum eſt ius,quod non ſit ſub poteſtate Patris,aut quod poſſit Patrem ex iuſtitia obligare.Si tertio modo ſpectetur,poteſt eſſe iuſtitia inter illum & Patrem,quia cum ſit ſui iuris,nec amplius ſub paterna poteſtate, nõ minus eſt alter à Patre,quàm quiuis alius,qui eſt ſui iuris:poteſt ergo cum patre inire contractus ciuiles,ſicut cum alijs hominibus. Hinc facilè ſoluuntur argumenta contraria.Ad primum Reſpondeo.Sicut inter Patrem & Filium emancipatum poteſt eſſe amicitia,ita & iuſtititia.De filio nondum emancipato eſt alia ratio,quia ille non habet proprium Ius: Iuſtitia autem debet eſſe ad alterum, qui habet Ius, quod non requiritur in amicitia.Ad ſecundum Reſp.Eo ſenſu quo inter Patrem & Filium poteſt eſſe iniuria,poteſt etiam eſſe iuſtitia:ac primò ſi filius peccet contra Patrẽ in ijs,quæ debet illi præſtare ex pietate, non erit iniuſtitia, ſed impietas. Secundò,Si ante emancipationem peccet contra illum in bonis temporalibus,non erit iniuſtitia,ſed quaſi quædam prodigalitas.Nam bona Patris cenſentur eſſe bona filij,ac proinde non ſunt aliena:Tertio,ſi poſt emancipationem peccet in iiſdem bonis,erit vera iniuſtitia,quia iã filius eſt ſui iuris,& habet bona propria diſtincta à bonis paternis.Denique ſi interficiat Patrem,antequam emancipetur,erit impius & parricida,ſi poſt emãcipationem,etiam iniuſtus.Ad Tertium & Quartum Reſp. Valentia loco citato. Inter Deum Patrem & Chriſtum hominem: & ſimiliter inter Deum & quemlibet iuſtum, non eſſe propriè talem Iuſtitiam,qualis eſt inter ciues,ſed eſſe Iuſtitiam quandam alterius ordinis,quæ ſpecie diſtincta ſit à Iuſtitia politica. Sed quicquid ſit de hac re, difficultas in eo ſolum eſt,An inter Deum Patrem,& Chriſtum hominem,ſit ſufficiẽs diſtinctio vt Chriſtus poſſit dici alter à Patre,& conſequenter,An inter illos poſſit eſſe Iuſtitia.Reſp.Affirmatiuè,tum quia humana Chriſti natura ſufficiẽter diſtinguitur à diuina natura Patris,tum etiam,quia vbicunque ſunt diſtincta dominia & iura, ibi poteſt intercedere Iuſtitia. Chriſtus autem habuit proprium dominium actuum voluntatis humanæ,diſtinctum à dominio voluntatis diuinæ.Idem eſt de Deo,& quolibet iuſto.

QVÆSTIO V.

De Iure in re, & ad rem.

1. PRima Conclusio. Ius in re, est ius circa rem aliquam, ad quos res ipsa deuincta est, Ius ad rem, est Ius circa rem aliquam, ad quos res ipsa nondum est deuincta. Ita Molina tract. 2. de iust. disp. 2. Alij autem hoc modo: Ius in re est, quod quis habet in re iam sua, & obtenta: Ius ad rem, quod quis habet, vt res aliqua fiat ipsius.

2. Secunda Conclusio. Vt aliquis acquirat Ius in re, tria requiruntur. Primò, Existentia rei. Secundò, Titulus, qualis est, v. g. emptio vel donatio, vel aliquis similis. Tertiò, Traditio: Si vnum ex his desit, non est Ius in re. Est communis sententia, quam sequitur loco citato Molina & colligitur ex L. traditionibus C. de pactis, qui sic habet: Traditionibus & vsucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur. Hinc sequitur. Primò, Ecclesiasticos non habere Ius in re circa fructus suorum beneficiorũ, quos sequenti anno percepturi sunt, quia illi fructus nondum existunt; habent tamen Ius ad rem. Secundo, Fures & vsurarios non habere Ius in re circa pecunias furto, vel vsura acquisitas. Quia licet illæ pecuniæ, iam existant, & etiam obtineantur à furibus & vsurarijs, tamen deest legitimus titulus. Tertiò, Emptorem non habere Ius in re circa equum, pro quo pretium persoluit, quamdiu equus non est illi traditus; habet tamen Ius ad rem. Vnde, si Vẽditor eundem equum alteri vendat, & simul tradat, hic secundus emptor acquiret Ius in re, nec tenebitur equum tradere priori emptori. Ita habetur. L. Quoties C. de rei venditione. Et ratio est, quia prior emptor non habet Ius in re, sed tantum Ius ad rem, & posterior acquisiuit sibi Ius in re: ergo non res vendita, sed venditor ipse est obligatus priori emptori, ac proinde priori emptori non conceditur actio realis in rem; quæ iam alterius effecta est, sed actio personalis in venditorem, qui tenetur cum ipso componere.

3. Tertia Conclusio. Vt aliquis acquirat Ius ad rẽ, non est necessaria existentia rei, nec traditio, sed legitimus titulus. Hoc patet in exemplis allatis. Nam Ecclesiastici habent ius ad rem respectu omnium fructuum, quos sequenti anno percepturi sunt, etsi illi fructus non existant. Item emptor habet Ius ad rem respectu prædij quod emit, antequam traditio facta sit.

4. Quæres primò, Quid intersit inter eum, qui habet Ius in re, & eum qui habet Ius ad rem, quoad forum iudiciale? Respondeo. Ei, qui habet Ius in re, conceditur actio realis respectu rei, quæ tali Iuri est deuincta ad cuiuscunque manus perueniat res illa. Ei verò, qui solum habet Ius ad rem, sola actio personalis conceditur.

5. Queres secundò, Quale ius habeat is, qui furto amisit suũ equum, aut qui amisit possessionẽ sui prædij. Resp. Si ante amissum fuerit verus Dominus equi, & prædij, & consequenter habuerit Ius in re, tunc etiam post amissum vtriusque manet dominus, & seruat Ius in re. Hoc intellige respectu equi & prædij, non autem respectu possessionis vtriusque. Nam respectu possessionis habet tantum Ius ad rem. Ratio est, quia cum possessio nondum existat, non potest circa illam habere Ius in re, vt ex dictis patet. Quod autem habeat Ius in re circa equum & prædium, inde patet, quia ante amissum habebat Ius in re, & dominium; hoc autem non amisit per furtum, aut elocationem.

6. Quarta Conclusio. Quando dicitur, aliud esse Ius in re, aliud Ius ad rem, nomine rei non tantum intelligimus res corporales, quæ tangi possunt, vt equum, vestem, domum, aurum, argentum: sed etiam incorporales, quæ solum intellectu percipiuntur, cuiusmodi sunt iura ad aliquid, vt v.g. Ius adeundi hæreditatem, Ius fruendi aut vtendi re alterius, Ius viæ per agrum alienum, Ius mittendi stillicidium alicuius domus super alienam domum & similia. Hæc enim iura computantur inter res incorporales, vt habetur instit. de rebus corporalibus & incorporalibus. Hinc sequitur, sicut in corporalibus, aliquando solũ acquirimus Ius ad rem, aliquando verò Ius in re: sic etiam fieri in ipsis Iuribus. Itẽ sicut in corporalibus nõ acquiritur Ius in re, nisi facta traditione: sic etiã ordinariè fieri in incorporalibus. Vnde si Petrus v.g. donet, aut vendat alicui vsumfructũ aut aliud ius in prædio suo, cui Iuri seruitus in eo prædio respondeat, & ante traditionem illius Iuris venditi aut donati tradat idem prędiũ venditum alteri, nullo interposito pacto, vt emptor teneatur permittere & cõcedere Ius, quod venditor illi alteri donauerat, aut vẽdiderat, sanè emptor cui facta fuerit traditio prædij, ad nihil tenetur ei, cui prius fuerat venditũ, aut donatum Ius illud, eo quod comparauerit Ius ad rem. Secus autem esset, si præter titulũ emptionis, aut donationis, interuenisset traditio illius Iuris; tunc enim primus emptor & donatarius comparasset Ius in re, antequam secunda venditio fieret. Et ideò prædium illud, ad cuiuscunq; manus deuenisset, cum eo onere, & obligatione reali transisset. Ita colligitur ex L. si sub vna, ff. de verborum obligationibus, cuius hæc sunt verba: Si quis viam ad fundum suum dari stipulatus fuerit; postea fundum, partemúe eius ante constitutam seruitutem alienauerit euanescit stipulatio. Ex quibus verbis patet stipulationem, aut titulum ad seruitutem non sufficere vt constituta censeatur, & acquisitum sit Ius in re, nisi traditio sit subsecuta. Vnde si fundus, in cuius vtilitatem seruitus fuerat promissa, vẽdatur, & tradatur alteri, Ius seruitutis illius, non transit in emptorem; nisi fortè vẽditor Ius illud personale, quod ad illam seruitutem habebat, emptori cesserit, saltem per clausulam illam particularem, quam tabelliones in instrumentis publicis solent apponere, nempe quod cesserit omne Ius reale, vel personale competens sibi in tali re. Similiter si fundus, in quo talis seruitus fuerat promissa, vendatur & tradatur alteri obligatio possidendi eam non transit in eum. Ratio, quia ex sola promissione seu stipulatione nondum erat acquisitum Ius in re: neque actiuum ex parte fundi, in cuius vtilitatem seruitus erat promissa, neque passiuum ex parte alterius fundi, in quo erat promissa, sed solùm erat obligatio personalis constituẽdi eam seruitutem inter eum qui eũ promiserat, & illum cui eam promiserat, Ius autem & obligatio personalis non transit cum fundo. Item colligitur ex L. pluribus ff. eodem tit. & ex L. Pro parte ff. de seruitutibus.

7. Quæres. An ad acquirendum Ius in re circa res incorporales semper præter titulum necessaria sit traditio? Respõdeo. Ordinariè necessaria est, vt dixi, non tamen semper. Vt autem aliquid certi sciatur præscribi hæc regula generalis potest. Quando ex dominio aut dispositione alicuius Iuris non constat Ius illud quod quis habet ante traditionẽ respectu alicuius rei esse Ius in re; censendum est esse tantum Ius ad rem: si autem vel ex dominio, vel ex dispositione alicuius legis constet, aliquem habere Ius in re ante traditionem, tunc non requiritur traditio. Hoc modo non requiritur ad acquirendũ ius in re in beneficio Ecclesiastico, sed sufficit collatio

& acceptatio. Nam sicut per collationē acquiritur Ius ad rem, ita per acceptationem acquiritur Ius in re, ante omnem traditionem. Ita habetur C. Si tibi absenti, De præbendis in 6. Ad possessionem tamen beneficij necessaria est traditio, & quasi apprehensio eius, interuentu alicuius actus, v.g. per sessionem in Cathedra Episcopali accipitur possessio Episcopatus & per alios similes actus accipitur possessio aliorum beneficiorum. Item quando res aliquæ incorporales transeunt in aliquem iure hæreditario vt Ius patronatus, aut seruitutes aliquæ, statim hęres, adita hæreditate, acquirit circa illa Ius in re. Item quando in singulari legatur res aliqua incorporalis alicui, vt seruitus, aut fundus cui seruitus debetur: statim ac hæres adit hæreditatem acquirit legatarius Ius in re; imo iuris fictione, eo quod hæres adit hæreditatem, censetur legatarius comparasse Ius in re circa ea, quæ ipsi legata sunt. Ita colligitur ex L. si partem, parag. si per fundū ff. quemadmodum seruitutes amittantur. Plura citabo cap. seq. quæst. 3. Itē quādo res aliqua in pignus traditur, aut hypothecæ subijcitur siue pactione inter debitorem & creditorem, siue iuris dispositione subijciatur, creditor acquirit Ius in re, vt inde sibi debitum soluatur, quando aliunde non fuerit, vnde soluatur. Vnde ad quēcunq; res illa transit, cū illo onere reali ac obligatione transit. Ita colligitur ex L. Quid de creditore. Et ex L. eorum ff. de damno infecto. Vbi dicitur, creditorem habere Ius in re, & sermo est de creditore, cui pignus aut hypotheca cōstituta est. Et ratio est, quia contractus pignoris, aut hypothecæ, ad nihil aliud inuentus & institutus fuit, nisi ad concedendum Ius in re, in pignore & hypotheca, ad securitatem debiti. Interest autem inter pignus & hypothecam, quod nomine pignoris intelligatur res quæ simul traditur creditori, maximè si mobilis sit. Nomine autem hypothecæ intelligatur res, quæ sine traditione, nuda contentione tenetur. Instit. de actionib. parag. Item seruiana. Aliquando tamen pignus latè sumitur, vt etiam hypothecam cōplectatur. L. 1. ff. de pignoratitia actione, quæ sic habet: Pignus contrahitur non solum traditione, sed etiam nuda conuentione, etsi non traditum est.

CAPVT II.

De dominio.

1. PRIMO agendum est de natura dominij. Secundo, de subiecto, id est, quis sit capax dominij. Tertio de obiecto, id est, quæ res cadant sub dominium. Quartò, de diuisione rerum & dominiorum. Quintò, de translatione.

QVÆSTIO I.

Quid sit dominium.

1. PRima Conclusio. Dominium est Ius perfectè disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur. Ita Bartholus in L. Si quis vt parag. differentia n. 4. ff. de acquirenda possessione, quem alij passim sequuntur. Ac primò dicitur Ius, quia Ius est genus dominij. Secūdo dicitur Ius perfectè disponendi de re, id est, omni modo, & propria authoritate vtēdi re sua: hoc enim proprium est perfecti dominij vt possis re tua vti, seu abuti;

ſine cuiuſquam iniuria, eo modo quo libuerit, v.g. eam vēdendo, donando, abijciendo, deſtruendo. Hinc excluduntur omnia iura, quæ vel omnino non ſunt dominium, vel non ſunt integrum & perfectum dominium, quod ſolum hîc definitur. Tertiò, dicitur Ius diſponendi de re corporali, quam particulam addit Bartholus, quia putat rerum incorporalium, id eſt, Iurium non eſſe propriè Dominium, ſed quaſi Dominium: Neque poſſeſſionem, ſed quaſi poſſeſſionem; ac proinde cenſum, Ius patronatus, beneficia Eccleſiaſtica, & ſimilia iura, non poſſideri vero dominio. Sed de hoc alibi. Quartò dicitur, niſi lege prohibeatur, quia licet dominium naturâ ſuâ tale ſit, vt tribuat poteſtatem ad quemcunque vſum, tamen aliquando poteſtas illa ligatur lege, ne poſſit in actum prodire. Sic pupillus prohibetur rem ſuam alienare vſque ad certum tempus cum tamen ſit verus Dominus Gal. 4. 1. Sic Maioratus, & alia bona vinculata, non poſſunt alienari ex diſpoſitione legis, cum tamen vero dominio poſſideantur.

2. Dices. Videtur implicare, vt quis habeat Ius perfectè diſponendi de re ſua, & tamen propter legis prohibitionem non liceat ei diſponere. Reſpondeo. Aliud eſt Ius diſponendi, aliud actus diſponendi. Ius manet integrum, ſolus actus prohibetur. Quia ceſſante lege prohibente non confertur nouum Ius, & tamen ceſſante tali lege conſtat eſſe Ius perfectè diſponendi: ergo illud Ius non fuit ablatum per legem.

3. Secunda Concluſio. Dominium minus latè patet, quam Ius in re, omne dominium eſt Ius in re, non tamen omne Ius in re eſt dominium: Nam v. g. coniuges habent ius in re, alter in corpus alterius; non tamen Dominium. Similiter vſufructuarius in agrum, vſurarius in commodatum, depoſitarius in depoſitum.

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit dominium?

1. PRima Concluſio. Dominium aliud eſt Iuriſdictionis, aliud proprietatis. Prius conſiſtit in iure gubernandi ſubditos, & eſt duplex, nempe Eccleſiaſticum & ſeculare. De hoc non agimus, nec ſupradicta definitio illi conuenit.

2. Secunda Concluſio. Dominium proprietatis, de quo ſolo agimus, diuiditur in plenum & non plenum. Plenum eſt, quando quis poteſt perfectè diſponere de re aliqua iuxta definitionem aſſignatam. Non plenum eſt, quando non poteſt perfectè diſponere, ſed vna pars iuris pertinet ad vnum, & alia ad alium vt v. g. quando ad vnum pertinet proprietas, & ad alium vſusfructus. Hoc dominium ſubdiuiditur à Bartholo in directum & vtile. Directum vocat, quando quis habet proprietatem ſine vſufructu. Vtile, quando habet vſumfructum ſine proprietate, id eſt, ius vtendi & fruendi rè aliena, ſalua ipſius ſubſtantia, quale eſt in nudo vſufructuario, in Emphyteuta & feudatario. Bartholum ſequuntur alij communiter.

3. Dices. Nudus vſufructuarius non eſt Dominus rei, ſed ſolus proprietarius; ergo dominium non rectè diuiditur in Directum & Vtile. Antecedens patet ex L. 1. ff. ſi ager vectigalis, quæ lex apertè negat vſufructuarium eſſe Dominum, & colligitur ex L. 1. ff. de vſufructu

& instit. eodem tit. Quia vsusfructus est ius vtendi & fruendi re aliena. At rei alienæ non potest quis esse Dominus. Respondeo. Iura non eodem modo loquuntur de hac re. Nam sicut lex citata negat vsufructuarium esse Dominum: ita aliæ affirmant, præsertim, Lex possessores C. de fundis patrimonialibus, quæ Emphyteutam appellat Dominium fundi, cum tamen non sit Dominus proprietatis, sed tantum vsusfructus. Et hac lege nititur Bartholus. Sunt tamen, qui conantur leges conciliare. Sed quicquid sit, diuisio illa dominij non pleni in directum & vtile communiter tecepta est. Si tamen rigidè loquendum esset, dominium vtile non est tam propriè dominium, quàm dominium proprietatis.

QVÆSTIO III.

Quid requiratur ad dominium.

1. PRima Conclusio. Ad comparandum dominium alicuius rei, præter titulum, requiritur ordinariè traditio, seu apprehensio, vt suprà dictum etiam de iure in re. Ita habetur L. traditionibus, C. de pactis & iust. de rerum diuisione. Vide Couarr. li. 2. variarum resol. c. 19. nu. 1. vbi citat alia iura.

2. Secunda Conclusio. Sunt tamen aliqui casus in quibus non requiritur traditio, seu apprehensio. Primus est, quando ciuitatibus, Ecclesijs, Monasterijs, Hospitalibus & alijs locis pijs, vel etiam in redemptionem captiuorum hæreditas aliqua, legatum, aut fideicommissum est relictum, vel donationis titulo aliquid eis datum, aut etiam venditum: tunc enim statim absque vlla traditione transit in eius dominium. Ita habetur L. Vt inter diuinum C. De SS. Ecclesijs. Vnde si idem vendatur & tradatur secundo emptori, inualida est talis emptio. Secundus est in hærede, siue ex testamento, siue ab intestato succedat in bonis defuncti. Nam statim ac hæreditatem adit, acquirit dominium sine vlla traditione, & apprehensione, vt patet ex L. cum hæredes, ff. de acquirenda possessione, quæ sic habet. Cum hæredes instituti sumus, adita hæreditate, omnia quidem iura ad nos transeunt: possessio autem, nisi naturaliter comprehensa sit, ad nos non pertinet. Ex quibus verbis constat ad solam possessionem hæreditatis comparandam, non autem ad dominium, requiri traditionem, vel apprehensionem. Idem patet ff. de acquirenda hæreditate per totum. Et est commuuis sententia apud Couarr. de testam. Heunutius parag. 20. num. 6. Notandum tamen est de iure quidem communi hæredem non acquirere possesionem hæreditatis, nisi prius illam apprehendat, vt ex dictis patet; tamen in quibusdam locis Galliæ, & Italiæ, peculiari lege statutum est, vt possessio bonorum defuncti transeat ad hæredem, vna cum dominio, sine vlla apprehensione; eo ipso, quo hæreditatem adit, vt patet apud Couar. lib. 3. var. resolut. cap. 5. num. 6. Porro hæreditas tunc adiri dicitur, cum hæres eam acceptat, & profitetur se velle esse hæredem, vt habetur instit. de hæred. qualitate parag vlt. Medio autem tempore, nempe à morte defuncti, vsque ad hæreditatis aditionem, hæreditas iacere dicitur, quia scilicet caret Domino. Nam prior Dominus est mortuus, & alter non nisi adita hæreditate fit Dominus. Tertius est, quando aliquid deter-

minatum in singulari, vt v.g. talis fundus, aut talis seruus, aut aliquid simile legatur alteri: tunc enim legatarius acquirit dominium illius, sine vlla traditione, eo ipso quod hæres adit hæreditatem, etsi legatarius ignoret aditam esse hæreditatem, & sibi relictum tale legatum, Imo iuris fictione eo ipso, quod hæres hæreditatem adit, censetur dominium rei legatæ trāsisse in legatarium à puncto mortis testatoris. Ita colligitur L. A. Titio ff. de furtis; & est communis sententia apud Couarr. de testam. C. Reinaldus parag. 1. n. 1. Quando verò legatur aliquid alicui, certū quidem in quantitate, sed incertum in indiuiduo, vt v. g. tres mensuræ vini, aut tritici, aut certa summa pecuniæ, licet adita hæreditate non acquirat dominium illius eo quod incertum sit, cōceditur tamen illi actio hypothecaria. Vt habetur L. 1. C. communia de legatis, & est communis sententia apud Antonium Gomerium tit. 1. Nauarr. resol. c. 19. n. 8. Concedi verò actionem hypothecariam nihil aliud est, quàm bona defuncti ad quemcumq; perueniant, manere obligata ad solutionem talis legati: ita scilicet vt legatario detur non solum actio personalis contra hæredem; sed etiam in defunctum hæredis detur illi realis actio in bona à defuncto relicta, vt qui illa possidēt, vel legatum soluant, vel ea tradant, vt ex ijs soluatur legatum. Hæc eadem actio hypothecaria competit etiam, quando legatū est aliquid determinatum in singulari, vt v.g. hic fundus, aut hæc domus. Inseruiet verò, quando res legata fuerit consumpta culpâ heredis, aut delata in loca lōginqua, ita, vt pereat legatario; tunc enim proderit hypothecaria actio, vel legatarius tutius petat & obtineat legati valorem, quando res ipsa legata tradi ei nō potest. Quartus est, quando quis donauit alteri rem aliquam ea lege seu conditione, vt donatarius alimenta illi tribuat: tunc enim non seruata tali conditione statim dominium rei donatæ regreditur ad donantem, absque alia traditione, vt habetur L. 1. C. de donationibus quæ sub titulo. Quintus est, quando quis donauit aliquid alteri ea lege, vt finito certo tempore res illa deueniat ad aliquem tertium; tunc enim transacto illo tempore transit dominium in illum tertium, etsi ille absens sit, & nihil sciat de tali donatione. Ita sentit Decius, & quidem alij apud Couarr. L. 1. var. resol. cap. 14. n. 2. & colligitur ex L. Quoties C. de donationibus quæ sub modo; Alij tamen non admittunt hunc casum, vt Couarr. loc. cit. Anton. Gomer. L. 48. Tauri, numero 25. & Molina tract. 2. de iustitia disp. 265.

3. Quæres. An sicut lege constitui potest, vt solo titulo, sine vlla traditione dominium transferatur: sic etiam princeps, cuius est legem condere, eo ipso, quod absque traditione, solo titulo, velit dominium suarum rerum in alium transferre, reuera illud in ipsum transferat. Multi affirmant apud Couarr. li. 2. variar. resol. c. 19. num. 3. quia, inquiunt, præsumendum est eam esse principis voluntatem. Contrarium docet Couarr. lib. cit. scilicet in contractibus non transferri dominium nisi constet de voluntate principis. Nam potius præsumendum est, principem velle contrahere, vt alij contrahunt, præsertim, cum id in eius commodum vergat. Secus est de donationibus & priuilegijs, in quibus præsumendum est eam principis esse voluntatem.

QVÆSTIO IV.

De titulo & traditione seu apprehensione.

1. QVia ad dominium acquirendum requiritur titulus, & traditio, breuiter explicandum est, quid vtrumque sit.

2. Prima Conclusio. Titulus iuris, ac dominij, nihil aliud est, quàm radix & origo, vnde dominium, aut Ius quoduis oritur vt v.g. Emptio, donatio, successio sunt tituli, quibus acquiritur dominium rei emptæ, donatæ, hæreditatis. Similiter, electio, propagatio, victoria sunt tituli, quibus dominium iurisdictionis acquiritur in aliquo regno, & collatio est titulus in beneficio Ecclesiastico.

3. Secunda Conclusio. Titulus aliquando est verus, aliquando præsumptus. Verus est, quãdo est vera radix & origo dominij ac iuris. Præsũptus, quando præsumitur vera causa & radix, & tamen non est, vt v.g. quando quis bona fide emit rem aliquam aut dono accipit ab eo, cuius res illa nõ est, credens illum esse legitimum Dominum, aut saltem procuratorem legitimi Domini: talis enim emptio, vel donatio, licet non sit vera & sufficiens causa ad transferendum dominium, præsumitur tamen talis esse, quando bona fides adest. Vnde, qui hoc modo possidet rem aliquam, bona fide dicitur illam possidere cum titulo non quidem vero, sed præsumpto. Hæc doctrina seruit pro materia de præscriptione, de qua infrà.

4. Tertia Conclusio. Apprehensio, quæ præter titulum requiritur, est duplex: Naturalis seu vera, qua res manibus apprehenditur, seu pedibus premitur; Moralis seu ficta, quándo fit aliquid, quod pro rei qualitate censetur sufficiens ad apprehensionem. Vnde res aliqua dicitur verè apprehendi, quando, accipitur manibus, si sit mobilis, aut intratur pedibus, si sit immobilis. Fictè dicitur apprehendi, quando interuenit aliquis alius actus qui ex iuris dispositione sufficiens sit ad acquirendum dominium, aut ius in re: eo enim actu iuris fictione censetur res apprehensa. Porrò, qui sint illi actus in particulari, quibus res fictè apprehenditur, dicam paulò pòst in materia de possessione.

QVÆSTIO V.

De vsufructu & proprietate.

1. EX dictis constat, duas esse partes integri & perfecti dominij, nempe proprietatem, & vsumfructum. De vtraque dicendum est.

2. Prima Conclusio. Proprietas, per quam res dicitur propria esse alicuius, nihil aliud est, quam ius in re, per quod res obligatur alicui, vt sine ipsius voluntate non possit fieri alterius, & ad ipsum pertineant omnia emolumenta rei, quæ ipse alteri non communicauerit.

3. Secunda Conclusio. Vsusfructus aliquando est coniunctus cum proprietate in eodem homine, aliquando est separatus: ita vt proprietas sit in vno, & vsusfructus in alio. Hinc Iurecõsulti distinguunt duplicem vsumfructum. Alterum vocant causalem, qui scilicet in eodem homine causatur à proprietate. Nam ex eo, quod quis habet proprietatem rei, consequenter habet vsumfructum, nisi alteri eum communicet. Alterũ vocant

formalem, qui scilicet est separatus à proprietate. De hoc solo agimus.

4. Tertia Conclusio. Vsusfructus est ius vtendi & fruendi rebus alienis, salua ipsarum substantia. Ita habetur lib. 1. ff. de vsufructu, & Institut. eodem titulo in principio. Ac primò dicitur Ius, quia non loquimur de vsu actuali, quem Iureconsulti vocant vsum facti, sed de ipso iure vtendi & fruendi. Secundò dicitur Ius vtendi, vt excludatur ius, quod habet detentor pignoris, vel depositi. Tertiò dicitur Ius fruendi, vt excludatur nudum ius vtendi, quod non extendit se ad fructus, sicut hoc ius, quo non solum datur potestas vtendi re illa, in qua constitutum est, v.g. domo, vel agro, sed etiam percipiendi omnes fructus agri, ita, vt hoc ipso, quo illos percipit, habeat in ijs plenum dominium. Si tamen vsufructuarius moriatur antequam perceperit fructus, etiamsi maturi sint, acquiruntur Domino proprietatis, non hæredibus fructuarij, vt habetur Institut. de rerum diuisione parag. Is verò. Et ratio est, quia fructus, antequam percipiuntur, sunt adhuc vniti, & colligati cum reipsa. Nomine autem fructuum in pecoribus, & alijs animalibus, intelliguntur non solum lana & lac, sed etiã omnes fœtus & partus, vt habetur institut. de rerũ diuisione parag. In pecudum. Quartò dicitur rebus alienis, vt excludatur ius vtendi, fruendi rebus proprijs, de quo hic non agimus. Nam, vt supra dixi, sermo est de vsufructu formali, qui separatus est à proprietate. Quintò dicitur, salua eorũ substantia: quia fructuarius debet rem integrã proprietario reseruare. Vnde fit, vt vsusfructus non possit propriè in ijs constitui rebus, quæ vno vsu consumuntur, vt in vino, frumento, pecunia. Quomodo tamen in his impropriè constituatur, dicã in sequenti conclusione. Ex hac vltima particula sequitur primo, vt qui habet vsumfructum totius gregis, etiamsi possit frui lacte, lana, fœtu, tamen in locum capitum demortuorum, vel inutiliũ debeat de fœtu substituere alia, quæ postquam substituit, cedunt in dominium proprietarij, &, si pereant, ipsi pereunt. Hoc tamen non habet locũ, quãdo conceditur vsusfructus gregis non totius collectiuè, sed singulorũ capitum: tunc enim non tenetur substituere vt habetur instit. de rerum diuisione §. citato, & l. vetus ff. de vsufructu. Ratio est, quia grex est quasi æternus, sed singula capita seorsim pereũt. Secundò sequitur, si vsusfructus sit constitutus in sylua, aut vinea, tenetur vsufructuarius loco arborum, & vitium demortuarum alias plantare, nisi tẽpestate destructæ sint. Ita habetur l. arbores ff. de vsufructu, & instit. de rerum diuisione §. cit. 3. Sequitur si in ędibus sit constitutus vsusfructus, tenetur ad modicam earũ reparationem proprio sumptu, vt integræ permaneant. Et præter hæc tenetur ad alia tria. Primò ad tributa rei imposita l. vsufructu relicto ff. de vsufructu. Secundò ad rationabilem rei vsum, sicut bonus & diligens paterfamilias. Tertiò ad dandam cautionem proprietario, se boni viri arbitrio vsurum, fruiturum re ipsius, eamq; restituturum finito tempore præscripto. Ita habetur l. 1. ff. vsufructuarius quemadmodum caueat.

5. Quarta Conclusio. Vsusfructus propriè constituitur in ijs tantum rebus, quæ vno vsu non consumuntur, vt sunt vinum, oleum, triticum, pecunia, vt habetur Instit. de vsufructu parag. constituitur & ff. de vsufructu earum rerum, quæ vsu consumuntur per totum. Dixi, propriè, quia vt ibidem habetur, statutum est, vt etiam in his rebus esset vsusfructus impropriè, idque hoc modo, si quis v.g. legaret alicui vsumfructum omniũ suorum bonorum, tunc bona, quę vsu consumuntur debent certo pretio ęstimari, & legatario tradi, præstita cautione, quod transacto tempore vsus-

fructus reddet illorum æstimationem. Hinc colligitur differentia inter vsumfructum proprium, & improprium. Nam in improprio dominium rerum, quarum habetur vsusfructus, transit in vsufructuarium; ac proinde, si pereant, ipsi pereunt: finito autem tempore non tenetur eas reddere, sed earum æstimationem. At in proprio vsufructu dominium rerum non transit in vsufructuarium, ac proinde si pereant sine ipsius culpa, non ipsi pereunt, sed proprietario.

6. Quæres inter quas res debeant computari vestimenta, quando in ijs constituitur vsusfructus? Resp. Inter res vsu consumptibiles, quia licet vno vsu non consumantur, tamen valde minuuntur, & teruntur. Ita habetur Instit. de vsufructu. parag. constituitur & l. 1. ff. de vsufructu rerum, quæ vsu consumuntur.

QVÆSTIO VI.

Quot modis constituatur vsusfructus?

1. PRima Conclusio. Vsusfructus constituitur duobus modis, nempe lege, & priuata hominis dispositione. Hinc Iure consulti distinguũt duplicem vsumfructum: Alterum vocant legalem, quia lege constituitur; Alterum conuentionalem, quia conuentione, id est, pacto constituitur, licet etiam alijs modis constitui possit, vt dicam in tertia conclusione.

2. Secunda Conclusio. Legalis est, qui lege patri conceditur in bonis filij aduentitijs, non autem in castrensibus, aut quasi castrẽsibus, vt habetur l. Quæcunq; & l. cum oportet C. de bonis, quæ liberis. Sunt tamen aliqui casus in quibus pater non habet vsumfructũ in bonis filij aduentitijs. Primus est, quando filio aliquid donatur aut testamento relinquitur ea conditione, vt pater vsumfructum inde non habeat: tũc enim vsusfructus pertinet ad filium. Ita habetur in authẽtica, excipitur. C. de bonis quæ liberis. Secundus est, quando pater relinquit filio vsumfructum bonorum aduẽtitiorum, & habetur l. cum oportet, citata. Tertius, quando quis donat, aut relinquit aliquid filio patre renuente, nec volente, vt id filius accipiat, si enim contra patris voluntatem id obtineat, vsusfructus non pertinet ad patrem. l. vltima c. de bonis quæ liberis. Quartus est, quando filio datus, aut relictus est vsusfructus alicuius rei: tunc enim non pertinet ad patrẽ, sed ad solum filium. Ratio est, quia vsusfructus est quædam seruitus, & seruitutis non est seruitus, vt habetur l. 1. ff. de vsufructu legato. Quintus est, quando aliquid à rege, vel regina, vel principe donatur filio, aut filiæ: hoc enim reputatur, ac si esset bonum castrense, & ideò vsusfructus illius non pertinet ad patrem, sed ad filium l. cum multa C. eodem tit.

3. Tertia Conclusio. Vsusfructus conuentionalis aliquando constituitur donatione, venditione, permutatione aut alio contractu, vt habetur Inst. de vsufructu parag. vsusfructus & ff. C. ac eodẽ tit. varijs in locis. Aliquando constituitur vltima voluntate, vt quando testator legat alicui vsumfructum alicuius rei: tunc enim proprietas, pertinet ad hæredem, vsusfructus vero ad legatarium, quando verò testator legat alicui proprietatem deducto vsufructu, tunc vsusfructus pertinet ad hæredem, & proprietas ad legatarium. Quod si vni leget proprietatem, alteri verò vsumfructum, iam sunt duo legata, & ad vnum legatarium pertinet proprietas, quam transmittere potest ad hæredes: ad alterum verò vsusfructus, qui finito tempore debet redire ad proprietarium.

4. Dices. Non videtur vsusfructus vendi posse, quia id prohibetur in l. si vsusfructus ff. de iure dotium. Resp. Non potest vendi ab vsufructuario sine consensu proprietarij; potest tamen vendi & ab ipso proprietario, & ab vsufructuario cum illius consensu.

5. Quarta Conclusio. Differunt vsusfructus legalis, & conuentionalis. Primò quia pater non tenetur satisdare, quando est vsufructuarius in bonis filij aduentitijs. Qui autem habet vsumfructum conuentionalē tenetur cautionē præstare, vt præcedenti q. dictum est, nec potest eximi ab hac obligatione. Nam l. 1. c. de vsufructu, statutum est, si vxor leget marito vsumfructum suorum bonorum, & eum expresse eximat ab obligatione satisdandi, teneri nihilominus satisdare, & l. penultima c. (vt in possessionem, id in vniuersum statuitur de omni vsufructu, testamento relicto, quare testator non potest legatario, cui vsumfructum relinquit, remittere eiusmodi cautionem.

6. Dices. Quid si vsufructuarius non posset satisdare, eo quòd pauper sit & ideò fideiussorem non inueniat. Resp. Tunc sufficit iuratoria cautio, præsertim si non sit persona suspecta; si autem est suspecta, tunc bona, in quibus constitutus est vsusfructus debent alteri tradi, de cuius manu vsumfructum sumat. Ita Bartholus l. vsusfructus c. de vsufructu. Panor. c. vltimo de pignoribus num. 6. Et alij apud Antonium Gomez tom. 2. variar. resol. c. 15. num. 3. Secundo differunt, quia pater, qui est vsusfructuarius in bonis filij aduentitijs tenetur ad maiores sumptus ex ipsis fructibus, si ad refectionem, & conseruationem bonorum, quibus vtitur necessarij sint, imò etiam tenetur ad sumptus litis, si quæ circa ea bona oriatur vt colligitur ex l. 1. c. de bonis maternis.

QVÆSTIO VII.

Quot modis finiatur vsusfructus?

1. PRima Cōclusio. Vsusfructus formalis finitur sex potissimū modis. Primò quando vsufructuarius vel cedit vsumfructū proprietario, vel ipse acquirit proprietatem, & hoc vocatur consolidatio. Ita habetur instit. de vsufructu parag. finitur. Secundò quando elapsū est tempus, quo concessus est vsusfructus. Tertiò quando vsufructuarius eo nō vtitur, tēpore ad præscribendā proprietatē rei immobilis necessariò, iuxta ea, quæ infra dicemus de præscriptione. Ita habetur l. corruptionē c. de vsufructu. Quartò quando destruitur res in qua habetur vsusfructus, vt si ædes incēdio consumantur aut corruant: tunc enim ita finitur vsusfructus, vt neque areæ vsusfructus maneat. Ita habetur Inst. parag. cit. Id tamen nō habet locum in vsufructu patris in bonis filij aduentitijs. Nam id, quod destructa re aliqua filij remanet, pertinet etiam ad bona ipsius aduentitia, ergo etiam in ea pater habet vsumfructum. Quintò quando vsufructuarius naturali morte moritur. Ita habetur Iustit. parag. cit. l. corrupt. c. de vsufructu. Nam si vsus fructus ad hæredes transiret inutilis esset proprietas. Vnde si ita constituatur, vt ad hæredes fructuarij transeat, id intelligi debet de hæredibus proximis, non vero remotis, vt definitum est in l. Antiquitas c. de vsusufructu. Quod si vsusfructus aliquis relinquatur ciuitati, communitati, Ecclesiæ, aut alicui pio loco sine tēporis præfinitione, censetur ei relinqui per spatium centum annorum, quia ille est finis vitæ longæui homi-

hominis, vt habetur l. An vsusfructus, ff. de vsufructu 6. finitur maxima & media capitis diminutione vsufructuarij, vt habetur Instit. de vsufructu parag. Finitur, & l. corruptionem c. eodem tit. Nota Diminutionem capitis in iure esse triplicem: nempe, Maximam, cum quis scilicet & libertatem, & ciuitatem amittit: Mediam, cum amittitur ciuitas, sed libertas retinetur. Minimam, cum ciuitas retinetur & libertas, seu status hominis commutatur. Vide inst. de capitis diminutione.

2. Secunda conclusio. Sunt alij duo casus, in quibus quæri potest: An finiatur vsusfructus, & si finitur, ad quem perueniat. Primus est, quando fructuarij bona confiscantur propter aliquod delictum. Secundus, quando fructuarius fit religiosus, & emittit professionem. Ad primam Resp. cum distinctione. Nam si delictum, propter quod bona fructuarij confiscata sunt, tale est, vt de iure communi finiri debeat vsusfructus, iuxta sextum casum præcedentis conclusionis, tunc regreditur ad proprietarium. Si non est tale, tunc perceptio vsusfructus pertinet ad fiscum, vsque ad mortem delinquentis, & post mortem redit ad proprietarium. Ita apertè colligitur ex l. si postulauerit. parag. iubet ff. ad legem Iuliam de adulterijs. In secundo casu etiam distinguendum est. Nam vsusfructus vel est legalis, qualis est in patre circa bona filij aduentitia, vel est conuẽtionalis, qualis est in alijs fructuarijs. Ac primò si sit conuentionalis, tunc, si fructuarius fiat religiosus, seruat vsumfructum vsque ad mortem, & monasterium percipit fructus iuxta authenticam Ingressi. C. de sacrosanctis Ecclesijs. Excipio Monasteria, quæ in bonis suorum religiosorum non succedunt, vt est nostra Societas, & Religio Minorum. Nam in illis perseuerat vsusfructus in religioso vsque ad professionem, & emissa professione extinguitur, & redit ad proprietarium. Hæc est communior sententia. Si autem vsusfructus sit legalis, tunc, si pater fiat religiosus, Quæstio est: An retineat vsumfructum in bonis filij aduẽtitijs. Tres sunt opiniones. Prima est vsumfructum finiri, & redire ad filium, cum pater edit professionem. Ita Couarr. de testamen. c. 2. num. 8. Secunda est, dimidium vsusfructus pertinere ad filium, & dimidium ad Monasterium in fauorem patris, sicut fieri solet in emancipatione filij: tunc enim pater retinet dimidium vsusfructus in bonis filij aduentitijs, quasi in remunerationem beneficij collati, vt patet l. cum oportet, parag. Cum autem C. de bonis quæ liberis. Ita Bartholus in authentica. Idem est. C. de bonis quę liberis Panor. c. in præsentia de probationibus numero quinquagesimo septimo. Tertia est, totum vsumfructum pertinere ad Monasterium, quamdiu pater viuit. Ita Nauar. c. Non dicatis numero 70. & 87. Hoc tamen debet intelligi, nisi filius per matrimonium egrediatur patriam potestatem. Deinde de solis bonis aduentitijs quæ filius ante professionem patris habebat.

QVÆSTIO VIII.

De vsu & habitatione.

1. PRima conclusio. Vsus est ius vtendi rebus alienis salua earum substantia, non autem fruendi: in quo differt ab vsufructu. Definitio patet ex dictis. Addo (salua rerum substantia,) vt excludatur vsus quo res

vno actu consumuntur, vel alienantur; qui non est propriè vsus, de quo hic agimus. Porrò iisdem modis constituitur & finitur vsus, quibus vsusfructus, vt habetur Instit. de vsu & habitatione.

2. Secunda Conclusio. In vsu parum est iuris, ac primò qui habet ius vtendi alieno fundo, potest quidem in eo ambulare, & commorari, ita tamen, vt Domino fundi molestus non sit, nec impediat eos per quos opera rustica exercentur. Potest etiam accipere poma, olera, flores, fœnum, & ligna ad vsum quotidianum: non tamen potest donare, aut quicquam horum alteri vendere, nec locare, aut concedere alteri ius ad fructus percipiendos, quod tamen potest vsufructuarius. Secundò qui habet vsum domus, potest cum sua familia in ea habitare, & hospites recipere; non potest tamen ius suum in alium transferre. Tertiò qui habet serui aut iumenti vsum, potest ipse solus vti ministerio illorum, non tamen id alteri concedere. Quartò qui habet vsum pecorum, non potest vti lana, nec fœtu, nec lacte, nisi forte modico, vt habetur l. plenum ff. de vsu & habitatione, sed solum iis potest vti ad stercorandum suos agros, non verò alienos. Hæc omnia habentur Instit. & ff. de vsu & habitatione.

3. Tertia Conclusio. Habitatio est aliquid medium inter vsum & vsumfructum domus, & ab vtroque distinguitur. Ac primò: in eo distinguitur ab vsu, quod vsurarius cui vsus domus concessus est, non possit eam locare, & acquirere sibi pretium locationis, quod tamen potest is, cui habitatio concessa est. Secundò distinguitur ab vsufructu, quia vsusfructus variis modis finitur, vt dictum est: Habitatio verò solum finitur morte eius, cui concessa est, vt habetur l. Habit. & l. cum antiquitas C. de vsufructu & habitatione, & l. si habitatio, ff. de vsu & habitatione.

QVÆSTIO IX.

An vsus distingatur à dominio in rebus vsu consumptibilibus.

1. EGi de vsu propriè dicto, qui constituitur in rebus permanentibus, de quo dubium non est, quin distinguatur à dominio, vt patet ex ipsius definitione. Est enim ius vtendi rebus alienis. Nunc quæritur de vsu impropriè dicto, qui est in rebus vsu consumptibilibus: An scilicet ius vtendi talibus rebus distinguatur à dominio earundem rerum. Sunt duæ sententiæ celebres occasione Minoritarum, qui dicunt se nullius rei habere dominium, ne quidem in communi. Prima est Ioannis XXII. Pontificis in extrauag. ad conditorem, vbi asserit tale ius non distingui à dominio, ac proinde Minoritas habere verum dominiū vsu consumptibilium, & ne dicant, vt ipsi dicunt illud esse apud sedem Apostolicam, Ioannes expressè à se, & à sede Apostolica abdicat. Hanc sententiam sequuntur Antoninus p. 4. tit. 12. a. 4. para. 4. Syluester verbo, Dominium. Turrecremata l. 3. summæ c. 112. Secunda sententia est planè contraria, nempe in his rebus hæc duo distingui, ac proinde Minoritas, licet habeant vsum earum rerum, non tamen habere dominium: sed hoc esse penes sedem Apostolicam. Ita declarauit Nicolaus III. in extrauag. Exiit qui seminat, & postea Clemens V. in Clementina, Exiui de paradiso. Ante Nicolaum in eadem sententia fuerunt Innocentius IV. Alexander IV. & Gregorius IX. quos Nicolaus pro se citat. Idem docet Dom. Soto l. 4. de iustitia, q. 1. art. 1.

2. Prima Conclusio. Ius, seu facultas vtendi potest esse separata à dominio, etiam in rebus vsu consumptibilibus. Dupliciter enim potest alicui concedi vsus talium rerum. Primò vt detur illi potestas & ius consumendi eas absolutè & irreuocabiliter, & hoc ius non differt à dominio. Secundò vt detur ei reuocabiliter, & dependenter à voluntate concedentis, vt quouis modo possit reuocari sine vlla iniuria vsurarij, & hoc ius sine dubio distinguitur à dominio, vt patet ex definitione dominij, quia nō est ius perfectè disponendi, cum omnino pendeat ex nutu & arbitrio alterius. Et tale est, quod singuli religiosi habent in vestes, libros, cibos, qui illis à Superiore conceduntur. Non enim ita conceditur illis ius vtendi, quin ad nutum Superioris reuocari possit; hoc enim intrinsecè includit religiosa paupertas. Deinde fieri etiam potest, vt quis alteri det ius absolutè, non tamen ad omnem vsum, sed solum ad determinatum v. g. ad consumendum, non autem ad vendendum. Quod ius, licet aliquam affinitatem habeat cum dominio, est tamen valdè diminutum & imperfectum; quia non est ius disponendi, de re quouis modo.

3. Secunda Conclusio. Minoritæ etiam in rebus vsu consumptibilibus habent nudum vsum, separatum ab omni dominio. Patet ex decreto Nicolai & Clementis. Et ratio est, quia cum hæc possint separari, nihil mirum, si de facto in aliquo ordine sint separata. Confirmatur, quia certum est Religiosos singulos solum habere talem vsum qui reuocari possit & ab alio depēdeat; ergo nullum est incommodum, si idipsum in aliqua cōmunitate constituatur, ita, vt ipsa tota nihil habeat, nisi nudam rei concessionem ad vsum, sine vlla proprietate & dominio.

4. Dices primò. Si ipsa communitas non habet harum rerum dominium, quis ergo habet; præsertim, cum Ioannes XXII. renuntiauerit illi dominio. Resp. Fideles, qui res illas largiuntur, vel intendunt sibi seruare dominium, donec consumantur, vel non intendunt: Si primum, manet apud ipsos dominium; si secundum, transit ad sedem Apostolicam, vel potius Ecclesiam. Nam post illam renuntiationem Ioannis XXII. alij Pontifices rursus illud admiserunt, vt habetur in priuilegio Minoritarum.

5. Dices secundò, vsus formalis, seu separatus à dominio est, qui competit alicui in rem alienam saluâ substātiâ, vt ex dictis patet, ergo vsus quo quis potest rem consumere, non est separatus à dominio, ac proinde Minoritæ habent dominium. Resp. Nego consequentiam, quia obiectio procedit de vsu propriè dicto, de quo supra egimus. Hic autem quæstio est de vsu impropriè dicto.

6. Dices tertiò, D. Thomas infra quæst. 78. art. 1. docet in rebus vsu consumptibilibus cum vsus conceditur, concedi etiam rem ipsam, & dominium eius. Vnde colligit talium rerum non posse exigi vsuram, id est, pretium vsus distinctum à pretio rei: ergo sentit ius vtendi his rebus non distingui à dominio. Resp. D. Thomas loquitur de Iure vtendi absolutè, & independenter ab alio, qui sanè non distinguitur à dominio rei.

7. Dices quartò, si ita est: ergo Ioannes XXII. errauit. Resp. Ioannes locutus est de vsu independente, qui non differt à dominio: alij vero de vsu dependente, quare conueniunt in re, & solum differunt in facto: An Minoritæ habeant vsum dependentem, an independentem.

QVÆSTIO X.
De Emphyteusi.

1. EMphyteusis, Feudum, libellus, & superficiarius contractus habent affinitatem cum vsufructu, & ideò explicanda sunt.

2. Prima conclusio. Emphyteusis (est contractus, quo res aliqua immobilis alicui seruanda traditur sub certa pensione.) Traditur vero aliquando in perpetuum, aliquando ad aliquas vitas, aliquando ad certum tempus, quod non minus sit quam decennium; si enim decennium non attingat, non censetur Emphyteusis, sed contractus locationis. Porrò is, qui tradit rem aliquam in Emphyteusim, vocatur proprietarius, qui accipit, Emphyteuta; res quæ traditur, Emphyteutica.

3. Secunda conclusio. Emphyteuta differt à communi vsufructuario. Primò quia potest vendere, donare, aut alio modo transferre ius suum in aliud, quod communis vsufructuarius non potest. Secundò, vsusfructus finitur morte vsufructuarij: Emphyteusis non item; nisi in vitā Emphyteutæ concessa sit. Tertio vsusfructus communis constitui potest in rebus etiam mobilibus, Emphyteusis in solis immobilibus.

QVÆSTIO XI.
De Feudo.

1. PRima conclusio. Feudum est concessio alicuius rei immobilis, aut quæ pro immobili habeatur, quoad dominium vtile, pro fidelitate & seruitio personali exhibendo, retenta proprietate, vt quando Imperator concedit Nobili castrum, aut oppidum. Is, qui concedit vocatur Infeudator, Dominus, & Proprietarius. Is verò, cui conceditur Vasallus & Feudatarius.

2. Secunda conclusio. Feudum differt ab Emphyteusi. Primò, quia in Emphyteusi imponitur onus reale, vt, v.g. annua pensio, siue in pecunia, siue in aliqua alia re. At in Feudo imponitur onus personale; vtrumque tamen imponitur in recognitionem dominij directi. Secundo, Feudum ad solos descendentes masculos, non verò ad fœminas censetur deuenire, nisi in concessione fuerit aliud expressum. Tertio in Feudo interuenit inuestitura, quæ duplex est: vna propria realis & corporalis, vt quando Dominus Feudatarium inducit in corporalem possessionem castri, aut oppidi, quod illi in Feudum concedit: Altera abusiua, vt cum Feudatarium inuestit per traditionem annuli, ensis, pilei, aut alterius rei. In priori Feudatarius acquirit ius in re, & vtile dominium illius; in posteriori solum accipit facultatem adeundi possessionem, & acquirendi ius in re. Vide Iul. Clarum l.4. sententiarum parag. Feudum q.26.

3. Nota, Hæc intelligi de Feudo propriè dicto, & vt plurimum. Nam aliquando fit, vt etiam in Feudo imponatur onus reale, vt annua pensio aurum, equorum, aut alterius rei: Aliquando etiam Feudatarius liberatur ab obsequio personali.

QVÆSTIO XII.
De libello, & superficiario contractu.

1. PRima conclusio. Libellus, seu contractus libellarius est, quo Emphyteuta aut vasallus pro pensione sibi soluenda cōcedit alteri rem,

rem, quam ipse ab alio habet in Emphyteusin aut Feudum. Ita Iul. Clarus l. 4. para. Emphyteusis q. 1. Aluarus Valastus de iure Emphyteut. p. 1. q. 35. & alij apud eósdem. Vnde fit, vt libellus nihil aliud sit, quàm Emphyteusis aut Feudum alteri Emphyteusi aut Feudo subalternatum. Is, qui à Domino directo accipit Emphyteusin aut Feudum, dicitur Emphyteuta, aut Feudatarius. Is vero, qui ab ijs accipit eandem rem pro pensione, appellatur peculiari nomine Libellarius. Nota, hæc vocabula aliquando confundi, & vnum sumi in significatione alterius. Hæc tamen acceptio, quam posui, vsitatior est.

2. Secunda conclusio. Superficiarius is dicitur, qui in alieno solo non quidem habet solum ipsum, sed tãtum superficiem, aut aream ad domum construendam, oliuetum plantandum, aut aliquid simile. Potest autem superficies concedi multis modis. Primò liberali donatione in perpetuū. Secundò gratuita donatione ad certum tempus. Tertiò vēditione in perpetuum. Quartò elocatione ad certum tempus. Quintò annua pensione, siue in perpetuum, siue ad certum tempus.

QVÆSTIO XIII.

De seruitute.

1. EX dictis constat Vsumfructum, Vsum, Habitationem & similia in eo consistere, vt quis capiat vsum, aut fructum ex re aliena. Hinc fit, vt res aliena dicatur seruire illi, qui vsum aut fructum ex ea capit. De hac seruitute hic agimus.

2. Prima conclusio. Seruitus est quædam subiectio seu obligatio, qua res aliena alteri subiecta est, & seruire debet. Dico res aliena, quia nemini res sua seruit, sed aliena tantum, vt habetur l. vti frui. ff. si vsusfructus petatur. Vnde subiectio rei, in qua habeo dominium non est seruitus formalis, quamuis causalis dici possit.

3. Secunda conclusio. Hæc seruitus est duplex: Realis & personalis. Realis est, quæ à re debetur rei. Personalis, quæ à re debetur personæ. v. g. alienus fundus, vel seruit personæ meæ, si inde habeam vsumfructum: vel fundo meo, si per illum sit transitus in meum. Rursum realis diuiditur in Rusticam & Vrbanam, id est, in eam quæ prædito rustico, aut vrbano debetur. Prædium vrbanum in iure vocatur omne ædificium, siue sit in vrbe, siue in villa: Rusticum quoduis aliud prædium, siue hortus. Seruitutes igitur vrbanæ sunt, vt v. g. Petrus non erigat altius suas ædes, ne officiat vicini luminibus: vt patiatur tignum immitti in suum parietem à vicino, vt recipiat stillicidium alterius in suam aream. Rusticæ sunt, vt liceat tibi per fundum alterius ire in tuum, vel iumentum agere, vel aquæ ductum facere. Vnde Instit. de seruitutibus prædiorum & l. 8. ff. qui totus est de seruitute.

4. Tertia conclusio. Personalis seruitus est potissimum triplex, quarum prima respondet vsufructui. Secunda nudo vsui. Tertia habitationi, v. g. alienum prędiū potest mihi seruire, vel quoad vsumfructū, vel quoad nudum vsum, vel quoad habitationem. Ad hanc triplicem reuocantur omnes aliæ, quæ sunt in Emphyteusi, feudo, libello, & superficie.

5. Quarta conclusio. Seruitus iterum diuiditur in Continuam, Quasi

Continuam & Discontinuam; quæ diuisio prodest pro materia de præscriptione. Continua est, cuius actus continuè durat, vt seruitus aquæductus, aut tigni suscipiendi. Quasi continua est, cuius actus non quidem cõtinuè, sed tamen certis temporibus semper fit, vt seruitus stillicidij. Discõtinua est, cuius actus pendet ex volũtate hominis, vt iter, actus, via, aquæ.

QVÆSTIO XIV.

Quomodo seruitutes constituantur & finiantur.

1. PRima Conclusio. Seruitutes personales constituuntur & finiuntur ijsdem modis, quibus vsusfructus, habitatio, Emphyteusis, Feudum, libellus, & superficies iuxta ea, quæ dicta sunt. Ratio est, quia hoc ipso, quod aliquis acquirit vsumfructum in re aliena, incipit illi seruire res aliena, & quando cessat vsusfructus, cessat etiam seruitus. Idem est de vsu, habitatione.

2. Secunda Conclusio. Seruitutes reales constituuntur varijs modis, nempe lege, Testamento, donatione, pactionibus & præscriptione. Finiuntur autem potissimum quatuor modis. Primò, finito tempore, pro quo lege, pacto, donatione aut testamento fuerint constitutæ. Secundò, remissione seruitutis. Tertiò, præscriptione. Quartò, si emas aut acquiras aliquod prædium, quod ante emptionem habebat seruitutem realem respectu alterius prædij tui; tunc enim in illo prædio desinit esse seruitus, vt expresè habetur l. 1. ff. quemadmodum seruitus amittatur, & l. si quis, ff. De seruitutibus prædiorum vrbanorum. Et ratio patet ex dictis, quia seruitus est tantum in re aliena, prædium autem, quod iam emisti, non est alienum, & ideò est liberum à seruitute. Vnde, si illud vendas alteri, non recipiet priorem seruitutem, nisi expresè addas te non aliter vendere, nisi cum eadem seruitute, vt habetur l. si quis citata.

QVÆSTIO XV.

De possessione.

1. HActenus dictum est de dominio directo & vtili, & quæ eo spectant. Nunc agendum est de possessione, quæ est quasi complementum & vltima perfectio dominij.

2. Prima Conclusio. Possessio dicitur à pedum positione, vt habetur l. 1. ff. de aquirenda possessione. Nam per pedũ positionem supra bona immobilia quæ sunt potissima, vt super agrum, vel fundum, solet acquiri possessio. Et quamuis hoc nomen aliquando sumatur pro ipsis rebus possessis, tamen hîc sumitur pro actu & iure possidendi, à quo homo denominatur possessor & res possessa. Hic autem actus sumitur duobus modis. Primò pro acquisitione possessionis. Secundò pro ipsa possessione.

3. Secunda Conclusio. Possessio priori modo sumpta est rei corporalis apprehensio, seu detentio, corporis, & animi, & iuris adminiculo. Ita Couarr. ad regulam, possessor p. 2. numero 1. & alij passim; ac primò dicitur apprehensio rei corporalis, quia secundum Iuristas res incorporales, vt Census, Beneficia, seruitutes non possidentur, sed quasi possidentur. Se-

cundò dicitur adminiculo corporis, quia vt rem aliquã incipias possidere, debes eam aliquo modo corporaliter apprehendere, vel manibus, vel pedibus, vel oculis, vel simili modo, siue per teipsum, siue per procuratorem, filium, seruum. Tertiò dicitur adminiculo animi, quia debes eam apprehendere animo possidendi. Vnde depositarius non dicitur possidere depositum, nec creditor pignus, quia non apprehendit illud animo retinendi. Quartò dicitur adminiculo iuris, non quod omnis possessio sit iusta (nam fur verè possidet rem furtiuam, non tamen iure) sed quia ius facit, vt talis apprehensio censeatur sufficiens ad constitutionem possessionis, nec impedit eam sicut impedit, ne apprehensio & detentio rei sacræ facta à laico censeatur esse possessio, vt patet L. Qui vniuersitas. ff. de acquir possess.

4. Tertia Conclusio. Possessio posteriori modo sumpta est ius insistendi alicui rei, tanquam suæ, non prohibitæ possideri. Ita Bartholus l. 1. ff. de acquirenda possessione. Couarr. & alij passim; ac primò dicitur ius, vt excludatur possessio priori modo sumpta, quæ est quasi acquisitio possessionis, ex qua oritur hoc ius, si iusta fuerit. Quod si illa apprehensio, vel acquisitio fuerit iniusta, non oritur ex ea ius in conscientia, sed tantum in foro ciuili. Secundo ius insistendi, vt excludatur dominium, quod per se & formaliter est ius perfectè disponendi de re. Propria autem ratio possidendi est, quod possessor possit rem pacificè tenere, & iuris remedijs tueri aduersus perturbantes. Tertiò dicitur non prohibitæ possideri, quia nemo potest habere ius possidendi contra iuris dispositionem, vt v.g. possidendi res sacras, si laicus sit. Quartò dicitur tanquam suæ, quia si quis insistat rei alterius, alter possessor erit. Vnde tutor nō est possessor bonorum pupilli, sed pupillus possidet per tutorem; sic etiam possum aliquid possidere per filium, procuratorem, seruum. Vt autem possideam rem per alium requiritur, vt is non habeat animum retinendi: si enim pro sua intendit retinere, non possideo per illum, quia non meo nomine retinet; excipio tamen seruum, & filium nondum emancipatum. Hi enim cũ sint eius conditionis, vt non acquirant sibi, acquirunt patri; & Domino, etsi hunc animum non habeant.

5. Dices. Possessio non videtur esse ius insistendi, sed potius ipsa insistentia in re ipsa. Ratio, quia is, qui iniustè possidet verè possidet, vt passim conceditur, & patet exẽplo furis, qui verè rem possidet; & tamen non habet ius insistendi rei, quàm possidet, quia hoc ius est in eo, qui à possessione eiectus est. Secundò quia possessio diuiditur per iustam, & iniustam; & illa, quæ iusta est, non aliunde habet, quod iusta sit, quam à iure insistendi, ab insistentia vero habet, quod sit possessio: ergo essentia possessionis non est posita in iure insistendi, sed in insistentia. Tertiò, quia qui iniustè possidet, sed bona fide, reuera simpliciter & absolutè possidet, & quidem tali possessione, quæ sufficit ad præscriptionem: & tamen reuera non habet ius, nisi in sua existimatione. Resp. Hæc sententia valde probabilis est, quam sequitur Molina tractat. 2. cap. 17. Altera tamen fuit explicanda, quia communis est, apud Iureconsf. Et exponi potest possessionem esse ius insistendi, non quod in conscientia semper sit iusta, sed quia in foro ciuili censetur talis.

QVÆSTIO XVI.

Quotuplex sit possessio.

1. PRima conclusio. Possessio diuiditur primò in Iustam & Iniustam. Iusta requirit iustum titulum : Iniusta illo caret. Secundò in possessionem bonæ & malæ fidei. Tertio in coloratam cuius scilicet titulus est verisimilis, id est, non apertè nullus, & non coloratam cuius titulus est apertè nullus. Quartò, pro varietate titulorum diuiditur in varias species, quę sumunt nomina ab ipsis titulis, quo pacto dicimus rem aliquam possideri pro empta, pro donata, pro legata, id est, titulo emptionis, donationis, aut legati.

2. Secunda conclusio. Vsitatissima diuisio est in possessionem Ciuilem & Naturalem. Ciuilis est, quæ solo animo retinetur. Quamuis enim initio, vt incipias possidere, requiratur adminiculum animi & corporis; tamen vt posteà retineas, & continues possessionem, sufficit animus retinendi rem, nec desistendi à possessione, vt habetur institut. de interdictis parag. possidere. Hoc modo possidet is, qui abest à rebus suis. Dicitur autem possessio hæc ciuilis. Primò quia magis constat modo ciuili quam naturali, cum naturalis modus sit per corporalem insistentiam. Secundò quia parit effectus ciuiles, vt præscriptionem & vsucapionem. Naturalis est, quæ corpore scilicet & animo retinetur. Vt quando quis rem occupat, vt suam. Hæc aliquando coniungitur cum ciuili, vt quando quis per se, vel per alium est præsens rebus, quas ciuiliter possidet: tunc enim dicitur ciuiliter & naturaliter possidere. Quæ possessio est firmissima secundum iura : aliquando est separata à ciuili, vt quando fur occupat rem meam: tūc enim ego ciuiliter, ille naturaliter possidet. Et hęc possessio infirmior est, valet tamen ad hoc, vt quis nō possit ab extraneo deturbari, ne quidem ab ipso Domino publica authoritate.

3. Dices. Fur non tantum naturaliter, sed etiam ciuiliter possidet rem furtiuam, quia corpore & animo retinet illam vt suam. *Resp.* Secundum iura dicitur quis naturaliter tantum possidere, quando rem ciuiliter ab alio possessam occupat animo retinendi. Nam quamdiu per ius ciuile alter non censetur cadere à sua possessione ciuili, tamdiu hic intrusus, qui occupat, non censetur ciuiliter possidere, sed naturaliter tantum, vt colligitur ex l. clam possidere. ff. de acquirenda possessione.

4. Tertia conclusio. Fieri potest, vt quis per seipsum possideat rem ciuiliter tantum, & per alium naturaliter; quo pacto locator per se possidet prædium ciuiliter, & per colonum, aut inquilinum naturaliter, vt habetur l. 3. parag. Quod si seruus & parag. saltus, ff. de acqui. possessione. Similiter dicitur quis naturaliter possidere per depositarium, commodatarium, & generatim per eum omnem, qui rem tenet, & non possidet, vt habetur Instit. De interdictis, parag. Possidere.

5. Quæres. An vsufructuarius, Emphyteuta, & Feudatarius dicantur possidere rem, cuius habent vsumfructum : An vero solus proprietarius per eos possideat ? Disputat de hac re Couar. ad regulam Possessor, p. 2. n. 4. & Aluarus Valasc. de iure Emphyteutico quæst. 18. Resp. cū distinct. Nam si sermo sit de re, in qua constituitur vsusfructus, illam ciuiliter possidet, proprietarius per se ipsum, & naturaliter per alios, qui vsumfru-

ctum inde habent: si autem sit sermo de fructibus ex ea re perceptis, illi naturaliter, & ciuiliter posſidentur ab ijs, qui habent vsumfructum: si denique de iure vtendi & fruendi, naturaliter & ciuiliter etiam posſidetur, vel quasi posſidetur ab ijſdem.

QVÆSTIO XVII.

Quibus modis acquiratur poſſeſſio.

1. Dixi superius posseſsionem acquiri cum res apprehenditur. Est autem duplex apprehensio. Vera & Ficta: sunt item duplices res, quæ apprehenduntur, aut quasi apprehenduntur. Corporales, & Incorporales.

2. Prima conclusio. Vera apprehensio rerum corporalium fit duobus potiſſimum modis, nempe manibus, vel pedibus, vt per se patet. Nota primò ad poſſidendam totam domum, aut totum agrum, ſufficere ſi aliquam eius partem pede premas, vel ingrediaris, modò id facias animo poſſidendi totum, vt habetur l. 3. ff. De acqui. poſſeſſ. Secundo quando id, cuius poſſeſſio apprehenditur, non eſt commune toti fundo, ſed peculiare alicuius partis, vt v.g. ſeruitus itineris, aut aquæductus, tunc oportet intrare, vel actum ſeruitutis exercere in totam illam partem. Tertio quando res aliqua, quæ poſſidenda eſt, non ſolet apprehendi per aliquam ſui partem, ſed per aliquid aliud, vt equus per capiſtrum, aut vinum per vas, tunc ſatis eſt eam apprehendere per id, per quod ſolet apprehendi.

3. Secunda concluſio. Ficta apprehenſio fit varijs modis. Primus eſt, ſi antiquus poſſeſſor tradat alteri claues domus, in qua ſunt merces poſſidendæ, vt v.g. vinum, oleum, triticum, vt habetur l. Clauibus ff. de contrahenda emptione, & in alijs iuribus. Ratio eſt, quia dum emptor apprehendit claues, cenſetur apprehendere res ipſas intus reconditas. Secundus eſt, ſi alteri tradat inſtrumentum quo conſtet de titulo, & iure, quo rem poſſidebat, vt colligitur ex l. 1. C. de donationibus; & eſt communis ſententia. Ratio eſt, quia in tali inſtrumento cenſetur res ipſa contineri. Tertius, ſi antiquus poſſeſſor cominus, vel eminus oſtendat mihi fundum & dicat ſe tradere illius poſſeſſionem, & ego ſignificem me acceptare, vt habetur l. Quod meo, parag. ſi venditorem, ff. de acqui. poſſeſſ. Ratio eſt, quia oculi ſunt veluti longæ manus, quibus res viſas quaſi contrectamus. Quartus, quando poſt contractum conſentiente antiquo poſſeſſore, apponitur cuſtodia nomine eius, ad quem res transfertur, ſiue ſit res mobilis, vt pecora, vel aliæ merces, ſiue immobilis, vt caſtrum, domus, oppidum. Item ſiue res ſit præſens, ſiue abſens, vt colligitur ex L. Quarundam rerum, ff. de acquirend. poſſeſſ. Quintus eſt, quando antiquus poſſeſſor vendit, vel donat alteri rem aliquam, reſeruato ſibi vſufructu. Nam eo ipſo cenſetur illi tradere proprietatem, & alter incipit poſſidere, vt habetur L. Quiſquis & L. Si quis argentum. C. de donationibus. Ratio, quia nemo propriè eſt vſufructuarius, niſi dominium directum ſit apud alium: ergo hoc ipſo, quod quis vendit rem aliquam, conſtituendo ſe vſufructuarium illius, cenſetur amittere eius proprietatem, & transferre in alium poſſeſſionem. Sextus eſt, quando antiquus poſſeſſor vendit, vel donat alteri rem aliquam, conſtituendo ſe conductorem eiuſdem rei. Nam hoc

ipso alter acquirit possessionem, vt habetur. L. Quædam mulier, ff. de rei vindicatione, & L. Qui bona fide, parag. 1. & L. Interdum, parag. vltimo ff. de acquirenda possessione. Ratio, quia conductor possidet nomine locatoris. Septimus est, quando quis vendit aut donat alteri rem suam apud quem erat deposita, locata, vel commodata. Nam hoc ipso acquirit alter possessionem virtute prioris detentionis, nisi forte aliquis alius tertius ciuiliter eam rem possideret. Ita habetur L. siue autem, parag. si quis rem ff. de publiciana & L. certi conditio parag. vltimo ff. Si certum petat. Octauus est, quando quis emit duas trabes è numero multarum, aut duo pecora de toto aliquo grege, & venditor concedit illi, vt designet duas trabes, aut duo pecora tunc accipit eorum possessionem, per hanc ipsam significationem, vt colligitur ex L. Quod si neque, ff. de cõmodo & periculo rei venditæ. Nonus, si antiquus possessor (facta venditione, aut donatione alicuius rei) constituat se possidere nomine emptoris, & emptor id ratum habeat: tunc enim transfertur possessio in emptorem. Hoc Iurisperiti appellant tradere possessionem per clausulam constituti, hoc est, per clausulam appositam in instrumento alienationis, qua venditor constituit se possessorem nomine alterius. Nam hoc ipso incipit emptor possidere per venditorem. Ita colligitur ex Lege Quod meo, & Lege Qui bona fide, & Lege Interdum, ff. de acquirenda possessione.

5. Tertia Conclusio, Ficta apprehensio non habet locum, quando possessio non acquiritur voluntate prioris possessoris, qui eam nobis tradat; tunc enim debet interuenire vera apprehẽsio. Patet ex dictis. Quia omnes illi modi, quibus fit ficta apprehensio, supponunt voluntatem, & consensum prioris possessionis. Hinc fit primò vt possessio earum rerum, quæ ante nullius erant propriæ, sed efficiuntur primò occupantis, vt ferarum, thesaurorum, & similium, non acquiratur, nisi per veram apprehensionẽ, vt patet Institut. de rerum diuisione, parag. illud. Secundò fit, vt possessio nunquam acquiratur vi, aut clam, nisi per veram apprehensionem. Vnde si depositarius velit clam acquirere possessionem rei apud se depositæ, debet eam apprehendere, & mouere de loco suo, vt patet ex l. 3. parag. Si rem, ff. de acquirenda possessione. Tertio fit, vt qui auctoritate iudicis mittitur in possessionem rei, quam alius possidebat, non aliter acquirat possessionem, quam si eam verè apprehendat, nisi scilicet accedat voluntas prioris possessoris, tunc enim potest eam acquirere per actum fictum. Ita Bartholus, Panormit. & alij apud Antonium Gomer. ad l. 45. Tauri, numero 53. Quarto fit, vt hæres non aliter acquirat possessionem bonorum defuncti, cum adiuit hæreditatem, quam per veram apprehensionem eò quòd nullus sit possessor, qui eam illi tradat.

5. Quarta Conclusio. Possessio iurium, & seruitutum apprehenditur duobus modis. Primo si mittam alterum in agrum, in quo volo ei seruitutem constituere, & ille eat. Secundo si quis vtatur aliquo iure, tanquam ad se pertinente, sciente & ferente eo, cuius intererat concedere vel prohibere, qui modus est generalis, & extendit se etiam ad ea iura, quæ non sunt in re aliqua constituta, cuiusmodi est ius eligendi, præsentandi, & similia, de quibus Couarru. ad regulam possessor. p. 2. parag. 8. qui citat varia iura pro hac re. Quomodo autem acquiratur possessio beneficij docet idem Couarr. l. 3. variar. resol. c. 16. n. 10.

QVÆSTIO XVIII.

Quomodo amittatur possessio?

1. PRima Conclusio. Possessio rerum mobilium, tum ciuilis, tum naturalis, amittitur primo sola voluntate possessoris, nolentis eam amplius possidere. Secundo per furtum, aut rapinam alterius. Tertio si alterius custodiæ subesse incipiat, qui eam detineat tanquam suam. Quarto per fugam si sint animalia, vt si pecus aberrauit à grege, aut gallinę, vel aues domesticæ auolauerint, nec habeant consuetudinem per se redeundi vt patet l. 3. parag. Item feras ff. de acquirenda possessione. Dixi, si sint animalia, quia possessio serui & ancillæ, non amittitur per ipsorum fugam, vt patet ex l. Pomponius. ff. eodem tit.

2. Secunda Conclusio. Possessio rerum immobilium, ciuilis, & naturalis, amittitur. Primo si possessor longo tempore sit absens (puta ferè decennium) ita, vt nec per se, nec per alium rei insistat, neque etiam protestetur, se nolle amittere possessionem. Secundo si rem ab alio sciat occupatam, & tamen negligat. Tertio si reuersus statim repetat possessionem suam, sed ab occupante repellatur. Quarto si timens repulsam non audeat repetere, aut inuadere possesſionem. Quinto si res ita sit occupata, vt non sit probabilis eius recuperatio, vt si vir valde potens eam occupet, vel mare aut flumen assiduè inuadat. Quamdiu autem possessor est in ipsa re, aut saltem ita propè, vt præsto possit adesse, cum opus fuerit, retinet illius possesſionem, aut naturalem, tum ciuilem.

QVÆSTIO XIX.

Quid priuilegij conferat possessio?

1. COnclusio, Possesſio, præsertim si sit bonæ fidei, habet hæc priuilegia. Primò parit præscriptionem, & facit, vt res quæ non est tua, elapso tempore certo fiat tua. Secundò si oriatur dubium de rei dominio, ante tempus præscriptionis, & per moralem diligentiam non posſit statim finiri, tunc melior est conditio posſidentis. Tertio parit in iudicio præsumptionem dominij: vnde possessor non debet probare rem esse suam, sed alter, qui eam repetit, qui, nisi id sufficiēter probet, nihil obtinebit. Quartò potest quis acrius suam possesſionem tueri, vim vi repellendo. Quintò si possessor expulsus sit, potest armis suam possesſionem repetere, modò id fiat statim. Sextò si Dominus rei iniustè expellat possessorem à possesſione, amittit dominium, & applicatur expulso: si autem non sit dominus, tenetur reddere possesſionem expulso, & insuper æstimationem eius. Vt habetur L. Si quis in tantam c. vnde vi. Sed hæc lex non videtur amplius esse in vsu, vt docet Couarru. lib. 3. variar. resolut. cap. 16. num. 7.

CAPVT III.

De subiecto Dominij.

CONSTAT Dominium esse ius perfectè disponendi de re, quod qui impedit iniuriam facit. Vnde sequitur eos solos esse capaces dominij, qui sunt capaces iuris, ac iniuriæ, circa perfectam, & liberam rerum dispositionem, id est, solas naturas rationales, vt Deum, Angelos, homines. De dominio Dei & Angelorum hic non agimus. De dominio hominum potest Primo generatim quæri, quod sit fundamentum dominij in illis. Deinde speciatim, de varijs hominum generibus, vt de paruulis, de amentibus, de filijsfamilias, de seruis, de Religiosis, de Clericis, de Pontifice. An scilicet habeat dominium, vel simpliciter, vel aliquarum rerum.

QVÆSTIO I.

Qua ratione conueniat homini Dominium.

1. PRima opinio est VValdensium, VViclefi, & Ioannis Huss, qui asserunt dominium fundari in gratia & charitate. Ita, vt soli existẽtes in gratia sint veri domini eorum, quæ possident: amissa autem gratiâ per peccatum, simul amitti dominium, ac proinde peccatores nullum habere dominium. Loquuntur autem de dominio, tam iurisdictionis, quàm proprietatis; quanquam hoc loco de posteriori potissimum agimus. Fundamentum eorum sumitur ex quibusdã scripturæ locis, de quibus postea.

2. Secunda opinio est Hostiensis c. Quia super his. Extra de voto, vbi docet fidem esse fundamentum dominij, ac proinde infideles non habere dominium, nec iurisdictionis, nec proprietatis. Putat enim omne dominium translatum esse ad Ecclesiam fidelium, iuxta illud Isai. 60. 12. Gens & regnum, quod non seruierit tibi, peribit.

3. Tertia opinio est Gersonis de vita spirituali consid. 15. & Conradi tract. 1. q. 2. qui docent iustos, in gratia constitutos, acquirere nouum Ius, & dominium in omnes creaturas inferiores, quod amittãt per quodnis peccatum mortale. Concedunt nihilominus, peccatores retinere apud se dominia earum rerum, quas iustis titulis antea possidebant, neque per peccatum amittere, in quo differunt à VValdensibus.

4. Prima conclusio. Dominium earum rerum, quas homo possidet, non innititur gratiæ & charitati, quasi gratia, vel charitas sit titulus, vel fundamentum alicuius dominij temporalis, Ita definitum est in Concilio Constantien. sessione 15. contra auctores primæ opinionis. Et colligitur ex scripturis. Nam ex ijs constat Cyrum, Nabuchodonosorẽ, & alios malos homines habuisse dominium iurisdictionis, & proprietatis, & quidem ex donatione, & consensu Dei. Vt patet Isaiæ cap. 45. vers. 1. Ierem. cap. 27. vers. 6. Dan. cap. 2. vers. 37. Exod. cap. 29. vers. 20. Hinc August. lib. 5. ciu. ca. 21. dicit, hoc interesse inter regnum cœlorum, & terrenum, quod hoc æquè detur pijs & impijs, illud solis pijs. Et ostendit hoc exemplis. Qui dedit (inquit) Constantino Christiano, ipse dedit Apostatæ Iu-

ſtano. Et ratio eſt, quia Deus non prouidiſſet bene reipub. humanæ, ſi titulum dominij voluiſſet eſſe gratiam, & charitatem. Primo. Quia tunc omnia dominia eſſent incerta, nec quicquam coram iudice probari poſſet. Nemo enim poteſt oſtendere, ſe eſſe in gratia. Secundo. Qui ſibi eſſent conſcij de peccato aliquo mortali, non poſſent tuta conſcientia conſeruare res ſuas. Tertio. Subditi nollent obedire principibus, quos putarent non habere gratiam, & charitatem. Ex his omnibus ſequeretur magna confuſio, & perturbatio in Republica.

5. Secunda concluſio. Dominium non fundatur in fide, nec infideles, ob defectum fidei, deſinunt eſſe Domini earum rerum, quas alioquin poſſident iuſto titulo. Loquor de infidelibus, non Apoſtatis. Nam Apoſtatæ per Eccleſiam priuari poſſunt dominio bonorum ſuorum, vt conſtat ex tractatu de fide. Concluſio ſequitur ex dictis. Nam Cyrus, Nabuchodonoſor, Iulianus, fuerunt infideles, & tamen habuerunt temporale dominium. Ratio generalis eſt. Quia primum fundamentum, ſeu capacitas dominij temporalis eſt, habere facultatem liberi arbitrij, quæ eſt etiam in infidelibus, ergo ſi accedat aliquis titulus, qui ſit proximum fundamentum, ſtatim poteſt reſultare dominium. Antecedens deducitur ex illo Gen. 1. 26. Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli. De quo vide Perer. in eundem locum.

6. Tertia concluſio. Charitas, & gratia, non tribuunt homini nouum Ius & dominium rerum temporalium, quod peccatores non habebant. Ratio eſt, quia bona temporalia æquali iure dantur iuſtis, & iniuſtis, iuxta illud Matt. 5. 45. Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Cōfirmatur primo, quia Deus ſemper concedit iuſtis illa, ad quæ habent Ius ex charitate, vt patet ex his quæ cadunt ſub meritum. Sed bona temporalia non ſemper eis concedit; ergo ex charitate non habet vllum Ius ad illa. Secundo. Quia Chriſtus dehortatur iuſtos, non ſolum à cupiditate illorum bonorum, ſed etiam ab eorum poſſeſſione, iuxta illud Matt. 19. 21. Vade & vende: Ergo charitas non facit nos Dominos rerum temporalium.

7. Quarta concluſio. Dominium rerum temporalium, generatim loquendo, fundatur in triplici titulo. Primo in iure naturali; quo pacto fructus terræ, & animalia, ſubiecta ſunt dominio hominis. Secundo. In iure diuino, quo pacto Iudæi acceperunt dominium terræ promiſsionis. Tertio. In iure humano, ſiue gentium, ſiue ciuili; quo pacto fit aliquis dominus titulo hæreditatis, donationis, emptionis, præſcriptionis, aut ſimilis alicuius contractus. Hinc ſequitur, non minus peccatores, quam iuſtos; nec minus infideles, quam fideles, poſſe habere dominia rerum temporalium. Quod etiam conſtat ex præcedentibus Concluſionibus.

8. Prima obiectio. Scriptura docet propter ſolum peccatum amitti dominium, vt patet ex illo Eccleſ. 10. 8. Regnum à gente in gentē transfertur propter iniuſtitiam. Et ratio eſt, quia nō eſt dominium, niſi à Deo: Deus autem non confert dominia improbis. Primo. Quia ſunt eius hoſtes. Secundo. Quia videretur abuſum dominiorum approbare. Reſp. Scriptura docet Deum aliquando punire homines propter peccata, transferendo ab eis regna & dominia: Non tamen docet, homines, hoc ipſo quo peccant, amittere regna & dominia. Secundo. Verum eſt dominium eſſe à Deo, docet tamen benignitatem Dei, vt etiam hoſtibus ſuis benefa-

ciat, vt habetur Matt. 5. 45. neque propterea approbat abusum: nam ob alias causas id facit. Primo. Vt hoc beneficio peccatores ad se alliciat. Secundo. Vt remuneret quædam moralia illorum benefacta. Tertio. Vt puniat peccata subditorum. Vide D. August. 5. Ciuit. 15. 19.

9. Secunda Obiectio. Fundamentum dominij in eo consistit, quod homo sit conditus ad imaginem & similitudinem Dei, vt habetur Gen. 1. 26. sed per peccatum mortale amittit imaginem Dei. Quia comparatur mentis insipientibus. Resp. Fuit olim hæresis Origenistarum, hominem per peccatum mortale imaginē Dei amittere. Amisit quidem Adam iustitiam originalem, cuius beneficio appetitus sensitiuus subijciebatur rationali, & hâc amissâ, factus est similis iumentis insipientibus, propter concupiscentiam carnis, & appetitus sensitiui, non tamen amisit naturalem libertatem arbitrij, in qua consistit imago & similitudo Dei.

10. Tertia Obiectio. Iusti ex eo præcisè, quia iusti sunt, videntur habere aliquod peculiare ius, & dominium rerum temporalium, iuxta illud Rom. 8. v. 31. Qui proprio filio non pepercit, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? & 1. Corinth. 3. v. 23. Omnia vestra sunt, vos autem Christi, & 2. Corint. 7. v. 10. Nihil habentes, & omnia possidentes. Ratio est, quia amicorum omnia sunt communia: inter Deum autem, & iustos, vera est amicitia. Resp. ad primum locum, Paulum consolari & hortari iustos ad tolerantiam ærumnarum huius vitæ, asserendo Deum nunquam defuturum in necessarijs. Quod probatur à maiori. Nā si pro nobis tradidit filium suum, quantò magis dabit, quæ viderit fore necessaria? Ad secundum Respon. omnia esse iustorum, duplici nomine. Primo, quia omnia propter iustos facta sunt, quo sensu dixit Apostol. 2. Timoth. 2. vers. 10. Omnia sustineo propter electos. Secundò, quia omnia prosunt iustis ad salutem, iuxta illud Rom. 8. Diligentibus Deū omnia cooperantur in bonum. Ad tertium Resp. sensum esse, quod iusti, licet aliquando pauperes sint, vt reuera erāt Apostoli; tamen nil deesse illis ad sustentationem, perinde, ac si omnia possiderent. Ad rationem Resp. amicitiam Dei erga iustos, præcipuè elucere in communicatione bonorum supernaturalium.

11. Quarta Obiectio. Isaias prædixit omne dominium transferendum esse ad Ecclesiam fidelium, vt supra citatum est. Respon. Isaias hoc solum prædixit, gentem, quæ Christo non seruierit, perituram, id est, extra Ecclesiam Christi nullum fore saluum, c. Firmiter. Extra. de Trinitate.

QVÆSTIO II.

An paruuli, & amentes habeant dominium?

1. PRima Conclusio. Paruuli sunt veri domini suorum bonorum, etiam ante vsum rationis, iuxta illud Apo. Gal. 4. v. 1. Quanto tempore hæres paruulus est, non differt à seruo cum sit dominus omnium. Ratio est, quia paruulus est verè hæres secundum iura: hæres autem dicitur, qui succedit in dominium bonorum defuncti. Confirmatur, quia qui bona paruulorum vsurpant, verè faciunt illis iniuriam.

2. Dices. Paruuli propter defectum vsus rationis non possunt disponere de rebus, ergo non habent dominium. Resp. satis est, quod habeant ius disponendi, etsi non possit prodire in actum, propter defectum vsus rationis.

3. Secunda Conclusio. Amentes sunt etiam Domini suorum bonorum, propter eandem rationem. Vnde sicut paruulis, sic etiam illis designantur à Repub. tutores, qui illorum bona administrent; neutri enim possunt per se administrare.

4. Dices. Perpetuò amentes non gaudent beneficio præscriptionis: ergo non habent dominium. Sequela patet, quia lex præscriptionis est propter dominia: ergo, qui non potest præscribere, non potest præscribendo acquirere dominium. Resp. fortè amentes possunt præscribere per suos tutores. Deinde etiamsi demus non posse præscribere, non tamen sequitur, eos non esse veros dominos, quia ad præscriptionem requiritur bona fides, quam amentes non habent. Quod tamen non requiritur ad dominium. Loquor de dominio, quod habetur sine præscriptione.

QVÆSTIO III.

An filijfamilias habeant dominium?

1. Loquor de ijs, qui constituti sunt sub potestate patris.

2. Conclusio. Quatuor bonorum genera possunt huiusmodi filijs competere. Primò. Castrensia, quæ in militia acquisierunt. Secundo. Quasi Castrensia, quæ officio publico. Tertio. Profectitia, quæ patris occasione proueniunt. Quarto. Aduentitia, quæ illis donantur non patris intuitu, vel acquiruntur propria industria. Castrensium, vel quasi Castrensium habent proprietatem, & vsumfructum: Aduentitiorum solam proprietatem: Profectitiorum, nec proprietatem, nec vsumfructum, sed solam administrationem.

QVÆSTIO IV.

An serui habeant verum Dominium?

1. Conclusio. Iura ciuilia non videntur illis vllum dominium concedere, sed quicquid acquirunt, quauis causa, dominis acquirere, vt habetur Instit. Per quas personas cuique acquiritur, & l. Id vestimentum ff. de peculio. Sed consuetudo hoc mitigauit. Possunt enim in quibusdam casibus habere aliquod dominium. Primo, si domini tacitè vel expressè consentiant. Secundo, si donetur, vel legetur illis aliquid cum consensu dominorum. Tertio, si ijs absolutè aliquid donetur, non tamen Dominis inuitis. Quarto, si Domini aliquid illis debeant propter iniuriam illatam. Quinto, si lucrentur aliquid de suo peculio, aut aliquid sibi subtrahant, nullo tamen Domino damno illato.

QVÆSTIO V.

An Religiosi habeant Dominium?

1. Ratio dubitandi est, quia votum paupertatis videtur repugnare dominio. Nota, nos posse loqui vel de integra communitate alicuius Religionis: vel de singulis Religiosis in particulari, siue sint professi, siue non sint, vel denique de superioribus beneficiarijs, qui habent beneficia regularia.

2. Prima Conclusio. Probabile est Religiosos Professos posse habere dominium rerum temporalium in communi, ita vt ipsa communitas vero dominio eas possideat. Probatur primo ex Conc. Trid. sess. 25. ca. 3. de Regularibus, vbi conceditur omnibus monasterijs, & domibus, tam virorum, quàm mulierum, etiam mendicantium, exceptis Capuccinis, & Minoribus de Obseruantia, vt deinceps liceat ijs possidere bona immobilia. Secundo quia Nicolaus III. in extrauag. exijt, docet dominium rerum, quibus Franciscani vtuntur, ad Papam pertinere: non autem ad eorum congregationem. Indicans in alijs Religionibus, quibus licet bona habere in communi, dominium pertinere ad ipsas congregationes. Dixi, hoc esse probabile, quia Nauar. comme. 2. de Regularibus, contrarium docet asserens, solam administrationem bonorum concessam esse communitati: dominium verò esse apud Christum, & eius vicarium quod valde probabile est. Primò quia communitas non potest alienare bona immobilia, sed debet transmittere ad posteros: ergo non habet verum dominium. Secundò quia Pontifex aliquando adimit huiusmodi bona vni communitati, & concedit alteri; ergo signum est dominium esse apud Pontificem. Tertiò quia contraria argumenta non videntur conuincere. Non primum, quia possidere non est idem, quod habere dominium. Nec secundum, quia Nicolaus nihil definit de hac re.

3. Secunda Conclusio. Certum est Religiosos Professos non posse in particulari habere vllum dominium, aut vsumfructum, aut possessionem rerum temporalium, siue mobilium, siue immobilium. Est communis sententia. Et patet ex c. Non dicatis, & c. expedit, & c. cui portio. 12. q. 1. Et c. cum ad Monasterium, & c. Monachi. Extrau. de statu Monachorum, & ex Conc. Trid. sess. 25. c. 2. de Regul.

4. Quæres primo. Vnde oriatur illa incapacitas dominij: An scilicet ex natura voti, an aliunde. Resp. Non oritur præcisè ex natura voti, vt patet in voto simplici, quod non minus est in ratione voti, quàm solemne; neque etiam ex nuda vouentis intentione, vt patet in Religione non approbata à sede Apostolica. Sed oritur ex voto solemni, vel potius ordinatione Ecclesiæ, quæ statuit, vt votum solemne, seu professio in Religione approbata, haberet talem effectum, nempe incapacitatem dominij.

5. Ex dictis sequitur Religiosum peccare. Primo si aliquid recipiat, & retineat, sine expresso, vel tacito consensu superioris. Secundò si aliquid donet, vel aliter alienet, sine eodem consensu. Tertiò si abscondat, ne superior inueniat. Quartò si possideat aliquid cum consensu superioris, sed tamen non sit paratus illud dimittere ad arbitrium superioris. Quintò si murmuret, tanquam iniuria affectus, quando ipsi aliquid adimitur.

6. Quæres secundo. Quam grauiter peccet in his omnibus? Resp. Peccatum hoc in genere suo est mortale, quamuis ex leuitate materiæ, aut alia de causa possit fieri veniale. Prima pars patet exẽplo Ananiæ & Sapphiræ, qui morte puniti sunt, eò quòd aliquid proprij sibi clam retinuerint. Quod signum est peccasse mortaliter. Secunda pars patet ex communi regula, qua dicitur, furtum, & similia peccata, tametsi genere suo mortalia sint, posse tamen fieri venialia, vel ex paruitate materiæ, vel ex defectu deliberationis. Dixi in conclusione, Religiosos esse incapaces dominij rerum temporalium, quia iurium, & bonorum supernaturalium

possunt

possunt habere dominium, vel quasi dominium. Nam Regulares beneficiarij habent dominium, vel quasi dominium, & possessionem suorum beneficiorum, & possunt agere nomine proprio ad eorum dominium vindicandum, adipiscendum, retinendum, recuperandum. Similiter simplex Religiosus proprio nomine potest agere super iure eligendi, competendi: & manendi in tali, vel tali monasterio. Vide Nauarr. quæst. 1. de reddit. Eccles. numero 9. Ratio est, quia Religiosi per votum paupertatis non renuntiant iuribus, & bonis spiritualibus.

7. Tertia Conclusio. Religiosi non professi, sed tamen per votum simplex acceptatum ab Ecclesia, facti veri Religiosi, non sunt incapaces dominij: sed retinent illud, quamdiu superiori videtur. Non tamen possunt habere vllum bonorum suorum, vel alienorum, sine superioris consensu. Patet ex constitutione Greg. XIII. edita de hac re, Anno 1584. quæ incipit, Ascendente Domino.

8. Quarta Conclusio. Religiosi beneficiarij vt Abbates, Præpositi, Commendatores, Præceptores, & similes, habentes beneficia Regularia habent ius liberè administrandi, & disponendi bona suorum beneficiorum, nempe ad decentem suum statum, & ad pias causas, nisi particulari aliquo statuto impediantur. Nam hoc est eis concessum à sacris canonibus. De qua re vide Nauarr. q. 1. de Regular. Canon. 2. 11. & seq.

9. Quinta Conclusio. Superiores Religiosi non possunt alicui Regulari subdito concedere vlla bona stabilia, vt sunt reditus, fundi, ædium locationes, etiam ad vsum tantummodo, vel administrationem, vt patet ex Trid. sess. 25. cap. 2. de Regularibus. Vnde sequitur primò. Non posse superiores concedere subditis certas annuas pensiones, aut census, quos ipsi administrent pro vestibus, & alijs necessitatibus; secus tamen si ipsi non administrent, sed officialis, à quo pecuniam & necessaria petant. Secundo: Sequitur census vitales, qui aliquando dantur pro alimentis, & alijs necessarijs vsibus ingredientium monasterium non posse permitti ingredientibus, vt eos administrent, sed solis officialibus ordinarijs, qui tamen eorum fructus debent impendere ad vsus destinatos.

10. Sexta Conclusio. Possunt superiores concedere aliqua bona mobilia, etiam pecuniam, ad vsus tamen pios suis subditis, nempe vestes, libros, & similem supellectilem, vt est communis sententia. Hæc tamen debent statui eorum esse consentanea, nec in iis quicquam debet esse superflui, vt habet Trident. loc. cit.

QVÆSTIO VI.

An Clerici non Religiosi habeant aliquod bonorum dominium?

1. NOta primò ex Nauarr. huiusmodi clericos posse habere triplicia bonorum genera, primò patrimonialia, qualia sunt, quæ vel hæreditate, vel industria, vel donatione, vel alio modo, vt laici acquirunt. Secundò quasi patrimonialia, quæ acquirunt non ratione beneficij, sed dicendo missas, audiendo confessiones, docendo, agendo vicarios temporales. Nam Vicaria perpetua est beneficium. Tertio merè Ecclesiastica, vt sunt ea, quæ recipiuntur ratione Episcopatus, Canonicatus, vel alterius beneficij.

2. Nota secundò hæc bona Ecclesiastica rursum esse multiplicia, primò quædam sunt immobilia, vt villæ, castra, prædia, & alia huiusmodi à fidelibus donata Ecclesiæ. Secundò sunt annui reditus deputati pro aliqua memoria in aliqua Ecclesia agenda. Tertiò sunt decimæ. Quarto oblationes quotidianæ. Quinto bona vtensilia, vt sacræ vestes, calices, ornamenta.

3. Prima Conclusio. Clerici non Religiosi habent verum dominium bonorum patrimonialium. Ratio, quia per Clericatum neque fiunt incapaces dominij, nec se abdicant dominio.

4. Secunda Conclusio. Habent etiam bonorum quasi patrimonialiũ dominium. Ita Couarr. in c. cum in officijs, de testamentis numer. 4. Ratio est, quia hæc dantur vel per modum Eleemosynæ sub certo onere cõstitutæ, vel per modum stipendij, seu mercedis, pro labore præstito. Nec refert, quod huiusmodi stipendia aliquando excedant laborem; quia liberè à fidelibus constituta sunt. Idem dicendum est de quotidianis distributionibus, quas accipiunt Clerici pro personali præsentia, vt ex communi sententia tradit Couarr. loc. cit. Quamuis contrarium sentiat Nauarr. in tract. de red. Eccl. qu. 1. nu. 74. Nam de illis est eadem ratio, quæ stipendijs pro alijs ministris, vt colligitur ex cap. vnico de clericis non residentibus.

5. Tertia Conclusio. Clerici non habent absolutum, & plenum dominium bonorum Ecclesiæ immobilium, cuiusmodi sunt villæ, castra, oppida, quæ Ecclesiæ donata sunt, vel Episcopatui, vel alicui alteri prælaturæ annexa. Ita D. August. tract. 6. in Ioannẽ circa finem; & Thom. VValden. t. 1. l. 4. cap. 43. contra calumniã VVicleſi, qui obijciebat clericis, quod vsurparent eiusmodi bona non aliter, quam laici, quod tamen falsum est. Nam clerici non possunt huiusmodi bona alienare, nec etiam locare, nisi certis conditionibus, vt docent Canonistæ super tit. De rebus Ecclesiæ nõ alienandis, & summistæ verbo alienatio. Idem dicendum est de bonis vtensilibus, quia est eadem ferè ratio de ijs, vt patet ex authentica Præterea c. de sacrosanctis Ecclesijs & ex Sylu. verbo abalienatio.

6. Quæres. An Episcopi, & alij prælati non Religiosi, habeant plenum dominium circa fructus, & prouentus, quos percipiunt ex bonis immobilibus. Affirmant Dom. Soto l. 10. de iust. qu. 4. ar. 3. & Caiet. infrà qu. 185. ar. 7. Ratio, quia percipiunt eiusmodi fructus immediatè ob titulum secularem: ergo non minus iuris ad eos habent, quàm si essent Principes seculares. Antecedens patet; quia qui donarunt Ecclesiæ villas, castra, & oppida; donarunt tanquam Domini temporales, & prælati administrant; & possident ea, tanquam Domini temporales: ergo hi eodem titulo percipiunt fructus, quo illi. Confirm. quia hæc bona non videntur Ecclesiæ donata ad alendos pauperes, sed ad honorem & splendorem Ecclesiæ, & præterea ad suffragia eius obtinenda.

7. Quarta Conclusio. Episcopi, Canonici, & alij beneficiarij fiunt Domini eorum fructuum, & prouentuũ, quos accipiunt ex decimis & oblationibus fidelium, saltem quoad eam partem, quæ necessaria est ad status eorum honestam sustentationem. Est communis sententia. Ratio est, quia hæc pars est iusta merces eorum qui Ecclesiæ seruiunt. Dignus est enim operarius mercede sua. Vnde sequitur, si quid velint sibi ex hac parte detrahere, posse de eo disponere; sicut de bonis secularibus. Sed tota difficultas est de illa parte fructuum, quæ non est necessaria personę, vel sta-

tui, sed superflua. Nauarr. in tract. de reditibus Ecclesiasticis conatur summis viribus ostendere, Clericos non esse Dominos illius partis redundantis, sed tantum dispensatores, ita vt ex iustitia teneantur expendere in pias causas: Et si secus fecerint, teneantur ad restitutionem. Idem sentiunt, Alexander Halen. Richar. Palud. Antoninus, Gabriel, Maior, Petrus à Soto, Michael Medina, & alij citati à Couarr. in c. cum in officijs de testā. nu. 3. Est communis sententia Canonist. Addit Nauarr. idem sentiendum esse de illis, qui habent pensiones ex reditibus Ecclesiæ. Nam res, in quit, transeunt cum suo onere. Hæc sententia probatur primò quia in Canonibus dicuntur bona Ecclesiastica donata esse Domino Deo, vt patet 12. qu. 2. c. Qui Christi & qu. 1. c. Res Ecclesiasticæ. Secundò quia in Ecclesia semper intellectum est huiusmodi bona peculiariter pertinere ad pauperes, & viduas, & alias pias causas, vt patet ex Clemente l. 2. constit. Apostolicarū c. 29. & ex decretis 12. q. 1. c. Præcipuus, & c. Ex his 3. quia si essent Domini non prohiberentur liberè de ijs testari, & disponere. At prohibentur iure canon. Quartò quia in varijs canonibus habetur illos esse tantum dispensatores, & non Dominos, vt 16. qu. 1. c. Decimæ, & 23. q. 7. c. Quod autem, & extrauag. de donationibus capite. 2. Quintò quia in quibusdam canonibus vocantur raptores, & interfectores pauperum, qui non elargiuntur superflua, vt dist. 42. c. Ordinamus, & 12. qu. 2. c. Gloria & alibi sæpè. Sexto, quia portio pauperum est confusa cum Ecclesiasticis reditibus: ergo quæ superflua ex illis sunt debentur pauperibus. Septimo, quia fideles ea conditione dederunt sua bona Ecclesiasticis, vt ex superfluis alerent pauperes: ergo non aliter acquirunt dominium, quàm cum hâc conditione, quia donationes conditionales non valent; nisi conditione impleta vt patet ex iure ciuil. c. de donationibus quæ sub modo; vel conditione, & ex canon. extra de conditionibus appositis c. verum. Hæc sententia nimis rigida est, sit ergo

8. Quinta Conclusio. Post erectionem beneficiorum, & certorū prouentuum assignationem singulis titulis factam Clerici beneficiarij, & Episcopi, fiunt domini omnium prouentuum titulo suo annexorum, nec tenentur ad restitutionem, si eos non expendant in pias causas; quamuis sub mortali ad hoc obligentur. Ita D. Thom. infra quæst. 185. art. 7. & Clarus quodlib. 6. art. 12. vbi distinguit duplicis generis bona, quædam primariò deputata Ecclesiasticis, & secundariò pauperibus, cuiusmodi dicit esse reditus prębendarum; & loquitur de præbendis sicuti iam sunt. Addit verò, si Clerici hæc bona non conferant in pauperes, non teneri ad restitutionem, licet mortaliter peccent. Alia, inquit, bona sunt primario deputata pauperibus, vt bona hospitalium. Et hæc nisi Ecclesiastici dent pauperibus, tenentur, inquit, ad restitutionem. Idem cum D. Thoma sentiunt Adrianus in 4. de restitutione quæst. 12 Syluest. verbo Clericus 4. quæstion. 20. Dom. Sotus l. 10. de iustitia quæstione quarta, art. 3. Couarr. supra & alij recentiores. Dixi, post erectionem beneficiorum, quia antequam essent instituta, & singulis sua portio assignata, erat alia ratio. Pro quo,

9. Nota primo non semper eandem fuisse rationem administrandi bona Ecclesiastica. Nam ab initio Ecclesiastici sequebantur institutum illud vitę communis, quod apud fideles omnes viguit Hierosolymis tempore Apostolorum, de quo Act. 2. Bona enim, quæ Ecclesijs donabantur in

communi, possidebantur à Clericis, & eorum dispensatio committebatur Episcopo, qui in suum, & aliorum pios vsus fideliter distribuebat, vt patet ex Canone 58. Apost. vbi iubetur Episcopus deponi, & communione priuari, qui non fideliter egisset.

10. Nota secundò postea secutum esse alium gubernandi modum. Nā cumulus bonorum Ecclesiæ diuisus fuit in partes, quarum prima Episcopo, secunda Clericis, tertia fabricæ, & cultui diuino, quarta pauperibus deputabatur. Hanc diuisionem fieri curauit Syluester Papa vt patet ex Synodo Romana, sub ipso celebrata, c. 4. & postea à pluribus Pontificibus confirmata est, vt constat ex varijs canonibus 12. quæst. 2.

11. Nota tertio hanc distributionem, neque statim ab omnibus receptam, nec eodem vbique modo factam esse: ac primò non fuit vbique recepta tempore D. August. quia aliqui Episcopi adhuc viuebant cum Clericis, vt patet 12. quæst. 1. c. Certè ego. Similiter in quibusdam Ecclesijs non tantum quarta pars, sed etiam tertia contingebat Episcopo, vt patet ex c. Requisiuisti, Extra de testamentis, vbi dicitur, vt Episcopi accipiant tertiam, vel quartam, iuxta cuiusque loci consuetudinem. Imò alicubi media pars eorum, quæ offerebantur cedebat Episcopo vt patet 10. quæst. 1. c. Antiquos, ex Conc. I. Aurelian.

12. Nota quartò, ex hac varietate factum esse, vt iam vix in aliqua Ecclesia reperiatur illa quarta pars deputata pauperibus: omnia enim bona videntur tantū in tres partes distributa, ita vt pars pauperū sit confusa cum alijs, nec ab ijs separata: Aliqui tamen putant partē illam pauperum deuenisse ad hospitalia, vel certè ex ea constituta esse beneficia præstimonialia, quæ scilicet deputata sunt studio eorum, qui futuri sunt Clerici. Sed neutrum est probabile. Non primum, quia pleraque hospitalia habent certos fundatores. Nec secundum, quia beneficia præstimonialia videntur potius successisse beneficijs, quibus annexa erat cura aliquarum Ecclesiarum, quæ vel neglectæ omninò erant, vel collapsæ. Hæc tamen non sunt omninò certa.

13. Nota quinto, in ijs locis, in quibus diuisio adhuc obtinet illa quadripartita, Episcopos esse veros Dominos quartæ portionis ad se pertinentis, ac proinde non teneri ex iustitia quicquam ex ea largiri pauperibus, vt apertè colligitur ex iure Canonico. Nam 12. quæst. 2. c. de reddit. & alibi, vbi mentio fit illius diuisionis, perspicuè dicitur, vt Episcopus tollat sibi quartam partem, & illam retineat; tenentur tamen partem deputatam pauperibus dare; peccant aliàs contra iustitiam, & tenentur restituere. Hæc certa sunt.

14. Nota sexto in alijs locis (vbi illa diuisio non est, sed pars, quæ destinata est pauperibus, est confusa cum alijs tribus) posse Ecclesiasticos, tanquam veros Dominos, vsurpare sibi ex beneficijs Ecclesiasticis tantùm, quantum est necessarium ad decentem sustentationem, vt ex communi sententia dictum est in quarta Conclus. Quæstio manet de superfluis, de quibus in 5. Conclus. dixi habere Ecclesiasticos verum eorum dominium, nec teneri ad restitutionem, si non expendant ad pios vsus, quamuis sub mortali ad hoc obligentur.

15. Prima pars, quæ præcipua est, probatur primo, quia nemo est priuandus, dominio, vel proprietate bonorum ipsi attributorum, nisi sufficienter, constet eum non posse habere, aut de facto non habere tale dominium. Item nemo est cogendus ad restitutionem eorum, quæ possidet, ni-

si sufficienter constet esse aliena:atqui non constat sufficienter, Clericos non habere dominium huiusmodi bonorum, aut hæc bona ex iustitia alijs esse debita: ergo veri sunt Domini. Maior est regula iuris. Minor probatur,quia neque constat ex modo donationis fidelium, quo hæc bona ad Ecclesiam translata sunt, neque ex Ecclesiæ dispositione. Non primùm,quia fideles donarunt hæc bona, tum ad poscenda suffragia & orationes Ecclesiæ, tum ad eius splendorem & dignitatem, tum denique ad maiorem Dei honorem. Quod autem donauerint cum onere alendi pauperes,certò constare,aut probari non potest.

16. Dices. Saltem Decimas donarunt cum hoc onere. Resp. falsum est. Nam fideles non possunt Clericis imponere talem obligationem ratione decimarum. Quia decimæ debentur illis ex iustitia ratione ministerij Ecclesiastici,vt docet D.Thom.infra qu.77.art.1. Ratio est, quia tenetur ex iustitia populus sustentare eos,qui prębent illis spiritualia,quod etiam Ethnici agnoscunt lumine naturali:lege autem positiua,& consuetudine introductum est,vt decima pars fructuum daretur, ad imitationem legis veteris, vbi licet pauciores essent sacerdotes, tamen decima pars fructuum fuit diuinitus illis determinata. Itaque ius Decimarum est omnino spirituale, quia pendet ex titulo spirituali, ac proinde ad eas nullum omnino habent ius pauperes. Sed neque ex dispositione Ecclesiæ carent dominio Clerici, quia Canones nusquam id definiunt, &, quæ ex illis in contrarium allata sunt,facilè diluuntur,vt paulò pòst patebit.Imò ex iure canonico probari potest Clericos habere dominium. Nam c.vnico, de Clericis non residentibus in 6. dicitur, quod, qui diuinis officijs non intersunt, nisi iusta ex causa excusentur, non acquirant dominium quotidianarum distributionum, neque faciant eas suas, sed ad restitutionē sic perceptarum obligentur. Supponit ergo Canon,alios,qui intersunt, acquirere dominium.

17. Respondet Nauarr. & nonnulli Canonistæ acquirere dominium, quoad fidelem administrationem; sed hæc est violenta explicatio. Nam Canon non solum dicit, eos acquirere dominium distributionum,sed etiam facere eas suas. Idem probatur ex Conc. Trid. sess.23.cap.1. de Reformatione,vbi statuitur, vt Episcopi qui vltra tres menses sine legitima causa absunt à suis Ecclesijs, non faciant fructus suos, pro rata temporis absentia,sed teneantur fabricæ,vel pauperibus erogare. Similiter sess.24. cap.12.de Reformatione statuitur,vt prouisi de beneficijs, curam animarum habentibus,aut canonicatibus,vel dignitatibus fidei professionem faciant intra duos menses à die adeptæ possessionis,alioquin, vt non faciant fructus suos.Item in eodē c.statuitur vt obtinentibus in cathedralibus, aut collegiatis Ecclesijs dignitates,Canonicatus,Prębendas,aut portiones,nō liceat abesse ab ijsdem Ecclesijs vltra tres menses, quolibet anno, alioquì primo anno priuetur vnusquisq; dimidia parte fructuum,quos ratione etiam præbendæ,ac residentiæ,fecit suos. Quod si iterum eâdem fuerit vsus negligentiâ,priuetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit.Ex his omnibus patet Clericos esse dominos suorum fructuum, quia vt loquitur Conc. Trid.lucrantur illos & faciunt illos suos.

18.Probatur secundò hæc sententia,quia ministri Ecclesiæ non debent esse peioris conditionis,quàm ministri Regum,ac Principium.At hi fiunt veri Domini suorū stipēdiorum: ergo & illi. Tertiò quia Ecclesia nō rescindit pacta,vel donationes,quibus Clerici fructus redundantes alienant,

At si non essent Domini, donationes eorum essent rescindendæ, tanquam inualidæ. Imò esset magna negligentia in Ecclesia, quod non ageret pro pauperibus, si ad eos ex iustitia pertinerent superflua ex bonis Clericorum. Quartò quia ex contraria sententia sequerentur duo absurda in praxi. Primum quod pauperes possent clam surripere Clericis, qui non dant superflua. Secundum quod deberet illis in iudicio concedi actio contra eosdem Clericos.

19. Secunda pars conclusionis quod scilicet Clerici peccent mortaliter contra charitatem, si expendant superflua in vsus profanos, vel ad ditandos suos amicos, est communis sententia. Et probatur primò ex canonibus suprà allatis pro Nauarr. Nam etsi ex ijs non rectè probetur, Clericos ex iustitia obligari ad erogandum superflua in pauperes, tamen sufficienter probatur, eos vt minimùm ex charitate ad hoc obligari, ac proinde si non faciant, peccare contra charitatem. Secundò, quia est expressum Ecclesiæ præceptum in Conc. Trid. sess. 25. c. 1. de reform. quo Episcopis & alijs Ecclesiasticis interdicitur, ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos aut familiares suos augere studeant. Idem patet ex Canonibus Apost. qui ibidem pro hac recitantur, & D. Paul. 1. Tim. 3. v. 2. & ad Tit. 1. v. 8. vult Episcopos esse hospitales. Imò Conc. Trid. sess. 23. c. 1. de Reform. dicit præcepto diuino mandatum esse Episcopis, vt gerant curam pauperum, & aliarum personarum miserabilium.

20. Ad primum argumentum pro Nauarr. allatum Resp. Bona clericorum donata esse Deo, id est, donata esse ministris Ecclesiæ, ad honorem, & cultum Dei. Itaque ex eo, quod donata sint Deo, non sequitur Clericos non habere dominium illorum alioqui neque illius partis, quę illis necessaria est ad sustentationem, haberent dominium, quia etiam illa pars donata est Deo, à fidelibus, iuxta sensum prædictum: Ad secundũ. Resp. Bona Ecclesiastica, peculiariter pertinere ad pauperes, non quod pauperes habeant eorum Dominium, sed quia Ecclesiastici obstricti sunt strictissimo præcepto ad impertiendum pauperibus, nõ tamen ex iustitia, sed charitate. Ad tertium Resp. Quamuis Ecclesiastici prohibeantur liberè testari de bonis Ecclesiæ, id tamen non obstare eorum dominio. Nam sicut iure ciuili sunt quædam bona vinculata, quæ ob certam causam à legitimis dominis non possunt alienari, ita iure canonico prohiberi potuit, vt Clericis non liceat sua bona testando alienare. Hoc autem ideo fit, tum ne nimium sint auari in colligendis pecunijs, quas testamento relinquunt suis propinquis, tum etiam, vt in vita sint liberaliores erga pauperes. Addo tamen eos posse testari in quibusdam casibus. Primò si in aliquo loco sit talis consuetudo, vt habet Antoninus 3. p. tit. 10. c. 3. & Couarr. in c. Cum in officijs de testam. Secundo, iure communi possunt testari ad pias causas. Tertiò, ad remunerandum honestè officium famulorum, vel consanguineorum. Ad quartum Respondeo, Ecclesiasticos vocari dispensatores, & non Dominos, habito respectu ad illud tempus, quo bona nondum erant diuisa: tunc enim nullius erant propria in particulari, sed totius communitatis. Ad quintum Respondeo. Ecclesiasticos, qui nihil dant pauperibus, per quandam exaggerationem vocari raptores, & interfectores, quia scilicet strictissimo præcepto obligantur dare pauperibus. Vnde, si non dant, sunt quodammodo causa ex sua parte, cur pauperes fame moriantur. Quod autem hæc obligatio non sit iustitiæ, sed tantum charitatis, ex eo patet, quia SS. PP. eodem loquendi modo inuehuntur etiam in Lai-

eos auaros, quos tamen constat non teneri ex iustitia ad dandas eleemosynas, nisi in extrema pauperum necessitate. Ad sextum Respondeo. Non satis constare quid factum sit de quarta illa parte pauperum. Nam præter eos, qui putant ex ea constituta hospitalia vel erecta beneficia præstimonialia, de quibus suprà dixi, sunt, qui putant deuenisse ad Episcopos, non verò ad clerum, vel fabricam. Sed quicquid sit, etsi deuenerint partim ad Episcopum, partim ad clerum, & fabricam, adhuc tamen non tenentur clerici dare ex iustitia pauperibus. Ratio est, quia ante diuisionem bonorum Ecclesiasticorum vnaquæque Ecclesia, vel communitas habebat verum Dominium suorum redituum, & Episcopus erat dispensator: sicut ergo pontifex potuit facere diuisionem, vel quadripatritam, vel tripartitam, pro suo arbitrio, ita potuit eam reuocare, vel mutare pro arbitrio: cum ergo in his locis sit tantùm tripartita diuisio, quam Pontifex tot annis approbauit, saltem tacitè consentiendo, nihil ex illa diuisione debetur pauperibus ex iustitia, sed totum ex præcepto Ecclesiæ, & charitatis. Ad septimum Respondeo. In illa donatione fidelium duo spectari posse ex parte donantium. Primo intentionem & finem quem habuerunt sibi propositum. Secundò modum, & conditionem, sub qua facta est donatio. Primarius illorum finis fuit, tum vt augerent splendorem, & cultum Ecclesiasticum: tum vt haberent suffragia, & orationes Ecclesiæ. Secundarius fortè fuit, vt alerentur pauperes ex superfluis; sed nec primarius, nec secundarius finis inducit obligationem iustitiæ. Quāuis autem conditio, sub qua donatio fit, inducat huiusmodi obligationem, tamen nullo modo probari potest, donationem fuisse factam cum hac conditione, vt superfluis alerentur pauperes. Et sanè si ita facta esset, Clerici auari nullum haberent planè dominium bonorum Ecclesiasticorum, ne quidem partis ad sustentationem necessariæ. Ratio est, quia quando tota donatio est conditionata, nullum habet planè effectum deficiente conditione. Hoc autem ne aduersarij quidem concederent.

QVÆSTIO VII.

An Pontifex habeat dominium temporale totius orbis.

1. AFfirmant Aug. Triumphus in summa de potestate Ecclesiæ q. 1. a. 1. Aluarus, Pelagius l. 1. de planctu Ecclesiæ c. 13. Hostien. in c. Quod super his; de voto & voti redemptione. Panormitanus in c. Nouit. de iudicijs. Syluester verbo Papa, & alij non pauci ex Iureconsultis. Loquuntur autem de dominio temporali, tam iurisdictionis, quàm proprietatis, asserentes vtrumque diuino iure cōpetere Pontifici. Fundamentum est, quia Christus habuit supremum dominium totius orbis, non tantum spirituale, sed etiam temporale iuxta illud Matth. 28. v. 18. Data est mihi omnis potestas, in cœlo, & in terra. At Christus vtramque potestatem dedit Petro, quando porrexit illi claues, vt fatetur Nicolaus Papa in Epist. ad Mich. his verbis. Christus B. Petro vitæ æternæ clauigero, terreni scilicet, & cœlestis imperij iura commisit. Huc etiam spectat quod Christus concesserat Petro duos gladios, Luc. 22. 38. Cum enim discipuli dicerent. Ecce duo gladij hic, non dixit Christus, Nimis est, sed, satis est. Vnde D. Bernar. l. 4. de consid. & Bonifac. VIII. in Extrauag. Vnam sanctā, de Ma-

ioritate & obedientia, ex hoc loco deducunt Pontificem duos gladios habere ex Christi institutione.

2. Prima Conclusio. Christus homo non fuit Rex temporalis, nec habuit dominium, aut Iurisdictionem temporalem in hoc mundo. Ratio est, quia regnum temporale potest acquiri quatuor modis, aut titulis. Primò. Hæreditate. Secundò. Electione populi. Tertiò. Iure belli. Quartò. Speciali donatione superioris. At Christus nullo horum modorum acquisiuit. Non primo, quia tametsi natus fuerit ex regia familia Dauidis, tamē regnum ablatum fuit ex illa familia, antequam Christus nasceretur, vt patet Ierem. 22. v. 30. Nec secundo, quia noluit acceptare electionem suā in Regem. Ioan. 6. v. 15. Cùm cognouisset, quia venturi essent, vt facerent eum Regem, fugit iterum in montem solus. Nec tertiò, quia nunquā gessit bellum cum Principibus terrenis ad inuadēdum regnum. Nec quarto, quia pater dedit illi regnum spiritale, non temporale, Luc. cap. 1. v. 32. Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Et Matthæi cap. 28. v. 18. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Et Psalmo 2. v. 6. Ego autem constitutus sum Rex ab eo. Hæc, & similia loca, debent intelligi de regno spirituali, vt ipsemet Christus explicat Ioan. 18. v. 36. cum ait: Regnum meum non est de hoc mundo. Porro regnum illud spirituale acquisiuerat iure belli, quia scilicet vicit Diabolum, qui regnabat in cordibus hominum, per vitia, & peccata; & in ijsdem cœpit ipse regnare per fidem, & charitatem. Vnde Ioan. cap. 12. v. 32. dicit. Nunc Princeps huius mundi eiicietur foras. Confirmatur conclusio. Primo. Quia potestas temporalis non erat CHRISTO vtilis ad suum finem consequendum: venerat enim ad redimendum genus humanum, & ad persuadendum hominibus contemptum rerum terrenarum. Ad hoc autem nihil prodest iurisdictio temporalis, præsertim in eo qui intus operatur in corde, & non per externam vim, & coactionē. Confirmatur secundo, quia Christus nunquam exercuit potestatem temporalem. Nam (vt ipse de se fatetur) venerat ministrare, & non ministrari.

3. Dices. Exercuit illam, eijciendo è templo ementes & vendentes. Resp. Hoc non est signum potestatis Regię. Nam Sacerdotes possunt aliquem eijcere è templo, etiam ipsum Regem, vt patet, 2. Paral. 26. 20. vbi Ozias Rex à Sacerdotibus vi eijcitur è templo. Et Prophetæ solent aliquando diuino quodam zelo incitari ad simile aliquid perpetrandū, quo pacto Elias occidit Prophetas Baal. Simili zelo vsus est Christus. Vnde dicebant Iudæi, quod signum ostendis nobis, quia hæc facis, id est, vnde sciemus te Prophetam, & missum à Deo cum tali potestate.

Secunda Conclusio. Pontifex, quatenus Christi vicarius est, directè non habet vllum dominium temporale iure diuino, quamuis habeat indirectè. Prima pars sequitur ex dictis, quia iure diuino non habet, nisi vicariam potestatem Christi. At Christus non fuit Dominus temporalis: ergo nec Pontifex. Secunda pars probatur, quia in Ecclesia Christiana potestas tēporalis subiecta & subordinata est potestati spirituali: ergo Princeps spiritualis potest imperare Principi temporali, & disponere de rebus temporalibus, in ordine ad bonum spirituale. Antecedens patet primo, quia finis potestatis temporalis subordinatur fini spirituali. Nam pax & trāquillitas Reip. ciuilis non est absolutè finis vltimus, sed ordinatur ad pacem & tranquillitatem æternam. Secundo. Quia Ecclesia Christi est vna

tantum;

tantum: ergo Princeps spiritualis, & temporalis, constituunt vnam Rēp. Christianam: ergo sunt membra vnius corporis: ergo inter se connexa, & dependentia vnum ab alio. Sed spiritualia membra non dependent à temporalibus: ergo hæc ab illis. Confirmatur exemplis, quia tam in veteri, quàm nouo testamento sæpè contigit, vt pontifices & Episcopi imperarent, punirent, aut deponerent Reges, & Imperatores. Nam Ozias Rex à Sacerdotibus eiectus fuit è templo 2. Paral. 26. 20. Item Athalia Regina ob tyrannidem iussa est interfici authoritate Pontificis 2. Paral. 23. 14. & 4. Reg. 11. 9. Item S. Ambros. excommunicauit Theodosium Imperatorem, propter cædem Thessalonicæ factam. Possunt ex historijs peti plura exempla Pontificum, vt Gregor. II. Zachariæ, Leon. III. Greg. V. & VII. Innoc. III. Clem. V. qui Reges & Imperatores deposuerunt, aut alio modo de rebus temporalibus disposuerunt in commodum spirituale subditorum.

5. Dices primo. Pontifex videtur habere hanc potestatem directè: hoc enim significant duo gladij, vt interptetantur Bernard. & Bonif. supra citati, quibus fauet Nicol. Papa in Epist. ad Michaelem. Respons. Christus (Luc. 22.) non agit de gladio temporali, & spirituali, sed de gladijs propriè dictis: voluit enim monere discipulos, tantum fore eorum metum, & trepidationem, quanta solet esse in ijs, qui tunicam vendunt, vt emant gladium, ad se defendendum. Atque hic sensus literalis est, quem Bernardus, & Bonif. mysticè interpretati sunt de potestate spirituali, quam habet Pontifex directè, & de temporali, quam habet indirectè. Porrò verba quæ ex Nicolao allata sunt, citantur quidem à Gratiano d. 22. c. Omnes, sed non habentur in Epist. Nicol. Papæ; si tamen sunt Nicolai verba debent hoc modo intelligi, quod Christus commiserit Petro iura imperij cœlestis, & terreni, i. habere esse potestatem soluēdi in cœlis, & in terris iuxta illud Matth. 16. v. 19. Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.

6. Dices secundo. Omnes lites, & contentiones, tam spirituales, quā temporales, pertinent ad iudicium Pontificis, vt expresè habetur, C. Quicunque litem, & C. quæcunque contentiones 11. qu. 1. ergo Pontifex habet potestatem spiritualem, & temporalem. Resp. prior canon est Theodos. Imp. qui ex pietate, non autem ex debito, detulit hoc Pontifici, & alijs Episcopis, vt possent iudicare causas ciuiles, quæ ad ipsos deferrentur. Posterior canon est incertæ authoritatis, & ideo notatur per vocem Palea. Posset tamen exponi hoc modo, vt contentiones ciuiles, quæ nequeunt terminari per seculares iudices, deuoluantur ad iudicium Ecclesiæ per viam correctionis fraternæ, vt docet Innoc. III. C. Nouit. de iudicijs. Quando enim vel iudex secularis non vult administrare iustitiam, vel altera pars non vult obedire, recurrendum est ad iudicem Ecclesiasticum, qui moneat eos sui officij, &, si contumaces sint, adhibeat excommunicationem.

7. Dices tertio. Vacante Imperio per mortem Imperatoris Pontifex administrat, & vtitur imperiali potestate, donec nouus Imperator fuerit electus, vt habet Innoc. III. C. Licet, de foro competenti, & ex Conc. Viennen. Clement. Pastoralis, de sententia & re iudicata: ergo signum est imperatoriam potestatem à Pontifice tanquam summo temporali Principe dimanare. Resp. Pontifex vacante Imperio non succedit Imperatori in omnibus, sed solùm in authoritate iudicandi, & terminandi cau-

causas, quæ à solo Imperatore iudicari solent, & non patiuntur facilè moram. Ratio huius non est, quod Pontifex sit summus Princeps temporalis, sed quia causæ, omnes, quæ non possunt definiri per temporales Iudices, deuoluantur ad Iudicem spiritualem, vt ex Innoc. diximus.

QVÆSTIO VIII.

An Pontifex iure humano habeat dominium temporale?

1. NEgant Hæretici: præsertim, Caluinus Brentzius, Petrus Martyr, & Magdeburg. qui tria asserunt. Primo. Pontificem iure diuino nullam habere temporalem potestatem. Secundò. Nec posse vllo modo imperare Principibus secularibus, neque regnis, & principatu eos priuare; etsi illi priuari alioqui mereantur. Tertiò. Non licuisse Pontifici aut alijs Episcopis accipere temporale dominium, quod nunc habent in quasdam vrbes & prouincias, siue dono, siue vsurpatione. Ratio est, quia ius diuinum prohibet, vt vni homini simul committatur gladius spiritualis, & temporalis. Hinc infert Magdeburg. manifestam esse notam Antichristi, quod Pontifex habeat duos gladios, vndecumque illos acceperit. In primo puncto non dissentimus, vt ex dictis patet. Secundum falsum est, vt probaui in concl. 2. præced. quæst. De tertio hic agitur.

2. Prima Conclusio. Non repugnat iuri diuino Pontificem simul esse Principem temporalem, & spiritualem. Probatur primo, quia nusquam id prohibetur lege diuina. Imo habemus contraria exempla. Nam in lege naturæ Melchisedech fuit Rex, & Pontifex Gen. 14. 18. & Hebræ. 7. 3. Item in lege scripta Moyses, Heli, Machabæi, præter iurisdictionem spiritualem, & sacerdotium, habuère temporalem. Denique in lege Euangelica commendantur Reges & Imperat. qui Pontifici Romano & alijs episcopis donarunt principatus temporales, vt Constantinus, Carolus M. Ludouic. Pius. Contrà verò reprehenduntur illi, qui eiusmodi principatus auferre conati sunt, vt Haistulfus Rex Longob. Henr. IV. & V. Otto IV. Frideric. I. & II. De quibus vide Baron. in annalibus.

3. Secunda Conclusio. Pontifex de facto habet dominium temporale, idque iustè, licitè, & vtiliter. Quod de facto habeat, concedunt Aduersarij. Quod iustè, & licitè habeat, facilè probatur. Quia ex liberali donatione principum habet, vt patet ex authenticis instrumentis, quæ Romæ extant. Denique quod vtiliter habeat, ex eo patet, quia Pontifex, & Episcopi habentes dominia temporalia, possunt vi & armis defendere religionem Christianam, quando Principes sæculares, aut Hæretici sunt, aut timidi, aut negligentes, aut certè non satis potentes viribus.

4. Obijcitur primo illud Matth. 20. 25. Principes gentium dominantur eorum, non ita erit inter vos. Hinc colligit Caluin. 4. instit. 11. officium pastoris debere separari ab officio Regis, & Principis. Respond. Christus illis verbis instruit Apostolos tanquam pastores gentium, vt non præsint subditis more Dominorum, sed more patrum. Quod clarius explicat S. Petrus 1. Epist. c. 5. v. 2. Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, non coactè, sed spontaneè, neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.

5. Obijcitur secundò Luc. 12. v. 14. Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Hic reijcit Christus officium iudicandi tē-

poraliter, tanquam non consentaneum officio prædicandi; sicut etiam Apostoli Act.6.v.2.dixerunt. Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Respondeo. In vtroque loco mouentur Pontifices, & principes, ne minutioribus officijs ita occupētur, vt omittere cogātur maiora. Hoc modo Iethro cum vidisset Moysen toto die sedere ad iudicādum, prudenter eum admonuit, non quidem, vt deponeret principatum secularem, & seruaret solum Ecclesiasticum, sed vt constitueret minores Iudices, qui illum in causis leuioribus adiuuarent, & ipse circa grauiora occuparetur.

7. Obijcitur tertio 2.Tim.2.v.4. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. Resp. Apostolus non prohibet regimen seculare; sed vnicam solicitudinem circa vitam corporalem: & vt bene monuit Chrysostom. dicuntur hæc à Paulo non tantum Episcopis, sed alijs etiam hominibus.

7. Obijcitur quarto. Authoritas D. Bernard. & Nicol, Papæ. Verba Bernard. l.1.de consid. ad Pontificem Eugenium sunt hæc: Forma Apostolica hæc est: Interdicitur Dominatio, indicitur ministratio. Et Nicol. Papa in Epist. ad Michaelem dicit, fuisse quidem ante aduentum Christi eosdem Reges, & Pontifices; sed Christum ista officia separasse. Respondeo. Bernarn. loquitur de eo, quod habet Pontifex iure diuino, & Apostolico: non autem de eo, quod habet iure humano, vt ipsemet se explicat. Nicol. verò hoc solum vult dicere non conuenire, vt idem sit Pontifex totius orbis: & simul Imperator totius orbis, non quod repugnet; sed quia non expedit, ad humilitatem conseruandam.

CAPVT IV.

De obiecto Dominij.

Ic examinandum est, quæ res cadant sub Dominium hominis. Sunt autem quædam corporales, aliæ spirituales. Item quædam internæ, quædam externæ. De quibus sigillatim.

QVÆSTIO I.

An homo sit Dominus vitæ suæ & membrorum.

1. NEgant D. Thom. q.64.a.5.ad 3. Caiet. qu.150.a.2.& qu.154.a.6. Dom. Soto l.4.de iustitia q.2.a.3. Franc. Victoria in relectione de homicidio n.25.& alij communiter. Ratio est, quia homo non potest pro arbitrio disponere de vita & membris. Nunquam enim potest iustè se occidere, vt docet D. Thom. q.64.ex D. Aug. 1.ciuit.19. Confirmatur, quia si quis velit seipsum interficere, potest ab alio vi impediri: si tamen velit suam domum comburere, vel pecuniam abijcere, nemo potest illum prohibere.

2. Contrarium docet Mart. Ledesma in 4.q.18.a.1.dub.5. Ratio est, quia homo habet ius perpetuo possidendi, vtendi, & fruendi vita sua, & membris pro arbitrio, in quo consistit ratio Dominij. Vnde etiam D. Thom. q.64.ar.5.dicit vitam esse quoddam donum diuinitus homini

tributum,& eius potestati subiectum. Confirmatur ex effectibus. Primo potest homo alteri vendere,vel donare ius vtendi suo corpore, & membris,quoad has,vel illas actiones. Secundo quia qui mutilat,vel occidit alterum,aut impedit vi ne suas actiones exerceat,facit illi iniuriam: ergo priuat illum suo iure:ergo alter habet ius vitæ, & membrorum. Tertio. Potest quis exponere suam vitam euidenti periculo, & si necessitas vitę postulet,potest sibi membrum abscindere: ergo potest disponere de vita, & membris:ergo habet eorum dominium.

3. Dices primo. Non potest se iustè occidere? Contra, quia hoc non est sufficiens signum, quod non sit Dominus. Primo. Nam satis est ad dominium posse libere disponere de re ad omnem vsum lege non prohibitum,vt patet in bonis vinculatis. Secundo quia satis est, vt vsus non sit iniustus, quamuis alioqui sit illicitus. Si quis autem se occidat,licet peccet contra charitatem, non tamen contra iustitiam.

4. Dices secundo, peccat contra iustitiam respectu Reip. vt docet Aristoteles 5.Ethi. 10. & D. Tho. q. 59. ar. 3. ad 2.Contra, quia hoc non obstat.Nam si aliqua est hic iniuria contra Remp. illa est contra iustitiam legalem:non autem commutatiuam. At legalis iustitia non obstat proprio dominio.

5. Prima Conclusio. Homo non est simpliciter Dominus vitæ suæ, neque membrorum eorum,ex quibus vita pendet,loquendo de dominio directo,seu proprietatis.Ratio est, quia non habet directũ ius,seu potestatem in substantiam ipsius vitæ. Nunquam enim potest se occidere, non quidem per accidens ratione prohibitionis, sicut fit in bonis vinculatis, sed per se ex defectu iuris,& potestatis,cuius signũ est,quia in alijs rebus, quarum homo simpliciter est Dominus, licet aliquando vsus earum sit prohibitus, semper tamen occurrit aliquis casus,in quo sit licitus. Potest enim homo perdere omnes suas facultates etiam vinculatas,propter maius bonum commune:seipsum verò occidere nulla de causa potest. Confirmatur primo,quia dominium semper supponit eum, qui debet esse Dominus. Fundatur enim in libero eius arbitrio,vt supra dictum est, sed vita non supponit hominem, qui futurus sit Dominus; neque pendet ex libero eius arbitrio.Secundo, quia dominium requirit quandam habitudinem superioris: ergo neque homo, neque Angelus, neque ipse Deus: potest esse dominus propriæ vitæ,quia nemo illorum superior est respectu propriæ vitæ.

6. Secunda Conclusio. Nec respub. habet dominium vitæ suorum subditorum, sed solus Deus. Prima pars probatur, quia resp.non potest pro suo arbitrio disponere de vita hominis, nec vlla de causa innocentem occidere. Quod autem possit occidere nocentes: hoc facit tanquam minister,& instrumentum Dei,cuius loco gladium portat, Rom. 13. vers. 4. Secunda pars patet ex illo Deut. 32. v. 39. Ego occidam & ego viuere faciam. Et Sap. 16. v. 13. Tu enim es Domine,qui vitæ & mortis habes potestatem.Ratio est,quia Deus titulo creationis Dominus est omnium creaturarum.

7. Tertia Conclusio. Licet homo non habeat dominium directum suæ vitæ, habet tamen dominium vtile, ac proinde licet non sit proprietarius; est tamen vsufructuarius. Hoc probant rationes Mart. Ledesmæ. Et confirmatur, quia est Dominus omnium suarum actionum & iurium, quæ possunt fundari in libertate arbitrij. Hac ratione

vnus homo cadit in dominium alterius, vt post dicam.

QVÆSTIO II.

An homo sit Dominus suæ famæ & honoris.

1. NEgant Caiet. q. 73. ar. 2. & in summa verbo Detractio; Antoninus part. 2. tit. 2. cap. 2. parag. 3. Sylu. v. Detractio, Maior. in 4. d. 15. q. 16. Affirmant Adrian. in 4. in materia de restitut. q. penult. Dom. Soto l. 4. de iustitia q. 2 2. a. 3. Nauarr. c. Inter verba n. 106. & 332. Et alij recentiores. In vtramque partem citatur D. Thom.

2. Nota. Duas quæstiones hic debere distingui. Prima est, quod Ius habeat homo in suam famam. Altera, quando peccet se infamando, seu quando obligetur ad defendendam suam famam. De priori hic agitur. De posteriori infra in materia de detractione.

3. Prima Conclusio. Homo simpliciter est dominus suæ famæ. Probatur primo, quia acquirit illam proprio labore & industria sicut diuitias: ergo eodem modo acquirit illius dominium. Secundo. Quia potest illam prodigere citra vllius iniuriam: nulla enim lex iustitiæ id prohibet. Imo aliquando est consilium, vt aliquis propter maius bonum priuet se sua fama, quod est signum alicuius dominij.

4. Secunda Conclusio. Hoc dominium potest esse aliquando ligatum, & impeditum, vel ita alijs obligatum, vt non liceat vti propria fama in omnem vsum, ne inde nocumentum alijs afferatur Primo, quia fama patris natura sua obligata est filijs. Secundo, fama vnius hominis sæpe coniuncta est cum fama consanguineorum. Tertio quia fama prælati est quasi ex iustitia obligata subditis. Vnde in his casibus non potest quis dispensare ita de fama sua, ac si esset omnino liber, quia tenetur consulere famæ aliorum. Id tamen non est contra rationem dominij, vt patet in simili de bonis vinculatis. Nam etiam paterfamilias, tametsi sit dominus suorum bonorum, tenetur tamen non dissipare illa cum damno familiæ. Sicut etiam principes non cum damno Reip. Ratio, quia fieri potest, vt aliquis sit Dominus vnius rei, & tamen sit obligatus ad illam alteri conseruandam. Item fieri potest, vt quis habeat domum v. g. ita coniunctam cum domo alterius, vt non possit illam destruere, quin alterius destruatur, & tunc est impeditus saltem ex charitate ad talem vsum rei suæ, non per se, quasi non sit Dominus, sed per accidens ratione alterius.

5. Tertia Conclusio. Non obstante dominio proprio, quod singuli ciues habent ad suam famam, respubl. habet etiam suum ius, & dominium altum eiusdem famæ. Probatur primo. Quia ad omnia bona subditorum Respubl. habet tale Ius. Secundo. Quia potest vti fama subditorum in omnem vsum necessarium ad bonum communitatis. Tertio. Quia ciuis, seipsum infamando, facit aliquam iniuriam Reip. saltem contra iustitiam legalem: & potest esse tam magna infamia, vt committatur peccatum magnum, de quo aliàs.

6. Quæres primo. An dominium famæ sit naturale. Respondeo. Affirmatiuè. Ratio est, quia sublato omni iure positiuo, ex solis principijs naturæ, habet homo Ius ad suam famam defendendam, & alij tenentur eodem iure naturali non lædere ipsius famam.

7. Quæres secundo, An hoc dominium possit vendi, vel in alium transferri. Respondeo. Duobus modis id fieri potest. Primo. Propria voluntate. Nam cum homo sit Dominus suæ famæ, potest cedere suo iuri, vel illud in alium transferre, siue per liberalem, siue per onerosum contractum. Secundo. Communi voluntate, per legem, vel iustam condemnationem, qua aliquis in pœnam sua fama priuatur, sicut alij bonis temporalibus.

QVÆSTIO III.

An homo sit Dominus bonorum spiritualium?

1. NEgat Dom. Soto 4. de iust. q. 2. ar. 1. Ratio est, quia solus Deus dat gratiam & gloriam. Secundo. Quia bona spiritualia non possunt acquiri per industriam humanam, vt definitum est in Concilio Mileuitano. Nam, vt ibidem dicitur, Deus efficit eiusmodi bona in nobis sine nobis. Tertio. Quia homo sine peccato non potest gratiam, & alia bona spiritualia, exponere periculo.

2. Contrarium docet Melch. Canus in Relect. de pœnitentia p. 4. ad 2. & plerique recentiores. Ratio est, quia homo habet dominium omnium eorum, quæ in ipso sunt, præter propriam vitam, cum eorum facultas, & vsus sit in illius potestate, iuxta illud Ecclesiast. 15. 15. Deus fecit hominem rectum, & reliquit illum in manu consilij sui. Ante hominem vita & mors, malum & bonum.

3. Prima Conclusio. Probabile est hominem aliquo modo esse Dominum bonorum suorum spiritualium, quæ pertinent ad gratiam gratum facientem. Ratio est, quia aliquo modo acquiruntur per industriam humanam. Est enim necessaria in homine adulto cooperatio ad recipiendam gratiam sanctificantem. Secundo. Quia qui peccando amittit gratiam, non peccat spiritualiter contra iustitiam, alioquin in qualibet transgressione mortali essent duo peccata, alterum contra iustitiam, alterum contra aliam virtutem, contra quam peccatur.

4. Secunda Conclusio. Homo non videtur esse Dominus bonorum spiritualium, quæ pertinent ad gratiam gratis datam cuiusmodi est donum prophetiæ, linguarum, miraculorum. Ratio est, quia in his recipiendis merè passiuè se habet: non enim acquirit ea per propriam industriam, sed à solo Deo sine vlla præuia dispositione conferuntur. Secundò quia homo non potest ijs liberè vti, quando vult, vt patet in Balaam.

5. Dices. Non requiritur ad dominium, vt aliquis per propriam industriam acquirat rem aliquam: potest enim etiam Dominus esse eorum, quæ ex liberali donatione acquirit. Respondeo. Verum est: nihilominus tamen, quando quis in acquisitione alicuius rei merè passiuè se habet, & præterea non habet liberum eius vsum, prout vult, tum non censetur habere perfectum dominium.

QVÆSTIO IV.

An vnus homo possit habere dominium alterius?

1. EX dictis constat non posse habere directum dominium vitæ & membrorum hominis alterius, quia hoc dominium est in solo Deo vt quæst. 1. dictum est. Est ergo quæstio de dominio vtili. Ratio dubij est, quia homo iure naturali est liber, & seruitus est contra Ius naturæ, vt habetur Institution. parag. seruitus, de iure personarum, & L. libertas ff. de statu hominum: ergo dominium vnius hominis in alium est contra Ius naturæ: ergo nullo modo licitum.

2. Prima Conclusio. Iustè potuit in homines induci, vt vnus esset verè dominus, & alius verè seruus. Est de fide, quia scriptura expressè approbat hanc seruitutem. (Exodi 21. v. 5. & Leu. 25. & 45.) & Apostoli præcipiunt seruis, vt obediant suis Dominis, & obseruent iura seruitutis: (1. Corinth. 7. v. 21. Ephes. 6. v. 5. 1. Timoth. 6. v. 1. & 1. Pet. 2. v. 18.) Nec dici potest, eos loqui de seruitute latè sumpta pro famulatu, quia loquuntur de ea seruitute, quæ tunc erat in vsu apud Romanos, nempe de seruitute mancipiorum. Hoc indicat Paulus. 1. Timot. 6. v. 1. cùm ait. Qu cunque sub iugo sunt serui. Ratio conclusionis est; quia homo habet dominium vtile vitæ & membrorum, vt patet ex 1. quæst. Ergo potest illud legitimè in alium transferre: ergo vnus potest cadere sub dominium alterius.

3. Secunda Conclusio. Vnus potest effici seruus alterius duobus modis. Primò libera voluntate. Secundò iusta necessitate. Non loquor de homine qui iam seruus est, cuius dominium transfertur in alium. Quia hæc translatio potest fieri ijsdem modis, quibus fit translatio aliarum rerum, de quibus infrà: loquor ergo de prima acquisitione dominij in hominem per quam fit seruus, quæ fieri potest vel libera voluntate eius, qui fit seruus, vel certè iusta necessitate, etiam sine illius consensu.

4. Tertia Conclusio. Prior modus diuiditur in alios duos modos. Nam potest aliquis propria voluntate transferre dominium suipsius in alium dupliciter. Primò per liberalem donationem. Secundò per venditionem, vel alium contractum æquiualentem. Et hic secundus modus approbatur. Exod. 21. v. 2. & Leuit. 25. & 47. Et in iure ciuili, vt infrà citabimus. Primum modum non inuenio probatum in aliqua lege scripta; si tamen solam rationem naturalem attendamus non videtur improbabilis. Nam ex natura rei, quicquid homo potest licitè vendere potest etiam donare; si ergo potest seipsum pretio vendere, cur non etiam donare.

5. Nota primo quod sicut ius humanum potest præscribere certum modum in contractibus humanis, sine quo inualidi sint, neque vim habeant transferendi dominium, vt infrà dicemus; ita etiam in proposito facere potest, & reipsa fecit. Adhibuit enim certas conditiones quæ seruari debent in venditione hominis. Prima est, vt is qui se vendit aut ab alio permittit vendi sit maior 20. annis, L. 1. ff. quibus ad libertatem proclamare non licet. Secunda est, vt, qui se vendit, sit particeps pretij, L. cit. & l. Non ideo, C. de liberali causa. Et per hanc conditionem impeditus videtur iure ciuili modus efficiendi se seruum per liberalem donationem,

Nam leges volunt, vt fiat per contractum onerosum, & ob id requirunt, vt qui venditur, participet pretium. Tertia est, vt emptor ignoret, eum, qui venditur, esse liberum, & putet esse seruum. Nam si cognoscat hominem esse liberum, & tamen emat, non acquirit dominium secundum iura, vt patet ex L. liberis, ff. de liberali causa. Et ratio est, quia iura volunt impedire talem contractum, eò quòd videatur esse contra debitam humanitatem. Quartam conditionem addit Glossa parag. Serui; instit. de iure pœnarum, vt scilicet is, qui venditur, sciat se eo tempore, quo venditur esse liberum. Quæ licet non sit expressa in iure, tamen colligitur ex illo, & ex ratione naturali. Quia alioquin non esset contractus voluntarius ex vtraque parte, quod tamen maximè necessarium est. Et ideo iura requirūt ætatem 25. annorum, vt possit reclamare, si iniustè vendatur. l. 4. ff. quibus ad libertatem.

6. Nota secundo tres priores conditiones esse merè humanas & positiuas, ideoque solum possunt obligare imperium Romanum, & nunc non obligant, nisi vbi receptæ sunt. Alibi vero standum est iure naturali, & positiuo cuiusque regni, quod notandum est pro emptionibus & venditionibus Æthiopum.

7. Quarta Conclusio. Posterior modus diuiditur in tres alios modos: potest enim aliquis fieri seruus iusta necessitate tripliciter. Primò in pœnam delicti, vel per leges humanas, vel per iustum bellum. Secundò iure paterno. Tertiò iure natiuitatis. Quod ad primum attinet, sicut leges humanæ possunt pœnam mortis statuere in delinquentes, ita & pœnam seruitutis, quæ mitior est. Vide in Decretalib. C. Ita quorundam; de Iud. & Sarac. vbi, qui ad Saracenos deferunt arma contra Christanos, vel illis fauent, seruitute mulctantur. Item dist. 32. c. Eos qui. & c. Tum multæ 15. quæst. 8. vbi mulier contrahens matrimonium cum clerico, in sacris constituto, & filij ex talibus nati dicuntur posse affici seruitutis pœna: item in iure ciuili l. si manumissus parag. de libertis & eorum liberis. Vbi serui manumissi propter ingratitudinem erga Dominum seruitute puniuntur. De bello est eadem ratio. Nam si hostes possunt iustè occidi, possunt etiam seruitute affici: Hinc ex quadam æquitate introductum est iure gentium, vt iusto bello capti seruarentur in vita, & seruituti subiacerent. Quod ad secundum attinet, iure ciuili concessum est patri vt possit filium vendere: seruatis tamen his conditionibus. Prima est, vt hoc non fiat, nisi in magna patris necessitate. L. 2. C. de patribus, qui filios distraxerunt. Secunda est, vt venditio non sit absoluta, sed quasi sub pacto de retrouendendo; vult enim æquitas iuris, vt qui à patre emit filium quandocunque fuerit illi pretium redditum, teneatur filio libertatem concedere, vt habetur. L. cit. quæ etiam statuit, vt talis filius non subeat postea conditionē Liberti, sed retineat statum Ingenui. Quod ad tertium attinet cautum est iure ciuili, vt, qui nascitur ex matre serua, siue pater sit liber, siue non iure natiuitatis sit seruus, quia partus sequitur ventrem l. Partum. C. de rei vindicatione. Instit. de iure personrum. parag. penultimo.

8. Nota tamen D Thom. in 4. dist. 36. quæst. 1. art. 4. extra Imperium Romanum vigere aliam consuetudinem, nempe vt filius sit seruus, siue pater, siue mater sit serua. Atque adeò vt filius sequatur deteriorem conditionem parentis. Quod etiam habetur 32. quæst. 4. C. Liberi. Quamuis Glossa ibi exponat, filium sequi deteriorem, id est debiliorem, nempe

matrem,

matrem. Addunt Syluester, & Angelus v. Seruitus, in quibusdam locis introductum esse, vt natus ex serua, si pater sit liber, nascatur liber, & è contrario. Itaque totum hoc negotium pendet ex humano iure quod seruandum est, quando non repugnat iuri diuino, aut naturali. Vlterius addo iure ciuili necessarium esse, vt mater sit serua toto tempore à conceptione vsque ad natiuitatem filij. Nam si vel in vno instanti illius temporis sit libera, nascitur filius liber, quia filius in eo instanti fit liber, & postea non redigitur in seruitutem, L. Et seruorum ff. de statu hominum, & instit. de ingenuis parag. 1.

9. Ad argumentum initio positum, Respondeo hominem iure naturali esse liberum, quia scilicet iure naturæ non habet homo dominium in alterum hominem: omnes enim homines naturæ conditione sunt pares, cùm sint eiusdem naturæ, ex eodem parente, & ad eundem finem conditi. Quod autem obijcitur, seruitutem esse contra ius naturæ introductam, verum est, si intelligatur de prima rerum constitutione, qua omnes homines iure naturæ erant liberi. Non tamen verum est, si spectentur circumstantiæ, propter quas licitè potuit introduci, vt vnus seruiret alteri. Nam multa facta sunt circa homines post peccatum originale, & alia actualia, quæ repugnant primæ hominum creationi, & statui originalis iustitiæ: non tamen repugnant homini post lapsum & peccatum.

CAPVT V.

De prima diuisione, rerum & acquisitione.

ONSTAT initio omnia fuisse communia iure naturæ, & postea secutam esse omnium rerum diuisionem, qua quisque certæ alicuius portionis dominium acquisiuerit. Est ergo quæstio, quomodo facta sit hæc diuisio, & quo iure, & consequenter quomodo acquisita sint dominia.

QVÆSTIO I.

Quomodo facta sit prima rerum diuisio?

1. Conclusio Vnica. Hæc diuisio facta est partim occupatione, partim sortitione. Nam posteri Adæ, vt quisque aliquid primò occupabat, ita Dominus efficiebatur. Post diluuium verò, præsertim post confusionem linguarum, filij Noë sorte diuiserunt terram & quisque suam partem accepit, Genes. cap. 10. v. 11. Postea, crescente genere humano, singulæ partes iterum diuisæ sunt, seruata proportione cuiusque familiæ.

2. Quæres. Quando prima diuisio facta sit. Respondeo constat factam fuisse tempore Cain & Abel filiorum Adæ. Nam Cain, & Abel, habuerunt distincta peculia, vt patet Gen. 4. vbi legimus Cain ædificasse sibi ciuitatem, & Abel obtulisse de primogenitis gregis sui.

QVÆSTIO II.

An hæc diuisio fuerit vtilis & licita?

1. PRima Conclusio. Fuit generi humano valde vtilis, & quodammodo necessaria. Nam si facta non esset, sequerentur multa incommoda. Homines enim sunt propensi ad otium, & voluptatem. Itaq; si essent omnia communia, nemo vellet pro alijs terram colere: & tamen quisque vellet delicatè viuere. Hinc orirentur rixæ, & dissensiones. Vnde infertur hanc diuisionem non futuram fuisse tam necessariam in statu innocentiæ: tunc enim neque terra fuisset tam sterilis, neque homines obnoxij tam prauis affectionibus.

2. Secunda Conclusio. Non solum vtilis, sed etiam licita fuit hæc diuisio. Primo quia Scriptura eam approbat: præcipit enim dare eleemosynas, mutuare, donare, debita soluere. Item prohibet furari, & aliena retinere: hæc autem omnia supponunt rerum diuisionem, & dominium. Secundò probatur exemplo sanctorum hominum, qui habuerunt proprias facultates, vt Abraham, Isaac, & Iacob. Tertiò quia quidam ab Ecclesia damnati sunt (dicti Apostolici) quod assererent dominia esse illicita, neque hominem saluari posse, nisi viueret instar Apostolorum, nudus ab omni diuitiarum proprietate, vt refert August. in lib. de hæres. c. 40. Similiter in Conc. Constant. sess. 8. damnatus est VViclefus, quod docuerit, illicitum esse Ecclesiasticis habere possessiones. Quarto quia nullo iure prohibita est eiusmodi diuisio.

3. Dices primò. Iure naturali videtur prohibita, quia iure naturali omnia sunt communia. Respondeo omnia sunt communia iure naturali, non eo sensu, quasi Ius naturale pręcipiat omnia esse communia, & prohibeat rerum diuisionem, ac proprietatem; sed in alio triplici sensu. Primò, quia Ius naturale non constituit vllam diuisionem, & proprietatem, sed relinquit omnia communia, & indiuisa. Secundo, quia iure naturali, præcisè spectato, potuit vnusquisque accipere, & occupare quicquid vellet, si ab alio non esset occupatum. Tertiò, quia contra Ius naturale esset, prohibere aliquem ab vsu rerum quarumcunque, ante factam diuisionem.

4. Dices secundò. Clemens docet per iniquitatem factum esse, vt quisque haberet propria, vt patet ex c. Dilectissimis 12. quæst. 2. Respondeo. Clemens hortatur fideles Hierosolymitanos ad possessionem rerum in communi quoad vsum, qualis erat tempore Apostolorum. Vtitur autem inter alias hac etiam ratione, quia ex prima rerum constitutione & in statu innocentiæ debebant esse omnia communia, sed per iniquitatem, id est occasione sumpta ex iniquitate peccati originalis, introducta fuit rerum diuisio, nō quod ipsa diuisio fuerit iniqua, sed quod ex occasione iniquitatis sit introducta, quo pacto etiam dicit pœnam, seu punitionem, non habuisse locum in statu innocentiæ, sed postea ex occasione peccati subsecutam esse.

QVÆSTIO III.

Quo iure facta sit hæc diuisio?

1. PRima Conclusio. Non est facta iure naturali. Ratio, quia, vt dixi, iure naturali omnia sunt communia & indiuisa.

2. Dices. Illud fit iure naturali, quod fit dictante lumine naturali; sed prima rerum diuisio facta est dictante lumine naturali. Nam post lapsum Adæ dictabat ratio naturalis, vt fieret diuisio, ad euitanda incommoda, quæ secuta fuissent, si mansissent omnia communia. Respondeo primò, aliud est obligatio ad faciendam rerum diuisionem: aliud ipsa actualis diuisio. Hæc enim facta est ab hominibus, & non immediatè ab authore naturæ: obligatio verò ad eam faciendam non erat naturalis ante lapsum Adami: post lapsum verò potuit esse naturalis, vt iam dicam. Respondeo secundo, lumen naturale potest aliquid dictare, vt fiat, dupliciter. Primò, vt fiat tanquam medium necessarium moraliter ad finem, ad quem quis tenetur, & tunc est de iure naturali. Secundò vt fiat tanquam mediū, non quidem necessarium, sed tamen vtile ad finem. Et tunc non est de iure naturali, vt fiat; sed est liberum, vt fiat, vel non fiat. Vnde sequitur, fuisse naturalem obligationem ad diuisionem faciendam, si illa diuisio fuerit medium moraliter necessarium ad euitanda maiora incommoda, & ad maiorem tranquillitatem: secus si non fuerit mediū hoc modo necessarium. Nam si fuisset v. g. magna rerum omnium abundantia, & parua hominum multitudo, non fuisset tantopere necessaria diuisio, ac proinde nec obligatio naturalis ad illam faciendam.

3. Secunda Conclusio. Nec iure diuino facta est prima rerum diuisio, sed iure gentium. Nulla enim extat lex diuina de hac re: Ius autem gentium est consensus primorum hominum, qui fecerunt diuisionem. Hoc sensu intelligendus est Aug. tract. 6. in Ioan. & refertur in Dec. c. Quod iure dist. 8. vbi sic ait: Vnde quisque possidet, quod possidet? Nonne iure humano? & infrà. Iure ergo humano dicitur: Hæc illa est mea.

4. Dices. Si iure gentium facta est diuisio: ergo faciunt contra Ius gentium, qui in communi viuunt. Resp. Non sequitur, quia Ius gentium explicat expedire diuisionem propter incommoda, quæ sequerentur, si omnia essent communia. Vnde si in aliqua communitate possint euitare eiusmodi incommoda, per gratiam, & adiutorium Dei, iam vita cōmunis non est contra, sed præter, vel super ius gentium, quod libenter admittimus.

5. Tertia Conclusio. Sicut diuisio rerum est de iure gentium: Ita de iure gentium est, vt, quæ adhuc nullius sunt, fiant primò occupantis, vt habetur Instit. de rerum diuisione parag. Feræ, & in alijs iuribus. Quædam tamen, ita communia omnibus relicta sunt, vt ab aliquo tanquam propria occupari non permittantur, cuiusmodi sunt viæ publicæ, & similia, quæ vel in communes vsus omnium hominum, vel certè aliquorum de aliqua communitate; deputata sunt.

6. Quarta Conclusio. Quamuis prima diuisio rerum sit de iure gentium, tamen progressu temporis multa statuta sunt partim iure diuino, partim iure ciuili, circa proprietates, & dominia rerum. De iure ciuili dicam postea in materia de translatione dominij. De iure diuino patet ex Scripturis. Nam Deus concessit Israëlitis terram promissionis.

Iisdem dedit vasa Ægyptiorum: Sauli, & Dauidi dedit regnum Israël. Itaque hi omnes iure diuino facti sunt domini istarum rerum.

QVÆSTIO IV.

De acquisitione Dominij animalium per venationem.

1. PRima Conclusio. Animalia natura mansueta & domestica, etiamsi potestatem domini longius euaserint, non licet capere, vt oues, boues, porcos, gallinas, anseres. Ratio est, quia etiamsi fugiant, adhuc tamen manent in dominio sui domini, vt habetur Instit. de rerum diuisione parag. Gallinarum. Vnde vbicunque ea inuenta fuerint aberrantia, dominis suis restituenda sunt. Similiter si capta à lupo, vel vulpe, eximantur, quamdiu aliquid de illis extat. Nec refert, quod perijssent Domino.

2. Secunda Conclusio. Animalia fera, seu syluestria vsu mansueta, quæ consuetudinem habent, vt ex libera vagatione redeant ad potestatem Domini, non licet occupare; vt sunt cuniculi, cerui, quos domi nutrimus, columbæ. Instit. de rerum diuisione parag. Pauonum. Vnde qui in suo columbario; appositis illecebris, aliorum columbas eò allicit, tenetur ad restitutionem. Secus res habet, si id sine fraude accedat, v. g. si quis vt commodius suas columbas alliciat, commodiorem stationem aptauerit.

3. Tertia Conclusio. Si hæc animalia amittant consuetudinem redeundi, licitum est ea occupare, & fiunt occupantis, vt expresse habetur loco citato. Ratio est, quia tunc videntur recepisse se in naturalem libertatem, & non esse amplius in potestate prioris domini. Vnde columbæ tuæ, si se aggregauerint columbis alterius, nec redierint tempore consueto bis terve, fiunt alterius; debet tamen fieri sine fraude, vt dictum est. Vide Nauar. c. 17. nu. 128.

4. Quarta Conclusio. Animalia omnino fera & syluestria, si potestatem Domini euaserint, & in libertatem naturalem se receperint, vbicumque reperiuntur, licet persequi, & fiunt occupantis. Ratio est, quia iam nullius sunt.

5. Vbi nota, eum, qui ceperit animal ferum, vt leporem, columbam, accipitrem, tamdiu censeri Dominum, quamdiu illud sua custodia coërcet. Quod si eius custodiam euaserit, rursus fit primò occupantis, vt si ceruus ex sylua; vel prato conclusio euaserit. Dicuntur autem huiusmodi animalia recuperasse libertatem naturalem, cum ita euaserint, vt difficulter comprehendi possint. Quod si facilè possent, non censerentur extra dominium. Hæc habentur Instit. de rerum diuisione parag. Feræ, & l. 3. 4. 5. ff. de acquirendo rerum dominio. Vnde patet examen apum, cum syluestris sit naturæ, si ita auoluet, vt difficilis sit eius persecutio, posse à quolibet capi, etiamsi ex arbore tua pendeat. Sicut enim auis non fit tua, quæ in tua arbore nidificat, ita nec examē apum, quod ex arbore tua pendet. Potest tamen alius, re adhuc integra, prohiberi, ne fundum tuum ingrediatur, vel arborem tuam conscendat, Instit. de rerum diuisione. Aduerte tamen in his omnibus habendam esse consuetudinis locorum, & prouinciarum rationem. Nam quæ hactenus dixi vera sunt communi iure Rom. quæ tamen per speciales leges in vnaquaq; natione mutari possunt.

QVÆSTIO V.

An principes possint iustè prohibere venationem, piscationem, aucupium in loco publici iuris?

1. HAnc quæstionem fusè tractat Couarru. ad regulam, Peccatum, p. 2. parag. 8.

2. Prima Conclusio. Possunt Principes prohibere hanc venationem, seu captionem animalium in locis publici iuris, ex consensu populi, siue gratis, siue per aliquem contractum præstito. Ratio est, quia populus potest cedere suo iure.

3. Secunda Conclusio. Possunt etiam prohibere, si iudicetur necessarium ad onera Reipub. sustinenda, nempe vt conflatur sufficiens vis pecuniæ, quæ officio, & administrationi Principis necessaria sit. Ratio est, quia potest Princeps propter eundem finem imponere noua tributa: ergo loco tributorum potest reseruare sibi ius, & vtilitatem venandi, aut piscandi. Hoc titulo solent Principes in Hispania seruare sibi ius piscandi thynnos, vt habet Couarr. loc. cit. n. 10.

4. Tertia Conclusio. Principes etiam ad solam recreationem possunt sibi reseruare in quibusdam locis ius venandi, sine consensu populi. Ita Couarr. supra, & Dom. Soto 4. de iustitia q. 6. ar. 4. Ratio est, quia Princeps, cum laborat pro Republica, potest etiam aliqua loca communia suæ reseruare recreationi; præsertim, cum etiam hoc spectet ad Principis dignitatem. Dixi in quibusdam locis, quia non potest populum ab omnibus locis publicis excludere, & sibi totam venationem reseruare, nisi fortè eam ob causam remittat aliquid de tributis sibi debitis, vel aliter compenset. Ratio est, quia nimis inhumanum, & propè tyrannicum est priuare totum populum omni recreatione, & vtilitate venationis, quæ iure naturali, & gentium est concessa: præsertim, cum fiat tantum proprij commodi, & oblectationis gratia.

5. Nota primo. Posse Principem personis de Republ. bene meritis attribuere ius venandi, vel piscandi in loco communi, exclusis cæteris, modo id fiat sine notabili incommodo communitatis. Sic videmus quibusdam Monasterijs, & Nobilibus, varia priuilegia in hoc genere concessa.

6. Nota secundo. Etiam consuetudine legitimè præscripta posse huiusmodi ius acquiri tum Principi, tum alijs, vt docet Couarr. supra, Medina C. De restitutione q. 12. Caietan. tit. 1. opusc. tractat. 17. c. 12. Ratio est, quia consuetudo habet vim legis, & priuilegij, & sicut alia iura præscriptione acquiri possunt, ita etiam illud. Videndum tamen, ne huiusmodi consuetudo malo titulo, & tyrannicè sit vsurpata.

7. Nota tertio. Principes, qui sibi tale ius reseruant, obligari ad cauenda damna, quæ feræ multiplicatæ possent agris vicinorum inferre, & si quę inferant, teneri ad restitutionem. Ita Caietan. & Couar. suprà. Excipiuntur duo casus. Primus, si consensu Reipub. & eorum qui possident agros vicinos, hoc ius habeant: quiuis enim potest cedere iure suo. Secundus, si in terra hostili, à se occupata, tale ius in aliquo saltu instituant, antequam agri vicini diuidantur: tunc enim agri illi transeunt cum hoc onere.

re, seu seruitute, ad suos possessores.

8. Nota quarto. Eum, qui iniustè prohibet alium à venatione, piscatione, aucupio, teneri ad restitutionem probabilis lucri, quod ille, deductis expensis, & laboribus, facturus erat, vt rectè notat Couar. nu. 11. & Nauarr. c. 17. n. 120. non tamen ad restitutionem animalium, quæ capta non sunt. Quia illa nondum fuerunt in potestate eius, qui prohibitus est. Vnde etiam secundum quosdam non tenetur Ecclesiæ compensare decimas, quas venatores de rebus ei in quibusdam locis soluere solent, (etiamsi Couar. contra sentiat) quia decimæ non debentur, nisi de rebus iam perceptis. Idem iudicium est de eo, qui impedimento fuit agricolæ in agricultura.

QVÆSTIO VI.

An aliquis possit venari in prædio, vel saltu alieno?

ABsolutè loquendo potest id facere, modo illa loca non sint ita conclusa, vt feræ non possint egredi; cauendum tamen, ne quid damni inferatur. Quisque tamen potest ius venandi in suis prædijs sibi reseruare, & alijs prohibere, ne ibi venentur. Inst. de rerum diuisione, parag. Feræ. Hæc tamen prohibitio erit irrationabilis, ac proinde parum curanda, si ipse dominus nolit ibi venari, & feræ multiplicatæ damnum inferant. Imo talis Dominus tenebitur tunc ad damnorum restitutionem, quia censetur illorum causa per prohibitionem, vt notat Couar. n. 11.

QVÆSTIO VII.

Quomodo peccet qui contra iustam prohibitionem, venatur, piscatur, aucupatur?

1. VEnatio generatim prohibetur quatuor modis, vt notat Couarr.

Primo ratione status personæ. Ita prohibetur clericis, & multo magis Monachis; præsertim ea venatio, quæ fit magno strepitu canum, & armorum; vt patet capit. primo. Extrauag. de clerico venatore, quod sumptum est ex Conc. Aurelian. Quieta tamen venatio cum retibus, laqueis, paucisque canibus, modo raro fiat, non est prohibita Ecclesiasticis, vt notat Medina C. de restitutione quæst. 12. & Syluest. v. venatio, siue fiat causa necessitatis, siue exercitij, siue moderatæ recreationis, vt notat Panormit. in cap. citat. Secundò prohibetur ratione temporis. Sic videri possit prohibita diebus festis, & ieiunij; ex cap. An putatis d. 86. sed hoc intelligendum est, quando propter venationem omitteretur sacrum, vel violaretur ieiunium, alioqui absolutè non est prohibita, cum non sit opus seruile, vt notat Nauarr. c. numer. 11. Quamuis in magnis festis, & quibusdam ieiunijs, sit valde indecora, ob nimiam animi effusionem, & corporis agitationem. Tertio prohibetur ratione publicæ vtilitatis, ne videlicet soboles ferina extinguatur, & ita cibus desit Republic. necessarius. Sic prohibetur interdum venatio illis mensibus, quibus feræ sunt grauidæ. Item quando sunt niues, quia tunc facilè capiuntur. Item prohibetur vsus certorum instrumentorum,

vt bombardarum, & retium tenuium, quibus facilè magno numero concluduntur. Quarto prohibetur ratione loci, vt si in aliquo loco à principe statuta sit immunitas, ne quis ibi venari possit, vel si locus sit alienus.

2. Prima Conclusio. Quando venatio solum est prohibita ratione status, vel temporis, ordinariè non est, nisi peccatum veniale: modò scandalum absit, & periculum occisionis, vel mutilationis, & animal captum non est necessario restituendùm. Prima pars patet ex dictis; & est Medinæ, Sylu. & aliorum. Secunda probatur, quia conditio personæ, vel temporis, non facit illum actum iniustum, aut rem obnoxiam restitutioni.

3. Secunda Conclusio. Etsi venatio prohibita sit ratione publicæ vtilitatis, tamen non est peccatum magnum; nisi, quando modus venandi censetur notabiliter perniciosus Reipubl. & idcirco sub graui pœna est prohibitus: vel, quando reipsa notabile damnum bono publico infertur, vt si sobolem ferinam notabili ex parte extingueret. Animalia tamen capta non sunt in foro conscientiæ restituenda. Ita Couarr. parag. 8. Ratio est, quia leges in hisce casibus non prohibent ipsam acquisitionem ferarum, sed vsum venationis. Vti autem venatione contra legis mandatum non censetur notabilis iniuria, vel læsio Reipub. cum iure gentium liceat occupare quæ nullius sunt. Vnde fit, vt venator non teneatur ad restitutionem ferarum captarum, etsi instrumentis prohibitis vsus fuerit, quia feræ non sunt res Reip.

4. Nota tamen si quis aquas inficeret, vnde contingeret magnam vim piscium mori vel alio modo graue damnum inferret, teneretur ad restitutionem Reip. faciendam, quæ habebat ius piscandi, quatenus censetur illud ius grauiter læsisse, & spem lucri & oblectationis eripuisse; ipsa tamen animalia non tenetur restituere, sed solum, quanti illa spes, vel ius piscandi æstimari poterat.

5. Dices. Ergo semper tenebitur ad aliquam restitutionem, etsi vnam tantum vel alteram feram ceperit, quia scilicet iniustè priuauit Remp. suo iure piscandi, & sic censetur læsisse. Respond. Non sequitur, quia illud ius piscandi non censetur notabiliter læsum, propter vnam aut alteram feram subtractam, quamuis enim duæ vel tres feræ sint magni momenti; ius tamen venandi respectu earum in magno saltu est parui momenti.

6. Tertia Conclusio. Qui venatur in alieno fundo, vel prædio, vel sylua, inuito Domino, non tenetur ad restitutionem eius quod cepit: peccat tamen pro ratione iniuriæ, & damni illati, si quod inferat, & tenetur ad eius compensationem. Ita Couar. Medina. Prima pars probatur, quia animal syluestre non erat Domini illius fundi, sed nullius: ergo transit in dominiũ primo occupantis. Ratio est, quia animalia nõ sunt fructus agrorum, syluarum, & fluuiorũ, sicut arbores quæ solo hærent, sed alia ex alijs procreantur. Vnde sequitur, etiamsi ager, vel possessio talis sit, vt eius fructus in venatione consistant, & ipsa venatio sit alteri elocata, nõ tamen ideo animalia fiũt cõductoris, vel vsumfructũ habentis, quamdiu naturali libertate fruũtur, sed cõductor & vsufructuarius solũ habent ius venandi in tali fundo, quod ius cẽsetur ad fructus agri, vel syluæ pertinere. Secũda pars probatur, quia is, qui venatur in aliena possessione, inuito Domino,

facit illi iniuriam: Dominus enim ius habet, vt nemo ibi venetur se inuito. Institut. de rerum diuisione. parag. Feræ. & L. Item si fundi. ff. de vsufructu. Vnde si damnum aliquod inferat, tenetur ad restitutionem, vt si segetes proculcet, aut sepimenta dissipet. Item si Dominus illam feram venari volebat, & probabiliter erat capturus: tunc enim spectanda est æstimatio istius spei. Denique si ius venandi alteri statuerat vendere, aut locare, & tu crebra venatione effeceris, vt parui æstimetur. Quod si nullum damnum sit illatum, & Dominus ipse nolebat venari, aut ius alteri elocare, non tenetur venator ad illam restitutionem, etiamsi inuito Domino venatus sit, quia notabile damnum non irrogauit, & prohibitio illa parum erat rationi consentanea, cum Dominus ipse eo iure vti nollet. Nota eandem esse rationem extranei venantis in loco publico, atque ciuis venantis in loco prohibito alterius; vterque enim tenetur resarcire damnum, si quod illatum est, non ipsas feras.

7. Quarta Conclusio. Qui venatur in loco publico, venationi Principum, vel aliarum personarum iustè assignato, peccat venialiter.: &, si notabile damnum infert, mortaliter, tenetur que ad compensationem damni; non autem ad restitutionem animalis capti. Hæc vltima pars patet ex dictis. Prima probatur, quia lex illa prohibens in tali loco venationem, etiamsi pœnam appositam habet; communi tamen hominum iudicio non censetur inducere grauem obligationem, quamuis ipsi Domini ibi venari soleant. Nam feræ sunt nullius, & syluæ sunt communes, & aliunde non est notabilis læsio. Vnde rationi consonum est, vt reseruatio illa iuris venandi, facta per Principem, non adeo strictè accipiatur.

8. Dices. Si est peccatum veniale, ergo ratione grauitatis materiæ potest esse mortale. Resp. Ipsa materia, secluso damno, ex suo genere est parua, & ita non constituit peccatum mortale, si damnum absit. Secunda pars probatur, quia ratione damni potest censeri peccatum mortale, vt si animalia essent magni pretij, & multa; ita, vt Principes non possent tam multa capere, ac alias solent. Item si feræ sint redditæ fugaces, vt difficillimè postea capiantur. Denique si alia ratione damnum sit notabile; potest tamen venator excusari à restitutione, vt notat Medina, quia Principes non solent talem restitutionem curare, sed sufficit ijs, vt deprehensi pœnam luant. Hæc autem pœna non debet esse corporalis, vt mutilatio, vel flagellatio; quod rectè notauit Sylvest. Nauar. & alij communiter, sed pecuniaria, quia non censetur graue crimen, etiamsi graue damnum intulerit. Vnde si sit statuta pœna corporalis, non est mandanda executioni, nisi quis valde sæpe esset deprehensus, & minoribus pœnis non emendatus: tunc enim posset adhiberi v. g. flagellatio.

9. Quæres primo. Quid dicendum sit de eo qui caperet feras extra locum prohibitum egressas. Resp. Si feræ sponte egrediantur, tunc is, qui eas capit, licitè capit, & ad nihil tenetur. Si quis autem arte magica, vel praua machinatione feras eliceret, & ita extra syluam caperet, non quidem faceret contra iustitiam; ac proinde non teneretur ad feras restituendas, sed tamen grauiter peccaret, propter modum quo vtitur, & posset puniri eo modo, quo is, qui intra syluam prohibitam venatur.

10. Quæres secundo. An feræ quæ naturali libertate fruuntur, possint per aliquam legem ita alicui Principi addici, vel bono publico seruari, vt non transeant in dominium capientis. Respond. Probabile est id posse fieri, modo subsit legitima causa, vt si alia ratione nō possit cōmo-

dè ſumptibus quibuſdam neceſſarijs prouideri. Ratio eſt, quia lex ob iuſtam cauſam poteſt alios reddere inhabiles ad certæ rei dominium comparandum, vt fusè oſtendit Couar. n. 6. & ſeq.

QVÆSTIO VIII.

An fera à me vulnerata, & poſtea ab alio capta, ſit mea, an capientis.

1. PLerique affirmant eſſe capientis, & non vulnerantis, & Couarr. num. 13. & alij, & colligitur ex Inſtit. de rerum diuiſione parag. illud quæſitum.

2. Concluſio. Ordinariè fera eſt capientis, poteſt tamen eſſe vulnerantis, ſi hæc tria adſint. Primò ſi lęſerit illam quantum ſatis eſt, ad capiendum. Secundo, ſi læſam inſequatur. Tertiò, ſi moraliter certum ſit, quod eam ſit apprehenſurus: Ratio eſt, quia tunc habet illam quodammodo in ſua poteſtate: cenſetur enim quaſi capta. Vnde alius non poteſt illum præuertere. Secus eſt, quando dubium erat; an fera eſſet euaſura: tunc enim fit occupantis, quia adhuc videtur habere ſuam naturalem libertatem.

QVÆSTIO IX.

An fera meo laqueo capta ſit mea, an illius qui fortè ſuperueniens exemit, & abſtulit?

1. MVlti dicunt eſſe eximentis, vt Couarr. nu. 13. Nauar. c. 17. nu. 176. & alij. Et probant ex l. in laqueum ff. de acquirendo dominio. Ratio eſt, quia non acquiritur dominium feræ, niſi per apprehenſionem: is autem, qui laqueum poſuit, non apprehendit: ergo non fit illius, ſed eximentis. Hæc ſententia probabilis eſt.

2. Concluſio. Probabilius tamen eſt, & rationi naturali magis conſentaneum, vt ſit eius, qui laqueum poſuit. Ratio eſt, quia hic eam apprehendit, & occupauit per ſuum inſtrumentum, adempta ei libertate naturali. Quæ apprehenſio videtur ſufficiens, vt debeat illius cenſeri. Sicut enim manibus, ita inſtrumentis aliquid apprehendere poſſumus, & in noſtram poteſtatem reducere. Confirm. ex l. cit. in qua hic ipſe caſus proponitur, & reſpondetur feram meam eſſe, ſi in meam poteſtatem deuenerit; atqui venit in meam poteſtatem per meum laqueum. Quod ſi talis apprehenſio non eſt ſufficiens ad comparandum dominium (quod tamen euidenter probari non poteſt:) nihilominus ſufficiens eſt ad comparandum ius ad rem, quod in eo conſiſtit; quod tu excluſis alijs poſſis eam apprehendere: ita, vt, ſi alius præueniat, & te impediat, teneatur ad reſtitutionem. Ita Molina tract. 2. diſp. 42.

3. Nota tamen primò ſi fera ſe erat extricatura, potuiſſe ab alio occupari, quia tunc non peruenerat omnino in tuam poteſtatem, nec tu eam habiturus eras.

4. Dices. Si auem cauea concluſam teneam, parumque abſit, quin erumpat, & tu ſuperueniens eam eximas, mihi eſt reſtituenda, quia necdum effugerat; ergo ſimiliter fera meo laqueo capta. Reſpond. Non ſe-

quitur; quia hæc fera nondum facta est mea, cum nondum eam omninò occupauerim: illa enim auis iam ante erat mea. Vnde; nisi reipsa assequatur naturalem libertatem, mihi est restituenda.

5. Nota secundò. Si fera, quam ego persequor, incidat in laqueum tuum, vterque habet ius occupandæ; tu, quia laqueo tuo capta: ego, quia mea industria incidit. Itaque erit alterutrius, qui prior illam occupauerit.

6. Nota tertiò. Si nassam in flumine intenderim piscibus capiendis, pisces captos meos esse. Eadem enim est ratio, quæ laquei. Quod si tu, vbi plena fuerit, exemptis piscibus euacuata, eam eodem loco, vel alibi, reponas; quod secundo loco captum erit, tuum erit, si prior occupaueris, quia etsi meo instrumento, tamen hoc factum tua industria, quod nassam ibi tuo nomine posuisti: meum vero erit, si prior occupauerim, quia meo instrumento captum. Hoc maximè æquitati conuenit.

QVÆSTIO X.

An venæ metallicæ auri, & argenti, fiant primò occupantis?

1. GEneralis regula est, quæ nullius sunt fieri primò occupantis, vt sæpe dixi. Hinc sequitur, lapillos, gemmas, quæ in littore maris, vel promontorijs, vel fluminibus inueniuntur, fieri primo occupantis, quia in nullius sunt dominio, vt habetur Instit. de rerum diuis. parag. Feræ: Et parag. Item lapilli, sed difficultas est de venis metallicis.

2. Prima Conclusio. Valde probabile est, huiusmodi venas in nullius dominio censeri. Ita Dom. Soto l. 5. de iustitia q. 3. art. 3. Ratio est, quia Principes passim sibi vendicant ius effodiendi hæc metalla, & concedunt priuatis ius ea inquirendi vbilibet, & in agro alieno, & bonam partem sibi reseruandi, compensato dumtaxat damno, quod infertur loco. Hæc autem non facerent, si ista metalla essent in dominio eius, cuius est ager. Vnde sequitur, si quis eruisset aurum, vel argentum in alieno agro, etiam inuito Domino, non teneri ad restituendum aurum Domino agri; sed solum ad æstimationem damni illati. In quo spectanda est etiam spes illa, & verisimilitudo, quia Dominus putabatur auro illo potiturus; si tamē pars aliqua auri eruti per regni leges esset attributa Principi, ea esset persoluenda.

3. Tertia Conclusio. Etsi tales venæ nullius sint, & res eruta sit occupantis, tamen seclusa omni lege, & consuetudine particulari, potestas & ius effodiendi tantum competit ei, qui est Dominus loci. Vnde si locus est hominis priuati, ius etiam est priuati; si est publicus competit Reipublicæ. Ratio patet ex dictis, quia si cuique competit ius venandi animalia in suo fundo, multo magis ius effodiendi metalla, cum metalla sint fundo permixta, & inhærentia: animalia autem sint vaga. Vnde sequitur Indos Occidentales iure potuisse prohibere Hispanos ab occupatione talium venarum in sua regione, vt rectè docet Domin. Soto loco citat. quamuis contrarium senserit Francis. Vict. in relectione de Indis part. 3. num. 4. Hoc tamen intellige antequam illæ prouinciæ Hispanico Imperio essent subiectæ. Nam quælibet Respub. potest prohibere extraneum à venatione in sylua publici iuris. Et similiter quilibet priuatus alium à venatione in suo fundo, vt supra dictum est: ergo multo ma-

gis ab eruendis metallis.

4. Dices. Lapicidina quæ est in meo fundo mea est, vt ostendit Couarr. c. 37. qq. pract. nu. 3. Et colligitur ex l. vir in fundo, ff. de fundo totali. Idem sentiendum est de fodina carbonaria, & cretaria: ergo similiter de venis metallicis. Respondeo. Non sequitur. Primò quia venæ metallicæ sunt maximæ æstimationis, ac proinde non est æquum illas cedere vilissimo fundo, qua ratione in Instit. de rerum diuisione, parag. litteræ, dicitur ridiculum esse picturam Apellis, vel Parrhasij, in accessionem vilissimæ tabulæ cedere. Secundò, quia venæ istæ ab ipsa natura in ius publicum, non autem priuatis vsibus institutæ videntur, vt Dom. Soto notat. Et præterea sunt rarissimæ & difficillimæ inuentionis.

QVÆSTIO XI.

Quomodo acquiratur dominium in thesauris.

1. NOta Thesaurum dictum quasi θέμενον ἐς αὔριον, quod in crastinum, seu futurum reponatur, vt ex Alciato docet Couar. in Regula, Peccatum. p. 3. para. 2. Definitur autem l. Nunquam ff. de acquirendo rerum dominio; hoc modo. Thesaurus est vetus quædam depositio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt iam Dominum non habeat. Vbi nomine pecuniæ intelliguntur quæuis opes mobiles, vt catenæ, gemmæ, vasa, nummi aurei, & argentei. Quod si non sit vetus, non censebitur thesaurus. Vnde non fiet inuentoris, sed si Dominus inueniri nequit, expendi conuenit in pios vsus, sicut alia bona incerti dominij.

2. Prima Cōclusio. Iure naturali, & gentium, thesaurus transit in dominium inuentoris occupantis. Est communis sententia. Ratio, quia quæ nullius sunt fiunt primo occupantis. At thesaurus in nullius dominio censetur, vt patet ex definitione: ergo.

3. Dices. Quid si possit sciri à quorum maioribus sit conditus. Respondeo. Nihil refert, quia quod tanto temporis spatio desit possideri, desijt etiam esse in dominio cuiusquam. Hæc de iure naturali, & gentium.

4. Secunda conclusio. Iure ciuili thesaurus inuentus in proprio fundo totus est inuentoris: inuentus autem in fundo alieno (etiamsi fundus is Principis fuerit) siquidem fortuitò sit repertus, dimidium erit inuentoris, & dimidium Domini fundi: Si autem de industria quæsitus, sine consensu Domini, totus erit Domini. Prima pars habetur Inst. de rerū diu. pa. thesauros, & l. vn. c. de thesauris. Secunda pars ibidem habetur, & est seruanda in foro conscientiæ, etiam ante omnem Iudicis sententiam. Ratio, quia hæc dispositio iuris non est pœnalis, sed definitiua proprietatis rerum, vt rectè docet Nauarr. c. 17. n. 5. Caiet. infra qu. 66. art. 5. Tertia pars, vt totus sit Domini, si de industria quæsiuisti, non videtur obligare in consciētia ante sententiam Iudicis, sed sufficit dare dimidiam partem Domino fundi, parte altera dimidia retenta. Ratio est, quia ista dispositio est pœnalis, ad puniendam iniuriam, quam inuentor videtur intulisse Domini loci, quærendo absque eius consensu in eius fundo. Confirmatur ex l. cit. vbi innuitur, compulsionem iudicis esse expectandam, ac proinde legem esse pœnalem.

5. Tertia conclusio. Si Dominus fundi consensit, vt alter quæreret thesaurum

thesaurum, sciens, quod ille quæreret, standum est pacto, si quod initum est: si autem nullum sit pactum, totus thesaurus erit inuentoris. Ita Nauar. c. 17. nu. 172. Prima pars per se patet. Secunda probatur, quia tunc videtur illi partem suam condonasse, nisi fortè inuentor sciuerit ibi latere thesaurum, & simulauerit se nihil scire: tunc enim Dominus ita deceptus non censetur condonasse, vt notat Syluest. v. inuentum q. 3.

6. Quarta Conclusio. Qui scit alicubi thesaurum latere, & emit locum antequam eruat, efficitur Dominus totius thesauri. Nauar. nu. 175. Dom. Soto l. 5. de iustitia qu. 3. art. 3. Ratio est, quia eruit illum ex loco proprio, nec tenebatur Domino priori indicare, sed poterat vti sua scientia, emendo agrum illum secundum communem æstimationem, ad quam nihil facit thesaurus reconditus, cuius nulla habetur suspicio.

7. Quæres primo. Quid dicendum sit de thesauro inuento in loco publico. Couar. in Regula, Peccatum, p. 3. parag. 2. num. 3. & alij, ab ipso citati, putant totum esse inuentoris. Alij contra putant dimidium esse inuentoris & dimidium fisci, vel ciuitatis, Inst. de rerum diuisione parag. Thesaurus. Quod videtur probabilius.

8. Quæres secundo. Quid si inueniatur in loco sacro; vel Religioso. Respondeo si casu, aut fortuito inuenitur, totus est inuentoris. Instit. loco cit. Idem docet Glossa ad c. si quid inuenisti 14. qu. 5. & Rosella v. Furtum nu. 11. Contrarium tamen est etiam probabile, quod tenet Couarr. & multi alij, asserentes dimidium deberi Ecclesiæ, vel Prælato: reliquum inuentori.

9. Quæres tertio. Quid si per magiam repertus sit? Respondeo tunc totus pertinet ad fiscum, vt docent communiter DD. ex l. vnica C. de thesauris. Nota tamen primò, inuentorem non teneri illum tradere antequam à Iudice compellatur. Nauarr. num. 175. Ratio est; quia lex illa pœnalis est, & quidem sententiæ ferendæ, non latæ.

10. Nota secundò. Si Thesaurus quæsitus sit arte magica, loco alieno, solum eam partem adiudicandam fisco per sententiam, quæ fuisset inuentoris, quia Dominus loci propter maleficium alterius, non debet suo iure priuari. Quæ hactenus dicta sunt de Thesauris procedunt secundum ius commune. Vnde si in aliqua prouincia sint aliæ leges particulares, vel consuetudines hac de re iustæ, seruari debent.

QVÆSTIO XII.

An iuste prohiberi possit pastio, vel lignatio, in pascua vel sylua Reipub.

1. PRima Conclusio. Respub. potest hoc iustè prohibere etiam suis ciuibus, saltem secundum certum modum, & mensuram, v. g. ne tali loco, vel tempore pascant: ne exscindāt stirpem talem, aut tali modo: ne maiorem molem lignorum auferant. Ratio est, quia id potest aliquando expedire bono publico, atque potestas Reip. extendit se ad omnia, quæ bono publico conducibilia videntur. Non videtur autem omninò & in totum posse prohibere. Quia singuli ius habent inde necessaria sumendi; quo iure absque suo consensu non possunt spoliari. Nisi forte aliunde sit illis sufficienter prospectum. Vide plura apud Couar. c. 37. pract. qq.

2. Secunda Conclusio. Si contra iustam prohibitionem ciuis aliquis

in loco publico communitatis pascat, vel ligna cædat, solum peccat venialiter, neque ad restitutionem tenetur, nisi magnum detrimētum communitati censeatur illatum. Ita Dom. Soto l. 4. qu. 6. art. 4. Ratio est, quia in hisce rebus communibus non censetur notabilis iniuria committi per eos, qui alias ius habent, nisi fortè enorme damnum inferatur, vt si multæ stirpes notabiles exscindantur; si arbores ædificijs idoneæ sternantur.

3. Tertia Conclusio. Idem dicendum de incolis dominorum, pagorum, vel oppidorum, habentium loca compascua, vel syluas cæduas, si alteri in alterorum syluis hinc inde lignentur. Ratio est, quia etsi incolæ huius loci non habeant ius lignandi in sylua communi alterius loci, nec vicissim: tamen, quia passim scitur contrarium fieri ab vtraque parte, censetur communitas vicissim condonare, quod ereptum fuerit, contēti mulcta, si qui in facto deprehendantur.

4. Quarta Conclusio. Si pascas, vel ligneris in loco alicuius priuati, vel Reip. cuius ciues non possunt idem facere in loco Reip. tuæ, vel si id facias in loco communi, elocato alteri, peccas pro ratione rei ablatæ, vel damni illati, & teneris ad restitutionem. Ita Dom. Soto supra, patet ex dictis.

QVÆSTIO XIII.

Quæ dicantur haberi pro derelicto, ita, vt dominium illorum primo occupantis censeatur?

1. Prima Conclusio. Illud habetur pro derelicto, quod Dominus ea mente abiecit, vt id in numero rerum suarum esse nolit. Instit. de rerum diuisione parag. penult. Vnde sequitur ea, quæ in tempestate proijciuntur leuandæ nauis causa, non haberi pro derelicto, vt habetur loco cit. parag. vltimo. Quia ea libētissimè Dominus seruaret, si posset. Et postquam proiecit & in portum euasit, summè desiderat ea recuperare. Vnde iniqua est consuetudo, quæ in quibusdam locis seruatur, vt Dominus prouinciæ, vel territorij occupet bona naufragorum, quasi possessore careant. Primo, quia est contra ius naturale, cùm sit alieni occupatio. Secundò, quia est magna in miseros crudelitas. Tertio, quia est contra ius Cæsareum, Authentica nauigia C. de furtis. Et si sint bona Christianorum, occupantes ea incurrunt excommunicationem Bullæ cænæ Domini.

2. Secunda Conclusio. Pro derelicto videtur etiam haberi res ea, quæ fluctibus procul abrepta est, & Dominus sciens, vbi sit quærenda, non curat eam recuperare; vel quia parui eam facit, vel quia essent magnæ expensæ faciendæ. Ratio est, quia Dominus non videtur velle talem rem habere in suis bonis, ob incommodum adiunctum. Secus est, quando omninò vellet eam recuperare, si aliquo modo posset.

CAPVT VI.

De translatione Dominij per donationem, & promissionem.

DOMINIVM transferri potest; vel volente priore Domino, vel inuito. Volente fit tripliciter. Donatione, vltima voluntate, contractu: Inuito totidem modis. Primò, Iure belli. Secundo, auctoritate legis, idque vel sine culpa Domini, vt lege præscriptionis, vel ob culpam eius, vt ob crimen hæresis, læsæ Maiestatis, incestas nuptias. Tertio, sententia Iudicis, vt si fur damnetur in quadruplum. Hi modi explicandi sunt exceptis paucis, de quibus alibi dictum; aut dicendum est.

QVÆSTIO I.

Quid sit donatio & promissio?

1. LOquor de donatione & promissione gratuita, quæ fit vel ex mera liberalitate, vel etiam ex gratitudine.

2. Prima Conclusio. Donatio est datio liberalis. Per dationem intelligitur actio donantis natura sua sufficiens ad dominium transferendum, quæ fit vel traditione rei, vel verborum officio. Est enim triplex. Donatio vna incipit à reali traditione, vt quando res ipsa simul traditur. Et hæc est completa donatio transferens dominium: Altera incipit à promissione, vel à verbali traditione, vt cum dico: Do tibi meum equum, qui absens est. Hæc donatio verbalis sufficiens est natura sua ad dominium transferēdum, tamen iure positiuo impeditur, ne dominium transferat, nisi secuta reali traditione, vt dictum est, cap. 2. qu. 3. Vnde si quis rem sic donatam Petro, donaret aut venderet Paulo, & eidem traderet, Paulus acquireret illius rei dominium, & Petrus solum haberet actionem personalem in donatorem, vt compenset rei æstimationem. Vide, quæ dicta sunt c. 1. q. 5. concl. 2.

3. Secunda Conclusio. Promissio est deliberata, & spontanea fidei obligatio, facta alteri de re quapiam bona, & possibili. Dicitur primo, Deliberata, id est, cum plena deliberatione & attentione, qualis requiritur ad peccatum mortale, ad meritum, & ad votum validum, vt notat Nauar. cap. 18. num. 7. Vnde si quis promittat aliquid cum semiplena deliberatione, non satis aduertens quid faciat, non obligatur ad implendum, ne sub veniali quidem. Ratio est, quia cum hæc obligatio sit onus quoddam, quod sponte suscipitur, non debet censeri cuipiam impositum, nisi perfectè in illud consenserit, quod non fit absque perfecta deliberatione, & animaduersione. Vnde sequitur etiam Votum Deo factum cum imperfecta deliberatione non obligare, ne sub veniali quidem, quamuis violatio voti validi facta ex imperfecta deliberatione sit venialis, de quo infra in materia de voto. Secundò, dicitur spontanea, vt excludatur promissio metu aut fraude extorta, quæ non est valida, vnde eam non tenemur implere, nisi sit iurata, vt docet D. Tho. q. 89. a. 7. Nec refert (saltem in foro conscientiæ) etiamsi metus ille leuis fuerit, iuxta Sylu. v. Restit. 2.

para.7. & Nau. c.17.n.30. Ratio est, quia qui metu etiam leui, vel fraude extorquet promissionē, iniuriam facit. Vnde ratione iniuriæ potest promissor non soluere promissum. Tertiò, dicitur obligatio fidei, quia non sufficit dicere: Ego faciam, sed oportet, vt fides detur, & obligetur; id est, vt homo se obliget alteri ex virtute fidei, seu fidelitatis, vt rectè docet Sotus l.7. de iust. q.1.a.2. Vnde etiam non est satis dicere. Ego promitto me hoc facturum, si solum intendat significare animi sui propositum: nō autem dare fidem, vt sæpè fit. Si tamen ex tali modo loquendi alter deciperetur cum notabili suo detrimento, teneretur ille sub peccato mortali implere, quod verborum specie promisit, vt notat Nauar. cap. 18. num. 6. quia non implendo daret causam damni. Similiter non sufficit dicere: Ego promitto me facturum, quicquid iusseris, si id dicas, vt affectum tuum, & animi promptitudinem ad alteri placendum testeris: non autem, vt te illi obliges, quod etiam frequens est apud homines. Ratio est, quia hæ, & similes formæ loquendi sæpè vsurpantur voluntatis, vel testandi animi causa: non autem ex intentione se absolutè obligandi. Vnde tunc absolutè non obligant: cum enim omnis vis obligandi promissionis sit ab intentione, non possunt vltra intentionem obligare.

4. Dices. Quid si promissor sit dubius, quo animo verbis promissorijs vsus fuerit. Respondeo. In vtroque foro inclinandum est in fauorem eius, quia in dubio non est imponendum onus, quod non nisi sponte suscipitur.

5. Quarto dicitur de re quapiam bona, vt excludatur promissio operis, quod sine peccato expleri nequit: quia nulla potest contrahi obligatio ad id, quod sine peccato præstari non potest, vt patet ex c. vlt. de pactis. Id enim contradictionem implicat: sic enim fieret, vt idem esset peccatum, & virtus; bonum & malum: & vt homo peccaret, non minus omittendo peccatum, quam faciendo.

6. Dices. Ergo promissio prodiga non obligat, cum profusio rerum suarum sit opus malum. Respondeo plerique concedunt promissionem, qua parte prodiga est, nō obligare, idque verum esse quidam aiunt, etiamsi iuramento confirmata sit, vt Dom. Soto l. 4. qu.7. art. 1. ad 2. & Dom. Bannes quæst. 62. art. 5. dub. 5. quam sententiam in quibusdam casibus veram censeo. Primo, quando ita est prodiga, vt eius executio absolutè sit illicita. Secundo, quando aliquid est promissum in modum pretij: nec promissor aliter intendit dare: tunc enim non tenetur ad excessum, nisi iuramentum interuenerit, vt patet in promissione vsurarum, & pretij enormis. Tertio, quando merito præsumi potest, promissorem fuisse deceptum, aut promissionem non fuisse omnino liberam. Extra hos casus nō video, cur promissio prodiga non obliget, maximè iuramēto accedente, etsi imprudenter & cum peccato facta fuerit: multa enim imprudenter & cum peccato fiunt, quæ tamen facta tenent, nec facilè rescindi possunt. Vt si virgo nobilis contra voluntatem parentum, & cum familiæ indignatione promittat nuptias ignobili, & pauperi: tunc enim peccat promittendo; tamen verè obligatur. Pari modo etiamsi promissio aliquando peccatum sit ob circumstantias, vel quia prodiga: tamen fieri potest, vt impletio eius peccatū nō sit. Suppono enim rem esse in plena potestate promittentis, neque alteri priori debitā. Ratio est, quia etsi prodiga largitio, quæ est executio promissionis peccatum sit, dum adhuc liber es, & non obstrictus: tamen postquam te obligasti promissione, vel iu-

ramento, non est peccatum, sed actus iustitiæ, vel fidei, vel Religionis, prout intendisti te obligare, neque amplius habet immediate rationem donationis, sed solutionis debiti.

QVÆSTIO II.

Quomodo differant Donatio, Promissio, Pollicitatio, Pactum, & Stipulatio?

1. PRima Conclusio. Promissio natura sua (seposito iure positiuo) non habet vim transferendi dominij. Donatio, etsi tantum verbis fiat, habet. Ratio est, quia promissio respicit donationem futuram. Donatio verò est translatio rei in alterum in præsens. Dixi natura sua, quia posito iure, quo impeditur translatio dominij per donationem verbalem, parum videtur interesse inter donationem & promissionem.

2. Secunda Conclusio. Pollicitatio est offerentis solius promissum l. 5. ff. de pollicitationibus, seu: Est nuda promissio nondum secuta acceptatione. Vnde omnis pollicitatio est promissio, non contra.

3. Tertia Conclusio. Pactum est duorum consensus, atque conuentio, L. 3. iam cit. Vnde ad rationem pacti requiritur consensus duorum. Ad rationē pollicitationis solum vnius. Transit autem pollicitatio in pactum, quando is, cui facta est, eam acceptat.

4. Quarta Conclusio. Stipulatio est contractus verborum, vel formula contrahendi, quæ fit præcedente interrogatione creditoris, & secuta responsione debitoris. v. g. spondes dare tantum? Spondeo. Promittis centum? Promitto. Vide infra in materia de contract.

QVÆSTIO III.

An promissio ob turpem causam obliget?

1. NOn loquor præcisè de promissione gratuita, de qua in 4. qu. sed generatim de omni promissione, etiam onerosa, quæ requirit vtriusque partis consensum.

2. Prima Conclusio. Omnis promissio, & pactio, quæ fit propter opus malum, vt v. g. propter fornicationem, aut homicidium, inualida est ante opus præstitum, & neutram partem obligat. Ratio est, quia nemo potest obligari ad peccatum: ergo promissor operis mali non tenetur: ergo nec promissor pecuniæ opere nondum præstito tenetur: cum eius promissio fuerit cōditionata, seu respectiua, vtpote solo intuitu illius operis facta. Imo tenetur eam reuocare tanquam iniquam, & ad malum directè allicientem.

3. Secunda Conclusio. Pátrato opere malo verius est promissorem obligari soluere promissum. Colligitur ex Couarr. ad Reg. Peccat. p. 2. parag. 2. num. 1. Caiet. qu. 32. art. 2. Medina C. de restitut. qu. 28. Etsi enim hic putet solutum debere restitui, eò quòd opus turpe sit iuuendibile: tamen dicit promissum debere solui, vt fidem suam promissor liberet. Verùm non tantùm ex virtute fidei, vt vult Medina, sed etiam ex iustitia videtur teneri. Ratio est, quia non fuit promissio gratuita, sed onerosa,

onerosa, vt v. g. Promitto tibi catenam pro maleficio: ergo si labor, vel opera in maleficio præstita, iudicio humano tanti valet, quanti res promissa, vbi præstita fuerit nascetur obligatio iustitiæ in promissore: quando enim altera pars impleuit contractum, tenetur altera lege iustitiæ.

4. Nota. In opere præstito non solùm considerandam esse malitiam, sed etiam laborem, periculum, detrimentum fortunarum, & similia, quæ executor, tua causa subijt. Item fidelitatem, quã tibi præstitit, & voluptatem, aut vtilitatem, quæ tibi inde prouenit. Hæc autẽ apud homines æstimantur digna pretio, vt rectè notat Caiet. ergo si pro his pretium aliquod promisisti, teneris illud soluere ex iustitia, quando illa præstita sunt.

5. Dices. Malitia est illis connexa. Respondeo. Nihil refert, quia possunt illa seorsim à malitia cõsiderari. Simile est in bonis operibus, in quibusdam labor, periculum, damnum possunt spectari per se, & præcisa ab operis sanctitate. Hinc est quod non cõmittatur simonia, si quis paciscatur, dare sacerdoti 100. aureos, vt in loco, in quo est periculum capitis, semel faciat sacrum. Nam periculum abstrahitur ab operis sanctitate, & æstimatur pretio, sine culpa simoniæ: ergo similiter in malis operibus poterit periculum, & labor præcisè spectari, & æstimari pretio absque malitia. Hinc sequitur mercedem opere pręstito accipi & exigi posse, quia debetur iure naturali, & qui eam accipit nõ obstringit se ad aliquid, quod sit peccatum, nec approbat peccatum iam commissum: potest enim illud detestari qua peccatum, & dolere se fecisse; tamen, quia factum est, potest persequi commodum, & ius quod eo obuenit.

6. Tertia Conclusio. Probabile nihilominus est eum, qui aliquid promisit pro opere malo, quod legibus punitur, vt pro homicidio, adulterio, furto, non teneri ad implendum promissum, etiam opere secuto; & patrato. Est communis sententia Doctorum Vtriusque Iuris, vt docet Couar. supra, nu. 6. & confirmatur ex l. Si flagitij ff. de verborum obligatione, vbi sic dicitur. Si flagitij faciendi, factive causa concepta sit stipulatio, ab initio non valet. Et l. generaliter, ff. eod. tit. vbi sic dicitur. Generaliter nouimus turpes stipulationes nullius esse momenti. Quibus locis lex facit irritas tales conuentiones. Quamuis respondere possit, leges illas, & similes, ita accipiendas esse, vt significent non valere tales stipulationes ante factum, neque etiam post factum dari ius petendi promissum in foro externo. Non autem earum mẽtem esse tollere obligationem naturalem, quæ ex huiusmodi promissionibus onerosis oritur.

QVÆSTIO IV.

Quænam promissiones sint irritæ iure naturali, aut positiuo?

1. PRima Conclusio. Iure naturali, irritæ sunt omnes promissiones, quarum impletio est illicita. Ratio est, quia nemo potest obligari ad peccatum. Vide conclus. 1. præced. quæst.

2. Secunda Conclusio. Iure positiuo probabile est esse irritas, Primò omnes eas promissiones, quæ factę sunt vt turpem causam, quæ legibus punitur, etiamsi earum impletio illicita non sit. Quamuis contrarium verius videatur, vt dictum est paulò antè. Secundò irritæ sunt omnes promissiones, quæ præbent occasionem peccandi, vt si promittas alicui,

quod non tenebitur in posterum de dolo, de vi, de iniuria, de furto, vt patet l. 27. ff. de pactis, si tamen post iniuriam commissam liberè eam condones, valet condonatio. Non enim leges impediunt condonationem, sed volunt, ne ex vi promissionis, aut pacti præcedentis tenearis condonare. Tertiò irritæ sunt, quæ adimunt libertatem disponendi de reb. suis, vt si promittas alicui quod instities eum hæredem, quod non reuocabis testamentum; quod recedes ab intestato: quod dabis 100. coronatos, si non instituas hæredem, vt habetur l. Stipulatio hoc modo para. ff. de verb. oblig. Propter eandem causam inualida est donatio præsentium & futurorum, quia aufert potestatem testandi. Similiter inualidum est pactum circa bona eius, qui adhuc viuit, sub conditione: si ad ipsos, aut eorum aliquem ea bona deueniãt, nisi in tali pacto is consentiat, cuius sunt bona, vt habetur l. vltima c. de pactis. Item pactum pœnę appositæ nõ stanti sponsalibus nullum est, vt habetur c. gemmæ. Extra. de sponsalibus, eo quod matrimonia libera esse debeant, & id eorum deroget libertati. Hæc omnia comprehenduntur l. pacta c. de pactis, vbi sic dicitur, Pacta, quæ contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere indubitati iuris est. Contra leges ea dicuntur fieri, in quibus promittitur aliquid, quod leges prohibent, vt homicidium, furtum. Contra bonos mores fiunt. Primò quæ dant occasionem malè agendi, vt si promittas alicui, quod non tenebitur in posterum de dolo, vi, furto, iniuria. Secundò quæ impediunt bonos mores, quos expedit esse in Republica bene constituta, vt v. g. quæ impediunt potestatem liberè testandi, aut disponendi de rebus suis.

3. Tertia Conclusio. His non obstantibus promissiones, & omnia pacta, quorum executio non est illicita, nisi iuramentum accesserit, sunt seruanda in foro conscientiæ. Ita Sylu. v. Pactum n. 11. Et apertè colligitur ex c. Quamuis pactum de pactis in 6. Quia vt ibi dicitur eius iuramenti obseruatio non vergit in æternæ salutis dispendium.

4. Dices. Hæc pacta dicuntur esse contra bonos mores. Iuramentum autem contra bonos mores, non est obligatorium vt habetur in Reg. Iuris in 6. Reg. 58. Respondeo. Non sunt contra bonos mores naturales, de quibus intelligenda est illa Regula, sed ciuiles; id est, non sunt contra virtutem, ita vt res promissa sit peccatum, sed possunt incommodare moribus, quos expedit esse in Repub. Hoc modo pactum, quod filia dum nuptui datur, cum patre init, vt dote contenta nullum ad bona paterna regressum habeat, est contra bonos mores, & irritum iure ciuili, & tamen si iuramento confirmetur seruari debet, vt constat ex cit. c. Quamuis peccatum. Similiter promissio vsurarum est contra bonos mores, quia præbet occasionem exigendi vsuras, & tamen impleri debet, si iuramentum accesserit c. Debitores. Extra. de iure iurando. Potest tamen in huiusmodi pactis peti dispensatio iuramenti ab Episcopo, si in illis aliqua iniuria intercessit, & tunc non opus est seruare promissum, vt dicam infra in materia de contractibus.

QVÆSTIO V.

An promissio vel donatio interna obliget?

1. PRima Conclusio. Etsi promissio, vel donatio purè interna, facta Deo, obliget nos Deo cordium inspectori: non tamen facta homini, obligat homini. Est communis. Sed difficultas est, vnde id proueniat: An sc. ex solo iure positiuo? An ex iure naturali? Aliqui putant huiusmodi promissum, vel donationem internam, siue Deo, siue homini facta sit, inducere veram obligationem, spectato solo iure naturali. Quod autem non obligat, quando homini facta est, putant prouenire ex solo iure positiuo. Ita Ledesma in 4. p. 2. q. 18. a. 1. dubit. 13. Ea inclinat Sotus l. 7. q. 1. a. 2. Et Molina disp. 266. Probatur primo, quia promissio interna addit aliquid supra nudum propositum: ergo magis obligat. Secundo, quia actu interno, quo quis nō vult amplius aliquam rem habere in suis bonis, potest amitti possessio & dominium eius rei: ergo etiam potest causari obligatio ad alterum. Tertio, quia tota vis obligandi promissionis est à voluntate interna: ergo hæc sufficiens est ad obligandum. Quartò, quia exterior expressio non est necessaria, nisi vt possit cognosci: & acceptari promissio, vel donatio. Hæc autem acceptatio non est necessaria iure naturali.

2. Secunda Conclusio. Probabilius est promissionem, & donationem internam, quæ homini fit, iure naturæ esse insufficientem, & inualidam ad obligandum. Colligitur ex D. Tho qu. 88. ar. 1. vbi dicit: Promissionem vnius hominis non posse alteri fieri, nisi per signa externa: Deo autem posse fieri per internam cogitationem. Idem passim docent Thomistæ. Ratio est, quia promissio, & donatio, sunt signa quædam practica, quæ efficiunt, quod significant: qui enim dicit, Promitto tibi, vel do tibi, non solum significat internam cogitationem, & affectum dandi: sed etiam ipsum actum donationis, & promissionis, qui in hisce verbis sub tali intentione prolatis formaliter consistit, & effectum eius, scilicet obligationem, quæ nascitur in promittente: & ius, quod nascitur in promissario. Quare cum actus interni non sint idonea signa ad alteri significandum, non sunt etiam idonea instrumenta ad se alteri obligandum. Nam hæc aptitudo fundatur in significatione ad alterum: si tamen alter posset cognoscere internas cogitationes, sicut possunt angeli, quando ad eos diriguntur, tunc per actum internū optimè posset donatio, & promissio fieri. Confirmatur, quia promissio vel donatio nō obligat nisi sit acceptata, vt seq. q. sed interna promissio, vel donatio, non est acceptata: ergo.

3. Ad primum Respond. Interna promissio addit supra propositum aliquam inchoationem promissionis, quæ tamen adhuc non est sufficiens ad causandam obligationem. Ad secundum Respondeo. Etsi possessio & dominium possint amitti actu interno, vt cum res habetur pro derelicto: non tamen possunt transferri in alterum, quia ad hoc plura requiruntur. Nam facilius est aliquid desinere, quàm incipere esse, aut in altero produci. Ad tertium Respond. Etsi tota vis obligandi sit à voluntate, tamen voluntas non potest eam immediatè in homine causare absque actu externo, tanquam instrumento, sicut nec iurisdictio potest alicui conferri

ſine externo actu, vt communiter Theologi docent. Ad quartum Reſp. Non ideo tantum requiruntur externa ſigna, vt alteri ſignificetur voluntas donandi, ſed etiam, vt ipſa donatio, & promiſſio, per illa fiat, tanquam per inſtrumenta.

QVÆSTIO VI.

An promiſſio vel donatio externa obliget ante acceptationem?

1. PRima Concluſio. Promiſſio, vel donatio, ante acceptationem ordinariè non obligat ciuiliter, neque actionem parit in foro ciuili. Eſt communis ſententia, & patet ex l. 1. ff. de pollicitationibus, & ex l. abſenti. ff. de donationibus. Vnde ſequitur ante acceptationem ſemper reuocari poſſe, quod tum ex prædictis iuribus, tum ex alijs clarè deducitur, & l. multum intereſt C. ſi quis alteri vel ſibi, & l. ſi pater ff. de manumiſſis vindicta. Idem in omnibus alijs contractibus locum habet, L. contractus, C. de fide inſtrumentorum. Ratio eſt, quia obligatio non naſcitur, niſi ex mutuo duorum conſenſu, l. 1. ff. de pactis. Ergo priuſquam alterius conſenſus accedat, prior poteſt pœnitere, & ſuam oblationem reuocare. Hinc ſequitur primò mortuo donatario ante acceptationem, inualidam eſſe donationem, quia amplius acceptari non poteſt.

2. Dices. Poterit acceptari ab hæredibus. Reſpond. ex rigore iuris non poteſt, quia ad illos directa non fuit. Videtur tamen poſſe ex quadam æquitate: tum quia hæredes perſonam defuncti repræſentant: tum etiam, quia præſumendum eſt eam eſſe mentem donatoris: niſi de contrario conſtet. Quod intellige ſi illi hæredes ſint liberi: non autem ſi extranei. Secundo ſequitur, quando donatio defertur per nuntium, ſi contingat illum mori ante inſinuationem, vel traditionem, tacitè cenſeri reuocatam, quia per mortem mandatarij ſoluitur mandatum. l. 57. ff. mandati. Vnde conſenſus donatoris, qui illi commiſſus, & per illum deferendus erat ad donatarium, quaſi euaneſcit. Hoc tamen intellige ſi nuncio commiſſum erat, vt verbis, & traditione reali rem perageret: ſecus, ſi ſolum literas deferẽdas habuit. Hę enim ſi ad manus donatarij peruenerint, ſufficiunt ad donationem inſinuandam, vel deferẽdam. Vnde ipſe viciſſim per literas poterit eam acceptare.

3. Secunda Concluſio. Licet donatio, & promiſſio, ordinariè non obligent ante acceptationem, vt dictum eſt: excipiuntur tamen aliquæ pollicitationes quæ obligant antequam acceptentur, nempe, quæ fiunt ciuitati, vel vniuerſitati, vel Eccleſiæ, vel Hoſpitali. In iure tamen non inuenitur expreſſè, niſi de promiſſione facta ciuitati, ad inſtaurandas ruinas, vel ob honorem ab ea receptum, aut recipiendum, vel ad opus aliquod faciendum, ſi hoc opus iam ſit inchoatum: vt patet ff. de pollicitationibus, per totum. Sed DD. id extendunt etiam ad eas promiſſiones, quæ fiunt vniuerſitati, vel Eccleſiæ, vel Hoſpitali. Ratio eſt, quia donationes, & promiſſiones ad pias cauſas, videntur æquari donationibus, & promiſſionibus factis ciuitati, ſi priuilegia ſpectemus, vt patet L. illud, & L. vt inter, C. de ſacroſanctis Eccleſijs,

QVÆSTIO VII.

Vnde proueniat, quod promissio, vel donatio, non obliget ante acceptationem?

1. Prima Conclusio. Probabile est id prouenire ex solius positiui iuris dispositione, ac proinde, stando intra limites iuris naturalis, sufficere consensum ad obligationem. Ita Couarr. in c. Quamuis pactum p. 2. parag. n. vlt. Et Molina disp. 263. Probatur primò, quia ex pollicitatione facta ciuitati oritur obligatio, vt dictum est: ergo hic actus ex natura sua ad hoc sufficiens est. Sequela patet, quia ius ciuile non tribuit contractibus maiorem vim, quam natura sua habeat; quamuis interdum propter bonum publicum possit vim illis afferre. Secundò quia in gratuitis promissionibus acceptatis obligatio non oritur ex acceptatione, sed ex gratuita promissione quæ non spectat obligationem reciprocam. Ex hac sententia sequitur, promissiones, & donationes ad pias causas, esse validas, ante omnem acceptationem. Quod tenet Felinus in c. 1. de pactis. n. 7. citatque pro se Barth. Bald. Pan. Ratio est, quia iure naturali sunt validæ: & iure ciuili non sunt iuualidæ. Nam leges ciuiles, quæ irritas reddunt tales promissiones, & donationes, non habent vim in ijs causis, eo quod iure canonico (ad quod ea res pertinet) non inueniantur approbatæ.

2. Secunda Conclusio. Probabilius est, quod promissio & donatio non habeant vim obligandi ante acceptationem, id non prouenire tantum ex iure ciuili; sed etiam ex iure naturali, vel iure gentium. Est communior sententia. Probatur primò, quia in contractibus onerosis ante acceptationem licitum est vbique gentium pœnitere, & reuocare suam obligationem, vt patet in contractu emptionis, sponsalium, Matrimonij, & alijs. Nec opus est expectare, donec acceptet, aut recipiat: ergo idem licitum erit in promissionibus & donationibus gratuitis, nisi lex positiua adimat hanc potestatem. Secundò, sicut promissio, vel donatio onerosa, qua quis se obligat, habet tacitam conditionem; nempe si alter vicissim se velit obligari, ita etiam promissio, & donatio gratuita, habet tacitam conditionem, si scilicet acceptetur. Nam vt dicitur in l. qui absenti ff. de acquirẽda possessione. Qui promittit vel donat, non videtur animum se obligandi habere, nisi alter acceptet: ergo sicut ibi nondum conditione impleta potest reuocare obligationem, ita & hic.

3. Ad primum Respond. ius ciuile non efficit, vt pollicitatio facta ciuitati, vim habeat absolutam ante acceptationem; (nihil enim tale colligi potest ex vlla lege toto tit. de pollicit.) sed ne possit reuocari pro libito, sicut ex natura rei posset, vt patet ex l. 3. eod. tit. Vnde fit, vt talis promissio semper possit acceptari, & promissum peti, quæ petitio videtur necessaria, vt tenearis soluere, vt ijsdem legibus indicatur. Nec tenetur promissor suam promissionem ciuitati insinuare: nulla enim lex id præcipit. Idem dicendum videtur de pollicitationibus ad causas pias, nisi ex intentione promittentis habeant vim voti. Nam tunc sponte solui debent. Itaque ex omni pollicitatione nascitur quædam obligatio velut conditionata, & suspensa, donec acceptetur, vel reuocetur, quam reuocationem positiuum potest impedire. Vnde in tali casu ius ciuile non tribuit propriè

pollicitationi vim, quam iure naturali, vel gentium non habet, sed impedit, ne possit reuocari.

4. Ad secundum Respond. obligatio non oritur ex acceptatione, tanquam ex causa directa; sed tanquam ex conditione necessario requisita. Sicut enim ignis est sufficiens causa calefactionis aquæ: & tamen ex eo nō potest nasci calefactio, nisi aqua debito modo applicetur: ita promissio est sufficiens causa obligationis, & tamen non potest vim suam exercere, nisi acceptetur.

QVÆSTIO VIII.

Quomodo promissio, vel donatio, absenti facta, valide possit acceptari?

1. Prima Conclusio. Vt donatio absenti facta validè possit acceptari, requiritur primo, vel donator eam deferat, vel insinuet absenti, per epistolā, vel nuncium, cui id commiserit: id enim necessarium est, vt duorum voluntas in vnum concurrat, vt colligitur ex l. absent. ff. de donationibus, & l. 1. ff. de contrahenda emptione. Vnde si alius quispiam præcurrens, cui id mandatum non fuit, donationem illi insinuet, non sufficit vt validè acceptari possit. Quæ est communis sententia DD. & colligitur ex glossā in l. Nec ambigi. c. de donationibus. Ratio est, quia cum promissor non intendat per hunc hominē suum consensum & obligationē in alterū dirigere, non potest alter accipiēdo aliquid iuris acquirere. Nam cui nihil validè offertur, nihil etiam potest validè acceptare. Cum autem ipse nuntium mittit, tunc in verbis nuntij suum consensum, & obligationem ponit, vt per eum ad absentem deferatur: & sic dum absens coram nuncio acceptat, duorum consensus concurrunt. Quod ad rationem pacti est necessarium, vt quæst. 2. dictum est.

2. Secunda Conclusio. Si donatio per nuntium offeratur absenti, necesse est, vt hic eam coram nuntio acceptet: nec sufficit eam acceptare coram alijs, vt ex multis authoribus ostendit Sancius l. 1. de matrimon. disp. 7. n. 35. Ratio est, quia alioqui duorum consensus non concurrūt, nec vicissim innotescunt. Quare acceptatio debet exprimi illi, qui eam offert, id est, ipsi promittenti, vel eius nuncio, qui eius locum supplet. Nam hoc ipso, quo quis destinatur ad absentem, vt offerat ei promissionem alterius, constituitur etiam ad recipiendam eius acceptationem; vel si promissio sit onerosa, eius repromissionem. Vnde sequitur contra Syl. v. Matrim. 5. quæst. 12. & quosdam alios, quando contrahitur per nuntium, vel literas, non sufficere, vt absens exprimat consensum suum alijs. Debet enim consensus absentis exprimi illi, qui eum petit, & qui sub conditione illius sibi rependendi, in alterum consentit: nisi constet, aliam esse promittentis mentem. Quod addo, quia non est de essentia contractus, vt consensus absentis, cū quo contrahis, tibi innotuerit: si enim mens tua est, vt statim cōtractus valeat, posito alterius consensu, etiam antequam innotescat statim valebit. Hoc tamen non præsumitur, nisi clarè sit expressum.

3. Tertia Conclusio. Si verò per literas promissionem tuam absenti obtuleris, vt acceptatio eius sit valida, ita vt retrocedere nequeas, necesse est, vt ea tibi vicissim per literas, vel per nuntium ad te missum innotescat. Ita Sancius supra. Probatur primò, quia requiritur acceptio exte-

tius expressa, ita, vt promissor possit eam intelligere. Secundò, quia alioqui non concurrunt consensus duorum in vnum. Tertio, quia antequam tibi innotescat consensus alterius, potest ille suum cõsensum reuocare: ergo & tu potes tuum. Quod maximè locum habet in promissionibus respectiuis, quæ requirunt repromissionem. Hæ enim omnes hanc tacitam conditionem habent, si is, cui promittis, vicissim repromittat, & se obliget, quod fit signo externo, ad promissionem directo. In gratuitis tamen promissionibus, vel donationibus, non puto necessarium, vt literæ acceptationis, vel nuncius, ad donatorem peruenerint: quia non tantum interest, eum, qui gratis donat, scire suam donationem acceptari, quam eum, qui sub onere aliquid offert, & repromissionem expectat, nosse alterum repromittere. Cuius signum est, quod donator gratuitus non sit multum de eo cognoscendo sollicitus.

4. Quarta Conclusio. Requiritur etiam, vt non reuoces donationem ante acceptationem: si enim reuoces, & nuncio quem misisti, id innotescat, non potest quicquam efficere l. si vero ff. mandati, quia extinctum est mandatum, vt ibi dicitur, ac proinde omnis potestas insinuandi vel tradẽdi ei, adempta est. Si autem innotescat ante executionem, tunc distinguendum est, vel enim ille se habet solum instar nuncij referentis donationem alterius, aut rem tradentis: vel habet mandatum faciendi donationem. Si priori modo se habeat, facta reuocatione nihil fit: quia deest omnino consensus, ex parte donantis. Nam nuntius solum habet officium nuntiandi, aut tradendi: non autem tribuendi aliquid iuris. Si secundo modo: valent eius acta, non quidem ad transferendum dominium, sed ad tribuendum Donatario ius ad rem, & donatori inijciendam obligationem ad consensum. Colligitur ex l. si mandassem, & l. inter causas, ff. mandati. Tenetur enim mandator ratum habere, quod ex vi mandati bona fide eius nomine gestum est.

QVÆSTIO IX.

An post mortem donatoris possit donatio validè acceptari?

1. SVpra q. 6. concl. 1. dictum est: An possit validè acceptari, mortuo donatario, aut etiam nuntio ad donatarium misso. Nunc quæritur de morte donatoris.

2. Prima Conclusio. Quando ipsa donatio ante mortem facta est ex parte donatoris, & missa est epistola, vel nuntius, qui illam absenti insinuet, vel rem tradat, si contingat donatorem mori ante insinuationem, probabilius est illam nihilominus validè acceptari posse. Ita Sancius l. 1. de Matrim. disp. 6. nu. 5. Ratio est, quia donatio illa ex parte donantis fuit valida, etsi reuocabilis, vt habetur L. Nec ambigitur. C. de donationibus. Et manet virtualiter impressa literis, vel nuncio, vt ad donatarium transeat: ergo perseuerat post mortem donantis: ac proinde potest tum acceptari. Confirmatur primo, quia donatio, mortuo donatore, non potest reuocari per hæredem etiamsi nondum sit acceptata, vt docet Couarr. li. 3. variar. resol. cap. 14. n. 17. Iul. Clarus parag. Donatio q. 13. & alij passim quod est signum, illam posse validè acceptari post mortem. Quorsum enim adimeretur hæredi potestas reuocandi, si non possit acceptari. Secundò, quia donatio est gratia quædam: quando autem gratia facta

est ex parte concedentis, potestas executoris non expirat morte concedẽtis, vt expresse habetur C. Si super gratiam, de officio delegati in 6. Cõtraria tamen sententia est multorum DD. vt ostendit Sancius, quorum fundamentum est, quia mandatum morte mandantis soluitur. Verum sic non est propriè mandatum donandi, sed donatio ipsa, vt dictum est. Itaq; illud fundamentum pertinet ad alium casum. De quo sit

3. Secunda Conclusio. Quando donatio ante mortem donatoris non est facta ex parte ipsius, sed solum mandata fieri, vt si misit rem per nuntium, vel procuratorem, cum mandato, vt suo nomine det absenti: tunc si antequam ille munere suo fungatur, contingat donatorem mori, non potest donatio validè acceptari, ac proinde res illa restituenda est hæredibus donatoris. Ratio est, quia ante mortem donatio facta non fuit, sed solum datum fuit mandatum donandi. Mandatum autem morte mandantis expirat, vt habetur l. Inter causas ff. mandati. Vnde procurator ille non potest donationem nomine sui mandatoris facere: & si fecerit, nullius momenti erit, ac proinde nec acceptatio. Hoc tamen intelligendum est nisi mandatum fuerit in fauorem piæ causæ, quia illud morte mandãtis non expirat, vt docet Couarr. lib. 1. variar. resolut. cap. 14. num. 16. Vnde etiam post mortem est exequendum. Ratio est, quia quisque præsumitur ita tacitè voluisse in vita, cum opera pietatis tum maximè sint homini necessaria. Confirmatur ex l. Si pater: ff. de manumissis vindicta. Vbi mandatum de manumittendo seruo non expirat morte mandantis fauore libertatis: ergo multo magis idem dicendum est, fauore piæ causæ, & salutis animæ. Hinc sequitur, si culpa nuncij donatio non fuerit tempestiuè ante mortem donantis facta, ipsum teneri ad duplicem restitutionem. Nam hæredibus defuncti tenetur ratione rei, quæ tunc illorum est: donatario ratione damni, quod eius culpa contraxit, vt rectè notauit Molina disp. 203. Posito enim tali mandato tenebatur nuncius lege iustitiæ adhibere diligentiam, & mandatum, ex mente mandantis, in commodum donatarij implere.

QVÆSTIO X.

Quinam possint promissionem, vel donationem absenti factam acceptare?

1. IVrisperiti proponunt hanc quæstionem hoc modo: Quinam possint pro absente stipulari.

2. Prima Conclusio. Multi hoc possunt præstare. Primò, qui ab altero Generalem, vel specialem habet promissionem. Secundò, qui est sub alterius potestate, ita vt non sit sui iuris? vt filius famil. pro patre: seruus, pro Domino: Religiosus, pro Prælato. Ratio est, quia censetur vna persona. Non tamen famulus mercenarius, pro suo Domino, aut subditus, pro Principe: quia sunt sui iuris. Vnde inst. de inutilibus stipulationibus, parag. Si quis alij, dicitur. Si quis alij quam ei, cuius iuri subiectus sit stipuletur nihil agit. Tertio. Qui aliorum curam gerunt, vt tutor, pro pupillo: Curator, pro furioso. Item princeps, pro subdito: quia cum hic possit facere alteri potestatem stipulandi pro altero, multo magis eam ipse habet. Item Notarius publicus, præsertim, si de eo conficiat instrumentum. De quo vide Couar. loc. cit. nu. 11. Quartò, Is, qui ex donatione, vel pro-

missione facta absenti, commodum reportat, vel aliquo onere liberatur, vt patet parag. sed etsi quis, instit. de inutilibus stipulationibus. Vt creditor pro debitore, socius, pro socio; vxor, pro marito. Quinto Quilibet priuatus potest stipulari, & acquirere Ecclesię, aut pijs causis, iuxta Gloss. communiter receptam in c. Quoties cordis 1. quæst. 7.

3. Secunda Conclusio. Præter enumeratos, nemo potest iure communi validè pro absente stipulari, seu acceptare promissionem, in fauorem absentis factam; ita, vt inde nascatur aliqua stricta obligatio. Ratio est, quia iura resistunt tali stipulationi, eamque irritam reddunt, vt patet parag. si quis alij, Instit. de inut. stipulat. & l. si quis ita stipulatus ff. de verborum obligationibus. Deinde, quia promissio facta alicui, cuius nihil interest; impleri censetur solum verbis illi facta: reipsa autem solum est facta tertio, in quem est exequenda. Nihilominus secundum communem vsum hominum amicus pro amico ita stipulari solet, vt nascatur aliqua leuis obligatio, si tamen hæc iuramento confirmetur, non solùm in foro conscientiæ ligat; sed etiam in foro ciuili tribuit actionem, vt patet ex dictis qu. 4. concl. 3.

QVÆSTIO XI.

Quomodo obliget Promissio externa legitimè acceptata?

1. ALiqui putant illam per se solum obligare sub peccato veniali, quāuis per accidens ratione damni possit sub mortali obligare. Ita Caiet. infra quæst. 113. art. 1. Henriquez de excommunicatione c. 17. Fumus v. Perfidia. Alij contra putant obligare sub mortali, si materia notabilis sit, quæ est communior sententia. Alij denique distinguunt, obligationem promissionis pendere ex intentione promittentis asserentes. Vnde si promittens intendat se solum obligare ex honestate morali, solum tenebitur sub peccato veniali: si verò intendat se obligarę ex iustitia, tunc tenebitur sub mortali. Ita Molina disp. 362.

2. Nota primo. Non satis est explicare, quantum obliget promissio ex intentione promittentis; sed etiam explicandum est, quantum obliget ipsa per sē, & ex natura sua, præscindendo ab extrinseca intentione.

3. Nota secundo. Hoc pendet ex alia quæstione; nempe, ex qua virtute obliget promissio. An scilicet ex virtute tantum veritatis, vt putat Caiet. An ex virtute fidelitatis, vt putat Henriquez, & Fumus. An ex virtute iustitiæ, vt plerique alij.

4. Prima Conclusio. Promissio obligat ex virtute veritatis, sed non tantum. Probatur prima pars ex argumento Caiet. quia sicut ex virtute veritatis tenemur dicere verum, & facere, vt verba respondeant menti: ita ex eadem virtute obligamur, vt opera respondeant verbis. Secunda pars probatur contra Caiet. Primo, quia promittere, non tantum est affirmare se daturum, vel facturum; sed vlterius, est obligare se alteri, & consequenter ius illi tribuere ad exigendum. Vnde dici solet omne promissum cadere in debitum. Secundo, quia alioqui sequeretur eum, qui promittit non magis obligari, quam eum, qui absque promissione affirmat se aliquid facturum, quod tamen constat falsum esse, communi hominum vsu, & sensu.

5. Nota Virtutem veritatis nos obligare ad duo. Primò, vt dicta nostra conformemus menti, ne committamus mendacium. Secundò, vt facta conformemus dictis, ne dicamus falsum : vtrumque enim requiritur, vt quis sit verax in dictis: magis tamen obligat ad non mētiendum, quàm ad non dicendum materialiter falsum. Itaque si promissio solum obligaret lege veritatis, minus peccatum esset violare promissum, quàm officiosè mentiri, quod tamē manifestò falsum est. Vnde sequitur, promissionem non tantùm obligare ex virtute veritatis; sed etiam ex virtute fidelitatis, quæ vocatur fides promissionum.

6. Secunda Conclusio. Probabile est promissionem obligare non solùm ex virtute veritatis, & fidelitatis, quod ex dictis patet, sed etiam ex virtute iustitiæ. Probatur primo, quia omnis promissio, si fiat per formulam stipulationis, tribuit actionem in foro externo, & promissor cogitur eam implere, vt omnes DD. tradunt: ergo inducit obligationem iustitiæ.

7. Dices primo. Hoc solum probatur de promissione, quæ fit interueniente stipulatione: non autem, quæ fit simpliciter. Respondeo. Formula stipulationis non reddit promissionem firmiorem in foro conscientiæ; sed solum in foro externo, quia præsumitur maiori deliberatione facta, quando hæc interuenit. Deinde etsi iure digestorum requisita fuerit stipulatio, vt promissio simplex retribueret actionem in foro externo: tamen, iure codicis non videtur requiri, vt colligi potest l. si quis argentum c. de donationibus. Adde, quidquid sit de iure ciuili, tamen iure canonico conceditur actio ex promissione accepta; etiamsi formula stipulationis non interuenerit, vt patet ex c. 1. de pactis. Et est communis sententia, teste Couar. in c. Quamuis pactum p. 2. parag. 4. nu. 24. Nec refert, quod ius canonicum requirat expressionem causæ, quia dum causam non exprimis, cur promittas videris per errorem promittere, quæ tamen præsumptio cessat in foro conscientiæ. Vide Sylu. v. pactum nu. 3. Probatur secundo, quia promissio onerosa acceptata obligat lege iustitiæ, vt omnes fatentur : ergo etiam gratuita. Sequela patet, quia etsi in onerosa sit perfectior obligationi, eò quòd pro obligatione rependatur æqualis obligatio; tamen hoc non facit obligationem promittentis esse alterius generis, aut non pertinere etiam ad virtutem iustitiæ.

8. Dices secundo. Qui facit promissionem gratuitam, non videtur se tam strictè velle obligare, sed solum ex virtute fidei; ita vt si non seruet, faciat contra fidelitatem, non tamen contra iustitiam. Respond. virtus fidei est ea, qua quis seruat promissum, quia promisit, & se verbis obstrinxit. Vnde quomodo obliget promissio, non est spectandum ex virtute fidei, sed contra quomodo fides obliget, dijudicandum est ex natura promissionis. Atqui promissio ex natura sua obligat supra simplicem assertionem, vt in prima conclusione ostensum est : ergo fides, cuius est implere promissum, plus obligat, quam virtus veritatis, cuius est verificare assertum. Neque intelligi potest, quæ sit hæc maior obligatio, nisi sit iustitiæ. Tertiò Probatur, quia promissione datur ius ad rem, quod etiam ad hæredes promissarij trānsit; sicut & obligatio promissoris ad ipsius hæredes traijcitur. Atqui huiusmodi iuri respōdet obligatio iustitiæ. Nam promissarius dicit rem sibi deberi, & potest debitum exigere, vel condonare, quod signum est esse debitum iustitiæ.

9. Tertia Conclusio. Probabilius est præcipuam obligationem pro-

missionis non esse iustitiæ, sed fidelitatis; quæ tamen sit valde affinis iustitiæ. Hæc posterior pars probatur ex dictis. Prima patet, quia debitum ex iustitia, & debitum ex fidelitate distinguũtur. An qui obligatio promissionis est fidelitatis, vt passim conceditur: ergo non est iustitiæ. Maior patet ex communi modo loquendi DD. qui solent dicere, deberi quippiam ex fidelitate, non ex iustitia. Sic Oeconomus, & omnis qui officium aliquod nomine alterius administrat, dicitur ad quædam teneri ex fidelitate, & non ex iustitia.

10. Quæres. Quomodo debitum fidelitatis distinguatur à debito iustitiæ. Respondeo. Debitum fidelitatis, quod ex liberali promissione oritur, est multo imperfectius quam debitum iustitiæ, quod oritur ex cõtractu, vel ratione damni dati. Primo, quia promissio solum tribuit ius ad rem, & remotum. Secundo, potest multis modis reuocari. Tertio, pendet ex liberalitate promittentis, & non rependitur æquiualens. Quartò, non astringit, vt si violes, tenearis ad compensationem lucri cessantis. Quintò, non necessario respicit eum, qui est sui iuris, vt patet in promissione Domini ad seruũ, & patris ad filium, & Dei ad hominem. Sexto, non impedit, quo minus res promissa dicatur postea gratis dari. Debitum autem iustitiæ longè maius est: &, si non soluatur, obligat ad compensationem lucri cessantis, & solum est ad eum, qui est sui iuris, & impedit donationem gratuitam: sunt ergo distincta hæc debita; & consequenter iustitia, & fidelitas sunt virtutes distinctæ.

11. Quarta Conclusio. Promissio serio facta, animo promittendi, in re magni momenti, vbi acceptata fuerit, obligat sub peccato mortali ad sui impletionem. Ita Nauarr. c. 19. nu. 6. Sotus l. 7. qu. 2. art. 1. ad 1. Anton. 2. p. tit. 10. c. 1. pa. 4. & videtur esse communis Canonist. apud Couarr. in c. Quamuis pactum par. 4. Ratio sumitur ex dictis, quia omnis obligatio iustitiæ ex genere suo est sub mortali. Sed promissio obligat, vel ex iustitia, iuxta secundam conclusionem, vel ex fidelitate, quæ est affinis iustitiæ, iuxta tertiam conclusionem: ergo obligat sub mortali, præsertim in re magni momenti.

12. Quinta Conclusio. Si quis vtatur verbis promissorijs; non tamen animo serio promittendi, sed tantum ad significandum firmum propositum, vel ad firmius asseuerandum, vt ei credatur, non obligabitur sub peccato mortali ad implendum, nisi fortè ratione damni inde secuti. Ratio, quia talis non obligatur, nisi lege virtutis, qua tenetur dicta sua efficere vera, & cauere, ne dixerit falsum. Atqui non hoc obligatur sub mortali, vt est communis sententia. Hoc modo multorum promissiones, qui leuiter solent multa promittere, sunt intelligendæ: non enim mens est illorum se serio obligare, aut tribuere alijs ius exigendi, sed tantum firmiter asserere. Idem dicendum de ijs qui non intendunt se obligare absolutè, sed sub hac conditione, nisi fuerit incommodum aliquod, vel nisi aliquid melius occurrerit.

QVÆSTIO XII.

An promissioni, vel donationi, iã acceptatæ, possit apponi aliquod onus?

1. PRima conclusio. Ante acceptationem promissionis, vel donationis, potest onus imponi, vt si dem tibi domum, vel agrum sine onere,

priusquam acceptes, possum imponere onus, vt mihi tenearis inde soluere aliquam pensiunculam annuam. Ratio est, quia tota potest reuocari: ergo multo magis onus apponi.

2. Secunda Conclusio. Post acceptationem non potest vllum onus imponi, sine consensu promissarij. Ita Couarr. l. 1. variar. resolutio. c. 14. num. 1. Ratio est, quia iam consecutus est ius ad rem sine onere: ergo sine onere est ei debita.

3. Tertia Conclusio. Si acceptes donationem, cum onere in fauorem tertij apposito, ille tertius hoc ipso acquirit ius, vt illud onus ei præstes, quod onus transit ad ipsius hæredes. Est tamen hoc ius reuocabile à donatore, vsque ad tempus, quo onus est implendum, nisi fuerit à tertio acceptatum. Ita Couarr. num. 3. & 11. Prior pars colligitur ex l. Quoties cap. de donatione sub modo. Posterior ex l. cum qui. ff. Qui sine manumissione ad libertatem peruenerint, vbi dicitur in potestate venditoris esse, qui grauamen in fauorem tertij apposuit, illud reuocare ante tempus, quo erat implendum. Sed dubium est, an sit reuocabile à donatore, priusquam tempus aduenit, verbi gratia, dedit tibi domum cum onere, vt prius quinquennio cedas eam Petro. Transactum est quinquennium, nondum cessisti, nec Petro quicquam est significatum: an possim te hoc onere liberare, vel domum meam repetere, vt mihi seruem. Negat Iulius Clarus parag. dono qu. 13. num. 5. & multi alij, quos citat. Et videtur colligi ex l. Quoties c. de donationibus sub modo. Vbi corrigitur ius vetus, quo post tempus elapsum, si onus appositum in fauorem tertij non erat præstitum à donatario, concedebatur, vt à donatore & hæredibus eius posset reuocari. Contrarium tenet Couarr. nu. 13. & Bartol. in l. Qui Romæ, de verborum oblig. Ratio, quia donatio ante acceptationem non est valida: ergo cum tertius ille non acceptauerit eam, per se, vel per alium, poterit reuocari. Nec obstat L. Quoties, quia ad eius interpretationem satis est, vt hæredes donatoris non possint eam reuocare, & vt illi tertio cōpetat actio in donatarium, volente donatore: non autem nolente, & reuocante onus impositū. Nota tamen si tertius ille, in cuius fauorē onus impositū est donationi, sit ciuitas, vel pia causa, statim ac fuerit acceptata à donatario, acquirit ius irreuocabile, & actionem in rem donatam. L. vt inter. C. de sacrosanctis Eccles.

4. Quæres primò. Quare à donatore possit reuocari onus, & non ab hæredibus? Respondeo. Quia eius est reuocare, qui donationem liberè fecit. Vnde mortuo donatore onus impositum fit irreuocabile.

5. Quæres Secundo. An viuo donatore non possit fieri irreuocabile? Respondeo, potest in duobus casibus. Primo, quando impositum est in fauorem ciuitatis, vel piæ causæ, vt dixi. Secundo, quando cœptum est impleri, quia tunc censetur tertius acceptasse.

QVÆSTIO XIII.

Quibus casibus Promissio acceptata, & ante valida, desinat obligare?

1. PRima Conclusio. Probabile est tunc desinere obligare, quando ita mutatur status rerum, vel personarum, vt si promissor hanc

mutationem primo cogitasset promittere, vel donare noluisset. Hanc regulam tradit Nauarr. c. 18. nu. 7. & quidam alij. Et in multis casibus est idonea; præsertim, quando promissio, vel donatio facta est homini: quando autem Deo facta est, sæpè habet difficultatem. Multi enim vouent castitatem, vel Religionis ingressum, non præcogitantes difficultates obuenturas. Quas si præuidissent, noluissent promittere, vt ipsimet testantur: & tamen omnium iudicio manent obligati: debebāt enim omnia hæc præcogitare, ac proinde, si non fecerint, ipsis imputandum est.

2. Secunda Conclusio. Facilior est hæc Regula, si dicamus promissionem desinere obligare. Primò, quando res promissa fit illicita, vel inutilis, vel impossibilis; vt est communis sententia. Secundò, si status rerum, & personarum, ita mutetur, vt promissor, secundum iudicium prudentum, non videatur illum euentum voluisse comprehendere. Confirmatur, quia lex, quæ absolutè lata est, non obligat in ijs casibus, quos legislator, expresse, vel interpretatiue, voluit exceptos. Atqui promissio est lex quædam particularis, quam sibi quis sponte imponit: ergo non obligat in ijs casibus, quos expresse, vel tacite, ex prudentum interpretatione censetur excepisse, vt verbi gratia, si promisisti operam tuam alteri, certo tempore & filius tuus eodem tempore in morbum incidat, vt non possis eum deserere, non teneris præstare promissum. Nec refert, etiamsi iuramento promissionem confirmaueris, quia iuramentum non dat vim promissioni, nisi secundum eam mentem, qua promissio censetur facta; etiam in donationibus non respectiuis, vt si nunc promittam tibi, tu mihi post medium annum, non respectu huius meę donationis; tu si non stes promissis, nec ego stabo. Quartò. Quando aliquid promissum est ob causam, quæ non subest, vt si promiseris Petro aliquid, eò quòd putes accepisse te ab ipso aliquod beneficium, cùm non acceperis: tunc enim non teneris implere.

QVÆSTIO XIV.

Qui possint donare, qui non possint?

1. PRima Conclusio. Communis regula est, illos solos posse liberè donare, qui habent dominium, & administrationem, & facultatem alienandi. Nam qui tantum habent dominium, non possunt donare; quia donatio pertinet ad regimen, & administrationem bonorum: qui tantum administrationem, nō possunt nisi secundum mentem domini, vel in eius commodum: Qui carent facultate alienandi, non possunt nisi prout ius, vel superior, id eis permittit.

2. Secunda Conclusio. In particulari loquendo non possunt liberè donare. Primò, carentes vsu rationis. Secundò, Impuberes. Tertiò, Filijfamilias, etiamsi puberes sint. Quartò, Minorennes, qui subsunt procuratori. Quintò, prodigi, qui à magistratu positi sunt sub curatore. Sextò, vxor. Septimò, Ecclesiastici, quoad superflua bonorum Ecclesiasticorum. Octauo, Religiosi. Ratio patet ex suprà dicta regula.

QVÆSTIO XV.

An donatio inter coniuges sit valida?

1. PRima Conclusio. Donationes coniugum inter se iure communi sunt inualidæ? ita vt ad arbitrium donantis sint reuocabiles. Est communis sententia DD. ex L. cum hic status C. de donationibus inter virum & vxorem. Hoc ideò iure statutum est, ne coniuges mutuo amore se bonis suis spoliarent.

2. Secunda Conclusio. Hæ donationes duobus modis confirmantur. Primo, iuramento, vt si coniux iuret se eas non reuocaturum. Secundò, morte donantis, modo hæc præcedat mortem donatarij: sicut legatum, & donatum causa mortis; confirmatur morte vt patet ex l. citat. Vt tamen morte confirmetur, requiritur, vt res ante mortem fuerit aliquo modo tradita, ita vt donatarius eius possessionem aliqua ratione acceperit; vt docet Couar. Rubric. de testam. p. 3. nu. 3.

3. Tertia Conclusio. Sunt tamen quidam casus, quibus hæ donationes statim valent, neque expectanda est mors donatoris. Primus est, si Imperator det Imperatrici; vel contra, l. 26. c. de donat. inter virum & vxorem. Secundus, si coniux coniugi det ad instaurationem ædium succensarum, l. 14. ff. eod. tit. Tertius, si donans ex donatione non fiat pauperior, id est, si nihil ei detrahatur ex bonis, vel iuribus iam quæsitis; vt si maritus repudiet hæreditatem, & perueniat ad vxorem, statim valet, l. Si sponsus ff. eod. tit. Quartus, si donatarius non fiat ditior, vt si maritus det vxori ad dandas eleemosynas, vel ad fucos, & vnguenta l. 7. ff. eod. tit. Quintus, si alter det alteri, vt aliquam dignitatem consequatur, v. g. vt fiat Doctor, vel Consul l. quod adipiscendæ ff. eod. tit. Sextus, si fiat causa remunerationis, vt si maritus senex, donet vxori iuueni; vel ignobilis, nobili; quia potius est remuneratio, quàm simplex donatio, vt colligitur ex l. quod autem ff. eod. tit.

QVÆSTIO XVI.

An donatio inter liberos & parentes sit valida?

1. PRima Conclusio. Donatio patris in filium nondum emancipatum est inualida, ita vt pro arbitrio patris reuocari possit L. 2. 6. de inofficiosis donationibus, & L. cum de bonis C. de donationibus. Ratio est, quia quamdiu filius est sub potestate patris, censetur quasi vna persona ciuilis cum patre, & ita pater videtur sibi donare. Hinc sequitur, donationem matris in filium esse validam, quia filius non est in potestate matris, sed patris.

2. Secunda Conclusio. Donatio patris in filium nondum emancipatum duobus modis confirmatur, primò, iuramento. Secundò, morte donantis, si res ante fuerit tradita, vt dictum est de donatione inter coniuges.

3. Tertia Conclusio. Sunt tamen aliqui casus, quibus donatio patris in filium nondum emancipatum statim valet. Primò, si aliquid det in dotem, vel ad matrimonium. Secundò, si det bona mobilia proficiscenti ad bellum. Tertio, si professuro aliquam disciplinam det libros. Hæc enim

duo genera efficiuntur ſtatim caſtrenſia bona. Quartò, ſi vſumfructum, quem habet in bonis aduentitijs filij, condonet filio. Quinto, ſi aliquid det in remuneratione obſequiorum. Denique in omnibus pænè caſibus in quibus donatio inter coniuges ſtatim valet, etiam valet donatio patris in filium, teſte Nauar. c. 17. nu. 147. Vide etiam Sylu. v. Donatio 11. qu. 7. Nota tamen in his omnibus, ſi donatio, ſi donatio excedat illam quantitatem, de qua parens poteſt diſponere, eam ſecundum hunc exceſſum reuocari, ne legitimæ parti reliquarum prolium officiat.

QVÆSTIO XVII.

Quantum poſſit quis validè donare.

1. PRima Concluſio. Donatio, qua quis donat alicui omnia bona ſua, tam futura, quàm præſentia, iure communi eſt inualida. Eſt communis ſententia ex L. ſtipulatio hoc modo ff. de verb. oblig. vt docet l. 3. var. reſol. c. 12. n. 4. Ratio eſt, quia per hanc donationem aufert ſibi homo poteſtatem liberè teſtandi, quod leges improbant tanquam contra bonos mores, quos in Repub. bene conſtituta eſſe decet. Hinc ſequitur validam fore donationem. Primò, ſi donator det alicui præſentia omnia, non autem futura. Secundo, ſi reſeruet ſibi aliquid ex ſuis bonis, vel ſaltem vſumfructũ. Tertio, ſi donet omnia præſentia, & futura, donatione cauſa mortis, ſicut ſæpè fit inter coniuges, cùm paciſcuntur, vt ſuperſtes habeat omnia. Ratio eſt, quia donator in his caſibus non aufert ſibi poteſtatem liberè teſtandi. De primo & ſecundo conſtat. De tertio probatur, quia qui donat omnia ſua bona, donatione cauſa mortis, poteſt alium hæredem inſtituere, non obſtante tali donatione, qui etſi teneatur poſtea donatario dare, iuxta conuenta in donatione, poteſt tamẽ detrahere falcidiam, id eſt, quartam partem, eamq; ſibi reſeruare. Vide Iulium Clarũ q. 19. & Cou. lo. cit.

2. Secunda Concluſio. Sunt tamen duo caſus, in quibus donatio inter viuos omnium bonorum præſentium & futurorum valet. Prior eſt, ſi fiat Eccleſiæ, vel in aliquam piam cauſam. Ita Clarus qu. 20. num. 3. & Couarr. rubric. de teſt. p. 2. n. 13. Et ratio eſt, quia talis donatio non poteſt cenſeri contra bonos mores: ſi enim poſſum perſonam meam tradere Eccleſiæ, vel Monaſterio, cur non etiam omnia bona? Poſterior eſt, ſi iuramento confirmetur. Ita Couarr. nu. 4. etſi plerique Iuriſperiti contra ſentiant. Ratio illorum eſt, quia iuramentum contra bonos mores non eſt obligatorium, vt habet 58. Regula iuris in 6. ſed donatio omnium bonorum eſt contra bonos mores: ergo. Hæc tamen ratio non concludit, quia regula iuris loquitur de iuramento, quod eſt contra bonos mores naturales: non autem ciuiles, vt ſuprà q. 4. concl. 3.

3. Tertia Concluſio. Poteſt quis validè donare vſque ad 500. ſolidos: vltra verò hanc ſummam donatio eſt inualida quoad exceſſum, niſi fiat cum inſinuatione. Habetur expreſsè L. penult. C. de donation. ſub finem. Quod ideò ſtatutum eſt, ne homines, metu, vel fraude, vel inconſulta temeritate impulſi, ſe donationibus exhaurirent. Quanti ſint 500. ſolidi, vide Iul. Clarum qu. 15. num. 1. Inſinuatio hæc eſt ſimplex ſuæ mentis declaratio, qua quis declarat Iudici ſe liberè donare huic tantum, vel tantum. Nec requiritur cauſæ cognitio, vel facultas à Iudice: ſed ſufficit eius præſentia, vt docet Clarus numer. 5. Iudicis autem eſt inquirere:

An donatio sit omninò libera, an coacta. Hinc sequitur primò, si quis donet pluribus, & excedat prædictam summam, donationem quoad excessum esse inualidam, modo illa donatio simul, & vno quasi animi impetu fiat. Detrahendum autem tunc singulis secundum proportionem, si tamen diuersis temporibus, animique motibus fiat, erit valida, patet in L. sancimus C. de donationibus. Secundò, sequitur, si quis debitum aliquod liquidum, hanc summam excedens, remittat, inualidam esse remissionem: quia remissio est instar donationis. Ita Clarus quæst. 16. num. 2. Nota tamen eum, cui vltra hanc summam donatum est, posse retinere, nisi à donatore, vel eius hæredibus repetatur. Quia leges non intendunt obligare donatarios, vt sponte restituant, sed vt restituant, si donator, vel eius hæredes velint. Non enim reddunt donatarium inhabilem, sed tribuunt donatori potestatem pro arbitrio repetendi. Quamdiu ergo non repetit, potest alter retinere.

4. Quarta Conclusio. Excipiuntur tamen aliqui casus, quibus donatio absque insinuatione est valida, etiamsi 500. solidos excedat. Primo, si iuramento confirmetur. Secundò, si fiat ad redemptionem captiuorum. Tertio, si ad reparationem ædium, incendio, vel ruina destructarũ. Quartò, si magister militum det militi mobilia, quamuis ea magni sint pretij. Quintò, si donatio sit remuneratoria obsequiorum, & beneficiorum. Sexto, si quis renuntiet bonis, vel iuribus speratis, nondum obtentis. Septimò, si quis det Ecclesiæ, vel ad piam causam. Hæ exceptiones partim habentur. L. vlt. C. de donat. partim apud Iulium Clarum q. 16. 17. 18.

QVÆSTIO XVIII.

Quibus casibus donatio inter viuos possit reuocari?

1. DVplex est donatio: altera inter viuos: altera mortis causa. Donatio inter viuos est, cum quis sic donat, vt etiam se viuo velit rem absolutè esse alterius. Donatio mortis causa est, cum sic donat, vt rem non velit absolutè, & irreuocabiliter esse alterius, nisi post suam mortem, vt si dicam: Dono tibi hanc rem post mortem meam, vel cum moriar, vel quia nunc timeo mori. Vide Sylu. v. donatio 1. nu. 1.

2. Prima Conclusio. Donatio inter viuos, etiamsi sit acceptata, & res sit tradita, generatim triplici ex causa potest reuocari. Primò, ob ingratitudinem donatarij. Secundò, ob prolem susceptam. Tertio, si sit inofficiosa. Vide Iul. Clarum q. 21. n. 1. Et Gomez tract. 2. c. 4. n. 1.

3. Secunda Conclusio. Ratione ingratitudinis reuocatur in quinque casibus L. fin. C. de reuocandis donat. Primus est, si donatarius atroces iniurias in donatorem effuderit. Secundus, si manus impias intulerit. Tertius, si iacturam non leuem bonis eius attulerit. Quartus, si periculũ vitæ ei creauerit. Quintus, si conditionem donationi appositam non impleuerit. His addunt Doctores sextum, si inopia pressum non aluerit. Quod est notandum pro simplicibus, qui omnia donãt suis liberis, & postea negliguntur, vt rectè Sylu. supra n. 17. Clarus nu. 3. Gomez n. 4.

4. Notanda tamen hic sunt tria. Primum, hæc non habere locum, quando donatio est ob causam, vt propter obsequia, quæ eam merebantur: neque in donatione facta Ecclesiæ, vel monasterio; quia censetur facta Deo,

cta Deo,& ob grauem causam. Secundum, donatarium non teneri ad restitutionem ante sententiã,quia est pœna,vt colligitur ex L.cit. Vnde debet interponi querela & ingratitudo probari: si tamen res non dum sit tradita,potest non tradere,& petentem exceptione ingratitudinis repellere. Cui enim datur repetitio post traditionem, seu solutionem,datur etiam exceptio ante traditionem, vt non teneatur soluere,vt dicam infrà in materia de contractibus. Quod si donatarius re tradita per iniuriam impediat querelam,potest donator via compensationis occultè sibi consulere,quia per iniuriam patitur damnum. Tertium,si donator non reuocauit in vita propter causam ingratitudinis, nec hæredes eius posse reuocare,vt expressè habetur L.fin. C.de reuocandis donat. Quod intellige, nisi fortè donator per ignorantiam ingratitudinis in se commissæ eam non reuocauerit:tunc enim hæredes eam reuocare possunt, teste Syluest. numer. 18.

5. Tertia Conclusio. Ratione prolis susceptæ potest etiam reuocari donatio,vt si quis prole carens magnam partem bonorum suorum donauit, & posteà nascatur ei proles. L.si vnquam.C. de reuocan.donat.Ratio est, quia præsumitur fuisse facta sub tacita conditione,nisi nascerentur ei liberi. Et quidem si facta sit donatio extraneo,reuocatur tota: si facta sit alicui ascendentium, vt patri, vel Auo, reuocatur solum quoad legitimas filiorum postea susceptorum,iuxta Gomez num. 14. Sunt etiam hic tria notanda. Primum,donatarium non teneri ad restitutionem,donec donatum repetatur. Secundum, si donator expressè, & in specie renuntiet priuilegio L.si vnquam,dum donat,non posse reuocare dum viuit,etiamsi nascantur ei liberi:poterunt tamen liberi post eius mortem reuocare,quatenus donatio eis fuit officiosa,id est quatenus legitimam eorum læsit. Quia renuntiatio patris non potest tollere ius filiorum,quod post mortem patris habent ad suas legitimas. Tertium,si iurauit se non reuocaturum donationem, nihilominus potest reuocare suscepta prole. Ratio est, quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionem, quæ ex iuris dispositione inest tali donationi: si tamen ille expressè excluderet illam conditionem,velletque donationem valere,etiamsi filij nascerentur,eamque iuramento confirmaret,non posset eã reuocare. V.Iul. Cla.q.22.23.

6. Quarta Conclusio. Postremò reuocatur donatio, si sit inofficiosa, id est, si sit contra officium pietatis paternæ in filios, quod tunc fit,quando pater tantum donat, vt filij priuentur sua portione legitima L. 1. & seqq. C. de inofficiosis donationibus. Ac Primò, si facta est alicui ex filijs,reuocatur solum, vsque ad legitimam aliorum L. 5. & 8. C.eod.tit. Secundò, si facta est extraneo, animo fraudandi liberos,reuocatur tota: si autem eo animo non est facta,reuocatur solum quoad legitimas filiorum teste Couarr.l.1.variarum resolutionum,c.19.Hic duo notanda sunt: primum, donationem inofficiosam, quam parens liberos habens fecit,non reuocari, nisi post mortem parentis. Nam tunc primo debetur filijs sua legitima, ac tum primum incipit illa donatio cedere in filiorum præiudicium. Secundum, donationem inofficiosam, etsi valida sit, vsque ad mortem donantis: tamen non fieri sine peccato:quia fit in damnum liberorum,quod post mortem donantis sentient. Vnde,etsi quis promittat aliquid inofficiosè, & promissionem iuramento confirmet,non tamen tenetur implere, quia sine peccato implere non potest, vt colligitur ex multis iuribus c. de inofficiosis donationibus.

QVÆSTIO XIX.

Quibus casibus donatio mortis causa reuocari possit.

Conclusio. Donatio quæ mortis causa facta est, potest reuocari ob tres causas. Primò, si pœniteat donatorem: sicut enim testamentum & legatum pro arbitrio testatoris vsque ad mortem reuocari potest: ita etiam donatio, quæ mortis causa fit; nec refert, an expresse pœniteat, an implicitè, vt colligitur ex L. Qui mortis causa, ff. de mortis causa donation. Secundò, si donator dedit intuitu alicuius periculi instantis, ex quo metuit mortem incurrere. Nam hoc ipso, quod periculum euaserit, censetur tacitè reuocata donatio, L. 3. & seqq. ff. eod. tit. Tertiò, si donatarius moriatur ante donationem, ipso iure est reuocata.

QVÆSTIO XX.

An donatio vel promissio conditionalis sit valida?

1. Prima Conclusio. Conditio præsentis, vel præteriti, addita donationi, vel alicui alteri contractui, non suspendit eam: sed, si conditio existit, valet donatio: si non existit, non valet. Vt, do tibi hanc vestem, si Romæ fuisti, si es meus cognatus. Ita habetur L. cum ad præsens, & duabus seqq. ff. si certum petatur, & L. conditio in præteritum, ff. de verb. oblig. Idem dicendum, si conditio est de eo, quod necessariò vel omnino certò futurum est, vt, v.g. do tibi hoc, si es moriturus, si iudicium est futurum, L. si pupillus ff. de nouationibus. Ratio est, quia quod certò est futurum, censetur quasi præsens.

2. Secunda Conclusio. Conditio futuri incerti suspendit donationem, & alias dispositiones, vsque ad euentum conditionis, vt v.g. Promitto tibi 100. aureos, si fies sacerdos. Ratio est, quia ante euentum condititionis, non potest certo constare, an extabit. Vnde qui ita donat, non intendit, vt donatum fiat donatarij, nisi conditio euenerit.

3. Tertia Conclusio. Conditio impossibilis non suspendit, sed irritam reddit donationem, & quemuis alium contractum, excepto contractu matrimonij, & dispositione vltimæ voluntatis, de quibus paulo post. Ita Gomez tract. de legat. c. 12. n. 67. Et colligitur ex L. impossibiles, ff. de verb. oblig. & L. non solum, ff. de actionibus & obligationibus. Vbi etiam ratio insinuatur, quia omnium ea cogitatio est, vt nihil agi existiment, apposita ea conditione, quam sciunt esse impossibilem.

4. Quarta Conclusio. Conditio dupliciter dicitur impossibilis, nempe reipsa, & Iure. Reipsa impossibilis est, quæ fieri nequit, siue id ex natura rei proueniat, vt si lunam detraxeris; siue ex impotentia illius, cui imponitur, vt si dederis mihi 1000. aureos, cum sis pauper. Iure impossibilis dicitur, quę stante, & inuiolato iure, fieri nequit, vt est omnis conditio turpis, quæ peccatum continet. Item, quæ nihil boni in se continet, & alicui bono est impedimento, vt si non dederis eleemosynam.

5. Quinta Conclusio. Si conditio priori modo sit impossibilis, irritum reddit contractum, siue sit de futuro, siue de præsenti, vel præterito. Ratio est, quia talis conditio est signum non adesse serium consensum in con-

tractu. Si autem posteriori modo sit impossibilis, non irritat contractum, nisi sit conditio de futuro. Ratio est, quia, quando est de futuro, obstringit, vel allicit alterum directè ad peccatum. Atqui nemo potest obligari ad seruandam promissionem, qua alius obstringatur, vel alliciatur ad peccatum. Itaq; ante cōditionem impletam omnes eiusmodi donationes & promissiones sunt inualidæ: impleta tamen conditione obligant, quia non amplius ad peccatum obstringunt. Vide quæ suprà dicta sunt qu. 3.

6. Sexta Conclusio. Quamuis conditio impossibilis reddat irritam promissionem, & alios contractus, vt dictum est. Excipitur tamen primò, contractus matrimonij propter c. fi. de condit. appositis, Extra. Vbi Greg. IX. statuit conditionem impossibilem, & turpem, contractui matrimonij adiectam, debere propter eius fauorem pro non adiecta haberi, ac proinde non irritare contractum, exceptis ijs conditionibus, quæ sunt contra substantiam matrimonij. De hac re latius agitur in materia de matrimonio. Secundo. Excipitur dispositio vltimæ voluntatis. Nam conditio impossibilis, vel turpis apposita, nō reddit eam irritam, sed habetur pro non adiecta, vt constat L. 1. 4. 6. 8. 9. ff. de constitutionibus institutionum, & instit. de hæred. instit. §. impossibilis.

7. Nota hanc posteriorem exceptionem habere locum in vtroque foro; priorem verò in foro tantum externo, non autem in foro conscientiæ. Ratio est, quia ius humanum non potest supplere consensum in matrimonio, eo quod in matrimonio quisque sit sui iuris, nec vlla potestas humana possit alteri dare facultatem mei corporis, ad vsum matrimonij, sine meo consensu: potest autem supplere consensum in vltimis voluntatibus, quia res externæ subsunt dispositioni iuris humani.

CAPVT VII.

De translatione dominij per vltimam voluntatem.

PER vltimam voluntatem intelligitur primò Testamentum. Secundò. Codicillus. Tertio, Legatum. Quarto, Fideicommissum. Quintò. Donatio causâ mortis. Hic potissimum agimus de testamento.

QVÆSTIO I.

Quid sit testamentum?

1. PRima Conclusio. Si vim nominis spectemus, testamentum dictum est quasi mentis testatio, vt habetur instit. de testam. §. 1. Alij vocant testamentum, quasi testamen, seu proprium testatoris de vltima sua voluntate testimonium, vt Gellius, Valla. Vide Couarr. in Rubric. de testam. p. 1.

2. Secunda Conclusio. Quod ad rem attinet definitur ab Vlp. l. 1. ff. de testam. Testamentum est voluntatis nostræ iusta sententia, de eo quod quis post mortem suam fieri vult: sed quia definitio hæc conuenit etiam alijs vltimis voluntatibus, nempe codicillo, legato, fideicommisso, & donationi causâ mortis. Ideo DD. addunt hanc particulam: cùm directa

hæredis institutione. Nam per hanc particulam distinguitur ab alijs vltimis voluntatibus,quia nulla ex illis continent directam hæredis institutionem,nisi fortè ex priuilegio,vt dicam paulò post de codicillo militari.Vnde propriè loquendo,Testamentum est hæredis institutio. Vide inst.de legat.§.ante hæredis institutionem.Et inst.de fideicommissis §.in primis & Lvlt.ff.de codicillis,vbi habentur hæc verba: Testamenta vim ex hæredis institutione accipiunt,& ob id veluti caput,ac fundamentum intelligitur totius testamenti hæredis institutio. Hoc olim tam rigidè seruabatur,vt si legatum aliquod,vel fideicommissum præcederet in testamento hæredis institutionem,non esset ratum, & ea solum vim obtinerent,quæ post hæredis institutionem in eo testamento disponebantur. Hic tamen vigor sublatus est à Iustin.instit.de legat.§.ante hæredis instit. Vbi sancitur,vt omnia sint valida,quæ in testamento disponuntur, siue præcedant hæredis institutionem,siue sequantur.

3.Tertia Conclusio.Testamentum differt à codicillo dupliciter,primò directa hęredis institutione.Nam codicillus non fit ad instituendum hęredem,(nisi interdum ex priuilegio, quale concessum est militi, vt patet L.Militis codicillis ff.de testamento militis)sed fit ad legata instituenda, ad fideicommissarias, seu indirectas substitutiones, & ad declarandum, immutandum,corrigendumve aliquid in testamento.Hinc patet, cur dixerim,directa hæredis institutione.Nam indirecta institutio hęredis potest fieri codicillo ; vt si testator in codicillo fidei committat hæredi ab instato,vel in testamento instituto, vt hæreditatem alicui alteri restituat, qui eo ipso tenebitur eam restituere,reseruãdo sibi solam quartã partem hæreditatis,quam Trebellianicam appellant, vt patet instit.de fideicommissaria hæreditate.§.sed quia hæres.Secundò . Differt, quod in codillo sufficiant quinq; testes,etiamsi non sint rogati, masculi, & puberes, vt ex seq.patebit.Hinc fit,vt clausula codicillaris testamento addita, qua significat testator,se velle suam dispositionẽ valere;per modum vel testamenti,vel codicilli,vel generatim se velle eam valere meliori modo, quo potest;eam vim habeat,vt etiamsi testamentũ ob defectum solemnitatis nõ valeat, qua testamentum,id est, quoad institutionem hæredis directam; valeat tamen quà codicillus. Vnde efficitur primò,vt legata tali testamẽto relicta sint soluenda,Secundo.Si testator,non habens liberos, instituat extraneum hæredem:institutio illa habebit vim substitutionis fideicommissariæ.Nam frater,vel alius,qui ab intestato succedit tenebitur illi tradere hæreditatem, retentã solum quarta parte. Tertio.Si verò habeat liberos,illi habebunt solum legitimam: extraneus verò sic institutus habebit reliqua.Vide Molin.disp.132.q.2.

QVÆSTIO II.

An testamentum factum ad piam causam sit validum si desint solemnitates iuris?

1. IVs ciuile requirit has solemnitates in testamento. Primò vt adsint testes.Secundò.Vt omnes sint masculi.Tertiò.Vt puberes. Quartò. Vt rogati.Quintò.vt omnes subscripserint,Vt patet L.hac consultissima, C.de testamento.Est ergo quæstio : An testamentum factum ad piam causam sit validum,si desint omnes,vel aliquæ ex his solemnitatibus.Dici-

citur autem factum ad piam causam, quando hæres instituitur pia causa, vt Ecclesia Monasterium, Pauperes.

2. Prima Conclusio. Vt testamentum ad pias causas sit validum, etiam in foro externo, non requiruntur solemnitates iuris ciuilis; sed sufficiunt ea, quæ sunt iuris gentium. Nempe, vt duo testes adsint. Ita Couarr. c. 11. de testam. n. 9. & apertè colligitur ex c. Relatum primo, de testamẽtis: vbi Alexander III. mandat, vt Iudex non secundum leges ciuiles, sed secundum canones tractet eas causas, quibus agitur de ijs, quæ relicta sunt Ecclesijs, duobus vel tribus tantùm legitimis testibus requisitis. Neque requiritur præsentia Parochi, vt quidam volunt. Nam pontifex dicit non nisi duos legitimos testes requirendos. Potuit autem Pontifex in hac re derogare legibus ciuilibus.

3. Secunda Conclusio. Vt tale testamentum sit validum in foro conscientiæ, non sunt necessarij duo testes. Ratio est, quia neque iure ciuili, neque iure canonico sunt necessarij. Non primum, quia nulla solemnitas iuris ciuilis requiritur in testamento ad piam causam, vt iam probatum est. Nec secundum, quia licet Ius Canonicum requirat duos testes; non tamen ideo requirit, vt dispositio sit valida in foro conscientiæ, sed vt possit probari in foro externo, quantum satis est, vt Iudex pro ea sententiam ferat, vt colligitur ex cit. cap. Relatum. Hinc sequitur. Primò, in tali testamento, vt validum sit, non requiri hæredis institutionem. Ratio est, quia hæc necessaria tantum est iure ciuili, sed vt testamentum ad pias causas validum sit, nihil requiritur solo iure ciuili introductum. Secundò. Sequitur, etsi testamentum aliquod ad causas profanas defectu solemnitatis sit inualidum, tamen legata pia in eo contenta valida esse. Ratio est, quia Alex. Papa c. cit. loquitur generatim de omnibus ad piam causam relictis: ergo etiam comprehendit legata. Tertio sequitur legata profana, posita in testamento ad pias causas minus solemni, valere, & soluenda esse. Ratio, quia solemnitas quæ sufficit ad institutionem hæredis, sufficit etiam ad legata illi apposita: accessorium enim sequitur naturam principalis.

QVÆSTIO III.

An testamentum factum ad causam profanam, sit validum sine solemnitate iuris?

1. CONstat non esse validum in foro externo Quæritur ergo de foro conscientiæ. Couarr. c. 10. de testam. n. 12. docet in vtroque foro esse inualidum, ita, vt hæres tali testamento institutus, & legatarius, teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato.

2. Prima Conclusio. Probabilius est tale testamentum in foro conscientiæ validum esse, ac proinde licitè retineri quicquid ex tali testamẽto possidetur, siue titulo hæreditatis, siue legati. Ita Adrian. quod. 6. art. 1. Angelus v. Hæres, num. 5. Tabiena ibid. nu. 4. Syluest. v. testam. 1. q. 5. Ioannes Medina de Restitutione, q. 23. Et apertè colligitur ex L. Etsi inutiliter C. de fideicommissis. Et institutione de fideicommissarijs hæreditatibus, §. vltimo. Ratio est, quia ex testamento minus solemni oritur obligatio naturalis, vt est communis sententia DD. V. I. Et fatetur Couar. n. 10. Atqui hoc nihil aliud est quàm tale testamentum in foro cõscientiæ

esse validum. Ita vt hæres ab intestato teneatur eis satisfacere, & institutus possit relictũ petere, & retinere, quamuis Ius ciuile ex eo non concedat actionem. Respondet Couarr. illam sententiam Iurisperitorum intelligendam esse de obligatione naturali non stricta, ratione cuius hæres ab intestato teneatur ex iustitiâ, sed laxa, qua teneatur solum ex honestate morali, ac proinde eum qui sic institutus est, non posse retinere hæreditatem, vel legatum, quia non habet Ius iustitiæ. Hæc responsio non satisfacit. Primò. Quia obligatio naturalis apud Iuristas vocatur ea, quæ præcisò omni iure positiuo oritur ex natura actus, & à iure positiuo superueniente non irritatur; sed præcisò iure positiuo oritur obligatio iustitiæ ex tali testamento: ergo loquitur de obligatione iustitiæ. Secundo, quia Iurisperiti ex hac sententia concludunt hæredem ab intestato teneri in foro conscientiæ restituere hæreditatem ei qui institutus est: ergo loquuntur de obligatione stricta. Confirmatur Conclusio, quia numerus testium, & similes solemnitates, solum requiruntur in testamentis vt fidem faciant in foro externo, seu vt falsitas, & omnis deceptio euitetur, vt expresè dicitur L. Quæstionum. C. de fideicommissis: ergo non fuit mens legislatorum reddere irrita talia testamenta in foro conscientiæ, sed tantum in foro externo non assistere, seu non dare actionem, sicut non dant actionem ex nuda promissione, nisi formulâ stipulationis, vel simili modo sit prestita.

3. Secunda Conclusio. Ex his sequitur primo, Hæredem ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, teneri restituere hæreditatem, & soluere legatarijs, quibus testamento minus solemni debentur. Secundò. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere ratione dubij. Ita Molina disputat. 81. Ratio est, quia cum nec ipse, nec alij cœperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est eorum conditio. Tertio. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum est relictum, vti occulta compensatione. Ratio est, quia reuera res relictæ sunt ipsorum. Quarto. Si hæres ab intestato fateatur mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solueret, aut si oblato iuramento iurare noluerit, cogendus est etiam in foro externo hæreditatem tradere (detracta tamen quarta parte, quam vocant Trebellianam) & soluere legatum, vt patet instit. de fideicommissarijs hæredit. §. vlt. & L. quæstionem C. de fideicommissis.

4 Obiectio prima. Leges ciuiles apertè docent huiusmodi testamenta, in quibus deest solemnitas iuris, inualida esse, & pro infectis haberi, vt patet L. Hac consultissima, C. de testam. & instit. Quibus modis testamenta infirmentur, §. Ex eo. Respondent quidam has leges niti præsumptione fraudis, quæ præsumitur commissa in talibus testamentis, quando desunt præscriptę solemnitates. Vnde quando constat nullam fraudem commissam, sed hanc esse veram, & liberam voluntatem testatoris, leges illas non habere locum. Hæc solutio non placet. Primo, quia non potest prudenter præsumi fraus ex eo, quod vnus, vel duo testes, vel subscriptio alicuius, desint. Nam multis modis fieri potest, vt aliquid horum sit omissum. Secundo. Quia quatuor testes possunt sufficere, vt constet non subesse fraudem: sufficiunt enim in rebus maioribus, vt in causa criminali, in qua agitur de vita. Tertio. Etiamsi iudices sciant nullam subesse fraudem: tamen non adiudicabunt ex tali testamento hæreditatem, nisi hæres

ab inteſtato fateatur hanc fuiſſe mentem teſtatoris, vel niſi recuſauerit oblatum. Vnde aliter Reſp. leges illas intelligi de foro externo, quia ſcilicet in foro externo non datur actio ex tali teſtamento. Lex enim ciuilis ei non aſſiſtit. Hoc autem fit ob iuſtas cauſas. Primo. Ad vitandas lites. Secundo. Ad excludendas fraudes & machinationes.

5. Obiectio ſecunda. Si eiuſmodi teſtamenta eſſent valida in foro conſcientiæ, malè facerent Iudices adiudicando hæredibus ab inteſtato, quia facerent apertam iniuſtitiam, & præberent illis occaſionem iniquè petendi, quod alijs relictum eſt. Reſpond. Iudices non adiudicant hæredibus ab inteſtato bona, quę alijs relicta ſunt, tanquam abſolutè ad illos pertineant: ſed ſolum non concedunt actionem, ijs, qui nituntur tali teſtamento: hi enim repelluntur, tanquam deſtituti probatione quam leges requirunt.

QVÆSTIO IV.

Quinam poſſint teſtari, qui non?

CONcluſio. Non poſſunt teſtari qui vel ſufficienti vſu rationis carent, vel iuris diſpoſitione prohibentur. Inter hos primò eſt impubes, id eſt, maſculus ante 14. & fœmina ante 12. annũ expletum. L. à qua ætate ff. qui teſtamenta. Secundò. Filiusfamilias, qui tamen, ſi pubes ſit, poteſt teſtari de bonis caſtrẽſibus & quaſi caſtrenſibus. L. nemo C. qui teſtamenta. Tertiò. Religioſi. Quartò. Clerici quoad bona Eccleſiaſtica C. quia nos, & C. Relatum 2. & C. cum in officijs, de teſtamentis. Ex conſuetudine tamen, multis locis recepta, poſſunt de his ad pia opera teſtari. Quintò. Damnati ad mortem naturalem, vel ciuilem, vt eiecti in perpetuum exilium, & perpetuos carceres. Habenda tamen eſt ratio locorum, & conſuetudinum, quia Ius codicis, & ff. non vbique ſeruatur. Sextò. Qui cõmmiſerunt aliquod crimen, cui iure annexa eſt pœna, qua ipſo facto ſunt inteſtabiles L. is cui, & L. cum lege, ff. Qui teſtamenta. Huiuſmodi ſunt hæretici L. Manichæos C. de hæreticis. Item credentes, receptores, defenſores, & fautores eorum, vt patet Authent. Credentes, C. de hęreticis. Item damnati propter libellum famoſum, L. is cui, ff. qui teſtamenta. Denique perſecutores, aut percuſſores Cardinalium C. felicis. de pœnis in 6.

QVÆSTIO V.

Quinam poſſint, aut non poſſint ſcribi, aut inſtitui hæredes, vel legatarij?

CONcluſio. Non poſſunt primò hæretici, & Apoſtatæ, L. finali C. de hæret. Et L. Hi qui ſanctam, C. de apoſtatis. Secundò. Credentes, receptores, & fautores hæreticorum, ſi tamen intra annum non pœnituerint, vt patet ex Autent. citat. Vnde ſequitur hæredes catholicos poſſe tales hæredes excludere, & ſi impediantur, vti aduerſus eos occulta compenſatione, quia ius non habent. Tertiò. Qui perſequuntur, aut percutiunt Cardinalem, vt ſupra citaui. Quartò. Qui ob crimen aliquod eſt inteſtabilis actiuè, ita vt non poſſit condere teſtamentum, eſt etiam inteſtabilis paſſiuè, vt non poſſit capere ex teſtamento, vt docet Gloſſa in L. is

cui ff. qui testamenta, quam communiter approbant DD V. I. Quintò. Fratres Minores, vt patet ex Clement. Exiui. de verb. signif. parag. quia igitur. Vide cætera apud Sylu. v. Hæreditas. 2. quæst. 2. Non tamen placet, quod putet excommunicatum non posse esse hæredem, cum id nullo iure probetur.

QVÆSTIO VI.

An illegitimus possit institui hæres?

1. ILlegitimi sunt duplices: alij vocantur Spurij: alij Naturales. Naturales sunt, qui nascuntur ex parentibus inter quos tempore cõceptionis, vel natiuitatis, nullum erat impedimentum dirimens, vt docet Couar. de Matrimon. p. 2. cap. 8. parag. 4. n. 4. Etsi enim iure Cæsareo solum dicebatur Naturalis, qui natus erat ex vnica concubina domi retenta: tamen iure Canonico omnes illi vocantur Naturales, qui ex dictis parentibus geniti sunt, omnesque eodem iure gaudent; quod etiam consuetudine receptum est in foro ciuili, vt docet Panormitanus in C. per venerabilem. Qui filij sunt legitimi. Spurij dicuntur, qui nati sunt ex parentibus, inter quos tempore conceptionis, & natiuitatis, erat impedimentum dirimens, vt v. g. qui nati sunt ex soluta & coniugato, vel ex soluta & sacerdote. Sub his duabus speciebus comprehenduntur, qui Nothi, & Manceres appellati, quæ nomina variè ab authoribus vsurpantur, nec quicquam ad rem explicandam faciunt. Vide Couarr. loco citato.

2. Prima Conclusio. Spurius non potest aliquid capere à patre, siue ex testamento, siue ab intestato, siue ex contractu inter viuos, vt patet ex Nouel. 74. c. 6. Nulla eis participanda clementia est, sed vt supplicium etiam hoc patrum, vt agnoscant eos nihil habituros. Hinc sequitur primò, Si pater relinquat filio spurio aliquid in testamento, præter alimenta, nihil iuris acquiri filio, sed teneri in conscientia legitimis hæredibus. Ratio est, quia ipse per leges factus est incapax. Secundò. Sequitur spurium à patre non posse substitui, nec vulgari, nec fidei commissaria substitutione. Ratio est, quia perinde est, an immediatè capiat aliquid à patre, an ab alio, ex patris ordinatione. Tertiò sequitur, si pater hæredem instituens roget eum, vt hæreditatem restituat spurio, & ille promittat se id facturum, non teneri illum heredem implere promissum, quia promissio fuit nulla, vtpote contra legem. Vnde potest hæreditatem sibi retinere, tanquã verus hæres à testatore institutus. Conditio enim, seu grauamen appositum à testatore, cum sit contra legem, censetur tanquam non appositum in vltimis voluntatibus, vt patet ex L. impossibilis, ff. de verb. oblig.

3. Dices primò. Hæres tenetur restituere fisco, quia bona illa hoc ipso, quod hæres promittit se daturum ea spurio, sunt confiscata, vt patet ex L. penult. ff. de iure fisci, & L. prætoris ff. de petitione hæreditatis. Respond. Non tenetur ante sententiam, quia est pœna constituta hæredi à legibus in punitionem illius promissionis iure prohibitæ. Pœna autem non debetur ante sententiam condemnatoriam. Vnde si à Iudice interrogetur: An tale qui promiserit testatori, non tenetur fateri, nisi præcesserit infamia. Ratio est, quia agitur de crimine occulto, ob quod grauiter, si verum fateatur, mulctabitur: nempe confiscatione non solum illius hæreditatis, sed etiam omnium bonorum, & deportatione in insulam, eò

quòd ſponte non reuelauerit, vt patet L. vnica C. de ijs qui ſe deferunt. Si tamen ſponte reuelaſſet antequã interrogaretur, conceſſa ei fuiſſet tertia pars bonorum in præmium, vt patet ex ead. L. cit. Quarto ſequitur ſi hæres inſtitutus nihil promiſit teſtatori de hæreditate reſtituenda ſpurio, poteſt eam reſtituere ex ſua liberalitate, & ſpurius poteſt eam accipere, qui accepit eam voluntate veri domini, nulla lege vetante. Si vero tacitè, vel expreſsè promiſit teſtatori id petenti, peccauit quidem mortaliter promittendo, ſicut & teſtator ita diſponendo: ſi tamen illa bona tradat, poteſt ea ſpurius retinere. Ita Couarr. num. 11. Quod mortaliter peccarit, patet, quia leges ſub grauiſſima pœna talem promiſſionē vetant. Quod tamen promiſſio valeat, patet, quia fit ab eo qui eſt dominus bonorum, & lex etſi prohibet promiſſionem factam teſtatori, nõ tamen prohibet, quin hæres, qui eſt verus dominus illorum, poſſit ea dare, & tradere ſpurio.

4. Dices ſecundo. Hæc traditio fit ex voluntate parentis: ergo ſpurius eſt incapax illius per legem. Reſpondeo. Cum hæres ſciat ſe neque ſua promiſſione, neque ex diſpoſitione teſtatoris obligari, non cenſetur ea dare ex vi illius diſpoſitionis, ſed ex ſua liberalitate. Quod ſi putaret ſe obligari, & idcirco ea daret ſpurio, tunc ſpurius non efficeretur illorum dominus, quia donatio non eſſet voluntaria: procederet enim ex ignorantia.

5. Secunda Concluſio. Spurius qui natus eſt ex coitu damnato, & punibili per legem humanam, non poteſt etiam ſuccedere matri, etiamſi nulla alia proles ſuperſit. Ita Couarr. parag. 5. num. 20. & Molina diſput. 167. vbi dicit omnium Doctorum eſſe ſententiam. Et colligitur ex authent. licet, C. de naturalibus liberis. Et ex Nouell. 47. cap. 6. Ratio, quia illegitimus, qui non poteſt ſuccedere patri, non poteſt etiam ſuccedere matri, niſi ſit aliqua ſpecialis exceptio in iure, vt colligitur ex L. citat. Atqui nulla de ſucceſſione ſpurij in bonis maternis extat in iure exceptio, ſicut de alijs illegitimis, vt patet ex L. Si qua illuſtris, C. ad Senatusconſult. Orficianum.

6. Nota tamen primò, Etiam ſpurijs deberi alimenta, ſi aliunde ſe non poſſunt ſuſtentare, vt eſt communis ſententia. Et patet ex ca. cum haberet. De eo qui duxit. Ratio eſt, quia parens iure naturali tenetur alere prolem, ſi poſſit.

7. Dices. Iure ciuili vetitum eſt ne proles ex damnato concubitu alatur à patre, vt patet authent. ex complexu. C. de incertis nupt. Reſpond. Ius Canonicum illud ſuſtulit, tanquam minus conſentaneum naturali pietati.

8. Nota ſecundo. Matrem teneri alere prolem primo triennio, vel ſuis ſumptibus curare ali, ſi poſſit. Poſt hoc triennium tenetur pater, donec filius ſua ſe induſtria poſſit iuuare, vt expreſsè habetur L. nec filium C. de patria poteſtate. Idem inſinuat Greg. IX. c. fin. de conuerſione fidelium: dum ait; Pueri poſt triennium apud patrem ali debent.

9. Tertia Concluſio. Filius naturalis poteſt inſtitui hæres vniuerſalis à ſuis parentibus, ſi ipſi legitimas proles non habeant, vt patet authent. Licet. C. de naturalibus liberis, quod ſi filius naturalis non inſtituatur hæres non ſuccedet patri ab inteſtato, niſi in duabus vncijs, id eſt, in ſexta parte bonorum, vt habetur in authent. cit. Quod ſi pater habeat liberos legitimos, tunc filius naturalis non ſuccedit cum illis ab inteſtato; poteſt tamen ei relinqui vncia, id eſt, duodecima pars bonorum.

10. Quarta Conclusio. Filius naturalis succedit matri, si non habet legitimos, etiam intestatæ, vt hæres ex asse: habenti autem legitimos succedit ex æquo cum illis, vt expresse habetur L. si qua illustris, C. ad Senatusconsult. Orficianum.

QVÆSTIO VII.

Quibus modis aliquis possit hæredi substitui?

1. PRima Conclusio. Hoc generatim fieri potest 6. modis. Nempe substitutione vulgari, pupillari, Exemplari, Fideicommissaria, Reciproca, & Compendiosa. Quatuor priores sunt simplices. Duæ reliquæ sunt compositæ ex pluribus, Vide Couarr. c. 16. de testam. per totum, & Gomer. t. 1. c. 3. vsque ad 8.

2. Secunda Conclusio. Substitutio vulgaris est, qua quiuis, iure non prohibitus, potest substitui à quouis testatore. Per hanc substitutionem testator solum substituit sub conditione: nempe, si is, qui ex testamento, vel ab intestato successurus erat, non velit, aut non possit esse hæres, vt v. g. si moriatur ante testatorem; si propter crimen fiat incapax; si repudiet hæreditatem. Nam in his casibus succedet substitutus. Hæc autem conditio in omni substitutione vulgari, vel exprimitur, vel saltem tacitè subintelligitur: fit enim tribus modis. Primo verbis generalibus, vt si testator dicat Titium instituo hæredem: & Sempronium substituo. Et tunc non exprimitur vlla conditio, sed subintelligitur. Secundo, verbis specialibus, vt Titiū instituo hæredem; & si is hæres non erit, substituo ei Sempronium. Hic exprimitur conditio, sed verbis specialibus, sub quibus continentur diuersæ conditiones singulares. Tertio, fit verbis singularibus, vt quando exprimitur conditio specialissimè.

3. Tertia Conclusio. Substitutio pupillaris est, qua quis proli impuberi, in sua potestate constitutæ, aliquem substituit. Cum enim nemo ante pubertatem possit condere testamentum, iura concesserunt, vt pater impuberis possit loco illius quodammodo testari, in suo testamento directè substituendo ei hæredem, si ante pubertatem decesserit. Per quam substitutionem fit, vt non solum bona illius pupilli, quæ à patre obtinuerit; sed etiam alia ad substitutum perueniant, perinde ac si ipsemet testamentum fecisset, vt patet instit. de pupillari substitutione, §. igitur. Vbi sic dicitur: in pupillari substitutione duo sunt quodammodo testamenta: alterum patris; alterum filij, tanquam si ipse filius sibi hæredem instituisset.

4. Nota primò. Vt hæc substitutio sit valida, duo requiri. Primum, vt testator eum, cui substituit, habeat in sua potestate. Vnde mater nō potest pupillariter substituere, quia liberi non sunt in potestate matris: Nec pater illegitimo, ob eandem causam. Secundum, vt pupillus, cui substitutio fit, non recidat per mortem testatoris in alterius potestatem. Vnde auus non potest Nepoti pupillariter substituere, si pater viuit, quia Nepos, post mortem Aui, recidit in potestatem patris.

5. Nota secundo. In hàc substitutione semper exprimi, vel certè subintelligi conditionem, si in ætate pupillari, id est, ante pubertatem decesserit.

6. Nota tertio. Substitutionem pupillarem expressam fieri posse tripliciter, vt ante dictum est de vulgari. Primo, verbis generalibus, vt si testa-

tor loquens de filio ſuo impubere, non tamen exprimens ſpecificè, quod ſit impubes, dicat: Inſtituo filium meum hęredem, & ei Titium ſubſtituo. Secundo, verbis ſpecialibus, vt ſi mentionem faciat pupillaris ætatis. Tertio, verbis ſpecialiſſimis, vt ſi exprimat etiam conditionem, dicens: inſtituo filium meum impuberē hæredem: & ſi in pupillari ætate, poſt mortem meam, deceſſerit, ſubſtituo ei Titium. Quandocunque autem vno ex his tribus modis facta eſt ſubſtitutio, tunc ſubſtitutus pupillaris excludit matrem pupilli, ſi pupillus, in ætate pupillari, mortuus fuerit.

7. Quarta Concluſio. Subſtitutio exemplaris eſt, cum filio amenti, vel ſurdo ſimul & muto, vel prodigo, cui bonorū adminiſtratio, interdicta eſt fit ſubſtitutio. Vt ſi teſtator habens talem filiū dicat: Inſtituo filium meū, & ei ſubſtituo Titium. Quod ſi hic filius nōdum fuerit pubes, eadem ſubſtitutio etiam erit pupillaris: Si autem contingat filium mori ante teſtatorē, erit etiā ſubſtitutio vulgaris. Deniq; ſi poſt pubertatem redeat ad mentem, erit fidei commiſſoria: tunc enim ſubſtitutus ſuccedet ex tacito fideicommiſſo. Dicitur autem hæc ſubſtitutio exemplaris, quia ad exemplum pupillaris inſtitutionis eſt inuenta.

8. Quinta Concluſio. Subſtitutio fideicommiſſoria eſt ſubſtitutio indirecta, ſeu obliqua, qua hæres grauatur, vt hæreditatem totam, vel partem eius aliquotam, reſtituat alteri, qui fideicommiſſarius dicitur.

9. Nota primo, Cæteras ſubſtitutiones eſſe directas, quia per eas directè, & immediatè hæreditas à teſtatore defertur ſubſtituto, hæc autem eſt indirecta, ſeu obliqua, quia per eam defertur hæreditas miniſterio alterius. Vnde ſequitur hanc fieri poſſe codicillo, cæteras minimè.

10. Nota ſecundo. Hæredem ſic inſtitutum & grauatum reſtituere, poſſe detrahere quartam partē eius, in quo inſtitutus eſt: tum ne vana ſit hæredis inſtitutio, tum etiam vt alliciatur ad acceptandum, & præſtādum, quod teſtator cupit. L. 1. & ſeq. C. ad Senatuſconſ. Trebel. Et inſtit. de fideicommiſſarijs hæredit. §. ſed quia ſtipulationes.

11. Sexta concluſio. Subſtitutio reciproca eſt, qua inſtituit ſibi vicíſſim ſubſtituuntur. Hæc complectitur plures ſubſtitutiones quoad perſonas, vt ſi dicam: Inſtituo Petrum & Paulum meos hæredes, & eos inuicem ſubſtituo.

12. Septima Concluſio. Subſtitutio compendioſa eſt, quæ plures complectitur ſubſtitutiones quoad diuerſa tempora, vt ſi teſtator dicat: Inſtituo filium meum hæredem, & quandocunque ex vita deceſſerit, ſubſtituo ei Titium. In hoc caſu, ſi filius moriatur ante patrem, Titius ſubſtitutus ſuccedet ex vulgari: Si verò filius fiat hæres, & moriatur in ætate pupillari, ſuccedet Titius ex pupillari: Si verò filius moriatur poſt pupillarem ætatem, ſuccedet Titius ex fideicommiſſoria, detracta legitima, & quarta Trebellianica.

QVÆSTIO VIII.

An teſtamentum iuratum poſſit reuocari?

1. Conſtat teſtamentum, per ſe ſpectatum, ſemper vſque ad mortem poſſe reuocari, & mutari, vt docent omnia iura, & patet ex illo Heb. 9. v. 17. Teſtamentum in mortuis confirmatum eſt, alioqui nondum valet, dum viuit, qui teſtatus eſt. Solum ergo quæritur,

an reuocari possit, si iurauerit testator se non reuocaturum.

2. Prima Opinio est posse reuocari, & iuramentum ad nihil obligare. Ita Barthol. & alij multi Iurisperiti apud Couarr. supra nu. 48. Probatur primo, quia iuramentum sortitur naturam actus illius, cui adhæret cap. Quemadmodum, de iureiurando; sed testamentum est actus natura sua reuocabilis: ergo iuramentum illi additum non obligat. Secundo, quia iuramentum contra bonos mores non obligat, vt habetur in regula 6. Sed testamentum iuratum est contra bonos mores, quia præbet hæredibus occasionem desiderandi mortem testatoris. Tertio, quia pactum, quo aliquis dicit: constituo te hæredem, & nisi præstitero, spondeo tibi tantam pecuniam, est iniquum, estque non obseruandum, quia est contra naturalem libertatem testandi, L. stipulatio hoc modo, ff. de verb. oblig. sed idem fit per testamentum iuratum: ergo.

2. Secunda Opinio est testamentum iuratum, si nihil iniquum contineat, ita esse validum; & firmum, vt non possit reuocari, ne quidem nouo testamento subsequente. Ita VVilh. Durand. tit. de instrumentorum editione. Probatur primo. Quia contractus, & pacta, quæ ex se obligatoria non sunt, neque contra salutem animæ, si iuramento confirmentur, fiunt irreuocabilia, ne iniuria aliqua Deo irrogetur: sed testamẽtum non est cõtra salutem animæ, nec natura sua obligat, ante mortem testatoris: ergo si confirmetur iuramento, fit irreuocabile, c. cum contingat, de iureiurando. Secundo, quia non est intrinsecè malum se priuare libertate testandi: potest enim homo renuntiare seculo, & omnibus quæ habuit. Hinc c. si Religiosus, de electione in 6. de Augustino dicitur; Testamentum nullum fecit, quia pauper Christi, vnde faceret, non habuit.

4. Tertia Opinio est testamentum iuratum esse reuocabile de facto; non de iure, id est, si post testamentum iuratum aliud conficiat, illud posterius valere in vtroque foro, testatorem tamen esse periurum. Ita Ioan. And. reg. Quod semel. de reg. iuris in 6. Archi. & Felin. apud Cou. loc. cit. Probatur primo. Quia iuramentum priuati hominis non potest mutare naturam contractus: sed testamentum natura sua reuocabile est: ergo non desinit esse reuocabile, etiamsi iuretur. Secundo, quia actus contra iuramentũ factus, etiamsi agens periurus sit, validus est, modo prior actus fuerit mutabilis, vt patet in simplici voto iurato. Nam qui hoc modo vouet castitatem, & postea contrahit matrimonium, validè contrahit etiamsi periurium committat: ergo idem dicendum est de testamento iurato.

5. Prima Conclusio. Testamentum malè dispositum, & continens aliquid contra leges iustas, etiamsi iuramento confirmatum sit reuocandum est. Ratio, quia iuramentum in re illicita non obligat. Hinc dici solet, iuramentum non debere esse vinculum iniquitatis.

6. Secunda Conclusio. Testamentum bene dispositum, & ex omni parte perfectum, ita vt nulla possit de nouo occurrere iusta causa mutandi, si iuratum est, & à testatore reuocetur, erit de facto reuocatum, & posterius in vtroque foro valebit: peccabit tamen grauiter reuocans, & erit periurus. Prior pars probatur argumentis primæ, & tertiæ opinionis. Posterior pars ex argumentis secundæ opinionis, quæ solum concludunt, testatorem peccare, & periurum esse, si reuocat testamentum iuratum.

7. Tertia Conclusio. Testamentum bene dispositum, sed tamen imperfectum, id est, in quo non est bene omnibus futuris euentibus præui-

sum,si sit iuratum, & nulla de nouo iusta causa subsit illud mutandi, & à testatore reuocetur, reuocatio valebit, & reuocans erit periurus: si autem iusta causa subsit,licitum erit absque vllo peccato illud reuocare.Prima pars patet ex secunda conclus. Altera probatur, quia qui condit testamentum imperfectum,& illud iurat,vel ita iurat,vt statuat non mutare illud,etiamsi iusta causa se postea offerat: vel statuit non seruare illud, quando noua causa se offert, quæ secundum rectam rationem exigat aliquam mutationem: Si primum,iuramentum fuit iniquum,& non obseruandum. Si secundum, testator prudenter retinuit facultatem mutandi testamentum, oblata iusta causa;quod cum laude præstat,adueniente tali causa.

CAPVT VIII.

De translatione Dominij per contractus.

HIc breuiter agam de contractu in genere. Nam postea, cum D.Thoma, disputandum est de emptione, & alijs contractibus in particulari.

QVÆSTIO I.

Quid sit contractus?

1. PRima Conclusio. Si strictè loquamur: Contractus est vltro citroque obligatio, vt habetur l. 19. ff. de verb. signif. quæ definitio non sic est intelligenda, quasi contractus formaliter sit obligatio,sed quod sit causa obligationis in contractibus. Nam formaliter est locutio, vel scriptura, vel aliud externum signum,quo homines exprimunt mentẽ suam, & sese vicissim alter alteri obligant. Hinc sequitur donationem, & promissionem,non esse propriè contractus,quia non efficiunt obligationem, nisi in altera parte.

2. Secunda Conclusio. Si latius loquamur, contractus est conuentio duorum, obligationem saltem in alterutro producens, & sic non distinguitur à pacto, & comprehendit promissionem, & donationem acceptatam, vt patet L.Contractus C.de fide instrument. Hoc modo hic agimus de contractu.

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit contractus?

1. PRima Diuisio. Contractus alij perficiuntur re: alij scriptura: alij verbis: alij consensu. Re perficiuntur, qui non consistunt in sola conuentione,sed requirunt rei traditionem,vt depositum, commodatum mutuum, permutatio, pignus, donatio. Scriptura perficiuntur, qui ante scripturam rati non habentur, vt emphyteusis, & omnis contractus,quem contrahentes nolunt concludere, nisi coram Notario qui instrumentum conficiat. Verbis perficiuntur, qui requirunt certam verborum formulam,vt sunt omnes stipulationes. Consensu perficiuntur, qui non requirunt certam verborum formam, sed sufficit consensus quouis modo ex-

terius vtrimque explicatus, vt emptio, venditio, locatio, conductio.

2. Secunda Diuisio. In contractum Nominatum, & Innominatum. Nominatus est, qui habet speciale & proprium nomen, quo ab alijs distinguitur; vt emptio, mutuum, locatio, commodatum, pignus, depositum & similes. Innominatus est, qui non habet nomen spiciale, sed genericum tantum. Huius sunt 4. species, vt Do vt des: Do vt facias: Facio vt des: Facio vt facias.

3. Tertia Diuisio. In contractum bonæ fidei, & stricti iuris. Contractus bonæ fidei sunt, in quibus Iudex potest multo ex æquo & bono arbitrari, vt sunt emptio, locatio, societas, commodatum, depositum, pignus, permutatio, & similes. Contractus stricti iuris sunt, in quibus Iudex ad verba astringitur, vt fit in stipulationibus, in contractu feudali, & emphyteutico.

4 Quarta Diuisio, In Lucratiuum, & Onerosum. Lucratiuus est, in quo nihil rependitur, vt promissio, donatio, commodatum. Onerosus est in quo, loco eius quod datur, aliquid debet reddi, vel præstari; vt mutuum, emptio, locatio, conductio, feudum, emphyteusis

5. Quinta Diuisio. In pactum nudum, & vestitum. Nudum dicitur, quod in mera conuentione consistit, & omni alio firmamento caret; vt donatio ante traditionem rei. Vestitum dicitur, quod habet aliquid amplius, vnde iure ciuili robur obtineat. Vestitur autem 6. modis. Primo re-ipsa, vt si altera saltem ex parte sit impletum. Secundo verbis, vt si accedat formula stipulationis. Tertio literis, vt si literis fatearis tibi esse satisfactum, etiam si satisfactum non sit, quod vocatur acceptilatio. Quarto specifico nomine contractus, vt omnes contractus nominati, si alioquin in suo genere perfecti sint. Quinto cohærentia cum contractu vestito, vt si vendam tibi domum 100. aureis, cum pacto, vt illam adhuc inhabitem: hoc enim pactum accessorium est per se nudum, & tamen quia cohæret cum venditione, quæ est pactum vestitum, censetur etiam vestitum. Nam accessorium sequitur naturam principalis. Sexto iuramento, de quo paulò pòst.

QVÆSTIO III.

An omnis contractus obliget in vtroque foro.

1. PRima Conclusio. Omnis contractus etiam nudus parit obligationem naturalem, seu in foro conscientiæ, si habeat has conditiones. Primo, si sponte ac liberè sit factus. Secundo, si contrahentes sint habiles. Tertio, si materia contractus sit legitima. Quarto si iure positiuo non sit irritus. Est communis sententia teste Couar. in c. quamuis pactum p. 2. §.4.n.23. Ratio est, quia vt aliquis se obliget, sufficit animus obligandi externo signo expressus, nisi aliunde impediatur. At non potest aliunde impediri, si adsint conditiones assignatæ. Hinc è contrario sequitur, non esse validum contractum. Primo si vi, dolo, aut errore factus sit. Secundò, si contrahentes sint inhabiles. Tertio, si desit legitima materia, vt si fur vendat rem alienam. Quarto, si iure ciuili sit irritus. Potest enim ius humanum, vel omnino irritare pactum aliàs validum, ita vt non obliget, vel alteri contrarium tribuere ius obligationem elidendi; vt patet in contractu impuberis, in alienatione fundi dotalis, & in similibus, qui iure naturali, & gentium essent validi, nisi ius positiuum ijs resisteret.

2. Secunda Conclusio. Contractus, qui dicitur Pactum nudum, non parit obligationem in foro ciuili. Est communis sententia, & patet L. Iure gentium. ff. de pactis, vbi dicitur: Nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem.

3. Nota tamen si huiusmodi contractus ex altera parte completus fuerit, per rei traditionem; iam obligare in foro ciuili, in fauorem eius, qui impleuit, l. 1. ff. de rerum permutationibus: tunc enim vestitur reipsa, vt dictum est præced. quæst. diuisione quinta.

QVÆSTIO IV.

An contractus per se inualidi, confirmentur iuramento?

1. EX dictis patet qui contractus, ex se validi, aut inualidi sint, tam in foro externo, quam interno. Nunc quæritur: An illi, qui ex se inualidi sunt; fiant validi per iuramentum.

2. Nota. Non esse idem, iuramentum esse validum, & iuramentum confirmare contractum. Iuramentum enim validum dicitur, quandocumque est seruandum ob honorem diuini Numinis, etiamsi ei, in cuius fauorem fit, nullum ius per illud acquiratur. Confirmat contractum, quando non solum seruandum est; sed etiam alteri, in cuius fauorem fit, ius tribuit, & contractum in sua specie validum efficit.

3. Prima Conclusio. Vt sciamus, quando iuramentum sit validum, quando non sit; Nota has duas regulas. Prima, quando, id quod iuramento alicui promittitur, sine vllo promittentis peccato seruari potest, tunc iuramentum est validum, & seruandum. Intellige; si ille, in cuius fauorem factum est, illud seruari velit, & aliàs legitimè non relaxetur. Secunda, quando id, quod promittitur, sine peccato promittentis seruari non potest iuramentum est inualidum. Vtraque colligitur ex c. 2. de pactis in 6. & c. cum contingit, de iureiurando, & ex Regul. 58. de Regulis iuris in 6. Ratio prioris Regulæ est, quia honor & reuerentia diuinæ maiestatis postulat, vt non faciamus illam esse testem falsi, ac proinde vt præstemus, quod promisimus. Ratio posterioris est, quia nemo potest obligari ad peccatum.

4. Secunda Conclusio. Vt autem sciamus, quando iuramentum confirmet contractum, aut non confirmet. Nota primò, has duas regulas. Prima, Quando contractus est iure naturali irritus, aut irritari potest (ita testamentum conditum ad mortem vsque reuocabile est, & irritari potest) non confirmatur iuramento; quamuis iuramentum sit seruandum, si id, quod promittitur, non est illicitum. Secunda, Quando contractus inducit obligationem naturalem, confirmatur iuramento, etiamsi aliàs sit iure ciuili irritus, vel in irritum reuocabilis; modo vis, vel fraus non intercesserit. Ratio prioris est; quia non confirmatur, nisi quod aliquam vim habet: ergo si contractus non obligat iure naturali, non potest confirmari iuramento. Ratio posterioris est, quia quod habet aliquam vim, potest confirmari: ergo si contractus obligat iure naturali, potest confirmari iuramento.

5. Nota secundò. Quando quis iurat contractum irritum, præsertim si irritus sit, quia vi, vel dolo extortus est: tunc is qui iurauit, potest petere relaxationem iuramenti, quia iniuriam passus est.

6. Tertia Conclusio. Ad has regulas melius intelligendas notandum est, dupliciter posse iuramentum addi contractui. Primò, si iures te contrahere. Secundò, si iures te non reuocaturum contractum. Prius iuramentum est assertorium, de quo hic non agimus. Posterius est promissorium, de quo intelliguntur supradictæ regulæ.

QVÆSTIO V.

Quinam possint contrahere;

CONclusio. Generatim loquendo omnes illi possunt contrahere, qui habent administrationem bonorum, quatenus illa administratio se extendit. Qui verò carent administratione, non possunt nisi ex consensu eorum, qnibus subsunt. Solet esse difficultas de Pupillo, & Minore. Resp. Breuiter posse eos validè contrahere in suum commodum, sine authoritate Curatoris, vel Tutoris, non tamen in suum incommodum. Non enim possunt sine authoritate eorum, quibus subsunt, alijs validè & efficaciter obligari; quamuis possint alios sibi obligare. Est communis sententia, & expressè habetur. Institution. de authent. tuorum, in principio.

CAPVT IX.

De translatione Dominij per præscriptionem.

DIsputant Iuristę de hac re in C. & Iustitut. de vsucapionibus, & præscript. Canonistæ 16. quæst. 3. & in Regulam, Possessor. de Regulis iuris in 6. Theologi in 4. distinct. 15. Summistæ v. vsucapio & v. præscriptio.

QVÆSTIO I.

Quid sit Præscriptio, & Vsucapio?

1. PRima Conclusio. Nomen Præscriptionis tripliciter accipitur apud Iureconsult. Primò generatim, vt sit idem, quod exceptio, quæ opponitur ad excludendam actionem intentam ab actore. Est autem duplex exceptio: Altera dilatoria, vt si opponas Iudicem non esse competentem, testes infames, actorem excommunicatum; altera peremptoria, vt si opponas mandato principis fecisse, te iam ante soluisse, quod petitur. Idem est de præscriptione, quando sumitur pro exceptione: aut enim est dilatoria, aut peremptoria. Hoc modo accipitur in tit. de exceptionibus & præscriptionibus l. 44. ff. Simili modo accepit Tertull. in l. quem inscripsit de præscriptionibus aduersus hæreticos. Nam in illo lib. agit de ijs, quæ Hæreticis, per doctrinam quasi litem nobis intentantibus opponi possunt à Catholicis, ne ab ijs vincantur. Secundo accipitur specialiùs pro exceptione peremptoria, proueniente ex eo, quod tempore legibus definito rem aliquam possedimus, vel iure aliquo vsi sumus; vel quod alius tali tempore ab vsu alicuius rei cessarit, vt patet ex tit. Codicis, de præscriptione longi temporis, & de præscriptione triginta, & quadraginta annorum.

ta annorum. Tertio accipitur pro dominij acquisitione, vel iuris alieni elisione, ex tempore legibus definito, proueniente. Hoc modo dicimur præscribere domum, vineam, agrum, id est, acquirere dominium domus, vineæ, agri. Sic tamen non accipitur in iure ciuili, sed in iure pontificio, & passim ab interpretibus vtriusque iuris, vt docet Couar. ad reg. possessor, §. vnico, n. 6. Ratio, cur sic acceperit, est, quia qui dominium alicuius rei per continuatam eius possessionem comparauerat, si impetebatur a priori Domino, præscribebat, id est, excipiebat, & opponebat certi temporis possessionem, per quam fecerat rem suam, & ita actionem eius perimebat. Hinc ipsa vsucapio, & dominij acceptio, cœpta est vocari præscriptio, cum tamen præscriptio ex vsucapione oriatur, vt patet L. Emptor, C. de præscrip.

2. Secunda Conclusio. Ex his patet, quid sit præscriptio. Nam si primo modo sumatur, nihil aliud est, quàm exceptio, seu oppositio aduersus actionẽ actoris. Si secũdo modo, est exceptio peremptoria contra priorem dominum, ex tempore legibus præfinito vim habens. Si tertio modo, est dominij acquisitio, vel alieni iuris, siue realis, siue personalis, peremptio, per continuationem temporis, lege præfiniti.

3. Nota. Si acceptionem dominij paulò latius accipiamus, non opus est addere (vel alieni iuris peremptio) quia qui ius alterius perimit, acquirit dominiũ suæ libertatis: liberatur enim ab obligatione, qua alteri erat obstrictus.

3. Tertia Conclusio. Vsucapio est acquisitio dominij, per continuationem temporis lege definiti, vt habetur L. 3. ff. de vsuc. quæ definitio non est formalis, sed causalis. Nam vsucapio non est formaliter acquisitio dominij, sed potius causa acquisitionis: formaliter verò nihil est aliud, quàm quædam possessio rei alienæ. Vnde dicimus vsucapionem interrumpi; potest tamen etiam accipi pro ipsa acquisitione dominij.

5. Quarta Conclusio. Ex dictis colligi potest differentia præscriptionis ab vsucapione. Si enim sumatur primo vel secundo modo, res est clara. Quia præscriptio his modis est oppositio contra actorem. Si tertio modo, sic est magis commune, quàm vsucapio: omnis enim vsucapio est præscriptio, non contra. Nam præscriptio, qua extinguitur actio personalis, vel realis alterius, non est propriè vsucapio: generaliter tamen posset vocari vsucapio, quatenus ius, & libertas ab aliqua obligatione, potest dici vsucapi. Et sic æquè latè paterent præscriptio, & vsucapio.

6. Nota tamen, Interpretes iuris passim distinguere præscriptionem ab vsucapione: quod vsucapio sit mobilium: præscriptio vero immobilium. Sed hæc differentia non est fundata in iure. Nam vsucapio est etiam immobilium, vt patet Instit. de vsucapione in principio, & Lege vnica. C. de vsucapione transformanda: similiter præscriptio in rebus etiam mobilibus locum habet. Nam quando eas vsucapimus, vtimur præscriptione, seu exceptione contra priorem dominum.

QVÆSTIO II.

Quæ conditiones requirantur ad præscriptionem, & primum an requiratur possessio?

1. COmmunis sententia est requiri quatuor conditiones: nempe possessionem, titulum probabiliter præsumptum, bonam fidem, & continuationem possessionis cum bona fide per tēpus lege præscriptum. Hoc loco examinanda est prima conclusio. De cæteris dicam in sequentibus.

2. Prima Conclusio. Ad præscribendum necessaria est possessio, quia vt habet regula iuris in 6. sine possessione præscriptio non procedit. Debet autem hæc possessio esse, qua quis nomine suo possidet: non autem alieno. Nam qui alieno nomine possidet, non est verè possessor, sed alter, qui per illum possidet.

3. Quæres. Cum triplex sit possessio: Vna ciuilis tantum: Altera naturalis tantum: Tertia naturalis & ciuilis simul, quænam potissimum necessaria sit. Resp. primo hæc vltima est aptissima. Secundo naturalis tantum non sufficit. Tertio ciuilis tantum, qua solo animo rei nostræ etiam absentes insistimus, sufficit, vt probat Couar. ad regulam, Possessor p. 1. §. vnico, nu. 7. Hæc enim ideo etiam ciuilis dicitur, quod hunc ciuilem effectum pariat.

4. Secunda Conclusio. Ob defectum huius conditionis sequitur primo loca sacra & Ius Decimarum non posse præscribi à Laico. Ratio est, quia Laicus non est capax possessionis ciuilis talium rerum, cum ius ei resistat, vt patet L. Qui vniuersas, ff. de acquirenda, vel amittenda possessione. Secundò. Religiosum Professum non posse quicquam præscribere, seu vsucapere; quia nihil potest suo nomine possidere. Tertiò. Fructuarium, feudatarium, emphyteutam non posse rei proprietatem præscribere, quia hanc non possidet nisi naturaliter. Dominus enim directus possidet illam ciuiliter. Deinde non possidet eum suo nomine, sed directi Domini: possunt tamen præscribere ius, vtilitates, quia hoc ciuiliter possidēt, vtpote suo nomine. Quartò, neminem posse præscribere, quamdiu apud ipsum non est possessio ciuilis, sed apud alium. Nam præscriptio incipit ab eo die, quo prior Dominus amittit possessionem ciuilem, vt est communis sententia, teste Couarr. loc. cit. tunc enim incipit detentor primum ciuiliter possidere.

QVÆSTIO III.

An ad præscriptionem requiratur titulus?

1. PRima Conclusio. Requiritur titulus probabiliter præsumptus, id est, qui bona fide putetur validus, vt donatio testamenti, emptionis, permutationis: non est autem necesse vt ille titulus sit verus, id est, validus, (Nam hic sufficit ad transferendum dominium sine præscriptione) sed satis est, vt probabiliter putetur verus, quamuis reuera inualidus sit, vt si v. g. venditor non habuit potestatem vendendi; tunc enim ius facit, vt res aliena, exacto tempore definito, fiat tua.

2. Secunda Conclusio. Licet ordinariè, non tamen semper requiritur titulus ad præscriptionem, Couar. p. 2. §. 8. quia sæpe fit vt tituli obliuiscamur: multa enim habemus in rebus nostris, de quibus non constat, an emptione, donatione, testamento, an aliter acceperimus; requiritur tamē, vt breuiore, vel ordinario tempore fiat præscriptio.

QVÆSTIO IV.

An ad præscriptionem requiratur bona fides.

1. PRima Conclusio. Requiritur bona fides, vt patet ex Regula iuris in 6. quæ ait: possessor malæ fidei non præscribit. Idem habetur in c. fin. de præscriptionibus. Est autem hoc loco bona fides nihil aliud, quàm credulitas, qua quis sibi prudenter persuadet, rem esse suam, vel saltem nescit esse alienam. Dico, prudenter, quia si ex ignorantia crassa, vel ex inordinata cupiditate illa persuasio procedat, non erit bona fides. Quæres. An censeatur bona fide rem possidere, qui dubitat, an res sit sua. Pro quo sit

2. Secunda Conclusio. Qui dubitat, non censetur habere bonam fidem ad inchoandam possessionem, quamdiu manet dubitatio. Ita Couarr. suprà, Ioannes Medina C. de restitutione, qu. 17. & alij passim. Ratio est, quia qui dubitat, an res sit sua, an aliena, iniquè faceret, eam sibi arrogando, cùm non sit melior ipsius conditio, quàm alterius.

3. Tertia Conclusio. Qui dubitat, censetur habere bonam fidem sufficientem ad continuandum possessionem, bona fide inchoatam. Ita Couarr. Medina, & alij contra Adrian. in 4. quæst. de præscriptione, & quosdam alios, qui putant bonam fidem per tale dubium interrumpi, ac proinde præscriptionem non procedere. Ratio conclusionis est, quia in pari dubio melior est conditio possidentis: ergo potest rem retinere & possessionem continuare: ergo potest etiam præscribere. Nam sola illa possessio est inutilis ad præscribendum, quæ non est sine peccato, vt patet ex dicto C. finali.

Dices. Bona fides est existimatio, qua quis prudentes existimat rem esse suam, vt dictum est in prima conclus. sed qui dubitat, non existimat prudenter rem esse suam: ergo non habet bonam fidem. Respon. non tantum est bona fides, cùm quis positiuè credit non esse suā, sed etiam cum nescit esse alienam, vt patet c. fi. de præs. & ex c. si virgo 34. q. 1. Vnde cū dubitās nec sciat esse alienā, censetur habere bonam fidem, nō quidem ad inchoādam, sed continuandam possessionem. Nam capita citata loquuntur de continuatione possessionis, non inchoatione. Ex dictis solui potest dubium quod tractat Couarr. num. 2. An scilicet detur medium inter bonam & malam fidem. Respondeo dari medium, si speculatiuè loquamur, non autem, si practicè. Nam qui dubitat speculatiuè, nec bonam, nec malam fidem habet· quia nec credit positiuè rem esse suam, nec alienam, sed hæret in medio. At in ordine ad praxim, vel bonam, vel malam fidem habet: Bonam, si agatur de continuatione possessionis benè inchoatæ, Malam, si agatur de possessione primum inchoanda.

QVÆSTIO V.

Vnde proueniat bona fides, quæ ad præscriptionem requiritur.

1. Dixi: Bonam fidem in eo consistere, vt quis prudenter credat rem esse suam quæ sua non est, aut nesciat esse alienam, quæ aliena est. Hoc debet prouenire ex aliquo errore, vel ignorantia, siue iuris, siue facti. Quæritur ergo: An error qui inducit bonam fidem sufficientem ad præscribendum sit error iuris, an facti. Est autem præcipua quæstio de errore iuris, v. g. comparasti rem aliquam contractu vsurario, quem putabas esse iustum, & licitum, vel accepisti vestem à Religioso, nesciens illum non posse donare. Quæritur, An cum tali errore currat præscriptio. Ioannes Medina C. de restitutione qu. 17. docet quamlibet ignorantiam inculpatam, tam iuris, quàm facti, sufficere ad præscribendum in foro conscientiæ.

2. Prima Conclusio. Ignorantia clara iuris non sufficit ad præscriptionem rei, etiamsi sit omnino inculpata; sufficit tamen, si inculpata est, ad præscribendos fructus, ex re illa perceptos. Prima pars est communis sententia, teste Couar. Reg. possessor. p. 2. §. 7. n. 6. & patet ex L. nunquam ff. de vsucapione, vbi sic dicitur: Nunquam in vsucapionibus iuris error possessoribus prodest. Item ex L. iuris ff. de iuris & facti ignorantia. Vbi sic dicitur, iuris ignorantiam in vsucapione negatur prodesse; facti verò ignorantiam prodesse constat. Similia habentur L. error ff. eod. tit.

3. Quæres. An hoc verum sit in vtroque foro. Respondeo probabilis est sententia Medinæ tantùm in foro externo verum esse. Nam in foro conscientię videtur sufficere ignorantia iuris, ad præscribendum, modò sit inculpata. Ratio est, quia leges ideo videntur iuris ignorantiam reijcere à præscriptione, quod is, qui ignorat ius contractuum præsumatur non bona fide inchoasse possessionem; quia tenebatur adhibere diligentiam, vt sciret leges contrahendi: ergo si in foro consciẽtiæ, vbi cessat præsumptio, nulla fuerit negligentia, aut culpa, videbitur posse vsucapere. Ant. patet ex regula iuris in 6. vbi dicitur. Qui contra iura mercatur, bonam fidem non præsumitur habere. Secunda pars conclus. est Nauar. & aliorum, quos ipse citat L. 1. consil. tit. 6. de officio Iudicis. Ratio est, quia error circa fructus, videtur esse error facti: putat enim possessor se eos percipere ex re sua.

4. Secunda Conclusio. Ignorantia iuris valdè dubij, & etiam verè dubij, sufficit ad præscriptionem rei. Ita Nauar. loc. cit. Couar. §. 7. n. 12. & alij. Ratio est, quia quando ius aliquod est verè dubium, id est, de quo vtrimque sint multorum sententiæ, prudenter possumus in praxi vtramlibet sequi, perinde ac si ius planum esset: ergo potest vsucapere is, qui aliquid acquisiuit contractu ambiguo. De quo vtrimque sunt opiniones Doctorum.

5. Tertia Conclusio. Ignorantia, vel error facti, sufficiens est ad præscribendum, vt expresè habetur L. iuris & l. error. ff. de iuris & facti ignorantia. Vnde si rem aliquam emeris à fure nesciens esse furem, tenes illam bona fide, & potes præscribere. Idem est si emeris, vel dono acceperis à pupillo, nesciens esse pupillum, vt patet L. pro emptore ff. pro empto-

ræ. Pari modo si emas à prælato rem Ecclesiæ, putans capitulum consensisse, est error facti, & potest præscribere, etiamsi Capitulum non consenserit. Si autem emeris à prælato, putans non requiri consensum capituli, est error iuris, nec potes præscribere, nisi fructus rei; non autem rem ipsam iuxta ea, quæ dicta sunt.

QVÆSTIO VI.

An aliquando cum mala fide procedat præscriptio.

1. Ratio dubij est, tum quia leges ciuiles videntur id affirmare, tum etiam quia in quibusdam casibus videtur ita fieri.

2. Prima Conclusio. Propriè loquendo nunquam procedit præscriptio cum mala fide, vt ex dictis patet: leges autem ciuiles, quæ statuunt præscriptionem 30. aut 40. annorum, etiam cum mala fide procedere, sunt abrogatæ iure Canonico, vt patet c. fin. de præscriptionibus. Hinc sequitur primo, vt præscribam contra debitum pecuniarium, vel contra actionem ad tale debitum, quam habet Petrus in me, non sufficere, vt Petrus toto tempore nō exigat debitum, aut non meminerit, sed requiritur, vt ego certo temporis spatio, bona fide existimem, me nihil debere Petro, v. g. vt putem esse condonatum, vel solutum, vel vt omninò memoria exciderit. Ratio est, quia alioqui non censebor bona fide possidere ius non soluendi. Similiter etsi famulus intra biennium, ex quo desijt famulari, non petat stipendium à Domino; non tamen Dominus potest præscribere contra debitum illud, nisi bona fide putet solutum esse.

3. Dices. Aliqui docent cum mala fide posse præscribi contra actionem personalem, ita vt si certo tempore creditor non exigat debitum, posteà non possit illud petere in iudicio, eique denegetur actio. Ita Adrianus quodlib. 6. art. 3. Vnde etiam Carolus V. Anno M. D. XL. Bruxellæ statuit, vt famuli mercedem pactam petant à Dominis intra biennium à die, qua seruire cessauerint; alioquin non possint eam petere in iudicio; nisi scripturam producant. Respondeo. Etsi hoc ita sit, non tamen ideo liberatur Dominus in conscientia, si mala fide retinet pecuniam famulo debitam. Immo, si constaret, illum mala fide retinere, condemnaretur etiam in foro externo. Secundo sequitur, vt quis præscribat ius eligendi, præsentandi, pascendi, aut venandi in alieno prædio, requiri vt bona fide vtatur tali iure, tempore per legem constituto: Si enim mala fide vtitur, sciēs se non rectè facere, non currit præscriptio.

4. Prima Obiectio. Is, cuius bona per legem pœnalem addicta sunt fisco, & hæredes illius præscribunt contra fisci actionem cùm tamen sciant bona sua deberi fisco: ergo aliquando cum mala fide currit præscriptio. Respondeo. Iurisperiti putāt tales habere malam fidem. Theologi rectius docent esse bonam fidem, non quidem qua sibi persuadeant hæc bona absolutè, & pleno iure esse sua, sed qua iudicent licere sibi ea retinere; donec per fiscum auferantur, & se non teneri fisco ea offerre.

5. Secunda Obiectio. Possum præscribere contra eum, qui habet ius seruitutis Rusticæ in meo prædio, etiamsi sciam ipsum hoc ius verè habere: ergo possum præscribere cum mala fide. Respondeo. Non sequitur. Nam aliud est, acquirere aliquod ius agendi, in re alterius: aliud vero ex-

tinguere ius, quod alter habet in re mea; ratione prædij Rustici. Hoc enim nihil aliud est, quam præscribere libertatem mearum rerum, quod fieri potest, etiamsi sciam alterum ius habuisse. Itaque altero habente ius seruitutis in meo prædio, cùm non requiratur vllus actus in me, vt ego contra ius illud præscribam, sed sufficiat, vt ipse iure suo certo tempore non vtatur, Lege Hæc autem iura, ff. de seruitute Vrban. prædiorum: non sum in mala fide, etiamsi sciam illum ius habere. Nam nihil facio illicitum, nec aliquid omitto quod debeam facere. Non enim teneor illum monere, vt iure suo vtatur, itaque sum in bona fide, quia bona fide permitto illum iure suo non vti, & mihi sponte libertatem creari. Vide Medinam C. de restitutione q. 17.

QVÆSTIO VII.

Quantum temporis requiratur ad præscribendum res mobiles?

1. ANte tempora Iustiniani sufficiebat biennium pro rebus immobilibus, & annus pro mobilibus. Hoc ipse postea reformauit, vt patebit ex L L. infrà citandis. Hanc autem reformationem amplectitur ius Canonicum & ideo secundum illam procedendum est.

2. Prima Conclusio. Ad vsucapionem rerum mobilium priuati hominis, vel etiam cuiusuis Ecclesiæ, cum titulo, requiritur, & sufficit possessio per triennium, bona fide continuata. Est communis sententia. Prior pars de rebus priuatorum habetur L. vnica, C de vsucapione trāsformanda. Et Instit. de vsucap. §. 1. Posterior de rebus Ecclesiæ habetur Authentica. Quas actiones C. de SS. Ecclesijs, quæ Authentica recepta est à iure Canonico 16. q. 3. c. vlt. & penult.

3. Secunda Conclusio. Ad vsucapionem rerum mobilium sine titulo, requiruntur anni 30. siue sint hominis priuati, siue Ecclesiæ. Prior pars de rebus priuatorum patet ex L. 9. C. de præscriptione, 30. vel 40. annorum, vbi contra priuatum res immobiles præscribuntur 30. annis sine titulo. Idem ergo censendum est de mobilibus, cùm nihil aliud de his statutum sit, absente titulo. Posterior de rebus Ecclesiæ probatur, quia cum Ecclesia in mobilibus non habeat priuilegium, sed solum in immobilibus, eodem iure censeri debet, quo priuatus. Vide Couarr. ad Reg. Possessor p. 2. §. 5. n. 2.

QVÆSTIO VIII.

Quantū temporis requiratur, ad præscriptionem rerum immobilium?

1. PRima Conclusio. Ad præscribenda bona immobilia priuatorum, cùm titulo, requiruntur 20. anni inter præsentes, 40. inter absentes; sine titulo requiruntur anni 30. Est communis DD. in c. Sanctorum, de præscriptione. Prior pars habetur Instit. de vsucapione, & L. cum in longis, C. de præscriptione longi temporis.

2. Nota primò. Longum tempus in hac materia vocari spatium 10. annorum inter præsentes, & 20. inter absentes: longissimum autem 30. vel 40. annorum, vt patet ex L. citata.

3. Nota ſecundo. Præſentes dici qui in eodem territorio habitant; abſentes, qui in diuerſis, vt notat Panorm. in c. de quarta, de præſcriptione. Poſterior pars Concluſionis, nempe ſine titulo requiri 30. annos, patet ex c. Sanctorum, de præſcriptionibus, & ex L. ſi quis emptionis C. de præſcriptionibus 30. vel 40. annorum. Vbi Notandum, quando agitur de præſcriptione 30. vel 40. annorum, ordinariè non requiri titulum; ſed ſufficere bonam fidem cum poſſeſſione tanti temporis, vt docet Couarr. §. 5. num. 2. Et eſt communis. Dixi ordinariè, quia interdum exigitur tituli probatio, nempe quando præſumptio iuris eſt contra præſcribentem, vt fit v.g. quando Epiſcopus vnius diœceſis vult præſcribere Decimas in alia diœceſi, vt habetur c. 1. de preſcriptione in 6. Tunc enim ex poſſeſſioné 40. annorum non præſumitur titulus, ſed requiritur tituli probatio, vel certè poſſeſſio continuata ab immemorabili tempore.

4. Secunda Concluſio. Contra pupillum, quamdiu eſt in illa ætate, nulla datur præſcriptio, ſiue mobilium, ſiue immobilium; vt patet Lege ſicut in rem, C. de præſcript. 30. ann. Si autem non ſit pupillus ſed minor, id eſt, nondum habens expletos 25. annos, requiruntur 30. anni, L. vltima C. in quibus cauſis in integrum reſtitutio neceſſaria non eſt. Ita conſtitutum fuit in fauorem illius ætatis.

5. Tertia Concluſio. Ad præſcribenda bona immobilia contra Eccleſiam Romanam requiruntur 100. anni: contra aliam Eccleſiam, vel Hoſpitale, vel Monaſterium, vel pias cauſas, requiruntur anni 40. Eſt communis. Prior pars de Eccleſia Romana habetur Authentica, Quas actiones C. de ſacroſanctis Eccleſijs, & in multis canonibus tit. de pręſcription. Poſterior pars de alijs Eccleſijs habetur c. de quarta, de præſcriptione.

6. Nota primò. Quibuſdam Monaſterijs & Collegijs Regularium conceſſum eſſe, vt res immobiles non poſſint contra ipſos præſcribi, niſi annis 60. Conceſſit hoc Eugenius IV. ordini Sancti Benedicti, & Iulius II. congregationi Sancti Saluatoris. Idem conceſſum eſt illis ordinibus qui horum priuilegijs participant; vt Societati noſtræ, & quibuſdam alijs.

7. Nota ſecundò. Nomine bonorum immobilium hic etiam intelligi iura & actiones ad immobilia. Item beneficia, cenſus, reditus, Ius patronatus, vſusfructus, & ſeruitutes. Hæc enim omnia fixa manent, & inſtar immobilium commodum & vtilitatem afferunt. Itaque de his iudicandum eſt iuxta ea, quæ dicta ſunt. Sed tamen quia in his eſt aliqua diuerſitas, breuiter de ſingulis agendum.

QVÆSTIO IX.

Quanto tempore præſcribantur ſeruitutes, & quanto amittantur?

1. PRima Concluſio. Seruitus merè perſonalis, quæ debetur perſonæ à perſona, nullo tempore præſcribi poteſt, id eſt, vſucapione acquiri. L. fin. C. de longi temporis præſcript. idque verum eſt, etiamſi bona fide putans eſſe ſeruum, emeris. Ratio eſt, quia æquitas non patitur, hominem liberum fieri ſeruum ex errore opinionis; ſeruus tamen præſcribit libertatem contra Dominum, ſi per 20. annos putauerit bona fide ſe eſſe liberum, etiamſi titulum libertatis non habeat. Lege 2. C. de longi temporis præſcriptione, quæ pro libertate.

2. Secunda Conclusio. Seruitus mixta, quæ à re de[illegible] personæ, vt est vsusfructus, præscribitur cum titulo 10. annis inter præsentes, & 20. inter absentes; sine titulo 30. annis. L. fin. C. de longi temporis præscriptione. Vnde si aliquis, qui non erat Dominus rei, vel non habebat potestatem, constituit tibi vsumfructum in agro, & tu hoc ius bona fide possedisti per 10. annos, præsente eo, ad quem pertinebat, retinebis illud ad vitam, vel ad tempus constitutum, quia iam tuum effectum est lege præscriptionis. Quod si Dominus ad quem pertinebat sit absens, requiruntur anni 20. si autem non habes titulum, quo ad te peruenit hoc ius (vt si dictum tibi fuit ad te pertinere, nescias autem qua ratione) & sic bona fide per triginta annos possideas, tuum erit ad vitam. Idem dicendum est de feudo, & emphyteusi.

3. Tertia Conclusio. Seruitus merè realis, siue sit continua, vel quasi continua, vt tigni immittendi, oneris ferendi, stillicidij, aquæductus; siue discontinua, & eundi per tuũ prædiũ, agendi iumentum, ducendi currum, cum titulo & bona fide præscribitur 10. annis, præsente eo contra quem agitur: 20. verò, eo absente. Est communis ex L. fin. C. de præscriptione lõgi temporis. Verbi gratia, si is, qui reuera non erat Dominus rei, tamen putabatur esse, concessit tibi ius immittendi tignum in murum, vel stillicidium in aream, & tu bona fide hoc ius per 10. annos possideas, præsente eo cuius interest, reuera efficieris Dominus talis iuris, lege prescriptionis.

4. Quarta Conclusio. Seruitus merè realis, si sit continua vel quasi continua absque titulo, cum scientia & patientia aduersarij, præscribitur decennio inter præsentes, vicennio inter absentes. Discontinua verò absque titulo non præscribitur, nisi tempore immemorabili, id est, cuius initij non extat memoria. Prior pars est communis, ex L. 1. & 2. C. de seruitutibus & aqua. Posterior est etiam communis, ex L. seruitutes. 4. ff. de seruitutibus.

5. Quinta Conclusio. Vsusfructus, & omnis seruitus, quæ non vsu amittitur, extinguitur 10. annis inter præsentes, & 20. inter absentes, vt habetur L. penult. C. de seruitutibus.

6. Nota primo. Aliud esse acquiri seruitutem lege prescriptionis; aliud verò extingui beneficio eiusdem. De priori actum est in quatuor primis Conclus. De posteriori in hac quinta.

7. Nota secundo. Differentiam esse inter seruitutes rusticas & vrbanas. Nam rusticæ, sicut & vsusfructus, extiguuntur per solum non vsum, nec requirunt vt Dominus prædij aliquid faciat, quo incipiat vsucapione suam libertatem, vel vt nesciat te ius habere. Itaque ius itineris, agendi iumenti, ducendi plaustri, deriuandæ aquæ per prædium alterius, pascendi pecoris, aquandi, arenæ fodiendæ, & similia amittis solo non vsu per decennium, si præsens sis; si absens sis, per 20. annos. Vrbanæ autem seruitutes non amittuntur solo non vsu, sed requiritur, vt possessor loci debentis seruitutem aliquid faciat bona fide; quo incipiat vsu capere suam libertatem; verbi gratia, habens ius immittendi tigni in murum alterius, si eximas tignum, & possessor nihil faciat, quo impediat, ne rursus immittas, non perdis vnquam ius tuum: sed si ille foramen obstruat, & tu per 10. annos non vtaris tuo iure, perdis ius tuum. Similiter, si habes ius, ne alius propius ædificet, vel altius murum extollat, non amittis ius, nisi ille contra faciat, & tu post illud factum, 10. annis præsens sileas. Habentur hæc omnia L. hæc autem iura, ff. de seruitute vrbanorum prediorum.

QVÆSTIO X.

Quanto tempore præscribatur ius patronatus, id est, ius præsentandi ad beneficium?

1. Nota Ecclesiam, in qua est beneficium, vel fuisse olim liberam à tali iure, vel non fuisse liberam, vel non constare an fuerit libera, necne.

2. Prima Conclusio. Si constet olim liberam fuisse Ecclesiam, ius patronatus non potest præscribi à laico. Est communis. Ratio est, quia præsumptio iuris illi resistit. Cum enim ius præsentandi sit spirituale, non censetur competere homini laico præsertim non habenti titulum, & in Ecclesia, quæ semper fuerit libera.

3. Secunda Conclusio. Quando dubium est, An Ecclesia parochialis fuerit olim libera, ius patronatus potest præscribi à Parochianis 40. annis cũ titulo, tempore immemorabili sine titulo. Prior pars patet, quia cum titulo colorato, vel presumpto, possunt præscribi à laico bona immobilia, & iura contra Ecclesiam: ergo etiam ius patronatus, quod est minoris momenti. Nec presumptio iuris est contra ipsos, cum credibile sit ipsos esse fundatores illius Ecclesię, quando de alio non constat. Posterior pars probatur, quia ex possessione huius iuris, per tempus immemorabile, pręsumitur iustus titulus in Parochianis.

4. Tertia Conclusio. Similiter, quando dubium est, An Ecclesia Collegiata fuerit olim libera, ius præsentandi Rectorem, seu Prælatum in tali Ecclesia, potest eodem modo præscribi à laico, & multo magis ius præsentandi ad simplicia beneficia. Ratio est, quia talis Ecclesia præsumitur à laico fundata, ac proinde putatur sibi hoc ius præsentandi prælatum cum consensu Episcopi reseruasse, cuius sufficiens signum est, quod à tanto tempore hoc ius possideat. Quamuis enim ex eo, quod quis sit fũdator talis Ecclesię, non competat ei ius præsentãdi Prælatum, eò quòd eius electio iure communi pertineat ad Capitulum, tamen si in fundatione hoc ius sibi reseruet cum consensu Episcopi, verè hoc ius obtinebit, & ita pręsumitur fecisse.

5. Quarta Conclusio. In Ecclesia non libera, ius Patronatus à laico contra verum Patronum pręscribi potest cum titulo colorato 10. annis inter pręsentes; 20. inter absentes. Sine titulo annis 30. Est communis teste Couarr. Et probatur, quia est eadem hic ratio, quę bonorum immobilium, & iurium contra priuatum. Nam in hoc casu non pręscribitur contra Ecclesiam, sed contra priuatum hominem, qui ante habuit ius Patronatus.

6. Quinta Conclusio. Beneficium Ecclesiasticum cum titulo pręscribi potest contra alium, ad quem verè pertinebat, decennio inter pręsentes, vicennio inter absentes, sicut alia iura, quę bonis immobilibus annumerantur. Sine titulo non potest pręscribi, quia nihil pręscribitur, nisi cuius possessio prius fuerit acquisita. At possessio beneficij non acquiritur sine Canonica institutione, ac proinde nec sine titulo, ergo sine titulo, non potest pręscribi beneficium.

7. Sexta Conclusio. Qui pacificè aliquod beneficium absque simoniaco ingressu per triennium possedit, pręscribit contra actionem cuiusuis

impetitoris, vt patet ex reg. 33. Cancellariæ. Hic dubium est, an hæc possessio bona fide per triennium continuata præscribat proprietatem beneficij ita vt possessor postea non teneatur illud resignare. Couarr. putat non præscribere, ac proinde beneficium in foro conscientiæ esse dimittendum, simulatque constiterit collationem non fuisse validam. Alij probabilius contrarium tenent, quia cum põtifex post triennium nemini alij sconcedat actionem ad illud beneficium, videtur possessorem reddere securum in conscientia, vt deinceps possit retinere.

QVÆSTIO XI.

Quanto tempore præscribantur debita, hypotheca, legata, fideicommissa?

1 PRima Conclusio. Debita rerum mobilium & immobilium præscribuntur, cum bona fide annis triginta contra creditores, & excluditur omnis actio ad ea petenda. Est communis ex L. sicut in rem C. de præscrip. 30. & 40. annorum. Vide Couar. §. 11. n. 4.

2. Secunda Conclusio. Si res hypothecata possideatur à debitore, vel hæredibus eius, non extinguitur actio hypothecaria, quã creditor habet, nisi 40. annis. Si verò possideatur ab alio, extinguitur decennio inter præsentes, & vicennio inter absentes. L. cum notissima C. si aduersus creditorem.

3. Tertia Conclusio. Quando bona alicuius, ob non solutum vectigal, vel ob similem causam ipso facto sunt commissa, id est, fisco addicta, præscribuntur à reo, & hæredibus eius contra actionem fisci quinquennio; ita vt, si quinque annis à die commissi non petantur, expiret ius fisci. L. 2. C. de vectigalibus, & commissis.

4. Quarta Conclusio. Quando ob aliud crimen sunt commissa, v. g ob crimen perduellionis, aut incestas nuptias, reus quamdiu puniri potest non potest ea præscribere. Alij tamen, siue hæredes sint, siue non sint, ad quos ea bona deueniunt, præscribunt illa quinquennio contra fiscum, præterquam in casu hæresis. Prima pars patet, quia quamdiu reus puniri potest, habet ius vendicandi sibi fiscus. Secunda probatur ex l. 2. supradicta quæ generaliter loquitur. Excipio casum hæresis, quia bona Hæretici, & Apostatæ nunquam possunt præscribi contra actionem fisci, nec ab ipso, nec ab hæredibus eius, neque ab alijs, ad quos ea deuenerint, nisi ipsi ignorauerint illum Hæreticum esse, & 40. annis cum hac ignorantia ea possederint; vt colligitur ex c. 2. de præscriptionib. in 6. De quo vide Couar. in Epit. 4. decreti p. 2. c. 6. §. 8.

5. Quinta Conclusio. Legata, & fideicommissa non possunt præscribi contra legatarium, & fideicommissarium, nisi spatio 30. annorum, & colligitur ex L. vlt. C. communia de legatis. Vide Couar. ad reg. Possessor. 3. p. §. 3. n. 6.

QVÆSTIO XII.

Quanto tempore possit præscribi contra Principem?

1. QVinque bonorum genera possunt pertinere ad Principem. Primò, quæ per sententiam eius fisco sunt tradita. Secundò, quæ quis debet illi in recognitionem subiectionis suæ, & supremæ potestatis ipsius; vt sunt Census, tributa, obedientia. Tertiò quæ sunt Principi reseruata, vt posse indicere vectigal, instituere tabelliones, legitimare, & similia. Quartò, quæ coronæ annexa sunt, vt prata, saltus, viuaria, prædia rustica & vrbana, oppida, castra. Quintò, priuata, quæ Princeps possidet, vt priuatus.

2. Prima Conclusio. Quæ fisco Principis illata sunt non possunt præscribi, nisi 40. annorum spatio. L. omnes C. de præscript. 30. vel 40. annorum.

3. Obijci potest §. res fisci. Instit. de vsucap. Vbi sic dicitur; Res fisci vsucapi non potest. Resp. Hoc intelligendum est tempore ordinario, quo res priuati hominis potest vsucapi, vt tribus, decem, viginti annis: non autem extraordinario, vt ibidem notat Glossa.

4. Quæres. Quid si fisco nondum sit tradita, sed adhuc maneat apud reum, vel hæredes eius. Resp. Tum potest præscribi quinquennio, vt dictum est præcedenti quæst. Conclus. 3.

5. Secunda Conclusio. Quæ debentur Principi in recognitionem supremæ potestatis, vt sunt census & tributa, horum exemptionem & immunitatem nemo potest præscribere, vt docet Panorm. in c. cum nobis, & in c. ad audientiam, de præscript. & alij passim.

6. Quæres primò. An idem sit de immunitate ab indictionibus & collectis, quæ non in recognitionem supremæ potestatis, sed pro expensis alicuius belli, vel pro simili aliqua publica vtilitate penduntur. Resp. negatiuè. Hæc enim immunitas potest præscribi contra ciuitates an. 40. vt ostendit Couar. ad reg. Possess. p. 2. §. 2. n. 10. Idem dicendum aduersus Principem, vt colligitur ex L. omnes C. de præscr. 30. vel 40. an. nisi aliud particulari lege statutum sit.

7. Quæres secundo. An à subditis præscribi possit immunitas ab obedientia Principis, vel ipsius correctione, vel vt ad eum non possit appellari. Resp. Negatiuè, quia potestas præcipiendi, iudicandi, & castigandi est omnino intrinseca auctoritati Principis respectu subditorum: potest tamen subditus præscribere exemptionem & libertatem, per quam desinat esse subditus, & non agnoscat illum superiorem in temporalibus: quod fecerunt multi Principes, qui aliquando fuerunt subditi Imperio Romano, ad hoc autem sufficiunt 40. anni cum titulo, & sine titulo tempus immemorabile.

8. Quæres tertio. An subditus eodem modo possit præscribere exemptionem & libertatem à potestate Pontificis in spiritualibus. Resp. Negatiuè, quia nec ipse Pontifex potest aliquem à iurisdictione sua eximere: hæc enim iure diuino annexa est Pontificatui in omnes Christianos, iuxta illud Christi, Pasce oues meas.

9. Tertia Conclusio. Quæ Principi reseruata sunt vt posse indicere vectigalia, instituere tabelliones, legitimare, & similia, possunt per

præscriptionem acquiri ab inferiori spatio 40. annorum cum titulo. Sine titulo per tempus immemorabile. Est communis apud Couar. Ratio est, quia Princeps potest hæc communicare alicui subdito: ergo si subditus à tempore immemorabili hæc vsurparit; præsumitur vsurpasse concessione Principis.

10. Quæres. Quare 40. anni non sufficiant sine titulo? Resp. Quia si subditus non ostendat titulum v. g. concessionem alicuius, præsumptio est contra eum, quod mala fide vsurpauerit, vt patet in simili cap. 1. de præscriptione in 6. vbi Episcopus sine titulo non potest præscribere Decimas alterius diœcesis. Simili modo cum hæc iura Principũ sint propria, præsumptio malæ fidei est contra subditum. Tollitur autem hęc prę-sumptio, vel ostensione tituli colorati, vel possessione temporis immemorabilis.

11. Quarta Conclusio. Bona Principum, quæ coronæ sunt annexa, vt prata, oppida, castra, non possunt præscribi contra Principem, nisi 100. annis. Est communis, & probatur ex L. vt inter diuinum C. de SS. Ecclesijs, vbi in præscribendo legato, vel donato, vel empto, contra ciuitates requiruntur 100. anni: ergo multo magis contra Regnum, vel Prouinciam: bona autem Principum sunt Regni, vel Prouinciæ.

12. Dicęs. Ergo dicendum idem de fisco Principis. Resp. Fiscus non gaudet priuilegio præscriptionis centenariæ, sed tantum 40. annis, sicut neque ciuitates, contra quas etiam 40. annis præscribitur exceptis ijs, quæ habentur L. cit. vt sunt hæreditas, legatum, fideicommissum, donatum, emptum. Nam vt hæc contra ciuitatem aliquam præscribas, requiruntur 100. anni: qui in cæteris sufficiunt 40.

13. Quinta Conclusio. In ijs bonis, quæ Princeps possidet vt priuatus, quiuis præscribit contra Principem, sicut contra priuatum. Ita Couarr. ex Baldo & alijs. Ratio est, quia etiam res patrimoniales clericorum præscribuntur contra eos, sicut contra alios: neque vllum ius extat quo Principibus in hac parte priuilegium aliquod præ cæteris tribuatur.

QVÆSTIO XIII.

Quanto tempore præscribat, qui rem accepit à possessore malæ fidei, vel ab eo, qui mala fide tradidit.

1. PRima Conclusio. Is qui accepit eam vt hæres immediatus, nullo tempore potest eam præscribere, etiamsi bona fide acceperit, & possederit. Est communior apud Couar. §. 9. & expresse colligitur ex L. cum hæres, ff. de diuersis temporalibus pręscript. Ratio est, quia hęres succedit in omne ius defuncti, vt habetur L. cit. Sed defunctus propter malam fidem non poterat præscribere: ergo nec immediatus hæres.

2. Secunda Conclusio. Is, qui bona fide accepit eam non vt hæres immediatus, sed alio titulo, vt legati, donati, empti à possessore malæ fidei, potest eam præscribere tempore ordinario L. an vitium, ff. de diuersis temporalibus præscriptionibus. Excipiuntur tamen duo casus. Primus est, si sit res immobilis, & is, contra quem prescribitur, ignoret eam ab alio possideri, vt colligitur ex authent. malę fidei, C. de longi temporis prescript. Secundus est, si illa res sit furtiua, vel vi possessa: tunc enim requiruntur 40. anni. Ratio est, quia res furtiuę, & vi occupatę, etiamsi

postea ab aliquo bona fide emptæ fuerint, non possunt præscribi spatio longi temporis, id est, 10. vel 20. annorum, vt expresse habetur §. furtiuæ. Instit. de vsucap. Quare fallitur Sotus l.4. de iust. q.5. ar.4. vbi docet latronis filium, si bona fide paternam hæreditatem adiuit, & toto tempore præscriptionis bona fide possedit, esse tutum in conscientia, etiamsi postea intelligat fuisse alienam. Idem dicunt de emptore, qui bona fide emit à latrone. Sed est apertè contra ius: hæres enim nunquam præscribit, vt dictum est: emptor verò non præscribit tempore ordinario, sed tantum post quadraginta annos, vt colligitur ex L. omnes, C. de præscript. 30. & 40. ann.

QVÆSTIO XIV.

Quænam res præscribi possint?

1. PRima Conclusio. Nullo modo præscribi possunt, Primo, exemptio ab obedientia superioris. Secundò, res vsibus publicis deputatæ, vt forum, via publica, pons. Tertiò, ius Decimarum à laicis præscribi nequit post Conc. magnum Lateran. Quartò, limites Prouinciarum, Episcopatuum, & Parœciarum, si de ijs constet. Nam si non constet, præscribi possunt. Quintò, res indiuisa communis pluribus, nullo tempore ab aliquo eorum præscribi potest, quia nullus eorum possidet proprio nomine, sed aliorum.

2. Secunda Conclusio. Sunt alia quæ in iure dicuntur non posse præscribi, quia ordinario tempore non præscribuntur, vt v. g. res furtiuæ, bona fisco tradita, fundus dotalis, legatum, fideicommissum, bona aduentitia filijfamilias.

QVÆSTIO XV.

Quando præscriptio dicatur non procedere, dormire, interrumpi?

1. PRima Conclusio. Præscriptio dicitur non procedere, quando ob aliquam causam non incipit, vel non potest incipere. Hoc fit potissimũ ob quatuor causas. Primò, si desit possessio ciuilis. Secundò, si desit titulus, non potest incipere præscriptio triennalis, decennalis, aut vicennalis; potest tamẽ triennalis, vt q. 8. dictum est. Tertiò, si desit bona fides. Quartò, si res non possit alienari lege resistente. Vide Coua. §. 12.

2. Secunda Conclusio. Præscriptio dicitur dormire, quando iam inchoata aliquanto tempore cessat; ita tamen, vt illo exacto, rursum vim habeat, & continuetur cum tempore priore. Sic dicitur dormire. Primò, tempore belli, quando ius non dicitur, vel homines diffugiunt in aliud territorium. Similiter tempore pestis. Secundò, quando Ecclesia caret Rectore, cessat contra Ecclesiam. Tertiò, quando is, contra quem præscribitur, non potest agere, vt est filiusfam. pupillus, vxor viuente marito.

3. Tertia Conclusio. Interrumpi dicitur, quando inchoata ita cessat vt si rursus reuiuiscat, non continuetur cum præcedenti tempore, sed de nouo debeat inchoari. Hęc interruptio fit dupliciter. Primo, naturaliter, vt quando incipit aliquid deesse, quod est necessarium ad naturam præscriptionis, vt possessio, vel bona fides. Secundò, ciuiliter, vt quando

per aliquem actum iuridicum interpellatur, vt per litis contestationem, vel citationem, vt docet Couar. §. 12. ex Panorm. & alijs.

4. Quæres. An quælibet præscriptio possit hoc modo interrumpi; Respond. primò. Triennalis non interrumpitur litis contestatione, si tamen is, qui volebat ita præscribere, condemnetur, debet rem restituere: si non condemnetur, & maneat in bona fide, expleto triennio potest eam retinere. Respond. secundò. Decennalis, vicennalis & triennalis interrumpitur litis contestatione, facta coram Iudice competente: si tamen actor succubuerit in lite, vel si litem sponte deseruerit, vel si animo tantum interrumpendi præscriptionem litem mouerit, non interrumpitur. Respondeo tertiò. Præscriptio contra actionem fisci interrumpitur sola citatione. Vide Couarr. loco citato.

QVÆSTIO XVI.

An qui legitimè præscripsit rem aliquam postea cognoscat fuisse alienam, teneatur restituere?

1. MVlti putant talem teneri restituere, nisi intercesserit negligentia Domini in re sua inquirenda. Ita Adrian. in 4. q. 2. de præscrip. Ioannes Medina C. de restitutione q. 18. Scotus in 4. d. 15. q. 2. Gabr. ibidem q. 14. a. 1. Ratio est quia lex præscriptionis potissimum instituta est in pœnam negligentiæ Domini: ergo vbi negligentia non interuenerit, ibi non habet locum.

2. Prima Conclusio. Non solum quando Domini prioris intercessit negligentia, sed etiam quando constat nullam intercessisse, res legitime præscriptæ trãseunt in dominium præscribentis, ita vt non teneatur eas restituere, nisi prior Dominus per Iudicem restituatur in integrum. Ita Couarr. ad reg. possessor, p. 5. §. 2. nu.

3. Sotus l. 4. de iust. q. 5. a. 4. & alij passim. Probatur primo, quia L. 3. ff. de vsucap. definitur vsucapio, quod sit acquisitio dominij per cõtinuationem temporis lege definiti: ergo trãsacto illo tempore acquisitum est dominium: ergo nulla est obligationis. Secundo, quia leges præscriptionis nusquam dicunt eam institui in pœnam negligentiæ dominorum, sed ob bonum publicum, vt patet, L. 1. ff. de vsucap. & L. vltim. ff. pro suo. Tertiò, quia canones indistinctè & absque restrictione negligentiæ approbant præscriptiones bonæ fidei.

3. Secunda Conclusio. Præscriptio non solum transfert dominium vtile, sed etiam directum, non solum in bonis mobilibus, sed etiam in immobilibus. Ita Couarr. §. 1. & passim Theologi contra Iurisperitos. Ratio est, quia leges & canones indistinctè loquuntur de dominio, nec restringunt ad dominium vtile, vt patet c. 3. 4. 6. de præscriptione, & ex c. Clerici, 26. quæst. 3. vbi dominium acquisitum per præscriptionem vocatur proprietas. Idem colligi potest ex LL. cit. & ex toto titulo C. de præscrip. 30. annorum.

4. Dices primo. Nemo sine culpa debet priuari re sua: ergo debet intercessisse negligentia. Respondeo. Antecedens verum est, nisi ratio boni communis aliud postulet, vt fit in proposito.

5. Dices secundo. Fundamentum præscriptionis est bona fides: ergo postquam constiterit rem fuisse alterius, subuertitur prescriptio, quia subuertitur eius fundamentum. Respondeo. Non subertitur bona fides ex eo, quod peracta præscriptione constet rem fuisse alienam, quia tunc verè potest iudicare rem esse suam; quamuis antea fuerit alterius.

QVAESTIO LVIII. DIVI THOMÆ.

De Iustitia.

IVSTITIA sumi potest dupliciter. Primo, pro complexione omnium virtutum, vt Matth. 5.v.6. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Secundo, pro virtute particulari, qua voluntas inclinatur ad reddendum vnicuiq; ius suum ad æqualitatem. Hoc modo hic sumitur.

QVÆSTIO I.

Quid sit iustitia?

1. PRima Conclusio. Tres sunt præcipuè eius definitiones. Prima Aristotelis 5. Ethicorum c.1. Iustitia est habitus, quo ad agendas res iustas homines idonei efficiuntur. Secunda, Aug.l.19.Ciuit.c.21. Iustitia est virtus, quæ sua cuique distribuit. Tertia Vlpiani L. Iustitia, ff. de iust. & iure. Iustitia est constans & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi. Hanc explicat D. Tho.a.1. hoc sensu: Iustitia est habitus, secundũ quem aliquis constanti & perpetua voluntate, ius suum cuique tribuit.

2. Quæres. An hæc definitio sit sufficiens? Buridanus 5. Eth. quæst. 2. negat primò, quia non continet omnem actum Iustitiæ: sunt enim tres ipsius actus: scilicet, honestè viuere, alterum non lædere, suum vnicuique tribuere, vt habet Vlp. loc. cit. At definitio continet vltimum tantum actum. Secundò, quia qui patitur pœnam, à Iudice sibi impositam, seruat iustitiam & tamen nihil tribuit: ergo non est de essentia iustitiæ tribuere alteri ius suum. Tertio, quia iustitia legalis nulli tribuit ius. Nam qui eam violat, non tenetur ad restitutionem. Quarto, quia non solum Iustitiæ, sed etiam charitati conuenit, dare vnicuique, quod suum est. 1. Corinth. 13. ver. 4. Ad primum Respondeo. Vlpianus non dicit esse tres actus Iustitiæ, sed tria præcepta iuris, id est, legis. Deinde, per illum vnum actum in definitione Iustitiæ positum, reliqua duo explicantur. Nam eo ipso quod tribuis vnicuique ius suum, censeris neminem lædere, & honestatem circa proximum seruare. Vbi Notandum quod honeste viuere possit sumi dupliciter. Primo, generatim pro eo, quod est studiosè agere, & sic est commune omni virtuti. Secundo, speciatim pro eo, quod est seruare honestatem proximo debitam, quod fit non violando iura, & soluendo debita, & sic pertinet ad Iustitiam, estque idem, quod tribuere vnicuique ius suum. Eodẽ modo alterũ non lędere sumitur dupliciter. Primò, negatiuè, & sic non est actus, sed negatio. Secũdo, positiuè, pro firmo proposito non lædendi alterum, & sic continetur sub illo actu ius suum vnicuique tribuere.

Ad secundum. Qui patitur pœnam sibi impositam non solum tribuit ius suum alteri, nempe Reip. vel parti læsæ, sed etiam ipsi tribuitur ius suum, quia tribuitur illi pœna, quæ iustè ipsi debetur. Ad Tertium, de Iustitia legali dicam infrà. Ad quartum. Charitas spectari potest dupliciter. Primò, quoad actus elicitos, & sic tribuit alteri dilectionem & amorem, non ex obligatione Iustitiæ, sed honestatis. Secundo, quoad actus imperatos, & sic tribuit alteri, quidquid omnes aliæ virtutes alteri tribuunt.

3. Secunda Conclusio. Ex definitione Iustitiæ constat primo, Iustitiam esse virtutem, vt etiam docet D. Thom. arti. 3. Ratio est, quia reddere cuique ius suum, & constituere debitam proportionem, & æqualitatem in actibus, quibus homines inter se communicant, est per se honestum, & rectę rationi consentaneum: ergo est actus virtutis. Secundo, constat hanc virtutem esse in voluntate, quia inclinat illam, vt velit vnicuique tribuere ius suum.

4. Dices. Omnis actus virtutis est laudabilis, sed actus Iustitię non est laudabilis, quia sępè habentur infames qui illum exercent, vt patet in ministris Iustitię vindicatiuę. Respondeo. Actus virtutis secundum se est semper laudabilis; aliquando tamen vituperatur propter vtilitatem, aut improbitatem eius, qui eum exercet. Hoc sensu dixit Apost. 2. Corinth. 6. v. 3. Nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum, id est, ne nostra culpa efficiamus, vt ministerium ex se laude dignum vituperetur.

QVÆSTIO II.

An Iustitia sit ad alterum?

1. PRima Conclusio. Iustitia propriè dicta debet esse ad alterum suppositum. Ita D. Thom art. 2. Ratio est, quia disponit hominem; vt tribuat vnicuique ius suum, & nemini faciat iniuriam, nullus autem facit sibi iniuriam, sed alteri. Hinc sequitur primò, hominis ad se ipsum non esse propriè Iustitiam, secundò, nec inter patrem & filium, aut inter Dominum & seruum, qua tales. Ratio est, quia nemo potest alteri facere iniuriam, nisi habenti proprium ius, cuius violatio constituit iniuriam. At filius non habet proprium ius distinctum à patre, nec seruus à Domino: ergo inter illos non est propriè Iustitia.

2. Dices. Hinc sequitur inter Christum & Deum non potuisse esse Iustitiam. Tum quia Christus non est suppositum distinctum à Deo: tum quia secundum humanitatem est seruus Dei, ac proinde non habet ius proprium & distinctum à Deo. Respondeo, de hac re disputandum est in 3. p. de Incarnat.

3. Secunda Conclusio. Iustitia impropriè & metaphoricè dicta potest esse vnius partis ad alteram, in vno eodemque homine. Ita D. Thom. ibidem. Ratio est, quia vnum membrum potest alteri prestare obsequium debitum, vt manus capiti. Hoc sensu dixit Augu. 2. Genes. ad lit. c. 1. Iustitiam pertinere ad omnes animę partes, & lib. de moribus Ecclesię cap. 15. Iustitiam exigere, vt ratio imperet appetitui, & appetitus obediat rationi.

QVÆSTIO III.

An Iustitia versetur tantum circa actiones?

1. DIuus Thomas artic. 9. ponit hoc discrimen inter Iustitiam, & alias virtutes morales, quod illa versetur tãtum circa actiones, reliquæ circa passiones. Hoc oppugnat Burid. 5. Ethic. quæstion. 5. Quia Iustitia sæpe impeditur à passionibus, vt ab ira, timore, odio: ergo debet eas moderari, ergo circa eas versatur.

2. Prima Conclusio. Iustitia primario versatur circa solas actiones ritè ad alterum disponendas, & circa res, vt sunt actionum materiæ: non autem circa passiones; sicut Fortitudo & Temperantia. Patet, quia proprium officiũ Iustitiæ nõ est curare, vt homo non nimiũ irascatur, vel ne metuat, vel ne voluptates plus æquo amet; sed vt tribuat vnicuique, quod ipsi debetur; & quãuis ab hoc impediri possit per iram, timorẽ, & similes passiones; tamen eius non est hæc impedimenta per se ipsam tollere, sed præsidio aliarum virtutum. Omnes enim virtutes se mutuò iuuant, & vna tollit impedimentum alterius, v.g. mansuetudo temperando iram, iuuat Obedientiam, Iustitiam, Humilitatem, quæ per iram impediri possent. Idem dicendum est de Fortitudine, & alijs.

3. Secunda Conclusio. Potest tamen Iustitia secundariò moderari passiones, quatenus illa moderatio est medium necessarium ad finem ipsius intrinsecum, quod est reddere cuique ius suum. Probatur, quia possum velle moderari iram, timorem, aut cupiditatem, ne alicui faciam iniuriam, & ex vi huius intentionis sequetur moderatio illarum passionum. Ratio communis est, quia omnis virtus ob suum finem intrinsecum potest quosuis actus externos aliarum virtutum ad illum idoneos imperare, vt suppono ex 1.2. quæst. 17. art. 5. atqui moderatio passionum est medium idoneum, & sępè necessarium, ad finem intrinsecum Iustitiæ, & est externus actus virtutis, cùm non sit in voluntate: ergo Iustitia potest illum imperare. Itaque illa moderatio formaliter tunc erit actus Iustitiæ: non autem temperantiæ, mansuetudinis aut fortitudinis; quia immediatè sequitur ex affectu Iustitiæ.

QVÆSTIO IV.

An Iustitia attingat medium rei?

1. DIuus Thomas art. 10. ponit aliud discrimen inter Iustitiam & reliquas virtutes morales, quod illa attingat medium rei: reliquæ verò medium rationis. Hoc etiam impugnat Burid. quia in omni virtute debet aliquod medium reipsâ existere: ergo omnis virtus attingit medium rei. Item in omni virtute medium debet esse consentaneum rationi: ergo omnis virtus attingit etiam medium rationis: ergo in hac re non est discrimen inter iustitiam, & alias morales.

2. Nota. Aliud est virtutem esse medium quoddam inter duo extrema vitia: aliud verò virtutem efficere, vt homo teneat medium in suis actionibus. De hoc secundo hic agimus.

3. Prima Conclusio. In eo conueniunt virtutes morales: nempe, Iustitia, Temperantia, Fortitudo, Mansuetudo, quod constituant medium in affectu, in actionibus, in materia, & circumstantijs; & quidem in affectu formaliter, in actionibus effectiuè, in materia & circumstantijs obiectiuè.

4. Secunda Conclusio. In eo discrepant quod iustitia constituat medium rei, aliæ medium rationis. Id est, Iustitia spectat potissimum æqualitatem rei ad rem, vt scilicet tantum det alteri, quantum illi debetur: Aliæ verò potissimum spectant qualitatem operantis, vt scilicet secundum dictamen rectæ rationis consideretur, quomodo huic vel illi personæ operanti conueniat. Hinc sequitur medium Iustitiæ semper esse idem, quia in iustitia semper debet seruari æqualitas rei ad rem. At medium temperantiæ & fortitudinis est variabile, pro varietate operantium. Nam quod vni in sumendo cibo, & adeundo periculo est commensuratum, & æquale; hoc alteri potest esse nimium, vel parum. Argumentum Burid. non oppugnat sensum, sed tantum verba D. Thomæ.

QVÆSTIO V.

Quomodo Iustitia distinguatur ab alijs virtutibus?

1. PRima Conclusio. Iustitia differt à fide, & prudentia, tum ex parte subiecti, tum obiecti. Primum patet, quia Iustitia est in voluntate, tanquam subiecto; fides & prudentia in intellectu. Secundum patet, quia obiectum Iustitiæ est ius seu debitum proximo, quod non est obiectum fidei, aut prudentiæ.

2 Secunda Conclusio. Ab alijs virtutibus, quæ sunt in voluntate, differt ex parte obiecti tantum: ac primò, differt à Theologicis, quarum obiectum est Deus. Secundò, à Religione, quæ spectat debitum Deo, vt primo principio, cui æquale reddi nō potest. Tertio, à pietate quæ spectat debitū parentibus, & patriæ ratione ortus, cui etiam satisfieri non potest ex æquo. Quarto, ab obseruantia, quæ spectat debitum maioribus ratione gubernationis, cui etiam non potest reddi æquale præmium ab homine. Quintò, ab alijs Iustitiæ partibus, quarum debitum est minus debito Iustitiæ. Sexto, à temperantia & fortitudine, quæ non versantur circa actiones iustas, vt iustitia, sed circa passiones, vt dictum est.

QVÆSTIO VI.

An Iustitia sit præstantior alijs virtutibus?

1. DIuus Thomas art. 12. docet vtramque Iustitiam tam legalem, quam particularem præstare inter omnes virtutes morales, sed de legali posteà agemus: nunc tantum quæritur de particulari, quam possumus conferre primò, cùm Temperantia. Secundò, cùm Fortitudine. Tertiò, cùm Religione. Quartò, cùm Misericordia. Nam de alijs non est magna difficultas.

2. Prima Conclusio. Iustitia præstat Temperantiæ. Est contra Burid. Ratio est, quia Iustitia tribuit vnicuique, quod suum est: ergo seruat pacem & tranquillitatem in Repub. ergo est vtilis bono communi, ergo præstat Temperantiæ, quæ spectat bonum priuatum.

3. Prima obiectio. Buridani. Illa virtus est præstantior, quæ magis

imitatur naturam, & charitatem: talis est Temperantia respectu Iustitiæ: ergo: Minor patet, quia natura & charitas magis inclinant hominem ad bonum proprium, quam alienum. Idem facit Temperantia: non autem Iustitia. Respondeo, si loquamur tantum de bono priuato, charitas & natura magis inclinant hominem ad bonum proprium, quam alienum: si autem conferamus proprium bonum priuatum, cum bono communi, magis inclinant ad bonum commune, quam ad proprium. Hoc sensu dixit Apost. 1. Corinth. 13. v. 5. Charitas non quærit, quæ sua sunt. Et D. August. Epistol. 120. cap. 25. Charitas in commune magis, quam in priuatum consulens, dicitur non quærere quæ sua sunt.

4. Secunda Obiectio. Temperantia prodest corpori & animæ: ergo est vtilior quam Iustitia: ergo & præstantior. Respondeo. Iustitia prodest toti Reipub. tū quoad pacem externā: tum etiā quoad salutē internā.

5. Secunda Conclusio. Iustitia præstat etiam Fortitudini. Est contra eundem Burid. Ratio est, quia obiectum, siue bonum Iustitiæ est præstantius bono fortitudinis. Primo, quia est vtilius Reip. Secundò, quia sicut in præceptis illud est excellentius, quo seruato cætera implentur, vt patet in præcepto dilectionis. De qua Apost. Rom. 3. v. 8. Qui diligit proximum, legem impleuit. Ita etiam in bonis illud censendum est perfectius, quo habito cætera habentur. Huiusmodi autem est bonum Iustitiæ; quia; si nullus alteri noceret, non esset necessaria Fortitudo. Vnde interrogatus Agesil. teste Plutarcho, quænam harum virtutum præstaret, respondit. Nihil vtique fotitudine indigeremus, si omnes iusti essemus Tertio, quia peccatum contra Iustitiam præcise loquendo maius malum est, quam peccatum contra fortitudinem.

6. Prima Obiectio Buridani. Fortitudo in sacris litteris per excellentiam vocatur virtus iuxta illud Sap. 8. v. 7. Sapientia docet sobrietatem prudentia Iustitiam & virtutem. Respondeo. Nomen virtutis ibi non sumitur pro habitu, qui reddit hominem bonum, sed pro vi ac robore animi, quo quis est firmus & constans in rebus agendis, quod quia maximè apparet in fortitudine, ideo illi tribuitur.

7. Secunda Obiectio. Illos vocamus nobiles ac heroas, qui procreati sunt à maioribus, qui pro Repub. fortiter certarunt, & sanguinem fuderunt: non autem, qui à mercatoribus etiam iustissimis descendunt: ergo signum est, fortitudinem esse nobiliorem Iustitia. Respondeo. Fortitudo tribuit nobilitatem non secuudum se, sed vt est ministra Iustitiæ legalis: non enim nobilitantur homines ex eo præcise, quia fortes sunt, sed quia bonum patriæ procurant.

8. Tertia Obiectio. Martyrium est actus fortitudinis, sed hic actus est præstantior, quocunque actu Iustitiæ: ergo. Respondeo. Martyrium habet præstantiam illam non à fortitudine, à qua elicitur, sed à charitate, vel Iustitia legali, à qua imperatur.

9. Tertia Conclusio. Iustitia est minus præstans quam Religio & Misericordia. Prima pars est D. Thom. infrà q. 81. a. 6. Ratio est, quia Religio versatur circa cultum Deo debitum, sed quod Deo debetur est præstantius, quam quod proximo debetur. Hinc etiam colligitur pietatem & obseruantiam præstare Iustitiæ, quia ad illam illarum debitum est præstantius debito Iustitiæ. Secunda pars probatur, quia Misericordia vel non differt à charitate, vel proximè accedit. Charitas autem est præstantior Iustitia.

QVÆSTIO VII.

An præter Iustitiam particularem sit aliqua generalis, vel legalis?

1. AFfirmat D.Tho. a.5.6.7.& Aristo.5.Ethic.c.1.& 2.

2. Prima Conclusio. Præter Iustitiam particularem, quæ tribuit vnicuique priuato quod suum est, ponenda est aliqua generalis, seu legalis, quæ tribuat Reipub. seu toti communitati, quod suum est. Probatur primo, quia velle & procurare bonum Reip. habet specialem rationem honesti & laudabilis, quę non inuenitur in reliquarum virtutum functionibus: ergo ad specialem virtutem pertinet. Secundo, quia quisque ciuium, quatenus est pars Reipub. & fruitur illius commodis, speciali debito obstrictus est ad procurandum bonum illius Reipub. sed vbi est specialis ratio debiti, ibi est etiam specialis ratio virtutis Iustitiæ. Tertio, quia si quis negligat bonum cõmune in necessitate, vel præponat ei priuatum commodum, peccat contra hanc Iustitiam; non tamen tenetur ad restitutionem, nisi ex officio teneatur conseruare bonum Reip. ergo signum est hanc Iustitiam esse specialem virtutem, distinctam à Iustitia particulari. Dices: Hæ rationes probant hanc Iustitiam non esse generalem, sed specialem; quod est contra Conclusionem.

3. Secunda Conclusio. Hæc virtus sortitur varia nomina. Primo. Vocatur Iustitia, quia est ad alterum: nempe Remp. seu communitatem. Secundò. Vocatur Iustitia legalis, quia extendit se ad omnia, quæ legibus statuta sunt propter bonum commune. Tertio vocatur Iustitia generalis ratione materię, quia scilicet versatur in omni materia virtutum moralium: omnis enim talis materia legibus constituta est. Quartò. Vocatur virtus specialis, quia licet ratione materiæ sit generalis, tamen in ratione virtutis est specialis; & habet specialem essentiam, distinctam ab alijs virtutibus, vt probatum est.

4. Dices. Aristoteles contrarium docet: nempe non esse virtutem aliquam specialem, sed potius omnium virtutum complexionem. Idem docet Burid. 5.Eth.qu.4. Girald. ibidem, qu.5. Eustratius cap.1.2. Andreas Vega libr. 5. in Concil. Trident. cap. 4. Docent enim complexionem omnium virtutum duobus modis spectari posse. Primo, In subdito, quatenus legi obtemperat. Secundò, In superiore, quatenus inclinat illum, vt curet leges seruari; in vtroque vocari Iustitiam legalem. Respondeo, fateor hanc esse illorum sententiam; sed probabilior est sententia D.Thomę quam secuti sumus.

QVÆSTIO VIII.

An iustitia legalis habeat veram & propriam rationem Iustitiæ?

1. PRima Conclusio. Probabile est esse verè & propriè dictam Iustitiam. Ita Michael Salon. ad art. 5. D. Tho. probatur primo, quia D.Tho.ar.5.dicit, Iustitiam, secundum propriam rationem, ordinare hominem, tum ad alterum particularem: tum ad alterum in communi, siue

ad communitatem: ergo vtramque Iustitiam tam particularem, quam legalem putat esse propriè dictam Iustitiam. Secundo. Quia Iustitia legalis immediatè respicit bonum Reip. ergo perfectior est Iustitia particulari, quæ immediatè respicit bonum alterius priuatim: ergo si hæc est Iustitia propriè dicta, multo magis illa. Tertio, quia ius circa quod versatur Iustitia legalis, est ius simpliciter & propriè dictum: ergo & ipsa Iustitia est simpliciter & propriè dicta Iustitia. Antecedens patet, quia tria requiruntur & sufficiunt ad ius propriè dictum. Primo, vt sit ad alterum. Secundò, vt sit debitum. Tertio, vt sit æquale. Hæc autem tria sunt in iure iustitiæ legalis. Primò, quia magis obligamur Reip. quam homini priuato. Secundo, quia in hoc iure seruatur æqualitas, quando ciuis reddit communitati, quantum illi ex lege debet.

2. Secunda Conclusio. Probabilius est non esse verè & propriè dictam Iustitiam. Ita Gregor. de Valentia qu. 2. p. 2. Ratio illius est, quia Iustitia propriè dicta debet esse inter eos, qui ita distincti sunt, vt vnus non sit aliquid alterius, & ideo inter Dominum & seruum, aut inter patrem & filium, non est propriè dicta Iustitia. Atqui ciuis & Respublica, non ita distinguuntur, quia ciuis est pars Reipub. ergo inter illos non est propriè Iustitia. Probatur secundo, quia ratio Iustitiæ in eo consistit, vt alteri reddatur debitum secundum æqualitatem, vt habet D. Tho. infrà, qu. 80. art. vnico. Atqui homo priuatus non potest Reip. reddere debitum ad æqualitatem, vt constat ex D. Thom. ibidem: ergo inter illos non est propriè dicta Iustitia.

3. Dices. Homo priuatus potest Reip. præstare, quantum illi debet ex lege: ergo ad æqualitatem. Respond. Non sequitur, quia aliud est præstare debitum, quod exigitur: aliud verò præstare debitum ad æqualitatem. Possumus quidem & debemus præstare debitum Reipub. sed non possumus, nec tenemur præstare ad æqualitatem. Idem est de homine respectu Dei.

4. Tertia Conclusio. Licet Iustitia legalis non sit propriè dicta Iustitia, est tamen multò perfectior, quàm Iustitia particularis, quæ est propriè dicta Iustitia. Primò. Quia immediatè respicit bonum commune, quod est excellentius bono priuato. Secundò. Quia debitum Iustitiæ legalis est altioris ordinis, quàm debitum Iustitiæ particularis.

5. Dices. Quomodo potest hæc Iustitia esse perfectior, si non est propriè dicta Iustitia? Respondeo. Hoc fieri posse, patet in simili exemplo. Nam Religio, pietas, & obseruantia sunt Iustitiæ impropriè dictæ, vt patet ex D. Thom. infrà qu. 80. & tamen præstantiores sunt quàm Iustitia propriè dicta, quia versantur circa debitum altioris ordinis. Ex dictis patet solutio secundi & tertij argumenti contrariæ opinionis. Ad primum, Respond. D. Thomam loqui de Iustitia secundum abstractam, & communem quandam rationem Iustitiæ; nempe, vt Iustitia est ad alterum: sic enim propriè dici potest de legali, & particulari Iustitia, & præterea de omnibus virtutibus, quæ sunt ad alterum.

QVÆSTIO IX.

An iustitia legalis sit idem, quod pietas erga patriam?

1. CONstat Iustitiam legalem spectare bonum Reip. seu totius communitatis. Sunt autem variæ virtutes, quæ hoc bonum spectant, vt pietas, obseruantia, obedientia. Est ergo quæstio, An Iustitia legalis sit aliqua ex his virtutibus. Quidam putant esse obedientiam. Nam ideo dicitur Iustitia legalis, quia obseruat leges Reipub. quod est proprium obedientiæ. Alij putant esse pietatem, cuius officium est ex pio quodam affectu procurare bonum patriæ.

2. Prima Conclusio. Hæ tres virtutes, Pietas, Obseruantia, & Iustitia legalis, in tribus conueniunt. Primò. Quod immediatè respiciant & procurent bonum commune Reipubl. Secundo. Quod non possint Reipublicæ præstare debitum ad æqualitatem, ac proinde non sint Iustitiæ propriæ dictæ. Tertiò. Quod non obligent ad restitutionem. Ratio huius petenda est ex quæst. 62. vbi agitur de obligatione restitutionis.

3. Secunda Conclusio. Differunt verò in ratione debiti. Nam tribus modis potest aliquid esse debitum Reipub. à priuato homine. Primo. Titulo originis, seu natiuitatis. Nam ex eo, quod quis natus est in aliqua ciuitate, debet illi aliquod obsequium. Secundo. Titulo prudentiæ & gubernationis. Tertio. Titulo connexionis & dependentiæ, quam habet pars ad totum. Primo debito satisfacit pietas. Secundo, Obseruantia. Tertio Iustitia legalis.

4. Tertia Conclusio. Obedientia videtur distingui ab his tribus virtutibus. Quia debitum illius oritur præcisè ex potestate & iurisdictione superioris, volentis obligare subditum: non autem ex titulis supra enumeratis.

5. Dices Quid sentiendum est de charitate erga patriam, vel Rempub. Respond. Si amemus patriam præcisè propter Deum, iam erit actus Virtutis Theologicæ: Si autem propter aliud motiuum, erit actus illius Virtutis, cuius motiuum est.

QVÆSTIO LIX.

De Iniustitia.

SVPRA dictum est Iustitiam sumi duobus modis. Primo. Pro omni virtute, quatenus est quædam legis obedientia. Secundo. Pro virtute particulari, quæ constituit æqualitatem in commutationibus, & distributionibus: Totidem modis sumitur etiam iniustitia. Primo. Pro omni legis violatione, & sic omne peccatum est quædam iniustitia. Secundo. Pro vitio particulari, quod opponitur Iustitiæ particulari. Hoc modo hic sumitur.

QVÆSTIO I.

Quid sit Iniustia?

1. PRima Conclusio. Si iniustitia sumatur pro actu, qui est oppositus actui Iustitiæ, nihil aliud est, quam alieni iuris violatio, neque differt ab iniuria. Sicut enim actu iustitiæ tribuitur cuique Ius suum: ita actu iniustitiæ hoc ius violatur; in qua violatione consistit iniuriæ ratio.

2. Secunda Conclusio. Si iniustitia sumatur pro habitu, qui est habitui Iustitiæ oppositus, nihil aliud est, quam praua voluntatis dispositio, ex iniustis actibus acquisita, ad similes actus inclinans.

3. Quæres. An hæc habitualis iniustitia consistat tantum in praua dispositione reali: an etiam in morali & imputatiua. Respond. Potest in vtraque consistere. Ratio est, quia potest aliquis alteri facere iniuriam duobus modis: nempe commissione, & omissione. Si faciat commissione, relinquit in voluntate aliquam dispositionem realem: Si nuda omissione, relinquit solum maculam moralem sine reali dispositione; sed rarò fit, vt omissio contingat sine positiua voluntatis complacentia & assensu.

QVÆSTIO II.

An aliquis dicatur iniustus eo ipso, quod faciat aliquid iniustum?

1. DIuus Thomas art. 2. vtitur hac distinctione, qui iniustum facit ex ignorantia seu passione, non est iniustus, sed is solum, qui facit ex intentione & electione.

2. Prima Conclusio. Qui sciens aliquid esse in iniustum, sponte illud facit, eo ipso est iniustus. Probatur, quia qui liberè vult id, quod nouit esse iniustum, censetur etiam velle ipsam iniustitiam annexam: ergo meritò dicitur iniustus.

3. Secunda Conclusio. Qui ignorantia inculpata nescit esse iniustum, vel si scit non consentit in opus, sed vi externa impulsus facit, non est dicendus iniustus. Probatur, quia malitia annexa operi nullo modo est volita.

4. Tertia Conclusio. Si ignorantia sit culpabilis, vel vis extrinseca, aut passio, qua quis incitatur, talis sit, vt ei possit resisti, verè erit iniustus, si faciat opus iniustum, licet minus, quàm si sciens & volens. Probatur, quia talis vis & ignorantia non faciunt simpliciter inuoluntarium, vt suppono ex 1. 2. q. 6. 7. & 8.

5. Dices, Aristoteles 5. Eth, cap. 8. tractans hanc quæstionem docet non esse dicendum iniustum, qui ex ignorantia vel passione facit aliquid iniustum, nulla adhibita distinctione. Respondeo. Sensus est non esse dicendum iniustum, quia directè non operatur ex habitu & affectu iniustitiæ, quo sensu loquitur etiam D. Thom. a. 2.

QVÆSTIO III.

An aliquis possit pati iniustum volens?

1. PRima Conclusio. Formaliter, & per se loquendo, nullus facit iniustum, vel iniuriam, nisi volens; neque patitur iniustum, vel iniuriam, nisi nolens. Ita D. Tho. artic. 3. & Aristot. 5. Eth. ca. 9. & 11. Prior pars patet, quia nemo peccat, nisi volens, siue directè, siue interpretatiuè: ergo nec iniuriam facit, nisi volens. Hinc fit, vt amentes, & bruta non faciant iniuriam, etsi lædant. Altera pars probatur, quia nemo potest pati iniuriam, nisi Ius eius violetur: non potest autem violari Ius alterius, nisi ipso nolente, vel expressè, si sciat: vel implicitè, si nesciat, & ita sit affectus, vt, si sciret expressè, nollet. Ratio est, quia si velit, vel certè positiuè permittat se lædi, iam cedit suo iure & illud abdicat, vel certè in arbitrio lædentis ponit, ac proinde etsi ipse lædatur, Ius tamē ipsius quatenus ipsius est, non violatur. Hoc sensu intelligitur illa regula quę est 27. inter regulas iuris in 6. Scienti & consentienti non fit iniuria, neque dolus.

2. Dices. Hinc sequitur Primò. Eum, qui se interficit, non facere iniuriam. Secundò. Neque qui interficit alterum volentem. Tertiò. Neque coniugem, qui consentiente coniuge commmittit adulterium. Quartò. Neque vsurarium, qui petenti dat vsuram. Ratio est, quia in his casibus nemo inuitus, seu nolens est, ergo nemo iniuriam patitur: ergo nemo iniuriam facit. Respondeo Primò. Qui se interficit, etsi iniuriam sibi ipsi non faciat, facit tamen iniuriam Reip. cuius ipse est pars, & etiam DEO, qui est Dominus vitæ ipsius. Secundò. Idem est de eo, qui alium volentem interficit, etsi enim ipsi iniuriā non faciat, eo quod abdicauerit Ius suū qua suū, ac pronide interfector non teneatur ad vllā restitutionē hęredibus, tamen facit iniuririam Reipubl. & peccat contra Iustitiam legalem. Vnde Dauid puniuit Amalechitem tanquam homicidam, qui fatebatur se occidisse Saulem volentem. Tertiò. Idem dicendum, quando coniunx, consentiente coniuge, adulterium committit non enim propriè facit iniuriam coniugi consentienti, sed peccat cōtra legen matrimonij. Quartò, qui soluit vsuras, non cedit iure suo, quia non cupit, vt vsurarius illas exigat: nec intendit se vllo iure priuare: quod autem soluat vsuras, hoc ideo facit, quia aliter pecuniam obtinere non potest. Ex dictis sequitur Primò. In vno eodemque facto posse violari Ius vnius, & non alterius, ac proinde posse fieri iniuriam respectu vnius, & non alterius: vt patet in prioribus casibus. Secundò, Sequitur non censeri quempiam cedere iure suo, si aliquo modo inuoluntariè, & renitente affectu consentiat, inductus ab eo, qui lesurus est, vt patet in 4. casu. Tertiò. Sequitur quomodo intelligenda sit supra dicta regula iuris. Nam primò intelligi debet de eo, qui liberè consentit, quod non fit in 4. casu. Deinde etsi aliquis liberè consentiat, potest tamen alteri fieri iniuria, qui non consentit, vt patet in duobus primis casibus.

3. Nota. Quosdam aliter hanc regulam explicare: distinguunt enim duplicia bona: Alia, quorum Domini sumus, vt est fama, honor, & alia bona fortunę; in quibus iure nostro cedere possumus: alia quorum non sumus Domini; sed tantum custodes, vt est vita, corpus, membra, sanitas, coniunx, proles, & similia, in quibus iure nostro cedere non possumus.

Dicunt ergo supradictam regulam valere in prioribus bonis, non in posterioribus.

4. Secunda Conclusio. Fieri potest, vt aliquis ex sua parte iniuriam inferat; & tamen alter iniuriam proprie non patiatur: & è contrario fieri potest, vt quis iniuriam, vel potius iniustum patiatur, & alter propriè iniuriam non inferat. Ita D. Thomas art. 3. ad 3. Prioris exemplum est, si detrahas famae alterius, vt illi noceas, & ille cedat iure suo, optans haberi infamis propter Christum. Posterioris est, si per ignorantiam vendas alteri rem vitiosam, quam ille putet esse probam.

5. Dices. Ergo Christus, & Martyres propriè non sunt passi iniuriam, quia libenter passi sunt, & pati desiderauerunt. Respondeo. Non sequitur, quia vt aliquis dicatur non pati iniuriam, non satis est, quod ob aliquam causam libenter patiatur, sed praeterea requiritur, vt cupiat aliquod malum sibi à tali irrogari, cedendo, quantum in se est, iure suo, alioquin retinet actionem iniuriarum in illum, & ille tenetur ad restitutionem, vel satisfactionem: Christus autem & Martyres non cupiebant sibi ab impijs illa mala irrogari, nec illis ad hoc vllum Ius, vel authoritatem tribuebant, sed solùm permissiuè se habebant non repugnādo, & se non subtrahendo eorum potestati, vt sic illorum malitia ad maius bonum vterentur. Vnde retinent actionem iniuriarum in illos coram tribunali diuino, vt patet ex illo Sapient. c. 5. vers. 1. Stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt.

QVÆSTIO LX.

De Iudicio.

Omen Iudicij sumitur potissimum duobus modis. Primo Generatim pro sententia animi vera vel falsa, de quacunque re ea sit: & sic distinguitur contra nudam apprehensionem, in qua non est veritas vel falsitas. Secundo. Strictè pro determinatione iuris facta per Iudicem, id est, pro sententia Iudicis exterius prolata, in controuersiis contractuum, delictorum, alijsue iuris quaestionibus definit, quid cuique sit debitum. Hoc enim propriè vocatur iudicium, quasi iurisdictio. Hinc extenditur ad significandum totum illum actum, & causae discussionem, quae in tribunalibus fieri solet, per quam Iudex disponitur, vt iustam sententiam ferre possit. Hic agimus de iudicio secundo modo sumpto.

QVÆSTIO I.

An iudicium sit actus iustitiae?

1. AFfirmat D. Th. a. 1. sed quaestio est, An sit actus Iustitiae elicitus, an imperatus, Aliqui putant esse elicitum. Primo. Quia reddere vnicuique Ius suum est actus Iustitiae elicitus, sed iudicium est actus, quo redditur vnicuiq. Ius suum; ergo est actus à Iustitia elicitus. Secundo. Quia iudicium propriè & formaliter versatur crica obiectum Iustitiae: nempe circa Ius, cum nihil aliud sit iudicare, quam Ius dicere; ergo est proprius actus Iustitiae: ergo ab ea elicitus. Tertio. Quia D. Thomas artic. 1. ad 3. di-

cit, iudicium magis pertinere ad iustitiam, quàm alias virtutes, quia sicut Iustitia benè disponit ad ferendum rectum iudicium in materia Iustitiæ, ita castitas bene disponit ad iudicandum in materia castitatis; & sic de alijs virtutibus: ergo ex hac parte est eadem ratio: ergo nisi iudicium sit actus elicitus à Iustitia, non magis pertinebit ad Iustitiam, quam ad alias virtutes.

2. Prima Conclusio. Internum iudicium, quo Iudex decernit quid iustum sit, & vnicuique debitum, est actus non voluntatis, sed intellectus. Ita D. Thomas art. 1. ad 1. Ratio est, quia voluntas non potest iudicare, aut decernere; sed tantum velle, & appetere.

3. Secunda Conclusio. Internum iudicium non elicitur à virtute Iustitiæ, sed prudentiæ. Ita D. Thom. ibid. Ratio est, quia actus & habitus illum eliciens debent esse eiusdem potentiæ: habitus enim perficit potentiam, ad actum facilius eliciendum; sed iudicium est actus intellectus; ergo habitus illum eliciens etiam debet esse in intellectu: ergo non habitus Iustitiæ, qui est in voluntate.

4. Tertia Conclusio. Iudicium internum tametsi non eliciatur à Iustitia, sed prudentia; potest tamen dici actus Iustitiæ. Primò. Tanquam causæ imperantis. Secundò. Disponentis. Primum patet, quia sicut Charitas, Religio, Obedientia possunt imperare actus aliarum virtutum; ita etiam Iustitia. Secundum patet, quia virtus Iustitiæ disponit, & inclinat Iudicem, vt velit rectè iudicare.

5. Dices. Ad hoc sufficit prudentia. Nam si iudicium est actus elicitus à prudentia, cur hæc virtus non sufficiat ad illum rectè eliciendum? Respond. Prudentia in suis functionibus (quæ sunt benè consultare, benè iudicare, & præcipere executionem) pendet ordinariè à virtutibus moralibus. Ratio est, quia prudentia est in intellectu, & virtutes morales in voluntate: intellectus autem multum pendet ab affectu voluntatis. Quisque enim iudicat sicut affectus est. Cum ergo virtutes morales benè disponant, & afficiant voluntatem circa res honestas, consequenter fit, vt intellectus per virtutē prudētiæ possit sincerius iudicare de illarū honestate.

6. Quarta Conclusio. Iudicium externum, seu sententia Iudicis exterius prolata multò magis potest dici actus Iustitiæ, non solùm tanquam causæ imperantis & disponentis, vt dictum est de interno iudicio, sed etiam tanquam causæ obligantis. Iustitia enim obligat Iudicem ad sententiam proferendam, sicut obligat debitorem ad solutionem debiti: quia ex officio debet hoc partibus; Ideo enim stipendia accipit.

7. Ad primum argumentum Respondeo. Iustitia, sicut aliæ virtutes in voluntate existentes habetquosdam actus internos & elicitos: quosdam externos & imperatos. Eliciti sunt intentio, finis, & electio mediorum, verbi gratia, velle cuique tribuere ius suum, & velle media, quæ ad hunc finem apta sunt, imperati sunt qui ad executionem spectant, vt reipsa tribuere vnicuique ius suum. Hæc distinctio applicanda est ad actum iudicij. Nam velle iustam sententiam pronuntiare, est internus & elicitus actus Iustitiæ: reipsa autem pronuntiare, est externus & imperatus. Hic quæri potest, an extrema actus Iustitiæ possint aliquo modo dici eliciti à Iustitia. Aliqui affirmant, quia immediatè pendent à iustitia, sine interuentu alterius virtutis: alij simpliciter negant; quia actus eliciti à Iustitia debent esse in voluntate, in qua est Iustitia. Respond. Cum distinctione. Nam actus illi possunt dupliciter

considerari. Primò, in genere naturæ & entitatis realis, quam habent. Secundò, in genere moris & bonitatis moralis. Primo modo non eliciuntur à virtute Iustitiæ, sed à potentijs externis, quibus voluntas imperat per virtutem iustitiæ. Ratio est, quia realis entitas illorum non procedit immediatè à voluntate, aut à Iustitia: sed ab aliqua externa potentia executiua. Secundo modo possunt dici eliciti à Iustitia. Ratio est, quia totam suam bonitatem moralem, & effectiuè, & immediatè, habent à Iustitia: actus enim externi non habent aliam actualem bonitatem, præter eam, quam habent per extrinsecam denominationem ab actu interno iustitiæ: huius autem bonitatis causa efficiens immediata est voluntas, & virtus Iustitiæ. Ad secundum Respond. Iudicium internum versatur circa obiectum Iustitiæ per modum definitionis, & directionis: non autem per modum appetitionis, seu volitionis. Nam Iudex illo iudicio definit ac decernit, quid iustum sit, & vnicuique debitum: & hoc modo dirigit voluntatem, vt persequatur id, quod iustum & debitum est. Hinc tamen non sequitur internum iudicium esse actum Iustitiæ elicitum: quia, licet versetur circa obiectum Iustitiæ: non tamen id facit appetendo, sed dirigendo: quod in omni alia virtute locum habet. Nam nulla virtus potest suum obiectum appetere, nisi intellectus apprehendat, aut iudicet illud esse honestum & appetendum. Ad tertium Respond. Iudicium externum magis pertinet ad Iustitiam, quàm ad alias virtutes, quia Iustitia non solum immediatè imperat illum actum: sed etiam obligat Iudicem ad illum exercendum.

QVÆSTIO II.

An Iudicium sit actus Iustitiæ legalis, an particularis?

CONclusio. Externum iudicium est actus iustitiæ legalis, & particularis, diuerso respectu, ac primò quatenus exercetur à Iudice, vt suo officio satisfaciat, est actus Iustitiæ particularis. Ratio est, quia Iudex accipit stipendium eo fine, vt sententiam proferat: ergo ex Iustitia commutatiua tenetur eam proferre: ergo eam proferendo facit actum iustitiæ commutatiuæ. Secundò, quatenus idem iudicium profertur à Iudice cum publica authoritate ad commune bonum Reip. pertinet ad iustitiam legalem, cuius officium est procurare bonum communitatis.

QVÆSTIO III.

An liceat Christianis iudicare?

1. NEgat VValdēs & Anabat. propter hæc scripturæ testimonia, Matt. 7. v. 1. Nolite iudicare, vt non iudicemini. Matth. 5. v. 40. Si quis voluerit tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium 1. Corinth. 6. vers. 7. Iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos, quare non magis iniuriam accipitis?

2. Prima Conclusio. Christianis licet iudicare modo iustè iudicent. Ita Diuus Thom. a. 2. Probatur primò, quia nihil prodessent leges in Rep. Christiana, si nulla essēt iudicia. Sed leges licitæ sunt: ergo & iudicia. Secundò, quia viri sancti vtriusque testamenti iudicia exercuerunt, vt

patet in Samsone, Gedeone, Iephte, Samuele, D.Petro, Constantino, & alijs. Tertiò ex Arist. qui lib. 5. Eth. cap. 4. dicit animam Reipub. esse Iudicem. At anima est corpori necessaria. Item lib.4. polit. cap. 3. Iudicem in ciuitate esse, quod intellectus est in homine. Quartò, quia sine Iudicibus innocentes defendi non possent, neque pax in Rep. conseruari.

3. Secunda Conclusio. Vt autem iudicium sit iustum, tria requiruntur. Primò. Vt procedat ex affectu & intentione Iustitiæ. Secundò, vt ex authoritate Iudicis, alioquin dicetur præsumptum. Tertiò, vt proferatur secundum rectitudinem prudentiæ, alioquin erit temerarium. Vide D. Th. a. 2.

4. Ad primum Argu. Respondeo. Ibi non prohiberi omne iudicium, sed priuatum eorum, qui vel temerè aliorum facta iudicant, vel in leues eorum defectus rigidi censores esse volunt, non curantes proprias culpas, quod indicant verba sequentia. Qui vides festucam in oculo fratris? Ad secundum Respond. Cum D. August. ep. 5. Verba illa Domini intelligenda esse secundum animi præparationem, sicut & illa: si quis te percusserit in maxillam. Nam idem Christus percussus in maxillam non præbuit alteram, sed dixit: Cur me cædis? quo exemplo docuit, quonam pacto huiusmodi præcepta intelligenda sint. Ad tertium Respond. ex Theodoreto: Delictum ibi non accipi pro peccato, sed pro imperfectione, seu pro opere minus perfecto. Secundò, si delictum significet peccatum, vt exponunt Ambrosius & Chrysostomus ibidem, & Augustinus in Enchir. cap.78. dico iudicium vocari delictum non quod in se peccatum sit, sed quia communiter non caret peccato, vel ratione finis, vt quando litigatur ex auaritia: vel ratione medij, vt quando cum odio & rancore: vel ratione iniustitiæ, vt quando miscentur doli: vel ratione scandali, vt accidebat Corinthijs, qui cum offendiculo litigabant. Tertiò non reprehendi iudicia ex parte Iudicis, sed ex parte litigantium. Itaque licet peccatum esset litigare, non tamen iudicare, quia per iudicium imponitur finis litibus, quod bonum est. Vide Baron. anno 1. Petri.

QVÆSTIO IV.

An iudicium temerarium sit peccatum mortale?

1. NOta primò, Iudicium temerarium dici, quod de alicuius peccato, aut alio infami malo ex leuibus indicijs concipitur. Quod enim ex iustis & sufficientibus causis concipitur, non est temerarium, sed rationi consonum, vt si iudices aliquem hæreticum, quod missæ sacrificium rideat: si iniustum, quod vsuras exigat: si impurum, quod in tenebris sæpè loca impura frequentet.

2. Nota secundò. Differentiam inter dubitationem, suspicionem, & & Iudicium temerarium. Dubitatio propriè est, cùm animus hæret in medio suspensus, & in neutram partem inclinat. Suspicio est, quando in alteram partem inclinat, nondum tamen absolutè assentitur. Iudicium temerarium est assensus alterius partis, & iudicium determinatum.

3. Prima Conclusio. Iudicium temerarium Iudicis prodiens in actum externum per sententiam, semper est peccatum mortale contra Iustitiam. Ita D. Thom. art. 3. & alij passim. Ratio est quia Iudex hoc modo iudicando grauem iniuriam & læsionem irrogat reo, idque

contra obligationem sui officij, quo astringitur non iudicare, nisi ex iustis & idoneis probationibus; vel certè ex rei confessione. Vnde tenetur ei ad restitutionem famæ, & damnorum secutorum.

4. Secunda Conclusio. Iudicium temerarium in animo tuo residens non est peccatum, priusquam aliquo modo aduertas, vel dubites, te ex signis insufficientibus iudicare. Postquam autem cœperis id aduertere, erit saltem veniale, si in eo perseueres. Nunquam tamen erit mortale ante plenam aduertentiam. Prima pars probatur, quia antequam aduertis causas, ex quibus iudicas, non esse sufficientes; vel saltem, antequam de illis dubitas, non est illud iudicium vllo modo voluntarium, saltem qua parte temerarium, sed censetur primus motus libertatem præueniens voluntatis, etsi longo tempore durasset. Idem dicendum de alijs motibus omnibus intellectus, voluntatis, imaginationis, & sensuum externorum: nisi enim aduertatur turpitudo vel saltem de ea dubitetur, non potest in illis esse vlla culpa, ne venialis quidem, quia turpitudo illis annexa non censetur vllo modo voluntaria, cùm sit omninò ignorata. Secunda pars probatur, quia quis postquam aduertit aliquo modo hoc iudicium esse temerarium, vel de eo dubitare cœpit, adhuc pergat; nec conetur excutere, iam turpitudo eius incipit esse voluntaria, qui enim voluntariè admittit in se aliquem motum vel actum, cui suspicatur inesse moralem turpitudinẽ, censetur etiã admittere ipsam turpitudinẽ, ac proinde peccat: hoc tamen peccatum est veniale, nisi accedat perfecta aduertentia, & perfectus consensus: est autem perfecta aduertentia, quando mens sui compos non abrepta alijs cogitationibus reflectit se supra suum actum, & considerat illum in materia notabili diuinæ legi esse contrarium, vel saltem de eo dubitat.

5. Tertia Conclusio. Iudicium temerarium, quod cum plena aduertentia de graui malo proximi concipitur, ordinariè est peccatum mortale contra Iustitiam. Ita Diu. Thom. articul. 3. & alij passim. Probatur primo ex scriptura, Matth. 7. v. 1. Nolite iudicare, vt non iudicemini. 1. Corinth. 4. v. 5. Nolite ante tempus iudicare. Iac. 4. v. 13. Tu autem quis es, qui iudicas proximum? Rom. 14. v. 4. Tu quis es qui iudicas alterum seruum? Probatur secundo ratione, quia grauis iniuria irrogatur proximo, dum sine causa habetur improbus: hoc enim perinde est, ac si falsum crimen ei impingatur. Longè enim acerbior est, grauiorque falsa infamia, quàm vera. Tertio, quia ex huiusmodi iudicijs magna sequi solent incommoda: præsertim, quando in actum externum prodeunt. Quarto, quia vsurpatur quodammodo iudicium Dei, cuius solius est de occultis iudicare. Dixi ordinariè, quia interdum fieri potest, vt iudicium temerarium non sit peccatum mortale, quando scilicet signa non sunt omnino sufficientia ad certum iudicium, tamen magnam habent probabilitatem, ita vt efficiant rem valdè verisimilem & credibilem. Dixi etiam de graui malo, quia si quis temere iudicet de re leuis momenti, vel quam ille parui æstimet, non erit peccatum mortale. Idem dicendum de defectibus, qui sunt inculpabiles; aut si iudices alterum esse filium Iudæi vel spurium, quia hoc caret omni vituperio apud sapientes, cùm non sit in hominis potestate.

QVÆSTIO V.

An dubitatio & suspicio temeraria sit pecatum mortale?

1. SVnt tres sententiæ. Prima est, omnem suspicionem temerariam de graui malo proximi, si deliberata sit, esse peccatum mortale. Ita Caietanus art.3. Mich.Salon. & Pet.Arragon.ibid. Secunda est, Nullum esse peccatum mortale. Ita Caietanus articul.3. Nauarr.in Rubric.de iudicijs numer.48. & Pet.Nauarr.l.2.c.4.numer.454. Tertia est, suspicionem temerariam plerumque esse peccatum veniale; posse tamen fieri mortale ex grauitate materiæ; vt si suspiceris ex leui signo virum Religiosum esse hæreticum. Ita Sotus l.3.quæstion.4.art.3. & multi recentiores.

2. Nota primò. Dupliciter aliquem posse malè suspicari de proximo. Primo, ex errore quodam intellectus, quo apprehendit illa signa tanquam sufficientia ad suspicandum, paratus suam suspicionem deponere, vbi rem melius considerarit. Secundo, non tam ex errore intellectus, quàm ex prauato affectu & maleuolentia erga illũ, de quo suspicatur; qua fit vt etiamsi aduertat signa illa non esse sufficientia, velit nihilominus pergere in sua suspicione.

3. Nota secundò. Suspicionem posse dici dupliciter voluntariam, seu deliberatam. Primo, secundum se, vt cum quis aduertit se malè suspicari de proximo, & etiam aliquo modo dubitat, an causa sit sufficiens ad sic suspicandum, tamen neglecto eius examine non excludit suspicionem, paratus excludere, si aduerteret causam non esse sufficientem. Secundo, dici potest voluntaria, qua parte est temeraria, vt cùm quis aduertit causam suspicandi non esse sufficientem; & tamen ex malitia sic vult suspicari

4. Prima Conclusio. Si quis priori modo suspicetur malum de proximo, non erit peccatum mortale, sed tantum veniale, vt aperte colligitur ex Aug.tract.90.in Ioan. Ratio est, quia tali modo suspicando non censetur facere notabilem iniuriam proximo: non enim ex malitia, sed ex imbecillitate iudicij, & errore humano sic suspicatur, paratus corrigere, vbi melius aduerterit, ac proinde talis suspicio non est perfectè voluntaria, qua parte temeraria est.

5. Secunda Conclusio. Si quis posteriori modo suspicetur de proximo graue malũ, nempe ex prauo affectu, & aduertens signa non esse sufficiẽtia, peccat mortaliter. Ratio, quia talis suspicio non procedit ex errore & fragilitate, sed malitia, qua quis vult ita suspicari, vt proximum cõtemnat, aut pro vili habeat, aut ne cogatur illum sibi in corde suo præponere. Hæc autem est magna iniuria. Primo, propter prauum affectum erga proximum. Secundo, propter pertinaciam. Nam qui ita suspicatur, etiamsi aduertat se non habere iustam causam, tamen vult in sua praua opinione persistere.

6. Tertia Conclusio. Hæc suspicio temeraria potest dici ex genere suo peccatum mortale. Ratio est, quia si sit plenè voluntaria, & de graui malo proximi, semper est peccatum mortale: & solum fit veniale, quando non est de graui malo, vel procedit ex aliquo errore humano, ita vt non sit plenè voluntaria.

7. Quæres. An non possit etiam ex suo genere aliquo sensu veniale dici. Respondeo. Ita, quia secundum se & conditionem naturæ suæ

habet, vt nascatur ex errore intellectus, & non sit planè voluntaria. Cuius signum est, quod ablato errore euanescat, quasi error fuerit ipsius causa. Hinc fit, vt per se non censeatur grauis iniuria, sed solum vt procedit ex maleuolentia, vnde etiam nunquam est peccatum mortale, nisi ex hac procedat.

8. Dices. Actus ex suo genere venialis non potest fieri mortalis per hoc, quod fiat omninò voluntariè, & cum plena aduertentia. Atqui suspicio ex veniali potest fieri mortalis, per hoc, quod fiat voluntariè, & cum plena aduertentia, vt dictum est: ergo non est venialis ex suo genere. Respondeo. Dupliciter potest dici aliquis actus venialis ex suo genere. Primo ratione materiæ,quæ toto genere suo in moralibus censetur leuis; quo pacto mendacium officiosum, & verbum otiosum dicitur ex suo genere veniale. Secundo ratione alicuius naturalis conditionis,vt si connotet errorem aliquem inuoluntarium, ex quo procedat; quando ergo dicitur, actum ex suo genere venialem non posse fieri mortalem, verum est in priori sensu: falsum in posteriori. Suspicio autem, de qua agitur, ex genere suo venialis est posteriori sensu, non priori.

9. Quarta Conclusio. De dubitatione sentiendum est eodem ferè modo, quo de suspicione. Nam si quis velit pertinaciter dubitare de probitate proximi, etiamsi aduertat non esse iustam causam, erit peccatum mortale: Si autem solum ex errore humano dubitet, erit tantum veniale. Prima pars patet, quia talis dubitatio procedit ex maleuolentia & contemptu alterius: ergo est grauis iniuria in materia graui. Secunda patet, quia dubitare minus est, quàm suspicari, sed suspicari tali modo non est, nisi veniale: ergo & dubitare tali modo est tantum veniale.

10. Dices primò. Non tenemur positiuè opinari proximum esse probum: ergo possumus dubitare suspendendo assensum, & in neutram partem inclinando,ergo talis dubitatio non est malum. Antecedens patet, quia possumus mentem aliò conuertere, & nolle circa rem talem occupari. Respondeo. Qui dubitat, non ex eo præcisè facit iniuriam, quòd assensum suspendat, & in neutram partem inclinet; sed ex eo, quod absque iusta causa iudicet probitatem proximi esse ambiguam & dubiam, & eum non posse prudenter iudicari probum, aut pro tali reputari.

11. Dices secundo. Si temerarium iudicium,suspicio,& dubitatio de proximo est contra iustitiam: ergo obligat ad restitutionem. At cui, vel quomodo fiet ista restitutio, cum nihil sit ablatum? Respondeo. Si loquamur de restitutione propriè, id est, de compensatione alicuius damni exterius ablati, sic non obligat ad restitutionem, nisi processerit in opus externum per sententiam, detractionem, vel contumeliam; quia nullum damnum externum illatum est. Et hoc vult D. Thom. art.3. ad 3. Si verò loquamur de restitutione generatim, sic obligat ad restitutionem, quia eiusmodi prauæ opiniones de proximo sunt damna quædam famæ illata in mente iudicantis, vbi vel bonam famam possidebat, vel saltem infamiæ malo non laborabat. Itaque ex iustitia tenemur eiusmodi opiniones, tanquam iniusta quædam damna famæ, depellere. Nec obstat, quod iustitia dicatur versari circa actus externos. Hoc enim, vt plurimum verum est: non tamen vniuersè.

12. Ex dictis sequitur Primo, Temerarium iudiciũ non esse mortale in his casibus. Primo. Si non fuit graue malum,de quo proximũ temerè iudicasti. Secundo. Si fuit graue malum, sed non perfectè aduertisti te

malè iudicare Tertiò. Si aduertisti te quidem malè iudicare; tamen non aduertisti signa esse insufficientia, nec occurrit tibi dubium de ea re. Quarto. Si signa erant sufficientia ad probabilem opinionem. Sequitur secuncundò, suspicionem temerariam non esse mortalem, nisi fuerit pertinax, & de graui malo. Vt autem sciatur, an fuerit suspicio, an iudicium firmum notanda est hæc regula. Quando quis ita iudicat, vt rogatus, an habeat pro certo, Respondeat sibi certum aut ferè certum videri: tunc est iudicium firmum: Si verò respondeat se non esse moraliter certum, sed posse in ea re facilè falli, tunc solum est suspicio. Vide Caiet. a. 3.

QVÆSTIO VI.

An dubia in partem meliorem sint interpretanda?

1. Nota primò. Aliquando oriri dubium de rebus: aliquando de personis. De rebus, vt cum dubito, an contractus aliquis sit licitus, necne. De personis, vt cum dubito, sitne hic probus, an improbus: an hoc vel illud crimen commiserit, necne. Rursum, si sit dubium de personis, possumus nos habere quadrupliciter. Primò. Interpretando in partem peiorem. Secundo. In partem meliorem. Tertio. Habendo rem in ancipiti, seu dubitando. Quarto. Suspendendo omne iudicium, seu nolendo mentem applicare ad rem iudicandam.

2. Nota secundo. Dupliciter nos posse aliquid in peiorem partem interpretari. Primo. Speculatiuè, vt quando opinamur partem deteriorem esse veriorem: non tamen ideò nos aliter erga ipsum hominem gerere debere, cum res sit incerta. Secundo. Practicè, vt quando censemus illum interno affectu & æstimatione pro improbo habendum.

3. Prima Conclusio. Dubia de rebus non sunt in meliorem partem interpretanda, sed suis æstimanda momentis. Ratio, quia in iudicio rerum id solum agitur, vt attingatur veritas; nec timetur ne cuiquam iniuria inferatur. In iudicio autem personarum ita quæritur veritas, vt maximè cauendum sit, ne proximo iniuria irrogetur, deque famæ possessione in re dubia depellatur.

4. Secunda Conclusio. Dubia de personis, ab bonam vel malam æstimationem pertinentia, sunt in meliorem partem interpretanda. Ita D. Thom. art. 4. & alij passim ex Aug. de serm. Dom. in monte l. 2. c. 18. vbi sic ait. Hoc loco præcipi nobis existimo nihil aliud, nisi, vt ea facta, quæ, dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Idem docet D. Bernardus serm. 40. in Cant. sub finem. Et confirmatur ex illo communi axiomate: In dubio non esse præsumendum delictum; quod colligitur ex L. Merito, ff. pro socio. Sed difficultas est, quomodo in meliorem partem sint interpretanda, an negatiuè tantùm, id est, vt in dubio non putemus proximum improbum, vel authorem criminis, vel peccasse mortaliter: an verò etiam positiuè, id est, actu positiuo, credendo illum esse probum, non peccasse, habuisse bonam intentionem, aut ex ignorantia fecisse.

5. Tertia Conclusio. In dubio non tenemur actu positiuo speculatiuè iudicare, proximum reipsa esse innocentem, non peccasse mortaliter, habuisse bonam intentionem, & similia. Ita Caiet. art. 4. & multi alij recentiores. Ratio est, quia nemo tenetur ad assensum, aut ad modum assentiendi, in quo exponit se periculo notabili errandi: talis enim

assensus nec est actus virtutis, nec ad actum virtutis necessarius: imò est aliquid errori obnoxium, quod prudenter vitandum est, & prouenit ex imperfectione nostri intellectus. Vnde non fuisset in statu innocentiæ, neque fuit in Christo, aut B. V.

6. Quarta Conclusio. Nec in dubio semper tenemur actu positiuo practice iudicare proximum esse probum, id est, hic & nunc habendum, & tractandum vt probum; sed possumus etiam hoc iudicium suspendere. Ratio est, quia sæpe fit, vt non necesse sit agere, aut conuersari cum hoc, aut illo proximo, de quo est dubium: ergo in tali casu non necesse est, nos practice iudicare, eum habendum, & tractandum esse, tanquam probum, sed satis est, in medio relinquere, & Deo committere.

7. Dices primo. Hoc quidem fieri potest, quando occurrit dubium de proximo, qui nobis omninò incognitus est: cùm enim de illo habeamus in neutram partem positiuam opinionem, facile est nihil de eo statuere, & totum Deo committere. At non videtur fieri posse, quando occurrit dubiũ de aliquo, de quo iam ante habemus bonã opinionem. Hæc enim videtur minui, si in neutram partem aliquid statuamus. Respondeo. Si eo tempore non est nobis agendum cum tali proximo, facile possumus alio mentem auertere, & iudicium suspẽdere sine vlla ipsius iniuria Si autem cum illo agendum nobis est, debemus dubium actu positiuo in meliorem partem interpretari, iudicando, illum loco probi viri habendum, quamdiu de contrario non constat.

8. Dices secundo. Hoc est exponere se periculo errandi. Respondeo. Non ita est: non enim speculatiue iudicamus illum reuera esse probum; quia hoc Deo committimus, tanquam incertum; sed practice iudicamus illum interno affectu; & externo modo agendi à nobis ita tractandum esse, ac si reuera probus esset, in quo iudicio nulla est falsitas.

9. Quarta Conclusio. Tenemur tamen lege iustitiæ dubia in meliorem partem interpretari negatiuè & practicè, ita vt propter dubium non habeamus proximum pro improbo, vel auctore criminis. Ratio est, quia iustitia postulat, vt nemo condemnetur criminis, quamdiu res dubia est: quisque enim ius habet, vt sibi non irrogetur certa infamia, pro incerto crimine. Confirmatur, quia censeri pro improbo est notabile malum proximi; & veluti pœna quædam criminis: ergo non potest inferri sine iusta causa, de qua constet.

10. Sexta Conclusio. Non tenemur tamen lege iustitiæ ea negatiuè & speculatiuè interpretari in meliorem partem, ita vt non opinemur, seu suspicemur ipsum in re esse improbum, quando dubium est positiuum; Ratio est, quia quando dubium est positiuum tunc vtrimque suppetunt argumenta ad probabiliter opinandum vtramque partem, cùm formidine de opposito; (hoc enim vocatur dubium positiuum,) ergo si tunc assentiaris parti deteriori opinando esse improbum, non facis illi iniuriam; quia cum argumenta ad talem opinionem ancipitem animo ingenerandam sufficiant, non habet ius vt sic de ipso non suspiceris. Nota tamen videri aliquo modo contra charitatem sic suspicari. Ratio est, quia ex charitate tenemur vitare omnem malam opinionem de proximo; si possumus. At hic possumus. Primò, quia nunquam cogimur ad aliquem assensum, nisi quando res est euidens. Secundò, quia non magis cogimur assentiri huic parti, quam alteri, cum vtraque sit dubia.

11. Dices primo. Si non est contra iustitiam sic suspicari: ergo nec est contra charitatem, hæc enim est materia iustitiæ: ergo si in ea peccatur, contra iustitiam peccatur. Respondeo sæpe fit, vt in materia iustitiæ peccetur contra proximũ, non violata lege iustitiæ, vt cum ille nullum ius strictum habet, vt aliquid fiat, aut non fiat, & res alioquin ipsi est incômoda, vt v.g. si infames eum, cuius delictum est alibi notorium iuridice; vel si occidas inuasorem inculpata defensione, quando aliter te poteras subtrahere. Idem fit in proposito. Dixi, quando dubium est positiuum, quia si sit negatiuum, vbi scilicet in neutram partem suppetunt argumenta, tunc est contra iustitiam malè opinari, quisque enim ius habet, vt non habeatur de se mala opinio, nisi indicia aliud suadeant.

12. Dices secundo. Si non est contra iustitiam malè opinari speculatiuè, quando dubium est positiuum: ergo neque contra iustitiam est malè opinari practicè, quia iudicium practicum sequitur ex speculatiuo. Respondeo. Non necessariò sequitur ex speculatiuo; præsertim, quando speculatium est incertum. Nam fieri potest vt speculatiuè opiner aliquem esse improbum, vel furem; & practicè iudicem esse probum, id est, habendum loco probi viri.

13. Septima Conclusio. Quando agitur de vitando aliquo damno, vel de adhibendo remedio: tunc dubia sunt in deteriorem partem accipienda: non quidem iudicando proximum esse furem, vel improbum, vel habendum pro tali; sed iudicando ita exterius cauendum esse, & sibi illique consulendum, ac si dubia esset eius probitas. Ita D. Thom. a.4. ad 3. & alij. Hoc modo cum accipimus ignotum in ædes, ita cauemus rebus nostris, ac si dubia esset eius probitas, nullo modo habentes eum pro improbo: sic superiores ob indicia quædam dubia interdum obiurgant suos subditos, pœnitentias imponunt, aliaque remedia illis corrigendis adhibent; tanquam, si ipsos malos existiment; quamuis eos pro malis non habeant, & eorum facta, vel intentionem apud animum suum excusent. Nam superiores debent etiam hanc regulam de dubijs in meliorem partem interpretãdis seruare quoad internam æstimationem & affectionem: quamuis in ordine ad emendationem, vel cautelam mali, exterius ita se gerere possint erga subditos: ac si mali aliquid perpetrassent. Et merito. Nam non solum ab omni malo, sed etiam ab omni mali specie abstinendum. Hoc tamen cauere debent, ne vel modum excedant, vel illos alijs suspectos reddant, vel de illorum virtute diffidere videantur.

QVÆSTIO VII.

An semper secundum leges scriptas iudicandum sit?

1. PRima Conclusio. Si leges scriptæ contineant ius naturale, semper secundum eas iudicandum est. Ratio, quia nunquam est licitum à
sit semper iniquum.
iure naturali recedere, cum contrarium huius iuris

2. Secunda Conclusio. Si leges scriptæ contineant ius positiuum; ordinariè secundum eas iudicandum est, præsertim Iudici inferiori. Ita D. Th. a. 5. & alij. Ratio est, quia Iudex inferior non potest recedere à iure & voluntate superioris, nisi habeat licentiam. Loquor autem de Iudice inferiori: quia supremus Princeps potest aliquando dispensare in lege positiua, vel rigorem & pœnam legis relaxare, aut mitigare; quan-

do ita putat expedire Reipub. hoc autem non potest inferior, nisi ex tacita, vel expressa superioris concessione.

3 Tertia Conclusio. Licet Iudex inferior ordinariè non possit recedere à lege scripta, potest tamen in quibusdam casibus: iudicando contra verba legis. Primò. Quando constat mentem legislatoris esse aliam, nec voluisse hunc casum verbis legis esse comprehensum: tunc enim vtendum est ἐπιεικείᾳ, magis enim tenetur sequi mentem legislatoris, quæ est legis anima, quam corticem verborum: nec in hoc casu tenetur legislatorem, vel superiorem consulere, vt quidam volunt, quia non opus est inquirere de mente, quando de ea constat. Confirmatur ex L. Nulla iuris ratio. ff. de legibus & l. Non dubium C. de legibus. Secundò, quando non quidem constat, sed tamen probabilius est aliam esse legislatoris mentem, & res non patitur moram, vt superior consulatur: tunc enim esset contra rectam rationem verba sequi. Nam semper intentio legislatoris præferenda est verbis legis. Quod si superior facilè consuli possit, consulendus est; quia lex infringi non debet, ne quidem quoad verba, nisi constet aliam esse mentem legislatoris; si tamen de ea constare potest. Quod si non potest, sequendum id, quod probabilius videtur. Tertiò, si vtrimque æquale sit dubium, & Superior consuli nequeat, tenetur inferior Iudex secundum verba legis iudicare. Ratio est, quia lex est veluti in possessione suæ authoritatis; ergo in æquali dubio non potest eam Iudex priuare sua authoritate, præsertim cum ex officio sit illius custos.

QVÆSTIO VIII.

Quinam peccent vsurpatione iudicij?

1. DIxi superius ex D. Th. tria requiri vt iudicium sit iustum. Primū, iustitiam in spe actu iudicandi, ne iudicium sit peruersum & iniquum. Secundum, authoritatem in iudicante, ne sit præsumptum, aut vsurpatum. Tertium, certitudinem in cognitione causæ, ne sit temerariū. De secundo membro hic.

2. Prima Conclusio. Omnes illi peccant vsurpatione iudicij, qui iudicant eum, qui vel absolutè non est ipsis subditus, vel non in ijs causis, in quibus eum iudicant; ac proinde sententia illorum est irrita. Ratio, quia in his iudicijs deest potestas in eum, qui iudicatur. At potestas est ante omnia necessaria.

3 Secunda Conclusio. Potest aliquis quinque modis alteri esse subiectus, ita vt possit ab eo iudicari. Primò, ratione potestatis ordinariæ. Sic fideles Pontifici, & Episcopis suis, & ciues suo Regi sunt subiecti. Secundò, ratione potestatis delegatæ, Sic legato Apostolico subsunt prouinciæ, ad quas ipsius delegatio pertinet: & ciues Proregi vel Gubernatori, sic Daniel iudicauit senes potestate à Deo sibi delegata c. 13. & iuxta probabiliorem sententiam Moyses Ægyptum, (Exodi 2.) vt testatur Aug. l. qq. in Exod. q. 2. & colligitur ex Act. 7. v. 24. Tertiò, ex consensu partium, vt quando partes ex compromisso se alicui subijciunt, siue vt Iudici (vt si alias authoritatem iudicandi habebat, etsi non in illos) siue vt arbitro. Quartò, ratione delicti in alieno loco perpetrati. Nam ratione

delicti sortitur quis forum, vt patet c. Postulasti, & c. finali de foro competenti. Simili modo sortitur quis forum ratione contractus, domicilij, & rei, de qua contra possessorem causa mouetur, vt eodem cap. dicitur. Quinto, ratione iniuriæ subdito alterius Principis illatæ. Si enim superior eius, qui iniuriam fecit, interpellatus nollit illam vindicare: poterit id facere Princeps eius, qui iniuriam accepit.

4. Tertia Conclusio. Quicunque ergo iudicat aliquem, qui aliquo horum modorum non est ei subiectus, peccat vsurpatione iudicij. Quia sibi vsurpat authoritatem iudiciariam in eum, in quem non habet. Sic peccant Iudices seculares iudicantes Clericos, quia hi sunt exempti ab eorum iurisdictione, tam in ciuilibus, quam clericalibus, vt patet tota distinct. 96. & 11. q. 1. per totam, & de immunitate Ecclesiarum Extra. & in Concilio Tridentin. sess. 13. ca. 20. de reformatione, vbi renouantur omnes Canones, qui de hac re agunt. Adde, nec posse Clericos huic exemptioni renunciare, vt à Iudice seculari validè possint iudicari, etiam in ciuilibus: vt patet c. Inolita 11. q. 1. & c. Placuit, ibid. & c. si diligenti, de foro competenti, vbi etiam datur hæc ratio, quia non est beneficium hoc personale cui renunciari valeat, sed potius toti collegio Ecclesiastico publicè indultum, cui priuatorum pactio derogare non potest: possunt tamen in ciuilibus se subijcere Iudici sæculari, vt arbitro, qui tamen nolentem stare sententia non potest per se cogere. Item potest Clericus vt actor, laicum pertrahere ad Iudicem sæcularem: non autem vt reus pertrahi. In casu tamen reconuentionis potest à Iudice seculari iudicari: vt si dum laicum pertrahit ad Iudicem, laicus vicissim illum in causa ciuili reconueniat, vt expressè docet Glossa communiter recepta in cap. 2. de mutuis petitionibus.

5. Quarta Conclusio. Hoc peccatum vsurpationis iudicij ex genere suo est mortale. Ratio, quia fit iniuria partibus, in quas ille potestatem non habet, tum etiam Superiori cuius auctoritatem sibi assumit. Censetur autem hæc iniuria grauis, quia publica auctoritas violatur.

QVÆSTIO IX.

An Iudex excommunicatus peccet vsurpatione iudicij.

1. PRima Conclusio. Si excommunicatio est occulta, non peccat vsurpatione, & omnia eius acta publica sunt valida. Ita Richard. in 4. d. 38. qu. 1. Palud. ibid. qu. 4. Sotus in 4. d. 22. q. 2. ar. 1. & 4. Couarr. in c. Alma 1. p. §. 7. n. 9. Glossa in c. ad probandum §. Innodatus, de sententia & re iudicata. Probatur primo, quia soli publicè excommunicati suspenduntur ab officio, vt colligunt cit. auct. ex cap. Ad probandum, ergo occultè excommunicati non sunt suspensi: ergo possunt iudicandi officium exercere. Secundo, quia quando ignoratur excommunicatio Iudicis, sequerentur grauissima incommoda si eius acta non valerent: innumeræ enim sententiæ, præsentationes, electiones & collationes beneficiorum deberent rescindi cum magno damno & perturbatione innocentum. Tertio, quia quando excommunicatio Iudicis est occulta, ipse non est publicè vitandus, sed solum occultè, vt colligitur ex c. cum non ab homine, De sentent. excomm. Imò fieret ei iniuria, si quis in publico detrectaret eius communionem, propter infamiam, quæ inde sequeretur; ergo cum

partes non possint propter occultam excommunicationem ipsius Iudicium recusare (nisi fortè velint suscipere onus probandi ipsum esse excommunicatum , ad quod tenentur) oportet , vt ipsius quoque sententia valida sit. Absurdum enim est , vt partes teneantur se sistere tribunali Iudicis,à quo non nisi irritam sententiã referre possint. Quarto, idem probari potest ex l. 3. Barbarius.ff.de offi.prætorum & 3.q.7.C. infamis.

2. Quæres. An hæc solum intelligenda sint de sententijs & actis fori externi; an etiam interni & sacramentalis. Respon. de vtrisque; quia Doctores generatim loquuntur,& rationes eũdem locum vtrobiq; habent.

3. Secunda Conclusio. Si excommunicatio Iudicis sit publica seu notoria, ante quidem Concilium Constantiense peccabat vsurpatione iudicij,iudicando,& sententia erat irrita: post tamen illud Concilium non sic peccat,nec acta eius sunt irrita, nisi sit nominatim denunciatus,vel notorius percussor clerici. Prima pars est communis, & colligitur ex c. ad probandum,de sent. & re iudicata, & ex c. audiuimus 24.q.1. Ratio est, quia Iudex publicè excommunicatus suspenditur ab vsu officij, & habet potestatem ligatam,seu impeditam: ergo si iudicat,peccat vsurpatione iudicij,assumens sibi potestatem iudicandi,quam non habet: Etsi enim habeat potestatem in habitu: hæc tamen ita est impedita vt in actum exire non valeat;ac proinde actus iudicij non censetur ex hac procedere, sed ex alia quam temerè sibi vsurpat. Secunda pars est Nauar. c.27.nu.7. Soti in 4.d.22.quæst.2.ar.1.Henriquez de excomm.c.7.& multorum aliorum. Ratio est,quia Conc. Constantiense statuit tantum vitandos esse nominatim excommunicatos, & notorios Clericorum percussores, & concessit vt fideles cum alijs possint communicare in omnibus rebus, tam diuinis, quam humanis; tam publicis quam priuatis, vt refert D. Antonin. 3.p.tit. 25.ca.2.ergo & tacitè vult eorum actus esse validos: nisi enim hoc vellet, quorsum concederet vt ab ijs possemus petere ius, & alios actus iuridicè exigere.

4. Nota tamen, neminem teneri admittere iudicem excommunicatũ: potest enim contra illum excipere, quod sit excõmunicatus, vt patet c. Exceptionem,de exceptionibus.Ratio est, quia etsi Conc. Constant. concedat vt possis cum Iudice excommunicato habere communionem, & ius ab illo petere: non tamen cogit. Itaque sicut olim poterat recusari,ita & nunc: si tamen partes in illum consentiant, & sententia debito modo lata fuerit,non potest propter excommunicationem rescindi: est enim lata legitima potestate,cui partes se commiserunt.

5. Quæres. An huiusmodi Iudex excommunicatus peccet iudicando. Respond. primò. Non peccat vsurpatione iudicij,vt ostensum ex Concil. Constant. Secundò,peccat tamen,quatenus sponte communicat cum alijs, quod illi non licet, cùm sit excommunicatus. Tertiò,non peccat, si rogatus cum alijs communicet. Hæc omnia patent ex materia de excommunicatione.

6. Dices. Multi PP. affirmant hæreticos nullam habere potestatem,neq; posse iudicare,quia sunt extra Ecclesiam, & excommunicati. Ita Cyprianus epist. 76. ad Magnum de Nouatiano. Ambros.l.1.de pœnitentia cap.2. Nicol.I. in epi. ad Michaëlem Imper. & alij,vt videre est 24.quest. 1. Respond. primò, illi PP. loquuntur de catholicis excommunicatis. Secundò,loquuntur de iure antiquo,quod fuit ante Conc. Constantiense.

7. Tertia Conclusio. Iudex nominatim denunciatus, & manifestus clerici percussor peccat vsurpatione iudicij contra iustitiam, & omnia eius acta sunt irrita. Est communis: & apertè colligitur ex c. Ad probandum, supra. Ratio est, quia Conc. Constant. hunc excipit; ergo sicut ante Concilium erat suspensus, ita etiam posteà, si tamen eiusmodi Iudex cō ferret se in aliam vrbē vel prouinciam, vbi eius censura esset ignota, & ibi fieret Iudex, tunc acta eius essent valida. Ratio est, quia tunc censetur occultè excommunicatus in tali loco: ergo idem de eo dicendum est, quod in 1. conclus. dictum. Hic tamen grauius peccat, quam alij occulti, vel publici non denunciati, si iudicium exerceat: quia reuera est suspensus, & quantum est ex parte sua, vsurpat sibi potestatem, quam non habet.

8. Dices. Si est suspensus, quomodo eius acta non erunt irrita? Respond. quia Ecclesia, ob communem vtilitatem, vel tacitè hanc suspensionem ad singulos actus in hoc casu relaxat, tametsi velit ipsum secundum se manere suspensum, vel certè nouam ei potestatem ad singulos actus extraordinariè tribuit, supplendo defectum, qui ex parte ipsius erat, ne cum damno aliorum actus eius sit irritus.

QVÆSTIO X.

An iudex, qui propter crimen ipso iure est priuatus titulo, peccet vsurpatione iudicij?

1. HÆc quæstio pendet ex alia: An scilicet leges humanæ, quæ propter crimen statuunt priuationem beneficij, vel officij, eam vim habeant, vt statim commisso crimine beneficium vel officium vacet, & reus teneatur id dimittere ante sententiam.

2. Prima Conclusio. Huiusmodi leges humanæ non habent eam vim, vt commisso crimine statim vacet beneficium, vel officium, & reus teneatur illud dimittere ante sententiam, etiamsi in lege dicatur; ipso facto sit priuatus: nisi apertè constet illam fuisse legislatoris mentem; vt si addat teneri in conscientia dimittere; vel non posse absolui nisi dimittat: vel beneficium eo ipso vacare, ita vt possit alteri liberè conferri; vt in casu, qui habetur c. Dudum 2. de electione, cum quis accipit secundum beneficium incompatibile. Colligitur ex D. Thom. quæst. 26. art. 3. Caiet. ibid. Soto l. 1. de iustitia, Adriano quodl. 6. a. 1. Couarr. de Matrim. p. 2. c. 6. §. 8. n. 9. & alijs recentioribus.

3. Quæres. An vacet, quando dicitur in lege, sit priuatus ipso facto absque alia declaratione. Couarr. & Sotus supra, Henriquez de excomm. cap. 56. & multi alij, tenent non vacare, sed requiri sententiam declaratoriam criminis: illam autem clausulam (absque alia declaratione) intelligendam esse de declaratione, qua declaratur pœnam esse incursam, non autem qua declaratur crimen commissum. Quæ expositio, etsi videatur nonnihil violenta: tamen vsu ipso confirmatur. Ita enim sunt vsu receptæ eiusmodi L. L. vt ante declarationem criminis possessores non teneantur resignare. Imo vsus habet, vt nisi executio fiat per sententiam, ita vt per eam non solum declaretur crimen, sed etiam reus ipse priuetur beneficio, vel officio, non censeatur omnino priuatus, vt patet ex Couarr. loco citato.

4. Secunda Conclusio. Huiusmodi tamen leges, quibus aliquis ipso iure priuatur beneficio, vel officio, siue propter crimen, siue propter adeptionem alterius incompatibilis, hoc efficiunt, vt statim amittat titulum ipsum, ita vt non sit amplius Dominus beneficij: tenet tamen possessionem, qua priuari non potest, nisi causa cognita, vt docet Glossa. c. Licet Episcopus, de præb. in 6. Et quamuis illud c. solum, de casu adeptionis beneficij incompatibilis loquatur: tamen Glossa, & auctores ab ea citati volunt esse eandem rationem in cæteris, vbi quis ipso iure priuatur. Id enim ad publicam vtilitatem est valde expediens.

5. Quæres. Quid hic vocemus titulum? Respond. Ius illud firmum, quod quis accepit per collationem beneficij, quo amisso adhuc retinet possessionem beneficij, & totius iurisdictionis, quam ante habebat. Et quidem si iure permittente illam retineat, ita vt ius non obliget ipsum ad eam deserendam, vocatur possessio iuris: si vero ius resistat illi possessioni, obstringens reum ad eam deserendam, dicitur possessio facti.

6. Tertia Conclusio. Iudex qui hoc modo priuatus est titulo, non peccat vsurpatione iudicij iudicando, neque sententia illius est irrita: sed valida. Sequitur ex dictis, quia adhuc retinet suam Iurisdictionem, neque ab ea suspensus est. Etsi enim ius illud prius, quo illam iurisdictionem obtinet, amiserit: habet tamen adhuc ius possidendi, & vtendi illa, donec per sententiam auferatur. Confirmatur, quia cum crimen sit occultum, vel certè non constet eum per legem esse priuatum; Si acta essent irrita, sequeretur graue incommodum in Repub. vt dictum est quæst. præced. Conclus. 1.

QVÆSTIO XI.

An iudex, qui habet solum titulum putatiuum, peccet vsurpatione iudicij.

1. PRima Conclusio. Si habet titulum coloratum, & communi errore putetur, legitimus superior, eius sententiæ, & alij actus iurisdictionis sunt validi. Ita Paludan. in 4. d. 17. qu. 6. art. 2. Nauarr. in c. Placuit, de pœn. disp. 6. nu. 180. Caiet. v. Absolutionis impedimenta, Medina c. de Confess. q. 22. Arrag. q. 60. ar. 6. Et Canonistæ passim in c. Nihil, de electione, & Iureconsul. in l. Barbarius. ff. de officio prætoris. Probatur primò, ex hac ipsa lege, vbi expresse ponitur hic casus. Cum enim iste Barbarius esset alibi conditione seruus: Romæ, vbi latebat eius conditio, & liber habebatur, promotus est ad præturam, cuius tamen, ob occultum illud impedimentum, erat incapax. Nihilominus approbantur eius acta, quæ gessit, quamdiu latuit: idque ob vtilitatem eorum, qui apud ipsum causas egerant. Et ratio additur, quia populus Romanus, cuius authoritate hæc dignitas illi allata fuerat, potuisset etiam seruo hanc potestatem decernere. Secundò, probatur ex 3. qu. 7. c. 1. vbi dicitur, Si seruus, dum putaretur liber ex delegatione sententiam daret, quamuis postea in seruitutem depulsus sit, sententia ab eo dicta rei iudicatæ firmitatem tenet. Tertio, probatur ratione, quia nisi huiusmodi acta essent valida, sequeretur magna perturbatio in Ecclesia, & Repub. omnes enim sententiæ, collationes beneficiorum, & officiorum, præsentationes, ele-

ctiones, & alia huiusmodi deberent rescindi tanquam inualida.

2. Secunda conclusio. Vt autem huiusmodi iudicis acta valeant, duæ conditiones requiruntur, vt notat Panormi. in c. Nihil, de electione, Caietanus supra, & alij Doctores. Vna ex parte ipsius Iudicis, nempe vt habeat titulum: altera ex parte populi, vt scilicet communi errore populi putetur legitimus superior. Vtrumque colligitur ex iuribus citatis; quando autem concurrunt hæc duo, ius ipsum confert iurisdictionem extraordinariè ad singulos actus, propter bonum commune. Debet autem hunc titulum habere à vero superiore, vel saltem ab eo, qui aliàs poterat illum dare, vt insinuatur in l. Barbarius. Nam ibi approbantur acta Barbarij, quia populus Rom. à quo habebat officium, potuisset ei hanc potestatem decernere. Confirmatur, quia si non acceperat ab eo, qui poterat dare, iam titulus ille non habet colorem quo verus videri possit; imo non est titulus, cum hic non nisi à superiore dari possit. Hinc fit, vt si beneficium habeas ab eo, qui non poterat dare, vel si solum sis electus, aut præsentatus, non autem acceperis institutionem, vel confirmationem (quæ sunt collatio potestatis) nihil agas, vt qui sis intrusus, vt Panorum. Nauar. & alij docent: sufficit tamen in collatore titulus coloratus communi errori coniunctus, vt eius collatio sit valida: sicut enim alia eius acta valida sunt, ita etiam collatio iurisdictionis.

3. Tertia conclusio. Hinc sequitur primò, valida esse acta Prælati, qui accepit prælaturam in excommunicatione, irregularitate, vel alio impedimẽto occulto, ratione cuius collatio sit irrita vel interuentu Simoniæ realis completæ, aut confidentiæ, si communi errore facti habeatur pro vero Prælato. Itaque valida erit excommunicationis sententia ab eo lata, & absolutionis, & collatio beneficiorum, & delegatio iurisdictionis. Secundò. Idem dicendum est non solum de eo, cui collata est potestas ordinaria, sed etiam cui delegata, præsertim si collata sit ad vniuersitatem aliquarum causarum, vt bene ostendit Palud. vt sunt Commissarij, Vicarij foranei, Pœnitentiarij; quia horum iurisdictio non minus spectat vtilitatem communem, quam Ordinariorum; imo plures ad ipsos causæ deferuntur. An autem idem sit in Delegato ad causam particularem, dubium est. Quidam negant, quia non agitur de bono communni. Palud. & alij affirmant ex cap. 2. 3. q. 7. vbi apertè agitur de Delegato, & quidem vt videtur ad causam particularem. Ratio est, quia quamuis singuli tales Delegati non deputentur, nisi ad causas certas, nec de quorumlibet quæstionibus cognoscere possint, tamen maximi interest publicæ vtilitatis, vt horum acta valeant, quia sæpe, & varijs in casibus deputentur. Tertiò, idem habet locum, etiamsi Superior conferens officium, vel iurisdictionem, sciat impedimentum alterius, aut collationem esse inualidam; modo ipse conferat, quantum in se est, saltem actu externo, & communi errore populi putetur esse validum. Nam si ipsius ignorantia non impedit iurisdictionem; multo minus impediet scientia, quæ non tollit inuoluntarium. Nec opus est vt ipse possit impedimentum auferre, vt cum Episcopus confert illegitimo, vel homicidæ occulto beneficium parochiale; requiritur tamen vt supremus Princeps possit illud tollere, & personam efficere capacem, Vnde si sit impedimentum iuris diuini, vel naturalis, nihil fiet; vt si sit fœmina, vel non sit Sacerdos, cui potestas absoluendi commissa est: tum enim communis error nihil iuuabit, quia potestas humana non potest sup-

plere hunc defectum, nec vllo modo potestatem hanc talibus concedere. Quartò, idem procedit, etsi litigatores, vel quorũ causa agitur, sciant, quia hæc iurisdictio concessa est generatim propter errorem communem. Vnde priuata scientia illa non impedit. Hinc absolutio data à Parocho, quem scis occultè Simoniacum, valet, vt passim DD. fatentur, nisi fortè tu alterius copiam haberes, vel extra necessitatem illum induceres, ita vt confitendo illi peccares mortaliter: tunc etiam, etsi absolutio non sit irrita defectu iurisdictionis, est tamen irrita propter indispositionem pœnitentis.

4. Quæres. An idem dicendum sit, quando alicui iurisdictio occultè est ablata, & ille nihilominus gerit se pro Superiore, & communi errore talis habetur. Respon. ita. Potest autem hoc quatuor modis contingere. Primò, si ipso iure beneficium vacet. Secundò, si per sententiam ei sit abrogatum, vel si potestas Delegati reuocata. Tertiò, si delegans mortuus sit. Quartò, si iurisdictionem delegantis contingat suspendi. Quod ad primum modum attinet, ita expresè sentit Palud. supra, Panormit. in c. Nihil. de electione, Nauarr. in c. Placuit, de Pœnitentia num. 180. Arragon. qu. 60. art. 6. & passim Canonistæ. Ratio est, quia hic duo illa concurrunt (de quibus in 2. conc.) Titulus publici officij, & error facti. Nec refert, quod titulus & possessio iuris sint ei adempta, quia id omnino occultum est, & non ita sunt adempta, quin adhuc aliquæ reliquiæ maneant: retinet enim possessionem facti, vt Nauar. ait. De secundo modo etsi multi aliter sentiant, est tamen probabile, valere. Ita tenet Palud. supra, vbi affirmat de eo, cuius commissio est occultè reuocata. Et Henriq. l. 3. de Pœnit. c. 6. vbi dicit, valere absolutionem eius, qui habet titulum coloratum, & nõ scitur de reuocatione. Et l. 2. c. 4. vbi ait, valere confessiones factas virtute bullæ vel facultatis, quæ nescitur esse reuocata. Ratio est quia supra dicta hic etiam concurrunt: Titulus, & error communis. De tertio modo verius est, etiam valere, quia licet morte delegantis expiret potestas Delegati, re adhuc integra, vt patet l. more. ff. de iurisd. omnium Iudicum. Et c. licet. c. Gratum. De officio delegati: tamen quamdiu hoc communiter ignoratur, & ille se adhuc gerit pro delegato, est eadem ratio, quæ in supra dictis Non enim hic est magis priuatus, quam in 1. & 2. casu, si ergo ibi acta valent ob communem errorem, & hic valebunt. De quarto modo non est difficultas: si enim suspensio primaria, quæ est in ipso delegante, non inualidat actum ipsius, dum communiter ignoratur, multo minus inualidabit acta delegati, qui solum secundario suspensus est.

5. Quarta Conclusio. Quæ hactenus dicta sunt, habent locum non solum in foro contentioso, sed etiam in sacramentali. Ita Palud. Nauar. & alij, quia eadem ratio boni communis id postulat, & Ecclesia non minus hic vult, & potest supplere defectum iurisdictionis, quam in foro externo, præsertim concurrente titulo colorato & communi errore. Habet etiam locum in ijs, quæ geruntur ex officio publico, quamuis non sint actus iurisdictionis, vt in instrumento tabellionis: in electione & præsentatione ad beneficia, & officia; in actu parochi assistentis contractui matrimoniali: hic enim actus non est iurisdictionis, sed exhibitionis præsentiæ sui, tanquam testis iure requisiti.

6. Quæres primò. Circa totam hanc materiam, an non solum error, sed etiam probabilis DD. opinio efficiat, vt Ecclesia det iurisdictionem, etiamsi fortè opinio illa falsa sit. Affirmant Henriquez lib. 2. de pœniten.

cap. 145. & alij recentiores. Vnde si probabile sit, talem posse absoluere à reseruatis, assistere matrimonio; excommunicare, eligere confessorem, priuilegium non esse reuocatum, & similia, & ille ex hac opinione operetur, validè operabitur Ecclesia supplēte defectū, si fortè subsit; cùm enim licitum sit operari ex opinione probabili, si omnia illa essent irrita, sequerentur grauissima incommoda.

7. Quæres secundo. An valeant acta, quando populus dubitat, an superior sit officio priuatus. Affirmant Panorm. supra, Rosella v. confessor 3. in fine, & Sylu. v. Confessor 1. quæst. 19. Ratio est, quia cum antea fuerit habitus superior, non debet subditi propter dubium superueniens eum reijcere, quandiu in officio perseuerat. Nam in dubio melior est conditio possidentis, neque quisquam suo iure spoliandus est. Ex dictis patet, etsi illi, qui solum habent titulum coloratum possint generatim dici peccare vsurpatione iudicij, quia quantum in ipsis est, vsurpant potestatem, quam non habent: non tamen sententia illorum est irrita, quia Ecclesia extraordinariè suppeditat illis iurisdictionem, propter commune bonum.

QVÆSTIO XII.

An tyrannus peccet vsurpatione iudicij.

1. ALius est Tyrannus vsurpatione potestatis, qui scilicet absque vllo iure Remp. inuasit, & oppressam tenet: alius vsu regiminis, qui scilicet tyrannicè gubernat, cùm alioqui sit verus Princeps, & legitimam habeat potestatem. Nec hic agimus de priori, qui vsurpatione potestatis tyrannus est, & iam in pace imperat, Repub. illi non amplius resistente ex defectu virium. Nam de posteriori, qui verus Princeps est, constat non peccare vsurpatione iudicij, modo secundum leges iudicet, etiamsi alias tyrannicè gubernet. Dom. Sot. l. 3. q. 4. a. 6. docet Tyrannum, qui Remp. inuasit, non posse ferre vllam legem, nec ius dicere, quod obliget in conscientia; ac proinde sententias eius esse irritas. Contrarium tenet Francis. Victor. in relect. de potestate ciuili num. 23.

2. Prima Conclusio. Huiusmodi Tyrannus peccat vsurpatione iudicij ius dicendo. Ratio est, quia iudicando vsurpat sibi potestatem Principis, & gerit se vt verus Princeps, cùm tamen reuera non sit: ergo vsurpat alienam potestatem: ergo peccat vsurpatione iudicij.

3. Dices. Primo. Ille quidem peccabit inuadendo principatum, & illam authoritatem sibi vsurpando; non tamen peccat postea, si debito modo ea vtatur; quia Reipub. mens hæc censetur esse. Imo si omitteret ius dicere, peccaret. Respondeo negando secundam partem assumpti, quia non solum peccauit Rempub. inuadendo, sed etiam postea assiduè peccat, eam oppressam, & sibi subiectam seruando, donec tandem vel sponte à regno suscipiatur, vel longo temporum interuallo nascatur præscriptio. Ratio est, quia assiduè iniuriam infert, & opprimit; sicut qui per iniuriam compingit aliquem in carcerem, non tantum peccat in principio, sed etiam postea assiduè, quamdiu voluntariè hanc calamitatem continuat. Nota tamen hoc non esse nouum peccatum in tyranno, sed continuationem quandam peccati antiqui, neque addere nouam aliquam malitiam mortalem supra vsurpationem tituli principatus, quia per hoc non fit noua

iniuria;sed prior continuatur. Imo magis peccaret, si quando res postulat ius non diceret retento principatu, quia magis noceret ciuibus, & maiorem iniuriam irrogaret: sicut qui rem alienam detinet, & eâ vtitur, peccat vtendo: si tamen iste vsus est rei vtilis; vel necessarius, non addit nouam malitiam supra rei detentionem, & non vtendo magis peccaret.

4. Dices secundo. Si peccat iudicando: ergo ciues non possunt ab eo ius petere: nõ enim licet petere ab aliquo, quod ipse sine peccato præstare non potest. Respond. nego consequentiam, quia non petunt absolutè, sed sub tacita quadam conditione; nempe si velit se gerere loco principis. Qua conditione posita petitur id, ad quod ipse tenetur. Quãuis enim peccet iudicando; magis tamen peccaret iudicium negligendo. Itaque non petitur, nisi ex suppositione, & tanquam minus malum, quod eo modo petere est licitum.

5. Secunda Conclusio. Quamuis eiusmodi Tyrannus peccet vsurpatione iudicij, vt dictum est, tamen sententiæ eius sunt validæ, & ciues tenentur ijs obtemperare, donec irritentur. Ratio est, quia ipsius sententiæ, & iusta mandata, tametsi non habeant vim à tyrannica potestate, habent tamen aliunde. Primò, à iure naturali, quod supposito tali rerum statu dictat, esse obtemperandum propter bonum commune; alioquin omnia essent plena furtis & latrocinijs. Secundò, à Repub. quæ tacitè approbat eius mandata & acta, legibus & communi vtilitati consentanea, & vult sententias iustas, quibus lites ciuium dirimuntur, & sontes plectuntur, esse validas, & subditos obligare; nisi enim validæ essent, & obligarent, nemo nisi in speciem obtemperaret, & quisque occultè faceret contrarium, cum magno Reipub. incommodo. Potest autem Respublica hanc vim sententijs & actis tyranni dare, quia est singulorum superior, etiamsi tyrannide sit oppressa. Aliqui confirmant hanc conclusionem exemplo Iudæorum, qui per tyrannidem oppressi erant à Romanis; & tamen Christus Matth. 22. v. 21. insinuat eos debere dare tributum Cæsari. Sed puto neminem in conscientia teneri tyranno tributum soluere, nisi fortè causa scandali, vel maioris mali vitandi. Neque enim ratio naturalis id dictat: neque Respub. censetur id velle; quia expedit tyrannum non abundare pecunia, vt facilius eius iugum possit excuti. Sententia Christi est generalis, solum significans, Principi reddendum, quod ei debetur: non enim conueniebat, vt alterutram partem distinctè definiret.

6. Tertia Conclusio. Inferiores tamen Iudices à tyranno constituti, si eius tyrannidem non sustentent, aut iuuent, non peccant ius dicendo, modo alioqui omnia iure agant. Ratio est, quia nullam iniuriam faciunt Reipubli. & ipsa Resp. posito hoc rerum statu tacitè in eos consentit, cum illorum administratio vtilis sit communi bono. Rarò tamen fit, vt Iudices inferiores non cogantur multa iniqua mandata & sententias dare, & exequi.

7. Quæres, An tyrannus peccet peccato homicidij, quando malefactores secundum ordinem iuris interficit. Ratio dubij est, quia non habet publicam authoritatem, nisi quam inique vsurpat. Respond. Respub. tribuit illi tacitè authoritatem, dum consentit, & cupit, vt malefactores puniat, ac proinde non committit homicidium.

8. Dices. Etsi Respub. concedat illi tacitè hanc authoritatem, ipse tamen non intendit eâ vti, sed illa tantum, quam sibi assumpsit, & quam

reuera non habet: ergo est homicida. Respondeo ipse intendit vti omni authoritate, quam habet, ac proinde vtitur etiam authoritate à Repub. concessa.

QVÆSTIO LXI.

De diuisione Iustitiæ in commutatiuam, & distributiuam.

1. IVVS Thomas docet primò, iustitiam particularem rectè diuidi in has species. Secundo, ostendit in quibus differant, quod paucis explicandum est.

2. Prima Conclusio. Hæ duæ species differunt primum à Iustitia legali. Nam legalis respicit bonum commune, & singulos ciues benè disponit ad bonum Reipub. totius, vt supra dictum. Hæ autem species Iustitiæ particularis, respiciunt bonum priuatum, licet non eodem modo, vt iam dicam.

2. Secunda Conclusio. Hæ species differunt inter se quatuor modis. Primò, quia iustitia commutatiua disponit priuatum hominem ad priuatum, vel eos, qui se instar priuatorum habent. Distributiua disponit communitatem: vel eum, qui communitatem repræsentat, ad priuatum. Secundò, illa versatur circa commutationes: hæc circa distributiones. Tertio, illa spectat conditionem rei alterius, vt ei reddat æquale: hæc conditionem personæ, vt sitne diues, an pauper: nobilis, an ignobilis? doctus, an indoctus? idoneus ad officium, an ineptus? vt secundum proportionem illarum conditionum fiat distributio. Quarto, finis intrinsecus illius est constituere æqualitatem inter datum & acceptum: huius finis est constituere æqualitatem inter proportionem, & proportionem vt eadem sit proportio inter res, quæ distribuuntur, quæ est inter conditiones personarum, quibus fit distributio. Hinc patet, quando militi datur stipendium, vel operarijs publicis merces à Repub. pro cuiusque merito, non dari per iustitiam distributiuam, sed per commutatiuam; quia non spectatur conditio personarum, sed operarum, quas præstiterunt, & nihil aliud intenditur, quam vt in singulis constituatur æqualitas rei ad rem, scilicet mercedis ad laborem. Vnde Respub. in tali casu non comparatur ad illos vt totum ad partem, sed vt pars ad partem, & ciuis ad ciuem: subit enim rationem vnius personæ conducentis operas singulorum.

3. Dices. Cum sit distributio bonorum communium secundum conditiones personarum, videtur etiam fieri per iustitiam commutatiuam; ac proinde æqualitas proportionum inter multos non videtur esse propria Iustitiæ distributiuæ. Antecedens patet, quia si distributor aliquem fraudauerit, minus dando, quam postulabat eius conditio, tenetur ad eius restitutionem per iustitiam commutatiuam, vt docet D. Thom. qu. sequenti art. 1. ad 3. ergo Iustitia commutatiua fuit violata: ergo talis distributio pertinet ad iustitiam commutatiuam. Respondeo. Æqualitas proportionum non resultat per accidens, sed primario intenditur à Iustitia distributiua tanquam finis intrinsecus, sicut æqualitas rei ad rem primario intenditur à Iustitia commutatiua. Fit tamen aliquando, vt Iustitia distributiua in sua functione includat commutatiuam, nempe quando fit distributio rerum, quæ stricto iure debentur, iuxta personarum conditionem, vt si quis relinquat centum aureos distribuendos studiosis alicuius col-

legij pro cuiusque inopia, vel eruditione, tunc enim distributor lege Iustitiæ commutatiuæ obligatur erga singulos, quamuis erga omnes teneatur seruare formam Iustitiæ distributiuæ, vt sit ea proportio eleemosynæ ad eleemosynam, quæ est inopiæ ad inopiam. Vnde si alicui pauperiori minus dederit, tenebitur ex iustitia commutatiua restituere ad iustã proportionem, non secus, ac si donator ei reliquisset in particulari 10. aureos, & distributor solum dedisset quinque. Hoc ipso enim, quod donator vult talem proportionem strictè seruari, singulis implicitè assignat certam summam iuxta proportionem inopiæ, quæ singulis debetur lege Iustitiæ commutatiuæ. Ex dictis colliguntur duæ regulæ. Prior, quando diuiditur aliquid stricto iure debitum, concurrunt in eodem actu Iustitia commutatiua & distributiua. Cõmutatiua, quatenus respicitur, vt detur vnicuique æquale iuri, quod habet. Distributiua, quatenus respicitur, vt vnicuique detur secundum proportionem suæ dignitatis; quare minus dando quam oportet, violatur vtraque Iustitia: Commutatiua, quatenus non datur æquale iuri, quod alter habet: distributiua, quatenus non datur secundum proportionem dignitatis. Posterior regula, quando fit distributio rerum, quæ stricto iure non debentur secundum conditionem personarum; tunc Iustitia distributiua non includit commutatiuam, vt fit in distributione beneficiorum, & officiorum, quæ debẽt quidem conferri dignioribus, non tamen ita, vt ipsi ius strictum ad illa habeant. Vnde non fit ipsis iniuria, quæ ad restitutionem obliget, etiamsi alijs conferantur. Peccat tamen distributor contra Iustitiam distributiuam, de quo plura infra qu. 63. de acceptione personarum.

QVÆSTIO LXII.

De restitutione.

DICAM primo, de restitutione in genere. Secundò, de restitutione ratione iniustæ acceptionis. Tertio, de restitutione ratione rei acceptæ. Quarto, de restitutione ratione contractus. Quinto, de ordine seruando in restitutione. Sexto, de excusantibus à restitutione. Ad hæc sex capita possunt omnia reuocari, quæ à D. Tho. & alijs disputantur.

QVÆSTIO I.

Quid sit restitutio?

1. PRima Conclusio. Restitutio ex vsu Theologorum nisi aliud est, quam rei acceptæ redditio, vel damni illati compensatio. Hinc patet esse actum Iustitiæ commutatiuæ, vt etiam docet D. Thom. ar. 1. quia huius Iustitiæ officium est, constituere æqualitatem inter datum & acceptum: inter damnum & compensationem.

2. Dices. Si quis peccet contra Iustitiam distributiuam, tenetur etiam restituere: ergo restitutio non est actus solius commutatiuæ. Respondeo, in actu distributionis sæpè continetur debitum Iustitiæ commutatiuæ, vt supra dictum est. Vnde non est mirum, si per Iustitiam commutatiuam instaurari debeat.

3. Secunda Conclusio. Restitutio differt à solutione, quod non omnis solutio sit propriè restitutio nec contra. Dicimur enim soluere, quod ex voto, iuramento, charitate, aut misericordia debitum est; non tamen propriè dicimur restituere. Et è contrario, qui reddit depositum, restituit; non tamen soluit.

4. Tertia Conclusio. Differt etiam à satisfactione. Primo, quia satisfactio latius patet: omnis enim restitutio est satisfactio, non contra. Secundo, satisfactio respicit personam, dum præstat id, quod alteri satis est; etiamsi non sit æquiualens debito: Restitutio autem respicit rem, dum præstat æquiualens, vel rem ipsam exhibet. Tertiò, satisfactio propriè fit pro iniuria illata, & honore violato, quamuis nihil damni illatum sit. Restitutio autem propriè locum habet, vbi damnum illatum est, vel res alterius ablata. Quarto, satisfactio fit etiam pro damno irreparabili, restitutio solum pro reparabili

QVÆSTIO II.

An restitutio sit necessaria ad salutem?

1. GVido Carmelita refert Græcos docuisse restitutionem iniquè ablatorum non esse necessariam ad salutem, sed sufficere eleemosynam ex illis datam. Nam Luc. 11. Cum Christus dixisset Pharisæo; quod intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate; Subdit, verumtamen quod superest date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Hinc videtur colligi eleemosynam sufficere ad expianda peccata Iustitiæ, ac proinde restitutionem non esse necessariam.

2. Prima Conclusio. Restitutio externa est necessaria ad salutem, si facultas suppetit: si autē nō suppetit, nō est necessaria. Ita Au. ep. 54. ad Mac. Prima pars probatur, quia non restituere, cùm possis, est voluntarie nocere, & facere iniuriam proximo, quia impedit eum ab vsu & possessione rei suæ, vel debitæ. Atqui necessarium est ad salutem, vt nemini voluntariè noceamus, aut iniuriam faciamus, vt ex multis scripturis constat; ergo necessaria est restitutio. Ad locum Lucæ Respondeo, si argumentum ex illo sumptum quicquam valeret, etiam probaret pœnitētiam non esse necessariam furibus, & latronibus. Itaque Christus non vult significare eleemosynam sufficere, sed esse optimam dispositionem ad munditiem animi. q. d. Date eleemosynam pro vestra facultate, & facilè mundabimini, quia disponetur animus ad veram pœnitentiam, & restitutionem. Altera pars conclusionis probatur, quia non obligatur ad impossibile.

3. Secunda Conclusio. Etiamsi externa restitutio non sit necessaria, quando facultas non suppetit, propositum tamen restituendi est necessarium. Ratio est, quia ad remissionem peccati necessaria est contritio, vel saltem attritio cum Sacramento: hæc autem continet propositum restituendi: tum quia continet dolorem de peccato iniustæ oblationis, in quo dolore continetur implicitè propositum restituendi: tum etiam quia continet propositum emendationis, & seruandi diuina præcepta, inter quæ est præceptum restituendi.

4. Quæres. Quale præceptum sit restitutionis: affirmatiuum, an negatiuum? Multi dicunt esse negatiuum, quia idem est dicere restitue,

& ne detine alienum. Sed verius est esse affirmatiuum. Primo, quia præcipitur actus positiuus. In negatiuo solum præcipitur abstinentia ab aliquo actu positiuo. Nec obstat, quod interdum videatur fieri restitutio sola cessatione detinendi, vt si deseras domum, vel agrum, quem vi occupasti, quia hæc cessatio eò dirigitur, vt alter rem suam consequatur, & fiat æqualitas, & sic habet terminum positiuum. Vnde est instar actionis positiuæ, qua impletur præceptum affirmatiuum. Secundò, quia non obligat pro omni tempore, sed solum, quando est opportunitas restituẽdi: Negatiuum autem obligat pro omni tempore. Illud autem præceptum, ne detine alienum, in re potius est affirmatiuum, quam negatiuum, quia non potest seruari, nisi per actum positiuum, neque obliga pro omni tempore. Nota tamen preceptum restituendi nasci ex illo negatiuo Nō furtum facies. Vnde hoc ipso, quo præscribitur, Non furaberis præscribitur etiam, vt non detineas, si potes reddere, & consequenter vt restituas, quia actus restitutionis est necessarius ad non retinendum alienum.

QVÆSTIO III.

Vnde nascatur obligatio restitutionis?

1. PRima Conclusio. Si propriè loquamur, oritur ex duplici capite, nempe vel ex iniusta acceptione, vel ex re accepta siue iustè, siue iniustè. Ita D. Thom. & Caiet. art. 6. & 7. Couarr. ad regul. Peccatum p. 2. in Principio. Per iniustam acceptionen intelligo non solum furtum: sed etiam quoduis damnum per homicidium, adulterium, stuprum, furtum, infamiam, siue alio modo iniquè illatum: quicunque enim alteri damnum infert, aufert aliquid ab eo, & sic dicitur teneri restituere ratione iniustè acceptionis. Per rem acceptam intelligo non solum eam, quæ à Domino ablata est, vt equus, vestis, pecunia, sed etiam eam, quæ ex Iustitia alteri debetur, & apud me manet, vt legatum alteri, vel venditum, quod apud me est. Quod etiam ex priori capite nascatur obligatio restitutionis, probatur: quia qui damnum intulit, violauit æqualitatem, quam poscit Iustitia commutatiua: ergo, vt illam resarciat, tenetur lege Iustitiæ ad restitutionem, etiamsi nihil emolumenti acceperit. Quod etiam ex secundo capite patet, quia qui habet rem alterius, etiamsi nullam iniuriam intulerit, habet tamen plus quam suum, & verus Dominus tantumdem habet minus, quam suum: ergo vt fiat æqualitas Iustitiæ, per quam tribuitur cuique suum, debet Domino restitui.

Dices. Qui obligatur ex stipulatione, non tenetur ex altero horum capitum: ergo hæc duo non sufficiunt. Resp. per sequentia, sit ergo

2. Secunda Conclusio. Si nomen restitutionis generatim sumatur pro omni redditione, qua res ex Iustitia debita redditur, vel in seipsa, vel in æquiualente, sic assignanda sunt tria capita obligationis restituendi. Primũ, ex iniusta acceptione, seu dãno illato. Secundum, ex re accepta iustè, vel iniustè. Tertium, ex contractu. Nam mutuũ, & pretium rei emptæ, & simila, nō debẽtur propriè ratione rei acceptæ (nã fieri potest vt hæc non extet) sed ex contractu. Nota inter hæc tria capita esse magnum discrimen: quando enim aliquod debetur ex iniusta acceptione, vel ex contractu manet obligatio restitutionis, etiamsi res debita pereat, sine nostra culpa,

quando verò debetur tantum ratione rei acceptæ, non manet obligatio rei absque culpa nostra pereunte, vt patet in deposito. Ex his plurima possunt deduci, vt patebit ex sequentibus.

DE RESTITVTIONE RATIONE *iniustæ acceptionis.*

OBligatio restitutionis oritur Primò, ex iniusta acceptione, seu damno illato, vt dictum est. Potest autem damnum inferri. Primò, in bonis animi, siue naturalibus, siue supernaturalibus. Secundò, in bonis corporis & membrorum. Tertiò, in bonis famæ & honoris. Quartò, in bonis fortunæ. De singulis dicam ordine.

QVÆSTIO IV.

An teneatur restituere, qui priuat alium aliquo sensu, vel vsu rationis per iniuriam, v. g. si quis veneno, philtro, aut alio modo priuet aliquem vsu rationis, aut sensu, siue interno, siue externo: quæstio est, ad quod teneatur?

1. DOminicus Soto l. 4. qu. 6. art. 2. ad 1. & quidam alij putant pro his damnis præcisè consideratis faciendam esse restitutionem pecuniariam arbitrio boni viri.

2. Conclusio. Verius videtur talem non teneri ad restitutionem præcisè pro ipso damno sensuum, vel vsus rationis; sed tantum pro damno temporali, quod inde sequitur, vt si non possit eam artem vel functionem obire, qua lucrum faciebat. Colligitur ex Gomez tom. 3. cap. 6. nu. 12. vbi probatur cicatricem, & deformitatem ex iniuria remanentem, non posse æstimari à Iudice, vel offenso, quia sicut liber homo nullam recipit æstimationem: ita nec cicatrix, vel deformitas eius, quod expresse habetur L. fin. ff. de his, qui deiecerint, vel effuderint. Idem docet Nauar. c. 15. num. 19. & multi alij infra citandi. Ratio est, quia hæc damna nullo pretio sunt æstimabilia: sunt enim in bonis, quæ supremum locum in bonis humanis tenent, neque quidquam est in hominum potestate, quod his censeatur æquiualens. Vnde per pecuniam non potest fieri compensatio. Itaque pro his satis est pœnitentia coram Deo, cum petitione veniæ pro iniuria illata. Vide infra qu. 11.

QVÆSTIO V.

An teneatur restituere, qui alterum læsit in bonis animæ, pertrahendo ad peccatum.

1. PRima Conclusio. Qui alterum metu, vel fraude pertraxit in peccatum, tenetur ipsum ex iustitia suæ libertati restituere, & vim fraudemque tollere, ne ille in posterum simili modo peccet. Est communis. Probatur, quia minari, vel vim inferre est contra iustitiam, si sine iusta authoritate fiat, quæ nunquam iusta esse potest, dum quis ad peccatum cogitur.

cogitur. Similiter contra iustitiam est, decipere alterum falsa doctrina circa fidem, mores, vel artes humanas: sicut enim quisque habet ius iustitiæ, ne ab alio lædatur in corpore: ita etiam, ne inuitus lædatur in anima per errorem aut deceptionem: ergo qui illum inuitum lædit in anima, violat ipsius ius: ergo contra iustitiam facit: ergo lege iustitiæ tenetur cessare, & quod fecit quasi infectum reddere: ergo tenetur vim tollere, minas remittere, & fraudem patefacere.

2. Dices. Hoc quidem verum est, quando quis fraude pertraxit aliquem in errorem, qui error versatur in materia iustitiæ, vt v.g. circa contractum, vel restitutionem: tunc enim ex iustitia tenetur errorem tollere, quando autem error versatur in materia fidei, temperantiæ, & similium virtutum, tunc non tenetur lege iustitiæ, sed solum lege istius virtutis, circa cuius materiam decepit. Ratio est, quia eodem præcepto, quo quis tenetur nihil sciens facere contra aliquam virtutem, eodem tenetur nihil contra illam suadere, vel docere: tam enim est contra rationem consulere malũ, quã facere. Resp. Sẽper tenetur lege iustitiæ errorẽ tollere, qui alterũ in errorẽ induxit, siue sit in materia iustitiæ, siue aliarum virtutum: hoc enim cõuincit argumentũ nostræ concl. Ratio autẽ in contrariũ allata hoc solum probat, eum qui sciens suadet falsum in materia fidei, vel temperantiæ, peccare contra has virtutes, quod verissimum est. Non tamen probat, eum non peccare etiam contra iustitiam. Nam si aliquem sine fraude, & non inuitum perduceret ad infidelitatem, aut intemperantiam, peccaret contra fidem & temperantiam: ergo quando fraude vtitur, peccat contra iustitiam.

3. Hinc colligitur primò, si quis putaretur non inuitus, sed voluntariè deceptus, (quomodo multi iam ad hæreses pertrahuntur auidi nouitatis, & prurientes auribus) non nasci obligationem ex lege iustitiæ ad errorem docendum, sed tantum ex lege illius virtutis contra quam fuit alteri auctor peccandi, & ex lege correptionis fraternæ. Idem dicendum, si deceptus cognoscat aliunde veritatem: tunc enim deceptor non tenetur ex iustitia contrarium suadere. Ratio est, quia iam ablatus est error intellectus, ratione cuius deceptor cẽsebatur causa operis mali; ergo si alter adhuc pergat in opere malò, non id facit ex ignorantia, sed ex propria malitia: ac proinde non potest imputari deceptori. Nisi fortè varijs suasionibus animum ipsius inflexerit ad malum: tunc enim tenetur, quantum in se est, suadere contrarium, quamuis aliter sciat aliundè veritatem. Ratio est, quia non solum ignoratione veritatis, sed etiam tua suasione fuit inclinatus in malum: ergo nisi contrarium suaseris, censeberis adhuc causa mali operis, ratione effectus relicti in animo ipsius, nempe ratione inclinationis prauæ, & propositi tua suasione excitati.

4. Secunda Conclusio. Qui tamen alterum pertraxit ad peccatum, siue prece vel pretio, siue vi vel fraude, non tenetur ex iustitia curare vt conuertatur: tenetur tamen ad id lege charitatis, idque magis quam alij. Ita Dom. Sotus l.4.q.6.a.3.ad 1. Sylu.v.restitutio,3.q.2. Petrus Nauarr.c.2. num.1.& alij recentiores, contra Scotum, & Adrianum. Probatur primò, de eo qui prece vel pretio induxit, siue vi & fraude. Nam qui ita induxit non abstulit aliquid ab inuito, cum iste inductus sciens & prudens peccarit: ergo non est illi illata iniuria. Secundo, probatur generatim de omni eo, qui induxit ad peccatum etiam vi & fraude, quia nemo tenetur ex iu-

ſtitia ad reſarciendum damnum ei, qui cenſetur illud condonare; ſed is qui à te inductus eſt ad peccatum, poſtquam ſcit ſe eſſe in peccato, & poſſe ope diuina reſurgere, & tamen non vult, cenſetur tibi damnum ſpirituale condonare, quia vult in eo permanere, & gratiam amiſſam velut ante oculos poſitam non vult recuperare. Confirmatur, quia is, qui inductus eſt in peccatum eſt principalis & directa cauſa damni ſpiritualis, & tamen non tenetur lege iuſtitiæ, eo quod ſibijpſi cenſeatur condonare: ergo nec is, qui eſt cauſa remota, tenetur ex iuſtitia, cum alter condonet. Quod tamen lege charitatis præ cæteris teneatur, patet; quia æquitas poſtulat, vt is, qui eſt auctor mali præ cæteris, etiam laboret præ cæteris, vt tollatur malum. Puto tamen hanc obligationem, quatenus præ cæteris obligatur, non eſſe ſub mortali, vt docet Nauar. l. 5. Conſil. tit. 3. Conſil. 2. n. 4. Ratio eſt quia charitas non obligat ad correptionē ſub mortali, niſi in neceſſitate, quando etiam alij obligātur: ergo pręcęteris non tenetur ſub mortali.

5. Tertia Concluſio. Si is, qui fraude inductus eſt in errorem, facit opus malum, priuſquam veritatem cognouerit, imputatur cōſu'tori, qui decepit, quamuis qui fecit, ob ignorantiam inculpatam non peccarit. Ratio eſt, quia conſultori hoc opus eſt voluntarium, cum ſciat eſſe prauum: ei autem qui facit eſt prorſus inuoluntarium, qua malum; quia omnino eius prauitatem ignorat. Vnde ſi eſt homicidium, vel mutilatio, conſultor irregularitatem incurret, non executor.

QVÆSTIO VI.

An teneatur reſtituere, qui auertit aliquem ab ingreſſu vel ſtatu Religionis?

1. POteſt aliquis abduci à Religione. Primò, vi vel fraude. Secundò, ſolis precibus, aut ſuaſionibus. Item poteſt eſſe quæſtio de reſtitutione vel perſonæ, vel commodi temporalis.

2. Prima Concluſio. Qui Nouitium ſine vi & fraude extraxit, non tenetur ex iuſtitia Religioni aliquid reſtituere, etiamſi malo animo fecerit, & grauiſſimè peccarit. Ita Dominic. Sot. libr. quarto quæſt. 6. art. 3. Petrus Nauarr. l. 2. c. 2. nu. 25. & alij contra Adrianum. Ratio eſt, quia Religioni non eſt facta propriè iniuria. Nam ante votorum acceptationē, Religio nō habet ius ad perſonas, quamuis ipſæ voto ſe obſtrinxiſſent, vt in votis realibus & in omni promiſſione accidit. Atqui votorūacceptatio nō fit in nouitiatu, ſed poſtea: ergo religio non habet ius ad Nouitios: ergo qui Nouitios abducit, non facit iniuriā Religioni. Hinc patet illū etiā non teneri ad compenſandam vtilitatem temporalem, quam Religio ſperabat à Nouitio, quia non habet ius ad eam, niſi mediante libera voluntate Nouitij, quam alter in ſua libertate, reliquit, dum nullam vim, vel fraudem adhibuit. Dixi non teneri ex iuſtitia, quia ex æquitate quadam, ſeu decentia tenetur illum hortari ad bonum propoſitum reſumendum, vt reparet magnum illud bonum quod in animo eius deſtruxit.

3. Secunda Concluſio. Qui vi vel fraude abduxit aliquem à Religione, ſiue Profeſſum, ſiue Nouitium, non tenetur ex iuſtitia, vel alio præcepto ipſe ingredi, ſed tenetur vim tollere, & fraudem aperire, & ſuadere reditum. Quod ſi ille redire nolit, vel procul abſit, vt conueniri non poſſit, tenetur ex æquitate quadam alium inducere ſi commodè poteſt: non tamen ex iuſtitia. Prima pars, quod non teneatur ipſe ſeductor ingredi,

probatur: tum quia ipse fortè non est aptus: tum, quia status Religionis debet liberrime acceptari: est enim status perfectionis, quæ non nisi liberis, minimeque coactis functionibus acquiritur. Vnde par est, vt eius obligatio non nascatur ex vllo delicto, sed tantũ ex spontaneo voto. Hinc fit, vt etsi ob delictum possit quis includi in Monasterium ad agendam pœnitentiam, non tamen possit cogi, vt Religionem profiteatur. Secunda pars, quod teneatur vim & fraudem tollere, patet ex dub. præced. Tertia pars, quod ex æquitate teneatur alium inducere, patet ex dictis: cum enim Deo & Religioni subtraxerit obsequium illud, quod ille præstabat par est vt compenset eo modo, quo potest. Quod tamen non teneatur ex iustitia, probatur primo, quia nec ipse Religiosus ex iustitia tenetur redire, sed solum ex voto Religionis, vt quidam volunt. Secundò, etiamsi teneretur ex iustitia redire (quod verius videtur) tamen auctor non tenetur ex iustitia, nisi vim & fraudem tollere, & suadere reditum. Nam aliter non potest personam restituere. Vt autem alium huius loco restituat, nec moribus receptum est, nec iustitia postulat, quia capessere Religionem non est persuasionis humanæ: sed pendet ex inspiratione diuina. Tertio, quia Monasterium non possidet Religiosum tanquam mancipium, pro quo si abductum fuerit, vi vel fraude debet aliud restitui, sed tanquam filium, pro quo abducto, vel occiso, non restituitur alius.

4. Tertia Conclusio. Qui nouitium vi vel fraude seduxit, & auertit à Religione profitenda, tenetur ex iustitia Monasterio compensare quantum valebat spes illa commodi temporalis, quod ex ipsius hæreditate, donatione, vel industria expectabatur. Ratio est, quia qui aliquem impedit vi, fraude, mendacio, metu, ne tibi relinquat legatum, hæreditatem, aut ne tibi conferat beneficium, quod proposuerat conferre, tenetur tibi ad restitutionem, quanti spes illa iudicio prudentum æstimatur: Etsi enim tu non habeas ius ad beneficium, vel ad legatum istud, habes tamen ius, ne alteri ~~ius~~, vel fraus fiat in tuum detrimentum. Pari modo Religio ius habet, ne vi aut fraude auertas eum, qui statuit ingredi: ergo qui ita auertit, violat ius Religionis: ergo tenetur ad restitutionem damni consequentis, qua parte pretio illud est æstimabile. Nota tamen si restituit illum suæ libertati, & fraudem aperuit eo tempore, dum adhuc illi est integrum redire, probabile est non amplius teneri, quia in posterum non censebitur causa damni Monasterio, sed Nouitius solus sponte non rediens. Idem dicendum, si Nouitius ille fraudem aliquo modo aduertit, quia tunc non fuit egressio inuoluntaria. Quod si non amplius sit ei integrum redire, vt si interim contraxit matrimonium, vel alia ratione impeditus est, tenebitur deceptor, quanti spes illa Monasterij æstimabitur, quia censetur causa damni in posterum.

5. Quarta Conclusio. Qui vi vel fraude abduxit Professum à Religione, tenetur Monasterio compensare vtilitatem temporalem, quam ipse conferebat, non tamen si precibus, vel consilio, absque vi & fraude id fecit. Ita Petrus Nauar. supra numer. 23. & Salonius quæst. 62. articul. 2. Prima pars patet, quia iniustè causam damni attulit, & quidem multò magis, quam qui Nouitium abduxit. Nam Professus est iam adstrictus Religioni, & tenetur, ac vult pro Religione laborare, & inde prouenit vtilitas, quæ percipitur ex eius concionibus, confessionibus, lectionibus. Hic tamẽ aduertendum Primò, An reuera damnũ sit acceptũ:

si enim Professus ille, qui abductus est, tantum consumebat, quantum lucrabatur, aut si alius, quidem præstat, in eius locum commodè subrogari possit, non est opus restitutione. Secundò, postquam suæ libertati restitutus est, detecta fraude, vel vi laxata, abductor in posterum non teneatur restituere, sed solum pro eo damno, quod datum est, durante vi & fraude. Ratio est, quia in posterum non ipse, sed Religiosus nolens redire censetur causa damni. Secunda pars probatur, quia Religiosus non tenetur ex iustitia laborare, & procurare vtilitatem monasterij, sed tãtum ex obediẽtia, & religione. Vt docet Bannes q.61.a.2.dubit.6.& alij. Vnde si nolit laborare, non peccat contra iustitiam: ergo qui suadet illi absque vi & fraude vt non laboret, non peccat etiam contra iustitiam; ergo non tenetur restituere.

6. Dices primò. Qui seruo emptitio suadet fugam, vel otium, tenetur Domino ad restitutionem: ergo etiam qui Monacho suadet. Respondeo primò, quoad fugam non est eadem ratio serui & Monachi. Nam seruus est principaliter ad commodum Domini, & est quasi possessio ipsius sicut iumentum: Monachus autem non est principaliter ob temporale commodum sui Prælati, aut monasterij, sed ob suum bonum spirituale, nec possidetur à Prælato tanquam seruus, sed subest tanquam filius, vt ab eo ad salutem suam rectè dirigatur. Resp. Secundo, quoad otium est eadem ratio vtriusque: sicut enim Monachus non tenetur ex iustitia, sed ex obedientia laborare: ita & seruus emptitius. Aliud est de seruo mercenario. Vnde qui Monacho, vel seruo emptitio suadet otium, aut cessationem ab opere, peccat quidem grauiter; non tamen contra iustitiam. Nam actiones illorum non sunt debitæ superiori ex lege iustitiæ, sicut actiones mercenarij, sed ex lege obedientiæ.

7. Dices secundo. Qui Monacho suadet fugam, facit iniuriam Monasterio & ex hac iniuria sequitur damnum: ergo tenetur de damno. Resp. negando consequentiam; quamuis enim faciat iniuriam suadendo egressum vel fugam, non tamen suadendo otium, ac proinde non tenetur ad compensationem damni, quod ex otio sequitur. Confirmatur ex facto ipsius Monachi: hic enim etsi faciat iniuriam Religioni egrediendo, & ex hac iniuria sequatur damnum; non tamen tenetur ad compensationem illius damni. Ratio est, quia etsi egredi sit iniuria, non tamen iniuria est nolle procurare vtilitatem temporalem, eo quod non teneatur ad hoc ex iustitia, vt dictum est, sed ex obedientia. Vnde non omne damnum sequens ex iniuria obligat ad restitutionem, sed solum illud, quod ita sequitur, vt per ipsam actionem iniuriosam inferatur, quod hic non fit. Nam quamuis suadere egressum sit iniuria, quatenus hic actus suadendi est causa egressionis: non tamen est iniuria respectu damni secuti, quia hoc damnum immediatè dependet ex libera voluntate Monachi: non autem ex consilio suadentis. Secus esset si vi aut fraude egisset: tunc enim damnum sequeretur immediatè ex iniuriosa actione: non ex libera voluntate Monachi qui vi vel fraude inductus esset.

QVÆSTIO VII.

An homicida, vel mutilator teneatur restituere?

1. PRima Conclusio. Tenetur primò, soluere omnes expensas factas in curatione læsi, quia earum ipse causa efficax fuit. Secundò, tenetur restituere, non quidem quantum alter erat lucraturus, sed quantum illa spes lucri valebat, si quæstum aliquo officio, vel artificio faciebat: ijs tamē detractis, quæ alter consumere solebat, si obijt: quæ enim ipse consumebat, non possunt censeri in lucris ad hæredes prouenientibus, v. g. spes lucri æstimetur centum coronatis, id quod consumpturus erat æstimetur 60. supersunt tantum 40. restituendi. Vide Cou. l. 2. var. reso. c. 10. n. 7. & Sot. l. 4. qu. 6. ar. 3. ad 3.

2. Secunda Conclusio. Si homicida, vel qui damnum intulit, moriatur, tenentur hæredes ex eius bonis restituere. Ratio est, quia hæredes succedunt in locum defuncti, & in omnia eius bona & iura; ergo etiam in omnes eius obligationes, quibus ex iustitia obligabatur.

3. Dices. Contrarium colligitur ex L. ex iudiciorum, ff. de accusationibus, vbi dicitur pœnam pecuniariam, quæ descendit à delicto, non transire ad hæredes lite non contestata. Respon. Loquitur de pœna propriè dicta, qua per sententiam puniendus erat, qui crimen contraxerat, quæ pœna non debetur ante sententiam, neque ab homicida, neque ab eius hæredibus. Ita Couar. supra.

QVÆSTIO VIII.

Quomodo æstimatio futuri lucri facienda sit?

1. RAtio dubij est, quia nemo potest scire quamdiu victurus fuisset is qui occisus est, ergo nemo potest scire quantum lucrum fuisset facturus: ergo æstimatio illius lucri non potest designari.

2. Prima Conclusio. Probabile est hanc æstimationem faciendam esse iuxta dispositionem iuris ciuilis, quæ habetur L. Computationi, ff. ad legem faciendam. Ita Couar. l. 2. varia. resol. c. 10. nu. 7. & Angelus v. restitutio 1. §. homicida. In hac lege certum tempus constituitur futuræ ætatis æstimandæ, vt si quis sit annorum 30. vel infra, is putetur adhuc victurus 30. si sit 35. putetur victurus 25. Si sit 40. adhuc 20. Si 50. adhuc 10. semper diminuendo vsque ad 60. Hæc tamen sententia non omnino satisfacit. Primò, quia lex illa loquitur tantum de alimentis alicui ad vitam legatis: ergo non videtur ad nostrum casum extendenda. Secundò, quia in foro conscientiæ spectandæ sunt multæ aliæ circumstantiæ, ex quibus æstimandum est tempus, & lucrum futuræ ætatis. Tertio, quia iuxta illam legem nihil teneretur restituere, qui occideret sexagenarium, quod est contra omnem æquitatem. Nam fieri potest, vt adhuc sit validus & putetur diu victurus.

3. Secunda Conclusio. Hæc potius regula seruanda est vt illud restituatur, quod viri probi & prudentes spectatis omnibus circumstantijs iudicauerint esse æquum. Nota tamen si quis vel naturali, vel alias iusta morte erat è medio tollendus, qui iniustè præueniret, non teneretur ad restitutionem, quamuis iniustitiam committeret, vt docet Petr.

Nauar. l. 4. c. 1. num. 78. Ratio est, quia non infert damnum pecuniarium. Nam alter tam breui tempore nihil erat lucraturus: dixi iusta morte, quia si erat iniustè interficiendus vel à latrone, vel etiam à magistratu, & ego præueniam, omninò teneor restituere. Ratio est, quia alter qui eum iniustè interfecturus erat, fuisset obligatus restituere: ergo si ego præueniam, similiter obligabor. Nam per hoc, quod alius eum iniustè statuerat interficere, non amittit ius viuendi, aut lucri faciẽdi, sicut amittit per hoc quod naturaliter, aut iustè per magistratum perire debet.

QVÆSTIO IX.

Quid teneatur restituere qui modum iustæ defensionis excessit?

1. PRima Conclusio. Qui ab altero fuit prouocatus ad pugnam, etiamsi modum fortè excessit, non tenetur ad restitutionem. Ita multi recentiores. Ratio est, quia prouocans videtur ei condonare, dum facit ei potestatem, vt contra se agat, quantum potest. Idem docet Bannes qu. 62. ar. 2. dub. 6. vbi dicit eum, qui voluntariè se exponit periculo, prouocando alterum ad certamen, si occidatur, non esse iniustam occisionem respectu illius, sed solum respectu Reipub. vel Dei, qui est Dominus vitæ. Et paulò ante dicit talem renuntiare suo iuri, etiamsi damnum filiorum id cedat. Idem videtur dicendum, quando duo prouocant se vicissim, & pari consensu pugnam aggrediuntur.

2. Secunda Conclusio. Qui inuaditur ab altero sine prouocatione, si iustam moderationem notabiliter excedat, ita vt mortaliter peccet occidendo suum inuasorem, tenetur integrè damna compensare. Ita Nauar. ca. 15. num. 27. & alij. Ratio est, quia qui ita occidit, facit alteri iniuriam & est causa totius damni, sicut is qui dolo, vel lata culpa, est alteri causa damni.

3. Dices. Qui alterum iniustè aggreditur aperta vi, vel ex insidijs occidit, maiorem infert iniuriam quam qui aggressus, & rei indignitate commotus, occidit aggressorem: ergo ad maiorem tenetur restitutionem: ergo si hic integrè, alter non integrè tenetur compensare. Et ita sentit Angelus v. restitutio 1. §. homicida, & quidam alij. Respondeo negando consequentiam, quia quantitas restitutionis non debet æstimari ex quantitate iniuriæ; sed ex quantitate damni, per iniuriam mortiferam illati. Itaque cum hic interuenerit iniuria, quæ sit peccatum mortale, damnum integrè resarciendum est. Contrarium fit in pœna, quæ respondet iniuriæ, non damno. Vnde vbi fuit maior iniuria, maior quoque est pœna irroganda.

4. Tertia Conclusio. Qui inuasus ab altero potest fugere, vel aliter declinare, etsi id non faciat, sed debita moderatione se, vel sua defendens, occidat inuasorem, non tenetur ad restitutionem. Ratio est, quia non peccauit contra iustitiam, sed contra charitatem: non enim ex iustitia tenebatur fugere, vel à via declinare. Confirmatur, quia nemo ex sua malitia, qua vult alterum inuadere, acquirit ius in illum, quo illum obliget ad fugam, ita vt nisi fugiat, vel patiatur se interfici, censeatur ipsi facere iniuriam; sed solum tenetur fugere ex charitate, si sine honoris dispendio possit. Et Ecclesiasticus etiam tenetur lege religionis, ne videlicet non fugiendo aliquid committat, quod sanctitatem status ipsius dedeceat, lege tamen iustitiæ non magis tenetur, quam sæcularis.

5. Quarta Conclusio. Idem omnino dicendum est de eo,qui alium contumelia,vel alia iniuria affecit,si ab illo inuasus iusta ratione se tuetur; & illum occidat,non tenetur ad restitutionem. Ita Pet.Nau. l.2.c.3.num. 362.contra Nau.c.15.nu.7.Ratio est,quia is, qui iniuriam alteri intulit si armis ab eo inuadatur,potest se cum iusta moderatione tueri : præsertim venia petita,vel satisfactione oblata; quia tunc alter nullum ius habet eum inuadendi propria authoritate:ergo si eum occidat,non facit in hoc illi iniuriam. Confirmatur,quia inuasor non habet ius iustitiæ in alterum,vt ille se non defendat, vel vt fugam capiat, sed solum vt satisfactionem pro iniuria offerat : ergo si debita moderatione se defendens occidat inuasorem,non facit contra ius ipsius: ergo non peccat contra iustitiam.

QVÆSTIO X.

An quando homicida sustinuit pœnam talionis, debeat fieri damnorum compensatio?

1. ROsella v.Restitutio 3. & quidam recentiores docent,tum non requiri aliam compensationem, quod etiam videtur sentire Scot. 4. d.15.q.3.a.2.Gabr.ibid.q.15.ar.2.Angel.v.restitutio 1.§.Homicida: Et Adria.q.vlt.de restitut.

2. Prima Conclusio. Verius est in rigore omnia damna ex homicidio secuta ex bonis homicidæ esse resarcienda. Ita Nauar. c.15.num.25.Couar.l.2.Variar.resol.c.10.num.7.Gomez.to.3.c.3.num.37. & alij. Ratio est, quia pœna infligitur à Iudice, non vt damnum parti læsæ compensetur, sed vt iniuria legibus & Reip. illata vindicetur, alijsque terror incutiatur. Vnde etiam ea crimina,quę nemini damnum inferunt,pœna mortis puniuntur,vt Sodomia, grauis blasphemia, hæresis.

3. Secunda Conclusio. Quamuis hæc sententia in rigore sit vera, tamen contraria est probabilis,cùm hac limitatione, vt hæredes homicidæ, quando ipse in corpore plexus fuit, non teneantur in conscientia quicquam soluere, nisi hæredes occisi id exigant. Nam vsus communiter ita habet, vt pœnæ talionis censeantur acquiescere. Si tamen hæredes occisi exigant aliam compensationem,præter pœnam talionis(quod tamen honesti viri non solent facere) tum hæredes homicidæ videntur teneri,quia damnum iniustè datum non est reparatum per pœnam talionis.

QVÆSTIO XI.

An sit aliquid restituendum pro vita, membro, vel cicatrice?

1. ALiqui putant non solum pro damnis pecuniarijs ex læsione, vel homicidio secutis, restitutionem pecuniariam deberi, sed etiam præcisè pro damno vitæ, vel membri, vel cicatricis, idque arbitrio boni viri. Ita Sotus lib. 4. quæst. 6. art. 3. ad 3. Syluest.v.restitutio 3. quæst. 2. & fauet D. Tho. ar. 2. ad 1. Ratio est, quia qui non potest totum damnum integrè compensare, tenetur eo modo, quo potest, iuxta arbitrium prudentum. Secundo, quia alioqui sequeretur,teneri quempiam restituere pro vita bouis occisi,& non pro vita hominis:quod

tamen videtur absurdum, quia vita hominis est multò præstantior.

2. Prima Conclusio. Pro vita serui, vel animalis, debet fieri restitutio pecuniaria. Ratio est, quia illorum vita æstimatur pretio, quod ad æqualitatem rependi potest: ergo pro illa tantum soluendum est, quanti valet. Idem est de mutilatione, & cicatrice.

3. Secunda Conclusio. Nihil tamen pro vita, membro, vel cicatrice hominis liberi necessario restituendum est in conscientia. Ita Naua.c.15. nu.22. Ledesma in 4.dist.24.qu.25.art.2.dub. 7. Petr.Nauarr. lib.4.cap. 1. nu. 80. Couarr. li.2. Variar.resol.cap.10.nu.7. Gomez tom.3.cap.6. num.12. Et Glossa in c.1. de iniurijs & damno dato. Probatur primò, ex L.fi.ff.de his qui effuderint vel deiecerint, & L.ex hac lege ff.si quadrup. paup. fecisse dicatur. Nam in his legibus dicitur, liberum corpus nullam recipere æstimationem, ac proinde damna corporis liberi non posse pretio compensari, quia sunt supra omne pretium. Hinc probatur Secundo, quia restitutio, quæ debetur ex iustitia, reparat damnum illatum præcisè ad æqualitatem: ergo vbi damnum natura sua irreparabile est, non debetur restitutio lege iustitiæ.

4. Tertia Conclusio. Hinc patet primo, solum damnum pecuniarium, quod sequitur ex homicidio compensandum esse ex iustitia. Pro damno autem vitæ, & iniuria, solum deberi aliquam satisfactionem. Secundo, patet, si vir nobilis, aut alius occisus sit, qui nihil lucri faciebat, nihil esse restituendum, præter expensas in medicum factas. Tertio. Patet responsio ad contrariam rationem. Non enim omne damnum ex iustitia compensandum est, vt patet de damno spirituali, quod omnium est maximum, sed id solum, quod natura sua ad æqualitatem compensari potest. Neque mirum est si pro vita animalis fiat restitutio, nō autem pro vita hominis liberi. Hæc enim est supra omne pretium pecuniarium: non autem illa.

QVÆSTIO XII.

An sit aliquid restituendum pro expensis funeris?

Conclusio. Ordinariè nihil pro his expensis est restituendum, quamuis contrarium Nauar.c.15.n.22. teneat. Ratio, quia si naturali morte obijsset, nihilominus hæ expensæ fieri debuissent. Vnde per occisionem nihil damni ex hac parte illatum est, nisi fortè in acceleratione, eò quòd citius isti sumptus fieri debuerunt, quibus adhuc aliquid lucri facere debuisset. Sed hoc sub lucro cessante comprehenditur: vel nisi extra patriam, aut alieno loco occisus sit, vbi maiores sumptus, quam domi fieri debuerunt, quod pertinet ad damnum emergens.

QVÆSTIO XIII.

An animæ occisi aliquid restituendum sit ex iustitia?

1. Scotus, Gabriel, Adrianus & Angelus supra docent, si homicida subeat pœnam talionis, nihil amplius deberi pro vita occisi. Si nō subeat, debere illum satisfacere pro vita illius per eleemosynas, orationes, missas, & similia spiritualia.

2. Conclusio. Probabilius est, non obligari ex iustitia ad hanc restitu-

tionem; quamuis ex charitate, vel æquitate naturali, possit esse aliqua obligatio. Ita Sotus l.4.q.6.a.6.ad 3.& alij. Ratio est, quia bonum spirituale non potest esse precium rei temporalis: ergo non potest ex iustitia deberi pro damno vitæ.

3. Dices. Non debetur pro damno vitæ, sed pro eo, quod alterum priuauit facultate merendi, & satisfaciendi. Respondeo, facultas merendi est irreparabilis, sicut & ipsum meritum est amissum & irreparabile. Nam meum meritum non potest alteri donari, ità vt fiat ipsius. Secundo, priuatio huius facultatis non potest vllo opere nostro compensari, sicut nec vita.

QVÆSTIO XIV.

An tantum vxori & liberis, an etiam alijs restituendum?

1. MVlti putant non tantum, sed & creditoribus, & eis quos occisus alebat, faciendam esse restitutionem; quia per iniuriam impediti sunt. Sed hæc sententia est valdè difficilis in praxi.

2. Prima Conclusio. Probabilius est non teneri homicidam creditoribus defuncti. Ita Sotus qu.6.ar.3. ad 4. Lopez to. 1. c.47. & multi alij. Ratio est; quia creditor non habet ius in debitorem, nisi quantum extendunt se bona, quæ actu habet, vel quæ verisimiliter erat habiturus: ergo cum homicida restituit hæredibus ea, quæ ipse putabatur lucraturus, non facit iniuriã creditoribus. Hi enim possunt ab hæredibus petere solutionẽ.

3. Dices. Homicida tenetur filijs occisi: & hoc ideo, quia parens illis ex iustitia obligabatur: ergo cum etiam ex iustitia obligetur creditori, tenebitur ei homicida. Respondeo negando antecedens. Nam homicida tenetur filijs occisi, quia sunt quasi vna persona cum parente, ita vt censeantur damnum passi in bonis proprijs, quæ per parentem possidebant. Neque verum est parentem ex iustitia debere filijs, cùm solum teneatur lege pietatis.

4. Secunda Conclusio. Etiam probabilius est non teneri illis, quos occisus alebat ex liberalitate. Ita Sotus, & Lopez supra. Ratio, quia interfectus non tenebatur ex iustitia: ergo nec interfector; cùm ipsi non censeantur vna persona cum interfecto.

5. Dices. Qui per vim impedit, ne quis alteri benefaciat, tenetur illi de damno illius commodi sperati: at homicida per vim impedit: ergo. Respondeo. Maior vera est, si eo modo vim adferat, vt censeatur velle nocere alteri: hoc non fit in proposito, quia homicida qui interficit inimicum suum, non intendit damnum aliorum: hoc enim planè per accidens se habet ad mortem alterius.

6. Tertia Conclusio. Occisor solum videtur obligari parentibus occisi, filijs, & vxori. Ita Sotus l.4.qu.6.art.3. ad 3. Lopez cap. 62. Bannes quæst. 62. art. 2. dub. 6. & alij multi. Ratio est, non quia hæres succedit in iura defuncti (nam defunctus numquam habuit ius ad illam restitutionem, cùm obligatio restitutionis primum orta sit per ipsius mortem) sed quia parens & filius censentur vna persona. Similiter maritus & vxor. Vnde qui interficit Petrum, ille vxori, parentibus, & liberis damnum infert, eosque in re sua lędit. Nam veluti partem quandam abscindit, à qua illis strictissimo nexu proueniebat vtilitas. Itaque si filius interfe-

ctus sit, & parens debeat succedere, eo quod interfectus careat prole, ipsi restitutio facienda est. Idem dico de vxore.

7. Quæres. Si interfectus non habet parentem, vxorem, & liberos, sed tantum fratrem, qui illi succedat, an homicida illi teneatur. Respondeo probabile est nihil ei deberi, nisi ratione iuris, quod defunctus ante mortem acquisiuit, quod totum in hæredem etiam extraneum transit. Ratio est, quia nec est hæres necessarius; nec censetur vna persona cum eo, ac proinde non censetur læsus in re sua.

8. Quarta Conclusio. Si læsus interfectori omnia remittat, ad nihil tenebitur. Ita Sotus, & Bannes, & alij supra. Ratio est, quia filijs non fit iniuria per homicidam in bonis naturę, nisi quatenus læduntur in parente contra ipsius voluntatem: ergo quando parens condonat omne damnum, nullum ius eis remanet: sicut enim per eum acquirunt ius, ita etiam amittunt. Nihilominus non rectè faciet læsus, si cum habeat filios valdè egentes, condonat occisori omnem restitutionem, valebit tamen in conscientia, nisi aliqua lex positiua impediat.

QVÆSTIO XV.

Ad quid teneatur corruptor virginis?

1. PRima Conclusio. Si promisit illi coniugium, & eâ spe, seu conditione vsuram corporis impetrauit, tenetur eam ducere, etiamsi fictè promisisset. Est communis. Ratio est, quia hæc promissio facta est per modum contractus: ergo cùm ipsa ex parte sua compleuerit contractum, tenetur etiã ipse cõplere, prout exterius iudicio prudentũ sonat. Alioqui si tali beneficio vti liceret, infinitæ fraudes in humanis cõmercijs cõmitterentur. Excipiuntur tamen aliquot casus, quibus non tenebitur eam ducere, sed sufficiet alio modo damnum compensare. Primo. Si ipse longè sit nobilior, & opulentior, & hoc ipsa sciuerit. Tunc enim facilè potuit suspicari, ipsum simulatè nuptias promittere, vt eâ frueretur. Secundo, si ex alijs cõiecturis facilè deprehendi poterat, ipsum non sincerè agere. Tertio, si aliquod impedimentum legitimum interuenerit, vt si fiat eius affinis, si ducat aliam per verba de præsenti, si sacros ordines suscipiat, si graue aliquod damnum vel scandalum ex tali matrimonio sequeretur. In his enim casibus sufficiet damnum sarcire. Quarto, si contingat illam postea cum alio fornicari. Quinto, si dixerit se esse virginem, & nõ fuerit. In his duobus casibus nec tenetur eam ducere, nec damnum sarcire, qui ab ea deceptus est.

2. Secunda Conclusio. Si non promisit illi matrimonium, distinguendum est. Vel enim puella liberè consensit: vel vi & fraude inducta est. Si consensit, alter ad nihil ei tenebitur, quia volenti non fit iniuria, & illa est domina sui corporis. Si vi & fraude inducta est, alter tenetur vel matrimonio eam sibi coniungere, vel damnum reparare. Ita Nauar. c. 16. nu. 16. Sylu. v. Luxuria qu. 5. Antonin. p. 2. t. 5. c. 6. §. 1. Ratio est quia damnum tunc per iniuriam illatum est: ergo debet rependi. Hoc autem fiet vel matrimonio vel damni æstimatione.

3. Dices Primò. Quid si puella vel parens eius nolit admittere matrimonium, an tunc alter tenebitur damnum reparare pecunia; Respondeo affirmatè, præsertim cum vi vel fraude vsus sit.

4. Dices Secundò. Quid si ipsa velit matrimonium, an tunc alter tenebitur. Respondeo non tenebitur ante sententiam, sed sufficiet in foro conscientiæ damni illati compensationem præstare.

5. Dices Tertio. Quid si puella nullum damnum passa sit (quod fieri potest, si postea æquè commodis nuptijs potiatur) an tunc alter tenebitur? Respondeo. Non tenebitur, vt docet Nauar. c. 16. num. 17. 19. & multi recentiores. Ratio est, quia neque pro ablata pudicitia, vtpotè quæ irreparabilis est, & pretio non est æstimanda: neque pro damno secuto, cùm nullum reipsa secutum sit.

6. Dices quarto. Fuit periculum damni, quod precio potest æstimari. Respondeo periculum non obligat ad restitutionem, nisi damnum reipsa sequatur.

QVÆSTIO XVI.

Ad quid teneatur adulter?

1. POtest primo spectari iniuria, quam adulter facit marito adulteræ. Secundo, damnum, quod illi infert, quando ex adulterio nascitur proles, quæ debet educari.

2. Prima Conclusio. Pro sola iniuria, si nullum damnum secutum sit, non tenetur adulter quicquam restituere marito adulteræ; quia iniuriæ ab omni damno separatæ non debetur ex iustitia, nisi satisfactio per signa doloris, veniæ petitionem, & similia, quæ tamen locum non habēt, quando iniuria igoratur. Vnde nisi maritus rescifcat non tenetur adulter ad talem satisfactionem: hæc enim satisfactio non fit nisi ad placandum animum læsi. At quando læsus ignorat se læsum esse, non necesse habet placari.

3. Dices. Quid si maritus sciat se læsum, & non velit esse contentus tali satisfactione, sed exigat satisfactionem pecuniariam. Respondeo alter non tenetur eam præstare. Primo, quia non iutulit damnum pecuniarium, ac proinde priuata authoritate non potest ab eo exigi satisfactio pecuniaria. Secundò, quia hæc transactio pro iniuria adulterij iure est interdicta, vt patet L. Transigere C. de trāsact. & L. Miles. ff. ad leg. Iul. de adul. Ratio prohibitionis est, ne maritus videatur suæ vxoris lenociniū facere, & eius corpus ad quæstum tanquam leno prostituere. Si tamen maritus occultè transigeret cum adultero sine scandalo, non videretur peccare, neç ad restitutionem teneri, quia leges illæ magis pertinent ad Iudices, ne concedatur actio ob præsumptionem lenocinij, quam ad priuatos.

4. Secunda Conclusio. Si proles secuta sit ex adulterio, adulter non tenetur ad vllam damni compensationem, nisi ei moraliter certum sit esse suam prolem. Non est autem moraliter certum, quamdiu habet probabilem rationem dubitandi de contrario. Est communior. Ratio est, quia in dubio melior est conditio possidentis: ergo si adulter probabiliter dubitat, an proles sit ipsius, non tenetur se spoliare suis pecunijs, quas possidet ad alendam prolem.

5. Tertia Conclusio. Si adulter vllo modo suasit, vel procurauit, vt adultera prolem susceptam marito supponeret, & fingeret esse eius prolem, tenetur de damno secuto, nempe de alimentis, & hæreditate vna cum adultera. Ratio est, quia vterque est causa totius damni. Nota vtrum-

que teneri pro rata æquè primò: Adulterum, quia vtriusque nomine suasit: adulteram, quia vtriusque nomine fecit. Quando enim consilium est in commodum consultoris, ipse tenetur primo loco, executor solum in defectum: si tamen est in commodum executoris, executor tenetur primo, consultor solum secundariò in defectum: si in commodum vtriusque vterque tenetur æquè primò pro rata, in solidum vero ex defectu alterutrius.

6. Quarta Conclusio. Si adulter agnoscat esse suam prolem, vel certè nullam habeat rationem iustam dubitandi, tenetur restituere saltem ea, quæ sunt impensa in alimenta prolis ab anno 3. ætatis, & deinceps quamdiu parens tenetur alere filium, quamuis non suaserit suppositionem. Est communis contra Sotum l.4.qu.7.art.2. Ratio est, quia pater à tertio anno tenetur filium alere, & deinceps: donec sibi de alimentis prouidere possit: à partu autem vsque ad annum tertium inclusiuè tenetur mater. Colligitur ex c.2. de conuersione infidelium, & probat ibid. Glossa, & ex lege. Nec filium C. de patria potestate.

7. Quæres. An adulter, si agnoscat esse suam prolem, non solum teneatur restituere ea, quæ iam dicta sunt, sed etiam teneatur sarcire damnum legitimis filijs, ex illegitimi successione proueniens. Dom. Sot. supra & Henriq. l.1. de matrimonio cap. 21. putant non teneri, modò non fuerit author suppositionis. Probatur primo, quia non est verè causa huius damni. Nam neque illud intendit, neque sua actione attingit, sed ex aliena actione prouenit, nempe ex matris suppositione & fictione, cuius adulter non est author nec consultor, vt supponimus. Secundo, si adultera procuraret sibi abortionem, non censeretur adulter causa homicidij, nisi fortè suasisset aut adiuuisset: ergo similiter non censebitur causa suppositionis, & consequenter neque damni ex suppositione secuti, quia neutrum suasit aut cōsuluit. Contraria tamen sententia magis placet. Primò, quia est communis à qua in re tanti momenti non est facilè recedendum. Secundò, quia non expedit in tam nefario crimine fauere adulteris. Tertiò, quia etiamsi adulter non suasit suppositionem, tamen est causa, cur nothus ille credatur esse legitimus filius mariti, idque per iniuriam, videlicet commercio cum vxore aliena. Vnde cum ex iniurioso facto ipsius sequatur hæc falsa credulitas, censetur etiam causa damni, quod ex illa credulitate nascitur. Neque dici potest hoc damnum inde sequi per accidens, quia sicut ille error vt plurimum sequitur ex tali facto iniquo, ita ex errore damnum, idque facilè erat præuidere. Hinc soluenda sunt argumenta contraria.

QVÆSTIO XVII.

Ad quid teneatur adultera, si partus secutus sit?

1. PRima Conclusio. Tenetur, quantum fieri potest, sine famæ dispendio, & vitæ periculo procurare, ne legitimi hæredes ratione huius illegitimæ prolis aliquid detrimenti capiant. Est communis. Vnde si habet paripherna, tenetur ea relinquere legitimis in compensationem. Similiter si quid ex labore capiat lucri, ad quod ei etiam diligentia præstanda est, debet etiam solitos sumptus imminuere, quantum commodè potest spectata conditione status, valetudinis, & similium circumstantiarum. Quod si hisce modis non potest satisfacere, tenetur eum inducere

ad capessendam Religionem, si ad eam videatur idoneus. Ratio, quia omnibus modis debet cauere damnum hæredibus.

2. Secunda Conclusio. Si hisce modis plenè potest damnum compensare, non tenetur ad aliud, sed potest permittere, vt illegitimus succedat. Ratio est, quia nullum tunc sequitur damnum legitimis hæredibus.

3. Dices. Illegitimus per ciuiles leges est incapax hæreditariæ successionis. Respon. non est incapax, quando eo nomine illa portio cæteris est compensata, & res omnino est occulta. Secundò, etiam si sit incapax, tamen potest permitti vt succedat, ne mater infametur, præsertim, quando alij filij non sentiunt inde damnum.

4. Tertia Conclusio. Etiamsi nullo modo possit mater compensare damnum, non tenetur tamen prodere suum crimen marito aut proli, nisi moraliter certa sit damni auertendi. Est communis contra Adr. & Palud. Ratio est, quia in dubio melior est conditio possidentis: ergo quamdiu mater prudenter dubitat, an profutura sit reuelatio, non tenetur occultum crimen pandendo famam suam prodigere. Imo esset magnæ imprudentiæ id facere, tum quia redderet se infamem & exosam apud filium; tum quia filius non tenetur illi credere in tali casu, vt fatentur omnes canonistæ in c. per tuas, de probationibus, & Iurisperiti in L. si posthumus, ff. de liberis est posthumis. Ratio est, quia alleganti suam turpitudinem nulla debetur fides, vt dicitur in reg. iuris. Quod intellige cum alterius præiudicio.

5. Quarta Conclusio. Quamuis certa spes esset per reuelationem criminis damna hæredum caueri posse: non tamen tenetur adultera crimen suum patefacere, si inde periculum vitæ, vel infamiæ sibi impendere putaret. Prima pars de periculo vitæ est communis sententia. Ratio est, quia vita nullo pretio est æstimabilis: ergo propter restitutionem rei pecuniariæ non tenetur quis vitam prodigere, aut periculo exponere. Secunda pars de periculo famæ est Scoti in 4. d. 15. q. 2. Gabr. ibid. Caiet. q. 62. a. 6. Nauar. c. 16. n. 44. & c. 17. n. 89. Coua. in reg. Peccatum 1. p. n. 7. Panorm. Innoc. & aliorum Canonist. in c. officij, de pœn. & remiss. Ratio est, quia fama est res superioris ordinis, quæ iuxta regulam Caiet. & Nauarr. nunquam est necessariò exponenda pro rebus inferioris conditionis.

DE RESTITVTIONE FAMÆ ET HONORIS.

QVÆSTIO XVIII.

An fama cum periculo vitæ sit restituenda?

1. DOminicus Sotus l. 4. q. 6. a. 3. & quidam alij affirmant, si fama sit illustris familiæ.

2. Prima Conclusio. Quando ex infamia, quam intulisti, non euenit alteri damnum in bonis ordinis superioris, nempe in spiritualibus, aut in vita corporali, non teneris cum periculo vitæ famam restituere. Ita Caiet. qu. 62. a. 3. & opusc. 31. resp. 14. vbi generatim docet rem inferioris ordinis nunquam esse restituendam ex iustitia cum iactura rei superioris, quam regulam optimè defendit Pet. Nauar. l. 2. c. 4. nu. 405. Nauar. c. 17. n. 89. 90. 91. & c. 18. n. 47. Cordub. l. 1. q. 31. Syl. v. Detractio, q. 4. casu 2. Probatur primò, quia nullum temporale bonum, siue pecunia, siue fama,

siue vita, restituendum est, vel exponendum, cum damno boni spiritualis, idque propterea, quia bonum spirituale est superioris ordinis, nec æstimabile bono inferiori: ergo similiter fama non est restituenda cum periculo vitæ; cum vita sit bonum præstantius. Secundò. Nemo tenetur sarcire damnum pecuniarium cum periculo libertatis, seipsum vendendo, aut tradendo in seruitutem, vt passim omnes docent, idque propterea, quia libertas est superioris ordinis: ergo similiter. Tertio, quia iustitia commutatiua solum requirit vt restituas ad æqualitatem, quod abstulisti: ergo non teneris ex iustitia id facere cum iactura boni superioris.

3. Dices. Res inferioris ordinis potest sumi in tanta quantitate, vt prudenti iudicio præponderet rei superiori, v. g. tanta potest assignari vis pecuniæ, vt præstantior censeatur quam fama, & tam illustris potest esse fama, vt præstantior habeatur quam vita: ergo tunc debet fieri restitutio, etiam cum damno boni superioris. Confirmatur, quia qui latrocinio amplum statum sibi acquisiuit, tenetur facere restitutionem etiam cum amissione illius status & honoris: ergo. Respon. Etsi fieri possit vt prudenter præferas ingentem pecuniæ tuæ summam famæ, vel vitæ alterius conseruandæ, non tamen prudenter eam præferes famæ, aut vitæ tuæ: nemo enim prudenter pro quantauis magna fama eliget mori, vel pro maxima vi pecuniæ suscipiet infamiam, iuxta illud Eccles. 41. v. 15. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quam omnes thesauri pretiosi & magni. Itaque propria vita & fama non possunt pecunia æstimari. Ad confirmationem. Respond. Qui furtis honorificum sibi statum parauit, non habet ius ad illum statum, cum per iniuriam eum obtineat. Vnde non est mirum, si teneatur restitutionem facere, cum amissione illius status, & famæ, quæ ex illo præcisè orta est. Adde amissione status non amitti famam, potest enim status sine culpa amitti.

4. Quæres. An saltem liceat vitam pro fama restituenda exponere. Resp. ita, non quod fama pluris æstimetur quam vita, sed quod pro virtute licitum sit vitam periclitari.

5. Secunda Conclusio. Si ex infamia periculum vitæ vni, vel pluribus impendeat, vel mala Reip. Administratio, vel aliud grande malum, teneris etiam cum periculo vitæ reparare. Est communis sententia, quia tūc obligaris non solum ratione infamiæ, sed etiam ratione damni, quod ex ea sequitur, quod contingere potest in infamia Principis, Prælati, Religiosi ordinis, & similium.

QVÆSTIO XIX.

An si fama restitui nequeat, debeat pecunia compensari?

1. PRima Conclusio. Probabilius est iustitiam minimè postulare, vt infamia compensetur pecunia, si reuocatione dictorum tolli nequit. Ita Sylu. supra, Pet. Nau. n. 417. & quidam alij. Ratio est, quia iustitia commutatiua tantum postulat vt restituatur quod ablatum est, vel quod communi hominum æstimatione est æquiualens. Quod si neutrum fieri possit, cessat eius obligatio. Vnde qui damnum pecuniarium non potest sarcire pecunia, non tenetur illud compensare orationibus, aut honore deferendo. Item qui vi vel fraude aliquem pertraxit in peccatum, non tenetur ipsi aut hæredibus pecuniam rependere.

2. Dices. Pecunia est mensura omnium rerum humanarum: ergo in pecunia potest dari æquiualens. Deinde etiamsi non detur æquiualens, tamē debet dari opera, vt quā proximè ad hoc accedatur, sicut is qui intulit damnum 1000. florenorum, si non potest reddere æquiualens, tenetur tamen dare, quātum potest, vt quam proximè accedat ad illam summam. Respond. Pecunia secundum communem vsum hominum non est mensura, nisi rerum venalium, quas homines solent pecuniâ commutare: fama autem neque natura sua, neque gentium consuetudine solet æstimari pecuniâ, iuxta illud Prouerb. 22. Melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ. Quamuis interdum ex quorundam animi vtilitate accidat, vt famam precio exponant, sed hoc æstimationi famæ non officit. Ad confirmationem Resp. qui damnum 1000. florenorum irrogauit, tenetur vel tantum damnum sarcire ex æquo, si potest: vel si non potest, tenetur partem ex æquo. Quod si nec totum nec partem, cessat obligatio iustitiæ commutatiuæ. In nostro autem casu nec tota fama, nec pars precio æstimatur ex æquo. Confirmatur, quia alioqui infamator posset eam pecunia compensare, etiam nolente infamato: sufficit enim id restituere, quod æstimatione æquale est.

4. Secunda Conclusio. Si infamator per Iudicem compellatur ad pecuniariā satisfactionem, vel si transigat cum eo, quem infamauit certa pecuniæ summa, tenetur eam ex iustitia numerare. Prima pars patet, quia suppositâ tali iniuriâ potest iudex in pœnam criminis talem satisfactionem imponere, & ille ex iustitia tenetur eam exequi, quia iustæ sententiæ tenetur ex iustitia parere. Idem posset Iudex, etiamsi fama iam esset recuperata; quia potest iustam pœnam decernere pro delicto, etiam post damna sarta. Secunda pars probatur, quia pacta & consuetudines iustæ obligant. Atqui hoc pactum potest esse iustum, quia infamatus habet ius accusandi infamatorem, & etiam exigendi restitutionem, quando erit possibilis: ergo vt hoc iure cedat, & omne debitum condonet, potest certâ pecunia pacisci.

QVÆSTIO XX.

An infamator teneatur famam restituere, si iam aliunde sit restituta?

1. POtest fieri, vt quis sit iniustè infamatus, & postea proborum virorum grauiumque testimonio, vel vitæ probitate, penitus absterserit infamiam. Quæritur, an in tali casu infamator teneatur restituere.

2. Prima Conclusio. Tum non tenetur ad famæ restitutionem, quia iam restituta est, sicut fur non tenetur ad restitutionem equi, quem tibi abstulit, si iam aliunde tuum equum recepisti, quia non potes bis eandem rem recipere.

3. Secunda Conclusio. Si tamen interea ratione infamiæ aliquid damni accepisset, vt si v. g. impeditus fuisset à consecutione beneficij, officij, vel legati, infamator teneretur ad illius compensationem; quia hoc damnum ex iniusta ipsius infamatione alteri obuenit.

QVÆSTIO XXI.

Quomodo fama sit restituenda?

1. PRima Conclusio. Si crimen falsum sparsisti, debes adhibere omnem industriam, vt illa falsa opinio animis hominum eximatur. Vnde teneris illis significare te deceptum fuisse, aut falsum dixisse, aut etiam mentitum esse, prout videris opus esse vt credant, adhibito etiam iuramento, si aliter nō putentur credituri, & rei grauitas postulet. Ratio est, quia iustitia obligat vt efficaciter reuoces.

2. Secunda Conclusio. Si occultum alterius crimen manifestasti, poteris tribus modis famam restituere. Primò, si dicas te quidem tale quid narrasse, sed in eo fuisse mentitum, aut dixisse falsum. Secundò, si dicas te malè, vel inique locutum esse de proximo, & roges, vt talem opinionem deponant. Tertiò, si laudes infamatum, & honorificè de eo loquaris, vbi datur occasio, sic enim sensim ex vna parte tantundem famam illustrabis, quantum ex altera obscurasti.

3. Quæres. An omnes hi modi sint liciti & necessarij. Resp. omnes liciti sunt, sed non omnes necessarij: sufficit vnus ex omnibus qui maximè placebit.

4. Dices. Primus esset licitus, quia continet mendacium: si enim alter reuera commisit crimen; & tu publicè dicas eum id commisisse, certum est te non mentiri: ergo non potes postea dicere te fuisse mentitum, quia hoc ipsū esset mentiri. Resp. Multi ita sentiūt: alij tamē vtuntur distinctione: Nam dictum illud quo alterius occultum crimen manifestasti: dicendo v.g. illum esse adulterum, potest vno sensu esse verum: altero falsum. Verum est, quia conforme est rei. Nam alter verè commisit adulterium, quod eum commisisse dixisti. Falsum est dupliciter. Primo, quia non est conforme legi diuinæ, est enim contra legem Dei, occultum alterius crimen patefacere, seu illum infamare, ac proinde est peccatum: omne autem peccatum in scripturis vocatur mendacium & falsitas, sicut omne opus bonum vocatur veritas, quia scilicet est conforme legi diuinæ. Secundò, quia non fuit verum veritate publica, licet veritate occulta verum fuit. Hoc modo reus, cuius crimen est occultum, potest negare, se fecisse, quia non fecit publicè, vel ita, vt teneatur publicè fateri. Similiter Iudex publicè aliquem condemnans ex allegatis & probatis contra suam priuatam sententiam pronunciat illum reum & criminosum, quia secundum publicam probationem talis est. Pari modo, qui alterius crimen occultum manifestauit, potest dicere se dixisse falsum vel mendacium, quia non est verum secundum publicam scientiam, vt docet Petr. Nauarr. lib. 2. c. 4. n. 381.

QVÆSTIO XXII.

An totum damnum quod sequitur ex infamia sit compensandum?

1. PRima Conclusio. Damnum, quod sequitur ex infamia falsa est integrè compensandum. Est communis. Ratio est, quia omne

damnum,

damnum, quod alicui sequitur ex actione in ipsum iniuriosa restituendum est. Sed impositio falsi criminis est actio plenè iniuriosa, quia cōtinet duplicem iniuriam. Primò, calumniam; eo quod crimen impingatur innocenti. Secundò, infamationem, quod hoc alijs persuadeatur.

2. Secunda Conclusio. Damnum quod sequitur ex patefactione veri criminis est etiam integrè restituendum. Est contra Sotum l. 4. q. 6. a. 3. ad 4. qui putat non esse integrè compensandum, sed tantum ex parte iuxta arbitrium prudentis viri. Ratio eius est, quia si ille priuetur officio, vel impediatur ab eo consequendo, id non tam prouenit ob criminis manifestationem, quæ est iniuriosa, quam ob ipsum crimen quod verè commissum est. Nam manifestatio est tantum conditio quædam applicans, & adducens crimen occultum tanquam causam principalem in cognitionem. Hæc sententia non est improbabilis, præsertim cum multi recentiores eā sequantur: contraria tamen est probabilior, quam sequitur Nau. ca. 18. n. 45. & alij passim, nempe eum, qui patefacto crimine occulto fuit alteri causa damni, teneri ad integram restitutionem, sicut qui imposuit falsum. Ratio est; quia moraliter est principalis causa damni illius: sicut is, qui ignem occultum cineribus detegit, & applicat straminibus, vnde vento flāte accenditur domus: Deinde ipsum crimen non potest esse causa damni, nisi accedente cognitione, vnde quamdiu manet occultum, non potest inferre damnum; & ita se habet, ac non esset: ergo qui illud manifestat, tribuit illi quasi vim nocendi, ac proinde censetur principalis causa damni secuti.

QVÆSTIO XXIII.

An hæredes infamatoris teneantur ad restitutionem, si ipse non restituit?

1. PRima Conclusio. Hæredes loco defuncti non tenentur ad famæ restitutionē. Ratio est, quia hæc obligatio est merè personalis. Vnde sicut obligatio voti personalis non transit ad hæredes; ita nec illa. Cōfirmatur, quia nullo modo afficit vel respicit bona, in quibus ipsi succedunt, sed nudam personam.

2. Secunda Conclusio. Tenentur tamen ad reparationem damnorum, quæ ex illa infamia secuta sunt. Ita Nau c. 18. n. 45. Et Adria. quodl. 11. Ratio est, quia hæc obligatio nō est personalis solum, sed afficit quodammodo bona infamatoris. Vnde cum illa affectione seu obligatione proueniunt ad hæredes: sicut si defunctus domum alterius per iniuriam incēdisset, hæredes tenerentur damnum ex bonis illius rependere.

QVÆSTIO XXIV.

An teneatur ad restitutionem famæ, quibus bona fide putans esse verum & publicum, narrauit & infamauit proximum?

1. PRima Conclusio. Qui hoc modo proximum infamauit apud Superiorem; vel alium, etiamsi fraternæ correptionis causa id fecerit, si-

mulatque cognouerit errorem, tenetur ad restitutionem. Ratio est, quia qui detinet alienum inuito Domino tenetur restituere, simulatque cognouerit alienum esse. Sed hic detinet quodammodo alienam famam, dum in mente alterius prauam opinionem bona exclusa relinquit: ergo simulatque cognoscit se deceptum esse tenetur eam restituere.

2. Secunda Conclusio. Non tenetur eam restituere cum graui suo incommodo, vt cum propria infamia, vel magno damno fortunarum. Ratio est, quia sine culpa eam abstulit. Vbi nota differentiam inter eum, qui infamauit alterum cum culpa iniustitiæ, & eum qui sine culpa. Nam ille tenetur famam restituere etiam cum detrimento famæ suæ, sicut qui iniustè damnum intulit, tenetur etiam cum æquali damno suo sarcire. Hic vero non tenetur cum notabili damno.

3. Tertia Conclusio. Si is qui ita infamatus est, sine culpa infamatoris interim aliquid damni patiatur, non tenetur alter ad restitutionem. Ratio est, quia non censetur eius damni causa iniusta, cum non sit causa iniusta infamiæ ex qua damnum ortum est. Quod intellige antequam rescindat errorem suum: si enim postquam eum deprehenderit, fuerit in mora faciendæ restitutionis, & interea damnum eueniat, tenebitur, quia ex iniqua detentione famæ sequitur damnum.

QVÆSTIO XXV.

An Prælatus non impediens infamatorem teneatur restituere?

1. PRima Conclusio. Prælatus, seu superior non impediens externum, à quo videt infamari suum subditum, non tenetur saltem ratione famæ suo subdito ad restitutionem. Ita Sotus l. 5. q. 10. a. 4. Ratio est, quia ex officio non suscepit defendendam subditi famam, sed salutem procurandam. Dixi non teneri saltem ratione ipsius famæ, quia tenetur aliquando ratione salutis spiritualis subditi, nempe quando bona fama putaretur necessaria, ne subditus malè viuat. Multi enim amissa fama fiunt impudentes ad peccandum, quia fama erat illis quasi frænum honestatis. Itaque cum superior ex officio teneatur impedire ea, quæ subditorum saluti aduersantur, tenebitur etiam impedire infamiam subditorum in tali casu.

2. Secunda Conclusio. Prælatus non impediens subditum externo detrahentem, cum facilè potest, tenetur ad restitutionem famæ, nisi subditus restituat. Ratio est, quia ex officio incumbit illi corrigere & impedire suum subditum, ne alteri iniustè noceat: ergo si non impedit cum facilè potest, censetur causa damni. Sicut si Prætor non impedit furta & latrocinia in ciuitate, tenetur ad restitutionem.

3. Tertia Conclusio. Si tamē subditus in absentia superioris famam alterius violauerit, non tenetur superior eam restituere, subdito non restituente, tenetur tamen compellere subditum, vt restituat, quantum in se est. Primum patet, quia non censetur tunc causa damni, cum absens non potuerit impedire. Secundum patet, quia superior ex officio tenetur cōpellere subditum, ne persistat in iniuria alteri inferenda.

QVÆSTIO XXVI.

An restitutio famæ possit condonari?

1. PRima Conclusio. Homo priuatus potest condonare hanc restitutionem, exceptis duobus casibus. Primò nisi sit infamatus de crimine ex quo timeretur scandalum, vt v.g. de hæresi. Secundò, nisi eius infamia redundaret in familiam: tunc enim eam condonare esset contra charitatem: condonatio tamen esset valida. Hoc intellige, si non alia ratione redundat in familiam, quam quod ille infamis homo dicatur illius familię esse, vel illorum frater, aut cognatus.

2. Secunda Conclusio. Qui habet publicum officium, non potest condonare restitutionem famæ, si fama videatur illi necessaria ad rectam officij administrationem, exceptis duobus casibus. Primò, nisi possit & velit officium deponere. Secundò, nisi humilitate, & alijs virtutibus compenset iacturam famæ.

3. Quæres. Quid si neutrum faciat, id est, neque officium deponat, neque aliter suæ auctoritati consulat, an tunc condonatio sit valida, si reipsa condonet. Affirmat Sot. l. 4. q. 6. ar. 3. ad 4. quia ipse est verè Dominus suæ famæ: non autem subditi, neque per hanc condonationem facit iniuriam subditis (nisi fortè infamia in ipsos redundaret) quia subditi non habent ius vt ipse suam famam conseruet, nisi supposito quod velit manere superior, & nolit alio modo eam recuperare, quorum vtrumque est in ipsius potestate. Vnde non tam condonando restitutionem, quam volendo cum infamia illa permanere in officio, iniuriam illis facit.

4. Tertia Conclusio. Quando infamia alicuius redundat in alios, ita vt ipsi inde maneant infamati, vel suspecti: tunc non potest condonare, neque condonatio valet. Talis est infamia Religiosi, quæ redundat in monasterium. Valde enim læditur bonum nomen monasterij quando dicitur habere sceleratum. Nam tota familia redditur plebi suspecta.

5. Dices. Religiosus est Dominus suæ famæ: ergo potest illius restitutionem condonare. Antecedens patet, quia per votum paupertatis non renunciat famæ. Respondeo. Etsi sit Dominus suæ famæ, non tamen est Dominus famę totius monasterij, quæ per ipsius infamiam violatur. Quod dixi de infamia Religiosi, dicendum quoque est de infamia parentis, quæ etiam redundat in filios: præsertim, si oriatur ex hęresi, proditione, aut simili flagitio.

QVÆSTIO XXVII.

An in restitutione famæ possit fieri compensatio?

1. PRima Conclusio. Non potest ita fieri compensatio infamiæ, vt si alius te infamarit, tu vicissim possis illum infamare. Ratio est, quia hæc esset manifesta vindicta, quam nemo priuata authoritate potest facere. Nam reddere malum pro malo, vt fiat æqualitas, solius est publicæ potestatis.

2. Secunda Conclusio. Si quis te infamet, nec tu possis infam[illegible]

alia ratione auertere, potes aliquos defectus ipsius occultos aperire, ne ipsi fides adhibeatur, v. g. potes dicere, non esse illi credendum, eò quòd aliàs in mendacio, vel periurio sit deprehensus. Ita Sot. supra, & alij passim. Ratio est, quia quisque habet ius defendendi vitam & famam cum iusta moderatione: ergo si infamiam, quam alter per iniuriam tibi irrogare nititur non potes aliter prohibere, nisi criminibus eius patefactis, potes ea patefacere.

3. Tertia Conclusio. Si tu alium iniustè infamasti, qui te ante infamauerat, non teneris ei ad restitutionem, si ipse tibi restituere nolit, sed potes vti compensatione, seruata tamen æqualitate quantum fieri potest. Ita Adrian. in 4. quæst. penult. de restitutione, Sotus supra, Iosephus Angles in 4. de restitutione famæ dub. 3. Tol. l. 5. c. 70. & alij contra Nauar. & Caiet. Ratio est, quia in rebus temporalibus, quando iura sunt paria, si alter non vult tibi seruare ius, & soluere debitum, nec tu teneris ei seruare & satisfacere, vt patet in debitis pecuniarijs. Atqui fama est bonum temporale cuius sumus domini: ergo est par ratio. Idem videtur dicendum, quamuis iura non sint paria, si infamia quam intulisti non possit per partes restitui: vt si illum de grauiori crimine infamasti, quam ille te: tunc enim famam ipsius poteris detinere instar pignoris, vt eum ad restitutionem compellas, & ipse sibi imputet, quod non restituas: sicut si habeas annulum aureum ab eo, qui tibi debet florenum, potes retinere instar pignoris, vt eum cogas ad solutionem.

4. Obijcit Nauarrus, Damnum famæ à te illatum non tollitur per reciprocum damnum, sicut debitum pecuniarium vnius tollitur per debitum reciprocum alterius: ergo non est par ratio. Respondeo. Aliud est damnum famæ: aliud est debitum resarciendi damnum: quamuis ergo damnum à te illatum non tollatur per infamiam tibi vicissim illatam, tollitur tamen debitum faciendi illius damni, si alter sarcire nolit, quod à se illatum est. Quod etiam fit in damnis fortunarum: si enim tu incendisti ædes Petri, & Petrus vicissim tuas, non tollitur per hoc damnum à te illatum Petro, sed tollitur debitum satisfaciendi Petro propter compensationem.

QVÆSTIO XXVIII.

Quænam excusent famæ restitutionem?

CONclusio. Multa sunt, quæ excusant. Primò, iusta condonatio, id est, quæ ab eo facta est, cuius infamia non redundat in alios. Secundò, iusta compensatio; vt si ab eo, quem infamasti, pari modo sis infamatus. Tertiò, si fama alio modo iam sit recuperata. Quarto, si infamia prudenter æstimatur abijsse in obliuionem. Quinto, si crimen occultum quod aliquibus dixisti, alia ratione fiat publicum. Sexto, si restitutio sit impossibilis. Septimò, si non possit fieri sine periculo vitæ. Octauo, si non possit fieri sine amissione famæ: quæ sit longè maioris momenti. Nono, si bonâ fide narrasti putans verum & publicum esse, nec possis sine damno tuæ famæ restituere. Decimo, si reuera nulla fuit infamia secuta, quod potest fieri dupliciter. Primò, si infamator sit nullius fidei cui non creditur. Secundo, si alter iam fuerit alijs modis infamatus, ita vt non sit noua quasi infamia.

QVÆSTIO XXIX.

An honor ſit reſtituendus, & quomodo?

1. PRima Concluſio. Qui iniuſtè alterius honorem læſit (quod fit contumelijs, irriſione, alapa inflicta, & ſimilibus modis) tenetur ad ſatisfactionem ſeu reſtitutionem, ſiue id publicè fecerit coram alijs, ſiue priuatim coram illo ſolo. Eſt communis. Ratio eſt, quia fecit veram iniuriam contra iuſtitiam commutatiuam.

2. Dices. Alter nullum accepit damnum ex priuata contumelia: ergo nihil eſt reſtituendum. Reſpondeo. Eſto, non acceperit damnum, tamen illata eſt illi iniuria, vnde teneris ſaltem ad ſatisfactionem, ſi hoc nolis vocare reſtitutionem.

3. Secunda Concluſio. Varijs modis poteſt honor reſtitui. Primò, amicè & honorificè ſalutando, aut compellando. Secundò, adhibendo ad menſam, dando locum honorificum, propinando. Tertio petendo veniã. Primus modus ſufficit ſuperioribus erga inferiores, & viris nobilibus erga plebeios. Secundus etiam aliquando ſufficit inter eos, qui ſunt paris conditionis. Tertio debent vti inferiores erga ſuperiores; & ſæpe etiam æquales inter ſe. Nam ſi læſus hanc ſatisfactionem iuſtè exigat, nec aliam velit admittere, tenebitur alter veniam petere, ſi ſit inferior, vel æqualis. Nam ſuperiores ad hoc non tenentur vt docet Aug. in ſua regula de ſuperioribus.

4. Quæres. An etiam ſubditi teneantur ad reſtitutionem, quando omittunt præſtare honorem debitum ſuis ſuperioribus. Reſpondeo ſola omiſſione non tenentur, quia illa non eſt contra iuſtitiam commutatiuam, ſed contra virtutem obſeruantiæ: tenentur tamen quando omiſſioni coniuncta eſt contumelia interpretatiua; vt ſi alijs honorantibus Superiorem prætereuntem, tu illum ſine vllo honoris ſigno impudenter aſpicias.

DE RESTITVTIONE BONORVM FORTVNAE.

ADhuc ago de reſtitutione ratione iniuſtæ acceptionis. Nam poſtea eſt agendum de reſtitutione ratione rei acceptæ, & ratione contractus.

QVÆSTIO XXX.

An ſi res furtiua pereat, fur teneatur ad reſtitutionem?

1. PRima Concluſio. Si res furtiua caſu, vel iuſta hoſtium incurſione pereat apud furem, & non putetur peritura fuiſſe ſimiliter apud Dominum, tum fur tenetur ad reſtitutionem. Ita D. Thom. art. 6. Couar. ad Reg. Peccatum, p. 2. parag. 6. num. 1. & alij paſſim. Ratio eſt, quia qui eã iniuſtè accepit, non ſolũ obligatur ratione rei acceptæ, ſed etiã ratione iniuſtæ acceptionis: ergo ſiue res extet, ſiue non, tenetur ſarcire dam-

num. Sequela patet; quia iniusta acceptio est causa interitus rei. Nam res apud Dominum non fuisset peritura, si non accepisset ipse, vt supponimus,

2. Secunda Conclusio. Si res casu, vel iusta hostium incursione certo erat peritura apud Dominum, non tenetur fur ad eius restitutionem, si apud eum similiter perijt Ita Couarr. l. cit. Ioan. Medina C. de restitut. q. 6. concl. 6. Sylu. v. restit. 7. qu. 5. Petr. Nauarr. l. 4. c. 1. num. 17. & Nauarr. c. 17. num. 8. quanquam Palud. & nonnulli Iurisperiti contrarium sentiant. Dixi casu, vel iusta hostium incursione; quia si non erat peritura, nisi per iniuriam apud Dominum, fur tenebitur. Nam qui eam sic abstulisset, vel destruxisset, teneretur: ergo etiam fur, qui illum præuenit, tenetur. Nunc probatur conclusio. Primò, quia si res certò erat apud Dominum peritura, ita vt nihil iuris, vel commodi indè ad eum rediturum esset: nihil quoque noui detrimenti est illi illatum, dum apud te perijt: ergo nihil est ei compensandum pro re illa. Antecedens patet, quia illud detrimentũ iam erat præparatum in causa, vt non posset impediri à Domino, ac proindè secundum moralem æstimationem perindè se habebat, ac si iam illatum esset: ergo non censetur ille fur nouum damnum intulisse. Patet in exemplo: Abstulisti Vestes, frumentum, aut pecuniam ex domo alterius, quæ paulo post incendio, vel hostili incursione peritura erant apud Dominũ. Itẽ incendisti segetes, quas inundatio statim erat euersura. Secundo, probatur, quia fur neque est causa damni ratione interitus rei, cùm ad hunc non cooperetur, vt suppono; neque ratione iniquæ acceptionis; cùm similiter interitura fuerit apud Dominum, etiamsi non fuisset accepta. Quid enim potest Dominus quæri de damno per acceptionem illato, cùm res illa etiam non accepta fuit peritura? Tertio, probatur ex L. si plures ff. depositi vel contra, & ex L. final. ff. de lege Rhodia, de Iactu.

3. Tertia Conclusio. Est etiam probabile, furem non teneri ad restitutionem, etiamsi culpa illius res talis perierit, v. g. si eam negligentiâ perdiderit, vel etiam vastarit, vel consumpserit; modò eam peremerit eo loco, quo alioquin peritura erat, & intra illud tempus, quo apud dominũ perijsset. Ratio est, quia illa res in eo statu considerata Domino nullius est pretij. Nam eo loco certo est peritura absque vllo domini commodo: ergo etiamsi fur illam perimat, non censetur irrogare damnum vllius momenti; vt si incendas segetem, quam vides mox eluuione euertendam, vel si absumas annonam, quæ proijcienda est in mare, vel si interficias equum, quem iustus hostis erat abducturus. Quamuis enim in his, & similibus casibus rem perimas, vel consumas, vel alienes, non tamen censeberis notabile damnum inferre, ac proinde non teneberis ad restitutionem. Ob eamdem rationem, si occidas eum qui certissimè paulo post moriturus erat, vel vi morbi, vel iusta sententia magistratus, etsi grauiter pecces, non tamen teneris damni secuti.

4. Dices. Si res mea, quam tradidi depositario custodiendam, pereat culpâ depositarij, tenetur ipse ad restitutionem, quamuis apud me peritura fuisset. Atqui fur non minus tenetur eam custodire, quam depositarius: ergo nec minus tenetur restituere. Respondeo depositarius aliquando magis tenetur ad custodiam, quam fur. Nam si aliquo modo verisimile est rem posse saluari si abscondatur, vel alio transferatur; tunc depositarius ex iustitia tenetur id facere, quia precio ad hoc conducitur, vt omni ratione possibili rem saluam præstet, si tamen constet interitum rei caueri

non potuisse, non tenebitur, etiamsi negligens in ea custodienda fuerit, vel eam consumpserit: fur verò non tenetur ex iustitia eam aliò transferre, si videt eam apud Dominum, & eo loco, vbi nunc est perituram esse. Vnde etiamsi eam tunc consumat, non tenebitur ad restitutionem, quia in eo statu considerata Domino nullius est pretij.

5. Quarta Conclusio. Tenebitur tamen fur ad compensationem, si eam perimat alio loco, vel postea, vbi non perijsset. v. g. si furatus es vestem, vel equum in domo alterius, quæ paulo post casu cum tota supellectile conflagrauit (in qua etiam res illæ perijssent, nisi apud te fuissent seruatæ) & hæ res postea apud te pereant, vel casu surripiantur, teneris restituere. Ratio est, quia quando periculum transijt, si res extet, iterum incipit Domino valere, quia ipsius mansit: ergo etsi postea casu pereat, fur tenetur, cùm fuerit in mora; si enim restituisset quando debebat, Dominus eam saluam recepisset, nec apud ipsum perijsset. Idem dicendum de rebus quæ ex naufragio eripiuntur. Iam enim incipiunt Domino valere. Idem est si alio loco pereant v. g. detulisti annonam in alium locum, vbi non perijsset, si eam ibi consumas, teneris restituere. Nam illo loco constituta iam incipit Domino rursum valere, & consequenter ei debet restitui.

6. Quinta Conclusio. Si rem vendit fur, vel eam consumendo factus est locupletior, tenetur ad restitutionem, quatenus factus est locupletior, etiamsi apud Dominum fuisset peritura. Ratio est, quia pretium rei vēditæ, & illud augmentum quo fur factus est ditior successit in locum rei furtiuæ, ita vt res furtiua censeatur extare, veluti in altero se, & in æquipollente: ergo hoc totum restituendum est Domino rei. Confirmatur, quia pretium est instar rei, eiusque vice fungitur apud omnes gentes.

7. Dices. Dominus non habet actionem realem in pretium. Respond. sufficit personalis, vt ei debeat restitui.

QVÆSTIO XXXI.

An fur teneatur restituere fructus ex re furtiua perceptos?

1. DVplices sunt fructus. Alij sunt rei, qui ab ipsa re proueniunt, quamuis intercedat humana industria, vt sunt fructus agrorum, arborum, ædium & earum rerum, quæ habent vsum locabilem. Alij sunt fructus industriæ, vt quæstus qui percipitur ex negotiatione, vt emendo vili, vendendo carè, ratione tēporis, vel loci. Itē quæstus qui percipitur ex vsu artificioso alieni instrumenti, vt si alieno penicillo, vel coloribus alienis pingas.

2. Prima Conclusio. Fur tenetur restituere non solum rem alienam, sed etiā fructus ex ea perceptos: non tamen fructus nudæ industriæ. Est communis. Ratio est, quia fructus rei, hoc ipso quo producuntur, cedunt in dominium eius qui est Dominus rei. parag. vero, Inst. de rerum diuis. ergo non minus sunt restituendi, quam res ipsa. Deducendæ tamen sunt expensæ, quas Dominus facere debuisset ad illos percipiendos.

3. Secunda Conclusio. Non solum fructus perceptos, sed etiam non perceptos, quos tamen Dominus singulari sua diligentia percepisset, te-

netur sarcire. Ratio est, quia sua iniqua detentione est causa lucri cessantis.

4. Tertia conclusio. Tenetur etiam restituere fructus rei, quos ipse sua singulari industria percepit, quamuis Dominus eos percepturus non fuisset. Ratio est, quia omnes fructus rei cedunt in dominium eius, cuius est ipsa res, eo ipso quod extant, vt patet Inst. de rerum diuisione, parag. si Titius. Vbi dicitur plantas, quæ terræ coaluerint, & frumenta quæ sata sunt, loco cedere: ergo si fructus extent, vel iniquus detentor sit factus ex illis locupletior, domino sunt restituendi.

5. Quæres. Si neque extent, neque fur ex illis sit factus locupletior, eo quod consumpserit cum socijs, an tunc sint restituendi, si Dominus eos non fuisset percepturus? Negant Couar. Medina. Sylu. & Petr. Nau. Ratio est, quia fur nec tenetur ratione rei acceptæ, cum non extet: nec ratione iniquæ acceptionis, quia hæc non obligat ad restitutionem, nisi quatenus efficaciter intulit damnum. At hic non intulit, quia etiamsi alterius rem non accepisset, Dominus non esset ideo locupletior, vt supponimus. Cōtrarium tamen est verius, quia fructus hoc ipso, quod extant, cedunt domino, vt patet ex iure cit. Ergo statim debent Domino restitui: ergo eos consumere est Domino verum damnum inferre. Est enim consumere rem ipsius, quæ si suo tempore reddita fuisset, apud Dominum nō perijsset.

QVÆSTIO XXXII.

An teneatur restituere, qui alterum impedit à beneficio, officio, vel alio commodo?

1. HOc potest duobus modis contingere. Primò, si impedias eum, qui habet ius in re, vel ad rem, ita vt res ex Iustitia ei sit debita, nempe per iustam promissionem, stipulationem, venditionem, præsentationem, aut alium titulum, per quem datur actio ad rem petendam. Secundò, si impedias eum qui nullum habet ius in re, vel ad rem, propinquum, quod ei tribuat actionem in iudicio, sed solum remotum, quia scilicet est dignus vel bene meritus. De priori sensu non est quæstio. Constat enim qui sic impedit, teneri ad restitutionem, non quidem quanti res illa valebat, sed quanti ius illud, & illa spes æstimatur, spectatis omnibus circumstantijs. De secundo sensu est difficultas.

2. Prima Conclusio. Qui vi vel fraude impedit aliquem à consequendo beneficio vel officio, quo dignus erat, vel ne instituatur hæres, vel ne fiat ei donatio, aut legatum, tenetur ad restitutionem, quanti iudicio prudentis ea spes ipsi valebat. Est communis. Ratio, quia fraus & vis vel exercentur circa eum, qui beneficium sperat: (vt si quis illum vi detineat, aut minetur ei ne sollicitet, vel litteras intercipiat, vel fraude auertat à re persequenda) & sic fit manifesta ei iniuria, ex qua sequitur damnum. Nam cōtra voluntatem suam iniusto modo impeditur à prosecutione, ad quam ius habet: etsi enim non habeat ius ad illud bonum, quod prosequitur: habet tamen ius ad illud consequendum rogando & sollicitando: ergo damnum quod indè sequitur, censetur per iniuriam datum: vel exercentur circa ipsum collatorem (vt minando si conferat tali, aut persuadendo

ipsum esse indignum, aut ingratum idque falso) & sic fit etiam iniuria petenti, quia violatur ius ipsius, quod habet ad illud bonum; quod ius non est quidem absolutum, sed conditionatum, quia in libera voluntate collatoris positum: si enim velit, res tibi debetur: si nolit, non debetur. Vnde si quis voluntatem eius, qui proposuit, vel deliberat tibi dare, per vim aut fraudem impediat, veram iniuriam tibi facit. Nam ius tuum in libertate collatoris constitutum violat.

3. Secunda Conclusio. Qui precibus, blanditijs, muneribus, absque vi & fraude impedit dignum ab officio, beneficio, & similibus non tenetur illi ad vllam restitutionem, etiamsi illud malo animo, vel ex odio faciat. Ita Nauarr. cap. 17. num. 69. & alij passim contra Ioan. Maiorem in 4. d. 15. quæst. 16. Ratio est quia iste dignus non habet ius, nisi in libera voluntate collatoris: ergo si relinquas collatorem in sua libertate, nec aliquid facias quod illius libertati repugnet, non censeris hoc ius violare. Atqui preces, munera, & blanditiæ non repugnant libertati, ergo per illa non violas ius alterius: ergo non teneris restituere. Nec obstat, quod malo animo id facias, quia animus non est contra iustitiam, sed contra charitatem.

QVÆSTIO XXXIII.

An qui damnum intulit in re adhuc crescente, teneatur integrè restituere; v. g. conculcasti segetem nunc æstimatam 100. florenis, in messe 200. Item interemisti pullum equinum nunc valentem 20. intra biennium 100. Quæstio est, an tenearis integrè restituere?

1. MIchael Salonius quęst. 66. art. 4. affirmat, si ex malitia fecisti; non autem si ex negligentia. Ratio est, quia dominus rei non tenetur eã vẽdere pretio quo nunc valet, sed potest expectare donec pluris valeat.

2. Conclusio. Contrarium est verius. Ratio est, quia restitutio damni illati non est facienda, nisi secundum æqualitatem: ergo pro talibus segetibus non est plus restituendum, quam illæ tunc valebant. Idem est de pullo equino, & similibus. Nec obstat quod alter eo pretio vendere noluisset, hinc enim non sequitur damnum esse maius, quam res ipsa nunc valeat, sed iniuriam esse maiorem, quatenus scilicet damnum est magis contra domini voluntatem.

QVÆSTIO XXXIV.

An qui in tempestate eÿcit merces alienas, teneatur restituere?

1. PRima Conclusio. Si is qui eijcit alienas, & habet suas, tenetur alteri pro sua parte ad restitutionem. Ratio est, quia cum etiam propriæ merces cooperentur ad nauis depressionem, iniquum est totum onus conferre in merces alterius. Vnde in hoc casu omnes tenentur pro sua parte qui ibidem merces habent vt patet l. 2. & 4. de lege Rhodia, de factu.

2. Quæres. An quisque teneatur pro mercium suarum æstimatione, an potius pro pondere, si enim aliquis haberet tantum gemmas, parum

oneraret nauem & tamen æstimatio gemmarum est maxima. Resp. Seclusa lege positiua habenda est tantum ratio pōderis, quia pondus tantum affert naui periculum: non autem æstimatio, vel pretiositas. Lege tamen positiuâ statutum est, vt habeatur ratio æstimationis, vt quisque pro mercium pretio conferat ad compensandum ei, cuius merces sunt eiectæ. Huius ratio videtur esse, quia quo merces tuæ sunt magis pretiosæ, eò pluris interest tua, vt nauis salua sit, ac proinde eo amplius te in collationem dare par est.

3. Secunda Conclusio. Si is, qui alienas eijcit nullas habeat, non tenetur ad vllam restitutionem. Ita Medina c. de rest. q. 3. & Pet. Nau. l. 3. c. 1. n. 381. & colligitur ex l. secunda cit. vbi dicitur liberi corporis non oportere fieri æstimationem, nempe ad sarciendum damnum. Ratio sumi potest ex iure defensionis. Nam iure naturæ potest quisque à se repellere quicquid ei affert interitum, vel est impedimento, ne se possit in extremo periculo saluare. Atqui merces illę afferunt interitum, deprimendo nauem in qua sedeo: ergo iure naturæ possum eas abijcere.

QVÆSTIO XXXV.

An teneantur ad restitutionem, qui positiuè cooperantur ad furtum, vel damnum?

1. Nota primò dupliciter furtum, vel damnum inferri posse. Primò, immediatè exequendo, & de hoc dictum est hactenus. Secundo, mediatè cooperando, quod fit 9. modis qui continentur his versiculis:

Iussio, consilium, consensus, palpo recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Sunt ergo 9. genera personarum quæ tenentur ad restitutionem præter executorem de quibus D. Th. a. 7.

2. Nota secundo, Sex priores modos cooperandi esse positiuos, de quibus hic agimus: Reliquos tres esse negatiuos, de quibus postea. Est ergo quæstio, an qui cooperantur ad furtum, vel damnum. 6. priori. modis, teneantur semper ad restitutionem. Aliqui putāt tunc solum teneri, quando ita cooperantur, vt sine ipsis damnum non fieret; quando vero sine ipsis damnum æquè inferrent, non teneri. Ita Antonin. p. 2. c. 1. tit. para. 12. Syl. v. restit. 3. q. 6. para. 2. Adrian. in 4. q. 1. de restit. Nau. c. 17. n. 17. & D. Th. in 4. d. 15. q. 1. a. 5. Quæ sententia quodam sensu est apertè falsa, quodam certa, quodam probabilis, vt iam explicabo.

3. Prima Conclusio. Qui iubet, consulit, laudat, vel refugium præbet executori, ita vt ex hisce causis ille motus fuerit ad damnum inferendum, non ideo excusatur à restitutione, quod alius non defuisset, qui iussisset, consuluisset, &c. Ita Caiet. q. 62. a. 6. Medina c. de rest. q. 7. Sot. l. 4. q. 7. ar. 3. & alij. Ratio est, quia talis ita est causa damni in hoc casu, vt si ipse, vel alius similis non moueret executorem, damnum non fieret: ergo verè est causa, sine qua damnum non fieret: ergo tenetur ad restitutionem. Prior consequentia patet, quia causa, sine qua non est ea quæ ita cooperatur, vt sine ipsa, vel simili superueniente non fieret effectus à causa executrice: non autem illa dumtaxat, quæ si absit, effectus non fiet. Nam alioqui, is, qui suadet, vel præcipit homicidium, non esset causa, si alius esset suasurus, aut præcepturus, imò occisor non erit causa damni;

si alius erat occisurus, quæ apertè sunt falsa.

4. Secunda Conclusio. Si executor absque tuo consilio, consensu, mandato, laude, vel ministerio, æquè benè, & eodem modo erat damnum illaturus, quamuis nulla alia similis causa erat superuentura; tunc non teneris ad restitutionem. Est communis. Ratio est, quia etsi grauiter pecces, etiam contra iustitiam, tamen consilium & mãdatum tuum inefficax est, quia damnum ex ipso tanquam ex causa non sequitur, sed tantum concomitanter se habet.

5. Tertia Conclusio. Si executor absque tuo consilio, consensu, mandato, laude, vel ministerio erat quidem absolutè damnum illaturus; non tamen eodem modo, & eisdem circumstantijs, tunc dubium est an tenearis restituere, necne. Antoni. & alij supra citati videntur sentire te non teneri, etiamsi executorem moueris, vt citius, vel animosius, vel alio loco faceret, si ipse iam erat ita paratus, vt sine tuo consilio, vel iussu, absolutè erat facturus; similiter si causam dederis, vt plus damni inferret, quam alioqui illaturus erat, te non teneri nisi ad illud amplius. Hæc sententia probabilis est primo propter auctoritatem DD. Secundò, propter rationem, quia in tali casu non es causa substantiæ damni, sed tantum modi, vel circumstantiæ: ergo non teneris substantiam damni rependere. Contrariam tamen sequuntur Caiet. Medina, Sotus & Pet. Nauar. asserentes te in solidum teneri. Ratio est, quia tu es causa totius actionis, vt hic & nunc fit. Confirmatur, quia non potest quis esse causa istarum circunstantiarum, nisi etiam sit causa substantiæ actionis. Responderi tamen potest, etiamsi sit causa totius actionis indiuiduæ, vt hic & nunc fit; tamen quia illa actio, quatenus damnosa, secundum suam speciem iam erat patrata in causa exequente, & omnino secutura, non videris circa eam quidquam efficaciter operatus, nisi inducendo nouas circumstantias, quod non est magni momenti ad substantiam damni, quando enim aliqua causa exitura est per se in actum, parum refert, an hoc celerius fiat, an tardius, hic an alibi, hoc an illo instrumento, hâc an illâ actione indiuiduâ. Ad confirmationem concedo esse causam substantiæ illius actionis in indiuiduo, sed hoc parum facit ad obligationem restitutionis. Primò, quia qui est causa vt differatur damnum in crastinum, est causa cur sit alia actio indiuidua damnificans, & tamen non tenetur. Similiter qui rogat vt alio loco occidas, vbi minus erit scandali. Secundò, quia qui volenti furari 10. suadet, vt furetur 20. est causa illius actionis indiuiduæ, quâ accipit 20. & tamen non tenetur nisi ad 10. eo quod furti tantum horum censeatur causa, vt docet Medina, Couar. Pet. Nau. ergo vt quis teneatur in solidum, non sufficit, vt sit causa totius actionis vt hic & nunc fit, sed vlterius requiritur, vt actio illa secundum suam speciem, sine tali cooperatione non sit processura à causa exequente.

QVÆSTIO XXXVI.

Quomodo oporteat positiuè cooperari vt censearis causa damni?

1. DE singulis modis cooperandi dabo singulas conclusiones.

2. Prima Conclusio. De iussione. Qui ita iubet, vt alterius animum ad maleficium moueat, censetur causa damni; imò inter causas præcipua, quia non est efficacior modus, quo rationalis creatura liberè ab alio

moueatur, quam per mandatum: mandans enim quandam obligationem & necessitatem imponit alteri. Dupliciter autem potest quis mandare. Primò, exprsse, vt si dicas famulo: occide, volo occidas. Secundò, implicitè, vt si dicas. Vtinam hoc obsequium quis mihi præstet, charus mihi erit, qui hoc fecerit.

2. Nota primò, Si ante maleficium patratum reuoces mandatum, non teneris, quia iam tollis causam, de qua re sunt multa iura. ff. mandati.

3. Nota secundò. Eum, qui ratum dumtaxat habet maleficium nomine suo factum, non obligari in foro conscientiæ ad reparationem damni, vt docet Medina q. 7. contra Nauar. c. 27. n. 233. qui putat ratihabitionem obligare instar mandati, si dum mandare poteras, damnum tuo nomine sit illatum. Sed contrarium est verum. Ratio est, quia ex illa ratihabitione facti præteriti ipsum factum damnosum nullo modo pendet, tanquam ex causa mouente. Nec refert, quod nomine suo factum sit, quia inde tãtum sequitur voluntatem tuam fuisse causam finalem, & ideo illum fecisse, vt tibi gratificaretur, quia putabat tibi gratum futurum. Hoc autem nõ sufficit, vt tu censearis causa efficiens, & voluntariè mouens ad damni irrogationem: finis enim non mouet voluntariè, sed naturaliter ex sua parte.

4. Dices. c. Ratihabitionem de reg. iuris in 6. dicitur ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari. Respond. comparatur mandato, non tamen respectu patrati operis & obligationis restituendi, sed respectu contractuum, quia sola voluntate foris expressa firmari possunt contractus præteriti: non autem causari damnum præteritum. Item respectu pœnæ in foro externo, quia qui ratum habet maleficium punitur, sicut qui mandauit.

5. Secunda Conclusio. Qui ita consulit, vel suadet, vt alter ex eo promoueatur ad opus, censetur etiam causa damni, ac proinde tenetur ad restitutionem.

6. Quæres. An qui consulit minus damnum ad auertendum maius, teneatur ad restitutionem. Resp. primò. Si consulas inferri alicui damnum minus ne eidem inferatur maius, non teneris ad restitutionem. Ratio est, quia vtiliter eius negotium geris, & merito tibi gratiam debet. Resp. secundò, Si autem suadens latroni vt alteri, de quo non cogitabat, damnum minus inferat, teneris, quia iniuriam illi facis, dum illum latroni obijcis: non enim licet impedire damnum Petri cum iniuria Pauli. Hinc sequitur peccasse Loth Gen. 19. dum Sodomitis in hospites irruere conantibus suasit stuprum filiarum, quia suasit iniuriam in eas, de quibus ipsi non cogitabant.

7. Tertia Conclusio. De consensu. Quando ab alicuius consensu pendet, vt res fiat, vel non fiat. v. g. vt huic inferatur bellum, vt iste eligatur in Prælatum, tunc censetur causa damni. Quod si id à consensu tuo non pendeat, eò quòd authoritatem nullam habeas: Vel vt absque suo consensu iam ante erant æquè parati, neque illum expectarint, non censetur causa damni. Hinc fit, vt quando plures ferunt suffragia, vel subscribunt in causam iniquam, si tu etiam consentias, postquam sufficiens numerus suffragatus est, non tenearis ad restitutionem damni secuti (etsi mortaliter peccaueris consentiendo) nisi spes fuerit te contrario suffragio posse malum impedire. Ita Nau. . 17. n. 21. Caiet. v. resti-

stutio, c. 1. Ratio est, quia iam causa damni ita est disposita, vt æquè, & eodem modo damnum sit secuturum absque tuo suffragio, atque cum illo: ergo tuum suffragium accedens non est vllo modo causa damni.

8. Quarta Conclusio. Palpo seu adulator, qui laudat malefactorem, aut scelus patrandum commendat, est causa damni, quando alter ex tali laudatione impellitur ad maleficium. Huc etiam spectat exprobratio ignauiæ, vt quod iniuriam quam accepisti, non sis vltus.

9. Quinta Conclusio. Recursus, seu recursum præbens tenetur etiam restituere, quando eo modo præbet recursum, vt moraliter censeatur furi cooperari ad damnum inferendum, vel ad non reparandum illatum, v. g. si illum recipiat, & non alios passim; si illum, aut eius instrumenta occultet, ita vt hinc animetur ad damnum inferendum.

10. Dices. Ergo qui occultat furem, dum quæritur à lictoribus, tenebitur ad restitutionem, si ille postea damnum intulerit. Resp. verum est, si id ita faciat, vt in posterum det spem similis opitulationis, & fur eâ spe fretus rursus damnum inferat; alioqui si non det illi spem refugij in posterum, non tenetur: quia non abscondit illum eo modo ac fine, vt moraliter censeatur causa damni secuti.

11. Sexta Conclusio. Dupliciter potest aliquis esse participans in damno. Primo, quando est particeps prædæ, & tunc tenetur restituere pro ea parte, quæ ei obuenit. Secundo, quando est particeps iniquæ operationis, præbendo auxilium, & adiuuando ad executionem, sicut qui scalas apponit, vel eas sustinet fure ascendente. Item qui excubias agit, aut instrumenta suppeditat, aut furem comitatur defendendi causa. Item qui iuuat effringere, asportare, aut simile quid agit. Hi semper tenentur ad restitutionem hoc ipso quod spontè aliquid auxilij attulerint ad iniquam executionem. Dixi spontè, quia si quis iusto metu coactus fecerit, non tenetur, modo id quod facit, non sit per se malum. Itaque hoc metu compulsus potest apponere scalas, præbere instrumenta effringendi, iuuare, conscendere murum. Hæc enim per se sunt indifferentia, neque lædunt dominum nisi ex iniqua intentione & vsu furis, qui his auxilijs vtitur ad malum finem. Pari modo potest iuuare in re, postquam sublata est, asportanda; & in pecore abigendo. In his enim non est iniuria in dominum, si ex graui metu fiant, postquam res sublata est. Hinc sæpe excusantur Rustici, qui prædas militum iniustas coguntur auehere, vel pecora sublata deducere.

QVÆSTIO XXXVII.

An qui aliquo horum 6. modorum cooperatur, teneatur in solidum?

1. CErtum est, cum quis consulit, mandat consentit, laudat, & receptat, teneri ad reparationem totius damni, si totius causa fuit: partis vero si solum partis damni causam dedit. Difficultas est de sexto modo, id est, participante vel adiuuante, vt quando milites spoliant vrbem.

2. Prima Conclusio. Si cooperetur ad idem damnum indiuiduum, tenetur in solidum, etiamsi socius constituerat solus inferre, vt si iuuat ad incendendam vrbem, ad idem onus auferēdum, ad gregem abducendum, ad eandem ianuam effringendam. Ita Caietan. Medina supra. Ratio, quia

tunc aliquis est causa partialis totius damni vt hic & nunc fit.

3. Secunda Conclusio. Si verò non concurrat ad idem damnum indiuiduum, sed distinctum irroget, non tenetur in solidum; sed tantum pro sua parte. Ita Adrian. q. 1. de restitutione Nauarr. c. 17. num. 21. & alij. Ratio est, quia tunc quisque solum est causa partis damni, quam ipse per se dedit: non autem totius, aut etiam partis, quam alius fecit, nisi fortè alium impulerit ad damnum faciendum, aut nisi se vicissim permouerint, vel animauerint, vt quando 3. vel 4. milites se mutuo excitant ad inferendum alicui damnum: tunc enim singuli censentur causa totius damni. Hinc sequitur militem gregarium non teneri, nisi de damno, quod ipse per se in bello iniquo dedit. Ducem vero teneri de toto, quod per milites illatum est.

QVÆSTIO XXXVIII.

Quo ordine teneantur isti restitutionem in solidum facere?

1. PRima Conclusio. Si aliquid furto ablatum sit, primo loco, & ante omnes tenetur is, ad quem res furtiua peruenit, siue extet in specie, siue non extet; si tamen inde factus sit ditior. Ratio est, quia hic obligatur ratione rei acceptæ, quæ obligatio est summa. Nam res aliena, quamdiu extat in specie, per se debetur. Si consumpta est, vel consumpta est bona fide ab eo, qui ignorabat esse furtiuam; & sic non tenetur nisi quantum ex ea factus est ditior, vel consumpsit mala fide sciens esse alienam, & sic tenetur restituere pretium, quia quod consumpserit eam mala fide non liberat eum, quin primo loco teneatur, perinde ac si extaret, alioqui noua illa iniuria liberaret eum à restitutione.

2. Secunda Conclusio. Si vero nihil ablatum sit, sed tantummodò damnum irrogatum, tum primò loco tenetur is, qui coëgit, vel fraude induxit, vel qui imperauit, cui alter non fuit ausus contradicere; vt si Dux imperet militi vt occidat, intendat, destruat. Ratio est, quia hic iniustè coniecit alterum in obligationem restitutionis. Vnde si hic restituit, alter qui hoc modo inductus est, non tenetur ei quidquam refundere, quia inductor totum debet compensare. Pari modo tenetur Primo loco qui suo nomine fecit, vel rogauit fieri, vel suasit. Nam is cuius nomine fit, est causa principalis, ac proindè tenetur ante cæteros. Secundo loco tenetur executor quatenus est executor. Tertio loco cæteri qui consilium dederunt, qui consenserunt, qui præbuerunt recursum, qui præstiterunt obsequium, instrumenta, comitatum. Ratio est, quia executor post eum qui iussit, vel suo nomine fieri voluit, est principalis; cæteri vero sunt causæ accessoriæ, & secundariæ, fulcientes & quodammodo seruientes executori. Quod enim faciunt, non suâ causâ faciunt, sed vt ipsum instruant & arment. Hinc sequitur primò, Si executor noluerit, vel non potuerit restituere, teneri ipsos; quia succedunt in defectum executoris, sicut executor in defectum iubentis. Tertio, si ipsi soluerint, executorem teneri illis totum refundere, quia soluendo successerunt in ius, quod do-

minus habebat in executorem, qui prius tenebatur. Vnde ſicut executor debuiſſet ſoluere ante ipſos, ita tenebitur ipſis ſoluere, qui ius domini in ſe tranſtulerunt, ſoluendo loco executoris; ſicut ſi fideiuſſor, qui ſecundo loco tenetur, ſoluat, transfert in ſe actionem domini, quam habebat in principalem debitorem. Pari modo ſi excutor ſoluerit tenebitur ei iuſſor, vel is qui cauſâ ſuâ fieri voluit. Quarto, Si executor nomine omnium executus eſt facinus, omnes ſimul teneri primo loco, quia illorum cauſa factum eſt, & tacitè in ſe receperunt obligationem: executor autem, quâ executor, tenetur ſecundo loco, quamuis vt vnus illorum quorum nomine factum eſt, teneatur primo loco. Itaque ſi ipſe reſtituerit in ſolidum, reliqui tenentur ei conferre ſuas partes; ita tamen vt ipſe quoque pro ſua parte in compenſationem veniat, non vt executor, ſed vt vnus illorum, quorum nomine factum eſt.

3. Quæres primo An inter cauſas ſecundarias quæ tenentur poſt executorem, ſit aliquis ordo. Reſp. Non eſt talis ordo, qualis eſt inter cauſam principalem & ſecundariam, ita vt vna ſoluente reliquæ maneant liberæ, ſed in defectum principalis, omnes ſecundariæ tenentur æquè primo, ſic tamen, vt alia ad plus, alia ad minus teneatur prout magis vel minus efficaciter ad damnum cooperata eſt. Ratio eſt, quia vna non eſt operata tanquam inſtrumentum alterius, vel alterius nomine, ſed vnaquæque per ſe in ſuo ordine. Vnde ſi executor non reſtituat, omnes in locum eius immediatè ſuccedunt, & tenetur pro rata portione conferre, prout quæque magis vel minus mouerit executorem ad facinus patrandum.

4. Quæres ſecundò. Si plures ſint cauſæ æquè principales, vel æquè ſecundariæ, quæ videantur æqualiter contuliſſe ad totum damnum, ad quid ſingulæ teneantur. Reſpond. Primò, tenentur æquales portiones ad reſtitutionem damni conferre. Secundò, in defectum reliquorum quiſque tenetur in ſolidum. Tertiò, ei qui prius ſoluit, tenentur reliqui ſinguli pro ſua parte.

5. Quæres tertiò, Si is qui damnum accepit vni ſociorum condonet obligationem reſtituendi, an cæteri ſint etiam liberi. Reſpond. primo. Si condonet authori principali, reliqui qui ſecũdo loco tenebãtur, manent liberi. Eſt communis. Ratio eſt, quia hæc condonatio eſt inſtar ſolutionis (vnde ſolet à Iuriſperitis vocari acceptilatio, quæ eſt imaginaria quædam ſolutio) atqui ſoluente eo, qui primo loco tenebatur, reliqui manent liberi, vt ex dictis patet. Reſp. Secundo. Si remittat ei qui ſecundo loco tenebatur non ideo liberatur is qui primo loco. Ratio quia obligatio principalis authoris non pendet ex obligatione ſecundarij, ſed contra. Vnde fit, vt ſecundario ſoluente, teneatur ei principalis ex integro: ſoluente autem principali, ſecũdarius nihil teneatur rependere. Reſpond. Tertio. Quando plures eodem gradu tenentur, id eſt, æquè primò, vel ſecundariò, tunc etſi vni perfecta fiat remiſſio, non ideo cæteri ſunt liberi à ſuarum partium reſtitutione. Nam obligatio vnius non pendet ab altero, ſed omnes æquè mediatè, vel immediatè ſe habent ad damnum.

QVÆSTIO XXXIX.

An teneantur ad restitutionem qui negatiuè sunt causa damnandi?

1. Tvnc aliquis censetur negatiuè causa damni, si non impediat dãnum, quando ex officio tenetur. Hoc fit tribus modis, qui notantur his verbis. [Mutus, non obstans, non manifestans.] Mutus dicitur, qui omittit præcipere, si erat superior: consulere, si consultor: clamare, aut strepitum edere, si erat custos rei ad damnum impediendum. Non obstans dicitur, qui omittit præstare opem vel operam, qua damnũm poterat impedire, & quam ex officio tenebatur præstare, vt princeps, Magistratus, præpositi viarum, & similes. Non manifestans dicitur, qui cum ex officio teneatur, omittit manifestare malefactorem; siue ante factum, quãdo damnum erat impediendum: siue post factum, quando sarciendum; vt custos rei custodiendæ deputatus. Est ergo quæstio, an hi semper teneantur ad restitutionem. Caietan. v. restitutio c. 1. putat eos teneri etiam tunc, quando ex officio non tenentur impedire damnum, sed tantũ ratione articuli, necessitatis, modo facile sine suo incommodo id possint præstare.

2. Prima Conclusio. Nemo ratione damni non impediti tenetur ad restitutionem, nisi ad hoc obligatus fuerit ex officio. Ita Medina q. 9. Nauarr. c. 17. nu. 18. Couar. ad reg. Peccatum, p. 2. parag. 3. nu. 5. & alij. Ratio est, quia qui non obligatur ad impediendum ex officio, solum obligatur ex charitate. At necessitas restituendi non oritur ex obligatione charitatis, sed iustitiæ, vt omnes tradunt: ergo.

3. Dices primo, c. quantæ, de sententia excom. dicit Innocentius III. eos, qui consentiunt inijcientibus violentas manus in clericos, & eos qui inijciunt, pari pœna condamnari ab Ecclesia, nempe pœna excommunicationis. Respondeo. Loquitur de ijs qui consentiunt, cùm ex officio teneãtur impedire, vt exponit Glossa. Deinde potuit excommunicari etiam is, qui non tenebatur ex officio, nec tamen sequitur eum obligari ad restitutionem: potest enim quis excommunicari propter peccatum mortale; non tamen obligari ad restitutionem.

4. Dices secundo, c. sicut dignum, de homicidio, Alexander III. ait, qui potuit hominem liberare à morte, & non liberauit, occidit. Respond. Dicitur occidisse, quia contraxit culpam homicidij, vt est contra charitatem: non autem vt est contra iustitiam, quo sensu dixit etiam Ambrosius apud Gratian. c. Pasce. d. 87. Si non pauisti, occidisti.

5. Secunda Conclusio. Omnes qui tenentur ex officio impedire damnum alterius, si id ex culpa graui negligant, tenentur ad restitutionem. Est communis. Ratio est, quia illi ex iustitia debent illum actum impeditionis damni: ergo omissio eius est contra iustitiam: ergo si ex illa omissione sequatur damnum, omittens est causa illius damni contra iustitiam. Confirmatur, quia sicut damnum quod sequitur ex iniusta commissione est iniustum, ita etiam quod sequitur ex iniusta commissione: ergo sicut teneris ad reparationem damni, quod alteri datur ex tua iniusta commissione; ita etiam quod datur ex iniusta omissione. Hoc modo debitor tenetur creditori ad interesse, quod sequitur ex non præstita solutione debita. Hinc infertur primò Principes, Magistratus, Prætores, & Duces

& Duces belli teneri ad restitutionem, si omittant impedire furta, latrocinia, & similia damna, cum possint sine suo notabili detrimento vitæ, famæ, honoris, aut rei familiaris. Ratio est, quia ex officio, ac proinde ex lege iustitię commutatiuæ tenētur, tanquam ad hoc conducti: ideo enim stipendia & honores à Rep. accipiunt. Secundò, idem dicendum de omnibus illis, qui per modum contractus sese ad alicuius rei custodiam obligarunt, stipendia ob eam causam accepturi; vt sint custodes hortorum, vinearum, saltuum, stagnorum. Tertio, idē est de tutoribus, & curatoribus, qui negligunt impedire damna pupillorum & minorum. Etsi enim stipendia non recipiunt; tamen potestas publica, siue lege, siue imperio, potest illis hanc obligationem imponere, & ipsi tenentur admittere, & vbi admiserint lege iustitiæ sunt obstricti. An autem confessarij teneantur restituere, si pœnitentem non cogant ad restitutionem, pertinet ad materiam de Sacramentis.

DE RESTITVTIONE RATIONE REI ACCEPTAE.

QVÆSTIO XL.

An is qui bona fide rem consumpsit, vel alienauit, teneatur postea restituere.

1. PRima Conclusio. Quicunque habet rem alienam, quamuis optima fide illam hactenus tenuerit, putans esse suam simulatq; tamē cognouerit esse alienam, tenetur eam restituere prima opportunitate, idque tantummodo ratione rei acceptę. Ratio est, quia non potest retinere rem alienam, inuito domino. Hinc lex ciuilis concedit domino euictionem & vindicationem rei suæ, vbicunque ea fuerit l. si debitor c. de rei vindicatione. Neque pretium quod pro ea dedisti, exigere à Domino potes, quia æquum non est vt ipse rem suam emat, sed illud tibi à venditore repetendum. Quod si eam postquam scieris esse alienam vlterius retineas, habita restituendi opportunitate, incipis esse possessor malæ fidei, & obligari non solum ratione rei acceptæ, sed etiam ratione iniquæ detentionis, quæ æquiualet iniquæ acceptioni. Vnde si interim pereat, quouis casu teneris ad restitutionem, quia censeris esse in mora.

2. Secunda Conclusio. Si is qui rē alienam bona fide possidebat, eam interim consumpsit, vel alienauit solum tenetur restituere id, quo indè factus est locupletior. Est communis. Ratio est quia solum tenetur ratione rei acceptæ, quæ cum non amplius apud illum extet, cessat quoque cum ea eius obligatio. Hinc sequitur primo, si eam bona fide emit, & deinde eodem pretio, vel minori, bona fide vendidit, ad nihil teneri, si verò pluris vendidit, ita vt rem familiarem auxerit, teneri solum restituere illud auctarium. Secundò, si eam dono accepit, & postea vendidit, tenetur restituere pretiū, nisi fortè illud consumpserit in lusum, vel largitiones, ita vt ex eo non sit factus locupletior. Quod intellige, si alioqui talia impendia facere non constituerat. Tertiò, si eam bona fide donauit, non donaturus aliam similem, vel dissimilem, si hanc non habuisset non tene-

tur ad quicquam, quia non est factus ditior. Secus est, si aliam ex suis erat donaturus, quia tunc pepercit rei suæ donando alienam; & ita compendium ex re aliena fecit. Quarto, si res perijt durante bona fide, ad nihil tenetur, siue fortuitò siue culpâ perierit: non enim tenetur ratione iniustæ acceptionis, quia bona fide eam acceperat, & possederat, nec ratione rei acceptæ, quia res non extat.

QVÆSTIO XLI.

An possessor bonæ fidei teneatur etiam fructus perceptos restituere?

1. PRima Conclusio. Tenetur restituere omnes fructus qui apud illum extant, modò non sint fructus meræ industriæ. Ratio, quia fructus hoc ipso, quod proueniunt ex re tua, cedunt in tuum dominium, vt constat Instit. de rerum diuisione. §. Si Titius. Tales sunt qui sine vllo labore proferuntur, vt fœnum, glandes, poma, nuces. Item illi qui interueniente labore proueniunt, vt segetes & vuæ: in his tamen detrahendæ sunt expensæ. Fructus autem nudæ industriæ, non sunt restituendi, ne quidem à malæ fidei possessore, vt si quis aliena pecunia negotiatus sit, vt suprà.

2. Secunda Conclusio. Si fructus quidem non extent, tamen illis factus sit locupletior, tenetur quatenus locupletior, siue illi fructus fuerint merè naturales, siue mixti, id est, ex re mediante industria prouenientes. Ita Gabriel 4. d. 15. quæstion. 3. articul. 3. dub. 5. Medina quæstion. 10. Couarr. l. 1. variar. resol. c. 3. numer. 6. & alij passim. Ratio est, quia fructus debentur domino detractis expensis: in locum autem fructuum succedit eorum pretium, quâ parte eo factus est ditior idque seruandum esse in foro conscientiæ docet Syluester v. fructus quæst. 1.

3. Nota tamen in quibusdam tribunalibus fructus mixtos non extantes, (etsi inde factus sis ditior) iudicari non esse restituendos, vt refert Couarr. loc. cit. & est multorum Iurisperitorum sententia, nec videtur omnino improbabilis, quia quædam iura videntur illi fauere. Instit. de rerum diuisione §. si quis à non domino & l. Quæsitum, ff. de acquirendo rerum dominio. Contrarium tamen est probabilius: tum quia est communis sententia: tum quia firmiore nititur ratione: iura autem contra nos allata, debent intelligi eo casu, quo non es factus locupletior.

4. Dices. L. qui scit. ff. de vsuris, dicitur, bonæ fidei emptorem, qui prius quam fructus perciperet, cognouit fundum alienum esse, censeri adhuc bonam fidem habere, vt fructus suos efficiat, donec fundus euictus sit. Respondeo hæc lex non videtur esse æqua, seu vera. Nam certum est simulatque quis nouit rem esse alienam, non posse fructus eius suos facere, vt aperte colligitur L. Qui bona fide, & l. Bonæ fidei, ff. de acquirendo rerum dominio, quia fructus cedunt solo, vt dictum est. Nec mirum aliquando in Pandectis huiusmodi antinomias reperiri, quas frustra nituntur interpretes conciliare, quia hoc opus est collectum ex plurimorum Iureconsult. responsis, qui sæpe contraria sentiebant: & collectores non poterant in tanta voluminum & sententiarum multitudine semper meminisse, quid alibi dixissent. Vide Couarr. num. 7. supra.

5. Tertia Conclusio. Possessor bonæ fidei non tenetur ad restitutionem fructuum, quos ratione negligentiæ suæ non percepit, sicut tenetur possessor malæ fidei. Ratio est, quia cum non sit factus ditior, non tenetur ratione rei acceptæ, & cum non fuerit causa iniusta damni (sicut possessor malæ fidei iniustâ detentione) non tenetur ratione iniustæ acceptionis.

QVÆSTIO XLII.

An si emeris rem furtiuam bona fide, tenearis domino restituere, an vero possis dissoluere contractum recepto pretio?

1. PRima Conclusio. Si gratis eam accepisti, vbi cognoueris esse alienam, teneris domino restituere; nec potes furi reddere, nisi moraliter sis certus furem restiturũ. Ratio est, quia teneris ratione rei acceptæ quæ apud te est, non furi cum non sit eius: ergo domino. Nam restitutio quæ facienda est ratione rei acceptæ, debet fieri illi cuius res est.

2. Secunda Conclusio. Si bona fide eam emisti, vbi intellexeris esse alienam, poteris rescindere contractum, & reddere furi, à quo accepisti, vt pretium recuperes: nec teneris tunc domino restituere. Ita Nauarr. c. 17. n. 9. Syl. v. restitutio 3. quæst. 7. Angelus v. restitutio 1. num. 1. Gabr. in 4. d. 15. quęst 3. art. 3. dub. 5. Et alij contra Caiet. Sotum, & Couarr. Probatur primo, quia nullam iniuriam intulisti domino hanc rem emendo, & apud te detinendo, cùm bona fide emeris: ergo non potest dominus merito ægrè ferre tanquam iniuriâ affectus, si eam constituas in eo statu, in quo erat ante, ne pretium amittas. Secundò, quia hic contractus fuit omnino inuoluntarius, cùm ex errore sit factus: ergo potes illum rescindere: ergo & rem acceptam restituere, & pretium recuperare. Tertiò, si quis rem inuentam in plateis sibi assumeret, & postea aduerteret eam sibi fore damnosam, posset reponere eodem loco; nec teneretur eam cum suo damno seruare, vt domino restituatur: ergo.

3. Dices primò. Si talis emptor rei alienæ potest eam furi reddere, vt pretium recuperet: ergo si fur non inueniretur, vel obijsset, posset eam alteri vendere, ne damnum patiatur. Respondeo, non sequitur, quia non potest dominium ipsis transferre.

4. Dices secundò. Qui rem furtiuam reddit furi cooperatur ipsius iniquæ detentioni. Respondeo falsum est: vtitur enim suo iure, vt se indemnem præstet; relinquens furem suæ conscientiæ: non enim suadet illi vt non restituat, sed potius ostendit rem alienam debere restitui.

5. Dices tertiò. Si Dominus rei posset conuenire talem emptorem coram Iudice, Iudex condemnaret eum ad restitutionem: ergo etiam antea tenebatur restituere. Respondeo, non sequitur. Nam ideò condemnabitur emptor ad restitutionem, quia res aliena apud ipsum reperitur.

6. Tertia Conclusio. Si malâ fide rem emisti, vt tibi retineres, sciens vel dubitans esse furtiuam, teneris eam Domino restituere. Ita Nauarr. Caiet. Sotus & Couarr. Ratio est, quia teneris non solum ratione rei acceptæ, sed ratione etiam iniustæ acceptionis.

7. Dices, Quisque potest sibi cõsulere præ altero: ergo talis emptor po-

test rem furtiuam furi redderet, vt sibi consulat recipiendo pretium suum. Respondeo hoc valde probabile est; & ita sentiunt Alex. Gabri. & Sylu.

QVÆSTIO XLIII.

An ille qui dubitat rem esse alienam possit eam emere, retinere, vel alienare?

1. PRima Conclusio. Qui initio bona fide rem accepit, vel habuit, si postea incipiat dubitare, an sit aliena, tenetur inquirere veritatem, & manente dubio post inquisitionem non tenetur restituere, sed manet in possessione bonæ fidei. Ita Med. qu. 10. Sylu. Gabr. cum alijs supra citatis. Ratio, quia in dubio melior est conditio possidentis. Hinc sequitur, si rem illam vendat, domino post diligentem inquisitionem non inuento, non teneri postea illo comparente. Ratio est, quia non tenetur ratione iniustæ acceptionis, cùm bona fide habuerit & vendiderit, neque ratione rei acceptæ, quia non extat apud eum, nisi fortè ex ea factus sit ditior: nam eatenus tenetur.

2. Dices. Quid si occurente dubio non instituit quæstionem, & postea certo deprehendit rem fuisse alterius. Respondeo tunc tenetur alteri restituere non solum rem illam, sed fructus consumptos, etiam ex eo tempore, quo dubitare cœpit. Ratio est, quia ex eo tempore cœpit esse possessor malæ fidei, & ex iustitia tenebatur veritatem inquirere.

3. Secunda Conclusio. Qui dubitat, an res sit aliena, potest eam nihilominus accipere titulo donationis, permutationis; aut emptionis; modò eo animo accipiat, vt eam domino, si inuentus fuerit, restituat. Ratio est, quia in hoc non facit iniuriam domino, sed beneficium. Nam alioqui fortasse nunquam fuisset restituenda.

4. Tertia Conclusio. Quod si non eo animo eam accipiat, sed potius vt eam sibi retineat, peccat quidem; non tamen tenetur eam restituere statim, sed mutato animo diligenter inquirere, an sit aliena, & vbi moraliter certus fuerit esse alienam, integrè restituere cum fructibus etiam consumptis. Si autem aliquid dubij remanserit, tenetur eam cùm altero, de quo dubitat, diuidere, assignando illi plus vel minus pro ratione dubij, qui si sit persona nota, ei sua pars tribuenda est: si verò sit ignota, pauperibus. Ita Caiet. quæst. 62. artic. 5. Sotus l. 4. quæstion. 7. articul. 1. circa 3. argumentum Medina quæst. 17. & alij.

QVÆSTIO XLIV.

An bona, & debita incerta, sint pauperibus restituenda?

1. NOta primò. Bona non censeri incerta, nisi post sufficientem inquisitionem. Vnde si quis ante huiusmodi inquisitionem daret ea pauperibus: postea domino comparente teneretur ei ad integram restitutionem, vt passim omnes docent.

2. Nota secundo. Non censeri etiam incerta quando constat ea deberi certæ alicui communitati, vel toti, vel maiori eius parti: etsi enim in particulari non constet quid cui debeatur; tamen constat hæc esse illius com-

munitatis,vt quando exercitus iniustè expilat pagum, vel oppidum: tunc enim restitutio facienda est communitati, operâ Magistratus, Episcopi, vel Parochi,vt hi distribuant ijs, qui in eo pago, vel oppido, maius damnum accepisse iudicabuntur.

3. Prima Conclusio. Bona incerta, id est, habentia dominum ignotum, & incerta debita, siue ex contractu,siue ex delicto, restituenda sunt in pauperes,saltem iure positiuo, vel consuetudine. Est communis, præterquam de bonis inuentis,de quibus postea. Ac primò ex incertis debitis ex delicto patet ex c.tum tu,de vsuris,vbi Alexander III. iubet,vt ea quæ vsuris iniquè comparata sunt,si non supersint illi,quibus,debentur, aut eorum hæredes, dentur pauperibus, & vsurarij eorumque hæredes pœnis Ecclesiasticis ad hoc cogantur. Quod DD. communiter extendunt ad incerta debita ex alijs etiam delictis,vt furto, rapina, damno dato, & iniquis contractibus. Et meritò; quia est eadem ratio, ne videlicet hominibus iniquis integrum sit ex iniquitate & iniurijs ditescere. Secundo, idem patet de incertis debitis ex contractu v. g. ex deposito, commodato, mutuo, venditione, quia etsi de his non extet canon, tamen vbique est consuetudo piorum,vt hæc in pauperes expendantur,quando dominus inueniri non potest,vt ipsius animæ prosit. Nomine autem pauperum intelliguntur non solum mendici, sed etiam quibus necessaria ad decentem statum desunt,& etiam quæuis opera pia, vt inter cæteros docet Nauarr. c. 17. num.93.

4. Quæres. An etiam iure naturæ, pauperibus hæc sint eroganda. Multi videntur affirmare.Ratio,quia debitor iure naturę tenetur restituere eo modo,quo potest,nempè vt vel ipsæ res, vel eorum vtilitas ad dominum perueniat. Atqui hoc fiet si dentur pauperibus ad salutem domini viui, vel mortui: ergo iure naturæ debent dari pauperibus. Respondeo primo,suppositâ fide est quidem consentaneum iuri naturali,vt bona incerta dentur pauperibus: non tamen est debitum lege iustitiæ. Ratio est, quia pontifex solet disponere de eiusmodi bonis, vt aliquando retineantur ab eo qui habet ea;hoc autem non faceret, si deberentur iure naturæ pauperibus. Respondeo secundo. Etiamsi darentur pauperibus; non tamen semper hoc modo fit restitutio domino. Nam fieri poterit vt dominus peccato mortali sit mortuus, quo casu nulla ad eum vtilitas potest peruenire? Respondeo tertiò. Licet iure naturæ teneatur debitor restituere rem eo modo, quo ipsa vtilitas temporalis ex ea possit ad dominum peruenire; non tamen iure naturæ tenetur curare, vt si vtilitas temporalis ad eum non perueniat, saltem proueniat vtilitas spiritualis, quia lege iustitiæ non tenetur damna temporalia compensare bonis spiritualibus,vt supra ostensum est. Hinc sequitur cessante lege positiuâ, vel consuetudine vim legis habente, non esse necessarium, vt bona incerta dentur pauperibus. Hinc vlterius infert Petr. Nau.l.4. c. 2. num. 47. Ea quæ ex contractu debentur,posse tanquam ἀδέσποτα post diligentem inquisitionem retineri Ratio est,quia lex positiua nihil de illis statuit, sed solum de ijs quæ debentur ex delicto: Neque constat consuetudinem esse in contrarium. Puto tamen tutius esse ea dare pauperibus propter communem piorum hominum praxim.

5. Secunda Conclusio. Si is qui hæc bona habet,verè pauper est,poterit ea tanquam vnus è numero pauperũ sibi retinere. Ita Scotus in 4.d.

15.quæst.3. Caiet. quæst.62. art.5. & alij. Ratio est, quia non debet esse peioris conditionis quam alij pauperes; præsertim, si non intercessit ipsius culpa in re illa acquirenda, vel debito contrahendo. Quod si culpa intercessit, meretur quidem ea re priuari, tamen paupertas est sufficiens ratio, cur possit illi per confessarium, aut etiam propriâ authoritate applicari. Non enim est necesse vt detur pauperiori, vel sanctiori, (quamuis id expediat) sed satis est vt detur pauperi titulo paupertatis; vbi autem illi res hoc modo applicata fuerit, non tenebitur postea ditior effectus alijs pauperibus restituere, quia titulo paupertatis legitimè illam sibi vendicauit, sicut etiam alij pauperes fecissent.

6. Tertia Conclusio. Si is qui hæc bona habet, non est verè pauper, sed solum est pauper pro loco, vel tempore, tenebitur postea veris pauperibus ad restitutionem. Est communis. Ratio est, quia ex ordinatione Ecclesiæ, & consuetudine piorum, veris pauperibus sunt distribuenda. Pro loco pauper est, qui alibi bona habet. Pro tempore, qui nouit artem, vel industriam, qua facilè sibi comparare potest necessaria ad statum.

QVÆSTIO XLV.

An inuenta, quæ incertum dominum habent, sint danda pauperibus?

1. PRima Conclusio. Probabile est inuentorem ea posse retinere, si post diligentem inquisitionem non fuerit inuentus eorum dominus. Ita Dom. Sotus l.5.quæst.3.art.3.ad 2. Et Petr. Nauarr. l.4. c. num. 75. vbi citat Medinam, & quosdam alios. Ratio est, quia hæc bona hoc ipso quod dominus eorum inueniri non potest, censetur ἀδέσποτα, ac proinde iure naturæ fiunt occupantis, sicut thesauri, & alia, quæ nullius sunt; nisi quod tacita quædã obligatio illis annexa sit, vt si dominus compareat, restituantur. Confirmatur, quia super huiusmodi bonis nunquam solet fieri compositio cum Pontifice, vt testatur Petr. Nauarr. quod signum est ea non esse necessario in pios vsus eroganda.

2. Secunda Conclusio. Probabilius est huiusmodi bona pauperibus, vel alijs pijs operibus esse impendenda. Primo. Quia est communior sententia, quam sequitur D. Thom. art.5. ad 3. & alij passim Theologi, & Canonistæ. Secundo. Quia magis fauet pietati. Tertio. Quia est communis piorum consuetudo, quæ ex praxi communis sententiæ viguit vsque ad Dom. Sotum. Quarto. Quia hæc videtur esse voluntas dominorum, vt res ipsorum perditæ conferantur in pauperes.

QVÆSTIO XLVI.

An acceptum ob turpem causam sit necessariò restituendum, & cui?

1. PRima Opinio est, pro nullo opere, quod per se turpe, seu peccatum sit, vt est fornicatio, adulterium, homicidium posse aliquid accipi, & si quid sit acceptum, id esse necessario restituendum, nisi videatur gratis donatum. Ita Medina C. de restit. qu.20. & 28. Idem aliquando sensit Nauarr. c.17.n.38. & seq. Fundamentum est, quia peccatum est nullius

pretij vtpote nihil,teste Augustin.ac proindè prorsus inuendibile.

2. Secunda Opinio est,pretium acceptum pro opere turpi, quod non sit contra iustitiam,non esse restituendum:secus verò,si sit contra iustitiã. Ita Sotus l.4.quæst.7.a.1. ad 2. Ratio est, quia acceptum pro opere debito ex iustitia,necessariò est restituendum,vt patebit ex seq. quæst. ergo etiam quod acceptum fuerit ex opere iniusto.

3. Tertia Opinio est, acceptum pro omni opere prauo, quod legibus punitur,esse restituendum: secus verò de accepto pro opere, quod leges non puniunt.Ita ferè omnes vtriusque iuris DD. quos refert Couarr.ad reg.Peccatum p.2.§.2. Ratio sumitur ex L. Generaliter, ff. de verb.oblig.& L. Pacta,C.de pactis,vbi dicitur stipulationes, & pacta,quę sunt contra bonos mores nullam vim habere. Vnde sequitur id,quod ex vi talium pactorum accipitur,seu stipulationum,non effici accipientis, ac proinde restituendum.

4. Prima Conclusio.Si solum Ius naturæ spectetur, non teneris restituere quod accepisti ob turpem causam seu propter opus prauum, siue illud sit contra iustitiam, siue non,quando opus iam impletum est. Ita D. Th.a.5.ad.2.vbi generatim docet posse retineri id quod propter opus malum est acceptum.Ratio est,quia si iure naturæ esset restituendum,deberet restitui ei,qui dedit, atqui huic non debet restitui,quia in accipiendo nullã ei fecisti iniuriam. Nam liberè & libenter tibi dedit,pro opere, quod tu facere non tenebaris.Secundo.Quia etsi opus malum non sit æstimabile pretio quatenus malũ est tamen æstimabile quatenus est vtile, vel delectabile,vel laboriosum,vel periculosum.Dixi,opere impleto,quia ante opus impletum,teneris restituere,eò quòd opus, propter quod datur,debeat omitti.

5. Secunda Conclusio. Nec iure positiuo teneris restituere. Ita D. Anton.p.2.t.2.c.5.Angelus v. restitutio §. turpe. Sylu. v. restitutio. 2. Nauar.c.17.num.30. & 36.& alij nonnulli. Ratio est, quia leges supra citatæ & similes,quæ pacta turpia & iniqua rescindunt,non ideo reddunt irritam acquisitionem rei ex tali causa,nec faciunt accipientem inhabilem ad comparandum eius rei dominium, sed solum decernunt,vt ante opus patratum habeantur illa pacta inualida; & ne ex illis oriatur obligatio ciuilis, id est,ob quam possit in iudicio peti promissum, vt docet Couar. & Nau.suprà.

6. Dices. Qui accipit aliquid ob maleficium, peccat, quia videtur illud approbare: ergo non potest accipere:ergo nec retinere. Respond. Accipere vel dare pretium ante maleficium patratum est peccatum, quia qui tunc dat, inducit ad maleficium,& qui accipit,spondet & promittit maleficium.Nam sub tali conditione datur & accipitur. Dare autem vel accipere post maleficium patratum non est peccatum, quia tunc non datur vel accipitur,quod maleficium placeat,sed ratione laboris, sumptus, vel periculi suscepti, vel ratione pacti onerosi & fidei obligatæ,quod fieri potest cum perfecta criminis detestatione,& animo numquam committendi.

7. Tertia Conclusio. Etsi hæc sententia verior sit,tamen non est improbabile iure positiuo teneri te restituere id quod accepisti ob crimen legibus punibile, nisi censeatur donatũ. Primò, quia ferè est communis peritorum sententia. Secundo, quia habet probabiles vtcumque ratio-

nes ex legibus petitas; sed tunc quæstio est cui debeat restitui. Plerique docent restituendum esse pauperibus. Ratio est, quia cum leges non velint illud restitui illi qui dedit, & induxit ad maleficium, neq; possint retineri iuxta hanc sententiã, consequens est, vt in pias causas expendatur.

QVÆSTIO XLVII.

An acceptum ob honestam causam ad quam tamen obligabaris debeat restitui?

VErbi gratia, si des Petro aliquid, vt faciat, vel omittat, quod tenetur facere, vel omittere, An Petrus teneatur id restituere. Aliqui simpliciter affirmant vt Medina q.26. Nau.c.17.n.34. Couarr. ad regul. Peccatum p. 2. §. 3. Alij putant non teneri, nisi actio, vel omissio fuerit debita ex iustitia.

2. Prima Conclusio. Si actio vel omissio sit debita ex iustitia, non potest pro ea quidquam exigi, & quod acceptum fuerit, est restituendum. Est communis. Ratio est, quia manifestè violatur æquitas, si pro eo, quod iam ex iustitia est absolutè debitum, aliquid amplius exigatur vel accipiatur. Secundo. Quia id quod datur pro iustitia obtinenda, vel iniuria vitanda, non censetur dari spontè, sed coactè, & ex metu iniuriæ, prouenientе ab eo, qui datur: ergo necessariò est restituendum, quia censetur per tacitam quandam iniuriam extortum. Hinc sequitur: Primo. Iudicem teneri restituere id quod accepit vt iustam sententiam ferret, intellige si datum est timore iniuriæ, aliàs non dandum. Secus si instar muneris liberalis, vt maiorem, quàm solet, & quam tenetur, adhibeat in mea causa diligentiam. Secundo. Sequitur testem debere restituere, quod accepit, vt verum testimonium diceret: Etsi enim non semper ex iustitia teneatur testari, tamen si testari velit, tenetur ex iustitia testari veritatem, si tamen veritatis testimoniũ esset detrimentosũ posset aliquid exigere pro dãno, vel periculo, quod metuitur. Tertio, sequitur, nihil posse exigi pro reddendo deposito, vel cõmodato, vel inuẽto, vel pro soluẽdo debito, quod intellige de ipsa nuda redditione, nihil habente laboris, aut molestiæ. Secus si coniunctus sit labor, vel aliquid aliud pretio æstimabile. Quarto. Sequitur nihil etiam exigi posse, vt non fureris: non occidas: non detrahas: quia hæ omissiones ex iustitia sunt debitæ absque vllo pretio, & nihil sumptus vel laboris habent. Vnde L. 2. ff. de condictione, ob turpem causam, dicitur: Iulianus scribit, si tibi dedero, ne hominem occidas, condici posse (.i. posse repeti.)

3. Dices. Etsi talis omissio est debita, non tamen est debita in tui gratiam: ergo si quis tuâ causâ omittat aliquid, poterit ratione huius obsequij aliquid exigere & accipere. Dom. Sot. l.4.qu.7.ar.2. ob hoc argumentum concedit posse sic aliquid accipi; sed communis sententia est in contrarium. Ratio est, quia quando actio vel omissio secundum se est inuendibilis, etiam est inuendibile obsequium, quod fit in tui gratiam: alioquin etiam vsurarius posset aliquid exigere, quod in tui gratiam mutuum dat alteri; & collator beneficij quod tuâ causâ huic conferat; & Iudex quod tuâ causâ iustam sententiam ferat: tale enim obsequium, quando opus est absolutè debitum, non censetur dignum pretio apud homines, sed vt summum amicitia.

4. Secunda Conclusio. Si actio sit debita proximo ex charitate, non potest pro ea pretium exigi, nisi fortè sit laboriosa, vel sumptuosa, ita Couar. & Medina supra. Ratio est, quia talis actio communi hominum iudicio non est pretio æstimabilis. Secundo. Quia cum valde intersit proximo vt illa fiat, si quid pro ea det, censetur coactè dare. Hinc sequitur te nihil posse exigere, vt deponas ex animo odium mei, vel vt mihi indices furem qui res meas surripuit, vel locum vbi deposuit, si id sine labore, sumptu, periculo facere possis.

5. Tertia Conclusio. Quando aliquid datum est pro actione vel omissione, quæ tantum cedit in commodum accipientis, vel in honorem Dei, non necessariò est restituendum, sed potest retineri. Ita Pet. Nau.l.4.c.2. n.100. Ratio est, quia tunc censetur liberaliter esse donatum ex causa, vel sub conditione: nemo enim ab alio emit actiones, vel omissiones liberas illi soli commodas, vel Deo honorificas, ad quas tenetur. Sed si quid pro illis offerat, vel det, censetur datum in bonum illius, vel ad honorem Dei, merè liberaliter. Hinc sequitur eum, quid aliquid accepit ab altero, vt fieret Christianus, vt confiteretur in paschate, vt non fornicaretur, non blasphemaret, posse retinere, nec teneri restituere, nisi repetatur in iudicio.

QVÆSTIO XLVIII.

Quando restitutio facienda sit ratione contractus?

1. Nota primo, Contractus esse duplices. Alij sunt, per quos transfertur dominium vt venditio, permutatio, donatio, mutuum. Alij per quos non transfertur dominium, sed res traditur, vel ad aliquem vsum, vt commodatum, precarium, locatum; vel ad solam custodiam, vt depositum & pignus.

2. Nota secundo. Alios referri in vtilitatem solius accipientis vt mutuum, donatio, commodatum, precarium; Alios in vtilitatem solius donantis, vt depositum, alios in vtilitatem vtriusque contrahentis, vt venditio, locatio, & pignus. Nam licet pignus immediatè sit ad securitatem debiti, ac proinde ad vtilitatem creditoris: quia tamen debitum necessariò præsupponit vtilitatem debitoris; ideò contractus pignoris censetur esse in vtilitatem vtriusque contrahentis. Fieri etiam potest, vt in deposito detur aliquod pretium ratione custodiæ, & tunc etiam pertinet ad vtilitatem vtriusque.

3. Nota tertio. In contractibus posse damnum dari ex triplici capite, nempe dolo, culpâ, & casu fortuito. Alter autem accipitur culpa apud Iurisperitos: Aliter apud Theologos. Nam apud Theologos culpa idem est, quod peccatum, siue mortale, siue veniale: apud Iurisperitos verò est idē, quod omissio alicuius diligentiæ, ex qua sequitur aliquod incommodum. Diuidunt autem culpam in latam, latiorem, latissimam: leuem, & leuissimam. Culpa latissima, est dolus apertus. Latior, est dolus præsumptus. Est autem dolus quæuis calliditas, fallacia, & machinatio ad circumueniendum, fallendum, & decipiendum adhibita. Calliditas fit tacendo; fallacia mentiendo; machinatio arte verborum. Ita tradit Glossa L. 1. ff. de dolo, quam passim sequuntur DD. Culpa lata est omissio eius diligentiæ & circumspectionis, quam passim homines eiusdem conditionis adhibe-

re solent, vt si quis librum commodatum relinquat foris ante ostium. Culpa leuis est omissio eius diligentiæ & circumspectionis, quam solent diligentiores illius artis vel promissionis adhibere. Culpa leuissima est omissio diligentiæ, quam diligentissimi & prudentissimi viri adhibent. Vide Nauarr. cap. 17. n. 177. Sylu. v. culpa in principio.

4. His positis, quæstio est, an ex quauis culpa oriatur obligatio restituendi in contractibus. Dom. Sotus l. 2. quæst. 7. art. 2. putat solùm oriri ex culpa mortali, ita vt si is cui res locata, commodata, vel oppignorata est, negligenter eam custodiat, & ipsa per eius negligentiam pereat, non teneatur ad restitutionem, nisi negligentia fuerit tanta, vt sit peccatū mortale coram DEO. Idem docet Emman. Sa v. Commodatum, & Henriq. de irregularit. cap. 15. vbi dicit eos, qui contrarium tenent, esse limitandos, vt id locum habeat in foro exteriori tantùm.

5. Prima Conclusio. Si res apud commodatarium, vel conductorem pereat fortuitò, ad nullam ipse restitutionem tenetur, nisi aliter expressè sit conuentum. Ita habetur c. vnico, de commodato. Ratio est, quia res quæque domino suo perit, si nulla intercessit culpa vel pactio, ratione cuius tenearis ad damnum sarciendum.

6. Nota tamen in tribus casibus teneri commodatarium de euentu fortuito, qui in illo capite exprimuntur. Primo. Si intercessit pactum de restituendo, quomodocumque perierit, quod pactum semper potest exigere is, qui commodat gratis, non autem qui iusto pretio, quia supra iustum pretium nil potest exigi pretio æstimabile. Secundo. Si sit in mora restituendi, vt si tempore statuto non restituat, & postea pereat. Tertio. Si ex culpâ data sit occasio casui fortuito, vt si nō sis vsus re illa eo loco, quo conuentum est; sed alio, vbi erat maius periculum, ipsaque perijt v. g. accepisti vtendum vas argenteum domi tuæ, & foras extulisti. Vide Instit. quibus modis retrahitur obligatio §. Item is.

7. Secunda Conclusio. Si spectemus præcisè Ius naturæ, nemo tenetur de damno dato in re alterius, etiamsi apud ipsum sit ex contractu, nisi ob dolum, aut latam culpam. Ratio est, quia iure naturæ nemo tenetur maiorem diligentiam præstare in custodia rei commodatæ & conductæ, quàm in re propria, & quam ipse dominus adhibuisset, si apud ipsum mansisset; ergo si hæc diligentia sit præstita, si contingat rem perire, sine culpa peribit, ac proinde sine iniustitia. Atqui nemo tenetur iure naturæ in conscientia de damno dato, nisi iniustè datum sit: ergo cum hic nulla sit iniustitia commissa, non obligabitur in conscientia. Confirmatur primo, quia quando quis præstitit omnem diligentiam quam tenebatur præstare, tunc res censetur casu perijsse. Secundo. Quia iure naturæ non minorem postulat custodiam precarium, quam commodatum (cum precarium nihil aliud sit, quam commodatum ad tempus incertum, ad arbitrium domini) atqui precarium non requirit nisi custodiam communem, ita vt solum præstare debeas dolum & latam culpam, vt patet L. contractus, ff. de reg. iuris, & L. Quæsitum est, ff. de Precario.

8. Tertia Conclusio. Spectato iure humano, si res alterius apud te sit per contractum, qui in tuam solius vtilitatem tendat, teneris non solùm ex culpa lata, sed etiam ex leui, & leuissima. v. g. si gratis tibi commodaui librum, equum, vestem, tuâ causâ; teneris in ea re custodienda adhibere non solùm eam diligentiam, quam homines communiter in suis rebus similibus præstare solent, sed etiam quàm diligentiores, & quam diligen-

tissimi. Probatur ex cap. vnico de commodato, vbi dicitur, cum gratia sui tantum quis accommodatum acceptat, de leuissima etiam culpa tenetur. Idem dicitur in L. in rebus commodatis, ff. commodati, vel contra. Ratio est, quia æquitas ita postulat, vt is qui gratis re alterius vtitur in suam vtilitatem, adhibeat summam diligentiam, ne domino pereat: id enim iure naturæ ex gratitudine præstare debet. Vnde sufficiens fuit fundamentum ad hoc lege sanciendum, & inducendam strictam obligationem.

9. Quarta Conclusio. Si contractus tantum cedat in commodum domini cuius ipsa res est, teneris solum ex dolo, vel lata culpa: non autem ex leuissima vel leui. Ita colligitur Instit. quibus modis retrahitur obligatio §. Præterea & is, vbi dicitur depositarium, qui gratis rem depositã custodit, teneri solum ex dolo, vbi nomine doli etiam lata culpa comprehenditur, vt ibid. insinuat Glossa. Ratio est, quia æquitas postulat, vt tunc non tenearis maiorem custodiam præstare, quam passim homines in suis rebus solent, cum tibi nulla fiat gratia, nec tuum commodum spectetur, sed solius domini.

10. Quinta Conclusio. Si contractus cedat in vtilitatem vtriusque teneris ex culpa lata & leui: non autem ex leuissima. Probatur ex L. contractus, ff. de regulis iuris, & Instit. §. supra creditor. Talis est contractus pignoris vt supra dixi: Vnde is qui pignus accepit, non tenetur, nisi ad exactam diligentiam in eo custodiendo. Instit. supra: non tamen ad exactissimam, vt ibidem probat glossa. Talis est etiam contractus conducti & locati, & præterea contractus depositi, quando datur pretium pro rei custodia. Ratio est, quia cum aliena res tibi concedatur in tuam vtilitatem, æquitas postulat, vt valdè diligenter eam custodias, non tamen diligentissimè, quia non tua solius causa, sed etiam ob commodum domini traditur.

11. Quæres. An hæ leges obligent in conscientia ante sententiam Iudicis ad resarciendum damnum ex culpa leui vel leuissima datum. Negat Sotus, quia putat esse leges pœnales, & procedere ex præsumptione culpæ interioris. Alij affirmant, vt Couar in epist. 4. decret. p. 2. c. 6. §. 6. n. 15. Nau cap. 17. n. 84. Respond. primò, Probabile est non obligare ante sententiam Iudicis, non quod hæ leges pœnales sint, cùm restitutio non sit pœna, sed quod in foro conscientiæ non videantur receptæ: nemo enim est, qui pignori vel rei conductæ putet se maiorem custodiam debere ex iustitia, quàm dominus ipse adhibere solet. Idem videtur de commodato. Nam etsi maiori cura hoc custodiat, quàm dominus; non tamen id facit quod putet se teneri ex iustitia, sed tantum ex gratitudine. Respondeo secundo. Contraria sententia est communior, ac proinde ordinariè in praxi seruanda. Ratio est, quia istę leges sanciunt id, quod naturali æquitati est consentaneum circa rem alienam, quam ex contractu apud nos habemus: ergo qui facit talem contractum, implicitè se obligat ad præstandam eam diligentiam, quam leges illæ requirunt: ergo si hanc diligentiam non præstet, tenebitur ad restitutionem.

De ordine in restitutione seruando.

QVando bona debitoris sufficiunt in solutionem omnibus creditoribus, tunc non opus est vllo ordine. Nam omnibus integre est satisfaciendum, sed tum demum certus ordo seruandus est, quando non sufficiunt.

QVÆSTIO XLIX.

An debita certa sint prius soluenda quam incerta?

1. DEbitum tribus modis dicitur incertum. Primò. Si non constat, an debeas, necne, & tunc non est necessaria restitutio, quia melior est conditio possidentis, Secundo. Si constat quidem rem deberi, sed dubitas, cui ex duobus vel tribus debeatur; & tunc si dubium est æquale, res æqualiter est inter eos diuidenda; si inæquale, maior pars debetur ei, de quo est minus dubium. Tertio. Si constat quidem rem deberi, sed nescitur cui, vel quibus ex tota multitudine debeatur. De hoc hic quæstio est.

2. Prima Conclusio. Si res quæ incertum habet dominum in specie sua est aliena, vt equus, vestis, torques, tunc primo loco est restituenda, non certis creditoribus, sed ijs, quibus incerta restitui solent, nempe pauperibus, quamuis nihil aliud supersit, quod creditoribus restitui possit. Est communis. Ratio, quia creditoribus debet satisfieri ex proprijs bonis, non alienis. Itaque hæc omnia sunt segreganda à bonis debitoris, & in pios vsus eroganda.

3. Secunda Conclusio. Si autem res ipsæ non sint in sua specie alienæ, tunc ex ijs prius facienda est restitutio certorum debitorum, quàm incertorum. Est communis. Difficultas autem est, quænam sit huius ratio. Qui putant incerta iure naturæ pauperibus esse danda, valdè laborant in assignanda ratione, nec vllam afferunt, quæ omnino satisfaciat; sed iuxta nostram sententiam non est difficile. Ratio ergo est, quia iure naturæ tenetur debitor ex iustitia soluere creditoribus certis, etiamsi nulla lex positiua id iuberet, idque de bonis suis, quorum dominium habet: non tamen iure naturæ de his bonis tenetur soluere creditoribus incertis, quia his ipsis solutio fieri non potest. Quod eorum loco teneatur pauperibus, id solum iure positiuo constitutum est, quod Ius locum non habet quando certi creditores extant.

QVÆSTIO L.

An inter creditores certos, prius soluendum sit venditori, cui pretium nondum est solutum, re vendita adhuc exstante?

1. PRima Conclusio. Si res, quæ fuerat vendita, fuerit Ecclesiæ, vel fisci, vel minoris, & adhuc extet inter bona debitoris: ante omnia soluendum est pro ea pretium iustum, vel certè res ipsa est restituenda. Ratio est, quia talis rei non est translatum dominium per conuentionem mutuam, & secutam traditionem, nisi reipsa persoluatur pretium, vt docet Angelus v. emptio num. 4. Sylu. ibid. nu. 2. Bartholus in L. à Diuo Pio,

ff. de re iudicata. Panorm. in c. cùm olim, de officio delegati, vt colligitur ex L. si curator, ff. de iure fisci, iuncta Glossa. Vnde sequitur talem rem vbicumque extiterit, etiamsi alijs vendita fuerit, posse vindicari.

2. Secunda Conclusio. Si res alicuius alterius vendita fuerit tali debitori, & ille nec pignus, nec fideiussorem dederit, nec pretium in præsenti obtulerit, nec venditor illud pro soluto habuerit fidens emptori, tum vel pretium ante omnia soluendum est, vel res restituenda venditori. Ratio, quia iure communi in hoc casu nondum censetur translatum dominium, etsi res tradita fuerit. Inst. de rerum diuisione, §. venditæ. Vbi dicitur, venditæ verò res & traditæ non aliter emptori acquiruntur, quam si is venditori pretium soluerit, vel alio modo ei satisfecerit, veluti ex promissore, aut pignore data. Idē habetur L. Quod vendidi, ff. de contrahenda emptione. Vnde sequitur rem talem vbicumque extiterit vindicari posse, ni pretium solutum fuerit, L. vt dicitur procuratoris ff. de tributoria actione.

3. Dices. In eodem §. Inst. de rerum diiusione dicitur. Sed si is qui vēdidit fidem emptoris secutus fuerit, dicendum est statim rem emptoris fieri: semper autem videtur fidem emptoris sequi quando ei credit absque fideiussore, vel pignore: ergo tunc semper transfertur dominium. Resp. Tunc tantum censetur sequi fidem emptoris, quando ipsius nuda promissione est contentus. Perinde ac si pretium esset solutum, quod Vlpianus in L. procuratoris ait, in creditum abire, & Pōponius in L. Quod vendidi, fidem habere emptori sine vlla satisfactione.

4. Quæres. An ergo tunc venditor non habeat Ius prælationis; Non habere docet Couar. l. 1. var. resol. c. 7. n. 3. Pet. Nau. l. 4. c. 4. n. 39. Molina disp. 536. Probatur primo, quia illa res non est amplius venditoris, cum translatum sit dominium, vt suppono; neque manet illi obnoxia iure hypothecæ. Nam neque iure naturali, neque iure positiuo constituta est in tali re hypotheca. Non iure naturali, quia hoc iure nulla inducitur tacita hypotheca. Quando enim contrahentes pacto expresso non obligant rem solutione; tunc iure naturali non censetur obligata priori domino cum eius dominium perfectè in alium transierit; nō secus, ac si solutio in præsentia esset facta. Non etiam iure positiuo, quia in toto iure Cæsaræo nō reperitur vlla lex, quæ in tali re constituat hypothecā. Secundo. Si emptor ille alteri rem venderet, prior venditor non posset eam vendicare: ergo non erat ipsi hypotheca. Tertio. Quia neque expressa hypotheca ex conuentione contrahentium potest in emptione sic constitui, vt venditor habeat Ius prælationis, præ alijs hypothecis iure positiuo constitutis. Nam contrahentes non possunt suo consensu efficere, vt is qui iure ciuili, vel municipali, habet Ius prælationis, debeat postponi, vt verbi gratia, si emi à te domum, vel nauim, & postea ad eius reparationem accipiam ab alio pecuniam mutuam, hic tibi præferetur in solutione, quia iure positiuo habet Ius prælationis, etiam respectu præcedentium hypothecarū. Ex his videtur sequi venditorē esse numerandū inter creditores hypotheca carentes, ac proinde omnibus hypothecā habentibus esse postponendum. Hæc sententia est probabilis; nihilominus contraria videtur magis æquitati consentanea: nempè venditorem, si ab emptore fideiussorem, vel pignus non acceperit, & res adhuc apud emptorem extet, in ea re cæteris esse præferendum, ita vt vel pretium ei soluendum sit, vel res ipsa restituenda. Ita Caietan. v. restitutio c. 8. Sylu. v. restitutio 6.

qu. 5. Fumus eodem v. num. 36. Medina C. de restitutione qu. 2. Nauarr. c. 17. nu. 49. & alij plures apud Syluest. Probatur primò, quia valdè durum est & ab æquitate naturali valdè alienum, vt res mea, quam à me emisti, non soluto pretio, extās in sua specie alijs assignetur, & ego re mea simul & pretio frauder. Supposito enim iure humano statim iudicio naturali, quiuis censeret, æquitatis esse, vt venditori res sua restituatur, si emptor soluendo non sit, quam vt detur alteri. Secundo. Si tibi locaui meam domum, inuecta & illata in eam manent obligata pignori pro pensionibus annuis, & damnis in domum datis, vt habetur L. 2. ff. ex quibus causis pignus vel hypotheca tacita contrahatur; ergo argumento à potiori etiam res vendita manet obligata pro pretio.

7. Ad primum argumentum in contrarium. Respondeo. Etsi iure naturæ, seu gentium, non contrahatur vlla hypotheca perfecta, qualis iure positiuo: nempè in quam retineatur Ius, apud quemcunque extet, bene tamen potest contrahi imperfecta, & inchoata, in quam retineatur Ius, quamdiu extat apud emptorem. Talem videtur habere venditor in re empta, vt dictum est, si tamen emptor alteri vendat, non manet amplius obligata, sicut nec pretium pro ea acceptum. Ad secundum. Inde tantum sequitur, non esse hypothecam perfectam, quales sunt omnes hypothecæ speciales iure positiuo constitutæ. Ad tertium. Inde solum probatur aliquam hypothecam huic præferendam; nempè eam, quæ constituta est ratione mutui accepti ad rei instaurationem, secus de alijs.

QVÆSTIO LI.

An debita ex delicto præferenda sint debitis ex iusto contractu?

1. ALiqui putant præferenda esse, nisi fortè in contractu interuenerit hypotheca; & quo delictum fuit maius, eò quoque priorem debere restitutionem fieri. Ita Medina C. de restitutione q. 2. Salon. qu. 62. art. 8. in fine. D. Thom. opusc. 73. c. 18. Vnde post hypothecas. Primò. Restituendum est debitum ex rapina. Secundo, Ex furto. Tertio. Ex vsuris. Quarto. Ex contractu oneroso vt ex mutua emptione. Quinto. Ex contractu gratuito, vt ex legato, promissione non completa. Ratio est, quia illa debita sunt prius soluenda quæ cum maiori iniuria & peccato sunt contracta. Alij contrarium docent, nempè, prius soluenda esse debita ex contractu iusto oneroso quā ex delicto, nisi forte res ex delicto parta in specie sit aliena. Ita Caiet. v. restitut. c. 8. Nauarr. c. 17. nu. 52.

2. Conclusio. Probabilius est nullum esse ordinem inter hæc debita, sed ea tali iure censeri, & esse debita personalia, sine iure prælationis: præsertim si res ex contractu accepta apud debitorem non extet. Ita Sylu. v. restit. 6. q. 5. Petr. Nauar. l. 4. c. 4. nu. 41. & alij recentiores. Probatur primò, quia neque iure positiuo aliquid de hac re cautum est, neque vlla ratio sufficiens afferri potest, qua probetur, Ius naturæ postulare, vt alterum debitum alteri præponatur: ergo sunt paria. Secundo. Quia etsi maior fiat iniuria per rapinam, quam per furtum; tamen postea, dum quis non vult restituere, est eadem iniustitia in ipsa rei detentione: eiusdem enim speciei peccatum est, non soluere debitum ex rapina & furto, quia æquè fit inuito domino. Quamuis enim in rapina sit maior iniuria, non tamen est maius damnum, ac proindè nec maior obligatio restituendi.

QVÆSTIO LII.

Quis ordo seruandus sit in solutione certorum debitorum?

1. REstituenda sunt primò ea, quorum dominium non fuit translatum in debitorem. Secundò, soluendum pro moderatis expensis funeris debitoris. L. penult. ff. de religiosis & sumptibus funeris. Tertio soluendum ijs, qui habent hypothecam (quantum ea se extendit) ante alios qui non habent. L. eos, C. qui potiores in pignore. Ratio, quia hypotheca datur creditori ad securitatem, vt in omni euentu possit ex ea curare sibi satisfieri. Quarto, inter hypothecarios creditores, soluendum est ijs, qui tempore sunt priores iuxta illam regulam iuris: qui prior est tēpore potior est iure, quæ intelligenda est de ijs, qui in eadem re habent hypothecam, vt docet Sylu. v. restitutio 6. q. 5. & colligitur ex varijs LL. C. qui potiores in pignore. Estque generaliter vera, siue hypotheca sit tacita, siue expressa: siue generalis siue specialis, exceptis quibusdam casibus, de quibus Iureconsf. Quinto post eos, qui habent hypothecam, si quid supersit, soluēdum creditoribus personalibus, id est, qui non habent vllam rem debitoris sibi immediatè obligatā, sed solam personā. Inter hos primo loco soluendum ijs, qui habent personale priuilegium prælationis absque hypotheca quale habet sponsa de futuro in bonis sponsi, ratione dotis traditæ non secuto matrimonio. Secundò. Soluendum cæteris creditoribus Chirographiarijs ex titulo oneroso, vnicuique pro ratâ, non habita ratione temporis prioris, vel posterioris, quo debitum est contractum. Tertiò. Soluendum creditoribus ex titulo gratuito, vt si defunctus alicui piæ causæ aliquid vouerat. Quarto. Reliqua erunt pro hæredibus, & legatarijs, ita tamen vt hæredes præcedant legatarios ad suam legitimam obtinendam, si sint hæredes necessarij, vel ad quartam bonorum, quæ dicitur falcidia, si non necessarij.

2. Quæres primò. An inter creditores personales cæteris paribus præferri possit is, qui prius exigit solutionem debiti. Affirmant Nauarr. c. 17. num. 52. & Syl. v restitutio 6. quæst. 8. & colligitur ex L. pupillus, ff. Quę in fraudem credit. Ratio, quia diligentia posterioris creditoris fecit eum potiorem, sicut hypothecæ, vel priuilegium, vt dicitur in prædicta L. Vnde sequitur creditorem posse petere integrum debitum, quando timet debitorem non fore omnibus soluendo, & retinere, vbi acceperit.

3. Quæres secundo. An cæteris paribus præferendi sint pauperes ditioribus? Affirmat Medina, & Salonus suprà. Alij rectius negant, quia pauper neque iure positiuo habet Ius prælationis, vt patet: neque iure naturali, nisi fortè sit in extrema, vel graui necessitate, ita vt charitas obliget illi subuenire, tunc enim creditor diues meritò pati debet suum debitum differri, vel nunquam solui, vt alteri par Ius habenti in tali necessitate consulatur.

QVÆSTIO LIII.

Quo loco, & cuius expensis facienda sit restitutio?

1. SVppono ex dictis obligationem restitutionis nasci Primò, Ex iniusta acceptione. Secundò. Ex re accepta. Tertio. Ex contractu.

2. Prima Conclusio. Si debitum ortum sit ex iniusta acceptione, restitutio facienda est expensis debitoris, idque eo loco, vbi dominus rem suam possessurus erat, nisi ablata fuisset. Ita Caiet. art. 5. ad 3. Sotus l. 4. quæst. 7. art. 1. ad 3. Medina C. de restit. quæst. 2. Ratio est, quia ex eo quod dominus rem suam amiserit debitoris iniquitate, non debet vllum damnum sentire: ergo restitutio non debet fieri ipsius expensis, sed debitoris, qui sibi imputet, quod eas subire cogatur.

3. Dices. Ergo tenetur ad amplius, quam ad rei ablatæ, seu damni illati compensationem. Respondeo. Verum est ad amplius teneri, quam damnum secundum se consideratum æstimetur; non quidem vt dominus inde plus accipiat commodi, quàm accepit detrimenti, sed quia id est medium necessarium, vt fiat restitutio.

4. Secunda Conclusio. Quæ debentur solùm ratione rei acceptæ, restituenda sunt in loco, vbi habetur, nec teneris eam mittere domino expensis tuis, sed domini; vt si bona fide emeris rem à fure. Ratio est, quia cum tuo damno non teneris domino rem suam restituere, cùm eam non iniustè acceperis; sed solum teneris ad eius custodiam, monito interim domino, quomodo velit eam sibi transmitti, qua in re non teneris vllos sumptus ferre.

5. Tertia Conclusio. Quæ debentur ex contractu sunt triplicia: vel enim debet restitui idem numero, vt depositum, commodatum, pignus: vel debet restitui quid distinctum, quod pro alio commutatur, vt in mutuo, venditione, locatione: vel debet restitui id, pro quo nihil accipitur, vt in promissione, donatione, testamento, legato. Hoc posito dico Primò. Quando ex contractu res eadem numero est restituenda, si in alterius tantum partis vtilitatem accepta sit, debet eius expensis restitui; idque eo loco vbi fuit tradita, nisi aliter iusta aliqua pactione conuentum sit. Dico secundò. Quando ex contractu pro re accepta restituenda est alia, restitutio ex natura contractus non quouis loco fieri potest; sed ibi facienda est, vbi res pro qua datur, est accepta, secundum quem locum etiam res quæ datur, æstimanda est. Possunt tamen contrahentes de alio loco solutionis pacisci. Dico tertio. Quæ debentur ratione donationis, legationis, testamenti reddenda sunt in loco, vbi erant cum donarentur, nisi aliud in ipsa dispositione expressum fuerit, ac proinde expensis eius cui donata sunt.

QVÆSTIO LIV.

Quæ causæ excusent à restitutione?

1. IOannes Medina L. de restitutione qu. 3. numerat 12 causas à restitutione excusantes. Prima. Est Inopia debitoris. Secunda. Remissio creditoris.

creditoris. Tertia. Cessio bonorum. Quarta. Damnum, quod verè similiter putatur creditori, vel Reipub. vel alicui alteri obuenturum. Quinta. Solutio facta creditori tui creditoris. Sexta. Rei debitæ interitus. Septima. Iuris & Iudicis authoritas. Octaua. Religionis ingressus. Nona. Excommunicatio creditoris. Decima. Incertitudo creditorum. Vndecima. Dispẽsatio, vel compositio cum Papa. Duodecima Compositio.

2. Quæres primò, Quæ inopia excuset debitorem à restitutione. Respondeo primò. Extrema & grauis necessitas excusat, quamdiu durat. Secundò. Transactâ necessitate, si res adhuc extat, teneris eam restituere: si consumpta est, teneris rependere, si commodè potes si fuit magni pretij, si non putetur donata. Tertiò, excusat etiam à restitutione statim facienda. Primo periculum magnum salutis animæ tuæ vel tuorum, vt si periculum sit, ne vxor vel filiæ præ inopia se prostituant, ne filij fiant latrones, ne ipse in desperationem incidas. Secundò magnum detrimentum in rebus non debitis, vt si non possis statim soluere creditori, nisi domum vel prædium aliquod vendas multo minoris, quam valeat. Tertiò notabilis iactura decentiæ status vt si vir nobilis non posset statim soluere, nisi priuet se omni obsequio famulorum & equorum. Vide Anton. 2. p. tit. 2. c. 8. & Nauarr. c. 17. num. 57.

3. Quæres secundò. An remissio creditoris excuset. Respondeo. Excusat seruatis his tribus conditionibus. Prima, vt hæc remissio sit omnino libera, non extorta metu vel fraude. Secunda, vt possit remittere: nemo autem potest remittere, nisi qui donare. Vnde paterna debita non potest filius familias remittere, sicut nec vxor mariti. Tertia, vt remissio non fiat in casibus iure exceptis qui sunt quatuor. Primus est, si Episcopus visitãs Ecclesias, aliquid accipiat ab eis præter sumptus, qui necessarij sunt ad victum illis diebus, quibus visitat: tunc enim tenetur ad restitutionem intra mensem, & quidem in duplum etiamsi ei libera fiat remissio à dantibus, c. exigit, de censibus & exactionibus. Secundus est, si Iudex delegatus aliquid recepit à partibus, nisi forte esculenta aut poculenta liberaliter oblata, quæ paucis diebus possint consumi: vel si dum cogitur extra domicilium proficisci, acceperit plus, quàm moderatas expensas: vel denique si aliquid acceperit, quando partes sunt notabiliter pauperes: tunc enim non obstante quâuis remissione tenetur restituere, vt patet c. statutum, de rescriptis in 6. Tertius est, si inquisitores prætextu officij inquisitionis pecunias extorserint. Has enim tenentur restituere nullis priuilegijs pactis vel remissionibus super hoc valituris, vt habetur Clementina Nolentes, de hæreticis in 6. Quartus est, si Canonicus, qui officio non interest, accipiat distributiones, tenetur restituere, nec prodest remissio cæterorum, quibus illæ accrescunt, vt habetur in Conc. Trid. sess. 24. c. 12. de reform.

4. Quæres tertio. An cessio bonorum excuset à solutione. Respondeo primò, In foro conscientiæ non magis excusat, quam necessitas sine cessione excusaret. Ita Nauarr. 17. num. 86. Ratio est, quia in hac cessione tantum conceduntur alimenta necessaria, vt patet L. Qui bonis, ff. de cessione bonorum. Atqui hæc etiam absque cessione retineri possunt iure naturæ & gentium: non enim tenetur debitor se spoliare necessarijs alimentis, ita vt cogatur mendicare. Respondeo secundò, in foro tamen exteriori cessio ad hoc iuuat, ne debitor possit conijci in carcerem L.

1. Qui bonis cedere possunt. Item ne si post cessionem aliquid acquirat, ei possit auferri, quando est necessarium ad suam vel suorum sustentationem. L. is qui bonis, ff. de cessione bonorum, & §. vlt. Inst. de actionibus. Resp. tertio. Qui bonis cesserunt, si post ad lautiorem fortunam peruenerint, tenentur integrè satisfacere. L. cum & filijfam. C. Qui bonis cedere possunt, & §. vlt. Inst. de action. Ratio est, quia per cessionem non fuit extinctum, sed consopitum debitum.

5. Quæres quarto. An si restitutio putetur creditori nocitura possit differri. Respondeo primo, potest differri, quia qui differt solutionem, vt creditorem ab imminenti malo auocet, vtiliter & salubriter eius negotium gerit: ergo non potest iure id ægrè ferre. Secundò, aliquando debet differri lege charitatis, vt si creditor reputat rem suam, vt insumat in libidines, vel vt emat beneficia & dilata solutione spes sit, malum illud impediendum: tunc enim ex charitate teneor differre, nisi inde aliquod notabile incommodum timeatur. Tertio, aliquando etiam debet differri lege iustitiæ, vt si quis furens iracundia in inimicum reposcat depositum gladium: tunc enim reddere esset propinquè cooperari. L. si pignore ff. de furtis.

6. Quæres quinto. An si id quod tibi debeo, soluam tuo creditori, liberer à restitutione tibi facienda. Respondeo liberor in foro conscientiæ, si mihi constet, te illi debere. Ratio est, quia dum soluo tuo creditori 100. cui debes tantundem, transfero in me ius, quod in te habebat, ad exigendũ à te 100. Ergo si tibi tantundem debeam, possum vti compensatione. Dixi in conscientia, quia secundum Bartholum cogor in foro externo tibi soluere, nisi res debita, quam restituo tuo creditori, sit illi obligata, vt si conduxi à te domum, quam tu cõduxisti ab illo: vel nisi mea causa factus sis illi debitor, vt si gerens mea negotia mutuum acceperis.

7. Quæres sexto. An interitus rei debitæ excuset. Respondeo. Primò, si res quam debes restituere sit in specie aliena, excusaris eius interitu, si non intercessit tua culpa, vel mora, vel pactum: secus vero si aliquid horum intercessit, nec si similiter fuisset peritura apud Dominum. Secundò, si res non sit in specie aliena, sed tua, eius interitus te non excusat, vt si pecunia destinata solutioni surripiatur. Ratio est, quia res domino suo perit.

8. Quæres septimo. An iuris, vel Iudicis authoritas excuset à restitutione. Respondeo. Excusat in quibusdam casibus. Primò, quando res legitimè est præscripta, vel vsucapta: tunc enim authoritas legis transfert dominium in eum, qui præscripsit, vel vsucepit. Tertio. Quando Iudex in pœnam delicti per sententiam imponit creditori mulctam in fauorem debitoris. Tertio. Quando Iudex ex auctoritate legum, & naturali æquitate, alicui adiudicat, quod alias non deberetur ex rigore iustitiæ, tunc enim is non tenetur restituere. Quarto, quando quis per sententiam Iudicis priuatus est beneficio, officio, vel hæreditate: is qui postea hæc obtinet, non tenetur restituere, etiamsi priuatim sciat, alterum fuisse innocentem, modo ipse non fuerit causa falsa illius sententiæ.

9. Quæres octauo. An ingressus in Religionem excuset à restitutione. Respondeo. Primò. Qui debet aliquid extans in specie. non potest omissa restitutione Religionem ingredi. Secundò, qui debet aliquid alio modo, si possit breui tempore & consueto labore satisfacere creditoribus, tenetur aliquantisper differre ingressum, vt illis satisfaciat. Tertiò, si opus

esset longo tempore, vel insolitis laboribus, non teneretur expectare, sed relinquendo omnia sua creditoribus, poterit Religionem ingredi. Vide Petr. Nauarr. c. 4. num. 94.

10. Quæres nono. An excommunicatio creditoris liberet à restitutione. Respondeo Primò. Probabile est restitutionem posse differri, donec creditor qui excommunicatus est, Ecclesiæ reconcilietur. Ita Adrian. Felinus, Panorm. Et quidam alij apud Couarr. in reg. Peccatum p. 1. num. 8. & colligitur ex c. Nos sanctorum 15. quæst. 6. & ex c. sequenti, ibid. Ratio est, quia excommunicati sunt vitandi in omni commercio humano. Respondeo secundò. Probabilius est etiamsi creditor sit nominatim excommunicatus, non ideo differri posse restitutionem. Ita Couarr. supra & plerique alij. Ratio est, quia neque iure diuino neque humano liberatur debitor à restitutione statim facienda post elapsum terminum. Non diuino, quia nullum tale ius reperitur: immo & Ethnicis & publicanis soluenda sunt iure diuino, vt colligitur ex Apost. Rom. 13. Nec humano, quia canones citati non loquuntur de debito pecuniario, sed fidelitatis & obsequij. Respondeo tertiò. Si tamen excommunicatus repetat debitum in iudicio, potest à debitore repelli c. pia de exceptionibus in 6.

11. Quæres decimò. An incertitudo creditorum excuset à restitutione. Respondeo. Non omninò excusat, quia in tali casu restitutio facienda est pauperibus.

12. Quæres vndecimò. An dispensatio vel compositio cum Papa excuset? Respondeo primò, excusat, quando creditores sunt incerti, quia tunc restitutio facienda est pauperibus, iure tantum positiuo, in quo potest Pontifex dispensare. Secundò, quando creditores sunt noti, non potest Pontifex te liberare à restitutione, nisi legitima causa subsit; vt v. g. in pœnam creditoris.

13. Quæres duodecimo. An compensatio excuset. Respondeo. Excusat, tum eum, qui compensatione vsus est, ne cogatur restituere id quod compensationis causa alteri subtraxit: tum eum, contra quem vsus est, ne rursus cogatur soluere.

QVÆSTIO LXIII.

De acceptione personarum.

1. HIc incipit D. Thom. agere de vitijs oppositis Iustitiæ: & primo de vitio acceptionis personarum, quæ opponitur distributiuæ.

2. Prima Conclusio. Acceptio personarum est, quando in distributione bonorum communium non respicitur causa, sed persona, id est, aliqua personæ conditio nihil ad prædictam distributionem faciens, ob quam is qui minus dignus est, præfertur digniori; vt si aliquis Prælatus conferat beneficium indigno, vel minus digno, quia amicus, aut consanguineus eius est. Item si Iudex sententiam ferat pro amico, non pro eo qui ius habet.

3. Secunda Conclusio. Hæc acceptio locum habet. Primò in collatione beneficiorum, & in electione, & præsentatione ad illa. Secundo, in conferendis officijs secularibus, vt officio Prætoris, Consulis, Consiliarij,

Quæstoris. Tertio, in oneribus distribuendis: hæc enim iustâ proportione distribui debent, ne pauperes magis grauentur, quàm diuites. Quarto, in exhibendo honore & reuerentia; vt si quis in publico consessu, aut mēsa, alicui non assignet locum, qui ei ratione eruditionis, vel gradus, debetur. Quinto, in distributione iuris, quam habet Iudex dum partibus ius dicit: Etsi enim ius dicere sit actus Iustitiæ commutatiuæ, quatenus ex officio est debitum: tamen quatenus fit inter duos, habet modum Iustitiæ distributiuæ. Ius enim est quoddam bonum commune distribuendum partibus: in huius ergo distributione, si Iudex respiciat aliquid præter causarum merita, committit peccatum acceptionis personarum, quod ei sæpe prohibetur in Scripturis, vt Leuit. 19. v. 15. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis: iustè iudica proximo tuo. Prou. 18. v. 5. Accipere personam in iudicio, non est bonum.

4. Tertia Conclusio. Apud Deum non est acceptio personarum, etiamsi dona sua non æqualiter inter homines distribuat. Primò, quia acceptio personarum habet tantum locum in distributione bonorum, quæ debita sunt: non autem in communicatione gratuitorum. Secundo, quia Deus in hac distributione non præfert indignum digno ob aliquam conditionem in homine existentem, quæ nihil ad distributionem faciat: etsi enim interdum minus dignos maioribus auxilijs præueniat, id facit ob iustissimas causas, nempe, vt ostendat se gratis dare, & nemini se esse debitorem horum donorum.

5. Quarta Conclusio. Acceptio personarum est peccatum iniustitiæ ex genere suo mortale, quia fit cum iniuria proximi: potest tamen esse veniale ex paruitate materiæ, vt si in re parui momenti præferatur minus dignus digniori: vel si non sit magnum discrimen inter minus dignum & digniorem.

QVÆSTIO LXIV.

De Homicidio.

DEINCEPS agit de vitijs, quæ opponuntur Iustitiæ commutatiuæ, vt est homicidium, mutilatio, furtum, de quibus ordine dicendum est.

QVÆSTIO I.

An liceat occidere plantas & animalia?

1. NEgarunt olim Manichæi, eò quòd putarent omnes animas esse quasdam Dei particulas, vt refert D. Aug. lib. 6. contra Faustum c. 6. & 8. & lib. de hæres. cap. 46. Vnde inferebant statum agricolarum peiorem esse quàm vsurariorum, in quo errore fuit August. per 9. annos, vt ipse 3. confess. cap. 10. & 11. deplorat.

2. Prima Conclusio. Ex fide certum est homines in suos vsus posse plantas & animantia interimere. Genes. 1. v. 29. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, vt sit vobis in escam, & cap. 9. v. 3. Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. Luc. 22. vers. 8. Euntes parate nobis pascha, vt manducemus: Ratio est, quia homo natu-

raliter est dominus omnium inferiorum iuxta illud Gen. 1. v. 28. Dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus quæ sunt supra terram: ergo potest eas in suum vsum conuertere. Confirmatur, quia venatio iure naturali est licita, vt docet Aristot. 1. Polit. 5. Diu. Thom. 1. p. q. 96. art. 1. ergo licitum est occidere feras & animalia syluestria.

3. Dices. Aug. in Psalm. 102. negat venationem esse licitam, & refertur apud Gratianum d. 36. Qui venatoribus. Resp. Augustinus non loquitur de quacunque venatione, sed de periculosa, & quæ per certamen cum feris solet institui ad spectacula.

4. Secunda Conclusio. Etsi liceat animalia occidere, abstinendum tamen à crudelitate, ne sine causa doloribus conficiantur. Hinc Prouerb. 12. vers. 19. Nouit iustus iumentorum suorum animas, viscera autem impiorũ crudelia. Exod. 23. v. 12. Sex diebus operaberis & septimo die cessabis, vt requiescat bos & asinus tuus. Deuter. 22. v. 10. Non arabis simul in boue & asino, ne videlicet totum iugum decidat in asinum, cum sit minor, & cap. 25. v. 4. Non alligabis os boui trituranti. Nec obstat, quod Apost. 1. Corinth. 9. v. 9. hunc locum afferens, dicat: Nunquid de bobus cura est Deo? Vult enim dicere hoc non esse principaliter scriptum propter boues, sed propter homines; secundariò tamen etiam propter boues, vt cum ratione tractentur. Hinc patet posse committi peccatum saltem veniale in necandis animalibus. Est enim abusus quidam potestatis herilis & dominij.

QVÆSTIO II.

An liceat occidere hominem?

1. DIcam hic de occisione alterius, postea de occisione suiipsius.

2. Prima Conclusio. Ex fide certum est, aliquam hominis occisionem esse illicitam & prohibitam. Gen. 9. v. 6. Quicunque effuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis illius; ad imaginẽ quippe Dei factus est homo. Et Exodi 20. vers. 13. Non occides. & 1. Ioan. 13. v. 15. Scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semeipso manentem. Ratio est, quia quilibet homo ratione suæ libertatis per se loquẽdo habet ius conseruandi suam vitam, & vtendi suis potentijs: hoc autem ius violatur per occisionem: ergo qui occidit hominem, facit illi iniuriam & peccat contra Iustitiam commutatiuam. Idem dici potest de Repub. & Deo qui habent etiam ius ad vitam singulorum subditorum. Vnde non solum iniuria fit homini, qui occiditur, sed etiam Deo & Reipub.

3. Secunda Conclusio. Aequè certum est aliquam hominis occisionem esse licitam. Nam malefici, adulteri, blasphemi & multi alij possunt licitè occidi, vt ex seqq. patebit.

4. Quæres. Vnde constet quæ occisio sit licita, & quæ illicita? Resp. ex hoc principio naturali, quod quilibet homo habeat ius conseruandi suam vitam, & vtendi suis potentijs. Hinc enim sequitur occisionem hominis, tunc esse illicitam, quando viget hoc ius, & non superatur ab alio potentiori iure. Contra vero tunc non esse illicitam, quando non viget illud, sed superatur ab alio præstantiori iure.

QVÆSTIO III.

An liceat occidere peccatores?

1. PRima Conclusio. Ex fide certum est licere. Exod.22.v.18. Maleficos non patieris viuere. Vide plura Deut.20. 22. Ratio D. Thomæ art.2.est, quia quando membrum est noxium corpori, tunc iure naturali licitum est illud abscindere ad salutem & conseruationem totius corporis, sed peccator est membrum Reip. noxium: ergo licitum est peccatorem abscindere à Repub. ergo & occidere.

2. Dices. Potest abscindi & separari à Repub non solum per mortem, sed etiam per exilium: cum ergo vtroque modo possit abscindi, ratio illa non conuincit, id licitè fieri per mortem, sed alterutro modo. Respondeo. Hæc ratio explicabitur in sequente conclusione.

3. Secunda Conclusio. Non tamen id licet priuata, sed tantum publica authoritate. Ita D. Thom. art.3. & debet intelligi de occisione ad punitionem, non ad necessariam sui defensionem. Ratio eius est, quia nō licet interficere peccatores, nisi ob salutem Reipub. sicut non licet amputare membrum, nisi ob salutem corporis. Atqui procuratio salutis publicæ pertinet ad publicam authoritatem, quæ est in principe vel magistratu. Confirmatur, quia in communitate est quoddam ius publicum puniendi malefactores, qui nocent communitati: ergo est ius vtendi punitione iusta & commoda saluti publicæ ad terrorem & exemplum cæterorum. Ergo in communitate est ius occidendi malefactores, quod quidem ius est præstantius, quàm priuatum ius, quod quilibet malefactor habet ad conseruandum suam vitam, præsertim cum propter culpam sit dignus priuari suo iure.

4. Tertia Conclusio. Non tantum aliquos, sed omnes malefactores qui Reipub. noxij sunt, licitum est occidere publica authoritate. Est communis contra Scotum in 4. d. 15. q. 3. qui docet licere tantum eos occidere, quos Deus in veteri Testamento expresse iussit occidi, vt sunt malefici, blasphemi, adulteri, Sabbathum violantes, & pauci alij. Ratio eius est, quia Deus in Decalogo absolutè & generatim prohibet omnem occisionem hominis, cum ait: Non occides: ergo vi illius præcepti, nō licet quēquam occidere, quamuis malus sit, nisi Deo dispensante in suo præcepto. Sed non dispensauit, nisi circa quosdam peccatores, quos excepit ab illo generali præcepto, & expresse iussit interfici vt patet Exodi 22. & alibi: ergo non licet nisi quosdam occidere. Hinc infert fures diurnos non posse occidi, quia non sunt excepti, nec adulteram in nouo testamento, quia licet excepta fuerit in veteri lege, tamen illa exceptio est à Christo reuocata, Ioann. c. 8. vers. 11. Sed errat Scotus. Primo, quia ratio illa, qua probatum est licitè occidi peccatores Reipub. noxios, æqualiter procedit de omnibus, siue expresse excepti sint, siue non sint. Secundo, quia sequeretur alioqui in nouo testamento nullum malefactorem licere occidere, ne quidem eos, qui in veteri lege excepti erant, quia illa exceptio pertinebat ad præcepta iudicialia, quæ iam abrogata sunt. Tertio, quia Ethnici Principes, qui nihil sciebant de illa exceptione poterant laudabiliter interficere quosuis malefactores, vt patet ex illo Romanor. 13. v. 4. Non sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui ma-

fè agit. Quarto, quia Scotus nititur falso fundamẽto: falsum enim est omnem occisionem hominis prohibitam esse, illo præcepto: Non occides, alioqui stando præcisè in iure naturali non liceret vim vi repellere, & iniustum inuasorem interficere, quod falsum est. Confirmatur, quia præceptum illud (Non occides) est iuris naturalis: ergo prohibetur solum ea occisio quæ est contra naturale dictamen rectæ rationis. Hinc sequitur, non prohiberi occisionem malefactorum, quæ fit authoritate publica ad punitionem, nec eam, quæ fit priuata ad sui necessariam defensionem, quia neutra est contra rectam rationem: omnes enim gentes iudicant vtramque esse conformem lumini naturali. E contrario sequitur prohiberi eam occisionem, qua vel innocens occiditur: vel quæ fit priuata authoritate extra casum necessariæ defensionis. Nam vtraque repugnat rectæ rationi: qui enim occidit innocentem, inique violat ipsius ius, quod habet ad conseruandam vitam, & qui occidit nocentem priuata authoritate ad puniendum, vsurpat sibi ius publicum, quod non habet.

5. Dices Iudæi non poterant occidere, nisi illos malefactores, quos Deus expresse exceperat, verbi gratia: adulteros, blasphemos, maleficos: non autem fornicarios, vsurarios, ebriosos, fures diurnos: ergo neque nos possumus. Resp. Quicquid sit de antecedente, negatur consequentia, quia Iudæi erant adstricti legibus iudicialibus, quæ iam abrogatæ sunt.

QVÆSTIO IV.

An homini priuato liceat interficere tyrannum?

1. NEgat Alphons. à Castro lib. de hæresibus, v. Tyrannus. Sed distinctione opus est. Nam potest aliquis dupliciter esse tyrannus. Primo, ratione tituli. Secundo, ratione administrationis.

2. Prima Conclusio. Qui est tyrannus ratione tituli, id est, qui absque vllo iure armis principatum, vel occupat vel inuadit, sicut Turca regna Orientis & vicina, potest à quouis de regno interfici, iure defensionis innocentium. Ita D. Th. in 2. d. 64. q. 2. a. 2. Caietan. hic a. 3. Sotus l. 4. de iust. q. 1. a. 3. & alij passim.

3. Nota primo. Huiusmodi tyrannum duplici iure passim occidi. Primo, iure defensionis innocentium. Secundo, iure vindictæ. Priori iure potest occidi à quouis priuato homine, vt asseritur in conclusione. Ratio est, quia quiuis potest inimicum inuasorem è medio tollere, quando non suppetit alius modus se liberandi: sed talis tyrannus est inimicus inuasor Reip. & singulorum: ergo quiuis potest eum è medio tollere. Sic Aod sustulit Eglon Regem Moabitarum, qui tyrannide oppresserat Israelitas, & Iudith Holofornem, Brutus, Cassius, & alij, Iulium Cæsarem. Denique apud omnes gentes passim maximis honoribus publicè affecti sunt, qui tales tyrannos occiderunt. Vide Alex. ab Alex. l. 3. ca. 26. At posteriori iure non potest occidi à quolibet priuato, sed ab authoritate publica, & à milite auctorato. Ratio, quia vindicta requirit authoritatem. Vnde in pace non infertur, nisi per sententiam iudicis; in bello, nisi per milites.

4. Nota tamen secundo. Necessarium esse primo, vt constet illum

esse tyrannum & iniustum inuasorem: si enim aliquod probabile ius habet, non censetur tyrannus: vnde non licet interficere. Secundo, vt non timeantur maiora mala à filio tyranni, & amicis. Tertio, vt non sit contra expressam Reip. voluntatem: huius enim est auctoritatem istam, vel certè consensum dare: censetur autem consentire, quando passim ciues optant illum sublatum: immò quando non constat de contraria voluntate. Nam tum præsumitur velle, quod iustè velle potest, vt liberetur. Atqui hoc iustè potest velle, cum alia non suppetat.

5. Secunda Conclusio. Qui est tyrannus ratione administrationis, id est, qui, cum sit verus princeps, tyrannicè tamen administrat, quærendo potius priuata commoda, quàm publica, onerando Remp. iniustis actionibus, vendendo officia, Iudicium, non potest à priuatis interfici, quamdiu manet princeps. Patet ex Concil. Constant. sess. 15. ratio est, quia princeps, etsi tyrannicè regat, manet tamen superior: ergo non potest à subdito interfici, nisi fortè ob necessariam sui defensionem, de quo infrà. Hinc olim Apostoli hortabantur nouos Christianos, vt in rebus licitis obedirent principibus Ethnicis tanquam superioribus, tametsi essent maximi tyranni, vtpotè, qui Ecclesiam persequerentur, & ad impietatem cogerent, vt patet Rom. 13. & 1. Pet. 2. & alibi.

6. Dices. Quid si tyrannus ita excrescat, vt non videatur amplius tolerabilis, nec vllum aliud medium supersit. Respondeo, tunc primum à Repub. vel comitijs regni, vel alio habente authoritatem est deponendus, & hostis declarandus, vt in ipsum liceat quidquam attentare; tunc enim desinit esse princeps.

QVÆSTIO V.

An liceat occidere filiam in adulterio deprehensam vel adulterum.

1. IVlius Clarus, & quidam recentiores docent primò, licere parenti filiam in adulterio deprehensam vnà cum adultero occidere seruatis tamen conditionibus, quę habentur L. Patri, & seqq. ff. ad legem Iuliam, de adult. Prima est, vt filia sit iuncta matrimonio. Secunda, vt sit in patris potestate. Tertia, vt eodem impetu occidat filiam & adulterum, si possit. Quarta, vt id fiat in domo patris, vel generi. Quinta, vt deprehendat eos in opere turpi. Secũdo, docet idẽ licere marito in domo propria in adulterum vxoris, si adulter sit persona vilis. Ex L. Marito ff. eodem tit. & L. Gracchus C. eodem tit. Hęc opinio fundatur in cit. legibus quæ non solum hoc permittunt, quatenus volunt esse impunè vt communiter respondetur, sed etiam expresè dent ius & potestatem hoc faciendi. Nam L. 10. ff. de adult. dicitur: Patri datur ius occidendi adulterum cum filia, quam in potestate habet, & L. 22. Ius occidendi patri conceditur domi suæ licet ibi filia non habitet: vel in domo generi & L. 23. Voluit lex ita demum hanc potestatem patri competere, si in ipsa turpitudine filiam deprehendat, & L. Gracchus. C. de adult. permittitur marito, vt occidat adulterum si vilis sit. Et additur, hunc legitimè interfici. Idem patet ex L. 12 tabul. Mœchum in adulterio deprehensum necatum, vt refert Couar. de Matrim. p. 2. c. 7. §. 7. quæ lex etiam multo ante Athenis viguit, lata à Dracone & Salone, vt refert Plutarchus in Salone. Ex his patet leges ciui-

les dare hanc authoritatem, & constituere parentem & maritum veluti executores iustæ punitionis. Vnde parens & maritus non occidunt adulterum, vel adulteram, authoritate priuata: sed publica.

2. Aliqui Respondent has leges esse iniustas. Ita Fortunius tract. de vltimo fine, illatione 11. Contra primo quia eædem LL. redactæ sunt C. Iustiniani principis Christiani, & à reliquis principibus, & Iureconsf. Christianis acceptatæ. Secundo, quia lex ciuilis potest dare potestatem occidendi Bannitos ob graue aliquod crimen. Nam passim in Italia extant statuta per quæ licet impunè tales occidere. Item occidendi transfugas, qui ad hostes fugere tentant L. 3. ff. ad L. Cornel. de sicarijs: ergo potest etiam dare potestatem occidendi adulterum, & filiam, in scelere deprehensos: cum enim tales mortem mereantur, cur non posit ea inferri per patrem vel maritum ex concessione legis? Adde olim apud Germanos pœnam adulterarum maritis fuisse permissam sine omni iudicio, vt refert Tacitus de moribus German. Hic tamen notandum est iure Cæsareo non permitti maritis vt occidant vxores adulteras, vt quidam Theologi recentiores putant, sed tantum vt occidant adulterum: & tunc vxorem accusent in iudicio, vt puniatur, vt docet Couarr. suprà, & colligitur ex L. 2. ff. de adult. Olim quidem aliquamdiu licuit, sed Augustus sustulit, vt refert Sueton. in Augusto.

3. Prima Conclusio. In foro conscientiæ non licet patri occidere filiã & adulterum in scelere deprehensos ante sententiam legitimè latam. Primo, quia est communis DD. vt affirmat Couarr. à quo non est facilè recedendum, præsertim in re practica magni momenti. Secundo, quia istę LL. videntur improbatæ per canones. Nam 33. q. 2. c. Inter hæc. Nicolaus Papa consultus, an marito liceat secundum legem mundanam (nempe Longobardorum, vt ait Glossa, quæ tunc in Italia seruabatur) vxorem adulteram interficere: respondit, Sancta Dei Ecclesia mundanis nunquã constringitur legibus, gladium non habet, nisi spiritualem, quo non occidit sed viuificat. Vbi occultè insinuat Ecclesiam improbare illam legẽ. Confirmatur ex August. l. 2. de de adulterinis coniugijs c. 15. vbi sic ait: Quæro ex te, an marito Christiano liceat vel secundum veterem Dei legem vel Romanas, adulteram occidere? Et postea subdit: Si autem, quod verius dicitur, non licet homini Christiano adulteram coniugem occidere sed tantum dimittere, quis dicat tibi, fac quod non licet, vt tibi liceat; quod non licet: cum enim vtrumque secundum legem Christi illicitum sit, siue alteram occidere, siue illa viuente alteram ducere, ab vtroque abstinendum est. Idem credibile est Augustinum fuisse dicturum de parente & filia, de marito & adultero. Ratio conclusionis est, quia exponitur manifesto periculo anima eorum, qui sic interficiuntur; idque sine vlla necessitate. Nam possunt capi, accusari, & per sententiam puniri. Secus est de Bandiris, qui capi non possunt. Deinde quia datur occasio occidendi impunè, quem velis domi tuæ, fingendo quod adulterium commiserit.

4. Secunda Conclusio. Post sententiam legitimè latam potest parens occidere filiam, & maritus vxorem, si per Iudicem ei occidenda tradatur, vt fit in quibusdam regnis: tunc enim committitur executio iustæ sententiæ, quæ sicut cuiuis alteri, ita etiam ipsis concedi potest.

QVÆSTIO VI.

An liceat alterum occidere in vitæ suæ defensionem?

1\. AVgustinus de Ancona in tractatu de potestate Ecclesiæ.q.53.art.3. & Gerson.tract.de Eucharistia,putant non esse licitum, sed solum permissum. Ratio illorum est,quia tenemur potius corporalem mortem oppetere,quam vt proximum in æternam damnationem præcipitemus. Sed contraria sententia est communis.

2\. Prima Conclusio. Licitum est occidere iniustum inuasorem ob defensionem vitæ suæ, integritatis membrorum cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ita D.Thom.art.7.Scotus l.5.q.1.art.8. Victoria in relect. de homicid.num.17.Couarr.in relect.in Clement. Si furiosus, part.3. n. 6. & alij. Probatur primò,quia Exod.22. v.2.dicitur eum,qui furem nocturnum occiderit,non esse reum homicidij,quia scilicet præsumitur venisse animo occidendi,& non tantum furandi,vt exponit Aug.quæst.84. in Exod. Secundo, quia vim vi repellere omnes LL. & omnia iura permittunt,vt ait Alexand.III.c.si vero,1. de sentent.excommunicationis,& Innocentius III.c. significasti,2.de homicidio. Hinc etiam L.3. ff.de iure & iustitia,dicitur. Quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimatur. Ratio patet ex dictis, quia ius illius, qui alterum non læsit, præferendum est iuri iniusti inuasoris. Quando ergo vtrumque ius seruari non potest,licebit præferre ius innocentis, & auferre ius nocentis.

3\. Dices primo. Christus reprehendit Petrum,quod gladium strinxerit ad se defendendum,Matth.26.vers. 52. & Roman. 12. v. 19. Non vosmetipsos defendentes charissimi. Respond. Petrus reprehenditur. Primo,quod defensio ipsius haberet potius speciem vindictæ, quàm defensionis;non enim erat probabile tantam turbam militum tali posse modo repelli. Secundo quod non expectarit responsum Christi. In verbis Apostoli τὸ defendere accipitur pro vlcisci, vt patet ex græco ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες.

4\. Dices secundo. Plus tenemur diligere salutem animæ proximi, quam vitam nostram corporalem: ergo ad hanc seruandam non licet proximum interficere, quia si occidatur,anima peribit. Resp. nego cõseq. quia non tenemur lege charitatis exponere salutem corporalem pro salute animæ alterius,nisi quando ea est in extrema necessitate, ex qua non potest se vindicare, nisi nostra ope vel auxilio,vt v.g.si infans esse moriturus sine baptismo. Hic autem sponte,& ex mera malitia conijcit se in discrimen salutis, & potest liberrimè se eximere. Denique qui inuaditur, non semper est certus suæ salutis,si se permittat occidi: inuasor etiam iam vulneratus potest pœnitere & saluari.

5\. Secunda Conclusio. Quamuis certum sit licere iniustum inuasorem occidere ad necessariam sui defensionem,tamen dubitari solet, an liceat occisionem intendere, an solum ipsam defensionem, ita vt occisio non solum per accidens indè sequatur,vt videtur,docere D.Thom. art.7. Caietan. & alij Thomistæ ibid. Probabilius est licitum esse in actu defensionis intendere omne id, quod iudicatur ad vitæ defensionem necessarium,ac proinde interdum etiam læsionem mortiferam, & consequenter

ipsam mortem, nempè in causa. Ita Sotus & Victor. supra. Nauarr c. 15. num. 3. D. Anton. p. 3. tit. 4. c. 3. d. 1. Ratio est, quia nisi liceret eam sic intendere, defensio sui redderetur sæpe impossibilis: sæpe enim fieri nequit, vt te defendas, nisi inuasori vulnus lethale infligendo, vel scopo, vel hasta.

6. Quæres primo. Qua authoritate id faciat, publica, an priuata? Respondeo priuata, quia non facit vt Iudex, vel Princeps repræsentans Remp. vel publico nomine, seu vt custos boni publici; sed eo iure, quod quisque habet, vt est custos rei suæ, quo iure noxia retundere, & vim vi repellere potest, quo etiam omnia animantia vtuntur.

7. Quæres secundo. An aliquando liceat inuasorem præuenire, & illum occidere antequam nos actu inuadat? Respondeo licere in his casibus. Primò, si accedat ad inuadendum, nec possim euadere, nisi illum præueniam. Secundò, si nondum accedat, tamen instructus sit ad inuadendum, nec possim effugere nisi præueniam. Ita Couarr. Sotus; Nauarr. Qui ponunt exemplum de marito qui pugionem condidit sub ceruicali ad vxorem perimendam, quem, vxor id certò sciens, potest præuertere, si aliud remedium non superest. Ratio est, quia etsi nondum actu inuadit, parat tamen inuadere, & ita tenet illam conclusam & obsessam, vt aliter euadere nequeat. Idem docet Corduba l. 1. quæst. 38. de eo, qui alteri parat venenum: potest enim illud per industriam conuerti in auctorem, si alia ratio euadendi non supersit.

8. Quæres tertio. Si is qui inuaditur non possit se tueri, nisi cum periculo innocentis, quo inuasor se protegit, an ei se liceat cum illo periculo defendere. Respondeo: Probabilius est licere. Ita Corduba l. 1. quæst. 23. & Petr. Nauarr. l. 2. cap. 3. num. 147. Ratio est, quia qui inuaditur, ius habet se defendendi, quo iure non priuatur ex illa innocentis interpositione, vt quæ ipso inuito facta sit. Confirmatur à simili, quia qui vrbem iustè obsidet potest dirigere in turrim vel mœnia tormenta, prout necessarium est ad victoriam, etiamsi hostes ibi ligauerint aliquos innocentes, vt communiter sentiunt DD. ergo similiter ad necessariam vitæ defensionem, potes petere aduersarium, quamuis ille innocentem obijciat.

9. Quæres quartò. An sicut licitum est occidere inuasorem sic etiam licitum sit permittere se potius occidi, quam occidere. Respondeo. Aliquando non solum licitum, sed salutare cõsilium est hoc facere, vt Anton. suprà, & patet exemplo Christi & SS. Ratio est, quia periculum est, ne ira vel odium se admisceant, aut ne modum excedamus, & sic dum volumus seruare vitam corporis; perdamus vitam animæ. Secundò, quia Charitas, etsi non obliget, tamen ad hoc magis inclinat, ne proximus in æternum pereat. Hæc locum habent in ijs, qui sunt bonæ conscientiæ. Nam si quis putaret, se esse in peccato, & valdè timeret damnari, si tum occideretur, is teneretur omnibus modis se tueri, quia magis tenetur diligere salutem animæ suæ, quam proximi, vt docet Anton. suprà.

QVÆSTIO VII.

An liceat occidere furem in defensionem suarum facultatum?

1. COuarr. in Clementina Si furiosus p. 3. §. vnico in 6. putat licere in duobus casibus. Primò. Si sit fur nocturnus, eo quod præsumatur animo occidendi venisse. Secundò, si sit fur diurnus, & telo se defendat contra eum, cui rem abstulit. Ratio est; quia in his duobus casibus miscetur periculum personæ, cùm periculo rei familiaris. Tertiò dicit non licere, si cum re ablata fugiat, quia tunc non miscetur periculũ personæ. Alij putant id abso ure licitum esse laicis; non tamen Clericis.

2. Prima Conclusio. Laicis id est licitum, si facultates sint magni momenti, nec sit probabilis spes aliter recuperandi. Ita Anton. p. 3. tit. 4. ca. 3. §. 2. Caiet. art. 7 Sylu. v. Homic. 1. num. 5. Medina C. de restit. quęst. 45. Sotus l. 5. quæst. 1. art. 8. & plerique Iurisp. teste Syluest. & Couarr. Probatur primò ex ca. Delicto, de sent. excomm. in 6. & ex L. furem ff. ad L. Cornel. de Sicarijs & L. 4. ff. ad L. Aquil. Ratio est, quia bona temporalia sunt ad vitam seruandam necessaria: ergo sicut licet vitam tueri, ita etiam hæc quæ vitæ sunt necessaria, non solum præcisè vt viuamus; sed etiam vt conuenienter & honestè viuamus. Dixi, nisi sit probabilis spes aliter recuperandi, quia si possum illas recuperare per Iudicem, erit saltem contra charitatem pro illarum defensione alium occidere, vt v. g. si fur re ablata fugiat.

3. Quæres. An sit etiam contra iustitiam furem ita fugientem occidere, quando res in dubio est recuperabilis. Caietanus dicit non esse; & colligitur ex dictis, quia quisque ius habet defendendi suam possessionem etiam ciuilem, quam retinet, quamdiu habet furem in conspectu.

5. Secunda Conclusio. Idem licitum est Clericis pro defensione rerum suarum. Ita Anton. suprà: Vbi docet omnibus concessam esse defensionem rerum, quibus concessa est defensio vitæ; & colligitur ex c. Olim & c. Dilecto supra. Nam ibi conceditur Episcopo & Decano. Ratio est, quia iure naturæ est illis hoc concessum, neque iure humano est illis prohibitum sub peccato. Vnde idem ius extenditur ad Religiosos; neque obstat c. suscipimus, de homicidio, quia illi duo fratres Benedictini non iudicantur ibi peccasse & esse irregulares, quod res suas moderatè defenderint, sed quod occasionem dederint homicidio latrones captos ligando, & cum se soluere vellent occidendo; cùm tamen sine occasione potuissent se & sua saluare.

5. Quæres. An Clericus, vel Laicus sit irregularis, qui ob defensionem rerum suarum occidit alium. Respondeo. Laicus non est. Idem probabile est de Clerico, si id fecerit cum debito moderamine. Vide Sotum l. 4. qu. 1. art. 8. Et Couarr. in Clement. Si furiosus. p. 3. §. vlt.

QVÆSTIO VIII.

An pro defensione pudicitiæ & honoris liceat inuasorem occidere?

1. PRima Conclusio. Licitum est mulieri, adolescenti, & cuiuis alteri, pro defensione pudicitiæ inuasorem occidere. Est cõmunis DD.

quamuis D. Aug.l.1. de lib. arb.cap.5.videatur dubitare. Ratio est, quia pudicitia pluris meritò æstimatur,quam multę opes.Secundo,quia in hac re est periculum peccati.Idem Ethnici senserunt.Nam vt scribit Cicero in orat.pro Milone:Adolescens,qui Tribunum occiderat volentem vim inferre eius pudicitiæ,à Mario exercitus Imperatore absolutus fuit.

5. Secunda Conclusio. Licitum est etiam viro honorato occidere inuasorem,qui fustem vel alapam nititur impingere,vt ignominiam inferat si aliter hæc ignominia vitari non potest.Ita Sotus art.8.Syl.v. Homicid. 1.quæst.5 Nauarr.c.15.num.3.Lopez c.62.Gomez 4.3.c.3.num.23. & Iul. Clarus §.homicidium numero 26.Ratio est,quia hæc ignominia quę fuste vel alapa infertur,censetur maius malum,quam damnum multarum pecuniarum:ergo si potes occidere inuasorem,ne damnum hoc accipias, poteris etiam,ne ignominiam cogaris sustinere.

QVÆSTIO IX.

An pro defensione alterius liceat occidere inuasorem?

1. PRima Conclusio. Quilibet potest vitam proximi tueri, quæ ab alio priuata authoritate impetitur etiam cum interfectione inuasoris,si aliter defendi nequit. Est communis,vt refert Clarus num.27.Ratio est.Primo,quia sicut quisque potest tueri vitam suam , ita etiam proximi: præsertim,cùm charitas ad hoc obliget,quando commodè fieri potest.Secundo,quia talis censetur innocens, quando iniustè inuaditur. Atqui licitum est defendere causam innocentis.

5. Secunda Conclusio.Nemo tamen tenetur tueri vitam hominis priuati cum probabili periculo vitæ suæ,etiamsi iure possit,si velit.Ratio est quia non teneor exponere vitam meam pro vita proximi: possum enim vitam meam diligere præ vita cuiusuis alterius priuati.

3. Tetia Conclusio. Qui non defendit vitam vel fortunas proximi, dum commodè potest,peccat quidem mortaliter contra Charitatem;non tamen tenetur ad restitutionem,nisi ex iustitia teneatur defendere. Prima pars per se patet. Secunda probatur, quia peccata quæ solum sunt contra charitatem, non obligant ad restitutionem. Tertia probatur, quia qui ex iustitia tenetur,si omittat,peccat cõtra iustitiam:ergo tenetur ad damnum ex omissione illa secutum.

QVÆSTIO X.

An in aliquo casu liceat occidere innocentem v g. si Tyrannus persequeretur innocentem, & minaretur vrbi excidium, nisi illum occidat?

1. PRima Conclusio.Non licet eum occidere,vt patet ex illo Exod.23 & 7. Insontem & iustum non occides,quia auersor impium. Ratio est,quia cum nullus hominum habeat dominium vitæ alterius, non potest eam tollere, nisi vel ad necessariam defensionem, vel ad criminis punitionem.

2. Dices primo.Respublica potest exponere vitam suorum ciuium ob communem salutem : ergo etiam potest vitam alicui eripere, quando id

necessarium est ad communem salutem. Respondeo ad antec. Remp. id posse facere imperando iustam defensionem necessariam ad patriæ salutem, ad quam defensionem ciues iure naturę obligantur, quod longè aliud est, quam ipsam vitam directè eripere. Nam eripere vitam innocenti, nihil per se confert ad defensionem Reip. sed tantum ex malitia tyranni. Itaque cum per se malum sit, non fit licitum, eo quod referatur ad talem finem, alioqui licitum esset Sacramenta profanare, & hæreticas ceremonias inducere, si tyrannus id præciperet sub comminatione excidij ciuitatis.

3. Dices secundo. Potest quis ad obtinendam victoriam dirigere tormentum in locum vbi videt multos innocentes, quod nihil aliud est, quam eos occidere. Respondeo. Hoc non est directè & ex intentione occidere innocentes, sed præter intentionem, intendit enim demolire turrim, quod licitè potest ad obtinendam vrbem.

4. Dices tertio. Viri Samariæ occiderunt 70. filios Achab timore belli, quod Iehu illis minabatur l. 4. Reg. c. 10. & factum illud Deo placuit: ergo ob commune bonum licet interficere innocentes. Resp. Deus mandauerat Iehu, vt deleret domum Achab, vt patet 2. Paralip. 22. Est autem verisimile Iehu indicasse hanc Dei voluntatem ciuibus Samariæ, alioqui peccasset inducendo eos ad peccatum.

5. Secunda Conclusio. Potest tamen Respublica cogere innocentem, vt tyrannum accedat, & si ire nolit potest eum tyranno tradere. Ita Lopez c. 60 Pet. Nau. l. 2. c. 3. n. 120. Quamuis Sotus l. 5. q. 1. a. 7. & quidam alij negent. Ratio est, quia ille innocens ex charitate & pietate in patriā, & ex iustitia legali tenetur egredi, & se morti exponere, si certum sit calamitatem communem auersum iri: ergo etiam ad hoc potest cogi. Nam legitimus Superior potest ad ea cogere, ad quæ iure naturali obstringimur. Respondet Sotus eum non teneri ex Iustitia particulari, ac proindè non posse cogi. Contra, quia ad multa cogi possumus per magistratum, ad quæ ex Iustitia particulari non obligamur, vt v. g. ad dandam Eleemosynam in magna fame, ad vendendum frumentum, ad vitandos sumptus immoderatos in vestes & conuiuia, ad vitandam ebrietatem, fornicationem, blasphemiam, & similia.

6. Dices primo. Tradere innocentem tyranno in hoc casu, est ipsi cooperari ad mortem innocentis: ergo est illicitum. Antecedens patet, quia si satellites ipsius caperent & traderent innocentem, verè cooperarentur: ergo similiter si Respub. id faceret. Resp. Nego Ant. est enim dispar ratio inter satellites tyranni & Rempub. Nam illi nullam authoritatem habent in innocentem, ac proinde inferunt illi iniuriam: Respub. vero habet authoritatem, quia iure naturæ est superior singulorum. Vnde potest cogere ad id, ad quod ille iure naturæ erat obstrictus.

7. Dices secundo. Si tyrannus in hoc casu peteret sibi tradi virginem ad violandum, non posset Respub. illam inuitam tradere. Similiter, si peteret Codices sacros ad comburendum, vel sacramenta ad profanandum: ergo idem est de innocente. Resp. Non est eadem ratio, quia virgo ob periculum animæ non tenetur ire, vnde nec Respub. potest eam cogere vel tradere. Quod ad sacros codices Sacramenra attinet, in illis nulla est obligatio, vt tradi debeant, neque Deus tenetur sustinere illam iniuriam, vt homines non occidantur.

QVÆSTIO XI.

An liceat seipsum occidere.

1. DOnatistæ, qui dicti sunt Circumcelliones, putarunt esse genus martyrij seipsum interficere, vnde passim varijs modis se occidebant, vt refert Aug. hæresi 69. & alibi, contra quos disputat toto ferè libro secundo, quem scripsit contra Epistolam Gaudentij, & 5. ciuit. à c. 17. vsque ad 28.

2. Prima Conclusio. Sine diuina authoritate non est licitum seipsum directè, & ex intentione interficere. Est communis, & colligitur ex illo Exod. 20. Non occides. Ratio sumitur ex triplici capite. Primo, quia, qui se occidit, facit contra præceptum illud charitatis: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Secundo, facit iniuriam Reip. Nam illâ inuitâ veluti quoddam ipsius membrum abscindit: Tertio, facit iniuriam Deo, quia rem soli Deo subiectam absque authoritate destruit.

3. Prima Obiectio. Quidam coluntur vt martyres, qui tamen directè seipsos occiderunt, vt fœminæ illæ, quæ cum ad tyrannum essent adducendæ se in flumen præcipitarunt, ne pudicitiam amitterent, de quibus Eusebius l. 8. c. 12. & D. Ambros. l. 3. de virginibus. Item S. Apollonia seipsam in ignem coniecit, vt refert idem Euseb. l. 6. cap. 31. Similiter Palladius in hist. Lausiaca c. 15. laudat aliam quandam fœminam, quæ cum accerseretur à tyranno seipsam interfecit. Resp. hæ & similes dupliciter possunt excusari. Primo, quod id diuina inspiratione fecerint, ita excusat illas D. Aug. l. cit. Simili modo etiam excusat Samsonem. l. 1. ciuit. c. 21. quamuis hic etiam facilè aliter possit excusari, vt infra dicam. Secundo, possunt excusari per ignorantiam inculpabilem. Nam se occidere ob patriæ salutem, aut pudicitiæ custodiam non est ita euidens esse malum, quin inculpabiliter possit ignorari, & putari licitum, cum non solum Ethnici, sed etiam multi Christiani, & quidem doctissimi videantur ita sensisse. Nam D. Hieron. in c. 1. Ionæ apertè insinuat in periculo castitatis licere se occidere. Item Ambrosius & Eusebius locis citatis laudant mulieres illas, quod se occidissent, ne violarentur, neque id tribuunt diuinæ inspirationi, sed laudant factum tanquam honestum ob talem finē. Palladius quoque non meminit vllius reuelationis. Denique Dom. Sotus simili modo excusat S. Apolloniam, & excusari potest Razias, de quo 2. Machab. 14.

4. Dices. Quomodo coluntur vt Martyres, si se illicito modo occiderunt, cum martyr ab alio debeat occidi. Respondeo. Quia propter fidem Christi ad hoc fuerunt quodammodo compulsæ. Vnde cum ipsæ in eo facto non peccauerint, secundum moralem æstimationem censentur ab ipsis persecutoribus occisæ, & sic sunt martyres.

5. Secunda Obiectio. Quando aliquis legitimè condemnatus est ad mortem, potest cuiuis à Iudice committi executio: ergo etiam ipsi reo: ergo saltem in hoc casu poterit seipsum directè interficere. Confirmatur, quia tunc omnes rationes supradictæ cessant: non enim tunc agit contra charitatem sui, neque contra Remp. à qua authoritatem habet, ac proindè neque contra Deum. Denique nulla videtur posse adferri ratio, cur tunc non liceat, saltem absque peccato mortali. Si dicas esse contra na-

turalem inclinationem, ac proinde nimium crudele. Hoc quidem probat reum non teneri se occidere, quia non tenetur contra naturalem inclinationem; non tamen euincit reum sponte non posse hanc executionem suscipere. Propter hoc argumentum hæc sententia non omnino est improbabilis, eamque insinuat Franc Victoria in relect. de homicid. nu. 30. Vbi docet eum qui damnatus est, vt veneno pereat, posse illud haurire: imò posse ad illud obligari. Idem docet Arrag. quæst. 69. art. 4 & Cordubal. l. 1. quæst. 36. addens esse eandem rationem aliarum pœnarum. Sed contraria sententia tenenda est primo, quia est communis à qua in rebus practicis non est facilè recedendum. Secundò, quia sicut nemo idoneus est executor sententiæ mortis in parentem, partim ob reuerentiam illi debitam, partim ob naturalem coniunctionem; ita multò minus in seipsum: est enim actio directè pugnans cum inclinatione communis naturæ; nulla enim res seipsam vllo casu perimere intendit. Ex quo fundamento soluenda sunt contraria argumenta.

6. Secunda Conclusio. Etsi non liceat seipsum directè occidere, licitum tamen est, quando iusta causa subest, aliquid facere, vel omittere, vnde certo mortem secuturam constat. Ita passim authores infra citandi. Ratio est, quia non est prohibitum homini, ne vitam suam periculis vnquam exponat, aut vt eam conetur semper seruare, sed tantum, ne ex intentione illam quasi exosam auferat, & ne absque causa illam periculo exponat, aut conseruare omittat. Potest hoc explicari multis casibus. Primo. Miles potest & tenetur non deserere stationem in periculo communi, etsi certus sit se occidendum. Secundò, reus potest non fugere ex carcere, quamuis certò sciat se morte plectendum, vt multi martyres fecerunt. Imo potest malefactor zelo iustitiæ & exempli publici se offerre iudici puniendum, vt docet Petr. Nauarr. l. 2. c. 3. num. 73. quia ob iustam causam potest aliquis desiderare mortem, & eam procurare legitimo modo, sicut alteri, ita & sibi. Tertio, condemnatus ad mortem per famem potest abstinere à cibo clanculum oblato, vt docet Henricus quodlib. 5. quæst. 31. Sotus lib. 5. quæst. 6. art. 4. Lopez c. 63. quod mirum est negari ab Arragon. & Victoria, cùm doceant reum teneri bibere venenum, si ad hoc condemnetur: qui enim haurit venenum positiuè sibi infert aliquid directè interimens: qui autem non comedit, nihil sibi infert, sed permittit calore interno vitam absumi. Quarto, potest se quis obijcere telo ad conseruandam vitam principis, & etiam ad conseruandam vitam amici. Imo si amicus sit condemnatus ad mortem potest se pro illo occidendum offerre, vt inquit Toletus, quod intellige, si iniustè sit condemnatus, si enim iustè, alliceret alterum ad peccatum. Quinto, potes seruire infectis peste, etsi putes te moriturum. Sexto potes inijcere ignem in puluerem tormentarium ad euertendam turrim hostilem, etsi certum sit momento te dissipandum, neque enim tu te interficis propriè, sed ignis impetus, vel ruina turris, quibus te ob iustissimam causam exponis, non secus, ac is, qui se obijcit telo, vt corpus principis saluet, sic Eleazarus interfecit Elephantem, à quo videbat se occidendum, qui laudatur 2. Machab. 8. sic Samson, Iudic. 16. Nec obstat, quod D. Augustinus 1. ciu. 21. dicat Samsonem non excusari, nisi quia spiritus latenter hoc iusserat, quia alij hic nullam talem iussionem censent necessariam. Vide Caietan. in illum locum, & D. Amb. 1. offic. 40. vbi factum Eleazari, quod est omnino simile, valde laudat.

Idem

Idē tenet Lopez c.65. & multi recentiores, estque res in bellis ferè quotidiana, alioqui non liceret cum periculo vitæ suffodere turres & mœnia.

QVÆSTIO XII.

An homicidium casuale sit peccatum?

1. PRima Conclusio. Homicidium, quod omnino casu fit, non est peccatum. Vnde nec propriè homicidium vocatur, sed occisio simplex. Dicitur autem casu fieri, quod nec in se, nec in causa sua est voluntarium. Tale est primò, quando causa non erat efficax, ita vt ex ea non soleat vt plurimum talis effectus sequi, sed aliundè, nempe ex eo quod per accidēs coniungitur, vt si alicui inflixisti vulnus non lethale, sed mors secuta est, vel malitia medici, qui noxia apposuit, vel temeritate læsi, qui opportuna remedia adhibere noluit. Hæc occisio censebitur tibi fortuita. Vnde nō eris reus homicidij, nec teneberis ad restitutionem, vt homicida; sed solum vt vulnerans. Ita Sotus l.5.q.1.a.9. & Gomez tomo 3.c.3.n.25. Et est communis Iurisp. ex l. qui occidit. §. ad l. Aquil. & colligitur ex c. significasti 2. de homicidio. Vbi Innocentius Tertius indicat talem occisorem non esse irregularem. Ratio est, quia etsi vulnus sit aliqua occasio; non tamen est reuera causa mortis, sed malitia, vel negligentia medici, aut lęsi: vterque enim tenebatur adhibere diligentiam. Vnde illi, qui neglexit, imputandus est effectus. Secundo, si dans operā rei licitę vel illicitę, adhibuisti sufficiētē cautionem, ne inde aliquid incommodi sequeretur: tunc etsi fortè secuta sit mors alicuius, non tibi imputabitur, quia nec in se, nec in causa erit volita. Nec obstat, quod causa fuerit periculosa, quia diligentia abstersit periculum. Vnde clericus dans operam venationi cum armis, quod ipsi est vetitum, si casu hominem interficiat, peccat quidem contra dignitatem status Ecclesiastici, non tamen peccato iniustitiæ vel homicidij.

2. Secunda Conclusio. Si occisio non omnino casu fiat, eò quòd in opere periculoso non sit præstita cautio necessaria, erit peccatum iniustitiæ, & homicidij, mortale, vel veniale, pro ratione negligentiæ. Ita Caiet. hic, a.8. & alij passim. Ratio est, quia erit voluntarium in causa, nempe in omissione diligentię & cautionis debitæ, sicut submersio nauis est voluntaria in negligentia gubernatoris. Vnde non censebitur omnino casualis. Quod tamen non sit maius peccatum, quam negligentia illa, probatur, quia non est voluntaria, nisi ratione illius negligentiæ. Vnde non potest, nisi ratione illius imputari ad culpam: si ergo negligentia sit grauis, erit culpa mortalis: Si leuis, erit venialis: Si nulla, culpa quoque erit nulla.

QVÆSTIO LXV.

DE MVTILATIONE.

DIvvs Thomas disputat Primò, de mulitatione. Secundò, de verberatione. Tertiò, de incarceratione. Ac primò de mutilatione certum est potestati publicæ licitum esse mutilare peccatores sicut & occidere. At quædam dubia sunt, de quibus breuiter.

QVÆSTIO I.

An pro salute corporis licitum sit se mutilare, vel membrum abscindere.

1 PRima Conclusio. Licitum est se mutilare, quando id necessarium est ad corporis salutem, vt si cancer membrum occupet, si aspis, vel vipera momorderit, nec aliud remedium præsto sit. Ratio est, quia membra sunt ob bonum totius: ergo quando aliquod membrum est toti corpori perniciosum, ius naturæ dictat posse abscindi.

2. Secunda Conclusio. Homo tenetur permittere sibi membrum secari, si medici id iudicent necessarium, nec magni dolores sint perferendi. Ita Sotus l. 5. q. 2. a. 1. Ratio est, quia tenetur vitæ suæ periclitanti succurrere per media ordinaria, non admodum difficilia.

3. Tertia Conclusio. Si tamen ingentes cruciatus essent tolerandi non tenetur permittere, neque etiam potest ad hoc cogi. Ratio est, quia non tenetur quisquam cum tanto cruciatu conseruare vitam incerto euentu. Excipiuntur tamen duo casus. Primò, quando vita alicuius censetur bono communi necessaria: tum enim ob bonum publicum tenetur, & posset cogi à Respublica. Secundò, si esset Religiosus, qui se totum constituit in potestate sui Superioris, quamuis de hoc casu dubitari possit, quia non videtur Superior rem tam heroicam inferiori imperare posse, vt docet Salon. hic a. 1.

QVÆSTIO II.

An ob salutem animæ sit licitum se mutilare: v. g. An ad carnis tentationes vitandas, vel superandas, liceat sibi membrum abscindere?

1. PRima Conclusio. Numquam id licet, vt patet ex can. 22. Apost. & can. 1. Concil. Nicæni, vbi id expresè prohibetur. Ratio est, quia id numquam est medium necessarium ad animæ salutem: non enim membra afferunt homini perniciem, sed malitia & negligentia liberæ voluntatis. Secundò, quia neque est conueniens, aut vtile remedium. Nam abscissio seu castratio, de qua præcipuè est quæstio, non tollit tentationes carnis, sed solum impedit generationem, quin potius illi, qui castrantur, præsertim in virili ætate, magis incitantur libidine, vt multis rationibus & exemplis probat Basil. l. de virg. circa finem, Chrysost. hom. 63. in Matth. & Aug. l. 6. contra Iul. c. 5. Vnde passim reprehenditur Origenes, de quo vide Euseb. l. 6. hist. c. 6. & Baron. t. 2. ad annum Christi 208.

2. Dices, S. Marcus Euangelista dicitur sibi pollicem præscidisse ex humilitate, ne cogeretur sacris initiari: ergo ob similem casum licebit. Resp. Hic non fuit Marcus Euang. vt probat. Baron. t. 1. ad ann. 45. sed alius quidam Marcus Anachoreta, qui, nisi diuina inspiratione id fecerit, vel ignorantia probabili excusetur, laudandus in eo non est. Tali inspiratione putatur fecisse adolescens ille, qui linguam sibi mordicus præscidit, & in faciem meretricis exspuit, vt se ab eius impuro contactu defenderet. De quo vide Hieronym. in vita Pauli.

QVÆITIO III.

An ob comminationem mortis licitum sit se mutilare; v. g. An iubente tyranno possis tibi manum abscindere, si alioquin esses ab eo mox interficiendus.

1. DOminicus Sotus putat non posse, quando necessitas prouenit ex alterius imperio: posse autem, quando prouenit ab intrinseco, vt à morbo, vel saltem, quando id per se est necessarium ad salutem corporis, vt si esses manu alligatus intra ædes accedente incendio vel hoste.

2. Conclusio. Probabilius est etiam tunc licere, quando tyrannus vel Iudex hoc imperabit. Ita Toletus l.5,c.6. Ratio est, quia pars naturaliter est propter totum: ergo ad conseruationem totius licebit partem abscindere, quando totum aliter conseruari non potest. Secundo. Ideò non est licitum priuata authoritate se interficere, quod occisio sui numquam possit esse medium necessarium ad saluandum aliquid in ipso homine præstantius vitâ. Atqui in homine est aliquid præstantius membro, ad quod conseruandum aliquando est necessarium amputare membrum, ergo est licitum. Nec refert illam necessitatem prouenire ab extrinseco, quia necessitas est in ipso homine, siue proueniat à natura, siue ab ipso tyranno. Vnde licet peccet is, qui hanc necessitatem imponit, non tamen peccat, qui tanta necessitate pressus eo modo ad finem suum naturalem vtitur: Cætera, quæ disputat D. Th. de verberatione & incarceratione facilia sunt.

QVÆSTIO LXVI.

DE FVRTO ET RAPINA.

QVÆSTIO I.

Quid sit furtum & rapina?

1. PRima Conclusio. Furtum est occulta rei alienæ acceptio inuito Domino. Ita D. Th. a. 3. & 4. & alij passim. Hinc patet hæc duo partim conuenire, partim differre. Conueniunt in eo, quod vtrumque sit acceptio rei alienæ inuito Domino. Differunt, quod furtum fiat occultè rapina vi & apertè. Hinc colligit D. Th. a. 4. differre specie ratione iniuriæ. Nam rapina includit nouam quandam iniuriam, quam furtum non includit, nempe violentiam factam domino scienti & renitenti.

2. Secunda Conclusio. Acceptio rei alienæ inuito Domino potest tribus modis contingere. Primo occultè, vt in furto. Secundo vi & apertè, vt in rapina. Tertio fraude, vt in contractu iniquo.

3. Quæres. An hæc postrema differat à furto. Respon. si is qui damnum patitur in contractu iniquo sciat iniquitatem contractus, & tamen malit hoc damnum iniustè pati, quam contractum omittere, tunc in-

iuria illius contractus est distincta ab iniuria furti, quia hæc est omnino inuolantaria, illa partim voluntaria, partim inuoluntaria: si autem ignoret iniquitatem contractus, erit furtum.

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit furtum?

1. PRima Conclusio. Furtum solet diuidi in varias species ratione materiæ: nempè in Sacrilegium, Peculatum, Abigeatum, Plagium, raptum, & simplex furtum. Nam si id quod iniustè accipitur, sit res sacra, vel in sacro loco tanquam asylo deposita, dicitur sacrilegium. Si possessio Reipub. dicitur Peculatus: si sit de grege disperso, dicitur abigeatus ab abigendo: si homo liber, vt vendatur, vel mancipium fiat, dicitur Plagium, vel crimen Plagiatus: si fœmina ad fruendum, dicitur raptus: si nihil horum, dicitur simplex furtum.

2. Secunda Conclusio. Definitio tamen furti non conuenit his omnibus: non enim conuenit plagio & raptui, quia furtum est acceptio rei alienæ inuito Domino: ergo res quæ accipitur debet habere Dominum, à quo possideatur. At homo liber non habet talem Dominum, alioqui liber non esset.

3. Dices. Quid si sit mancipium vel ancilla? Resp. si quis furetur mancipium vel ancillam, vt vendat, erit verum furtum, quia est acceptio rei alienæ, quatenus aliena est: intendit enim eam accipere ratione vtilitatis temporalis, quæ est Domini: si autem furetur ancillam, vt ad tempus abutatur, non erit furtum, quia ancilla secundum illum actum non subest dominio alterius.

QVÆSTIO III.

Quale peccatum sit furtum?

1. PRima Conclusio. Ex genere suo est peccatum mortale. Ratio, quia infert proximo nocumentum, quod est contra iustitiam & charitatem. Nota tamen ex genere suo furtum esse minimum peccatum, quod contra proximum committitur, quia bona fortunæ sunt infirma. Ratione tamen incommodorum, quę inde sequuntur, potest aliquando maius alijs esse.

2. Secunda Conclusio. Fieri tamen potest, vt ex indeliberatione vel ex materiæ paruitate sit tantum peccatum veniale. Primum patet, quia voluntas furandi potest carere plena & sufficienti aduertentia, vt v. g. cum quis tentatur ad furtum. An autem hæc voluntas possit exire in opus externum sine plena aduersione dubiũ est. Puto fieri posse: præsertim in ijs, qui ex consuetudine sunt propensi ad furandum, vel qui subitâ & vehementi tentatione ad furtum incitantur. Secundum per se patet.

3. Tertia Conclusio. Vt furtum sit peccatum mortale, requiritur vt materiæ quantitas sit notabilis

Quæres. Quæ censenda sit notabilis? Nauar. putat dimidium regalem hoc sufficere. Toletus vnum regalem, vel duos. Sotus vnum vel duos aureos. Alij 100. aureos: Alij putant non posse in genere taxari,

quæ quantitas fit notabilis, ſed eam ſtatuendam arbitrio prudentum pro varia perſonarum & locorum conditione. Ita Ioannes Medina C. de reſt. q. 10. & Petrus Nauarr. l. 3. c. 1. n. 35. Ratio eſt: quia quod reſpectu vnius cenſetur notabile, reſpectu alterius non cenſetur tale. Iuxta hanc ſententiam.

4. Dico primo: Reſpectu omnium etiam Regis & prædiuitis hominis vnum aureum videri quid notabile, ac proindè furtum vnius aurei eſſe peccatum mortale. Nec obſtat, quod hæc quantitas reſpectu Regis modica videatur. Nam etſi modica ſit ad donationes pro regia magnificentia faciendas, non tamen eſt modica ſpectatis omnibus Regis oneribus, ad quæ ſubleuanda hæc quantitas notabiliter iuuat, vt patet cum militi ſoluendum eſt, qui per vnum menſem pro aureo vitam exponit. Deinde cenſetur notabilis cum agitur de iniuria ſubeunda, non enim minus Rex ſua omnia vult eſſe tuta ab iniuria, quam alius quilibet.

5. Dico ſecundo. Reſpectu mediocriter diuitum quatuor regales ſiue vnum florenum cenſeri quid notabile, iuxta P. Nau. quia ſufficit illis ad victum vnius diei.

6. Dico tertio. Reſpectu Mechanicorum duos regales ſufficere iuxta Med. indè enim commodè victitant, & hęc ſumma ferè æquat mercedem diurnam.

Dico quarto. Reſpectu pauperis vnum regalem, vel etiam dimidium ſufficere.

Dico quinto. Quamuis ipſa res quæ ſurripitur, non ſit notabilis pretij, tamen ſi auferatur ei, qui inde graue incommodum accipiet, eſt peccatum mortale; quamuis non ſit mortale in ſpecie furti. Ac primo eſſe peccatum mortale probatur, quia notabile damnum proximo irrogatur; vt ſi ſutori ſurripias ſetas, vel ſartori acum, nec poſſit aliundè habere. Quod autem non ſit mortale in ſpecie furti probatur, quia res quæ ſurripitur ſecundum ſe non eſt notabilis: ergo non eſt materia furti mortalis.

7. Quæres. Ad quam ſpeciem ergo pertinebit hoc peccatum quatenus eſt mortale? Reſp. ſi ſequatur damnum v.g. lucrum ceſſans, erit in ſpecie damnificationis iniuſtæ, quæ proprio nomine caret, quia huius damni cauſam iniuſtè dedit: ſi autem ſciat fur talem ſolere peierare, imprecari, blaſphemare, erit peccatum ſcandali, pertinens ad eam peccati ſpeciem, cuius ſciebat ſe furto ſuo fore cauſam.

8. Ex dictis ſequitur, eum, qui ſurripit minima cum animo maiora ſurripiendi, ſi poſſet, peccare quidem mortaliter non illo actu, quo vult furari hoc minimum, ſed alio huic coniuncto. Talis enim habet duos actus voluntatis. Primum abſolutum, quo vult hanc rem paruam furari; & hæc voluntas exit in actum externum, eſtque ſolum peccatum veniale. Alterum, Conditionatum, nempe vellem auferre maiora ſi poſſem. Et hæc velleitas eſt peccatum mortale, ſed non exit in actum externum. Vnde talis fur non incurreret excommunicationem latam in eos, qui rem notabilem furati eſſent.

QVÆSTIO IV.

An multa minuta furta faciant peccatum mortale?

1. DVo quæri possunt. Primò. An is, qui per furta minuta intendit surripere quantitatem notabilem peccet mortaliter. Secundò. An is, qui per furta minuta non intendit acquirere quantitatem notabilem, sed ex occasione ea committit, peccet mortaliter.

2. Prima Conclusio. Qui per furta minuta intendit ditescere aut acquirere notabilem pecuniæ quantitatem, peccat mortaliter illâ intentione & quouis externo furto minuto, ex eius vi procedente. Est communis. Prima pars patet, quia intendit accipere rem alienam magni momenti inuito Domino.

3. Dices. Intendit accipere à diuersis, & nemini cupit facere notabilem iniuriam: ergo non peccat mortaliter. Resp. nego Consequentiam, quia etsi iniuria respectu singulorum non sit notabilis, est tamen respectu communitatis. Confirmatur, quia alioqui non peccarent mortaliter, qui vtuntur ponderibus, vel mensuris iusto minoribus, quod est contra illud Deut. 25. v. 13. Non habebis in sacculo diuersa pondera maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor: abominatur enim Deus eum, qui hoc facit, & Prouerb. 11. vers. 1. Statera dolosa abominatio est apud Deum. Secunda pars probatur, quia singula externa furta procedunt ex intentione mortali; quidquid autem fit ex intentione peccati mortalis est peccatum mortale.

4. Quæres. An in singulis sit nouum peccatum mortale. Resp. Non est nouum, sed continuatur iam cœptum: omnes enim ipsæ acceptiones & detentiones acceptorum censentur vna continua executio prauæ illius voluntatis.

5. Secunda Conclusio. Qui per furta minuta non intendit acquirere rem notabilem, sed ex occasione ea committit, non peccat mortaliter, antequam perueniat ad quantitatem notabilem: peccat tamen simulatque ad eam pertingit, nisi per inaduertentiam excusetur. Prima pars per se patet. Secunda probatur, quia iam incipit detinere alienum in notabili quantitate, voluntariè.

6. Quæres: An illud vltimum furtum complens quantitatem notabilem sit peccatum mortale. Multi affirmant. Respond. per se non est nisi veniale, sicut cætera præcedentia. Cæterum detentio voluntaria rei alienæ in notabili quantitate, quæ tunc inchoatur, est peccatum mortale.

7. Dices. Hoc vltimo furto infert iam notabile damnum: ergo peccat per illud mortaliter. Respond. damnum illatum incipit tum quidem esse notabile, sed tamen non infertur per vltimum furtum, sed per hoc & præcedentia collectim sumpta, quorum vnumquodque est solum veniale.

8. Quæres. An hæc conclusio habeat etiam locum in esculentis & poculentis. Resp. furta esculentorum & poculentorum, quæ committuntur à famulis & ancillis, etiamsi sensim perueniant ad notabilem quantitatem, non sunt peccatum mortale, si furentur, vt ipsimet consumant (secus verò, si vt vendant) & si sint ordinaria, quæ non solent accuratè con-

cludi. Ita Nau. c. 17. n. 138. Ratio eſt, quia Dominis non omnino diſplicet vt hæc capiantur, cuius ſignum eſt, quod etſi ſciant iſta paſſim fieri, tamen non impediunt & ſi rogarentur, facilè concederent. Vnde non tam diſplicet ipſa acceptio, quam modus accipiendi. Atqui non eſt peccatum mortale accipere aliquid ab eo, cui non diſpliceret acceptio, ſi res ab eo peteretur, quamuis modus accipiendi diſpliceat, vt docet Caietan. in ſumma v. furtum, & Nauar. l. cit. quia Dominus non eſt inuitus circa ſubſtantiam acceptionis, ſed ſolum circa modum. Hoc notandum eſt propter furta famulorum, filiorum, vxorum, amicorum, qui per verecundiam, aut timorem, non audent petere.

QVÆSTIO V.

An filius peccet mortaliter accipiendo & expendendo bona paterna?

1. PRima Concluſio. Peccat mortaliter in his duobus caſibus. Primo, ſi accipiat notabilem ſummam occultè ex bonis parentum ipſis merito inuitis. Eſt communis, & colligitur ex illo Prouerb. 28. v. 24. Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo & matre, & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt. Ratio eſt, quia eſt verum furtum in notabili quantitate. Secundo, peccat mortaliter, ſi expendat in res turpes, aut vanas, notabilem ſummam contra voluntatem parentum, ex ijs pecunis, quas parens ei dedit ad honeſtos vſus v. g. emendos libros, veſtes. Ita Nauar. c. 17. n. 164. Ratio eſt, quia parens non conceſſit ei pecunias ad tales vſus, ſed ad alios, neque intendit illas ſimpliciter donare, ſed cum reſtrictione ad vſum determinatum: ergo filius non accipit earum dominium, niſi ad talem vſum, ergo ſi aliter eas expenderit, tenetur ad reſtitutionem, cùm ad alium vſum ius non habuerit. Quod ſi non poſſet reſtituere, tenetur adducere in diuiſionem, niſi fortè conſtet alios tantundem expendiſſe, vel niſi parens condonauerit, vel putetur facilè condonaturus, ſi filius auderet rogare. Et quamuis donatio patris facta filio non valet, niſi in certis caſibus: tamen morte confirmatur, niſi excedat eam ſummam, de qua parens poteſt diſponere. Vide Nauar. c. 17. n. 158.

2. Secunda Concluſio. Non peccat mortaliter in his caſibus. Primo, ſi quantitas pro conditione ſtatus & perſonarum non cenſeatur notabilis; plus autem requiritur ad quantitatem notabilem in filio, quam extraneo. Secundo, ſi putet parentem rogatum facilè conceſſurum: tunc enim non videtur inuitus circa ſubſtantiam acceptionis, ſed tantum circa modum. Tertio, ſi dum verſatur in ſtudijs, vel extra domum paternam, expendat more aliorum ſuæ conditionis in eleemoſynas, ludum, & honeſtam recreationem: præſumitur enim parens id permittere, niſi conſtet de contraria voluntate. Quarto, ſi in extrema, vel graui neceſſitate proximi ſurripiat aliquid ad Eleemoſynam: tum enim parens non poteſt eſſe rationabiliter inuitus, quia ipſemet tenetur dare. Quinto, ſi accipiat ex bonis ſuis caſtrenſibus, vel quaſi caſtrenſibus: hæc enim non pertinent ad patrem, ſed ad filium. Sexto, ſi parens vendicet ſibi caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia bona filij vltra eius alimenta, poteſt filius tantundem repetere. Quod ſi non audeat, poteſt occultè vti compenſatione, vel

repetere à cohæredibus. Quod valdè notandum confessarijs, ne cogant filium ad restitutionem, cuius fructus beneficij percipiuntur à parente. Septimo, si parens sit hæreticus, bona aduentitia filij, in quibus ille habebat vsumfructum, redeunt ad filium, & vsusfructus consolidatur cum proprietate. Vnde filius potest ea sibi vendicare. Quod si non audeat, vel non possit, potest occulta compensatione ex alijs bonis paternis sibi consulere. Octauo, Si filius gerit negotia patris, potest deductis expensis, quas pater facit in illo agendo, pro suo labore & industria tantundem accipere, quantum daretur extraneo, nisi intendat facere gratis. Ita Nauarr. cap. 17. nu. 144. & alij.

QVÆSTIO VI.

An vxor peccet mortaliter accipiendo & expendendo bona mariti?

1. PRima Conclusio. Peccat mortaliter in vno casu, quando scilicet accipit summam notabilem ex bonis mariti, vel quorum administratio ipsius est, ipso rationabiliter inuito. Ratio est, quia accipit illud, cuius dominium, vel certè administratio & vsusfructus est alterius, Itaque tenetur ad restitutionem, etiamsi ex dote, vel ex bonis communibus accepisset. Nam licet tota dos, & dimidia pars bonorum communium ad ipsam pertineat, quod ad proprietatem attinet: tamen administratio, & dimidia pars emolumentorum, seu vsusfructus inde prouenieus, sunt mariti, quibus inique illum priuat. Hinc patet falsum esse, quod ait Paludanus in 4, dist. 15. qu. 3. ar. 6. Vxorem ex facultatibus communibus posse facere eleemosynas, quantum rediret ad eam, vel ad liberos, eius nomine, soluto matrimonio: sic enim totam suã partem posset dare, & priuare maritum eius administratione, quod falsum est. Vide Naua. c. 17. nu. 155.

2. Secunda Conclusio. Non peccat mortaliter in his casibus. Primo, si quantitas iudicio prudentis, spectato statu, & cæteris circunstantijs, non sit notabilis. Secundò, si maritus rogatus concederet. Tertio, si det in extrema, vel graui necessitate proximi. Quarto, si det ex suis, quorum habet liberam administrationem, vt ex paraphernis, vel ex lucris suæ industriæ: præsertim, si attulit dotem sufficientem ad se alendam, vt docet Nauarr. Syl. & alij. Quod est verum iure communi Cæsareo. Nam quibusdam locis hæc lucra censentur communia. Quinto. Si faciat eleemosynas & donationes secundum consuetudinem aliarum suæ conditionis mulierum. Quod si maritus prohibeat, videtur tantum prohibere excessum. Ita Palud. supra Syl. v. Eleemos. qu. 5. Angelus ibid. num. 7. & alij. Si tamen constet illum omnino prohibere, putat Nauarr. & quidam alij illam non posse quidquam dare. Sed contrarium est verius, quod etiam tenet Molina disp. 274. & Petr. Nau. l. 3. c. 1. n. 83. Et colligitur ex ratione, quam Sylu. Palud. Angelus, & alij DD. afferunt: quia consuetudo tribuit ius, non secus ac priuilegium, vel lex: quo iure maritus illam priuare non potest: præsertim, cum ius positiuum magnam vim habeat circa bonorum administrationem, vt eam vel restringat marito, vel laxet. Sexto, si det ad impediendum damnum mariti, siue temporale, sicut fecit Abigail 1. Reg. 25. siue spirituale largiendo eleemosynas, ne Deus illum ob flagitia puniat, vel vt ad fidẽ conuertat, vt docent Ang. & Syluest. supra, Nauarr. num. 154. & alij. Ratio est quia vtilissimè gerit negotium mariti, nec ipse potest rationa-

biliter esse inuitus. Septimo, si pro rebus familiæ, vel sibi necessarijs accipiat, vt pro vestibus, pro victu, pro medicamentis, quia maritus non potest iuste recusare. Octauo, si maritus est amens, vel fatuus: tunc enim administratio ad illam deuoluitur, nisi aliter à magistratu sit prouisum. Nono, si maritus est absens, quia tunc etiam pertinet ad eam administratio, nisi aliud à marito sit præscriptum; Nauar. tamen putat, eam in his duobus casibus non posse amplius dare quam maritus præsens, vel compos mentis solitus erat. Sed verius est eam posse dare prout ratio dictabit, quia potest secundum suam prudentiam administrare. Vnde alij DD. non addunt eam limitationem, vt Palud. Syluest. Angelus. Decimo, si maritus est dissipator, qui rem communem in compotationes, largas donationes, & similia profundat: tunc enim facit vxori iniuriam, partem ipsius sine eius consensu profundens. Nam dimidia pars bonorum in matrimonio acquisitorum est vxoris, & dos tota. Vnde soluto matrimonio, tenetur maritus, vel eius hæredes, ad restitutionem vxori, & hæredibus eius. Quare si vxor difficultates metuit, potest occultè compensatione vti accipiendo ex bonis mariti, vt sibi vel liberis consulat, quantum opus est vt sua pars salua sit, vt rectè docet Petr. Nauarr. lib. 3. cap. 1. num. 114. contra Nauarr. qui putat maritum non teneri ad restitutionem, si male expendat lucra communia. Vndecimo, si pater, vel mater vxoris sint pauperes, ita, vt miserè secundum suum statum viuant tunc enim si maritus nolit illis succurrere, potest vxor ex bonis communibus, vel ex sua dote subtrahere, vt illis det. Idem dicendum, si habeat proles ex alio matrimonio, quæ similiter egeant. Ita Petr. Nauarr. num. 159. & Corduba quæst. 125. Ratio, quia iure naturæ tenetur illis succurrere, si potest, & illius habent alimenta ab ea petendi. Vnde maritus non potest iure id ægrè ferre. Tenetur tamen vxor omnia quæ sic dederit, referre in suam partem, cùm ad portionem cum hæredibus viri ventum erit. Duodecimo, si frater vel soror vxoris simili paupertate conflictentur, probabile est vxorem posse illis simili ratione succurrere: Ita Petr. Nauar. nu. 161. Ratio est, quia maritus iure communi tenetur fratribus suis subuenire, vt docent communiter DD. cum Glossa in l. qui filium ff. vbi pupillus educari debeat, ergo idem dicendum est de vxore, vt latius colligitur ex l. mutus ff. de iure dotium.

QVÆSTIO LXVII.

De iniustitia iudicis.

PRæter ea, quæ dicta sunt quæstione sexagesima, pauca huius loci tractanda sunt hic.

QVÆSTIO I.

An iudex possit condemnare reum secundum allegata & probata, quem tamen certò scit esse innocentem?

1. PRima Conclusio. Iudex in tali casu tenetur omnes vias & rationes inire, quibus possit illum liberare, vt v. g. impediendo accusationem, si potest: sæpè & per interualla examinando testes, an nihil varient,

extrahendo iudicium, aperiendo carcerem, si commodè & sine scandalo fieri potest. Si hac ratione non potest eum iuuare, debet Iudex inferior causam remittere ad superiorem, & depositâ Iudicis personâ assumere officium testis apud superiorem, si putet eum hac ratione liberari posse, vt docet Caiet. hic art. 2.

2. Secunda Conclusio. Si his modis non possit illum liberare, & pars aduersa vrgeat condemnationem, probabile est posse eum tunc condemnare secundum allegata & probata. Ita docet D. Thom. hic art. 2. & eius Discipuli cum plerisque Theologis. Et Couarr. l. 1. variar. resol. cap. 1. n. 6. & alij multi, quos ipse citat. Fundamentum præcipuum est, quia Iudex non iudicat, vt persona priuata, sed vt publica: ergo non debet sequi priuatam, sed publicam scientiam.

3. Tertia Conclusio. Verius tamen videtur Iudicem nullo modo posse talem innocentem ad mortem condemnare, sed potius debere officium dimittere, etiamsi hoc modo nihil esset reo profuturus. Ita Nicolaus Liranus in cap. 23. Exodi, Adrian. quod lib. 6. art. 3. Angel. v. Iudicare num. 7. Petrus Nauarr. cap. 3. num. 161. Hostiensis, Calderinus, Panorm. in cap. Pastorali, de offic. deleg. Et multi alij, quos citat Couarr. l. cit.

Probatur primò, quia interficere innocentem est per se malum, ac proindè nullo modo licet. Vndè & iure naturali & diuino prohibetur. Exod. 23. v. 7. Insontem & iustum non occides. Respondent aliqui illum, qui conuictus est per testes, non esse innocentem, quia publicâ opinione habetur nocens & improbus. Sed contrà, quia opinio & calumniæ aliorum non possunt facere nocentem, qui reuera innocens est: alioqui Susanna fuisset damnanda nocens, quam tamen Scriptura vocat innocentem. Deinde Iudex, qui scit hominem esse innocentem, non debet admittere falsos testes, iuxta illud Exodi 23. v. 1. Non suscipies vocem mendacij, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuios. Respondent secundò alij: non quidem licere interficere innocentem directè, sed benè indirectè: vt cum in oppugnatione vrbis tormentum dirigitur in locum, vbi multi sunt innocentes. Atqui in nostro casu innocens occiditur indirectè, quia Iudex non intendit illum occidere: sed seruare præscriptum legis & procurare bonum publicum. Sed contra, quia est dispar ratio. Nam qui vrbem oppugnat, habet ius dirigendi tormenta in quamuis partem vrbis, quæ ei visa fuerit: quo iure nō potest priuari per hoc quod aliqui innocentes ibi constituantur. Deinde datur hic actus distinctus ab occisione innocentis, quem actum ille directè intendit, cui solum indirectè, & per accidens coniuncta est occisio innocentis: qui autem condemnat innocentem, non habet ius ferendi sententiam in hunc hominem, cùm hoc ipsum sit directè occidere hominem innocentem, neque intendit aliquem actum distinctum ab occisione innocentis, cui ipsa per accidens sit coniuncta, sed ipsammet occisionem.

4. Dices primò. Intendit seruare ordinem iudiciorum & bonum publicum, cui per accidens coniuncta est occisio innocentis, sicut qui alterum occidit causa defensionis sui, intendit conseruationem sui, cui per accidens & indirectè coniungitur occisio inuasoris. Respondeo. Seruare ordinem iudiciorum & bonum publicum in hoc casu non est quid distinctum ab occisione huius hominis. Nā directè per huius occisionem intenditur hæc conseruatio. Imò occisio huius hominis, putatur esse conserua-

tio ordinis iudiciorum. Nec est simile de inuasore, qui reuera nocens est. Secundo Probatur, quia Iudex non habet authoritatem occidendi innocentem. Nam vita innocentis soli Deo subiecta est. At Iudex à Deo non habet hanc authoritatem; ergo à nullo habet.

5. Dices secundò. Habet authoritatem à Repub. occidendi illum, qui probatus est nocens. Respondeo authoritas, quam habet à Repub, non est, nisi propter bonum Reip. sed propter nullum bonum Reipub. licitum est directè occidere innocentem, vt supra ex communi sententia probatum est.

3. Probatur, quia ratio naturalis ideò dictat iudicem debere sequi notitiam publicam per allegata & probata, ne facilè aberret & discedat à veritate & iustitia in iudicando: Hæc enim est ratio illius legis & obligationis: ergo quando est ei euidens iudicium forè iniustum, si sequatur allegata & probata, non debet ex illis Iudicare; nulla enim lex seruari debet, quandò ex eius obseruatione sequeretur id, quod est intentioni & fini legis contrarium. Quarto. Si lex statueret, vt qui per calumniam oppressus est, damnaretur, etiamsi Iudex sciat illum esse innocentem, talis lex esset iniqua & æquas aures offenderet; ergo illud ipsum opere exequi est iniquum. Quinto. Fieri potest, vt ipse Iudex accusatorem & falsos testes subornauerit, & postea non possit illos impedire, poteritne etiam tunc illum condemnare?

6. Prima Obiectio. Lex diuina vult vt Iudex sequatur testes. Deut. 17. versu 6. In ore duorum vel trium testium peribit, qui interficietur, & Matth. 18. v. 16. In ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. Respondeo. Lex diuina solum vult non sufficere vnum testem, sed requiri vt minimum duos, vt quis possit interfici. Vnde Deut. 17. post verba cit. sic subiungitur. Nemo occidatur vno contra se dicente testimoniũ. Hinc tamen non sequitur Iudicem debere interficere innocentem, quandocunque sunt duo testes.

7. Secunda Obiectio. D. Ambrosius serm. 20. in Psal. 118. sic habet: Bonus Iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed iuxta leges & iura pronuntiat. Resp. nihil facit ex arbitrio suo, non quod non debeat vti magna industria, examinando testes seorsim, minando, permittendo, differendo iudicium, mittendo ad superiorem, quæ omnia ex priuata sententia facit: sed debet pronunciare sententiam ex legum præscripto, non contra. Vt si lex irritat contractum, debet pronuntiare irritum: si iubet esse ratum, debet pronuntiare ratum,: si constituit crimini certam pœnam, non debet eam mutare præsertim in grauiorem.

8. Tertia Obiectio. Iudex non iudicat, vt persona priuata, sed vt publica: ergo non poteſt sequi scientiam priuatam, sed tenetur sequi publicam. Resp. Hinc bene concluditur Iudicem ex priuata scientia non posse authoritate iudicaria condemnare & absoluere (nisi fortè aliquo casu, de quo infra) non tamen concluditur eum teneri sequi scientiam in condemnando, quando certo nouit illam scientiam nihil aliud esse, quam iniquũ errorem & calumniam, cùm hac enim rationabili exceptione intelligendæ sunt huiusmodi generales sententiæ, ne id quod pro iustitia seruanda introductum est, detorqueatur ad iniuriam.

9. Quarta Obiectio. Innocentius III. c. Pastoralis de officio & potestate Iudicum deleg. sic habet. Attendentes, quod non cognitio, sed executio tantum demandatur eidem, Respondemus, quod cum ordi-

narius teneatur obsequi delegato, etsi sciat sententiam illam esse iniustam, exequi nihilominus tenetur eandem. Resp. primo, Pontifex loquitur de causis Ecclesiasticis, in quibus agitur de ijs rebus, quæ subsunt Ecclesiasticæ dispositioni: non autem de supplicio capitis innocentis, quod illi minime subiectum est. Secundò, Pontifex loquitur de eo, qui est merus executor, & nullam habet causæ cognitionem, hic tenetur exequi sententiam delegati, quam scit esse iniustam, id est, contra ius litigatoris; quia cum litigator non appellet, videtur cedere suo iure, vel agnoscere crimen. Si enim putet sibi fieri iniuriam per sententiam delegati, debet ab eo appellare ad Papam: non tamen potest eam exequi, si sciat esse nullam, vt si esset lata, auctoritate falsarum litterarum, vel per falsa instrumenta, vel per dolum aduersarij: tunc enim debet supersedere executioni; Ita Glossa.

10. Quinta Obiectio. Si hæc sententia vera est, facilè possunt Iudices corrumpi pecuniâ, vt dicant se certo scire reum esse innocentem, & sic eum absoluant, vel certè non puniant, quod cedet in magnum Reip. damnum. Resp. Rarissimè, vel numquam accidet, vt Iudices velint subire magnum illud discrimen, quod illis impendet, si verum criminosum, qui iuridicè probatus est talis, liberauerint. Nam difficile est sustinere tam apertum mendacium, quod tantopere attingit honorem Accusatoris & testium: Si tamen id aliquando contingeret, non esset tanti momenti, vt ad illud euitandum etiam innocentes sint damnandi. Melius enim est decem nocentes absolui, quam vnum innocentem damnari. Adde Iudicem præsertim inferiorem, ex priuata sententia non posse absoluere vel damnare, vt dictum est: quamuis enim debeat non damnare, non tamen potest ex authoritate absoluere: sed potest illum detinere in carcere, donec habeat opportunitatem dimittendi, aut certè remittere ad superiorem.

11. Dices. Quid si fiat cum magno populi scandalo? Resp. hoc facilè caueri potest vel certè curari, vt careat iusta ratione, si videlicet vel reus detineatur ad tempus in carcere, vel remittatur ad superiorem, vel si Iudex sit supremus Iudex, poterit interposito iureiurando apud populum eius innocentiam testari.

QVÆSTIO II.

An idem sit dicendum de causis ciuilibus.

1. HOc interest inter causas ciuiles & criminales, quod in his agatur de vita & capite, in illis de pœna pecuniariâ, exilio, priuatione beneficij, vel officij. Est ergo quæstio: An sicut Iudex non potest in criminalibus damnare reum secundum allegata & probata, quem scit esse innocentem: ita etiam non possit in ciuilibus. Liranus, Angelus, Panormitanus, & quidam Canonistæ putant esse eandem rationem in vtrisque.

2. Prima Conclusio. In causis ciuilibus, quando Iudex certò scit alteram partem falsis probationibus niti, tenetur quidem omni industriâ curare, vt falsitas detegatur, vel vt processus impediatur: tamen si id non potest efficere, potest ex illis probationibus sententiam ferre. Ita fere reliqui DD. Probatur primò, quia Resp. habet auctoritatem disponendi de fortunis suorum ciuium, easque de vno in alium transferendi, prout bono publico expediens fuerit, vt ex LL. vsucapione, ergo quando est iusta cau-

sa, potest id facere. Atqui hic est iusta causa, tum ne forma publicorum iudiciorum cum populi scandalo peruertatur:tum, quia non suppetit ratio incommodum huius hominis auertendi: ergo Respublica potest statuere vt Iudex in tali casu publicam iudiciorum formam sequatur, etiamsi innocens suis fortunis priuandus sit. Confirmatur, quia nemo ciuium id merito potest ægrè ferre, aut queri iniuriam sibi esse factam a Iudice per talem sententiam, cùm videat se ab illo iuuari non posse: neque par esse, vt Iudex officium potius deserat, quam sententiam ferat. Secundo, quia hæc bona possunt recuperari. Nam innocens non ita per sententiam illis priuatur, vt dominium amittat, vt rectè docet Arragon. quæst. 60. art. 5. & Sotus l. 3. de iust. quęst. 4. art. 5. & alij; non enim ea mens est Reipub. nec esse iustè potest, cùm sententia falsis probationibus nititur. Itaque potest innocẽs ea occultis modis recuperare ab eo, cui sunt adiudicata. Hoc tamen intellige de re pecuniaria, non autem de beneficijs & officijs: cùm enim aliquis per sententiam legitimo iuris ordine his priuatur, verè amittit dominium, & possunt alteri validè conferri, vt docet Sotus supra, Panorm. in cap. 1. de concessione præbendæ, Innocentius in c. Quia plerique de immunitate Ecclesiæ, & alij. Ratio est, quia beneficia & officia sunt bona publica, de quibus Ecclesia, Respub. liberius potest dispensare quam de priuatis. Itaque quando causa subest, potest non solum eorum possessione, sed etiam dominio priuare.

3. Secunda Conclusio. Hinc patet magnam esse differentiam inter causas ciuiles & criminales. Nam Respub. potest disponere de rebus, de quibus sunt causæ ciuiles: non autem de vita & membris, de quibus sunt potissimum causæ criminales. Vnde mirum non est si possit statuere in illis, vt seruetur forma iudiciorum contra priuatam scientiam: non autem id possit in his.

QVÆSTIO III.

An Iudex possit aliquem ex priuata scientia condemnare?

1. PRima Conclusio. Inferior Iudex nullo modo id potest. Ratio est, quia non potest dispensare in legibus superioris: vna autem illarum est, vt nemo condemnetur sine testibus.

2. Secunda Conclusio. Probabile est supremum principem posse ex scientia etiam contra fidem actorum sententiam proferre, tam condemnatoriam, quam absolutoriam. Ita Couarruuias lib. 1. var. resolut. ca. 1. num. 7. Bartolus & alij in lib. 1. C. vt quæ desunt aduocatis partium, Iudex suppleat, Albericus in l. illicitus parag. de off. præsidis, & Felin. in cap. Pastoralis. Probatur primò, quia est iuris positiui, vt ex allegatis & probatis sententia feratur. At supremus princeps potest dispensare in iure positiuo. Secundò, quia principi supremo non minus credendum est, quam duobus vel tribus testibus, ac proinde ipsius iudicium & sententia æquiualet sententiæ publicæ, quæ censetur esse in duobus vel tribus testibus.

3. Tertia Conclusio. Probabilius est eum id facere non posse. Ita Caiet. v. Homic. Nauar. c. 25. n. 9. Dom. Sotus li. 5. q. 1. a. 3. Probatur primò, quia quod solus Iudex vidit, censetur adhuc occultum in iudicijs humanis, ergo non potest publicè condemnare.

Confirmatur primo, quia tollitur reo iusta sui defensio: potest enim se defendere, quamdiu crimen non est probatum, & maximè si probari nequeat. Secundò, quia vsurpatur in illum potestas iudicandi, cum solus Deus sit occultorum iudex, vt passim canones tradunt c. Erubescunt d. 32. & cap. consuluisti 2. q. 4. & c. Tua nos. de simonia. Quibus locis est sermo de occulto, quod testibus probari nequit, etsi in opus externum prodijt.

Secundò pobatur, quia Iudex sicut ex potestate publica, ita etiam ex scientia publica iudicare debet. Nam actus publicus debet procedere à potestate publica, notitiaque tanquam à causa sibi commensurata, vt rectè Caietanus suprà. Tertiò, quia Princeps non habet maiorem potestatem, quàm sit ea, quam Respub. in illum transtulit. Atqui Respub. nusquam gentium, vbi non est tyrannicum regimen hanc potestatem principi dedit vt pro suo iudicio reos posset absoluere tanquam innocentes, vel dãnare tanquam nocentes, contra publicas probationes. Id enim esset dare licentiam exercendi tyrannidem, & omnia pro suo arbitrio administrandi.

4. Ad primum Arg. contrarium Resp. Vt sententia feratur ex publicis probationibus non esse merè iuris positiui in quo princeps possit dispensare, sed esse iuris gentium, quod apud omnes est receptum & sub cuius onere & obligatione Respublica censetur suam potestatem in Principem transtulisse, ita vt si princeps non obseruet id, manifestè videatur declinare in tyrannidem.

Ad secundum Resp. Etsi principis assertio in testamentis & contractibus possit æquiualere pluribus testibus, non tamen in causis criminalibus, quando agitur de condemnando: maximè si sunt probationes in contrarium. Vnde nec absoluere, nec condemnare potest auctoritate publicâ: potest tamen dici absoluere reum auctoritate priuatâ, quia iudicat, & testatur non esse condemnandum, & habenda est ei fides, vt qui sit fide dignissimus.

5. Quarta Conclusio. Respub. posset Principi concedere auctoritatem, vt priuatâ scientiâ absoluere & condemnare possit. Ratio est, quia potest cedere suo iure quod habet ad famam circa occulta. Item iure, quod habet, vt de occultis non possit ab homine puniri, & totum hoc ius potest conferri in Principem; ergo tunc Princeps absque vlla iniuria poterit de occultis punire. Confirmatur, quia in quibusdam Religionibus subditi cedunt suo iure, vt à superioribus suis ex priuatâ scientiâ puniri possint, saltem pœnis modicis: ergo idem potest fieri in Republica.

QVÆSTIO IV.

An iudex possit aliquem non citatum & auditum condemnare?

1. EX dictis suppono inferiorem id non posse, quia lex superioris est, vt nemo condemnetur inauditus. De supremo quæstio est.

2. Prima Conclusio. Princeps quamuis sit certus de crimine, non potest ordinariè cõdemnare, nisi citatum, & auditum. Est communis. Ratio, quia si contra faceret, afferret reo arma, quibus se iure potest defendere,

vel negando crimen, si occultum est; vel certè excusando eo modo, quo poterit. Vnde iure gentium receptum est, vt id ita fiat.

3. Secunda Conclusio. Extraordinariè tamen in quibusdam casibus non est necesse hoc seruare. Primò, si crimen est publicum, vt docet Nauar.c.25.nu. 10. Sic latrones reperti in crimine interdum è vestigio suspenduntur, sine vlla defensione, aut processu. Ratio, quia factum notorium, seu publicum, est loco accusatoris & testium, nec relinquit reo vllum ius defendendi se in iudicio. Secundo, quando esset periculum rebellionis, vel alterius grauis turbationis, si iuridicè procederetur, vt docet Nauarr.& Sylu.v.Homic.q.2.vt si v. g. esset persona valde potens: tunc enim debet eius causa priuatim discuti, nisi sit omnino euidens. Tertiò, quando quis machinatur Reipub.vel priuatis perniciem, quæ aliter auerti nequit, quanquam hoc non tam est punire crimen commissum, quam impedire malum impendens. Quartò, si crimen soli Principi, & tribus alijs notum sit; ita vt iuridicè probari possit: tunc enim posset occultè interfici reus, sine citatione & probationibus, si publicè absque graui aliquo incommodo puniri non possit. Ratio est, quia quando crimen sic est probabile, tunc constat reum non habere iustam sui defensionem in iudicio. Ita Petr. Nauarr.a.192. Arragon.q.67.a. 2. Couarr.l.1.variar. resol. c.1. n.7.& Iurisp. supra citati.

QVÆSTIO V.

Quot modis Iudex iuridicè procedat aduersus criminosos?

1. PRima Conclusio. Solent communiter assignari tres modi: vel enim procedit via accusationis, vel denunciationis, vel inquisitionis, vt expressè habetur c. Qualiter & quando.2.de accusationibus. Via accusationis procedit, quando est aliquis actor, qui spondet se obiecta probaturum. Denunciationis verò, quando aliquis detulit crimen, qui non vult suscipere onus probandi. Hoc enim differunt accusator & denunciator, quod illi incumbat onus probandi; huic minimè. Est autem duplex denuntiatio. Altera dicitur Euangelica, quæ tendit ad emendationem proximi, & fit superiori tanquam patri: de qua in materia de correptione fraterna. Altera est iudicialis, quæ spectat vel punitionem criminum ob bonum commune, vel certe mali alicuius aut damni impeditionem, & fit superiori tanquam Iudici. Via inquisitionis proceditur; quando Iudex seu superior ex officio procedit ad purgandam prouinciam, vel aliquem locum suæ iurisdictioni subiectum reformandum, vel ad inuestigandum criminis commissi auctorem.

2. Dices, Iudex non potest aliquem condemnare sine accusatore, vt docet D. Th. q. 97. a. 3. ergo potest tantum procedere via accusationis. Resp. Iudex non potest condemnare sine accusatore generatim accepto. Nam semper requiritur accusator formalis, vel virtualis. Virtualis dicitur qui supplet vicem accusatoris. Vicem eius supplet in criminibus contra bonum publicum simplex denunciatio. In priuatis si sint notoria, ipsa facti euidentia: præsertim si de auctore constet.

3. Secunda Conclusio. Illi tres modi possunt ad duos reuocari: vel enim Iudex procedit ex officio, vel ad instantiam partis. Ex officio procedit, quando præcedente aliqua infamia, vel denunciatione capit in-

formationes, & format inquisitionem contra auctorem, vt sic ad plenam probationem & scientiam perueniat. Ad instantiam partis procedit, quando pars offensa, vel alius ad quem iure spectare potest, accusationem porrigit, & Iudex ea admissa secundum probationes procedit. Quando ergo Iudex agit ex officio, procedit per inquisitionem: quando vero ad instantiam partis, per accusationem: Denunciatio vero non est aliqua via procedendi per se distincta, sed est quoddam præuium vt Iudex procedat ex officio siue per viam inquisitionis.

4. Tertia Conclusio. Modus procedendi ex officio siue per inquisitionem, extendit se ex dispositione iuris canonici ad omnia crimina secundum Archidiac in c. Felicis de pœnis in 6. In omni enim genere криminũ possunt Iudices per inquisitionem procedere. Idem ex consuetudine seruatur in foro ciuili. Vnde in quibusdam regnis via inquisitionis est adeò ordinaria vt altera, nempe accusationis, non admittatur nisi in paucis causis. Nam in regno Neapolitano nemo admittitur ad accusandum, nisi suã vel suorum iniuriam exequatur. Similiter in regno Franciæ prohibita est omnis accusatio, quæ tendit ad vindictam publicam, & solum permittitur pro interesse ciuili. Vnde in omnibus causis criminalibus proceditur per viam inquisitionis, vt docet Iulius Clarus l. 5. qu. 3. d. 6.

QVÆSTIO VI.

An quando Iudex procedit via inquisitionis generalis, debeat præcedere infamia personæ delicti?

1. TRiplex est inquisitio, prima, est omnino generalis, quâ in genere inquiritur. An subditi seruent leges? Annon committantur crimina? An de nullo sit fama vel suspicio alicuius criminis. Hâc vtuntur prælati & superiores in visitatione prouinciæ & locorum subiectorum. Secunda, est omnino specialis, qua de certa persona, & de certo crimine quæritur, v. g. An Petrus commiserit furtum, vel simoniam? Tertia, est mixta, quando vel solum crimen est speciale, vel sola persona: vt v. g. Qui fecerit istud homicidium. An Petrus seruet ordines Synodales. De prima hic agitur, de secunda & tertia in sequent.

2. Prima Conclusio. Vt Iudex faciat inquisitionem omnino generalem, non est necesse vt aliqua infamia præcesserit. Est communis, & colligitur ex c. Perniciosam, de officio Iudicis ordinarij, & ex c. Romana, de censibus in 6. Ratio est, quia talis inquisitio est necessaria ad purgandam Remp. & ad mores reformandos. Secundò, quia per eam nulli fit iniuria, cum de nemine in particulari fiat inquisitio.

Dices. Per eam deteguntur occulti peccatores. Respondeo: Hoc fit præter intentionem inquirentis, vt in sequentibus explicabitur.

3. Secunda Conclusio. In hoc tamen casu interrogati subditi non tenentur patefacere criminosos occultos, qui nullâ talis criminis infamiâ laborant. Est communis, & colligitur ex cap. qualiter & quando suprà. Ratio est, quia id, de quo nulla adhuc est fama, censetur occultum, dum viâ inquisitionis proceditur. Atqui potestas Iudicis non extendit se ad occulta elicienda, quia indè sequerentur maxima incõmoda in Repub.

Itaque

Itaque etiamsi sub iuramento, vel sub pœna excommunicationis præcipiat, vt dicas veritatem de eo, quod nosti, tamen non teneris, sed potes cum restrictione mentali dicere, te nescire quidquam intelligendo tacitè te nescire eo modo, vt tenearis patefacere.

4. Tertia Conclusio. Imò non licet subditis patefacere occultos criminosos ad punitionem, vt colligitur ex c. Qualiter supra. Et peccant contra iustitiam si patefaciant: præsertim, quando crimen est tam occultum, vt probari non possit. Ratio est, quia nullum ius habent patefaciendi occulti criminis. Nam si probari non potest, non potest etiam puniri, ac proinde non potest ex eius reuelatione aliud sequi, quam infamia.

5. Quarta Conclusio. Excipio tamen duos casus, quibus potest superiori patefieri, etsi omnino occultum sit. Prior est, quando id putatur esse necessarium ad illius emendationem: tunc enim aperiendum est superiori, non vt Iudici, sed vt patri, vt suâ prudentiâ & authoritate illum emendet. Posterior est, quando aliquod malum vel spirituale, vel temporale impendet ab aliquo, quod commodè auerti non potest, nisi operâ superioris. Hinc sequitur occultum crimen tribus modis posse manifestari. Primò, ad punitionem. Secundò, ad emendationem. Tertiò, ad auertendum malum. Primus modus est illicitus; reliqui duo liciti.

QVÆSTIO VII.

An ad inquisitionem mixtam necesse sit infamiam præcedere?

1. DIfficultas est, an quando crimen est publicum, sed auctor ignoratur, possit Iudex inquirere, quis fecerit. Negat Caiet. q. 69. a. 1. & 2. & Dom. Soto in tract. de secreto memb. 2. quæst. 6. dub. 4.

2. Prima Conclusio. Quando manifestum est, licitum est Iudici quærere in genere, quis fecerit: non tamen in particulari: An Petrus fecerit, nisi de eo sit aliqua fama, vel indicium. Ita Sylu. v. Conceptio n. 6. Nau. c. 18. n. 40. Innocent. in c. Bonæ 1. de electione. Panorm. & Imola ibid. Probatur primò, ex communi praxi iudicum Ecclesiasticorum & sæcularium. Secundò, quia nisi fierent tales inquisitiones, duo grauissima mala in Repub. sequerentur. Nam & populus grauiter offenderetur, videns Iudicem non inquirere authorem aperti criminis: & malefici spe impunitatis inualescerent. Tertiò, quia nemo potest queri sibi factam iniuriam per hanc generalem inquisitionem: imò, tota Respub. illam desiderat.

3. Dices. Canones prohibent, ne procedatur per inquisitionem, nisi de auctore sit fama, vel certè indicium, c. cum oporteat de accusationibus, & c. Inquisitionis & c. Qualiter & quando. 2. ibidem. Resp. Canones illi loquuntur expressè de inquisitione speciali, qua inquiritur de Petro vel Paulo: non autem de ea, qua generatim quæritur, quis fecerit.

4. Secunda Conclusio. Etsi superior in hoc casu vt officio suo satisfaciat, possit sub iuramento generatim inquirere à subditis, quis fecerit: subditi tamen non tenentur patefacere authorem, si nulla laboret infa-

mia, & nihil mali in posterum timeatur. Prima pars patet ex dictis. Secunda est communis sententia & colligitur ex canon. supra dictis. Ratio est, quia superior non potest obligare subditos, vt reuelent occultos peccatores, sed solum vt eos, qui infamia aliqua laborant: multo minus occultus peccator tenetur seipsum prodere.

5. Dices primo. D. Th. in capitulo generali apud Paris. dicitur respōdisse, occultum authorem teneri se prodere ad præceptum prælati, quando crimen est notorium. Resp. Tunc solum erat Baccalaureus, & cæteri magistri eidem contradixerunt, vt refert Sylu. v. Correctio, n. 6.

6. Dices secundo. D. Greg. interdixit cuidam sacra concione, qui libellū famosum sparserat nisi se proderet, & excommunicauit eundem, si se non prodens accedat sacram communionem, vt habetur 5. q. 1. c. quidam maligni. Resp. Infamator ille, qui scripserat libellum famosum, tenebatur alterius famam reparare, vel certè probare, quæ in libello habebantur, quorum neutrum sine sui patefactione facere poterat.

QVÆSTIO VIII.

An ad inquisitionem specialem necesse sit infamiam præcedere?

1. PRima Conclusio. Vt Iudex possit contra aliquem instituere inquisitionem specialem, tendentem ad punitionem criminum, debet præcedere aliqua infamia authoris. Est communis: & colligitur ex c. inquisitionis & ex c. Qualiter, suprà. Ratio est, quia Iudex, quando ad punitionem criminum procedit, debet ex sententia publica procedere: sententia autem publica est, quæ habetur per accusationem, vel confessionem rei in iudicio, vel per infamiam, vel per facti euidentiam in conspectu Iudicis, & aliorum. Confirmatur, quia meritò quisque posset quæri sibi fieri iniuriam, si in vitam eius iuridicè inquireretur, cuius fama alioquin est integra. Nam per talem inquisitionem redditur suspectus.

2. Quæres. Quanta debeat esse ista infamia? Resp. non sufficit, vt duo, vel plures etiam iurati affirment se vidisse crimen illud committentem, vt expresse habetur c. inquisitionis, quia adhuc res est occulta, ac proindè minimè per publicam inquisitionem prodenda: sed requiritur, vt rumor de eo sparsus sit per maiorem partem viciniæ, vel Collegij, vel vniuersitatis, in qua commoratur, vt dicatur ibidem infamia laborare, vt docet Sotus tract. de secreto memb. 2. q. 6.

3. Secunda Conclusio. Excipiuntur tamen aliqui casus, quibus non requiritur ad specialem inquisitionem infamia præuia de illo crimine.

Primus est, si quis confessus sit crimen occultum in iudicio etiam coram paucis, vt coram solo Iudice & Notario, vt colligitur ex cap. de accusation. in 6. Nam talis confessio inducit notorium iuris. Idem dicendum, etiamsi solum incidenter, illud confessus sit, vt communiter tradunt Iurisp. cum Bartolo in l. 2. §. ad L. Iuliam de adult. Non tamen sufficit confessio extra iudicium, etiamsi coram multis facta sit, nisi ex ea orta sit infamia vt vult Nauarrus, etsi contrarium seruetur in praxi, de quo infrà, neque ea, quæ facta est metu tormentorum, si postea tanquam metu facta

reuocetur: neque ea, quæ facta est coram Prælato incogitanter, aut in aliqua Epistola secreta, quam Prælatus aperuit, vt docet Sotus l. cit.

4. Secundus est, quando Iudici per generalem inquisitionem procedenti patefactus est author, tunc enim potest contra eum procedere, vt docet Nauarr. supra n. 87. contra Sotum; & est communis Iurisp. in l. 2. §. de adult. Nec refert, quod testis fortè peccarit reuelando, eo quod nulla esset infamia, quia ex quo crimen deductum est in publicam Iudicis notitiam, siue benè, siue malè, ille tenetur contra illud procedere per particularem inquisitionem, & punire, vt docet idem Nauarr. Nota tamen hos duos casus non esse propriè excipiendos à regula illa generali, quâ dicitur absque infamia non esse speciatim inquirendum: quia notorium iuris vel facti plus est, quam infamia. Vnde si præcedente infamia licet, etiam licebit cum res est notoria.

5. Tertius est, quando delictum commissum est in iudicio, vt si testis falsum deponat in iudicio: si accusator calumnietur, aut præuaricetur, aut tergiuersetur. Ita Nau. n. 88. Ratio est, quia hæc crimina censentur valde noxia bono publico, eo quod iustitiam iudiciorum publicorum vel euertant, vel impediant. Vnde merito ex indicijs & vehementi suspicione contra ea procedi potest.

6. Quartus est in crimine hæresis & apostasiæ. In his enim sine accusatore vero, vel ficto, (id est, qui vicem accusatoris suppleat) etiam sine infamia inquiri potest, vt docet Nauarr. num. 93. & c. Excommunicamus de hæreticis, & L. Apostatarum. C. de Apostatis. Ratio est, quia hæc crimina sunt maximè noxia Reipub. cum ab ijs semper impendeat alijs periculum euersionis: requiritur tamen aliqua suspicio orta ex indicijs non leuibus.

7. Quintus est in omni crimini læsæ Maiest. humanæ, vt constat per extrauag. Frederici Imp. quæ incipit ad reprimendum: & habetur post li. feudorum in hoc crimine ante illam extrauag. non poterat procedi sine infamia, vel notorietate: post eam potest, vt ait Bartolus in dictam extrauag. quod Nauar. nu. 94. sic intelligit ante illam non potuisse procedi ad inquisitionem illius criminis iam perpetrati, nisi quis de eo esset infamatus, vel manifestus; post illam posse procedi etiam ex suspicione, vt si vnus vel plures suspicentur de aliquo, & id Iudici nuncient.

8. Sextus est, quando inquiritur de morte Domini contra seruos, vt si Dominus inueniatur occisus, & nesciatur auctor iuxta L. 2. ff. ad senatus consult. Silanianum, & contra nautas nauis submersæ, iuxta L. Quoties C. de naufrag. quia etsi nulla aliquorum hominum fama sit contra illos seruos vel nautas: tamen est quædam populi de illis suspicio.

9. Quæres. An in alijs casibus licitum sit Iudici ad inquisitionem specialem procedere, & consequenter, an probanda sit praxis Iudicum secularium, qui ex denuntiatione publici officialis ad id munus deputati, vel alicuius priuati, aut ad querelam partis offensæ, quæ tamen onus probandi in se suscipere non vult, procedunt ad capiendas informationes & indicia, quibus habitis formant libellum inquisitionis. Nam hæc praxis videtur damnari ex communi sententia Theolog. & Canonist. qui docent, sine præuia infamia, vel æquipollente, non posse procedi ad inquisitionē: & probatur. Primò, ex canon. citatis. Secundo. Probat Nauarr. quia lege diuinâ & naturali prohibemur inordinatè detrahere proximo,

aut dare causam detrahendi: Eadem lege prohibemur scandalizare proximum: at publicatio peccati est proximi scandalizatio.

Verius tamen est illam praxim non esse damnandam si circumspectè, & iuxta leges, vel consuetudines in prouincijs receptas, fiat: idque in grauibus causis, vt in furtis, homicidijs, sacrilegijs, incestibus, alijsque criminibus Remp. turbantibus; & non ad nudam punitionem, sed quod censetur necessarium Reipub. bono, hæc sententia sic limitata probatur. Primò, quia est praxis Iudicum sæcularium Deum timentium in omnibus penè prouincijs, & maximè per Italiam recepta, vt testatur Iulius Clarus qu. 3. neque tamen à summo Pontifice, vel Episcopis ideò reprehenduntur, aut in malo statu esse censentur. Secundò, quia ita sentiunt doctissimi Iurisp. cum Bartolo in L. 2. ff. ad L. Iuliam de adult. Tertiò, quia non est iuris diuini, aut naturalis, vt non fiat inquisitio sine infamia authoris præuia, sed est iuris humani, vt fatetur Sotus in tract. de secreto membro 2. q. 6. dub. 2. Atqui ius humanum potest contrariâ consuetudine legitimè præscriptâ aboleri: ergo hoc ius merito potest videri abolitum in sæcularibus tribunalibus, si tamen vnquam fuit ibi receptum. Quarto, etiamsi esset iuris naturalis, vt non fiat inquisitio sine præuia infamia: id tamen esset intelligendum, nisi Respub. cesserit suo iure. Atqui videtur cessisse, quia probat tales inquisitiones & eas cupit fieri.

9. Ad primum Resp. Canones loquuntur de Ecclesiastico Iudice.

Ad secundum prohibemur quidem iure naturali inordinatè aliquem infamare, aut dare causam infamandi, sed negamus illos Iudices inordinatè id facere. Nam sicut qui accusat aliquem de crimine occulto, quod testibus sufficienter probare potest, non infamat illum inordinatè: sic neque Iudex, qui ex denunciatione informationes capit. Habet enim iustam causam id faciendi.

Ad tertium. Publicatio peccati alicuius, maximè secularis, non est scandalizatio, quando sequitur punitio: imò cedit potius in exemplum toti populo.

QVÆSTIO IX.

Quibus modis aperiatur via Iudici sæculari ad inquisitionem.

COnclusio. Multis modis id fieri potest; de quibus iam ex parte dixi; Primò si delictum sit notorium; & autor occultus: sed tunc potest solum generatim inquirere quis fecerit. Secundò, si auctor sit notorius. Probatur autem aliquid esse notorium per duos testes, vt docet Glossa in c. Deus omnipotens 2. q. 1. Tertiò, si sit fama de authore. Quartò, si sit communis suspicio. Quintò, si sint indicia iudicialiter probata. Sextò, si sit semiplena probatio, vt si crimen ipsum sit notorium; & accedat vnus testis omni exceptione maior de autore. Septimò, si pars offensa querelam offerat, & indicia, vel testes, à quibus informari possit, Iudici insinuet; tunc enim Iudex potest ab illis informationes de plano, vt dicitur, & absque strepitu accipere, quibus vbi satis instructus fuerit, poterit citare criminosum, & contra eum inquisitionis libellum formare. Octauo, si publicus officialis, vel alius denunciat iudicialiter, & testes, vel indicia significet. Nonò, quando pars impingit crimen testi, vt contra illũ excipiat, & illud probat, etsi non omnino plenè: tunc enim iudex de eo inquirere

potest, si ad eius iurisdictionem pertinet. Decimò, Quando quis intentat actionem ciuilem, vt sibi damnum sarciatur ex delicto. v. g. ex incendio, homicidio, furto, illatum: tunc enim potest Iudex etiam contra illud delictum procedere, quia iam factum est quasi notorium. Vndecimò, si delictum sit commissum in iudicio. Duodecimo, si reus vel testis incidenter confessus sit in iudicio.

QVÆSTIO X.

Ex quibus indicijs possit Iudex reum subijcere torturæ.

1. Nota primo. Indicia à Iurisperitis generatim vocari omnia ea, ex quibus potest aliquo modo colligi, quis sit auctor criminis, vt fama, suspicio publica, testimonium vnius vel plurium, confessio rei, & similia.

2. Nota secundo. Distingui quinque gradus indiciorum. In primo sunt leuia probabilia tamen, quæ probabilem suspicionem de auctore criminis commouent. In secundò sunt leuia probabiliora, quæ faciunt præsumptionem, id est, valdè probabilē suspicionem. In tertio sunt indicia grauia, quæ & legitima, & indicia iuris vocari solent. In quarto est probatio semiplena, quæ amplius quid est, quam indiciū legitimū. In quinto sunt indicia grauissima, quę & indubitata dicūtur. Indicia primi & secundi generis sufficiunt ad capiendas informationes, & etiam ad capturam, spectatā conditione personæ, & causæ, & cæteris circumstantijs. Huiusmodi sunt assertio vulnerati morientis, vt si dicat à Petro se vulneratum: grauis inimicitia præcedens: assertio socij, qua socium criminis detegit. Hæc tamen indicia non sufficiunt ad formandum libellum inquisitionis contra aliquem, neque ad torturam, quia ad hæc requiruntur indicia grauia, & maximè ad torturam, quæ est graue malum, ac proinde sine graui causa irrogari non potest.

3. Nota tertio. Torturam esse introductam, non in pœnam criminis commissi (hoc enim cum nondū plenè probatum, non potest puniri) sed in subsidium probationis, vt, quia sufficiens & plena probatio deest, ipse reus confitendo veritatem suppleat, quod ad plenam probationem requiritur, vt docet Couarr. in qq. pract. qu. 23. ex communi sententia.

4. Nota Quartò, Torturam tantum adhibendam esse in criminibus grauioribus, quod pœna corporali castiganda sunt: non autem in ijs quæ exilio, vel pecuniā. Ita Gomez t. 3. c. 13. in 2. Ratio est, quia reo nondum conuicto non potest irrogari pœna maior, quam sit ea, ad quam est condemnandus.

5. Nota quinto. Iudicem non posse reum subijcere torturæ ad extorquendam criminis confessionem, quando legitimè est conuictus per testes, etiamsi nolit fateri crimen, vt docet Nauarr. capite 18. num. 59. Ratio est, quia cum tortura adhibenda sit in subsidium ob defectum plenæ probationis, frustra inferretur reo conuicto, quia confessio non est necessaria ad condemnandum. Excipe tamen duos casus. Alter est, quando reus malitiosè appellat ad superius tribunal, vt executionem iuste sententiæ impediat, quod in Italia & regno Castiliæ permittitur, si non sit confessus crimen, vt testatur Nauarr. tunc enim si crimen esset atrox & ex-

pediret reum ibi puniri, posset torqueri ad eliciendam confessionem, vt iniqua appellatio impediatur. Alter est, quando putatur habuisse socios, vel cōmisisse alia crimina; hinc enim etiā per torturā potest de his interrogari: moderatè tamen pro ratione causæ indiciorum. Ita seruat tota Italia & Francia teste Claro quæst. 64.num.8.

6. Prima Conclusio. Ad torturam sufficit semiplena probatio: si tamen persona talis sit, vt torqueri possit. Est communis sententia teste Claro quæst.21. num. 2. tunc autem est semiplena probatio, quando vnus testis, contra quem nulla est exceptio, deponit se vidisse hunc, tali loco & tempore, committentem homicidium, furtum. Quod si non viderit, sed audiuerit à fide dignis, vel si contra illum sit aliqua exceptio, vt si sit mulier, aut minor 20. annis, aut infamis, aut excōmunicatus; aut inimicus, tunc eius depositio non facit sufficiens indicium ad torturam. Vnde grauiter reprehendendi sunt Iudices, qui ex tali indicio, absque vllo alio probationis adminiculo, torquent: quia ius id illis non permittit. Dixi si reus possit torqueri, quia quidam iure prohibentur torqueri, vel ob ætatem, vt impubes: vel ob debilitatem, vt senex; vel ob periculum abortus, vt mulier prægnans: vel ob priuilegium, vt vir illustris, aut in dignitate constitutus, eiusque filij, & Doctor eiusq; liberi, & miles, de quibus Gomez cap.13.n.2.& Clarus quæst.64. Hinc leuiter quidem torqueri possunt, etiamsi semiplene probati sint, nisi in hæresi, proditione, vel simili crimine læsæ maiestatis; si in alijs torti fuerint, & confessi, quamuis postridie confessionem suam ratificent; non possunt tamen condemnari, quia confessio fuit irrita, vtpote per iniuriam extorta, & consequenter ratificatio, quæ ex illa sequitur, vt ex multis iuribus probat Gomez num.4.

7. Secunda Conclusio. Præter semiplenam probationem, etiam alia indicia minora, quam semiplena probatio, sufficiunt ad torturam, quorū præcipua sunt hæc. Primum est fama publica de auctore criminis: præsertim, si aliquibus adminiculis iuncta sit, vt si ei accedat aliquis testis minus idoneus, v.g. assertio socij, vel minoris, vel si appareat vestigium facinoris vt veste, vel armis. Quidam putant solam famam sufficere per duos testes, probatam. Sed verius est non sufficere sine alijs indicijs. Ita Clarus quæst.21. num.1. Ratio est, quia fama in criminalibus non probat, sed habet se instar accusatoris.

8. Nota tamen, si quis esset malæ famæ de similibus criminibus ante commissis, & publicâ etiam famâ grauaretur in præsenti delicto, hic posset torqueri, quia fama prior adiuncta posteriori facit vehementem præsumptionem, vt ibidem docet Clarus.

9. Secundum est confessio rei extra iudicium, vt si apud aliquos se iactauerit de crimine, vel dixerit se authorem. Est cōmunis, vt docet Felin. in c. olim de rescrip.n.5. & Gomez, n. 8. Debet tamen hoc probari per duos testes omni exceptione maiores, si neget se dixisse, quia debet omnino de tali indicio constare. Nam cum ipsum crimen non certo concludatur ex tali inditio, etiamsi de indicio cōstet; multo minus procedendum est ex indicio dubio. Idem dicendum est de confessione facta coram Iudice incompetente, id est, qui non habet potestatem cognoscendi in causa, eo quod vel reus non sit illi subditus vel causa sit exempta: etsi enim ex tali confessione reus non possit condemnari à proprio Iudice, vt patet ex capit. At si clerici de iudicijs, potest tamen torqueri tanquam ex indicio, quod maximam præsumptionem criminis ingerit. Quod autem multi

Iurisp. cum Bartolo in l. 1. ff. de qq. docent confessionem extra iudicialem ita valere ad torturam, vt si reus in tortura idem confiteatur, possit condemnari, etiamsi postea non ratificet confessionem, falsum est, si de condemnatione ad pœnam ordinariam criminis intelligatur: quia confessio in tormentis præcedentibus indicijs facta semper requirit perseuerantiam & ratificationem: alioqui est nullius momenti, cum vi tormentorum censeatur expressa.

10. Tertium est assertio duorum vel trium sociorum: quando enim duo vel tres capti fatentur crimen & produnt aliquem socium criminis, potest hic capi, & torturæ subijci: & hoc seruatur in regno Neapolitano & Galliæ, vt docet Clarus q. 21. num. 10. debent tamen tunc cum iuramento deponere, quia agunt vt testes. Hoc tamen intelligi debet, quando non est iusta suspicio, id ex maleuolentia proficisci. Dictum vnius socij, etiamsi iuramento confirmetur, non sufficit ad torturam, nisi alter simul infamiâ, vel graui suspicione illius criminis laboret, quia per se est testis minus idoneus, qui tamen cum fama potest vehementem præsumptionē parere. Similiter assertio vulnerati persistentis in ea vsque ad mortem non sufficit ad torturam, vt expresse habetur L. si quis in graui ff. ad senatus conf. Silan. Ratio est, quia præsumitur ex aliqua offensione, vel errore dixisse.

11. Quartum est fuga statim patrato delicto inita, vt habetur l. Corn. ff. eod. tit. si tamen citatus compareat, abstergit omnem suspicionem. Aliqui addunt solam fugam non sufficere, nisi præuiâ aliqua suspicione. Vide Clar. nu. 23.

12. Quintum est inimicitia grauis non solâ, sed cum alijs indicijs ex ea pendentibus, vt si ante minatus est, & minas suas solitus sit exequi: si parauit arma, & visus est circa illum locum eo tempore, quo homicidium putatur commissum. Ita Bartol. & alij l. finali ff. de quæstionibus.

13. Sextum est inconstantia & titubatio rei, dum examinatur circa principalia causæ, iuncta alijs indiciijs, vt docet Clarus num. 39. sola tamen titubatio, vel solum mendacium non sufficit, quia aliqui ita perturbantur in illo examine, vt vix sciant, quid dicant.

14. Septimum est si quis visus sit exire domo, vel ex aliquo loco ense stricto, & ibi reperiatur aliquis interfectus. Ita Gomez num. 11. & multi Iurisp. quos citat.

15. Octauum est, si res sublata reperiatur apud reum, nisi docere possit, vnde eam habeat. Ita communiter DD. teste Gomez n. 12. qui hoc limitant, si est persona vilis, & de qua non sit bona opinio.

16. Nonum est, si commisso aliquo magno furto cuius nescitur author, aliqua vilis persona, quæ sæpe versari ibi solet, apparet repente diues. Nam illis circumstantijs concurrentibus nascitur magna præsumptio aduersus eam, quæ sufficiens sit ad torturam, vt ex cōmuni sententia docet Gomez n. 23. Hæc ferè pręcipua sunt: indicia à DD. explicata, ex quibus cætera prudenter æstimari poterunt.

17. Quæres primò. An sit sufficiens indicium ad capturam & torturam, quod recens occisus vel vulnus sanguinem emittat ad præsentiam huius, & non ad præsentiam aliorum? Aliqui Affirmant, sed contrarium est probabilius cum Gomez n. 15. quia hoc indicium est nobis incertū, vtpotè ex causis nobis ignotis: non enim constat, an id fiat operatione diui-

na in detestationem homicidij; & vt sic homicida occultus patefiat: an ex aliqua causa naturali: an fraude aliqua diaboli. Idem dicendum videtur de probatione illa per aquam, qua iudices aliqui fœminas sortilegij suspectas solent in aquam certo modo ligatas inijcere, quæ si mergantur, absoluuntur: si mergi nequeant adiudicantur torturæ, quasi hoc sit iudicium sufficiens ad torturam, cum tamen sit incertum. Nam si id opera dæmonis agitur, vt omnino agi videtur, incertum est: An ille non permittatur aliquando hanc calumniam struere innocentibus.

18. Quæres secundò. An reus possit sæpius torqueri, Resp. si nihil confessus est, non potest sæpius torqueri, nisi indicia sint grauissima, quia per illam constantiam videntur indicia elisa. Secundò, si noua tamen indicia superueniant, repeti potest quæstio, vt habetur l. vnius ff. de qq. Tertiò, si quæ confessus est in confessione postridie reuocet, verius est rursum posse subijci, etiamsi noua indicia non superuenerint, quia per talem reuocationem indicia non sunt elisa, imo illa variatio videtur fecisse nouum indicium.

QVÆSTIO XI.

An iudex condemnans reum præter ordinem iuris teneatur ad restitutionem?

1. PRima Conclusio. Tenetur ad restitutionem, si condemnet non subditum, aut in crimine exempto. Ratio, quia facit ei manifestam iniuriam. Nam etsi alter dignus sit morte, tamen Iudex non habet authoritatem illum puniendi. Atqui ex iniuria nascitur obligatio restituendi, si ex ea damnum secutum sit. Nota tamen si proprius Iudex qui legitimè poterat reum condemnare, ratum habeat factum alterius, illum liberari ab obligatione restituendi. Ratio est, quia hoc ipso, quod proprius Iudex habeat ratum alterius iudicium, vult illud ex hoc tempore censeri tanquam à se factum.

2. Secunda Conclusio. Etiam iudex proprius, qui condemnat reum, vel ex priuata sententiâ, vel cognitione per iniuriam extortâ, tenetur ad restitutionem. Ita Nauar. c. 18. num. 59. & alij. Ratio est, quia quando ex priuata sententia condemnat, facit iniuriam reo tanquam Iudex minimè competens: non enim concessa est illi talis authoritas, vt ex priuata sententia progrediatur: quando autem per iniuriam extorquet crimen, dat iniustè causam damni: ergo tenetur ad reparationem damni, quod ex illa cognitione iniustè parta sequitur. Nota tamen, si iudici suppetebant aliæ rationes, ex quibus reum iuridicè damnare poterat, non teneri ad restitutionem, quia solum in modo inferendi damni iniuria commissa est, cùm idem damnum aliâ ratione iustè potuisset inferre.

QVÆSTIO LXVIII.

DE ACCVSATORE.

QVÆSTIO I.

Quid sit accusatio, & quas requirat solennitates?

1. PRima Conclusio. Accusatio propriè est delatio rei de crimine ad vindictam publicam libello facta. Ita Syluest. Finis accusationis est vindicta publica ad exemplum populi, vt omnes ab huiusmodi criminibus sibi caueant.

2. Secunda Conclusio. Ad eam iure cōmuni requiruntur sex. Primum, vt fiat in scriptis. Secundum, vt exprimatur dies & annus quo intentatur. Tertium, nomen accusatoris & accusati Quartum, species delicti. Quintum, locus & etiam tempus, nempe annus & mensis quo delictum commissum est. Sextum, inscriptio accusantis. Hæc omnia habentur l. libellorum ff. de accusationibus.

3. Quæres. An omnia planè necessaria sint. Resp. primum, requiritur ex lege: consuetudine tamen receptum est, vt accusatio possit fieri verbaliter, modo Notarius eam statim in scriptum redigat. Secundum, iam nōn est necessarium, vt testantur DD. Tertium & quartum & quintum, nunquam debent omitti. Sextum, nempe inscriptio accusantis, qua accusator se obligat ad pœnam talionis, modò non est necessaria in foro sæculari; imò nec in vsu; tum, quia id retraheret homines ab accusando: rari enim reperirentur, qui vellent suscipere onus probandi cum tanto periculo: tum, quia hoc tempore Iudex potest procedere ex officio, si accusator defecerit, In foro tamen Ecclesiastico, vbi seruatur ius canonicum, necessaria est; vt colligitur ex c. Qualiter & quando 2. de accusationibus.

QVÆSTIO II.

An accusationem debeat præcedere secreta monitio?

1. PRima Conclusio. Quandocunque crimen est probabile in iudicio, non tenetur accusator ex iustitia præmittere secretam monitionem, sed potest sine iniuria accusationem instituere. Ratio est, quia in tali casu propter bonum publicum concessa est accusatio, vel saltem denunciatio, vt crimina in exemplum aliorum puniantur, & sic alij à malo absterreantur. Vnde reus non potest queri de iniuria sibi facta, quod ante monitus non fuerit.

2. Dices. Qui Euangelicè denunciat, tenetur prius monere peccatorem, si putet illum emendandum, idque ex iustitia, vt multi volunt: ergo etiam qui iudicialiter denuntiat, vel accusat. Respond. Non est par ratio, quia qui euangelice denunciat, nullā habet causam denunciandi, nisi sciat fratris emendationem: ergo si priuatim emendari potest, non debet denunciare: quia non debet sine causa fratrem infamare: qui autem accusat

vel denunciat iuridicè, spectat punitionem ob bonum publicum. Vnde etiamsi frater esset priuatim emendandus, tamen subest iusta causa illud accusandi, nempe vt eius punitione alij terreantur.

3. Secunda Conclusio. Sæpe tamen fieri potest, vt priusquam accuses, vel denuncies iuridicè, tenearis lege charitatis proximum monere, vt desistat à crimine: præsertim, si sit occultum, & speretur priuatis monitis esse emendandus, & ad debitam satisfactionem inducendus; maximè si persona habeatur honesta: tunc enim contra charitatem esset tantum malum irrogare.

4. Nota tamen, quando crimen est contra bonum publicum, & adhuc pendet, vel continuandum putatur in futurum, charitatem ordinariè non postulare vt monitio secuta accusationem vel denuntiationem præcedat; sed debere statim deferri Iudici, vt malo occurrat, vt v.g. si occultè aliquis hæreticus in vrbem irrepserit, si quis cum hoste occultè tractet, si consilia Principis significet, si falsam monetam cudat. Ratio est, quia periculum quod impendet est minoris momenti quam infamia & damnum quod alter ex accusatione incurrit.

QVÆSTIO III.

An accusator possit desistere ab accusatione incepta, & quas ob causas?

1. PRima Conclusio. Certum est posse & debere etiam desistere in his tribus casibus. Primò, si deprehendit se errasse, quia scilicet putauit hunc esse auctorem criminis, qui non est. Secundo, si res incipit esse dubia, & post diligentem inquisitionem maneat dubia. Tertio, si videt se probare non posse, tunc enim pergere in accusatione esset calumniari.

2. Secunda Conclusio. Certum est posse desistere, si Iudex accusationem refutet nolendo eam admittere; vel si rescindat admissam. Hoc autem potest facere Iudex primo, si videt libellum habere aliquem defectum substantialem. Secundo, si accusatur aliqua persona, quæ non potest sine magna Reipub. perturbatione puniri: tunc enim supremus Iudex potest accusationem inchoatam abolere; etiamsi accusator priuatâ causâ, vt suas iniurias persequatur, accusare. Ita Caietanus art. 3. Ratio est, quia Principis est primario gerere curam boni communis; ad quod refertur bonum priuatorum, ac proinde ipsius est cauere damnum publicum, etiam cum incommodo priuatorum. Iudex autem inferior ob eandem causam potest accusationem ab initio non admittere, & repellere, idque non ordinario iure & potestate, sed ex tacita quadam Principis voluntate: admissam tamen non potest ex authoritate abolere, sed potest suspendere, & dissimulare, & interim totum negotium Principi exponere. Tertio, si persona illa bono publico censetur necessaria, vel valde conducibilis: tunc enim supremus Princeps potest accusationem abolere: inferior autem Iudex potest eam non admittere, & admissam impedire ex quadam equitate; si non agitur de iniuria partis: si autem agitur de iniuria partis; non potest; quia ad ipsum non spectat principalis boni publici promotio, sed officij iniuncti administratio. Itaque tenetur parti ius dare, nec potest se prætextu maioris boni publici eximere. Alioqui hac arte sæpe Iudices liberarent, quos vellent.

3. Tertia Conclusio. In causa ciuili potest actor à lite recedere, siue per gratiam, siue per transactionem; si tamen actio sit famosa, qualis est furti, non potest in ea transigere post litis contestationem sine Iudicis authoritate, alioqui notatur infamia, vt patet L. furti ff. de his qui notantur infamia.

4. Quarta Conclusio. In causa criminali ante litem inchoatam licitum est desistere per gratiam, (si accusator non tenetur accusare vel denuntiare,) post litem inchoatam non est licitum sine Iudicis authoritate, neque etiam sine consensu rei, si fuit subiectus tormentis, vel ex accusatione infamatus. Quod si aliter destiterit, incurrit pœnam senatus consulti Turpiliani, quo punitur infamia, & quinque libris auri si crimen erat publicum quod accusauerat; vt patet L. 1. c. ad Turpilianum: si autem erat priuatum, punitur pœna extraordinaria, arbitrio Iudicis l. si quis eod. tit.

5. Quæres. Quod crimen dicatur priuatum, quod publicum? Resp. priuatum dicitur, cuius accusatio solum concessa est ei, qui iniuriam vel damnum passus est, vt crimen furti, iniuriarum, stellionatus, vt patet ex L. si quis ff. ad Turpilianum, & L. finali, ff. de priuatis delictis. Publicum dicitur cuius accusatio cuilibet concessa est, quia ad publicam vtilitatem maximè pertinet illud puniri, vt patet ex l. 1. & seqq. ff. de publicis iudicijs. Tale est. Primò, omne illud, quod directè fit contra Deum & res diuinas, vt hæresis, blasphemia, euersio templorum & imaginum, & similia sacrilegia, Colligitur ex l. 4. c. de hæreticis. Secundò, tale etiam est, quod fit contra Maiestatem Principis, vel Reipub. vt omnia crimine læsæ Maiestatis. Tertiò, quod fit contra priuatam personam, tunc demum censetur publicum, si lege statutum sit, vt publicum habeatur, vt crimen homicidij, parricidij, adulterij, peculatus falsi, vis publicæ, vel priuatæ, ambitus repetundarũ, annonæ, vt patet L. 1. ff. de publicis iudicijs.

6. Quinta Conclusio. Licitum est transigere in crimine publico capitali, præterquam in crimine adulterij; quia hic transactio est turpis, si autem est crimen publicum non capitale, non est licitum transigere, nisi in crimine falsi, vtrumque habetur L. Transigere C. de transactionibus. In criminibus priuatis generatim transactio est licita. Quod tamen intellige ante accusationem. Nam post accusationem non potest fieri sine auctoritate Iudicis. Porrò in his omnibus videndæ sunt leges, & consuetudines prouinciarum. Nam hæc quæ ex iure allata sunt, supponunt accusationẽ fieri cum inscriptione, quæ tamen iam vix est in vsu.

QVÆSTIO LXIX.

De Reo.

QVÆSTIO I.

An Reus à Iudice non iuridicè interrogatus teneatur fateri veritatem?

1. PRima Conclusio. Reus non tenetur veritatem fateri, aut iurare de calumnia, id est, se in omni parte litis veritatem dicturum, si iuridicè non interroget Iudex, aut Iuris ordine seruato. Est cõmunis, & col-

ligitur ex c. Qualiter & quando & c. cum oporteat, & c. inquisitionis de accusationibus. Ratio est, quia tunc non potest reo vllam obligationem imponere ad crimen aperiendum, aut ad iurandum; cum ius ei hanc potestatem non concedat: Vnde sequitur reum non teneri ad eius mentem respondere aut iuuare, sed artificio eludere.

2. Quæres. Quando Iudex dicitur interrogare reum non seruato ordine iuris? Respond. Quando de crimine occulto interrogat, de quo neque est fama contra reum, neque indicia competentia, neque probatio semiplena. Vt enim reo possit obligatio imponi à Iudice ad fatendum crimen, requiritur, vt iam aliquo modo deductum sit ad notitiam publicam.

3. Secunda Conclusio. Non tenetur etiam crimen fateri, quando dubitat, an Iudex iuridicè interroget. Ita Caiet. hic ar. 1. Dom. Sotus tract. de secreto memb. 3. q. 2. conclus. 2. Probatur primo, quia nemo tenetur parere superiori cum graui suo vel alterius incommodo, nisi constet eum legitime præcipere, & habere authoritatem obligandi; cur enim tantum onus teneatur suscipere ab eo, de quo dubitat an possit imponere? Secundo, In dubio fauendum est reo. Hinc sequitur Iudicem teneri reo aperire statum causæ, probationis, indicia & testes, vt videat iuridicè contra se procedi, seque interrogari posse, & vt si quid contra habeat, possit opponere, & excipere.

QVÆSTIO II.

An iuridicè interrogatus reus teneatur fateri veritatem?

1. ALiqui putant non teneri, si inde pœna temporali plectendus foret, teneri tamen si tantum pœna spirituali, vt excommunicatione. Panorm. in c. Cum super de confessis, & alij in 2. concl. citandi.

2. Prima Conclusio. Si Iudex Iuridicè interroget, & hoc reo notum sit, tenetur veritatem fateri, etiamsi capite plectendus esset. Ita D. Thom. ar. 1. Caiet. ibid. Henr. quodli. 1. q. 33. Palud. d. 19. q. 4. Nauarr. c. 25. n. 55. Qui omnes generatim loquuntur, nec distinguunt inter pœnas. Probatur primo, quia quisque tenetur obedire superiori legitimè præcipienti. Atqui superior legitimè præcipit, quando secundum ordinem iuris interrogat reum, aut iuramentum defert: ergo reus tenetur parere dicendo veritatem. Secundo, in hoc casu Iudex habet ius eliciendi veritatem ob bonum publicum: ergo si reus eam occultet, facit contra ius & auctoritatem superioris. Hinc colligunt citati authores, reum non solum teneri, quia iurauit: sed etiam absque iuramento, ex vi solius præcepti superioris.

3. Secunda Conclusio. Non est tamen improbabile reum non peccare mortaliter negando crimen, præsertim in causa capitali, quamdiu est spes euadendi, etiamsi iuridicè interrogetur. Ita præter Panorm. Angelus v. Confessio delicti n. 1. Sylu. ibidem qu. 1. Fumus ibid. n. 8. Sa. v. Reus, & quidam alij recentiores. Probatur primo, quia quamdiu est spes euadendi, eo quod nondum sit plenè probatum, præceptum illud fatendi criminis videtur nimis difficile, neque satis accommodatum humanæ imbecillitati: vix enim vnus è centum reperietur, qui si speret hac ratione se posse euadere mortem, non sit crimen negaturus. Atqui præce-

pta vt obligent, debent esse consentanea conditioni humanæ, vt & leges. Secundo, lex humana non potest obligare cum periculo mortis, nisi aliquando magnitudo negotij aliud postulet, vt verior sententia tenet, & plerique docent: ergo nec præceptum humanum: eadem est enim vtriusque ratio, si cætera sint paria: Atqui ex confessione criminis incurrit certissimum periculum mortis: ergo cum tali periculo non tenetur confiteri. Tertio, Nemo potest cogi ad testificandum contra sanguine iunctum, vt patet ex l.4. ff. de testibus: ergo multò minus ad testificandum contra seipsum. Confirmatur ex l. Nimis graue, ff. de testib. Vbi dicitur neminem teneri contra se exhibere id, per quod sibi negotium fiat. Hinc sequitur primo non teneri iurare ad mentem Iudicis, sed posse vti amphibologia, vel mentali restrictione. Secundo, eandem sententiam etiam in causis non capitalibus in quibus valdè grauis pœna imponitur, vt est damnatio ad triremes, vel perpetuum carcerem, vel confiscatio bonorum non videri improbabilem. Tertio, sacerdotem non debere cogere reum vt veritatem fateatur, quamdiu est spes euadendi, quod etiam notat Sa loc. cit.

4. Ad primum contrarium Respondeo. Fieri posse vt Iudex habeat ius interrogandi causa boni publici, vt officio suo fungatur; & tamen alter non teneatur respondere ad eius mentem, idque propter summum ius vitæ suæ tuendæ, per quod licitum est ei tegere & abscondere ea, per quæ vita ipsi eripietur, sicut qui est in periculo vitæ, potest fugere ex carcere, etsi Iudex & leges præcipiant ne fugiat, & fugientem puniant. Item citatus potest non comparere, quamuis Iudex præceperit, vt compareat. Item seruus bello captus potest fugere, etiamsi dominus præceperit, vt ne fugiat. Nihil enim repugnant, Iudicem habere ius inquirendi veritatem à Reo, & Reum habere ius celandi; quo casu etiamsi possit præcipere, præceptum tamen eius non obligat, neque fit ad obligandum, sed inducendum, vel terrendum Reum, vt veritatem fateatur.

5. Dices. L.2. c. de iureiurando, propter calumniam dando, dicitur partes debere iurare de calumnia. Vnde sequitur reum debere iurare de dicenda veritate. Res. primò, aliqui authores notant fore valde expediens, si summus Pontifex, vel supremi Principes conderent legem ne Iudex in causis capitalibus posset à reo exigere iuramentum de dicenda veritate, propter euidentem occasionem periurij, sicut in c. clericos de cohab. Cleric. & mulier dicitur, clericos, qui tenent concubinas non esse compellendos ad eas abiurandas, propter periculum periurij, sed censuris cogendos. Resp. secundo, per iuramentum calumniæ eo loco non intelligi iuramẽtum de dicenda veritate, sed de non agendo calumniosè, seu quod non committet calumniam in causa, vt patet ex ipsis verbis legis.

QVÆSTIO III.

An reus, condemnatus secundum allegata & probata, teneatur obtemperare?

1. PRima Conclusio. Quando sententia est reipsa iniqua, vt quia nititur falsa præsumptione, aut falsis propositionibus, non obligat in conscientia; quamuis secundum ordinem iuris sit lata. Ita plerique au-

thores. Ratio est, quia sententia est veluti lex quędam alicui priuatim imposita. At lex non obligat, quando ex eius obseruatione sequeretur id, quod est contrarium fini legis. Vnde, cùm finis sententiæ sit, vt cuique tribuatur quod suum est, si ex eius obseruatione contrarium eueniret, non obligat. Hinc sequitur. Primo eum, qui per talem sententiam aliquâ re priuatus est, vt legato, hæreditate pecuniaria, non teneri in conscientia ad solutionem, nisi maius malum aut scandalum timeretur. Secundò sequitur, illum cui talis res est applicata, si sciat sententiam falso fundamento niti, non posse eam retinere, sed obligari restituere, quia illa res est alterius. Ita Innoc. in c. Quia plerique, de immunitate Eccles. & alij.

2. Secunda Conclusio. Reus tamen in hoc casu non potest se per vim defendere contra Iudicem, aut ministros, ne sententiam talem exequantur. Ita D. Thom. ar. 4. Et est ferè communis sententia. Probatur primo, quia Iudex habet ius exequendi talem sententiam, imò authoritate Principis, aut Reip. ad hoc compellitur: ergo reus non potest ei resistere, alioquin daretur bellum vtrimque iustum absque ignorantia. Secundò, quia nasceretur inde graue scandalum & perturbatio in Repub. Hæc vera sunt in causis ciuilibus, & quando Iudex procedit seruato iuris ordine. Nam si non ita procedit, potest reus se defendere, vt fatetur D. Thom. quod vero ad causas criminales attinet, aliqui putant licitum esse Reo vti mera defensione, si scandalum absit & alioquin innocens plectendus esset morte. Ita nonnulli Iurisp. apud Couarr. l. 1. par. resolut. c. 2. n. 13.

QVÆSTIO IV.

An reus possit fugere ex carcere?

1. PRima Conclusio. Ante sententiam potest fugere, nisi fortè iurauerit se permansurum. Est communis, quam vsus omnium gentium confirmat. Ratio est, quia non conijcitur in cacerem, vt ibi spontè maneat (hoc enim nemo vel certè perpauci facturi sunt) sed vt ibi detineatur interim, dum eius causa excutitur.

2. Dices. Ex fuga illius potest obuenire damnum custodi carceris. Respond. Hoc custos debet tribuere suæ negligentiæ. Nam alter vtitur suo iure.

3. Secunda Conclusio. Etiam post sententiam fugere potest, si damnatus sit ad pœnam mortis, vel mutilationis. Ita D. Thom. art. 4. Caiet. ibid. Sotus lib. 5. quæst. 6. art. 4. Ratio est, quia non potest ei præcipi cum obligatione, vt cum tanto damno suo ibi maneat; hoc enim præceptum esset nimis difficile & quodammodo superans humanam conditionem.

QVÆSTIO V.

An possit carceres & vincula effringere?

1. NEgant Couar. l. 1. var. resol. cap. 2. n. 14. Sylu. v. Accuso. num. 12. & Henr. quodl. 9. qu. 25.

2. Prima Conclusio. Qui licitè potest fugere, potest etiam vincula

rumpere & carcerem pertundere. Ita Caiet. & Sotus supra Nauarr. c. 27. num. 102. & passim recentiores. Probatur primo, quia cui licitus est finis, licita etiam sunt media: ergo cui licita est fuga, licitum etiam est eius impedimenta remouere. Neque hoc est vim inferre potestati publicæ, quia hęc non est in vinculis & lapidibus, sed in Iudice & ministris, quibus nō licet vim inferre, quando iusta est condemnatio. Secus est de vinculis & carcere: sicut si quis obijceretur leoni deuorandus, posset se viribus contra eum defendere. Secundo. Reus non tenetur ibi manere, sed Iudicis est curare, vt vi maiori detineatur: ideo enim catenæ & compedes sunt ferreæ, & carceres firmissimi; alioqui si vinculis stuppeis constrictus esset, non posset ea disrumpere, quod est ridiculum. Tertio, illud præceptum oblata occasione euadendi, nimis esset durum, & humanis moribus minimè accommodatum.

3. Dices. Effractores carceris grauissimè à legibus puniuntur, vt probat Couar. ex 4. legibus: ergo peccat effringendo carcerem: si enim non peccarent, illa punitio esset iniusta. Resp. legislatores illi fortè secuti sunt alteram sententiam, quæ etiam est probabilis; vel certè procedunt ex præsumptione, quod effractores custodibus vim attulerint, quod ipsa verba legis insinuant, vt patet l. 1. ff. de effractoribus.

3. Secunda Conclusio. Damnatus ad pœnam carceris temporariam, non potest fugere, vel carcerem effringere. Probabile tamen est damnatum ad carcerem perpetuum præsertim grauem, posse fugam capere. Prima pars est communis, quia hæc pœna non est ita grauis, quin reus, qui ob sua crimina iustè ad eam est damnatus, debeat eam sponte subire, sicut soluere multam pecuniariam, concedere in exilium, seruire ad tempus in hospitali, manere ad tempus intra monasterium, & similia. Secunda pars de perpetuo carcere, præsertim graui, est Salonij, & quorundam recentiorum, contra Caietanum. Sotum, & Couarr. Ratio est, quia non tam condemnatur vt ibi sponte maneat, quam vt detineatur: esset enim nimis graue obligare in conscientia ad sponte manendum in perpetuo carcere graui.

QVÆSTIO VI.

An alij possint Reo auxilium ferre ad fugam vel effractionem?

1. PRima Conclusio. Cuicumque est licitum fugere, ei possunt alij fugam & vinculorum disruptionem suadere, modo non sint publicæ potestatis ministri. Ita Caiet. & Sotus supra, & alij passim. Ratio, quia quod tibi licitum est facere, id possum suadere tibi vt facias, nisi ratione officij prohibear, quo modo prohibentur ministri iustitiæ: cum enim ex officio teneantur curare, vt reus detineatur, contra officium facerent fugam suadendo.

2. Secunda Conclusio. Probabile etiam est licitum esse ijsdem captiuo porrigere instrumenta, quibus vincula incidat, & carcerem effringat. Ita Caiet. & Salon. contra Sotum. Probatur primo, quia si potes alicui consulere finem, cur non etiam disponere media necessaria ad illum consequendum; præsertim cum consilium non videatur aliud esse, quam speciale quoddam instrumentum. Secundo, licitum est ostendere illi

viam & modum, quo possit elabi; vt fatetur Sotus. Atqui hoc non minus est opitulari, quam præbere instrumenta. Tertio. Nulla est ratio, cur non possim præbere instrumentum ei, qui licitè vtetur, nisi ob peculiarem aliquam causam id mihi sit prohibitum; neque id est violare publicam custodiam, quia non iuuo effringere; neque porrigo instrumenta ei, qui iniustè vsurus est.

3. Tertia Conclusio. Non tamen possumus iuuare reum effringendo exterius carceres, & rumpendo vincula. Est communis. Probatur primo; quia solus reus habet ius ad id propter maximum incommodum, quod ipsi imminet. Secundo, alioqui nihil posset esse Iudicibus satis firmum & tutum ad custodiam reorum, quód cederet in maximum Reipub. damnum.

QVÆSTIO LXX.

DE TESTIBVS.

QVÆSTIO I.

Quot testes requirantur in causis criminalibus?

1. VPPONO crimen tribus modis legitimè cōstare posse Iudici: Primò, si ipse cum tribus vel quatuor alijs deprehendat reum in flagranti delicto. Secundo, si reus in iudicio confiteatur crimen. Tertio, si testibus conuincatur. Hic 3. modus est ferè ordinarius, de quo hic agimus.

2. Prima Conclusio. Quando per testes veritas inquiritur, in causis criminalibus, requiruntur & sufficiunt duo testes legitimi. Est communis iure gentium recepta. Et colligitur ex l. vbi numerus. ff. de testibus. Et c. licet vniuersi, De testibus.

3. Quæres. An etiam requirantur iure diuino? Resp. in veteri testamento requirebantur iure diuino, vt patet Deut. 17. v. 6. In ore duorum aut trium peribit qui interficietur. An in nouo testamento hoc ius non obligat, quia omnia iudicialia abrogata sunt per mortem Christi.

4. Secunda Conclusio. Quamuis in causis criminalibus requirantur & sufficiant duo testes, fieri tamen potest, vt iure ciuili, vel canonico requirantur aliquando plures in aliqua causa. Sic iure canonico ad condemnandum Episcopum Cardinalem requiruntur 72. testes. Ad præsbyterum Cardin. 64. ad Diaconum Card. 27. ad reliquos Clericos 7. vt patet ex Sylu. Papa c. Præsul. 2. q. 5. sic etiam iure ciuili in testamentis clausis requiruntur 7. testes, in codicillis & apertis testamentis 5. In criminalibus tamen hoc Iure sufficiunt duo: quia in testamentis plures sunt insidiatores, & testator mortuus non potest suam mentem interpretari.

QVÆSTIO II.

Quales debeant esse hi duo testes, vt legitimè probent.

1. PRima Conclusio. Vt plenè probent, requiruntur 4. Primum, vt deponant iurati, vt patet ex c. Nuper, de testibus. Secundum, vt testentur de eodem facto, alioqui non essent duo testes eiusdem facti. Tertium, vt sensu externo factum ipsum, de quo testantur, perceperint, v.g. vt viderint occidentem, aut audiuerint blasphemantem, vt habetur l. solam c. de testibus. Quartum, vt sint idonei, & omni exceptione maiores, id est, contra quos nihil potest iure opponi, quo minus fides illis adhibenda sit, vel cur non sint ad testificandum admittendi.

2. Secunda Conclusio. Multi repelluntur in causis criminalibus tanquam minus idonei ex dispositione iuris, iure canonico repellitur mulier ob fragilitatem sexus, & ingenij mutabilitatem. c. Forum, de verborum significationibus, & c. Mulierem 33. quæst. 5. Iure tamen ciuili in omni causa admittitur l. Ex eo de testibus, præterquam in testamento l. qui testamento, ff. de testamentis. Secundò, repellitur minor 20. annis l. In testimonium ff. de testibus. Tertio. Inimicus eius, contra quem testimonium dicitur: hic repellitur etiam in criminibus exceptis, in quibus alij minus idonei admittuntur, vt in probanda Simonia, hæresi, & alijs similibus c. Per tua, de Simonia. Quartò. Ascendentes & descendentes accusatores, & laterales. sed hi tantum vsque ad quartum gradum. Nota tamen consanguineos & affines Rei interdum admitti posse ad Reum defendendum, eiusque innocentiam probandam, vt habet vsus teste Claro. Quinto, domestici ipsius producentis. Sexto, infamis infamia iuris, qualis est omnis, qui de aliquo crimine est damnatus. Infamis autem facto, etiam regulariter repellitur. Septimo, periurus. Octauo, Socius criminis l. fin. c. de accusationibus. In criminibus tamen exceptis admittitur socius, vt idoneus testis, vt in hæresi, crimine maiestatis, falsæ monetæ, maleficio seu sortilegio, Sodomia, & furto famoso. Nono. Persona vilis & inops, de qua suspicio est, facilè posse pecuniâ corrumpi. Vide l. 3. & 4. ff. de testibus, vbi ferè hæc omnia habentur. Nota tamen testes minus idoneos admitti tanquam idoneos, quando delictum est commissum eo loco vel tempore, vbi copia testium haberi nequit, vt in campo, silua, monte, cubiculo, vel nocturno tempore, vt patet c. fin. de testibus.

QVÆSTIO III.

An quis semper teneatur testari ad præceptum Iudicis?

1. PRima Couclusio. Subditus tenetur denunciare, & testari, præcipiente Iudice, in his casibus, primo, si auctor laboret infamia delicti. Secundò, si de eo est semiplenè probatum. Tertio, si ab eo impendeat aliquod damnum bono publico, vel graue malum alicui priuato, quod aliter nequeat impediri. Quarto, si procedatur via accusationis, & delictum plenè probari possit, tunc testis citatus tenetur testari. Colligitur ex l. inuitus, de testibus, & ratio est, quia nisi hoc casu possit testis cogi, nemo

auderet accusare, quia non potest probare nolente teste, & sic videretur calumniator.

2. Secunda Conclusio. Multis tamen casibus non tenetur denuntiare, vel testari. Primò, si nouerit ex confessione sacramentali. Secundo, si illi sub secreto patefactum est consilij vel auxilij petendi causa, ad salutem animi vel corporis miseri delinquentis, vt si sit medicus, aduocatus, obstetrix: tunc enim non potest denunciare, nec testimonio suo confirmare, etiamsi de auctore esset infamia, vel semiplena probatio. Ita Nau. c. 25. n. 46. Cordub. 1. q. 43. & Petr. Nau. l. 2. c. 4. n. 222. Ratio est, quia non debet misero homini obesse, quod auxilij vel consilij petendi causa se alteri bona fide patefecerit, alioqui peccatores à consilio petendo auertentur. Tertio, si auctor non laborat infamia, nec timetur damnum in futurum, (vt si speretur emendandus priuatis monitis) non teneris denunciare, neque testari contra eum, quando proceditur per inquisitionem, etiamsi tu cum duobus vel tribus alijs scias. Quarto, Quando proceditur via accusationis, si testis videt rem probari non posse, eo quod ipse solus, & accusator sciant, non tenetur testari. Quinto, Quando Iudex quærit quis acceperit, non tenetur subditus patefacere eum qui accepit causa iustè cōpensationis, eo quod aliter obtinere non poterit. Sexto, si ex denunciatione, vel testificatione, aliquod notabile damnū mihi immineret. Septimo, si cognoui ab eis, qui non sunt fide digni. Hoc enim perinde est, ac si nescirem. Vide Nau. c. 25. n. 46.

QVÆSTIO IV.

An testis teneatur ad restitutionem si nolit testari, vel si veritatem occultet?

1. PRima Conclusio. Certum est non teneri ad restitutionem ex eo quod se non obtulit, quia non tenetur ex iustitia se offerre, quamuis aliquando teneatur ex charitate.

2. Secunda Conclusio. Nec tenetur ad restitutionem, si nolit testari, quando graue damnum ei impenderet inde, quia non tenetur tunc testari, nec superior potest eum obligare, nisi bonum publicum id exigat. Sed difficultas est, si nullum damnum immineat, & à Iudice citetur, vel iussus sit citari an tunc teneatur restituere, si non obtemperet; Resp. primo. Probabilius est eum, qui se occultat, vel fugit, antequam Iudicis præceptum, aut citatio ei legitimè denuncietur, non teneri ad restitutionem damni, quod sequitur ex defectu testificationis. Ratio est, quia nemo obligatur præcepto superioris, priusquam id ei debito modo imponatur. Sicut si inferior vitet conspectum superioris ne ab eo mandatum aliquod accipiat, non obligatur præcepto, etsi malè faciat tali vtens artificio. Respondeo secundo. Non videri quoque improbabile, si post quam citatio Iudicis per ministrum publicum ei est intimata, fuga vel fraude testificandi actū declinauerit, non teneri ad restitutionem. Ita Molina disp. 83. Ratio est, quia citatio illa & præceptum non imponit illi obligationem iustitiæ ad se sistendum & testandum, sed solum obedientiæ: non enim censetur iniustus, si non compareat, sed inobediens & contumax. Confirmatur, quia obligatio, qua quis ex iustitia tenetur in gratiam proximi aliquid facere, non oritur præcisè ex præcepto Superioris, sed ex acceptatione eius, qui

vult aliquid facere in gratiam proximi. Nam acceptando implicitè promittit, & alteri ius tribuit ad hoc exigendum.

QVÆSTIO V.

An testis teneatur restituere si falsum testatus sit.

1. PRima Conclusio. Si vel sciens, vel ex crassa ignorantia dixit falsum testimonium, ratione cuius alter iniustè damnum acceperit, tenetur ad restitutionem damnorum in solidum. Ratio, quia per iniuriam est efficax causa totius damni.

2. Secunda Conclusio. Qui falsum testimonium dixit ex ignorantiâ, vel inaduertentiâ non culpabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, non tenetur ad restitutionem damni secuti. Ita Caiet. art. 4. Ratio est, quia neque ratione rei acceptæ, cum nihil indè habeat; neque ratione iniustæ damnificationis, quia non peccauit mortaliter, vt supponimus. Atqui probabile est non teneri ad restitutionem ex damno illato eum, qui non peccauit mortaliter.

QVÆSTIO LXXI.

De aduocato.

QVÆSTIO I.

An aduocatus possit causam dubiam tueri.

1. PRima Conclusio. Si vtraque pars est quasi æquè probabilis, potest suscipere patrocinium vtriusuis, id est, siue Rei, siue actoris. Ratio est, quia tunc vterque habet ius iudicio experiundi.

2. Secunda Conclusio. Si causa Rei minus quidem sit probabilis, quam actoris, absolutè tamen sit probabilis, potest aduocatus eam tueri. Ita Sotus l. 5. quæst. 8. art. 3. Ratio est, quia Reus tunc potest se tueri: ergo & aduocatus reum. Sed difficultas est, si causa actoris sit minus probabilis, quam Rei. Sotus existimat aduocatum tunc non posse causam actoris suscipere, si inde graue damnum Reo immineret, quia id esset contra charitatem. Quod interdum locum habere potest, quando causa potiri parũ interest actoris. Ordinariè tamen quando causa est verè probabilis, suscipi potest, siue sit actoris, siue rei, quia non semper id quod videtur probabilius, est verius: Imo sæpe id, quod minus videtur, verius est. Vnde etiamsi aduocato videatur causa Rei probabilior, potest tamen bona fide suscipere causam actoris, quæ etiam probabilis sit; & subijcere se Iudicis determinationi, allatis eis, quæ pro ea faciunt.

3. Dices primo. Ea pars est iure potior, cuius causa est probabilior: Atqui iniquum est agere contra eum, qui maius ius habet: ergo. Resp. ille, cuius causa est probabilior videtur quidem iure potior; non tamen semper est reipsa. Vnde is, cuius causa est probabilis non tenetur eam deserere, quod aduersæ partis videatur probabilior, sed potest afferre quæ pro sua faciũt, & totam determinationem Iudici relinquere, cui fortè aliter videbitur.

4. Dices secundò. Cuius causa est minus probabilis, non potest alteri bellum inferre, vt suppono: ergo nec litem aduersus eum suscipere. Respondeo. Non sequitur. Ratio est, quia per litem fit inquisitio veritatis, vtri re ipsa plus iuris conueniat, & decisio relinquitur Iudici, cuius est vtriusque partis momenta expendere. At vero belli illatio est executio sententiæ. Vnde supponit sententiam esse latam; vel debere ferri in fauorem eius, qui bellum infert: cuius autem ius est minus probabile, non debet sententiam pro illo, sed potius contra illum ferri; ac proinde potest bellum mouere.

QVÆSTIO II.

Quando Aduocatus teneatur ad restitutionem parti?

1. PRima Conclusio. Quando negligentiâ, vel imperitiâ eius, cliens iusta causa excidit, tenetur de damno, quod ipsi inde obuenit. Ratio est, quia lege iustitiæ tenetur suo clienti pro causæ conditione diligentiam præstare, vt si sit difficilis, vel magni momenti, tenetur magis laborare, quam si sit facilis, vel parui momenti. Similiter ex officio tenetur esse instructus conuenienti peritia; cùm pro idoneo aduocato se gerat, & vt talis stipendia exigat.

2. Secunda Conclusio. Quando tuetur causam, quam aduertit esse iniquam, tenetur ad restitutionem omnium damnorum, quæ parti obueniunt ratione illius patrocinij; vt expensarum factarum, & eorum omnium, quæ per litem amisit, tenetur etiam suo clienti; si cum bona fide procedentem non monuit de causa iniusta. Ratio est, quia horum omnium est causa, vel committendo, vel omittendo contra debitum officij.

3. Quæres primo. An quando aduertit causam esse iniquam, possit cum altera parte transigere. Resp. Non potest, quia transactio solum habet locum in causa dubia. Vide Nauarr. c. 25. num. 28. Vnde grauiter peccant aduocati & consiliarij, qui dum in successu litis aduertunt, alteram partem tueri causam iniquam, inducunt alteram ad compositionem.

QVÆSTIO III.

An aduocati teneantur pauperibus patrocinari gratis?

1. PRima Conclusio. In extrema necessitate pauperis, quando nemo alius putatur illi patrocinium præstiturus, quiuis aduocatus tenetur ei succurrere, etiam gratis. Ita D. Thom. art. 1. & alij. Dicitur autem in extrema necessitate esse, quando v. g. imponitur ei crimen, ob quod plectendus sit capite, vel spoliandus omnibus bonis, nisi defendatur. Ratio est, quia quiuis tenetur extremè egenti illud impendere, quo ipse instructus est, si ipse similiter non eget.

2. Secunda Conclusio. Probabile est etiam teneri in graui necessitate pauperis vt v. g. si iniustè damnandus putaretur ad triremes, vel ad publicam flagellationem, vel ad durum carcerem. Ita Sylu. v. Aduocatus n. 11. Sotus l. 5. quæst. 8. art. 1. & alij contra Nauarr. Ratio sumitur ex dictis de Eleemosyna, quia qui quodammodo superfluum habent, tenentur in graui necessitate proximi sub peccato mortali.

QVÆSTIO LXXII.

De Contumelia.

QVÆSTIO LXXIII.

De Detractione.

QVÆSTIO I.

Quid sit detractio?

1. PRima Conclvsio. Est alienæ famæ occulta & iniusta denigratio, seu violatio. Ita passim ab omnibus definiri solet. Differt autem dupliciter à contumelia primò, quod detractio lædat famam: contumelia autem honorem. Secundò, quod detractio fiat occultè, siue in absentia, sicut furtum contumelia autem coram, sicut rapina.

2. Secunda Conclusio. Detractio fit 4. modis directè. Primò imponẽdo crimen falsum. Secundo amplificando crimen verum. Tertiò patefaciendo crimen occultum. Quartò sinistrè interpretando alterius factum.

3. Tertia Conclusio Indirectè fit totidem modis. Primò negando rectè facta, vel dotes alterius. Secundò ea extenuando. Tertio tacendo bona alterius eo loco & tempore, quo tuum silentium alij interpretabuntur tacitam vituperationem. Quartò simulatè & frigidè laudando, vt quando quis simulat se velle laudare aliquem, & tamen nihil adfert laude dignum.

QVÆSTIO II.

Quale peccatum sit detractio?

1. PRima Conclusio. Si intendas famam alterius lædere, erit formalis detractio, & ex genere suo peccatum mortale. Ratio est, quia lædit proximum in re graui. Est autem hoc peccatum grauius furto, & leuius homicidio, quia lædit proximum in maiori bono, quam furtum, & in minori, quam homicidium. Dixi ex genere suo, quia ratione paruitatis materiæ potest esse veniale, vt si de industria paruam alterius imperfectionem narres.

2. Secunda Conclusio. Quod si non intendas lædere famam, sed ex quadam loquacitate narres peccata vel defectus alterius, est detractio materialis, & peccatum mortale, si id, quod narratur, grauiter proximi famam lędat. Ratio est, quia etsi expresse non intendas lædere, tamen intendis implicitè, dum vis illud, vnde per se læsio sequitur.

3. Tertia Conclusio. Si id quod narratur parum lædat, erit veniale. Hinc fit primo, vt narrare defectus veniales proximorum, non sit nisi veniale, vt docet D. Antonin. p. 2. tit. 8. c 4. Ratio est, quia cum nemo ferè ab his sit liber, non notabiliter lædunt famam, nisi fortè conditio per-

sonæ talis esset, vt in ea huiusmodi defectus censeantur magni momenti, vt si quis diceret de viro graui & Religioso crebro illum mentiri. Secundò, ob eandem causam ordinariè non est peccatum mortale reuelare defectus natuurales (nisi inde aliquod notabile damnum sequatur) siue illi defectus sint animi, vt si dicas aliquem ignarum, parui iudicij aut ingenij siue corporis vt esse cœcum, gibbosum. Idem habet locum in defectibus naturalium, vt docet Petr. Nauarr. l. 2. c. 4. num. 307. nisi fortè propterea putaretur valdè contemnendus in animo eorum, quibus dicitur. Ratio est, quia ob hæc non censetur quis infamis. Tertio quando ratione conditionis personæ peccata etiam mortalia non censetur notabiliter lædere famam, vt si dicat militem commisisse duellum, habere concubinam, decepisse puellam. Quarto, idem dicendum si generalibus nominibus peccatorum mortalium aliquem infames, vt si dicas superbum, auarum, iracundum, vt docet Antonin. supra. Ratio est, quia hæc nomina ordinariè non ita sumuntur, vt sonent peccatum mortale; sed vt naturalē inclinationem, vel veniales defectus denotent. Fieri tamen potest vt ratione dignitatis personæ peccetur mortaliter. Vide Nauarr. c. 18. num. 24.

QVÆSTIO III.

An auditor detractoris peccet mortaliter?

1. PRima Conclusio. Quia ita audit, vt inducat, vel excitet ad detrahēdum, non minus peccat, quam ipse detractor, sed potius magis. Similiter, qui detrahentem verbis vel gestibus animat ad prosequendum. Ita D. Th. art. 4. & alij. Ratio est, quia non solum ipse in se peccat effectu detractionis, sicut detractor; sed etiam est alteri causa detrahendi.

2. Secunda Conclusio. Qui audiendo detractorem lætatur, non tamē inducit, nec animat ad continuandum, peccat mortaliter contra charitatem, quia scilicet, alieno malo lætatur, & etiam contra iustitiam quatenus gaudet eo opere, quo alteri iniustè damnum datur: non tamen tenetur ad restitutionem, quia non est causa damni.

3. Dices. Tenebatur impedire, & non impediuit: ergo est causa. Respondeo. Non tenebatur ex iustitia, sed solum ex charitate; vnde saltem non est causa per iniuriam.

4. Tertia Conclusio. Qui nec inducit nec lætatur, tamen audit, nec resistit cum possit, aliquando peccat mortaliter, aliquando venialiter. Mortaliter peccat, si infamia sit grauis, & facilè possit eam impedire. Ratio est, quia charitas obligat, vt graue damnum proximi impediamus, si commodè possumus. Venialiter peccat primo, si detractio est leuis. Secundo, si nimia verecundia, vel animi pusillanimitate non audeat resistere, quia tunc valdè difficile est efficaciter impedire. Tertio, si putet detractorem sponte reuocaturum, vel emendaturum, quod dixit, idque breui vel efficaciter. Quarto, si putet auditores non credere. Nullo autem modo peccat, si vel non putet profuturam suam monitionem: vel metuat aliquod magnum damnum, vt contumelia, aut verbera: vel si rationabilis verecundia obstet, vt si sit famulus, vel nullius authoritatis: debet tamen tunc, si commodè possit, vel discedere, vel faciem tristiorem ostendere, vel sermonem aliò diuertere.

QVÆSTIO IV.

An peccet mortaliter, qui refert dicta sine asseueratione.

1. PRima Conclusio. Non est peccatum mortale, si ita referat, vt ei probabile non sit vllam inde infamiam orituram, eo quod alij non sint credituri. Ita Scotus d.15.quæst.4.Nauarr.c. 18. num. 50. & multi alij. Ratio est, quia tunc non est probabile damnum proximi.

2. Secunda Conclusio. Si quis audita referat coram ijs, quos probabile est ex sua leuitate credituros, etiamsi ipse sufficientem ad hoc occasionem non dederit, peccat mortaliter contra charitatem: non tamen contra iustitiam, ac proinde non tenetur ad restitutionem. Prima pars probatur, quia qui aduertit ex suis dictis, vel factis, alium grauiter lædendum siue in fortunis, siue in fama, siue in corpore, tenetur ex charitate abstinere, si commodè possit. Secunda pars probatur, quia non est efficax causa damni, sed merè per accidens ex ipsius narratione sequitur: ergo non tenetur ad restitutionem.

3. Tertia Conclusio. Qui refert audita eo modo, vt audientes meritò possint induci ad opinandum malum de proximo peccat contra iustitiam & tenetur ad restitutionem. Ratio est, quia dat sufficientem causam alijs malè opinandi, ex qua reipsa sequitur mala opinio.

QVÆSTIO V.

An sit peccatum mortale infamare seipsum?

1. AFfirmat Caietan. art. 2. quia putat hominem non esse dominum suæ famæ. Vnde colligit grauius esse peccatum infamare se, quam proximum, sicut grauius est occidere se, quam proximum.

2. Prima Conclusio. Seipsum infamare non est peccatum mortale ex genere suo, neque contra iustitiam, neque contra charitatem. Ita Sot.l. 5. qu.10.art. 2.& alij passim. Prima pars probatur, quia homo est Dominus suæ famæ, sicut suarum opum: ergo illam dissipando nulli facit iniuriam: ergo non peccat contra iustitiam. Secunda pars probatur, quia charitas nõ obligat hominem ad conseruandam bonam famam, si ipse secundum se consideretur. Confirmatur, quia prodigalitas non est peccatum mortale ex suo genere, neque contra charitatem, sed tantum veniale contra liberalitatem: ergo idem dicendum de prodigalitate famæ.

3. Secunda Conclusio. Ratione tamen alicuius circumstantiæ nempe damni, quod nobis, vel alijs contingit, ex nostra infamia, potest esse peccatum mortale se infamare. Est communis primo, si ex mea infamia sequatur notabile scandalum vel mihi, vel proximo. Mihi quidem, vt si ex infamia fierem effrenatior ad peccandum. Proximo vero, vt si ille sciens me aliquando tale peccatum admisisse, inde caperet occasionem idem patrandi. Secundò, si inde mihi immineat periculum vitæ. Tertio, si mea fama sit necessaria officio quod gero, vt si sim Episcopus, Parochus, Consul. Quartò, si mea infamia redundat in alios, vt in familiam, liberos, vel ordinem religiosum.

QVÆSTIO VI.

An eum, qui vno loco propter crimen publicum infamis est, liceat alibi infamare?

1. CRimen tribus modis dicitur publicum. Primo, si sit notorium iure. Secundo, si facto. Tertio, si famosum.

2. Prima Conclusio. Reuelare alicuius crimen, quod aliquo trium istorum modorum sit publicum, eo loco, vbi ignoratur, non est contra iustitiam. Ita Caietanus opusc. 31. resp. 9. Nau. c. 18. nu. 26. Ratio est, quia quãdo hoc modo crimen est publicum, auctor amisit ius ad famam. Nam ipsa facti euidentia, & iusti iudicij ratio ei repugnat, ne possit queri sibi fieri iniuriam narratione factorum, quæ iam in propatulo sunt posita. Et quidem si per sententiam sit publicum, non potest esse dubitatio. Nam vna ex pœnis, qua Iudices afficiunt reos est hæc, quod eos publico loco & tempore condemnent, vt ab omnibus videantur. Si verò publicum sit euidentia facti, vel indiciorum, iam sponte videtur cessisse suo iure, quod ad famam habebat. Nam hoc ipso, quo non est veritus in publico crimen admittere, vel eius manifesta indicia dare; non videtur curasse, vt quis sciat, vel non sciat: eo enim loco & modo fecit, vt quiuis videre posset.

3. Dices primo. Is, qui hic amisit famam, non ideo alibi est infamis: ergo cum ibi adhuc retineat bonum nomen, non potest eo spoliari. Pet. Nau. & alij quidam putant eum retinere ius ad famam in locis remotis, ac proinde si quis crimen, quod hic publicum est, ibi referat, peccaturum contra iustitiam. Resp. retinet quidem in alijs locis famam reipsa, & facto, non tamen iure: postquam enim crimen publicum factum est, amisit ius famæ, ita vt nemo ex iustitia teneatur amplius retinere priorem existimationem de illo. Sed quid si per iniuriam factum sit publicum? Respondeo. Non refert. Nam hoc ipso, quo factum reuera est publicum, amisit ius, vt homines aliter sentiant, vt si confessus sit crimina sua occulta per tormenta.

4. Dices secundo. Per iniuriam nemo amittit ius. Resp. non amittit ius præcisè per iniuriam, sed per id, quod ex iniuria sequitur, quod est esse publicum, & in propatulo.

5. Secunda Conclusio. Est tamen contra charitatem. Ratio, quia regula charitatis hæc est: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Atqui nemo vellet suam famam lædi eo loco, vbi adhuc est integra: ergo.

QVÆSTIO VII.

An eum, qui vno crimine infamis est, liceat de alijs infamare?

1. PRima Conclusio. Si illa alia sint valde affinia, & ordinariè coniuncta grauiori crimini, quod iam publicum sit, non erit peccatum mortale illa aperire apud eos, qui principale norunt, vt si narres de adultero publico scripsisse litteras amatorias, misisse munera. Si de ebrioso nõ

rectè curare familiam, rixari cum vxore. Si de illo, qui insigne furtum commisit, referas alia minora fecisse. Ratio est, quia non censetur noua infamia.

2. Secunda Conclusio. Si crimina illa non sint ita connexa, non solum est contra charitatem, sed etiam contra iustitiam illa patefacere: præsertim si sint alterius generis. Est communis contra Palud. Probatur primo, quia qui est infamis in vno genere vitij, non ideo amisit ad famam ius, quam famam habet in alijs virtutibus: potest enim quis haberi ebriosus, & tamen esse & haberi iustus in contractibus, fidelis vxori, Catholicus, ergo non potest infamari de alijs occultis. Secundo, Sicut diuersarum virtutum diuersa laus est, alia maior, alia minor, ita etiam diuersorum criminum diuersa est infamia. Et alia pluris, alia minoris æstimatur. Multi enim parum curant infamiam fornicationis, vel ebrietatis, qui tamen maximi faciunt infamiam furti, vel homicidij: ergo nullo modo, qui amisit ius famæ in vna virtute, censetur amisisse in alijs, sicut qui læsus est in vno membro, non ideo amisit integritatem in alijs.

QVÆSTIO VIII.

An licitum sit iniuriam ab alio sibi factam deferre amico?

CONclusio. Si faciat intentione detrahendi, vt se hoc modo vindicet, sine dubio peccat, & aliquando mortaliter: si autem vt consolationem accipiat ab amico, siue vt querela exposita dolor mitigetur, non est peccatum mortale, quia iure suo vti videtur. Ita Petr. Nau. l. 2. c. 4. n. 345. Ratio est, quia est nimis graue, & præter humanam consuetudinem, vt quis cogatur iniurias acceptas solas in silentio concoquere, nec posse eas cum amico communicare. Nam hac ratione magnam partem earum veluti pondere quodam leuatur.

QVÆSTIO LXXIV.

De Susurratione.

SICVT Detractio est peccatum contra iustitiam, quia aufert famam proximi, ita etiam susurratio, quia aufert amicitiam, quæ est inter proximos. Potest autem sic describi. Susurratio est peruersus sermo ad dissoluendam quorundam honestam amicitiam. Conuenit cum detractione ex parte modi, quia vtraque occultè loquitur de proximo. Differt ex parte finis, & nocumenti. Nam detractor conatur famam denigrare: susurro amicitiam dissoluere. Potest tamen fieri vt susurro simul etiam detrahat, si mala, quæ de proximo ad dissoluendam amicitiam dicit, sint verè detractoria famæ.

QVÆSTIO LXXV.

De Irrisione.

ERISIO est speciale peccatum à præmissis distinctum, quia habet distinctum finem, nempe erubescentiam & ruborem proximi: hoc enim spectat derisor, vt alter suffundatur rubore. Differt autem derisor à contumelioso, quod licet vterque coram obijciat proximo aliquod vitium, tamen derisor id facit quasi ioco, & in re parui momenti: Contumeliosus vero serio, & in re grauiori.

QVÆSTIO LXXVI.

De Maledictione.

VPLEX est Maledictio. Altera formalis, qua quis imprecando, vel imperando vult alicui malum euenire, vt malum est. Hæc est illicita & peccatum contra iustitiam. Altera materialis, qua quis imprecando, vel imperando, vult alicui euenire malum sub ratione boni iusti. Hoc modo Deus, Prophetæ, & Iudices dicuntur maledicere eis, quibus iubent pœnam inferre. Secundo, si optes alicui euenire malum sub ratione boni vtilis; vt cum optamus alicui peccatori morbum, vt à peccato abstineat. Quærit hic D. Thom. An liceat maledicere creaturę irrationali? Resp. cum distinctione. Primò, blasphemum est maledicere illi, vt Dei creatura est. Secundò, otiosum & vanum est maledicere illi secũdum se spectatæ. Tertio, licitum est illi maledicere, vt refertur ad hominem, quando licitum est homini maledicere: Non est autem licitum illi maledicere, quando homini non licet maledicere.

QVÆSTIO LXXVII.

De emptione & venditione.

QVÆSTIO LXXVIII.

De vsura.

QVÆSTIO I.

Quid & quotuplex sit vsura?

1.
RIMA CONCLVSIO. Vsura sumitur dupliciter. Primo, pro contractu vsurario, seu actióne vsuraria. Secundo, pro lucro vsurario. Priori modo sic definitur: Vsura est mutuatio cum pacto accipiendi aliquid supra sortem ratione mutui. Posteriori sic: Vsura est lucrum immediatè ex mutuo proueniẽs. Primo, dicitur lucrum, id est, acquisitio rei supra sortem, pecuniâ ęstima-

bilis, & aliàs indebitæ. Vnde si mutuem tibi mille, vt desinas iniquè nocere, vt soluas debitum, vt reddas depositum, non erit vsura, quia nihil acquiro supra sortem, nisi quod alio titulo mihi erat dubium. Similiter, si mutuem, vt consequar amicitiam, vel fauorem, non erit vsura, quia amicitia non æstimatur pecunia. Secundo, dicitur immediatè, quia debet hoc lucrum prouenire ex vi pacti mutuationis. Si enim immediatè proueniat ex amicitia, vel gratitudine, vel ex spe alliciendi mutuantem ad continuandum mutuum, non erit vsura. Vt autem censeatur ex vi mutui prouenire, requiritur vt mutuator intenderit mutuatariũ ex vi pacti mutuationis obligare obligatione stricta, vel iustitiæ, qualis per pacta induci solet: vel certè vt mutuatarius putet hanc mutuantis fuisse mentem. Tertio, dicitur ex mutuo proueniens, si enim vendas rem tuam supra iustum pretium, lucraris quidem, sed hoc lucrum non est vsura, quia nõ prouenit ex vi mutui, sed ex iniqua vẽditione. Idẽ dicendũ est de locatione, conductione, & similibus cõtractibus. Vnde talis nõ incurrit pœnas vsurariorũ.

2. Secunda Conclusio. Solet distingui triplex vsura. Vna mentalis. Altera exterior implicita, siue palliata. Tertia exterior explicata. Mentalis est, quæ fit, quando quis hac intentione mutuat, vt ex mutuo lucrum vltra sortem accipiat: non tamen manifestando vllo signo suam intentionem. Exterior implicita est, quando in ipso mutuo intercedit pactum implicitum de lucro ratione mutui, v.g. si dicas: Ego mutuo tibi 100. tu autem scis vsum communem. Exterior explicata est, quando manifestè fit pactum de lucro ratione mutui.

QVÆSTIO II.

Quo iure prohibita sit vsura?

1. IVdæi putarunt esse licitam, sicut & quidam hæretici apud Alfon. à Castro v. Vsura. Carolus Molinæus tract. de commerc. n. 7. docet, vsuram non repugnare iuri naturali, neque diuino, & in Euangelio non esse prohibitam, & si moderata sit licitè permitti à iure ciuili. Abulens. in cap. 25. Matth. q. 172. docet primo, vsuram non esse vetitam, nec primarijs præceptis legis naturalis, sed secundarijs, quæ deducuntur tanquam conclusiones ex primis. Secundo, aliquo modo tamen repugnare cum ratione naturali, quamuis non ita, quin possit aliqua ratione fieri licita.

2. Prima Conclusio. Vsura est prohibita lege humana, & qui eam exercent, genere suo peccant mortaliter. Probatur, quia Conc. Nic. primum can. 18. seuerissimè illam prohibet. Item Conc. Vien. sub Clem. V. docet hæreticos esse, qui docent vsuram peccatum non esse. Item Conc. Later. sub. Innoc. III. non solum prohibet, sed etiam vult Iudæos compellendos esse ad restitutionem. Vide plura in decr. causa 14. q. 4. 5. & in decretal. tit. de vsuris & in 6. eodem tit.

3. Secunda Conclusio. Est etiam prohibita iure diuino vtriusque testamenti. Prob. ex illo Psal. 14. v. 1. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Hinc Ps. 54. v. 12. Inter mala ciuitatis refertur, quod in plateis non defecerint vsura & dolus. Similiter Ezech. 18. v. 13. numeratur vsura inter opera, quæ mortem animæ adferunt. Secundò. Proba-

tur ex illo Luc. 6. v. 35. Mutuum date, nihil inde sperantes. Hoc loco vtuntur Pontifices & Concil. in canon. titul.

4. Dices. In illis verbis (Mutuum date) continetur consilium, non præceptum. Resp. continetur consilium & præceptum simul; consulitur enim vt mutuo demus, & præcipitur, ne vltra sorte accipiamus. Sic Rom. 12. v. 14. cum dicitur: (Benedicite & nolite maledicere) consulitur, vt benedicamus, & præcipitur ne maledicamus. Et Psal. 75. n. 12. Vouete, & reddite. Prior pars est consilij: posterior præcepti.

5. Tertia Conclusio. Est quoque prohibita iure naturali. Ratio est, quia contra ius naturæ est, vt idem bis seu duplici pretio vendatur. Item vt vendatur id, quod non est vendentis. Atqui is, qui vsuras accipit, vendit idem bis, & vendit id quod non est suum: ergo peccat contra ius naturæ. Minor probatur, quia qui vsuras accipit, vel accipit eas pro sorte, & sic pro eadem re duplex pretium accipit: nempe summam sorti æqualem, & præterea vsuram, vel accipit eam pro vsu sortis, & sic vendit alteri vsum rei non suæ, sed ipsius. Nam per mutuum transfertur dominium in mutuatarium, & consequenter etiam vsus rei. Item vsus illius rei non distinguitur a substantia ipsius, si æstimationem spectes: ergo pro vsu & substantia rei non potest distinctum recipi.

6. Dices. Non desunt alij tituli vsurarijs, ratione quorum videntur posse accipere aliquid supra sortem, vt ratione temporis, quo alter pecunia vtitur: ratione obligationis, quâ se obligat ad non repetēdam sortem intra certum terminum: ratione carentiæ pecuniæ, quia interim priuat se facultate ea vtendi. Denique ratione laboris mutuandi, scribendi, numerandi. Resp. Titulus, quo vsura accipitur, propriè est vsus pecuniæ ad certum tempus concessus, cæteri tituli propriè & per se non sunt vsurarij, sed tantum quatenus implicitè in illum recidunt, quod fit dum exceditur in æstimatione. Itaque ratione temporis nihil accipi potest, quia hoc nihil esset aliud, quam accipere ratione vsus tanti temporis. Ratione laboris scribendi seu numerandi, dum datur & restituitur mutuum, aliquid exigi potest. Ita Sylu. v. vsura 1. n. 32. Nauarr. c. 17. n. 209. Ratio est, quia hoc totum fit in gratiam mutuatarij, estque nauatio operę pretio æstimabilis: si tamen iusta æstimatio excedatur, præsumetur vsura. Ratione non repetendi & ratione carentię pecuniæ, quæ duo parum differunt, an aliquid accipi possit, dicemus infra. Ex his patet vsuram eodem iure vetitam, quo furtum: sicut enim intrinsecè malum est accipere rem alienam inuito rationabiliter domino, ita etiam intrinsecè malum est exigere lucrum supra sortem, ex pacto mutui, seu titulo mutui.

7. Prima Obiectio. Deut. 13. v. 19. Non fœnerabis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno, & c. 28. v. 12. Fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies. Hic conceditur Iudæis, vt exigant vsuras ab infidelibus. Resp. in priori testimonio, vel permittuntur vsuræ erga infideles, tanquam minus malum ad euitandum maius; ne videlicet suos fratres vsuris exhaurirent, vt exponit D. Thom. art. 1. ad 2. vel conceduntur vsuræ erga infideles, qui erant hostes Iudæorum, quos iure poterant suis rebus spoliare, siue vi, siue artificio. Ita Ambros. lib. de Tobia cap. 8. In posteriori testimonio non agitur de vsura, sed tantum significatur tantas fore opes Iudæorum, vt multis gentibus possint dare mutuum, & non opus habituri sint petere ab ijs mutuum.

8. Secunda Obiectio. Ius ciuile permittit vsuras & ad eas concedit actionem, si tamen per stipulationem de eis conuenerit, vt patet L. 1. & seq. C. de vsuris. Atqui si iure naturali non fuissent licitæ, id non latuisset acutissimos illos Iureconf. Resp. Vsuræ ob bonum Reipubl. possunt permitti, vt & prostibula, qua parte tamen Ius ciuile videtur eas approbare tanquam licitas, & cogit ad solutionem, eatenus est abrogatum per Ius Canonicum, quia Canones damnant eas tanquam illicitas, & insuper excommunicant Iudices cogentes ad earum solutionem, vt patet Clement. vnica de vsura. Quod ad Iurisconf. attinet, puto eos facile intellexisse vsuras fuisse similiter illicitas; tamen concessisse quasdam moderatas, tum ob bonum publicum: tum quia sæpe aliqui iusti tituli intercedunt. Quamuis in eo sententia illorum non sit admittenda, quod generatim tales vsuras tamquam licitas & iustas concedant.

QVÆSTIO III.

An ratione damni emergentis liceat aliquid supra sortem exigere.

1. DAmnum emergens dicitur, quando quis detrimentum patitur in rebus, quas habet, vel quæ ipsi debentur, vt cum quis ratione mutui, quod alteri præstitit, cogitur ipse pecuniam fœnore accipere, & vsuram soluere, vel res suas minoris vendere. Hoc posito Scotus in 4. d. 15. q. 2. putat esse illicitum exigere aliquid ratione damni emergentis. Ratio est, quia lex diuina præcipit, vt nihil exigatur supra sortem. Quod si quis ex mutuo, inquit, metuit damnificari, reseruet pecuniam suam, quia non cogitur facere.

2. Prima Conclusio. Quando mutuatarius est in mora, si inde damnum aliquod eueniat mutuanti, tenetur ad illius compensationem. Est communis. Dicitur autem mutuatarius, & quiuis alius debitor, esse in mora, quando elapso iam termino non soluit, cum tamen possit aduertens explicitè vel implicitè creditorem sibi velle solui, neque necesse est, vt creditor eum interpellet de solutione, quia ipsa dies satis interpellat virtute pacti ab initio conuenti. Probatur conclusio. Primo, quia mutuatarius per omissionem solutionis est causa damni; cum ergo hęc omissio sit contra iustitiam, erit etiam causa damni contra iustitiam; ac proinde tenebitur ad compensationem. Secundò, quia quando in contractibus constituitur terminus solutionis, vel rei exhibendæ, initur tacitum pactum, vt non soluens teneatur ad interesse defectu solutionis obueniens, vt colligitur l. 2. & 4. ff. de eo quod certo loco dari oportet. Hoc tamen intelligendum est, nisi absque omni culpa redditus sit impotens solutionis, vt si incendio res eius sint consumptæ: vel si ipse abreptus sit in captiuitatem: vel inciderit in tantam paupertatem, vt non possit soluere. His enim casibus non videtur obligandus ad interesse. Nam præterquam quod omni culpa vacet tali tempore non soluere, non videtur etiam tacitum illud pactum se ad hos casus extendere, quia esset nimis durum, & contra humanam consuetudinem.

3. Secunda Conclusio. Licitum est etiam pacisci de aliqua pecunia vltra sortem reddenda, vel ratione periculi, damni ex mutuatione impendentis, etiam ante terminum & moram mutuatarij; vel ratione ipsius dã-

ni;si quod euenerit. Ita D.Th.ar.2.ad 1.& alij. Ratio est, quia illa pecunia, quæ mihi necessaria est ad aliquod damnum impediendum, non solum mihi valet, quanti ipsa nuda considerata æstimatur, sed etiam quanti est carere tali damno. Non enim tantummodo æstimatur res secundum seipsam, sed etiam quatenus Domino est causa certi boni consequendi, vel mali vitandi. Vnde licitè potest vendi pluris quam per se valeat, cum in ipsa illud etiam commodum vendi censeatur. Requiruntur tamen hic tres conditiones. Prima est, vt mutuum sit causa damni, sine qua non eueniret, vt si per mutuum effeceris impotens illius impediendi. Secunda, vt mutuatarium de illo admoneas, ne decipias. Nam fortè nollet accipere cum tanto periculo mutuum. Tertia, vt non cogas illum pacisci de periculo potius, quam de damno, sed relinquas ipsius arbitrio: etsi enim periculum illud damni probabiliter euenturi sit ab initio æstimabile pretio (quamuis minori quam ipsum damnum) non tamen potes alterum cogere, vt pro ipso periculo aliquid promittat. Nam si mutuatarius paratus est sarcire omne damnum, quod reipsa eueniet, mutuator seruatur indemnis: si tamen ipse sit indifferens, vtro modo paciscatur, vel malit pro periculo pacisci certo pretio, quam pro incerto damno manere in ancipiti, potes acceptare pactum, & quamuis damnum post non euenerit, poteris tamen conuentum exigere. Nam periculum quod subiisti, erat pretio æstimabile.

4. Nota tamen, si neque damnum ipsum, neque periculum damni deduxisti in pactum, mutuatarius non tenetur quidquam pro eo soluere, etsi post euenerit, modo ipse non fuerit in mora soluendi, quia nec tenetur ratione pacti, nec ratione culpæ, sed mutuans hoc ipso, quod non deduxit in pactum censetur illud in se recepisse.

QVÆSTIO IV.

An ratione lucri cessantis liceat vltra sortem accipere?

1. LVcrum cessans dicitur, quando quis impeditur ab aliquo bono cōsequendo, seu à lucro, quod illi non erat debitum. Suppono si quis metu, vel fraude, vel principis iussu compulsus sit mutuare, & indè lucrū cesset, posse ab authore exigere huius lucri compēsationem, vt docet Sot. a.3. quia talis est ei causa damni. Sed difficultas est, si absit omnis coactio, vtrum liceat de lucro pacisci. Quidam negant, vt Durand. in 3.d.17. q. 2. ad 1. Sotus l.6. quæst. 1.a.3. Ioan. Andr. & Innoc. IV. in c. Nauiganti de vsurp. & quidam alij. Sed contraria sententia est ferè communis.

2. Prima Conclusio. Licitum est pacisci ab initio de lucro cessante cum mutuatario, quamuis ab eo vi vel fraude non sis inductus, seruatis tamen quibusdam conditionibus. Probatur primo, quia pecunia illa quam mutuas alteri quatenus subest industriæ tuæ ad lucrum ex ea faciendum pluris tibi valet, quam ipsa per se considerata, est enim veluti semen fœcundum lucri per industriam, in quo lucrum ipsum virtute continetur; ergo plus pro ea exigi potest, quam ipsa per se valeat. Probatur consequentia, quia dum illam tradis, etiam lucrum in illa latens tradere censeris. Secundo, quia cum priuas te hac pecunia lucro destinata, non solum illa te priuas, sed etiam spe lucri. Atqui hæc spes est pretio æstimabilis; er-

go pro ea potest aliquid exigi. Tertiò. Hęc spes lucri non est minoris æstimanda, quam metus damni. Atqui cum metuitur damnum ex mutuatione licitum est de eo pasci: ergo etiam dum speratur lucrum.

3. Secunda Conclusio. Vt hæc pactio sit licita, requiruntur 3. conditiones. Prima est, vt hæc mutuatio sit causa lucri cessantis, vt si pecuniam destinatam negotiationi, vel emptioni rei frugiferæ, subtraham illi destinationi, vt tibi mutuem, & ita amittam spem illius lucri. Secunda est, vt nō tantum exigas, quantum est lucrum, quod sperabas, sed minus. Nam deducenda est æstimatio laborum, expensarum, & quāti pluris valet id quod certum est & præsens, quam quod futurum & incertum. Tertia est, vt lucri cessantis compensatio non exigatur statim dato mutuo, sed conueniēti interuallo, vt si ex mutuo 100. aureorum debeantur tibi 10. nomine lucri cessantis, non potes pacisci 10. statim dare, vt rectè docet Medina tract. de vsur. q. 3. Ratio est, quia si statim velis reddi 10. iam in re non mutuas alteri 100. sed tantum 90. ac proindè tantundem exigis pro lucro cessante ex 90. quantum ex 100. quod apertè est iniquum.

4. Obijcies primo ex D. Th. a. 2. ad 1. vbi dicit non licere aliquid accipere ratione lucri cessantis, quia non potes vendere id, quod nondum habes. Resp. D. Th. loquitur ibi de lucro remoto, nempe quando pecunia necdum erat negotiationi destinata, vel certè solum vult non posse tantum exigi, quantum erat lucrum possibile, non tamen negat, quin spes illa lucri, quæ minoris valet, quam res ipsa sperata, possit in pactum deduci, vt colligitur ex quæst. 62. a. 4. ad 1. & docet Caiet. q. 78. a. 2. ad 1.

5. Obijcies secundo. Mutuum debet fieri gratis: ergo cum non tenearis mutuare, non potes quidquam exigere. Resp. Mutuum debet fieri gratis, quia pro ipso mutuo præcisè spectato nihil potest exigi supra sortem, bene tamen potest exigi pro spe lucri, quam ex illa pecunia acceperas, quia hæc est pretio æstimabilis.

QVÆSTIO V.

An ratione periculi sortis, vel difficultatum aut expensarum, quæ in ea recuperanda metuuntur, liceat vltra sortem exigere?

1. NEgat Nauarr. c. 23. n. 81. Sotus l. 6. q. 4. a. 1. ad 1. & pauci alij.

2. Conclusio. Absolutè id licitum est. Ita Angelus v. vsura 1. n. 38. Sylu. ibidem q. 35. Medina C. de restitut. q. 38. Corduba q. 78. Pet. Nau. l. 3. c. 2. n. 343. & alij recentiores. Probatur primo, quia quod me conijciam in tale periculum est pretio æstimabile (vt si mutuem homini non satis noto aut decoctori, aut dubiæ fidei, aut si timeam magnas molestias in recuperanda sorte) ergo possum de eo pretium exigere. Nam iustissimum est, si pro eo, quod pretio æstimabile est, exigatur. Secundo, mutuator potest exigere, vt mutuatarius ei caueat dato fideiussore aut pignore: ergo potest etiam ipsi aliquid accipere, quando subit periculum fideiussoris.

3. Nota tamen vt hoc iustè fiat tria requiri. Primo, vt non cogat mutuatarium, vt te adhibeat loco fideiussoris, sed liberum ei facias pignore, vel fideiussore cauere, quia obligatio illa, quod teneatur te loco fideiusso-

ris accipere potius, quam alium, est onus quoddam pecunia æstimabile. Itaque non potes ei id imponere, nisi fortè ratione lucri cessantis, vt sic illud compenses. Secundo, vt non plus exigas ratione huius periculi, quã ipse alteri velles dare pro talis periculi redemptione, si pecuniam tuam in illud conijcere cogeris: hoc enim est signum te iustam æstimationem non excedere. Tertio, vt sit verum periculum, ex quo probabiliter timeatur incommodum. Nec refert, etiamsi postea nullum damnum fortè euenerit, quia non pro ipso damno futuro; sed pro periculo damni pactus es.

4. Obijcit Nauarr. Primo hanc sententiam esse contra communem Theologorum, & Canonistarum. Resp. Est contra communem sententiam licitum esse cogere mutuatarium, vt vtatur mutuante loco fideiussoris: non autem inire cum illo talem contractum, si sponte consentiat.

5. Obijcit secundo. Contrarium haberi in c. in Ciuitate, de vsuris. Resp. Fallitur Nauarr. Nam in illo capitulo nihil aliud definitur ab Alex. III. quam ratione solutionis dilatæ non licere merces pluris vendere, quam modo valeant, nisi dubium sit illas plus minusve tempore solutionis valituras.

6. Obijcit tertio Sotus, si posset aliquid exigere ratione metus & periculi, is qui magis est meticulosus, posset plus exigere, quod est absurdũ. Resp. Metus debet niti iusta ratione: debet enim esse verum periculum, ob quod prudenter metuitur.

QVÆSTIO VI.

An ratione carentiæ pecuniæ, seu obligationis non repetendi ante certum tempus, possit aliquid exigi?

1. ALiqui putant hoc titulo posse aliquid exigi, vt refert Molina disp. 305. & probatur primò, quia fideiubere alterius nomine ad vnum annum pro tanta summa est pretio æstimabile; etiamsi nullum sit periculum in debitore; ergo etiam mutuare cum obligatione non repetendi. Probatur consequentia, quia hoc est difficilius quam illud. Plures enim inuenias qui hoc nomine fideiubeant pro tanta summa, quam qui eam tibi velint ad tantum tempus mutuare, vt experientia constat. Secundo, quia sicut alijs rebus & oneribus potest aliquod pretium imponi, ita etiam oneri carendi sua pecunia tanto vel tanto tempore, præsertim, si ratio boni communis id postulet. Hoc autem fit in proposito, quia cum plurimi pecunia præsenti egeant, nec facilè possit inueniri, qui gratis mutuare velit, ratio postulabat, vt mercatores communi consensu constituerent, veluti certa pretia carentiæ pecuniæ, spectatis omnibus illis circumstantijs, ex quibus ea carentia possit pro tempore pluris vel minoris æstimari: idque propterea, vt passim omnibus constaret, quanti pecunia haberi possit, & ne singuli pro suo arbitratu taxarent suum interesse, cum magno damno mutuatariorum, & hic videtur esse vsus bursæ Antuerpiensis, quo mercatores quotidie conueniunt, & habita ratione copiæ & inopiæ multitudinis cambiorum, mercimoniorum, & aliarum lucrandi rationum, statuunt pretium carentiæ pecuniæ quód mercatores mutuantes possint exigere.

2. Conclusio. Non videtur vllo modo permittendum mercatoribus vt

vt aliquid exigant vltra sortem ratione carentiæ pecunię, seu obligationis non repetendi ante certum tempus, si nullus alius legitimus titulus ex supradictis interueniat, vt damni emergentis, lucri cessantis, periculi sortis aut difficultatum. Probatur primo, quia nullus bonus author inuenitur, qui faueat mercatoribus. Secundo, quia carentia pecuniæ & obligatio non repetendi ante aliquod tempus est quid intrinsecum ratione mutui: alioqui mutuum non differret a precario. Atqui mutuum debet fieri gratis, vt constat ex dictis: ergo pro hac carentia vel obligatione nihil petendum est. Ex hoc fundamento soluendum est. Primum argumentum. Ad secundum Resp. tale pretium à mercatoribus imponi non posse, quia carentia pecuniæ non est pretio æstimabilis, nisi ratione alicuius incommodi vel periculi coniuncti.

QVÆSTIO VII.

An in mutuo pœna conuentionalis locum habeat?

1. SEnsus est, an liceat pacisci, vt mutuatarius, si ad terminum statutum non restituerit, aliquid soluat in pœnam suæ moræ vltra sortem.

2. Prima Conclusio. Absolutè id licitum est. Ita Scotus d. 15. qu. 2. Gabr. q. 11. a. 1. Sylu. v. vsura 1. n. 28. Ioan. Medina qu. 3. de vsura. Nau. c. 17. n. 215. Ratio est, quia debitor, qui est in mora, peccat contra iustitiam, retinendo alienum seu alteri debitum: ergo dignus est pœna: ergo ex conuentione partium potest ei aliqua pœna constitui, sicut illi solet pœna imponi, qui à contractu resilierit.

3. Dices. Nemo potest alteri pœnam imponere, quam teneatur subire nisi superior: ergo. Resp. Solus superior potest inuitum ad pœnam obligare, sed priuatus potest alterum obligare consentientem: tunc enim ille per suum consensum obligat seipsum, sicut in alijs pactis.

4. Secunda Conclusio. Requiruntur tamen quatuor conditiones. Prima est, vt absit fraus vsuraria, vt notant Scotus, Gabriel, vt si non cures vtrum soluat ante talem terminum, necne: & tamen constituas ei terminũ cum pacto pœnali, vt possis aliquid lucrari ex mutuo: tunc enim non ex culpa, quæ nulla esset in non soluendo, sed ex vi mutui censeretur illud lucrum expectari. Secunda est, vt debitor verè sit in culpa non soluendo. Nam sine culpa non potest imponi pœna, siue ea sit iudicialis, quam Iudex imponit per sententiam, siue legalis, quæ lege est constituta, siue conuentionalis, quæ constituitur ex ea conuentione partium. Vnde si factus sit impotens, non potest exigi, vt rectè notat Nau. supra. Tertia est, vt pœna sit moderata iuxta mensuram culpæ, quod etiam in pœna iudiciali & legali requiritur. Hinc pactum legis commissoriæ in pignoribus (vt pignus sit creditoris si certo tempore debitor non soluerit) est Iure prohibitum c. significante, de pignoribus, & L. 1. & 2. de pactis pignorib. Hinc sequitur, si pars debiti soluta fuerit, non posse totam pœnam exigi, sed partem tantum, nempe eam quę parti debiti proportionaliter respondeat. Quarta est, vt mora sit notabilis: non enim vnius diei interuallum ordinariè sufficere debet ad pœnam incurrendam. Hic tamen qualitas negotij, & mos prouinciæ spectandus est. Nam si concessum est spatium suffi-

ciens, & intra illud solutio facta non sit, poterit peti, etiamsi diem vnum excesserit tantum, si iuris rigore vti velit mutuator.

9. Quæres. An hæc pœna post moram sit debita in conscientia ante Iudicis sententiam. Resp. valde probabile est ante omnem sententiam deberi. Ita Sylu. v. pœna n. 14. & plures alij. Ratio est, quia debetur ex vi pacti inter contrahentes initi. Vnde multum differt à pœna legali & iudiciali, quæ non debentur ante Iudicis sententiam, quia non ex vi pacti, sed Iudicis præcepto debentur. Nota tamen sicut legalis & iudicialis non debentur ante sententiam Iudicis, ita conuentionalis non debetur ante exactionem partis, quæ hic Iudicis vicem supplet.

QVÆSTIO VIII.

An dominium vsurarum transferatur in vsurarium?

1. ALiqui putant vsurarium acquirere dominium earum rerum quas supra sortem accipit, siue illæ sint vsu consumptibiles, vt vinum, frumentum, pecunia: siue non, vt testes, annuli, suppellex. Ita Scotus dist. 15. q. 2. a. 3. ad 2. Palud. ibid. q. 2. a. 5. & Nau. 17. n. 265. Fundamentum præcipuum est, quia voluntas illa mutuatarij, qua soluit vsuras, sufficit ad dominium earum transferendum. Nam absolutè voluntariè soluit, quamuis secundum quid inuoluntariè.

2. Prima Conclusio. Dominium vsurarum nunquam transfertur in vsurarium ex vi solutionis, seu traditionis factæ ratione contractus mutui. Ita D. Thom. a. 3. Caiet. t. 2. opuscu. 8. c. 1. Medina qu. 4. de vsur. Sot. l. 6. qu. 1. art. 4. Couar. l. 3. variar. resolut. cap. 3. nu. 6. Ratio est, quia per illam solutionem mutuatarius non intendit donare gratis, vt suppono, nec plus iuris dare vsurario, quam habeat, aut quam ei debeatur ratione mutuationis. Atqui ratione mutuationis nihil debetur præter sortem: ergo non intendit transferre dominium, sed solum externam traditionem facere, quæ necessaria est, vt fidem suam liberet, & pecuniam mutuam impetret. Confirmatur, ex L. nunquid ff. de acquirend. rerum dominio, vbi dicitur: Nunquam nuda traditio dominium transfert, nisi præcesserit venditio, aut iusta aliqua causa. Atqui hic non præcessit iusta causa, id est, iustus titulus: ergo. Hinc patet responsio ad fundamentum contrarium. Nam illa voluntas non est sufficiens non quidem defectu voluntarij propriè, cùm sit absolutè libera; sed quia per illam non est volitum, vt istæ vsuræ absolutè cedant in dominium vsurarij; sed solum vt sint ipsius, quatenus ei debentur, & non aliter.

3. Secunda Conclusio. Res tamen lucrifactæ pecunia vsuraria statim, ac ipsi traditæ fuerint, transeunt in ipsius dominium. Ita D. Thom. art. 3. Adria. in 4. tract. de restitutione qu. de vsura, Couar. & colligitur apertè ex L. 1. & 8. C. si quis alteri vel sibi sub alterius nomine, & L. si ex ea. C. de rei vindic. Ratio est, quia talis res est fructus industriæ, non pecuniæ.

4. Tertia Conclusio. Si vsurarius res alienas loco vsurarum acceptas vendat, acquirit dominium pretij, licet dominium istarum rerum non transferat in emptores. Prima pars patet, ex L. qui vas ff. de furtis. Secundò probatur, quia qui non est Dominus rei, non potest illius dominium in alium transferre L. exempto. ff. de actionibus empti.

5. Dices. Talis contractus est inuoluntarius ex parte emptoris: si enim sciret esse alienam rem, nollet emere: ergo est irritus. Confirmatur; quia non intendit transferre dominium pretij in venditorem, nisi venditor transferat vicissim dominium rei in illum. Atqui venditor non potest hoc vllo modo facere, vt dictum est: ergo. Resp. eum quidem aliquo modo esse inuoluntarium, cùm ex errore procedat, quia tamen hic error non est circa rei substantiam, sed circa conditionem quandam extrinsecam, non est ipso iure contractus irritus, potest tamen emptor illum rescindere, vbi sciuerit, & pretium repetere, vt alibi dictum est. Ad confirmationē Resp. Emptorem non intendere transferre pretium sub illa conditione, sed transferre illud absolutè cum onere, vt venditor rem quoque transferat in ipsum. Vnde venditor statim fit Dominus pretij traditi, sed manet obligatus, vt rem faciat emptoris, teneturque de euictione.

QVÆSTIO IX.

Quænam possimus ab vsurarijs titulo oneroso vel gratuito accipere.

1. PRima Conclusio. Non potes à fure vel vsurario accipere res alienas, quæ in specie extant, vt testes, catenas, lectos etiamsi ipsi eas alienando non fierent impotentiores ad soluendum. Ratio est, quia cum ipsi talium rerum non habeant dominium, non possunt illud in alium transferre. Hinc sequitur eas non posse emi, & si aliquis eas, sciens esse alienas emerit, teneri ad restitutionem. Hoc tamen intelligendum est, quando inuito domino emerentur: secus verò, si ex consensu eius saltem tacito & præsumpto. Vnde excusandi videntur qui emunt pignora, & alia, quæ passim in oppidis vsurarij publicè vendunt. Primo, quia non constat, an hæc sint aliena: talia enim solent sponte à mutuatarijs relinqui per modum venditionis pro sorte & vsuris, & ita dominium eorum transit in vsurarium, quamuis teneatur pretium supplere. Secundò, quia mutuatarij postquam ea reliquerunt pro vsuris, non solent curare ad quos perueniāt, & si rogarentur, libenter facerent potestatem emendi.

2. Secunda Conclusio. Potes ab vsurario vel fure accipere res eas, quarum ipse potestatem & dominium habet, tam gratuito, quam oneroso titulo. Ratio est, quia hæ res non sunt alienæ, sed ipsius vsurarij, neque alijs sunt vlla reali obligatione obnoxiæ: Non enim res vsurarij sunt tacitè hypothecatæ pro vsuris, vt quidam olim putarunt, nusquam enim in iure positiuo talis hypotheca constituta inuenitur: iure autem naturali nulla est tacita hypotheca: ergo potest earum dominium in alios transferre. Sequela patet, quia Dominus rei alteri non obligatæ, habens liberam administrationem, potest eius dominium in alium transferre.

3. Quæres. Quid si per eam donationem vel alienationem fiat impotens ad soluendum. Resp. primo, si non inducis illum ad donandum vel alienandum, sed ipse sponte tibi donat vel vēdit, non teneris ad restitutionem in foro conscientiæ, etiamsi scias ipsum per hoc fieri impotentem ad soluendum. Ita Petr. Nau. l. 3. c. 4. n. 218. Molina disp. 327. & colligitur apertè ex L. vlt. ff. quæ in fraudem creditorum Ratio patet ex dictis, quia illæ res nemini sunt obstrictæ, & ipse est earum Dominus, & nulla lege

est inhabilis ad transferendum illarum dominium: ergo reipsa transfert. Nec obstat quod ille peccet donando, quatenus se per se hoc reddit impotentem ad soluendum creditoribus, quia tu non es causa, cur velit dare, sed supposito, quod ipse sponte velit, tu acceptas vtens tuo iure. Nota tamen si titulo gratuito accepisti, iure ciuili concedi creditoribus actionem, qua possint illud à te repetere. Et quidem si sciuisti illum ea donatione fieri impotentem, cogeris restituere, etiamsi nequeq; res extet, neque ex ea factus sis locupletior. Si vero nesciuisti, solum teneberis quatenus extat, vel ex ea factus es locupletior, vt patet L. Quod autem, ff. quæ in fraudem credit. Quod si titulo oneroso accepisti, si quidem sciuisti illum sic reddi impotentem, cogeris reddere, non restituto pretio, nisi quatenus inde aliquid extat in bonis debitoris, vt patet L. 7. 8. vltima ff. eod. tit. si verò nesciuisti, non datur actio creditoribus ad rescindendum, vt habetur L. quod autem supra. Resp. secundo, si verò illum induxisti ad donandum vel alienandũ, putans eum per hoc fore impotentem, teneris ad restitutionem, si hæc impotentia sit causa non soluendi. Ratio est, quia qui dat causam damni, damnum dedisse videtur.

4. Tertia Conclusio. Si vsurarius vel alius debitor non est soluendo nihil potest ab eo accipi per vltimam voluntatem, vt per testamentum, codicillum, fideicommissum, vel donationem causa mortis, sed totum in foro conscientiæ restituendum creditoribus. Colligitur ex L. quod autem supra, & L. vlt. C. de iure deliberandi. Ratio est, quia nemo post mortem suam habet potestatem lucrandi & compensandi creditoribus, si quid ex bonis ipsius, quod creditoribus dandum erat, in alios collatum fuerit: ergo æquum non est vt de rebus suis possit pro eo tempore cum damno creditorum disponere. Confirmatur, quia ideò potest res suas alienare, dum viuit, quia quamdiu viuit, manet ipsius persona obligata, quæ adhuc lucrari potest, ergo cum post mortem non possit ipsius persona manere obligata, aut aliquid lucrari, vt soluatur creditoribus, non potest etiam in illud tempus in fraudem creditorum aliquid alienare.

QVÆSTIO X.

Vtrum hæredes vsurarij teneantur in solidum?

AFfirmant Nauarrus c. 17. num. 278.

1. Prima Conclusio. Si aliqua res in specie caret apud vsurariũ, quam nomine vsurarum acceptam esse constat, ea ad quemcumque hæredem deuenerit, est restituenda. Patet ex dictis, quia est aliena.

2. Secunda Conclusio. Hæredes non tenentur in solidum, nec alter pro altero, sed singuli tantummodo pro sua parte iuxta vires hæreditatis. Ita Caiet. tom. 2. Opusc. 8. Sylu. v. Vsura 6. qu. 10. Couar l. 3. variar. resol. c. 3. Sotus l. 6. q. 1. art. 4. de vsura. Ratio est, quia in successione hæreditatis, sicut bona defuncti diuiduntur in hæredes, ita etiam eius obligationes personales & debita. Quod si aliquid obligatione reali sit obstrictum, illud in totum conueniri potest.

3. Tertia Conclusio. Etiamsi omnes hæredes deficiant, tamen legatarij & donatarij non tenentur ad restitutionem, si illa quæ hæredibus relicta sunt, sufficiunt ad soluenda debita, & ad partem hæredibus iure debitam. Ita Medina loc. cit. Probatur, quia onera debitorum testatoris non

transſeunt ad legatarios, ſed ad hæredes. Hoc enim ratio hæreditatis includit.

Hæres enim dicitur, qui ſuccedit in vniuerſum ius defuncti.l.Hæreditas,ff. de regulis iuris, ac proinde etiam in onere eiuſdem : ſubſtituitur enim in locum defuncti. Nota tamen,ſi bona hæredibus titulo hæreditatis cum oneribus defuncti relicta non ſufficiunt,vt ipſi ſolutis debitis habeant ſuam legitimam,vel quartam iure debitam ; tunc legatarios & donatarios teneri contribuere ſeruata proportione, vt ſolutis debitis legitimam vel quartam quæ falcidia dicitur, obtineant.

QVÆSTIO XI.

Quinam ex cooperantibus ad vſuras teneantur ad reſtitutionem?

1. PRima Concluſio. Omnes ij tenentur qui agunt partes vſurarij, & ſunt cauſa efficax,cur vſuræ ſoluantur, vel ſolutæ non repetantur. Tales ſunt primo, qui perſuadent alicui vt vſurarius fiat, & vſuras exigat. Secundo, omnes Iudices qui ſtatuto vel ſententia compellunt ſoluere vſuras,vel decernunt vt ſolutæ non repetantur.Tertio. Factores vſurariorum, qui faciunt ipſos contractus iniquos. Quartò,famuli qui cogunt ad ſolutionem vſurarum.

2. Secunda Concluſio. Qui verò agunt partes mutuatarij, vel certè non efficaciter concurrunt, non tenentur ad reſtitutionem, etiamſi videantur cooperari. Tales ſunt.Primò famuli, qui recipiunt pignora eaque aſſeruant.Secundo qui numerant pecuniam. Tertio qui referunt omnia in libro rationum.Quarto Proxenetæ,qui quærunt eos qui pecunia egent & adducunt ad vſurarium.

QVÆSTIO XII.

Quænam ſint pœnæ vſurariorum?

COncluſio.Multę pœnæ tum Iure ciuili,tum Canonico in manifeſtos vſurarios conſtitutæ ſunt.Prima eſt infamia,L.improbum C.ex quibus cauſis infamia irrogatur. Vnde ſi frater meus illum hæredem inſtituat,poſſum agere contra illum actione inofficioſi teſtamenti,vt patet ex L. Fratres,C.de inofficioſo teſtamento. Secunda eſt quod non ſint admittendi ad communionem altaris c.in omnibus,de vſuris.Tertia eſt,nec ad oblationes offerendas ibidem, & qui oblationes eorum acceperit, ipſo facto eſt ſuſpenſus ab officio,donec ad arbitrium ſui Epiſcopi ſatisfecerit & compellitur reddere,vt ibidem habetur. Quarta, nec ad confeſſionem peccatorum, donec ſatisfecerint reipsâ pro ſua facultate, vel idoneã cautionem dederint,idque vel creditoribus ipſis, ſi ſint præſentes vel Ordinario loci, aut eius Vicario, vel Parocho coram teſtibus fide dignis, vel Notario publico habente mandatum ab Ordinario,vt patet ex cap.Quanquam,de vſuris in 6. Quinta,Nec ad ſepulturam Eccleſiaſticam c.In omnibus ſupra: imò qui eos ſcienter ſepelire præſumpſerit,ipſo facto eſt excommunicatus, nec eſt abſoluendus donec arbitrio Epiſcopi ſatisfecerit

Clement.1. de sepultura. Sexta testamẽta eorum sunt irrita nisi ante mortem soluerint, vel cautionem legitimam dederint cap. Quanquam supra. Septima, Ecclesiastici non possunt vsurarijs exteris elocare domos, aut permittere in eis habitare. Imò tenentur eos expellere ex suis terris intra tres menses, alioquin ipso facto incurrunt pœnam suspensionis, si sint Episcopi. Excommunicationis, si sint minores Episcopis, interdicti si sit collegium, vel vniuersitas Ecclesiasticorum, vt patet c. 1. de vsuris in 6.

QVÆSTIO XIII.

An montes pietatis excusentur ab vsura?

1. NOta. In multis Christiani orbis partibus iam ab annis 160, fuisse à pijs viris ingentes pecuniæ summas ad mutuandum pauperibus deputatas, quæ summæ solent vocari montes pietatis. Constituti autem sunt hi montes cum his conditionibus. Prima vt ex illis detur mutuum ad certam summam pauperibus eius loci, non diuitibus, aut exteris. Secunda, vt ad certum tempus v. g. ad annum, vel paulò amplius id eis permittatur. Tertia, vt mutuatarij dent pignus idoneum, quia alioqui talis mons facilè exhauriretur multis posteà non soluentibus. Quarta, vt singulis mẽsibus aliquid minutum soluant pro sumptibus necessarijs ad montis conseruationem, vt pro stipendio ministrorum, qui montem custodiunt semperque parati esse debent ad mutuandũ, & ad pignora recipienda, custodienda, & reddenda. Item pro conductione domus, pro libris rationum, cæterisque necessarijs instrumentis. Quinta, vt si tempore præscripto non soluerint, vendatur pignus, & quod ex pretio, detractâ sorte, & menstruis detrimentis superfuerit, illis restituatur. Hæc omnia patent ex Medina q. 10. de vsuris, & ex Nauarr. tract. de vsur. num. 59. His positis Caiet. tom. 2. opusc. 6. putat hanc mutuandi rationem illicitam esse. Idem tenet Sotus l. 6. q. 1. a. 6. Et inclinat Syl. v. vsura 5. q. 4.

2. Conclusio. Certum est hanc rationem mutuandi, & hosce montes licitos esse & pios. Ita Nau. & Medina l. cit. Probatur primo, quia Leo X. in Conc. Later. sess. 10. vnà cum ipso Concilio approbat hosce mõtes, tanquam pios, & cupit eos erigi cũ conditionibus expositis; concedẽs indulgentias ijs, qui manus adiutrices ad huiusmodi erigendos porrexerint. Denique excommunicationis sententiam profert in omnes; qui contrarium docere vel concionari præsumpserint, vt patet ex Bulla eiusdem, quæ tota extat apud Medinam, & tom. 4. Conc. Resp. Sotus Caietanum qui Concilio interfuit non obstante hac determinatione integro opusculo contrarium docuisse, idq; esse signum, eam non esse validam. Resp. Caiet. scripsisse illud opusculum ante concilium, nempe Anno 1498. vt patet ex fine opusculi. Concilium autem hoc definiuit Anno 1515. vt patet ex fine Bullæ. Secundò. Probatur ex Conc. Trid. sess. 22. c. 8. 9. 11. vbi enumerans loca pia, quæ ab Episcopo visitari debent, ponit etiam hosce montes. Tertiò. Probatur ratione; primò, quia nihil exigitur à mutuatarijs ratione mutuationis sed solũ ratione expensarum, quæ necessariæ sunt ad montis conseruationem & administrationem vt patet ex Bulla Leonis. Atqui licitum est pro his expensis aliquid exigere: ergo quod in montibus istis datur, iustè exigitur. Minor patet, quia expensæ illæ fiunt in gra-

tiam & commodum illorum qui mutuum petituri sunt, nempe, vt maius damnum euitent, ne cogantur vsurarios accedere: si ergo quis cupiat frui commodis montis, potest cum eo iniri pactum, vt pro sua parte ad illas expensas contribuat. Secundò, nulla æquitas postulat, vt quis cum damno suo mutuet: ergo tantum exigere potest, quantum est necessarium ad damnum euitandum, & consequenter quantum opus est pro domo conducẽda, pro stipendijs ministrorum, & pro reliquis instrumentis; nullo tamen modo potest aliquid exigi, vt mons augeatur, vel vt dominus illis fiat ditior. Ex dictis patet valde optandum esse vt passim per oppida huiusmodi montes sublatis vsurarijs, qui vbique dominantur & plebem exhauriunt, excitentur, inde enim multiplex vtilitas in Remp. proueniret. Primò, impediretur peccatum vsuræ, Secundò, pecunia remaneret in patria, cum iam alio exportetur, quia vsurarij sunt ferè exteri, qui sedem sæpè mutant, & cum euaserint opulenti in suas regiones redeunt. Tertiò, incolę pecunia affluẽtes haberent locum vbi securè & fructuosè eam possent collocare, emendo census super monte fundatos: tales enim census essent optimi & securissimi. Quartò, homines tenuiores in omni euentu ad sua negotia possent statim habere pecuniam numeratam, idque mediocri detrimẽto. Quintò, venditis pignoribus restitueretur quod sortem & detrimenta excedit, cum vsurarij totum pretium pignoris sibi reseruent.

DE CENSIBVS SEV REDITIBVS ANNVIS.

QVÆSTIO I.

Quid & quotuplex sit census?

1. PRima Conclusio. Nomen Census multa significat: hîc sumitur duobus modis. Primo, pro pensione annua. Secundo pro iure percipiendi annuam pensionem, & potest sic describi. Census est ius percipiendi annuam pensionem ex re vel persona alterius. De hoc iure hic potissimum agimus.

2. Secunda Conclusio. Census diuiditur primo, in Reseruatiuum & consignatiuum. Reseruatiuus dicitur, quando quis transfert rem suam in alterum quoad dominium directum & vtile, donando, legando, vendendo, aut permutando, seruatâ sibi annuâ pensione super eâdem re. Talem censum constituit Ioseph in omnibus terris Aegyptiorum præter quam Sacerdotum, cùm eas emptas & subditas dominio Pharaonis Aegyptijs restituit, vt patet Genes. 47. v. 24. Consignatiuus dicitur quando quis super bonis suis, quorum dominium directum & vtile retinet, vel etiam super persona sua alteri ius pensionis annuæ consignat. De hoc est tota disputatio apud DD.

3. Tertia Conclusio. Census consignatiuus 4. modis diuiditur. Primo, ratione materiæ in realem, personalem, & mixtum. Realis est, qui super re aliqua fundatur, ita vt ex ea re pensio solui debeat. Huic respondet primo, in reipsa obligatio realis, quæ rem perpetuo comitatur, etiamsi vendatur alteri, tanquam onus quoddam seu grauamen illi annexum, donec legitimè redimatur. Secundo, obligatio personalis in eo, cuius illa res est. Nam onus rei redundat in dominum. Tertio. Relatio debiti in pen-

sione. Personalis est, qui immediatè super personam, quæ seipsam obligat ad pensionis solutionem, constituitur. Huic respondet tantum obligatio in persona, & debitum in pensione. Nec obstat quod hic interdum interueniat hypotheca, quia hæc non interuenit ex vi contractus censualis, sed superuenit per alium contractum. Nam hypotheca solum exigitur ad securitatem contractus alterius. Vnde ex ea non est soluenda pensio, nisi eo casu, quo aliter solutio à persona debitore non posset obtineri. Mixtus est, qui constituitur super re & super persona immediatè, ita vt etiamsi res pereat, persona tamen maneat obligata, quod non fit in censu merè reali: ibi enim re, vel ex parte, vel in totum pereunte, perit similiter census. Secundo diuiditur ratione pensionis in fructuarium & pecuniarium. Fructuarius dicitur ex quo debetur fructus, vt frumentum & vinum: pecuniarius ex quo debetur pecunia. Tertio diuiditur in certum & incertū. Certus est, cùm determinata pecuniæ summa, vel fructuum mensura in pensionem constituta est. Incertus cùm indeterminata v.g. 3. vel. 5. pars fructuum constituitur soluenda, sicut fecit Ioseph in Aegypto: hic enim modus habet tantum locum in censu reseruatiuo. Quarto diuiditur ratione temporis futuri in perpetuum & temporale. Perpetuus diuiditur in redimibilem & irredimibilem. Temporalis verò in eum qui extenditur in certum tempus v.g. 10. vel 20. annorum, & in eum qui in incertum, vt ad vitam vnius, duorum vel trium hominum, qui dicitur vitalitius.

QVÆSTIO II.

An liceat emere nouos census?

1. HEnricus quodl. 8. qu. 23. putat emptionem nouorum censuum illicitam esse, etiamsi in re aliqua fructifera constituantur, si pensiones recipiendæ putentur tandem superaturę pretium: secus tamen esse de antiquis, hos enim licitè emi posse pretio communiter taxato. Ratio eius est, quia emptio noui reditus non est emptio, sed mutuum. At in mutuo non licet plus pecunię accipere, quam datum sit: ergo. Maior probatur, quia extrema huius contractus sunt pecunia simul data, & pecunia per quotas recipienda. Pecunia autem vendi non potest, sed mutuo dari. Nec refert quod in re fructifera videatur constitui, quia hæc se habet per modum hypothecæ. Idem videtur sentire Innoc. & Ioan. And. in c. In ciu. de vsuris.

2. Conclusio. Certum est ex communi sententia non minus licitè emi nouos reditus, quam antiquos. Ita Conrard. qu. 79. vbi 12. rationibus Henrici sententiam refutat. Sotus l. 6. qu. 5. art. 1. Medina qu. 12. de vsura, Couar. l. 3. var. resol. c. 7. num. 2. Nauar. de vsuris nu. 69. & alij. Probatur primo quia Mart. V. & Calixtus III. in suis extrau. tit. de emptione & venditione, authoritate Apostolica declararunt, Census eos, qui habēt conditiones ibi positas, esse iustos & licitos, & debitores ad solutionem obligari. Nec distinguunt hi Pontifices inter antiquos & nouos, sed in genere de omnibus loquuntur. Secundo quisque potest de nouo constituere ius percipiendæ pensionis in suis bonis titulo donationis, vt ipsi fatentur: ergo etiam titulo emptionis: non enim minoris valet quod emitur, quàm quod donatur. Tertio, quia antiqui aliquando fuerunt noui, & lapsus temporis non fecit eos esse iustos: ergo sicut antiqui vendi pos-

ſunt, ita & noui. Quarto poteſt aliquis alteri vendere ius ſeruitutis in ſuo agro de nouo conſtituendum: ergo etiam ius percipiendæ penſionis annuæ. Sequela patet, quia ſicut ius ſeruitutis eſt particula quædam decerpta ex iure integro, quod Dominus habet in re ſua, ita ius penſionis annuæ: ergo ſi illud vendi poteſt, etiam hoc poterit. Ad argumentum Henrici Reſp. Id quod propriè & immediatè venditur & emitur in hoc contractu non eſſe pecuniam aut penſionem annuam, ſed ius ad penſionem annuã exigendam, quod multum diſtinguitur à reipſa, vt oſtendit Conradus.

3. Dices. Illud ius non extat; ergo non poteſt vendi. Reſp. primò. Etſi nunc non extet, tamen paulo poſt extabit, vnde poteſt vendi ſicut hæreditas futura, vel ſicut iactus retis futurus. Reſp. ſecundò. Falſum eſt hoc ius non extare antequam vendatur: extat enim in ipſo vendente. Nam hic habet ius percipiendi penſionem ex re ſua (quanquam tunc non vocetur adhuc cenſus) quod ius ſicut alteri donare poteſt, ita etiam vendere.

QVÆSTIO III.

An liceat emere ſenſum perſonalem?

1. NEgat Innocentius Hoſtienſis Ioan. Andr. Anton. de Buttio, Panorm. & Zabarella in c. In ciuitate, de vſur. D. Ant. 2. p. tit. 1. ca. 8. Angelus v. vſura, §. 78. Nauar. de vſura n. 81. & quidam recentiores. Probatur primò, quia cenſus perſonalis eſt inuentio noua, & nunquam in Repub. Romana poſt religionem Chriſtianam ſuſceptam vſurpata. Secũdo. Penſio non poteſt in libera perſona conſtitui, eo modo, quo in prædio conſtituitur. Tertio, liber homo non poteſt pignori dari c. 2. de pigno. Atqui ius cenſus maius eſt iure pignoris: ergo. Quartò. liber homo non poteſt in ſeruitutem rapi ob debita. Verum ex his rationibus ſatis conſtat hos auctores non loqui de cenſu perſonali, qui paſſim eſt in vſu: ſed de eo qui ita conſtituitur in perſona, ſicut conſtitui ſolet in prædio, adeò, vt ſi non ſit ſoluendo, creditor poſſit vendere debitorem, aut trahere in ſeruitutem ſicut prædium vendi, aut vindicari in dominium poteſt. Nos autem non loquimur de tali cenſu perſonali, ſed de eo, qui in creditore ſolùm ponit ius penſionis annuæ: In debitore verò tantum obligationem perſonalem illius ſoluendæ, quæ tranſeat ad hæredes, ita tamen, vt non obliget illos niſi ſecundum vires hæreditatis.

2. Prima Concluſio. Emptio cenſus perſonalis licita eſt. Ita Conrad. q. 74. Maior in 4. d. 15. q. 34. Gabriel. ibid. q. 12. a. 1. Sotus l. 6. q. 5. a. 1. Medina q. 11. de vſura Couarr. l. 3. var. reſol. c. 7. num. 5. Probatur primò, quia olim Eccleſiæ debebantur etiam perſonales decimæ, nempe ex labore manuum, & negotiatione, vt patet c. Decimæ, 16. q. 1. & c. Apoſtolicæ & c. paſtoralis, de decimis quæ etiam nunc in quibuſdam locis ſoluuntur. Item l. 2. Eſdr. ca. 10. Fideles conſtituerunt annuum reditum tertiæ partis ſicli pro fabrica templi, panibus propoſitionis, & ſacrificijs, idque tantum ſupra perſonas ſuas. Atqui talis obligatio, vel ſponte ſuſcepta, vel à ſuperiore legitimè impoſita eſt certo pretio æſtimabilis: ergo vendibilis: ergo etiam cenſus perſonalis vendibilis erit, cum talis obligatio ſit verè cenſus perſonalis. Secundò probatur, ſi ad cenſum requireretur aliqua res diſtincta à perſona debitoris, ſuper qua cenſus dicatur conſtitui, id

esset, vel quia res illa, vel certè fructus eius deberet emptori vendi. Atqui neutrum fit: non enim res illi venditur, quia dominium rei directum & vtile manet apud venditorem census, qui liberè potest eam alienare in quem voluerit, vt patet ex bulla Pij V. neque etiam fructus illi propriè venduntur, quia sæpè fit, vt sit census pecuniarius, qui super agro constituitur. Deinde etiamsi concederemus fructus rei vendi, simili modo possunt vendi fructus & lucra personæ.

3. Secunda Conclusio. Hæc emptio est licita etiamsi sperentur pensiones excessuræ pretium. Colligitur ex auctoribus cit. qui enim admittunt hunc censum admittunt eo modo, quo passim est in vsu. Atqui nemo huiusmodi censum emit, nisi verisimile ei sit pensiones cum tempore excessuras pretium. Est enim census perpetuus, etsi redimibilis ex parte vẽditoris. Vnde semper sperat emptor se plus accepturum quàm dedit. Nam sperat emptor se plus accepturum pensiones aliquot, & postea, si venditor voluerit post aliquot annos se liberare, totam sortem. Probatur primò, quia per hanc emptionem non emuntur pensiones propriè futuræ, sed ius quoddam illas exigendi, quod in omni Repub. longè minoris valet, quàm pensiones speratæ si essent præsentes, valerent. Secundò, census realis perpetuus licitè emi potest minoris quam sint pensiones speratæ: ergo etiam personales. Est.n. par ratio: sicut. n. ibi non violatur æqualitas, eo quod nõ emantur propriè fructus qui longè superant pretium, sed ius ad illos quod censetur æquale pretio, ita etiam hic fit.

4. Tertia Conclusio. Persona in qua census statuitur debet esse vel fructifera (id est, talis, vt aliquem fructum suâ operâ vel industriâ pariat, vnde soluat) vel vt aliqua bona in re, vel in spe habeat. Ita Medina q. 11. Ratio est, quia alioqui ius illud nullius esset momenti, ac proinde non esset pretio æstimabile: ergo nec vendibile.

5. Quarta Conclusio. Licitum etiam est in emptione census personalis exigere hypothecam generalem, vel specialem, securitatis causa. Colligitur ex ijsdem authoribus. Ratio est, quia in reliquis contractibus licet exigere hypothecam, vt in mutuo, & in venditione ad terminum, & similibus: ergo etiam in emptione census. Confirmatur, quia si contractus est validus, merito potest is, cuius interest, exigere securitatem, vt firmus maneat, & non violetur. Ad hoc autem pertinet & valet hypotheca.

6. Obiicies primò. Martinus & Calixtus Pontifices in suis extrauag. declarant solum census reales esse licitos; ergo personales illiciti sunt. Respond. Nego sequi, quia Pontifices de illis solis fecerunt declarationem, de quibus erant consulti.

7. Obiicies secundò. Si tibi darem 1000. aureos eâ lege, vt quotannis pro vsu mihi solueres 50, vsuram committerem, eò quòd vsum pecuniæ seorsim venderem, sed ita fit in emptione census personalis: ergo vsura committitur. Hoc argumentum ait Lopez, Sotum nunquam potuisse soluere. Resp. in censu personali non emitur vsus pecuniæ, sed ius super alterum, qui sibi obligationem personalem potest imponere.

8. Dices. Qui emit ius exigendi pecuniam, emit ipsam pecuniam. At pecunia non est vendibilis: ergo non est vera emptio, sed mutuum. Maior probatur, quia emit ius alicuius possessionis principaliter censetur emere possessionem: ergo. Resp. primo, falsum est eum qui emit ad pecuniam, emere propriè ipsam pecuniam. Nam hæc multùm diffe-

runt, vt patet ex communi vsu hominum, qui quotidie iura sua & actiones pecuniarias vendunt. Secundo, falsum est eum qui emit solum ius ad possessionem, emere propriè ipsam possessionem, vt patet, dum ius legitimorum emitur: tunc enim non dicitur emi ipsa possessio, sed ius & actio alterius partis. Deinde etiamsi ius sit liquidum; tamen qui habet ius ad possessionem; non ideò habet ipsam possessionem, sicut qui transfert in alterum ius, quod habet in beneficium per præsentationem, non transfert in illum ipsum beneficium.

QVÆSTIO IV.

An liceat emere censum perpetuum irredimibilem minori pretio quam sint pensiones speratæ?

1. DIcam primo de reali. Secundo de personali.

2. Prima Conclusio. Emptio census perpetui & irredimibilis realis licita est minori pretio, quam sunt pensiones speratæ. Ita Medina qu. 12. & 15. de vsura. Sotus, Couar. & alij passim. Ratio est, quia res ipsa seu dominium rei, in qua census iste fundatur est minoris pretij, quam fructus ex ea sperati. Nam fructus qui temporis successu percipiuntur decuplo plus valent, quam res communiter æstimetur. Atqui census realis nihil aliud est, quam pars illius iuris, quod in dominio continetur: ergo multo magis emi potest minori pretio quam fructus: minus enim est habere censum super re, quam eius dominium.

3. Nota primo. Si res illa casu pereat, censum quoque concidere: id enim commune est omni censui mere reali. Nam sicut pereunte re perit eius dominium, ita etiam ius percipiendi fructus ex illa: errant ergò quidam recentiores qui putant re peremptâ non perire censum realem, sed venditorem manere obligatum. Ratio illorum est, quia putant rem censui subiectam, à qua dicitur sensus realis esse veram hypothecam pro censu. Atqui pereunte hypothecâ, vel in alium translatâ, adhuc manet obligatio personalis in priori debitore: ergo.

Sed hoc fundamentum falsum est. Nam census realis nihil aliud est, quam ius percipiendi fructum, vel pensionem, ex re fructifera alterius. Vnde se habet sicut ius seruituris, quod quis habet in re alterius, vt v.g. ius eundi per prædium alterius, venandi, piscandi, colligendi glandes; ratione cuius iuris res non dicitur hypothecata pro illo iure: si enim res pereat, perit ius, si in alium transferatur, prior dominus omni obligatione soluitur: quando autem res aliqua est hypotheca, tunc etiamsi pereat, vel in alium transferatur, manet tamen obligatio personalis, quia hypotheca datur in securitatem alterius debiti, maximè personalis. Itaque dicere rem subiectam censui esse hypothecatam pro censu, est omnes census facere personales.

4. Nota secundo. In emptione census realis irredimibilis posse hypothecam exigi, hæc tamen hypotheca nullum habebit vsum, si res censui subiecta pereat; solum ad hoc seruit, vt, si fortè debitor census nolit soluere pensiones (re censui subiectâ permanente saluâ) possit vendi hypotheca, vt ex ea solutio petatur.

5. Secunda Conclusio. Etiam emptio census personalis irredimibilis est licita, etiamsi pretium sit minus, quam pensiones speratæ. Colligi-

tur ex Medina & Soto supra. Probatur primo, quia minor est species vsuræ in hac emptione, quam in emptione census personalis redimiblis, cum nulla sit spes recuperandæ sortis: ergo si redimibilis emi potest pretio minori, quam sint omnes pensiones speratæ, poterit etiam emi irredimibilis. Secundo, quia certum est hominem posse sibi talem obligationem imponere, quæ transeat ad hæredes secundum hæreditatis facultates. Atqui hæc obligatio communi hominum iudicio est certo pretio æstimabilis v. g. 30. aureis in singulos annos, cum tamen plures sperentur recipiendi intra annos 40. Tertio, census realis irredimibilis pretium minus est quam sint pensiones speratæ. Atqui sæpe fit vt census reales sint multò meliores & securiores quam personalis: ergo etiam pretium iustũ personalis census irredimibilis minus est quam omnes pensiones speratæ.

6. Dices. Nullum potest dari pretium æquale censui irredimibili: ergo emptio eius est iniqua. Antecedens patet, quia si des 24. vel 25. vel etiam 30. in singulos intra totidem annos habebis sortem, & reliqua supra sortem accipies. Imo quantumuis sors magna sit, tamen decursu annorum superabitur pensionibus. Resp. Non emuntur ipsæ pensiones, sed ius ad pensiones, quod communi hominum æstimatione æquiualet certæ summæ pecuniæ præsenti. Vnde non refert quod pensiones superent, quia hæ sunt instar fructuum illius iuris quod primo & principaliter emitur, & cuius pretium vel lege publicâ, vel communi hominum æstimatione statuitur. Confirmatur, quia alioqui non liceret emere agrum certo pretio; quia fructus agri intra aliquot annos pretium superabunt: id autem est contra praxim orbis & contra communem sententiam Doctorum.

QVÆSTIO V.

An liceat emere censum temporalem minori pretio, quàm sint omnes pensiones simul sumptæ?

1. Census temporalis dicitur, qui ad certum vel incertum tempus constitutus est, in cuius termino spontè extinguitur sorte non refusa.

2. Prima Conclusio. Qui ad incertum tempus constitutus est (vt est omnis vitalitius) emi potest pretio minori quàm sint pensiones speratæ. Est communis sententia. Probatur primo, quia quod pensiones simul sumptæ superent sortem, id est, planè fortuitum: sicut enim possunt superare, ita etiam superari, cum valdè incertum sit, an tot annos victurus sit is, super quem constitutus est. Nec obstat, quod interdum multo probabilius sit esse diutius victurum, ac proinde plures pensiones persoluturum, quia non emuntur pensiones, sed ius ad illas exigendas, quod ius minoris longè valet, quàm pensiones præsentes, tum ob commoditatem pecuniæ præsentis tum quia multis modis tanto tempore fieri potest, vt nihil ex eo percipiatur. Secundo, quia census vitalitius est res quædam æstimabilis certo pretio, quod ferè semper minus est quam pensiones speratæ: ergo certo pretio vendi potest.

3. Secunda Conclusio. Probabile etiam est eum censum, qui ad certum tempus constitutus est v. g. ad 10. vel 20. annos posse minoris emi v. g. si quis vellet vendere pensionem 10. aureorum in decennium, pro-

babile est licere emere 90. aureis. Ita Couarr. l. 3. var. resol. c. 7. n. 4. Caiet. v. vsura & Nauar. c. 17. n. 230. Et quidem si sit census realis non videtur dubium. Nam sicut emi potest ius percipiendi fructus ex re fructifera alterius in perpetuum, ita etiam ad certum tempus, quod ius semper æstimatur minoris, quàm emolumentum speratum, si præsens esset. Confirmatur, quia alioqui pluris valeret census temporalis, quam perpetuus. Nam census perpetuus redimibilis emi potest 16. aureis in singulos: hoc autem pretio non posset emi census temporalis ad 20. annos. Item census irredimibilis emi potest triginta in singulos. Atqui hoc pretio non posset emi census temporalis ad annos 33. Si autem loquamur de censu personali ad certum tempus maius est dubium. Probabile tamen est licite emi minoris vt docent authores citati. Probatur primò, quia alioqui pluris valeret census personalis ad annos 17. vel 20. quam personalis vel realis perpetuus redimibilis, aut etiam irredimibilis, vt ostensum est. Secundo, quia non potest dari sufficiens ratio, cur communi hominum æstimatione, vel principum lege non possit iuribus personalibus aliquod certum pretium imponi, quod minus sit, quam res quæ in futurum expectatur.

QVÆSTIO VI.

An liceat emere censum vtrimque redimibilem?

1. CErtum est licitam esse emptionem census redimibilis ex parte venditoris, id est, cum pacto, vt venditor possit redimere quando libuerit; talis enim approbatus est à Pontificibus; sed dubium est, an emptioni talis census possit adiici pactum in fauorem emptoris nempe vt emptor possit illum reuendere, quando voluerit, vel resoluere contractum pretio quod dedit. Sotus l. 6. q. 5. a. 3. putat tale pactum esse vsurarium. Ratio est, quia vbicumque datur pecunia cum pacto eandem rursum recipiendi, & aliquid vltra sortem, illic vsura vel patet, vel latet. Atqui hoc fit, quando das mille, vt annuè recipias 50. donec alter refundat sortem, & vt reddat illam quando potest.

2. Conclusio. Contraria sententia est probabilis quam tenent Gabriel in 4. d. 15. q. 12. ar. 2. Conrad. q. 84. Medina q. 15. de vsur. Petr. Arrag. q. 78. a. 4. Greg. de Val. q. 22. p. 6. & q. 25. p. 2. vbi etiam refert eandem sententiam à multis doctissimis Theologis Romæ in quadam consultatione, cui ipse interfuerit, Anno 1585. probabilem esse iudicatam, etsi ob periculum vsurarum minimè suadendam. Probatur primo, quia venditor potest vendere censum cum pacto, vt possit redimere quando voluerit, & vt emptor teneatur tunc censum vel literas census reddere, vt omnes fatentur: ergo similiter emptor potest emere censum cum pacto, vt possit illum reuendere, & reddere venditori, & vt tunc venditor teneatur illum redimere. Est enim par ratio. Nam si venditor potest sibi tale ius reseruare, & talem obligationem imponere emptori ad rem venditam recuperandam, cur emptor non possit simile ius reseruare, & similem obligationem imponere venditori ad recuperandam pecuniam expositam.

3. Dices. Est dispar ratio, quia dare pecuniam cum obligatione ad eam reddendam est mutuare, non emere: dare autem rem aliam vendi-

bilem pro pretio cum obligatione ad eam restituendam,non est mutuare, sed vendere. Respon. Dupliciter potest dari pecunia cum obligatione ad eam reddendam. Primo. Si datur immediatè pro simili pecunia eiusdem valoris cum obligatione, vt illa post aliquod tempus reddatur; & tunc est mutuum. Secundò. Si detur immediatè pro re aliqua vendibili cum obligatione, vt venditor illam rem post aliquod tempus redimat, & pro ea pretium restituat, & tunc est vera emptio. Hoc modo fit in proposito. Nam emptor census non dat pecuniam immediatè pro pecunia refundenda, sed pro censu, neque obligat alterum vt reddat pecuniam pro pecunia accepta, sed vt recipiat ius quod vendit, & pro ea iustum pretium persoluat. Secundo Probatur: Ideo venditor iustè potest emptori imponere obligationem reuendendi, quia hoc onus potest compensari tanto minoris rem vendendo. Atqui obligatio, quam emptor imponit venditori ad rem redimendam potest similiter compensari tanto pluris emendo: ergo similiter potest imponi. Confirmatur, quia emptor census potest pacisci cum tertio, vt ille teneatur censum à se emere quando placuerit: ergo simile pactum potest inire cum venditore. Tertio. Si petas à me vt emam à te censum, possum vicissim à te petere vt emas post aliquod tempus à me domum, idque in pactum deducere (nam pro obligatione licita potest peti mutua obligatio) ergo similiter possum petere, vt post aliquod tempus eundem censum redimas: si enim possum te obligare vt emas à me rem aliam, cur non etiam vt eandem redimas, quam mihi vendidisti? Quarto. Hoc pactum potest addi emptioni aliarum rerum, vt agrorum, domorum, animalium: ergo etiam emptioni censuum. Antecedens est Couar. l. 3. var. resol. c. 9. nu. 3. & multorum aliorum. Quinto. Pacta quæ seorsim fieri possunt, ita vt neutrum destruat alterum, possunt etiam iunctim fieri (quæ enim seorsim iusta sunt, etiamsi simul iuncta sunt iusta.) Atqui hæc pacta seorsim fieri possunt: qui enim emit censum redimibilem ex parte solius venditoris 100. aureis, ei dabuntur quotannis 6. aurei; sed hic potest inire pactum cum venditore, vt quotannis non soluat nisi quinque aureos, & vt pro reliqua parte se obliget ad redimendum quando emptori placuerit: illa enim obligatio videtur satis compensari, si quotannis condonetur pro ea vnus aureus.

4. Hæ rationes satis probant probabile esse hoc pactum emptioni census realis apponi posse. Nam sicut totum dominium rei potest emi cum pacto redimendi in fauorem vtriusque, ita etiam ius fructuum, quod est veluti pars totius dominij. Si vero agatur de emptione census personalis, de qua citati authores loquuntur, etiam procedunt rationes. Hoc modo videntur posse excusari contractus quidam valde vsitati, quibus solet pecunia pupillorum tradi mercatori; vel alteri pro vsura quincunce, id est, quinque in centum: quamuis enim contrahentes non cogitant expresse de censu vtrimque redimibili, tamen videntur implicite in illum consentire, dum is, qui pecuniam tradit, intendit hoc lucrum percipere omni modo quo iustè id fieri potest, & alter intendit eo titulo dare quo ille accipit. Vide plura apud Greg. de Valent. l. c. Hic tamen modus contrahendi merito deberet in posterum vbique prohiberi propter periculum vsuræ.

QVÆSTIO VII.

Quæ conditiones iure positiuo requirantur in emptione censuum?

MArtinus. V. & Calixtus III. in suis extrauag. referunt varias conditiones obseruari solitas in Polonia & Germania, quas ad 8. reducit Nauarr. in comm. de vsuris n. 72. Hæ tamen conditiones non sunt necessariæ ad iustitiam census, vt fatentur Pontifices. Nam hoc solum volunt significare, licitos esse & iustos census, qui habent has conditiones. Pius V. Anno M. D. LXIX. requirit alias conditiones, sine quibus decernit contractum esse irritum & fœneratorium. Sed Bulla Pij V. non est vbique recepta, ac proinde non vbique obligat.

QVÆSTIO LXIX.

De partibus iustitiæ integrantibus.

PARTES iustititiæ aliæ sunt Subiectiuæ, vt Commutatiua & Distributiua, de quibus supra. Aliæ integrantes, vt declinare à malo, & facere bonum, de quibus hic agitur. Aliæ potentiales, de quibus in seq. quęstione.

QVÆSTIO LXXX.

De partibus iustitiæ potentialibus.

POTENTIALES Iustitiæ partes vocantur quæ magnam habent affinitatem cum Iustitia, licet eius perfectam rationem non attingant, cuiusmodi sunt Religio, Pietas, Obseruantia, Veritas, Gratia, Vindicatio, Liberalitas, Amicitia.

QVÆSTIO LXXXI.

De Religione.

DIVVS Thomas agit primò de virtute Religionis. Secundò, de actibus eius internis, qui sunt Deuotio & Oratio. Tertiò, de actibus externis qui sunt Adoratio, Sacrificium, Oblatio, Decimæ, Votum, Iuramentum Adiuratio, Laudatio Dei. Quartò. De vitijs oppositis, quæ sunt Superstitio, illegitimus Dei cultus, Idololatria, Diuinatio; Obseruatio superstitiosa, Tentatio Dei, Periurium, Sacrilegium, Simonia.

QVÆSTIO I.

Quid sit Religio?

1. PRima Conclusio. Religio, si nomen spectes, potest dupliciter deriuari. Primo, à relegendo, quod ea quæ ad Dei cultum pertinent, sæpe sint animo repetenda, & velut relegenda, vt vult Isidorus l. 10. Etymolog. c. 17. ex Cic. Secundò, à reeligendo, quod per eam reeligamus Deum, quem per peccatum reieceramus, vt August. l. 10. Ciuit. 4. Tertiò, à religando, quod nos Deo astringat & alliget, vt ait Lactantius 4. diu. instit. c. 28. Aug. 1. retract. 13. & D. Hieron. in c. 9. Amos.

3. Secunda Conclusio. Quod ad rem attinet, potest sic definiri. Religio est virtus quæ exhibet Deo cultum debitum tanquam primo rerum omnium principio. Primò dicitur virtus, quia omnis actus honestus pertinet ad aliquam virtutem, vt ait D. Th. ar. 2. sed reddere Deo debitum cultum est actus honestus: ergo pertinet ad aliquam virtutem: pertinet autem ad Religionem: ergo religio est virtus. Secundò, dicitur exhibens Deo cultum, id est, honorem cum quadam submissione nostri. Vbi

4. Nota. Honorem latius patere, quàm cultum. Nam omnis cultus est honor, non tamen contra. Honor enim generatim loquendo non includit submissionem, quam tamen includit cultus. Nam Deus honorat sanctos, non tamen colit. Porrò honor generatim nihil est aliud, quàm testimonium excellentiæ alterius: siue id fiat verbis, vt cum quis laudatur; siue gestu corporis, vt genuflexione, apertione capitis, submissione corporis, siue rebus externis, vt erectione statuæ, descriptione elogij, institutione festorum, ludorum, & similibus. Hæc enim omnia sunt signa quædam, quibus alterius excellentiam significamus, ac proinde illum honoramus. Tertiò, dicitur Cultus Deo debitus. Nam Deo debetur ille cultus à creatura rationali. Ratio additur, quia est primum rerum omnium principium, à quo omnia dependent; propter hanc igitur excellentiam debetur illi cultus.

5. Tertia Conclusio. In officio Religionis 4. actus spectari possunt. Primus est considerare Deum esse infinitæ excellentiæ, & omnia ab ipso pendere. Secundus est considerare nos ex nobis nihil esse, nihil habere, sed quidquid sumus & habemus, Dei esse, & ab eo assidue pendere. Tertius est profunda mentis submissio & inclinatio coram Deo, qua mens hæc ipsa interius testatur. Quartus eorundem professio exterior verbis, gestu corporis, vel alijs modis. Primus & secundus actus supponuntur religioni tanquam fundamentum. Tertius, nempe submissio illa est actus interior Religionis, qui etiam in Angelis reperitur, & continet duos actus, alterū voluntatis, qui est affectus reuerentiæ, quo interna illa honoraria inclinatio est volita: Alterum intellectus, quo eadem præstatur & executioni mandatur: cum enim Angeli non habeant corpora, non colunt Deum signis corporalibus, sed spiritualibus, quæ non videntur esse alia, quàm apprehensiones intellectus, aut locutiones spirituales. Nulla enim in rebus spiritualibus possunt esse signa his meliora aut significantiora: sicut ergo homo alterum honorat, submittendo se illi gestu corporis, ita illi Deum honorant, submittendo se illi signis spiritualibus; nempe profitendo spiri-

ſpirituali locutione ipſius excellentiam, & ſe totos ad ipſius obſequium offerendo. Idem facit homo interius, explicitè vel implicitè, cum Deum honorat: Quartus actus, ſcilicet exterior ſubmiſſio in hominibus immediatè eſt ſignum internæ ſubmiſſionis: mediatè verò diuinæ excellentiæ & dependentiæ rerum ab ipſa, ſicut voces immediatè ſunt ſigna conceptuum: mediatè verò ipſarum rerum.

5. Dices. Illa ſubmiſſio videtur pertinere ad virtutem humilitatis, non religionis. Reſp. pertinet ad vtramque diuerſa ratione. Eſt enim actus humilitatis ſi fiat, quia congruit noſtræ vilitati, vt intra limites noſtræ conditionis nos contineamus ne per ſuperbiam extra eos feramur. Eſt actus religionis ſi fiat animo declarandi eminentiam diuinam, ſeu vt ipſam ſubmiſſione noſtri honoremus.

QVÆSTIO II.

Quod ſit obiectum Religionis?

1. Conſtat materiale obiectum eſſe ipſum cultum Dei, id eſt, actus illos à voluntate imperatos, quibus Deo exhibemus honorem & reuerentiam ſignificando ipſius excellentiam, & noſtram ſubmiſſionem. Difficultas eſt de obiecto formali. Aliqui putant eſſe excellentiam diuinam, quæ Deo conuenit, quatenus eſt primum principium omnium creaturarum. Primo, quia D. Th. art. 3. docet, Religionem eſſe vnam virtutem ex vnitate obiecti formalis, quia adhibet Deo reuerentiam ſecundum vnam rationem, nempe quatenus eſt primum principium creationis & gubernationis. Secundo, quia ſicut Deus propter ſuam bonitatem diligitur charitate, ita propter excellentiam colitur religione: ergo ſicut bonitas Dei eſt obiectum formale charitatis: ita excellentia religionis. Tertio, quia virtus religionis ideò diſtinguitur à virtute obſeruantiæ, quia coluntur Sancti, quod per religionem colatur excellentia increata, per obſeruantiam verò creata. Diſtinctio autem virtutum ſumitur ab obiecto formali. Alij putant non eſſe ipſam Dei excellentiam, ſed exiſtimationem de diuina excellentia, quam oriri deſideramus ex cultu religioſo. Probatur, quia materiale obiectum religionis ſunt actus ij, quibus Deus colitur, & ipſius excellentia ſignificatur: ergo formale obiectum debet eſſe ratio illa boni, ob quam volumus illos actus, quibus Deus colitur, & ipſius excellentia ſignificatur: ergo formale obiectum debet eſſe ratio illa boni, ob quam volumus illos actus, quibus Deus colitur. At volumus hos propter exiſtimationem de diuina excellentia, quia cultus ſeu honor per ſe ordinatur ad excitandam huiuſmodi exiſtimationem de perſona quæ honoratur. Alij aliter ſentiunt.

2. Prima Concluſio. Formale obiectum religionis non eſt excellentia diuina. Probatur, quia alioqui Religio eſſet virtus Theologica, quod tamē omnes negāt. Sequela patet, quia ad rationē virtutis Theologicæ ſatis eſt, quod Deum reſpiciat vt obiectum formale. Patet primo, in fide, quia ſi quis credat aliquod obiectum creatum propter diuinam authoritatem, erit aſſenſus fidei Theologicæ. Secundo, in charitate, quia ſi quis optet, Deo conuerſionem infidelium propter diuinam bonitatem erit actus charitatis Theologicæ: ergo ſimiliter ſi quis vellet colere Deum, propter excellentiam diuinam, tanquam obiectum formale, eſſet actus virtutis

Theologicæ, quod tamen nemo concesserit.

3. Secunda Conclusio. Nec est bona existimatio de excellentia diuina. Ratio est, quia talis existimatio est duplex: altera in animo eius qui colit Deum: altera in animo aliorũ qui vident illum cultum. Neutra potest esse formale obiectum religionis. Non prior, quia actus Religionis illam supponit: prius enim est habere bonam existimationem de Deo, quam illum colere. Nemo enim vult Deo cultum exhibere, nisi iam ante habeat bonam existimationem de excellentia diuina. Nec posterior. Primo, quia illa est potius finis colentis Deum, quam formalis ratio colendi. Secundo, quia non habet locum in ijs, qui interno tantum actu colunt Deum. Tertio, nec habet locũ in beatis qui reuera colũt Deũ & tamen vnus non excitat in altero bonam existimationem de Deo. Nam illam existimationem omnes habent vi visionis beatificæ, & quidem tantam, vt in illo statu maiorem habere non possint secundum legem ordinariam.

4. Tertia Conclusio. Formale obiectum religionis est honestas seu bonitas illa, quæ est in cultu diuino, quem religio Deo exhibet. Ratio est, quia commune est omni actui voluntatis, vt feratur in obiectum suum sub ratione alicuius boni: ergo si actus est honestus, debet ferri in obiectum sub ratione boni honesti; sed actus religionis est honestus & fertur in cultum diuinum tanquam in obiectum: ergo debet in illum ferri sub ratione alicuius honestatis: hæc autem non est alia quam quæ est in cultu diuino. Confirmatur, quia actus voluntatis vel fertur in finem, vel in media. Si in finem, hoc fit propter intrinsecam honestatem, quæ est in fine. Si in media, hoc fit propter extrinsecam bonitatem quam media participant à fine. Atqui primarium obiectum cuiusque virtutis in voluntate existentis est proximus & immediatus ipsius finis: ergo vnaquæque virtus in voluntate existens fertur in suum obiectum primarium sub ratione honestatis in ipso obiecto existentis: ergo etiam religio fertur in cultum diuinum propter honestatem in ipso existentem, quia ille cultus est primarium eius obiectum.

5. Quæres. Quæ sit illa honestas? Aliqui putant esse rationem debiti & congruentis, ac proinde religionem versari circa cultum diuinum, quatenus est Deo debitus & congruens. Resp. Honestas, quæ est in cultu diuino, consistit in eo, quod sit signum diuinæ excellentiæ, & nostræ submissionis. Nam religio fertur in cultum diuinum quatenus significat diuinam excellentiam & nostram subiectionem: Hæc enim ratio significandi est quædam honestas, quæ in cultu diuino reperitur. Hinc sequitur, etsi excellentia diuina non sit formale obiectum religionis, esse tamen formale obiectum cultus diuini: est enim ratio, cur Deus sit colendus.

6. Quarta Conclusio. Essentialis differentia proximè sumitur ex honestate cultus diuini, quæ est obiectum formale ipsius, radicaliter tamen & mediatè ex diuina excellentia. Prima pars probatur, quia commune est omni virtuti, vt sumat differentiam essentialem ab obiecto formali: hæc enim differentia consistit in intrinseco respectu ipsius ad obiectum formale. Secunda pars patet, quia honestas illa quæ est in cultu diuino, sumitur ex diuina excellentia quæ per eum cultum significatur. Hinc fit, vt alia sit honestas in cultu Dei: alia in cultu Sanctorum, quia honestas vnius sumitur ab excellentia increata: alterius verò à creata. Hoc sensu intelligendus est. D. Th. a. 3. & 4. Quando explicat vnitatem & differentiam

religionis ex diuina excellentia, quæ per illam colitur. Licet enim Religio proximè & immediatè sumat vnitatem, & differentiam suam ab honestate cultus diuini tanquam ab obiecto formali; tamen remotè & mediatè sumit illam ab excellentia diuina quæ est obiectum formale cultus diuini.

7. Hinc soluuntur argumenta contraria, præsertim primum & tertium. Ad secundum Resp. Deum coli religione propter suam excellentiam nihil aliud est, quam excellentiam diuinã esse obiectum formale cultus religiosi: non autem virtutis religionis. Vnde hæc est differentia inter charitatem & religionem, quod charitas immediatè attingat Deum per actum à se illicitum: religio verò solùm per actum imperatum, qui est cultus diuinus, quatenus Deo exhibetur.

QVÆSTIO III.

An religio differat ab alijs virtutibus?

1. HOc facilè constare potest ex dictis, vt tamen res clarior sit, paucis explicanda est.

2. Prima Conclusio. Religio distinguitur ab ijs virtutibus quæ hominem rectè componunt in seipso, vt verbi gratia, à temperantia & fortitudine. Ratio est, quia religio disponit hominem ad alterum.

3. Secunda Conclusio. Distinguitur etiam ab ijs, quæ hominem bene disponunt ad proximum, vt à misericordia, iustitia particulari. Ratio est, quia religio disponit hominem ad Deum.

Obijci potest illud Iac. 1. v. 27. Religio munda & immaculata apud Deum hæc est: visitare pupillos & viduas in tribulatione illorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo. Hinc colligitur Religionem disponere hominem non solùm ad Deum, sed etiam ad proximum & ad seipsum, quod est contra vtramque conclusionem. Resp. Apostolus non voluit ibi significare quid sit religio, sed quales effectus habeat vera religio, non quidem à se immediatè elicitos aut imperatos, sed mediantibus alijs virtutibus: habet enim religio duplices actus; quosdam ipsa per se exequitur, siue eliciendo, vt est voluntas colendi Deum, siue imperando vt est ipse cultus Deo exhibitus. Alios exequitur per alias virtutes, & de his loquitur Apostolus. Priores actus disponunt hominem ad solum Deum. Posteriores verò ad proximum, vel ad seipsum. Idem påret in charitate iuxta illud 1. Cor. 13. v. 4. Charitas patiens est, benigna est.

4. Tertia Conclusio. Distinguitur etiam à virtutibus Theologicis. Ita D. Th. a. 5. Ratio est, quia Theologicæ versantur immediatè circa Deum: religio vero circa cultum diuinum.

5. Dices primò. Oratio & laus attingunt Deum immediatè tanquam obiectum, & tamen sunt actus religionis. Resp. primo, non sunt actus eliciti à religione, sed imperati: sunt enim actus intellectus, quibus Deus colitur, à proinde sunt obiectum materiale circa quod religio versatur immediatè per actum à se elicitum. Nam actus à religione elicitus est amor cultus diuini, siue interni, qualis est oratio mentalis & laus: siue externi qualis est genuflectio, sacrificium. Resp. Secundo. Illi actus non attingũt Deũ, sicut actus vitalis suũ obiectum, sed sicut signũ attingit

signatum: sunt enim signa & testimonia diuinæ excellentiæ, & nostræ subiectionis: Actus autem virtutum Theologicarum attingunt Deum vt obiectum cognitum & amatum propter semetipsum.

6. Dices secundo. D. Aug. in Enchir. c. 3. ait, Deum coli fide, spe & charitate: ergo religio est virtus generalis complectens virtutes Theologicas. Respondet primò D. Tho. ar. 5. ad 1. Augustini dictum intelligendum esse causaliter, quia virtutes Theologicæ suo imperio causant actum religionis, quo Deus colitur. Resp. secundo. Religionem & cultum sumi posse dupliciter. Primo. Speciatim, prout religio distinguitur ab alijs virtutibus & versatur circa cultum diuinum propriè sumptum. Secundo. Generatim pro omni virtutis officio, quo ordinamur ad Deũ, & quod instar sacrificij est Deo acceptum. Sic passim in scripturis pro eodem sumuntur colere Deum & seruire Deo. Seruitus autem quam Græci Λατρείαν vel Δουλίαν vocant, est nomen generale ad omnia bona opera, quibus Deo obedimus & placemus, vt patet 2. 11. & 21. v. 31. & Matth. 6. 24. & Luc. 2. 37. & alibi hoc modo videtur accipi ab Augustino. Resp. tertio. Actus fidei, spei, & charitatis, dupliciter spectari posse. Primo. Vt sunt signa quibus implicitè diuinam excellentiam profitemur. Nam hoc ipso quod credimus Deo, insinuamus illum esse primam veritatem; dum amamus super omnia, significamus, esse summum bonum. Secundo. Vt sunt actus vitales, quibus immediatè Deo tanquam obiecto vnimur: si ergo spectentur priori modo, possunt à virtute religionis imperari, tanquam tacitus quidam & implicitus Dei cultus.

7. Quarta Conclusio. Religio non distinguitur à virtute Pietatis, obseruantiæ, & Gratitudinis in Deum. Colligitur ex D. Th. q. 106. a. 1. ad 1. vbi dicit, sicut Religio est quædam superexcellens pietas, ita est quædam superexcellens gratitudo, & ex Caiet. q. 107. art. 3. Probatur, quia pietas propriè est quæ debitum cultum reddit parentibus: Obseruantia quæ personis in dignitate constitutis: Gratitudo quæ benefactoribus. Ratio autem parentis, & personæ sublimis, & benefactoris, continetur in Deo excellentissimè: ergo etiam debitum erga Deum, & parentem, personam sublimem, & benefactorem, est summum. Atqui hoc debitum non distinguitur à debito erga primum principium: ergo virtus quæ respicit hoc debitum non distinguitur à religione; quæ respicit primo omnium rerum principio debitum. Vnde rectè Caietan. loc. cit. ait: Has tres virtutes, pietatem, obseruantiam, & gratitudinem dupliciter existere. Primò. Formaliter in suis proprijs speciebus. Secundò. Eminenter in superiori virtute, quæ est religio.

QVÆSTIO IV.

An religio differat ab obseruantia qua coluntur Sancti?

1. MArsilius in 3, q. 8. ar. 1. Putat non differre. Probatur primò. Quia eâdem virtute charitatis amatur Deus & proximus: ergo etiam eâdem virtute Religionis colitur Deus & proximus: est enim par ratio. Secundò. Quia cultus Sanctorum est religiosus, non ciuilis: ergo pertinet ad virtutem religionis. Tertiò. Quia hoc ipso quod quis bene dispositus est ad cultum diuinum, est etiam bene dispositus ad cultum sanctorum, qui sunt Dij per participationem. Contrarium tenet D. Thom.

a.4.ad 3.& supra q.25.a. 1. ad 2, & infra q. 103.a. 3.ad 2. & alij passim in 3.d.19.

2. Nota, Sanctos posse dupliciter coli. Primò. Propter excellentiam intrinsecam & participatam. Secundò. Propter excellentiam extrinsecam ipsius Dei, ad quam ipsi aliquem respectum habent, quod potest rursus fieri dupliciter: vel enim eo modo coluntur, vt ipsi sint integer terminus cultus; vel eo modo, vt Deus sit terminus, & obiectum principale illius cultus: illi verò secundariò.

3. Prima Conclusio. Si Sancti colantur propter excellentiam increatam Dei, ad quam ipsi aliquem respectum habent, sic eâdem virtute coluntur, quâ Deus colitur. Probatur primò, de eo cultu, qui non sistit in Sanctis, sed transit immediatè in Deum, quia dum hoc modo coluntur, non tam ipsi coluntur, quam Deus in ipsis tanquam in suis templis, tabernaculis, imaginibus: tunc Sancti considerantur non vt ipsi sunt cultus capaces, sed sicut res inanimæ spectari solent, per quas Deus nobis repræsentatur. Vnde etsi externum signum cultus ad ipsos dirigatur, tamen ibi non sistit. Nam interior submissio fit Deo, cui exterior cultus debet respondere: est enim hic cultus omnino similis cultui crucis & imaginis Christi, quæ non coluntur, nisi per accidens, & cultu materiali, quatenus externum signum cultus ipsis fit, quo tamen colitur Deus. Confirmatur à simili in Charitate. Nam eadem est virtus, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Secundò. Probatur de cultu, qui ipsis Sanctis tanquam integris terminis propter excellentiam diuinam tribuitur; quia tota ratio huius cultus est excellentia diuina, ad quam ipsi certum respectum habent, & coniunctionem: ergo procedit à virtute Religionis, quæ excellentiam diuinam tanquam rationem sui cultus spectat: omnis enim virtus respiciens aliquam rationem formalem obiectiuam, seu motiuum principale, extendit se ad omne id, cui illa ratio formalis aliquo modo communicatur, vt patet inductione.

4. Dices, Sancti non coluntur proximè propter excellentiam increatam Dei, sed propter dignitatem quandam intrinsecam, quam accipiunt ex ordine ad Deum: coluntur enim vt filij, vt amici, vt hæredes, vt templa, vt imagines Dei: ergo ratio formalis obiectiua huius cultus non est excellentia diuina: ergo hic cultus non procedit à Religione. Respon. Negando primam consequentiam, quia etsi ob illam moralem dignitatem colantur, tamen verè coluntur ob excellentiam Dei. Vbi nota duplicem dignitatem in sanctis spectari posse: alteram, quæ consistit in perfectionibus physicis & absolutis, vt in visione Dei, charitate, sanctitate: de hac dicam in seq. conclus. alteram quæ consistit in morali æstimatione & dignitate, de qua hic agitur. Hæc autem moralis dignitas nihil aliud est, quam quidam respectus, quo sancti referuntur ad Deum, tanquam filij adoptiui ad parentem, tanquam amici ad amicum, tanquam imagines ad prototypum: hic autem respectus includit in sua ratione formali excellentiam diuinam saltem in obliquo, ita vt sine ea concipi nequeat; sicut ratio boni vtilis includit bonitatem finis. Vnde fit, vt quando sancti coluntur à nobis propter dignitatem moralem in ipsis existentem, simul colantur propter excellentiam diuinam extrinsecus ipsis applicatam, quia illa dignitas moralis non potest concipi sine excellentia diuina, vt dictum

est: Sicut ratio boni vtilis, quæ est in medijs, non potest concipi sine bonitate finis. Sicut ergo eadem virtus inclinat in finem, & in media propter finem, eo quod bonitas medij consistat in ordine ad finem; ita eadem religio inclinat ad cultum Dei & cultum Sanctorum, quia dignitas & excellentia Sanctorum consistit in coniunctione & respectu quodam ad Deum. Vnde verè coluntur propter excellentiam diuinam extrinsecus illis applicatam, sicut medium verè amatur propter bonitatem finis ipsi extrinsecam, quamuis ille respectus, per quem fit ista applicatio, sit ipsi intrinsecus. Hoc modo plerumque à nobis coluntur Sancti, quia melius apprehendimus hanc moralem excellentiam, quam eorum intrinsecas & materiales perfectiones. Neque solum sancti cum Christo regnantes: sed etiam homines in hac vita. Sic enim colitur Pontifex, dum consideratur vt Vicarius Christi; sic Sacredotes vt ministri Christi; sic homines sancti vt amici Dei, & tabernacula Spiritus S.

5. Quæres primò. An etiam imagines Christi, & aliæ res inanimæ hoc modo coli possint? Respon. Negatiuè. Primò. Quia non sunt capaces honoris formalis, sicut nec contumeliæ iniuriæque, cùm non possint hæc apprehendere. Secundo. Nec sunt capaces vllius excellentiæ supra naturam rationalem, ac proinde non potest homo se illis subijcere tanquam superioribus, vt bene ostendit Gabriel Vasquez l. 2. de adorat. disp. 8. c. 8. Itaque solum possunt coli per accidens, & actu materiali & externo honoris, qui, vt ad illas terminatur, non est honor formaliter, sed vt terminatur ad exemplar.

6. Quæres secundo. An hic cultus Sanctorum qui ipsis tanquam integris terminis tribuitur, distinguatur à priori, qui non sistit in Sanctis, sed immediatè in Deum transit. Resp. Vterque ab eadem virtute religionis procedit, & propter eandem rationem formalem tribuitur; nihilominus tamen posterior est longè inferior priori. Nam prior est latria; posterior dulia. Priori immediatè colitur Deus; posteriori Sancti, vt amici & domestici Dei.

7. Quæres tertio. An hic posterior cultus ita tribuatur Sanctis vt nullo modo redundet in Deum. Resp. Physicè terminatur ad ipsos Sanctos, tanquam ad integrum obiectum quod colitur: interpertatiuè tamen & secundum æstimationem moralem redundat in ipsum Deum, ita vt Deus magis censeatur honorari quam Sancti. Nam tota ratio honorandi est Deus, & excellentia diuina. Vnde in hoc cultu cõtinetur quædam virtualis & implicita λατρεία, sicut in eo cultu, quo quis colit Sacredotē Iouis propter Iouem, continetur tacita idololatria, & in electione continetur virtutalis intentio.

8. Secunda Conclusio. Si Sancti colantur propter intrinsecas & absolutas perfectiones, vt propter visionem Dei, charitatem, & sanctitatem; sic non coluntur virtute Religionis, sed distincta, quæ à Theologis dulia vocatur. Ita D. Th. supra & multi alij. Ratio est, quia Religio spectat excellentiam increatam, & propter eam cultum defert, vt docet D. Th. l. c. ergo cultus ille qui ob excellentiam creatam defertur, non est Religionis, sed alterius virtutis. Sequela patet quia vbi est diuersum genus excellentiæ per se honorabile, ibi est diuersum genus cultus: ergo diuersæ virtutes inclinantes ad illos cultus. Atqui excellentia Sanctorum toto genere distinguitur ab excellentia diuina & est per se honorabilis: ergo constituit obiectum diuersæ virtutis. Hæc autem virtus vocatur dulia, quod nomen etsi

generatim seruitutem significet, sicut & latria; tamen ex communi vsu accommodatum est partim ad significandum omnem cultum Sanctorum qui ipsis propriè impenditur, siue procedat à virtute Religionis, siue ab illa: : partim ad significandam peculiarem illam virtutem, qua Sancti propter intrinsecas perfectiones coluntur. Nomen vero latriç accommodatum est ad significandũ cultum diuinum, & virtutem Religionis, vt docet D. Aug. l. 10.. ciuit. c. 1. & Isidorus l. 8 Etym. c. vlt.

9. Ad primum argumentum Resp. Eadem virtute charitatis amari Deum & proximum quando Deus amatur propter se, & proximus propter Deum: non autem quando proximus amatur propter bonitatem intrinsecam. Ad secundum. Cultus Sanctorum potest dici religio ob 3. causas. Primo. Quia non est ciuilis & politicus, qualis defertur principibus & magistratibus; sed est supernaturalis ortum habens ex vera fide in Deũ, quæ religio vocari solet. Secundo. Quia virtus, qua coluntur Sancti, vel est ipsa religio, vt quando immediatè coluntur propter excellentiam diuinam; vel à virtute Religionis oritur, vt quando coluntur propter perfectiones absolutas intrinsecas: sicut enim excellentia Sanctorum oritur ab excellentia diuina, & est illius quædam participatio; ita etiam virtus illa, qua coluntur Sancti, oritur ex virtute Religionis, & eam semper comitatur. Tertio. Quia cultus Sanctorum semper in honorem Dei implicitè resultat. Valde enim Deo honorificũ est, quod ministri ipsius, in quibus solum radius quidam ipsius excellentiæ est, tantopere honorentur. Ad tertium. Religio disponit hominem proximè ad cultum Sanctorum qui ob intrinsecam illorum excellentiam intenditur, sed remotè solum & propter quandam subordinationem obiectorum, sicut virtus superior disponit ad actum inferioris sibi subordinatæ; v. g. charitas Dei ad amicitiam cum proximo.

QVÆSTIO V.

An Deo debeantur cultus diuersæ speciei ratione diuersorum beneficiorum?

1. Sensus est, An alius illi debeatur cultus ratione beneficij creationis, alius ratione redemptionis: alius ratione beneficiorum temporalium, alius ratione spiritualium.

2. Cõclusio est negatiua. Probatur, quia ratio finalis ob quam Deus est colendus cultu latriæ, non est beneficium, sed est excellentia ipsius increata & infinita; beneficia autem solum sunt id, per quod illa excellentia nobis applicatur, vt apprehendi possit, tanquam ad nos pertinens, & à nobis adoranda. Nam sine beneficijs & dependentia ab ipso non essemus obligati ad eam adorandam. Vnde si per impossibile esset aliquod numen à quo nobis nihil boni prouenisset, vt volebat Simon Magus, non essemus obligati illud honorare cultu latriæ. Ratio est, quia per cultum latriæ significamus nostram subiectionem & dependentiam à primo principio: ergo si illud numen non est principium nostrum, non debemus ei latriam, sicut nec tributum debetur alieno Principi. Hinc Diu. Tho. articul. tert. dicit, religionem exhibere reuerentiam Deo vt primo prin-

cipio creationis & gubernationis: ergo si aliquis à Deo non dependeret, non deberet ei hanc reuerentiam.

3. Dices. Sancti sæpè in colendo Deo non spectant beneficia accepta, sed solùm Dei maiestatem: ergo signum est nos obligari ad Dei cultum etiam præscindendo à beneficijs. Resp. Non sequitur, quia etsi ad Dei cultum non moueantur beneficiorum consideratione, tamen non essent obligati Deum colere, nisi ab eo dependerent. Deinde in ratione diuinæ maiestatis quodammodo essentialis dependentia nostri esse comprehenditur, tanquam in ratione primi principij & entis per essentiam, ac proinde etsi sola maiestas in cultu spectetur; non tamen excluditur, sed potius includitur hæc dependentia, tanquam causa, sine qua talis cultus non deberetur.

QVÆSTIO VI.

An Deo debeantur cultus diuersæ speciei ratione diuersarum perfectionum seu attributorum?

1. CONclusio est negatiua. Ita Halens. 3. p.q. 30. memb. 1. a. 3. Gabr. in Can. lect. 49. & colligitur ex D. Th. a. 3. ad 1. & infra qu. 84. a. 1. ad 2. Probatur, quia ratio formalis, cur Deus sit adorandus cultu latriæ est, esse primum principium omnium rerum. Atqui primum principium directè includit omnes perfectiones omnium attributorum. Nam id, quod est fons omnis esse & perfectionis, debet in se omnem essendi rationem continere: ergo pro diuersitate perfectionum non debetur diuersæ latriæ adoratio, cum ratio cur debeat coli latria, sit vnica & simplex.

2. Dices. Glossa in Psalm. 7. 1. sic habet: Domine omnium per potentiam, cui debetur dulia: Deus omnium per creationem, cui debetur latria. Quæ verba desumpta sunt ex August. q. 94. in Exod. vbi sic ait: Dulia debetur Deo, tanquam Domino: latria verò non est nisi Deo tanquam Deo. Hinc sequitur diuersum cultum deberi ratione diuersorum attributorum. Confirmatur, quia per sacrificium testamur, illum habere mortis ac vitæ potestatem: adoratione, esse Dominum omnium: oratione, esse liberalem & omnipotentem: iuramento assertorio, esse veracem: promissorio, fidelem: laude, omnia attributa celebramus. Respondeo primo. Non omnia attributa æquè expresè singulis colendi modis honorantur, sed quædam alijs significantiùs. Hinc fit, vt sit quædam materialis differentia inter hos colendi modos. Vnde aliqui eorum non conueniunt, nisi soli Deo, vt sacrificia, templa, altaria: quædam etiam alijs accommodari possunt, vt adorationes, genuflectiones; omnes tamen hi modi, quatenus sunt cultus latriæ, exhibentur Deo, vt omnibus perfectionibus plenissimus est. Nam exhibentur illi quatenus est primum principium nostri & omnium rerum.

Respondeo secundo. Quando Glossa & Aug. dicunt, Deo deberi duliam quatenus Dominus est, & latriam quatenus Deus est, non accipi duliam strictè, pro actu obseruantiæ qui Sanctis debetur; sed generatim pro cultu debito alicui, tanquam Domino, qualecumque sit illud dominium. Vnde sicut dominium conuenit creaturis & Deo analogicè; ita etiam dulia. Latria autem accipitur pro cultu, qui conuenit Deo quatenus

Deus est, seu quatenus est primum principium omnium rerum. Vnde non potest communicari creaturis. Vide Vasq.l.1.de adorat. disp.2.

QVÆSTIO LXXXII.

De Deuotione.

RIMA CONCLVSIO. Nomen deuotionis sumitur dupliciter. Primo. Vt significat specialem actum religionis; & sic deuotio nihil aliud est,quàm interna quædam sui ad cultum diuinum oblatio & traditio: Sicut enim,qui alicuius Principis obsequio totum se tradit & deuouet, deuotus dicitur illi Principi;ita qui ex affectu cultus & honoris diuini se totum mancipat Deo, facit actum peculiarem religionis, qui dicitur absolutè deuotio,& à quo dicitur quis deuotus Deo. Potest autem id fieri vel cum voto,vel sine voto.Si autem voto vel iuramento fiat,nascitur obligatio,& est deuotio magis perfecta:si autem fiat sine tali vinculo,non inducit obligationem,quia fit solo proposito & propositi explicatione,sicut quando homo volens explicare affectum suum,& animi propositũ,dicit Principi:Trado me totum tuo obsequio.Vnde D. Thom. a. 1. dicit: deuotionem esse actum voluntatis hominis offerentis seipsum Deo ad ei seruiendum. Secundò. Accipitur non pro actu peculiari, sed pro conditione actus interni; & sic deuotio nihil est aliud, quàm promptitudo quædam & feruor affectus ad cultum diuinum, v. g. ad orationem,sacrificium, laudem Dei,soluenda vota: Vel affectus ad hæc promptus & feruens:quicumque enim feruenter & promptè hoc effectuant & faciunt dicuntur esse deuoti, quia scilicet ostendunt se esse addictos & mancipatos diuino cultui.

2. Quæres. Quid sit hæc promptitudo & feruor? Respond. Promptitudo consistit in affectu absoluto & determinato, vincente omnem timorem,fugam,& tergiuersationem voluntatis, ita vt nihil amplius illam retardet ab executione, quando occasio se offert. Feruor autem nihil aliud est, quam intentio & vehementia affectus.Hinc patet, quare vtrumque necessarium sit.Nam promptitudo requiritur, vt superentur omnes difficultates,quæ occurrunt circa cultum diuinum: feruor requiritur, ne simus tepidi & languidi in cultu diuino.

3. Secunda Conclusio. Vtraque deuotio, si ex parte nostra spectetur,oritur ex duplici contemplatione. Primo. Ex consideratione diuinæ excellentiæ, & beneficiorum, quæ ab illa tanquam ex perenni fonte in nos assiduè promanant. Hinc enim videmus Deum omni cultu & obsequio esse dignissimum;&ipsius beneficia à nobis hęc assiduè flagitare. Secundo. Ex consideratione inopiæ & miseriæ, quam ex nobis habemus: ex hac enim cognoscimus maximè nobis expedire, vt illi seruiamus, à quo solo iuuari,& beari possumus.

QVÆSTIO LXXXIII.

De Oratione.

QVÆSTIO I.

Quid sit oratio?

1. PRima Conclusio. Damasc. l. de fide Orthod. ca. 24. sic definit: Oratio est ascensio mentis in Deum, siue decentium à Deo petitio. August. serm. 230. de tempore sic: Quid est oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, inquisitio supernorum, inuisibilium desiderium? Chrysost. hom. 30. in Gen. Oratio est colloquium cum Deo. Basil. orat. in Iulit. Mart. Oratio est boni cuiuspiam petitio, quæ ad Deum à pijs effunditur. Alij sic, Oratio est desiderij nostri coram Deo explicatio, ad aliquid ab ipso impetrandum.

2. Secunda Conclusio. In oratione spectari possunt duo actus. Alter est Desiderium nostrum, quo aliquod bonum desideramus nobis aut alijs conferri, vel aliquod malum auerti. Alter est huius desiderij practica quædam explicatio, qua conamur Deum inducere & permouere, vt id præstet, quod desideramus: quæ nihil aliud est, quam petitio quædam. Hic posterior propriè pertinet ad essentiam orationis. Nam oratio propriè est petitio, seu practica explicatio nostri desiderij, qua conamur Deum inducere ad benefaciendum. Hinc patet Primo, Orationem esse actum rationis practicæ: est enim locutio quædam quâ desiderium nostrum explicamus. Hæc autem locutio non fit, vt Deus nostrum desiderium intelligat, sed vt permoueat Deum ad præstandum id, quod desideratur. Secundo. Patet eos essentialiter definire orationem, qui dicunt esse petitionem, seu colloquium cum Deo: alios verò causaliter qui dicunt desiderium esse inuisibilium, quia scilicet oritur ex desiderio. Alios denique concomitanter, qui dicunt esse eleuationem seu ascensionem mentis in Deum, quia scilicet cum tali eleuatione coniuncta est. Non enim possumus mente colloqui cum DEO nisi mentem ad eum eleuemus & eum quasi præsentem intueamur.

3. Tertia Conclusio, Oratio est actus Religionis. Ita D. Thom. artic. 3. Ratio est, quia hoc ipso, quod Deum oramus, profitemur nos ipso indigere tanquam primo principio & authore nostrorum bonorum, in quo maximè exhibemus illi cultum & honorem, quod est officium Religionis.

4. Dices primo, Oratio est actus rationis practicæ, vt dictum est. Religio autem est in voluntate: ergo non potest esse actus religionis. Respon. Non est actus à religione elicitus, sed imperatus.

5. Dices secundo. Oratio est actus spei: ergo non est religionis. Respond. Potest esse vtriusque, sed non eodem modo. Nam imperatur à religione ad Deum honorandum: imperatur autem à spe ad aliquid impetrandum.

QVÆSTIO II.

An Oratio sit necessaria ad salutem?

1. SVnt duo extremi errores. Alter Massilianorum (qui Euchitæ dicti sunt) asserentium, solam orationem sufficere ad salutem etiam sine baptismo & Eucharistia, vt refert Theod. l. 4. hist. c. 10. & Damasc. hæresi 80. Alter Pelagianorũ dicentiũ, Orationẽ non esse necessariã, quia possumus per vires naturales saluari, si volumus. Vnde sequitur nec gratiam esse necessariam, nec orationem, qua gratiam aut salutem à Deo postulamus. Vide Aug. hær. 88. Idem dicere coguntur Caluinistæ ex duplici fundamento. Primo. Quia docent solam fidem sufficere ad salutem. Secundo. Quia volunt omnia fato quodam seu necessitate euenire. Vnde sequitur orationem esse superuacaneam. Est tertius error aliorum, qui quidem fatentur orationem esse necessariam, sed in eo errant, quod putent esse necessariam ad flectendam & mutandam prouidentiam diuinam, id est, vt Deus non faciat id quod ab æterno decreuit facere.

2. Prima Conclusio. Oratio est adultis necessaria ad salutem (nisi fortè vitæ breuitas obstet) nec tamen sufficit. Hæc secunda pars patet, quia requiritur etiam baptismus & mandatorum obseruatio. Prima pars probatur ex Scripturis Luc. 18. v. Oportet semper orare, & non deficere. 1. Thes. 5. 17. Sine intermissione orate. Colos. 4. 2. Orationi instate. Ratio est, quia necessarium est ad salutem, vt vitemus omnia peccata mortalia, & seruemus præcepta Dei. Hoc autem non potest fieri sine quotidiano auxilio gratiæ actualis. Atqui Oratio est medium quoddam, sine quo non statuit Deus nobis conferre huiusmodi auxilium. Vnde est illud Matt. 7. v. 7. Petite & dabitur vobis, q. d. si non petitur, non dabitur.

3. Dices primo. Homo iustus potest de condigno mereri auxilia gratiæ actualis quæ ipsi necessaria sunt, vt suppono ex materia de merito: ergo non opus est per orationem impetrare. Respond. Homo iustus meretur illa auxilia per opera bona & obseruationem mandatorum Dei: inter cætera autem opera est etiam oratio, quæ sub præceptum cadit, & ideo omitti non potest. Nota tamen hoc interesse inter orationem, & alia bona opera, quod per hæc possimus aliquid mereri à Deo, per illam vero, & mereri, & impetrare.

4. Dices secundo. Deus est immutabilis: ergo nostris orationibus flecti & permoueri non potest: ergo frustra oramus. Confirmatur, quia ab æterno omnia sunt decreta & immutabiliter constituta, quæcunque euentura sunt: ergo oratio quæ fit in tempore, nihil potest eorum mutare: ergo siue oremus, siue non, æquè omnia euentura sunt. Respon. Deus non potest ita permoueri nostris orationibus, vt nunc incipiat aliquid velle, quod ante non volebat, quia hoc repugnat eius immutabilitati, sed dicitur permoueri, quia præuisis ab æterno nostris orationibus, multa statuit & voluit facere, quæ alioqui non voluisset, adeò vt oratio præuisa sit suo modo causa, cur Deus ab æterno sic voluerit, non secus, ac si nunc velle inciperet. Ad confirmationem. Omnia sunt decreta ab æterno; siue vt fiant: siue vt permittantur fieri; non tamen omnia ante præuisionem nostrarum orationum, Vide plura in prima parte quæstione 14. 19. 23.

5. Secunda Conclusio. Præceptum orationis iure naturæ ad diuina solum obligat tempore necessitatis, vt omnia alia præcepta affirmatiua. Primò, quando quis sentit grauem & periculosam tentationem, cui aliâ ratione non putat se posse resistere. Secundò, quando est in euidenti periculo mortis; præsertim, si sit in statu peccati: tunc enim maximè, si vnquam alias, petenda est remissio peccatorum. Tertiò, quando peccator se ad gratiam disponere tenetur, vt quando debet suscipere vel administrare sacramentum. Vide Medin. & Sylu. apud Valent. part. 3. de orat. Hinc sequitur primo, non diu omitti posse orationem sine peccato mortali. Ratio est, quia non possumus diu viuere sine tentationibus, ad quas repellendas opus est oratione. Secundo, eum qui tempore tentationis cogitat de oratione & inuincibiliter obliuiscitur, licet peccet succumbendo tentationi, non tamen peccare omittendo orationem, quia omissio tunc non est voluntaria.

QVÆSTIO III.

An oratio sit vtilis & efficax.

1. PRima Conclusio. Oratio præter consolationem spiritualem, quam menti affert, habet vim merendi, satisfaciendi, & impetrandi, vt passim alij docent. Ratio est, quia tria spectari possunt in oratione. Primum, quod procedat ab homine existente in statu gratiæ & sic est meritoria, sicut omnia alia bona opera. Secundum, quod sit pœnalis & molesta, & sic est satisfactoria, sicut alia opera pœnalia. Tertium, quod essentialiter sit quædam petitio, & sic est impetratoria.

2. Secunda Conclusio. Hæc duplex vis non semper est in oratione: potest enim vna separari ab alia. Nam primo fieri potest vt sit memoria & non impetratoria, vt si vir iustus petat aliquid à Deo, quod tamen ipsi non expediat ad salutem, quo pacto Apostolus 2. Cor. 13. v. 8. petiuit sibi auferri stimulum carnis, & non impetrauit. Secundo, fieri potest vt sit impetratoria, non tamen meritoria, vt si homo peccator petat remissionem peccatorum, aut si beatus in cœlo petat aliquid pro nobis viatoribus. Fieri tamen non potest, vt sit meritoria, & non satisfactoria. Nam si meritoria est, procedit ex gratia habituali: ergo cum simul sit pœnalis, nihil deest illi, quo minus sit satisfactoria. An autem contra possit esse satisfactoria, & non meritoria, disputari solet in 3. p. de pœnitentia. Scotus affirmat. D. Thom. negat.

3. Tertia Conclusio. Vis impetrandi soli orationi conuenit; non autem alijs operibus. Vt autem oratio certò & infallibiliter impetret, requiruntur 4. conditiones, vt docet D. Tho. ar. 15. ad 2. Prima, vt petas aliquid pro te ipso. Secunda, vt petas necessaria ad salutem. Tertia, vt petas pia, id est, ex fide, spe, & affectu charitatis. Quarta, vt petas perseueranter. Vide Valent. p. 4.

QVÆSTIO IV.

Quænam in oratione sint petenda?

1. PRima Conclusio. Summa petendorum breuiter comprehensa est oratione Dominica. Nam vt rectè D. August. epist. 121. ad Probam ait: si per omnia cunctarum orationum verba discurras quantum existimo nihil inuenies, quod non ista contineat & concludat oratio. Vide Valent. p. 5. vbi prolixè explicat hanc orationem.

2. Secunda Conclusio. Est aliquod discrimen inter ea, quæ à Deo peti possunt, vt docet D. Thom. ar. 5. & 6. Nam quædam absolutè petenda sunt, vt vita æterna, & omnia media ad illam necessaria: quædam solùm sub conditione tacitâ vel expressâ, vt diuitiæ, honores, longa vita, opulenta matrimonia: hæc enim, quia sæpissimè nobis obsunt, non debent peti absolutè, sed cum hac conditione, si nobis sint futura salutaria, quod soli Deo perspectum est: Vnde in istis optima orandi forma est, rogare Deum, vt nobiscum agat, sicut nouit expedire ad suam gloriam & salutem nostram.

3. Quæres. An sit peccatum ea secundum se desiderare, & petere à Deo. Respondeo, peccatum est si quis ita desideret vt non curet, an sint ipsi futura salutaria, necne. Tunc enim illa plus amat, quam salutem. Si tamen speret non obfutura saluti, non peccare videtur desiderando illa secundum se, modo eâ mensurâ desideret, quæ sit secundum rectam rationem: sunt enim bona indifferentia.

QVÆSTIO V.

Quisnam possit aut debeat orare?

1. DIcam primo de personis diuinis. Secundò de Christo homine. Tertio de Sanctis in cœlo. Quarto de damnatis in inferno. Quinto de existentibus in purgatorio. Sexto de nobis in hac vita existentibus.

2. Prima Conclusio. Oratio non conuenit diuinis personis. Probatur, quia oratio est petitio quædam ad superiorem directa ad aliquid impetrandum. At diuinæ personæ non habent superiorem à quo aliquid impetrent, & singulæ suâ authoritate & potestate omnia possunt.

3. Secunda Conclusio. Christus homo in hac vita sæpè orauit. An autem nunc in cœlo id faciat, dubium est. Aliqui negant. Primo, quia totum negotium nostræ salutis (pro quo solo potest orare) exactissimè composuit cum patre in hac vita. Secundo quia aliàs liceret illum rogare, vt pro nobis oret. Alij affirmant primo quia non dedecet Christum pro nobis orare, cùm in via sæpissimè id fecerit & statui beatitudinis non repugnet, vt patet in alijs beatis. Secundo quia scriptura fauet Rom. 8. v. 34. Qui est ad dexteram Dei, & interpellat pro nobis. Heb. 7. v. 25. semper viuens ad interpellandum pro nobis. 1. Ioan. 2. v. 1. sed etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem. Hæc quæstio ex professo tractanda est in 3. p. q. 21.

4. Tertia Conclusio. Sancti in cœlo existentes possunt orare. Primo petendo sibi resurrectionem corporum. Secundo petendo nobis salutem,

& media ad salutem pertinentia. Tertio pro animabus in purgatorio existentibus: An autem liceat orare seu inuocare sanctos vt pro nobis orent, dicam in seq. quæst.

5. Quarta Conclusio. Damnati in inferno existentes propriè non orant. Primo, quia carent pio affectu, ex quo oratio debet procedere vt sit actus virtutis. Secundò, quia nihil illis boni à Deo expectandum est; potest tamen interdum aliqualis petitio in illis reperiri, vt cum Sathan petiuit tentare Iob, & cum diues Epulo petijt mitti Lazarum.

6. Quinta Conclusio. Animæ existentes in purgatorio propriè orant se ipsis, vt à pœna liberentur. Ratio est, quia quicunque in graui afflictione constitutus est, & scit aliqua esse remedia quibus iuuari possit, procul dubio orat, vt ea adhibeantur. Defuncti autem sciunt extare huiusmodi remedia, vt sacrificia, preces, ieiunia, eleemosynas, indulgentias: ergo orant hæc sibi applicari, & vt Deus fideles ad hæc excitet. An autem orent pro viuis non satis constat. Probabilius est id eos facere, quia charitas ad hoc impellit, nos tamen eos non inuocamus, quia ordinariè non possunt cognoscere nostras preces, & sunt in eo statu, vt magis egeant auxilio nostro, quam vt possint nobis auxilium adferre, vt notat D. Thom. ar. 11. ad 3.

7. Sexta Conclusio. Homines adulti in hac vita existentes possunt & debent orare. Nam vt suprà dixi, Oratio est in præcepto, ac proinde ad salutem necessaria. Et quidem oratio iustorum habet vim meredi, satisfaciendi, & impetrandi. Quæstio est de oratione peccatorum. Primo constat non esse meritoriam saltem de condigno, quia hoc meritum supponit statum gratiæ. Secundo constat, aliquando esse impetratoriam; præsertim quando seruantur quatuor illæ conditiones assignatæ. Hoc modo petiuit & impetrauit Dauid, Zachæus, Latro, Magdalena, Publicanus, & multi alij. Obijci potest illud Ioan. 9. v. 31. Scimus, quia peccatores Deus non exaudit. D. Aug. tract. 44. in Ioan. Resp. Hoc esse dictum cœci inuncti & nondum perfectè illuminati in fide. Respondeo. Secundo, duplices esse peccatores. Alij bono affectu & voluntate orant, & hi exaudiuntur. Alij malè orant, de quibus est illud Prou. 28. v. 9. Qui, declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.

8. Quæres. An peccatores qui male orant, numquam exaudiantur. Respond. Numquam exaudiuntur ex misericordia, sed aliquando ex ira, & in vindictam, iuxta illud Aug. tract. 73. in Ioann. Si hoc ab illo petitur, vnde homo legatur exauditus, magis metuendum est, ne quod posset non dare propitius, det vel iratus. An non videmus Israelitas malo suo impetrasse, quod culpabili ignorantia petierunt?

QVÆSTIO VI.

Quinam sint orandi, an etiam sancti?

1. CONstat Deum posse & debere à nobis orari. De sanctis cum Deo existentibus quæstio est. Lutherani & Caluinistæ negant. Primo quia est inutile, non enim intelligunt nostras preces. Secundo quia est impium. Nam obscuratur officium mediatoris. Tertio quia est signum diffidentiæ: videmur enim diffidere de benignitate Dei, & meritis Christi, quando ad Sanctos confugimus. Quarto quia is solum potest in-

uocari, in quem credimus Ro. 10. v. 14. Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt: At nos solum credimus in Deum & in Christum: non autem in Sanctos.

2. Prima Conclusio. Solus Deus inuocandus est, tanquam primarius auctor salutis, quia ipse solus suâ authoritate & potestate remittit peccata, infundit virtutes, dat vitam æternam. Vnde si quis Sanctos hoc modo inuocaret, committeret idololatriam.

3. Secunda Conclusio. Solus Christus inuocandus est tanquam immediatus intercessor noster apud Deum, & principalis mediator, quia ipse per sua merita immediatè nos Deo reconciliauit, & pro nobis satisfecit. In his duabus conclusionibus non est difficultas.

4. Tertia Conclusio. Possumus inuocare Deum tanquam primarium authorem nostræ salutis per merita & intercessionem Christi: neque hic dissentimus. Patet ex illo Ioan. 14. v. 13. Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo hoc faciam, vt glorificetur pater in filio.

5. Quarta Conclusio. Possumus etiam inuocare Sanctos in hac vita degentes, vt ipsi nos iuuent orare Deum per merita Christi. Hic etiam conuenimus. Patet ex illo Coloss. 4. v. 2. Orationi instate orantes simul & pro nobis. & 1. Thes. 5. v. 15. Fratres orate pro nobis & 2. Thes. 3. v. 1. De cætero fratres orate pro nobis vt sermo Dei currat, & Iac. 5. v. 16. Orate pro inuicem vt saluemini: multũ enim valet deprecatio iusti assidua.

6. Quinta Conclusio. Eodem modo possumus inuocare Sanctos cum Christo in Cœlo regnantes. Hic dissentiunt à nobis hæretici, sed sine causa. Nam si licitum est inuocare Sanctos hic viuentes vt pro nobis orent, cur non etiam Sanctos in cœlo viuentes Deo, cum sit par ratio. Immò potiùs hi, quã illi inuocãdi essent, quia plus possunt prodesse, & maiori charitate cupiunt prodesse.

7. Dices primo. Est dispar ratio, quia in cœlo non possunt audire nostras preces, sicut in hac vita. Respondeo. Melius in cœlo quam in terra audiunt. Nam hic externam tantum vocem percipiunt; illic internum etiam affectum intuentur. Hoc patet Luc. 13. v. 7. vbi Angeli in cœlo existentes dicuntur gaudere de interna conuersione cuiusque peccatoris. At non gauderent, si non cognoscerent.

8. Quæres. Quomodo cognoscunt? Respondeo. Vel in Verbo, vt vult D. Thom. art. 4. ad 2. vel per nouas & quotidianas reuelationes, vt Cyrillus Catech. 16. Augu. de cura pro mortuis c. 15. vel denique per locutionem & auditionem spiritualem quæ locorum interuallo non impeditur, quo pacto vnus Angelus potest alteri absenti loqui, de qua re in 1. p. qu. 107.

9. Dices secundo. Christus est vnicus mediator noster, per quem habemus accessum ad patrem: ergo non recurrendum est ad Sanctos. Immo id videtur Christo iniurium, quasi ipsius reconciliatio non sufficiat, & egeat auxilio sanctorum. Respond. Primo. Hoc argumentum æquè procedit de sanctis huius vitæ & alterius: vel ergo de neutris conuincit: vel de vtrisq;. Eligant aduersarij. Resp. Secundo, Christus dicitur vnicus mediator noster, quia est principalis, idque propter quatuor causas. Primo, quia non tantum officio, sed etiam natura est mediator, sed melius inter Deum & hominem, cum sit particeps vtriusq; naturæ. Secundo, quia nos Deo reconciliauit, non deprecando, sed condignum pretium exhibendo. Tertio, quia hoc facit ex proprijs: habebat enim vim illã ex intrinseco

id est, natura sui suppositi. Quarto, quia est mediator omnium quantum est ex parte ipsius; pro omnibus enim satisfacit. Sancti autem sunt tantum secundarij mediatores, quia nec ex proprijs conciliant nos Deo, neque per modum solutionis, sed deprecationis: neque respectu omnium, sed paucorum. Rectè tamen dicuntur mediatores, quia verè intercedunt pro nobis, deprecando, & Dei dona nobis impetrando, sicut Moyses Deut. 5. v. 5. dicitur sequester & medius inter Deum & populum, quia scilicet pro populo apud Deum locutus est, & pactum Dei ad populum detulit. Neque hæc intercessio vllo modo obscurat officium mediatoris Christi. Primo, quia viui pro viuis alias non possent intercedere. Secundò, quia sancti adhibentur vt comprecatores: nimirum vt suas orationes nostris adiungant, quod non potest cedere in iniuriam Christi. Tertio, quia omnem vim intercedendi, & impetrandi, quam habent, acceperunt ex meritis Christi. Vnde Christus potius honoratur, quia tota sanctorum intercessio nititur ipsius meritis, tanquam primo fundamento.

10. Dices tertio. Qui confugit ad sanctos, videtur diffidere de Dei benignitate & meritis Christi. Respondeo. Non ita est. Nam quando confugimus ad sanctos hic viuentes, non diffidimus vt fatentur aduersarij: ergo neque confugientes ad sanctos in cœlo. Ratio est, quia etsi sciamus Deum per se esse propensissimum ad benefaciendum, & Christi merita esse sufficientissima: tamen iudicamus nos indignos qui solum coram tāta Maiestate appareamus, & non satis dispositos ad beneficia illius excipienda. Vnde confugimus ad sanctos, vt nos veluti comitentur, & nostris precibus suas adiungant, qua in re Primo, honoramus Sanctos. Secūdo, reueremur Dei Maiestatem. Tertio, illâ submissione disponimus nos ad facilius impetrandum.

11. Dices quarto. Non licet inuocare nisi in quem credimus. At non credimus in Sanctos. Resp. eo modo quo inuocamus, etiam credimus. Nam Deum inuocamus tanquam primum authorem salutis, quia credimus illum talem esse: Christum inuocamus tanquam immediatum & principalem intercessorem, quia secundum fidem talis est. Sanctos inuocamus tanquam amicos Dei vt nos iuuent, quia credimus illos posse iuuare.

QVÆSTIO VII.

Pro quibus sit orandum?

1. CONstat orandum esse pro omnibus generatim qui adhuc viuunt, iuxta illud 1. Timoth. 2. v. 1. Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus. Ratio est, quia generatim tenemur omnes amare. At quęstio est. Primo. An sit etiam orandum pro reprobis. Secundo. An pro inimicis. Tertio. An pro defunctis.

2. Prima Conclusio. Pro omnibus viuentibus tam prædestinatis quam reprobis generatim loquendo orandum est, vt Deus det illis sufficientia auxilia ad salutem consequendam; non tamen orandum est, vt omnes reipsa salui fiant, & nemo damnetur: Prima pars patet, quia orandum est, vt Dei voluntas fiat: sed Dei voluntas est, vt omnes habeant sufficientia media ad salutem, quantum est ex parte Dei, iuxta illud 1. Tim. 2. v. 4.

Deus

Deus vult omnes homines saluos fieri, & 2. Pet. 3. v. 9. Non vult aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti, & 2. Cor. 5. v. 15. Pro omnibus mortuus est Christus. Sensus horum & similium est, Deum ex sua parte præstare omnibus sufficientia media, quibus possent saluari, si vellent: idque eo animo & affectu, vt cupiat omnes saluos fieri, si ipsi quoque velint, & non impediant. Huic diuinæ voluntati debemus nos conformare, optando, & petendo vt ita fiat. Secunda pars probatur, quia stultum esset orare, vt omnes re ipsa saluentur, cum ex scripturis constet contrarium euenturum. Confirmatur, quia nemo potest orare, quod non potest sperare. At non potest sperare omnes fore saluos, quia Catholica fides credit non omnes fore saluos.

3. Quæres. An, quando generatim oramus pro omnibus liceat aliquando in particulari aliquem excludere, hoc modo: Dimitte nobis debita nostra, preterquam Ioanni & Petro? Ratio dubij est, quia potest aliquando ex certis coniecturis constare hunc vel illum in particulari esse reprobum: ergo tunc saltem licebit excludere. Resp. primo, si id constaret per reuelationem diuinam, non liceret orare, vt reipsa saluetur: orandum tamen esset, vt habeat sufficientia media, quibus saluari posset. Hoc patet ex dictis. Respondeo secundo, si solum constaret per coniecturas, neutro modo esse excludendus, vt colligitur ex D. Th. a. 7. ad 3. & Aug. lib. de corrept. & gratia c. 15. Ratio est, quia coniecturę sæpe fallunt. Nã qui aliquando videntur perditissimi & desperatissimi, subito à Deo mutantur & fiũt boni. Hoc tamen intellige de coniecturis in progressu vitæ. Nam in momento mortis possent aliquando esse tam firma argumenta desperationis & impœnitentiæ, vt moraliter iudicaretur esse impossibile, vt talis saluari posset, ac proinde si quis non oraret pro eo, non videretur ideo culpandus. Hoc sensu multi exponunt illud 1. Ioan. 5. vers. 7. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis.

4. Dices. Sancti viri aliquando excluserunt quosdam ab oratione: imò aliquando orarunt, vt non saluarentur, vt Psal. 68. v. 19. Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Respond. Hæ & similes loquendi formulæ possunt duobus modis intelligi. Primo, prophetice, vt sint quasi prædictiones futurorum, non imprecationes. Secundo, vt in illis significetur conformatio nostræ voluntatis cum decreto iustitiæ diuinæ circa damnationem impiorum. Vide D. Th. a. 8. ad 1.

5. Secunda Conclusio. Non solum pro amicis, sed etiam pro inimicis orandum est. Ita D. Th a. 8. & patet ex illo Matth. 5. v. 44. Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Ratio est quia tenemur diligere inimicos, vt ex Scripturis patet: ergo etiam orare pro illis. Nam diligere nihil aliud est, quam velle illis bonum: & præsertim bonum salutis. Hoc autem non possumus illis efficaciter dare: ergo ab eo petendum est, qui potest dare.

6. Quæres. Quomodo & quando teneamur orare pro inimicis? Resp. cum D. Th. tunc nos teneri, quando tenemur illos diligere: hoc autem fit dupliciter. Nam primo tenemur pro illis orare in communi, non reijciendo illos ab orationibus, quæ pro omnibus in communi funduntur. Secundo, in particulari non tenemur pro illis orare, nisi in extrema, vel graui necessitate eorum spirituali, quando præter orationem non offert se aliud remedium.

7. Tertia Conclusio. Orandum etiam est pro ijs defunctis, qui sunt in purgatorio: non autem pro ijs qui sunt in cœlo, vel in inferno. Ratio est, quia illi iuuari possunt nostris orationibus: hi non possunt. De hac re plura in 3. p. de purgat.

QVÆSTIO VIII.

Quomodo sit orandum?

1. PRima Conclusio. Vt oratio sit legitima, requiruntur duæ potissimum conditiones, nempe pietas, & attentio. Pietas in eo consistit, vt petatur aliquid ad salutem pertinēs bona intentione sine vlla mala circumstantia. Attentio, vt quis in principio orationis habeat propositum attendendi, vel ad Deum quem orat: vel ad rem quam petit; vel ad verba & sensum orationis, quam recitat, vel ad omnia simul; neque illud propositum mutet in progressu orationis, aut voluntariè mentem aliò conuertat, quo intentio impediatur. Non obstat etiam inter orandum aliquid agere quod non impedit attentionem, vt si quis orando se vestiat, aut ambulet, aut simile quid faciat. Vide Valent. p. 9.

2. Secunda Conclusio. Sunt aliæ circumstantiæ quæ indifferenter se habent ad orationem priuatam. Primo, vt fiat voce vel mente tantum. Secundo, vt fiat longo vel breui tempore. Tertio, vt his vel illis verbis. Quarto, vt hoc vel illo loco. Quinto, vt hoc vel illo gestu corporis. Vide Valent. supra.

QVÆSTIO IX.

An horæ Canonicæ sint vtiles & retinendæ in Ecclesia?

1. NEgant Hæretici, ex odio magis, quam studio veritatis. Catholici merito affirmant. Primo, quia ab exordio Ecclesiæ fuit aliqua publica precandi & Deum laudandi forma, quæ etsi non fuerit ita completa, & in ordinem digesta, vt nunc est (tamen seruabat eandem ferè temporum distinctionem, & constabat ijsdem partibus principalibus, vt patet ex Clemente lib. 8. constit. Apost. cap. 34. & Hieron. ep. 77. & Cassiano lib. 2. & 3. de institutis cœnobiorum. Secundo, quia hæc precandi forma nihil continet, quod non sit summè pium & salutare. Nam Primo continet psalmos, quibus nihil potest esse diuinius. Secundo, selectissima quæque totius veteris & noui testamenti. Tertio, selecta patrum documenta. Quarto, præcipua quæque gesta Sanctorum. Quinto, breues precationes quas collectas vocant. Sexto, hymnos aliquos à patribus compositos. Vnde meritò vocatur Breuiarium, quia est compendium omnium prædictorum admirabile. Deinde non solum singula per se pia & salutaria sunt: sed etiam aptè inter se connexa; suisque temporibus & festis accommodata, vt magnam sua varietate & voluptatem & consolationem spiritualem legentibus afferant.

QVÆSTIO X.

An omnes Clerici obligentur ad horas Canonicas?

1. SVppono ex communi sententia, tria tantum hominum genera ad eas obligari, nempe Clericos maiorum ordinum, Beneficiarios, & Religiosos ad chorum professos. De singulis seorsim agam, hic de clericis.

2. Prima Conclusio. Clerici maiorum ordinum, id est, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi obligantur ad horas canonicas. Est communis apud Nauarrum de horis Canonicis c.7.n.1. solet probari primo ex cap. Presbyter. de celebratione missæ, sed non sufficienter: quia ibi solum agitur de presbytero & quidem Parocho vel rectore Ecclesiæ: non autem de Diacono, vel Subdiacono. Secundo ex c. si quis presbyter d.92. sed ibi agitur de clericis non præcisè quà clericis, sed de clericis alicui Ecclesiæ deputatis, id est, qui habent beneficia in aliqua Ecclesia ratione cuius ei debent seruire. Item agitur de officio publico quod fit in Ecclesia. Tertio ex cap. dolentes, de celebratione missæ, vbi Innocentius III. cum Concilio Generali præcipit Prælatis & minoribus clericis in virtute Sanctæ obedientiæ, vt diuinum officium nocturnum pariter & diurnum studiosè celebrent, & deuotè. Sed hic non exprimitur, qui sint illi minores clerici, & Concilium videtur loqui de officio publico. Quarto ex antiqua generali totius Ecclesiæ consuetudine, qua non solum Presbyteri, sed etiamsi Diaconi, & Subdiaconi censentur ad horas canonicas obligati. Itaque etsi nullus canon scriptus extet, quo hi obligentur: tamen hæc consuetudo sufficit, cum habeat vim legis, & merito hi obligantur: quia per ordinem sacrum accipiunt in Ecclesia statum, qui ad cultum diuinum celebrandum est institutus. Vnde ratione status obligantur præ cęteris in genere: ne autem in incertum ferrentur, determinatæ sunt horæ canonicæ, & ita accedente consuetudine inuecta est obligatio.

3. Quæres. An liberentur ab hac obligatione per excommunicationem, suspensionem, interdictum, aut etiam degradationem. Negat Nauar. loc. cit. n.17. & Sylu. v. Horæ q.3. quia par non est vt ex delicto commodum referant, & soluantur vincula obligationis præcedentis: præsertim cum recitatio illi pœnæ non repugnet. Idem dicunt aliqui de damnatis ad triremes. Sed puto vsum esse in contrarium. Primo, quia satis afflictionis habent, dum in illo supplicio detinentur. Secundo, quia rarò sunt cõparati ad horas legendas. Tertio, quia id cederet in dedecus ordinis Ecclesiastici, si in illa hominum colluuie ostenderent suum statum.

4. Secunda Conclusio. Clerici minorum ordinum ratione sui gradus non obligantur ad horas canonicas, quia nondum sortiti sunt statum inter Ecclesiæ ministros: possunt enim matrimonium inire. Quidam putant eos teneri ad horas B. Virginis, vel ad 7. Psalm. vel ad canticum graduum. Sed certum est, neque iure communi, neque consuetudine vniuersali eos ad aliquid horum obligari: si tamen in aliqua diœcesi esset generalis consuetudo, quæ per modum legis sit recepta, ibi teneretur; vt docet Medina C. de oratione qu.7. An autem sit alicubi talis consuetudo, non constat. Sotus l.1. de iustitia q.5. a.3. putat non esse: imo nec Episcopum

suo præcepto vel statuto posse introducere. Primo, quia quod Ecclesia vniuersalis relinquit liberum, non potest Episcopus particularis in sua Ecclesia facere præceptum, nisi in illa Ecclesia sit peculiaris ratio, quæ in proposito non occurrit. Alioqui facilè fieret, vt nimium grauarentur subditi, si non solum Pontifex, sed etiam singuli Episcopi possent onera perpetua imponere. Secundo, quia omnes ordines descendunt à summo Pontifice in totam Ecclesiam: Ergo ad illum solum pertinet disponere de functionibus & obligationibus quæ ratione ordinis imponūtur. Tertio, quia alioqui non posset seruari vniformitas, quæ tamen multum facit ad Ecclesiæ decus & vnionem. Hinc enim fit vt Episcopus non possit statuere de ætate vel temporibus ordinandorum. Nota tamen etsi non possit perpetuum onus imponere: posse tamen præcipere ordinato, vt bis vel ter illas preces recitet, sicut ex causa potest aliquod ieiunium bis aut ter in sua diœcesi imponere. Hoc enim neque graue censeri potest subdito, neq; per illud receditur à consuetudine vniuersali.

5. Tertia Conclusio. Probabile est Clericos primæ tonsuræ teneri ad psalmum, Miserere, saltem sub peccato veniali. Primo, quia videtur esse consuetudo generalis. Secundo, quia prælati vbique imponunt. Contraria tamen sententia videtur verior. Primo, quia sæpe fit, vt pueri accipiant tonsuram, quos Ecclesia non videtur velle obligare sub peccato. Secundo, quia plerique non agnoscunt hic vllam strictam obligationem, nec DD. aut Confessarij illam vrgere solent. Tertio, quia etsi consuetudo sit, vt dicatur Miserere, non tamen est per modum legis obligantis, sed consilij, & ex decoro.

6. Dices. Lege naturali tenentur amplius orare quam laici. Tum quia cultui diuino sunt addicti: tum quia fruuntur priuilegio clericali, ergo saltem tenentur ad aliquid indeterminatum. Resp. multi DD. ita sentiunt, inter quos Paludanus in 4. d. 15. q. 5. a. 1. & Nau. c. 7. de ora. n. 14. quorum sententia est probabilis. Sotus tamen quem sequuntur, non vult eos teneri aliquo præcepto, sed solum ex decentia, quæ non obliget ad vllum peccatum: non enim vis naturæ dictat illos obligari, sed solum decens esse, vt id faciant.

QVÆSTIO XI.

An omnes beneficiarij teneantur ad horas canonicas.

1. PRima Conclusio. Obligantur communiter titulo beneficij. Est cōmunis, & patet ex c. Qui per ambitiosam, de rescript. in 6. & ex Conc. Later. sub Leone X. sess. 9. Ratio est, quia iure naturæ quisque tenetur ad officium propter quod beneficium datur.

2. Secunda Conclusio. Hæc obligatio non incipit à tempore præsentationis, vel electionis, quia tum nondum habent dominium, vel ius in re. Quæstio est, an incipiat ab eo tempore, quo fit collatio & acceptatio beneficij. Affirmat Nauar. c. 7. de oratione num. 29. Ratio est, quia ex illo tempore incipiunt habere ius in re, & debentur illis fructus. Alij tamē putant non teneri ante captam possessionem vt Flaminius Parisius lib. 1. de resig. benef. qu. 9. num. 15. Ratio est, quia sæpè ante initam possessionem ius est incertum. Et multis modis possunt impediri, qui primum se produnt, quando capienda est possessio. Hæc tamen sententia non debet

intelligi de ijs, qui per industriam differunt possessionem, vt horas non recitent, sed solum de ijs, per quos non stat, quo minus capiant: quia fraus nemini debet patrocinari.

3. Tertia Conclusio. Excusantur ab hac obligatione. Primo, qui habent quasdam Præposituras aut Personatus, qui non requirunt nisi horas B. Virginis, aut aliquid simile. Secundo, qui nec per se nec per suos percipiunt vllos fructus, nec percepturi sunt, modo per eos non steterit, quo minus sint percepturi. Ita Nauar. suprà & alij passim. Ratio est, quia neque ex sua parte, neque ex Ecclesiæ intentione obligant se ad officium; nisi persoluantur stipendia propter quæ suscipiunt obligationem. Tertio, qui valde parum recipiunt v. g. 8. vel 10. aureos. Ita Sotus l. 10. q. 5. a. 3. & multi recentiores contra Nau. Ratio est, quia non tenetur ad integrũ laborem, nisi qui percipit integram mercedem: ergo beneficiarius non tenetur ad beneficium totius anni, si non potest se toto anno alere ex beneficio saltem tenuiter & honestè, tenetur tamen aliquando recitare officium, habita ratione fructuum quos percipit.

4. Quæres primo. An excusetur beneficiarius primo & secundo anno præsertim in iis Ecclesijs, vbi fructus beneficij primi & secundi anni dantur fabricæ, vel decessori mortuo? Nauar. cap. 7. num. 30. negat excusari. Primo, quia debetur ei dimidia pars fructuum, vt declarauit Ioannes XXII. in extrauag. Suscepti, ne sede vacante. Secundo, quia potest deseruire, & sustentationem vicario debitam percipere. Tertio, quia alterius anni fructum recipiet post mortem: alterius vero per totam vitam. Nam per totam vitam debuisset aliquid conferre in totam fabricam, à quo onere iam liberatur. Vbi nota quod quarta pars bonorum Ecclesiasticorum fuerit olim assignata fabricæ, postea in quibusdam locis incorporata est præbendis Canonicorum, cum hoc onere, vt ipsi ex earum fructibus conseruent fabricam; vt autem se ab hoc onere liberarent, statuerunt, vt quod tota vita per partes erat contribuendum, primo anno simul daretur; per hoc autem non potuerunt efficere vt primo anno non recitaretur officium. Non est tamen improbabile, nouos canonicos non teneri ad horas in anno fabricæ, si quid accipere non est in eorum potestate.

5. Quæres secundo. An excusentur qui habent altaria, vel capellas, & cum non sint sacerdotes, expendunt maiorem prouentuum partem in substitutum, qui sacra faciat? Resp. Non videntur excusari. Primo, quia est magnus abusus, quia dantur talia beneficia adolescẽtibus, qui per se nõ possunt satisfacere. Vnde non potest censeri mens Ecclesiæ vt excusentur. Secundo, quia talia beneficia vt plurimum sufficiunt ad sustentationem; quod autem illi cogantur maiorem partem prouentuum illis dare, fit ex eo, quod ipsi sint inepti ad primariam beneficij functionem, quod non debet eos excusare.

6. Quæres tertio, An excusentur Adolescentes, qui auctoritate parentum coguntur accipere beneficium, cum tamen non habeant animum status Ecclesiastici, & statim dimitterent, si auderent? Resp. Excusantur, si non intendunt percipere fructus. Secus si velint, censentur consentire in acceptationem & retentionem beneficij cum onere annexo. Si nolint, iam acceptatio & retentio est coacta per metum à parentibus incussum. Nam hic metus in adolescente est iustus & grauis. Vnde sicut excusat à

voto, ita etiam ab obligatione precum canonicarum. Debet tamen huiusmodi adolescens, vt excusetur, habere animum resignandi quam primum commodè potuerit, & restituendi fructus perceptos: non tamen amplius quam ad ipsum peruenerit. Imò si pater nomine filij perceperit, vt fieri solet, non videtur hic filius magis obligandus ad restitutionem, quam cæteri filij, quos pater bonis suis aluit.

7. Quæres quartò. An excusentur qui possident beneficium litigiosum, aut habent fructus sequestratos? Respondeo. Non excusantur, si probabile est ipsos in lite fore superiores, & fructus illis obuenturos.

8. Quæres quinto. An excusentur, qui ideo nihil recipiunt, quod non resideant, cum tamen possint? Resp. non, quia per ipsos stat, quod non percipiant.

QVÆSTIO XII.

An omnes Religiosi obligentur?

1. PRima Conclusio. Certum est omnes & solos Religiosos ad chorum professos, etiamsi nondum ordinati sint, obligari. Quæstio est, quo iure obligentur, Non enim Canonico Iure scripto; cum nullus canon de ea re extet, vt ait Caiet. Nec iure naturæ; quia non pertinet ad essentiam Religionis. Nec ex vi voti, aut professionis: quia se ad hoc non astringunt. Nec ratione eleemosynarum quibus viuunt: quia non dantur cum hoc onere. Nec ratione fundationis: quia si sit aliqua talis fundatio, ea Conuentum obligat, non singulos. Resp. solum videntur teneri ex præscripto Regulæ, vel certè consuetudine vbique recepta, quæ vim legis habeat.

2. Secunda Conclusio. Nouitij tamen eorum non obligantur. Ratio est, quia nondum firmiter diuino obsequio sunt mancipati. Quæres: An teneatur Monachus fugitiuus, vel eiectus, cum à Monasterio non alatur? Affirmat Nau. num. 20. quia potest redire. Resp. Fugitiuus tenetur, quia potest & debet redire: eiectus non tenetur, quia non est in eius potestate redire.

3. Quæres secundo. An Superior possit in hac obligatione ex causa dispensare, v.g. ratione studiorum, vel negotiorum. Resp. affirmatè, quia tota obligatio oritur ex consuetudine, aut ex Regula.

QVÆSTIO XIII.

Quanta sit obligatio legendi horas?

1. COnclusio. Supradicti ita obligantur, vt mortaliter peccent, si horas vel semel absque causa prætermittant. Est communis, vt docet Nauar. c. 7. n. 5. excipio Angelum v. Horæ §. 10. & Richardum, quem ille citat Hi dicunt non esse peccatum mortale omittere horas, nisi fiat ex consuetudine, vel contemptu.

2. Quæres. An quælibet omissio sit peccatum mortale. Nauar. nu. 6. putat esse mortale, si vel vna hora omittatur, v.g. Tertia, aut Sexta, aut

Complet. Imo si omittatur Tertia pars vnius horæ v.g. vnus Psalmus cum Hymno, sed hoc posterius est nimis rigidum.

QVÆSTIO XIV.

Quomodo horæ sint recitandæ?

1. CONcilium generale sub Innocentio III. requirit duas conditiones. Primo, vt recitentur studiosè. Secundo, vt deuotè.

2. Prima Conclusio. Vt studiosè recitentur, tria requiruntur. Primum, vt nulla verba aut sententiæ omittantur. Secundum, vt vltimæ syllabæ non absorbeantur. Tertium, vt in medio cursu non fiat interruptio. Hæc tamen interruptio in officio priuato, si fiat ex iusta causa, nullum est peccatum: si autem fiat sine iusta causa: non videtur esse nisi veniale. Vnde etiam si duret per vnam vel alteram horam, non necessario est repetendum, quod ante recitatum est. Confirmatur, quia singuli Psalmi; imo singuli penè versiculi per se habent suam significationem, qua Deus laudatur, vel oratur, & vnus non habet necessariam connexionem cum altero. Vide Peltanum l. 3. de bonis operib. c. 6.

3. Dices. Quando est magna intermissio, tum priora & posteriora non efficiunt vnam orationem, aut vnum officium diuinum, ac proinde ex illis partibus non constituitur officium Primæ, vel Tertiæ. Ob hoc argumentum Nauar. de Oration. c. 16. n. 75. putat esse peccatum mortale, nisi fiat cum animo repetendi priora. Resp. sicut ex omnibus horis constituitur vnum officium, & quasi vna longa oratio, nō obstante interruptione, ita ex aliquibus Psalmis constituitur vna pars officij, v.g. Completorium: etiamsi interueniat aliqua intermissio: non enim de substantia totius officij, aut alicuius partis est, vt omnes Psalmi & preces continuentur.

4. Secunda Conclusio. Vt horæ canonicæ recitentur deuotè duo requiruntur, attentio & reuerentia; sola enim attentio non sufficit: cum enim oratio sit actus religionis, necessariò requirit reuerentiam erga Deum. Vnde aliud est orare; aliud attentè aliquid legere.

QVÆSTIO XV.

De alijs quibusdam circumstantijs?

1. HIc tria quæri possunt. Primo, quo tempore legendæ sunt horæ. Secundo, An liceat mutare ordinem in horis legendis. Tertio, An liceat mutare totum officium, v.g. legere officium de feria, quando esset legendum de festo.

2. Prima Conclusio. Quod ad tempus attinet, in officio publico seruanda est consuetudo recepta. In priuato, etsi laudabile sit, vt singulæ horæ suis temporibus & interuallis recitentur, tamen ad vitandum peccatum mortale sufficit, vt recitentur eo interuallo, quod est inter medium noctis præcedentis & sequentis. Qui enim interea temporis horas recitauerit, siue initio, siue in medio, siue in fine, satisfacit substantiæ præcepti.

3. Nota primo. Ex consuetudine licitum esse recitare matutinum & laudes pridie ad vesperam, vt Caiet. Nauar. & alij docent. Imò etiam ante Solis occasum, vt docet Thom. quodlib. 5. a. 28.

4. Nota secundo. Paruas horas non posse dici pridie, sed solum post mediam noctem: possunt tamen omnes vsque ad vesperas exclusiuè ob aliquam honestam causam recitari mane, teste Nauar. Imò si causa iusta sit, etiam vesperæ adiungi possunt, vt si instaret profectio, vel alia longa occupatio, vel amicorum interpellatio, vt habetur c. 1. de celebrat. miss. Imò maior quies & deuotio potest esse legitima causa, vt ait Caietanus.

5. Nota tertio. Non esse peccatum mortale facere sacrum ante Matutinum & Laudes, multo minus ante primam, vt ait Sotus l. 10. q. 5. a. 4. quem sequuntur multi recentiores. Ratio est, quia nihil in iure Canonico de hac re præceptum est: nec consuetudo contraria recepta est sub peccato mortali. Confirmatur, quia nulla est necessaria connexio, aut dependentia inter Missam & horas Canonicas, Vide Henriquez l. 9. de missa c. 24. Fumum v. missa n. 3. Petrum Arrag. art. 12.

6. Secunda Conclusio. Non est peccatum mortale mutare ordinem horarum, vt si Prima dicatur ante Laudes, vel Vesperæ ante Primam: quia ordo horarum extra chorum non est sub præcepto, nisi secundariò, tanquam circumstantia minoris momenti. Vnde etiam facilè datur iusta causa mutandi, vt si à viro graui inuiteris ad recitandas horas posteriores, & tu priores nondum persolueris. Ita Toletus l. 2. c. 13.

7. Tertia Conclusio. Mutatio officij, etiam dedita opera, non est peccatum mortale, vt si loco officij de feria dicatur de SS. Trinitate, vel de Venerabili Sacramento, vel de B. V. aut contra si loco officij de festo, dicatur de feria. Ita Caiet. v. horæ, Sylu. ibid. n. 15. & alij passim. Ratio est, quia id, quod Ecclesia primario præcipit, est, vt septem horæ Canonicæ quotidie recitentur. Vt autem dicatur de hoc, vel illo festo, solum pertinet ad modum vel circumstantiam secundariam, quæ non est tanti momenti. Itaque substantia præcepti seruatur, quodcunque officium Breuiarij concessi recitaueris. Vnde qui etiam prudens omissio proprio aliud recitabit, non tenebitur repetere, vt notat Sylu. supra: melius tamen est seruare proprium officium, & accommodare se alijs in omnibus.

QVÆSTIO LXXXIV.

De Adoratione.

Actenus egit D. Thomas de internis actibus religionis, qui sunt deuotio & oratio. Nunc sequuntur externi, inter quos primum locum obtinet Adoratio.

2. Prima Conclusio. Nomen Adorationis sumitur in Scripturis tripliciter. Primo, generatim pro quocunque honore seu veneratione, quæ alicui alteri exhibetur propter aliquam excellentiam, siue is sit Deus, siue Angelus, siue homo. Nam Gen. 18. 19. Abraham & Loth dicuntur adorasse Angelos, & 3. Reg. 1. Bethsabee & Nathan adorauerunt Regem, & Act. 10. Cornelius adorauit Petrum. Secundo, accipitur pressius pro quocunque actu religionis, siue interno,

ſiue externo, quo Deus colitur: vt patet in ijs locis vbi iubemur ſolum Deum adorare, & illi ſoli ſeruire, nempe adoratione & ſeruitute ſoli Deo debita. Tertio, accipitur adhuc ſtrictius pro ſolo actu externo, quo Deum colimus & adoramus, id eſt, pro genuflexione, capitis apertione, inclinatione: vt Matth. 2. v. 11. Inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum. Hoc modo hic ſumitur, & poteſt ſic definiri. Adoratio eſt externus actus religionis, quo per conuenientem aliquem corporis geſtum proteſtamur noſtram ſubiectionem erga Deum, vt erga ſummum omnium bonum.

3. Secunda Concluſio. Omnis externa adoratio (ſi ſecundum ſe ſpectetur) eſt adiaphora: & poteſt tam creaturis, quam Deo exhiberi. Nam genuflexio & totius corporis in terram proſtratio (quæ ſummæ videntur adorationes) etiam hominibus exhiberi ſolent, vt ex Scripturis patet, Gen. 50. v. 18. & 3. Reg. 1. v. 16. & act. 10. v. 25. Itaque à ſola intentione pendet, quod per cultum illum externum iſta vel illa honoris ſpecies deferatur. Si enim externâ illâ ſubmiſſionis notâ intendas te alteri ſubmittere tanquam Deo, & teſtari eius diuinitatem, erit cultus latriæ: ſi vt amico Dei, erit duliæ: ſi vt viro ſapienti aut potenti, erit obſeruantia politica. Vnde idem actus externus quatenus ſucceſſiuè poteſt procedere à diuerſa intentione, poteſt ſucceſſiuè eſſe actus latriæ, duliæ, & obſeruantiæ politicæ.

QVÆSTIO LXXXV.

De Sacrificio.

Acrificium & Adoratio in eo conueniunt, quod ſint actus externi religionis, quibus Deus colitur. Differunt, quod in Adoratione deferatur Deo cultus per geſtum corporis; in ſacrificio, per rem externam. Porrò diſputatio de ſacrificio poteſt dupliciter inſtitui. Primo, generatim, quid ſit ſacrificium & quotuplex. Secundo, ſpeciatim. An miſſa ſit ſacrificium. Priori modo hic procedimus. Nam de miſſa agendum eſt in 3. parte de Euchariſtia.

QVÆSTIO I.

Quid ſit ſacrificium propriè dictum.

1. HÆretici docent, ſacrificium nihil aliud eſſe quam quodlibet opus bonum, quod Deo placet: vel certè opus bonum quod fit ad honorem & cultum Dei: vel quamlibet oblationem Deo factam.

2. Prima Concluſio. Non omne opus bonum eſt ſacrificium propriè dictum. Probatur primo, quia apud omnes gentes ſacrificium eſt aliquod opus ſpeciale, quo Deus colitur, diſtinctum ab alijs pijs operibus. Secundo, quia ad ſacrificium requiritur Sacerdos & altare, vt paulo poſt probabo. At multa opera bona fiunt ab ijs qui non ſunt ſacerdotes. Tertio, quia Scriptura opponit opera bona ſacrificijs, vt Oſeæ 6. v. 6. Miſericordiam volui, & non ſacrificium; & 1. Reg. 15. v. 22. Melior eſt obedientia quam victima, & Pſal. 50. v. 18. Si voluiſſes ſacrificium, dediſſem vtique. Quarto, quia in Eccleſia Chriſti eſt tantum vnum propriè dictum

sacrificium,teste Aug. l. 1. contra aduersarios legis & proph.c.20.& l. de spiritu & litera c. 11.cui consentiunt alij Patres. At si omnia bona opera essent sacrificia,iam essent multa sacrificia, & non vnum tantum.

3. Dices.Contritio, Eleemosynæ, & quoduis opus iustitiæ vocatur in Scriptura sacrificium,vt Psal.50.v. 19. Sacrificiū Deo Spiritus contribulatus.& Psal.4.v.6. Sacrificate sacrificium iustitiæ,& Heb.13.v.16.Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci:talibus enim hostijs promeretur Deus,id est placatur.Resp. Nomen sacrificij in Scripturis sumitur dupliciter.Primo,pro omni opere, quod instar sacrificij Deum placat & conciliat,vt in locis iam citatis.Secundo pro externo cultu, qui Deo tanquam rerum omnium principio exhibetur, & sic opponitur operibus bonis,vt ante dictum est. Vide Chrys.in Psal.95. D. Thomam art. 3. ad 3.Melch. Canum.l.12. de locis c. 13.

4. Secunda Conclusio. Non omne opus, quod fit ad honorem Dei est propriè sacrificium. Probatur primo, quia multa bona opera possunt imperari à virtute religionis ad colendum Deum , quæ tamen per se non præ se ferunt cultum Dei externum.Atqui sacrificium debent præ se ferre specialem cultum externum Dei , vt ex communi omnium gentium consensu dictum est. Secundò quia multi faciunt opera ad honorem Dei, qui non sunt sacerdotes. Tertiò quia est vnicum tantum sacrificium in Ecclesia Christi.

5. Dices. Aug. Contrarium docet lib.10. de ciu.c. 6.Sacrificium verum est, inquit, omne opus bonum,quod agitur vt sancta societate inhæreatur Deo,relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus.Resp. Augustinus accipit nomen sacrificij pro omni opere quo assequimur finem , seu officium sacrificij , quod est adhærere & placere Deo. Vocat autem tale opus sacrificium verum,vt distinguatur ab externo sacrificio animalium,non quod perfectiorem rationem sacrificij habeat, sed quia effectum sacrificij perfectius præstat. Melius enim placat Deum, quam sacrificium externum tantum.Hanc esse mentem Augustini, patet ex cap. præcedent. neque nouus aut inusitatus est hic modus loquendi. Nam sæpè aliquid dicitur verè tale , quod tamen propriè tale non est, vt Ioan. 15. v. 1. Ego sum vitis vera, vos palmites, quia scilicet mysticè præstabat ea excellenter,quæ vitis sunt; sic tyrannus dicitur verus leo: & abstinere à peccatis,dicitur verum ieiunum.

6. Tertia Conclusio. Nec omnis oblatio Deo facta est propriè sacrificium.Probatur primò,quia Scriptura passim distinguit oblationes à sacrificijs,vt Psal.50.v.21. Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ , oblationes & holocausta , & Psal. 39. v. 7. Sacrificium & oblationem noluisti. Secundo, quia multa in scripturis dicuntur offerri, quæ tamen non possunt dici sacrificari, vt primogeniti, primitiæ variarum frugum , aurum, argentum , lapides pretiosi, byssus. Vide Exod. 25. & 35. Ergo sacrificia differunt ab oblationibus. Tertio, quia in sacrificio debet fieri aliqua mutatio rei oblatæ , vel significatæ, vt iam ostendam:non autem in oblatione.

7. Quarta Conclusio. Ad sacrificium perfectum & propriè dictum quinque requiruntur ex communi sententia. Primo ex parte ministri requiritur vt sit sacerdos, vt patet Heb. 5. v. 1. Vnde Ozias Rex cum non esset Sacerdos & sacrificium offerre vellet,à Deo punitus est 2.Par.26.v. 18. Secundo ex parte materiæ requiritur vt sit aliqua res sensibilis quæ

offeratur, vt patet Hebr. 8. v. 3. vbi Apost. probat ex communi ratione sacrificiorum Christum non potuisse dici verè Pontificem, nisi habuisset victimam quam offerret. Tertio ex parte formę requiritur, vt res illa sensibilis, quæ in sacrificio offertur, destruatur aut mutetur: vt patet ex sacrificijs legis naturæ & veteris: non enim fiebant sola oblatione, aut eleuatione ad altaria; sed rei destructione facta ad honorem Dei. Quædam enim per occisionem sacrificabantur, vt viuentia: Quædam per combustionem, vt adeps, carnes animalium occisorum, & res materiæ solidæ, vt simila, sal, thus: Quædam per effusionem, vt sanguis, vinum, aqua. Vide c. 1. & 2. Leu. Quartò, ex parte finis requiritur, vt explicitè vel implicitè referatur ad cultum Dei. Quinto, ex parte loci, vt fiat in altari, quia ex Scriptura constat, altaria non fuisse erecta nisi ad vsum vel significationem sacrificij. Vide Bellarm. l. 1. de missa c. 2.

8. Quinta Conclusio. Ex dictis colligi potest hæc definitio: Sacrificium est oblatio rei sensibilis à legitimo ministro facta Deo per realem immutationem ad testandum supremum illius dominium, & nostram subiectionem. Primo dicitur oblatio, quia oblatio est genus sacrificij, vt docet D. Thomas art. 3. ad 3. & alij passim: quamuis hoc nomen aliquādo strictè accipiatur pro oblatione, quæ solum est oblatio, non sacrificium. Secundo dicitur rei sensibilis, vt excludatur interna oblatio, quâ quis seipsum Deo offert ac subiicit. Tertio dicitur à legitimo ministro, quia sacrificium habet relationem ad sacerdotem. Quarto dicitur per realem immutationem, quia per hanc distinguitur à simplici oblatione. Quinto dicitur ad testandum &c. quia duo testamur & significamus in sacrificio, nempè diuinum principatum, & nostram subiectionem, & hæc significatio est sacrificio essentialis. Præter hanc quædam sacrificia habent significationem accessoriam, quæ mystica vel allegorica dici potest, vt sacrificium Eucharistiæ significat sacrificium in cruce, & sacrificium Melchisedech præfigurabat sacrificium Eucharistiæ, & omnia veteris legis sacrificia præsignabant oblationem crucis vel Eucharistiæ.

9. Obijcies primo. Non videtur necessarium, vt minister sacrificij sit Sacerdos. Nam in lege veteri agnus paschalis à singulis familijs immolabatur, Exod. 12. v. 3. & tamen in singulis familijs non erant sacerdotes: sed tantum in tribu Leui. Res. Singuli patresfamilias erant sacerdotes respectu hujus sacrificij, licet non respectu aliorum. Ratio est, quia sacrificiū agni paschalis institutum fuit ante legem veterem, nempe in lege naturæ, ac proinde in eo offerendo seruata fuit consuetudo legis naturę, nempe vt à singulis capitibus familiarum offerretur. Reliqua autem sacrificia quę in ipsa veteri lege fuerunt instituta, non poterant offerri nisi à sacerdotibus in eadem lege consecratis.

10. Obijcitur secundo. Nec videtur requiri, vt fiat aliqua destructio, aut mutatio rei oblatæ, vt patet in sacrificio missæ, vbi Christus non destruitur aut mutatur. Respond. Mutatio illa, qua panis in carnem, & vinum in sanguinem mutatur, sufficiens est in hoc sacrificio. De quo alibi plura.

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit sacrificium?

1. SOlet diuidi tribus modis. Primo ratione materiæ. Secundo ratione formæ & finis simul. Tertio, ratione finis tantùm.

2. Prima Conclusio. Ratione materiæ diuiditur in victimam seu hostiam, immolationem & libamen. Est enim triplex materia sacrificij; vel enim offertur, aliquod animal, & tunc est victima seu hostia: vel offertur aliqua res inanimata, solida, & tunc est immolatio: vel aliqua res liquida: & tunc est libamen. Et quidem in veteri lege offerebantur hæc animalia, Ouis, Capra, Hœdus, Bos, Vitulus, Columba, Passer, Turtur. Res autem solidæ erant Panis, simila, sal, thus, manipulus spicarum virentium, & triticum: vt patet Leuit. 2. & 6. Liquidæ erant sanguis, vinum, oleum, aqua.

3. Secunda Conclusio. Ratione formæ & finis diuiditur in Holocaustum, quod totum consumebatur ad honorem Dei: ideoque erat Sacrificium perfectissimum. Sacrificium pro peccato partim cremabatur, partim cedebat in vsum sacerdotum: solebat autem offerri pro peccatis quibusdam externis, vt pro peccatis commissis per ignorantiam circa cæremonias, Leuit. 4. & 5. Item pro furto, periurio, & calumnia Leuit. 6. 7. Hostia pacifica partim cremebatur, partim edebatur, tum à sacerdotibus, tum ab offerentibus. Solebat offerri vel in gratiarum actionem pro beneficijs acceptis: & tunc eodem die comedi debebat: vel ad noua beneficia impetranda: & tunc differri poterat eius consumptio in diem posterum, non tamen vlterius.

4. Tertia Conclusio. Ratione finis diuiditur in Latreuticum, Eucharisticum, impetratorium, & propitiatorium, quæ diuisio parum differt à præcedentibus. Latreuticum dicitur quod solum fit ad Deum colendum, testando eius principatum, & nostram seruitutem. Hoc potissimum fit holocausto. Eucharisticum dicitur, quod fit in gratiarum actionem pro acceptis beneficijs. Impetratorium pro beneficijs accipiendis. Vtrumque in lege veteri dicebatur hostia pacifica. Propitiatorium quod offertur pro peccatis & pro peccatorum pœnis ac flagellis auertendis. Idem est quod hostia pro peccato.

QVÆSTIO III.

An hoc tempore liceat offerre agnum vel vitulum.

1. RAtio dubij est, quia offerre sacrificium est legis naturalis. Ita D. Th. ar. 1. ergo omni tempore licitum est. Nota nos loqui posse vel de Iudæo, vel de Christiano, vel de gentili.

2. Prima Conclusio. Si hoc tempore Iudæi offerrent huiusmodi sacrificium, esset superstitio. Ratio est, quia Iudæi offerunt sacrificia, vt in veteri lege sunt instituta à Deo; sed ibi sunt instituta tanquam signa Christi venturi: ergo hoc modo non licet amplius offerre, quia Christus iam venit.

3. Secunda Conclusio. Esset etiam superstitio, si Christiani offerrent

tale sacrificium. Ratio est, quia in Ecclesia Christi est tantum vnum sacrificium propriè dictum, quod omnibus veteribus sacrificijs successit, & omnium virtutem eminenter in se continet, cum sit infinitæ dignitatis: ergo superstitiosum esset velle aliud addere. Hinc in quadam collecta Ecclesiæ dicitur: Deus qui legalium differentiam hostiarum vnius sacrificij perfectione sanxisti Vide Aug. 8. ciu. cap. vlt.

4. Tertia Conclusio. Probabile tamen est non fore superstitionem apud Ethnicos Christi legem ignorantes, si illorum sacerdotes vero Deo offerant huiusmodi sacrificium, vt colligitur ex August. epist. 49. quæst. 3. Ratio est, quia offerre sacrificium est legis naturæ, vt dixi ex D. Th. ergo lumen naturę vel obligat, vel suadet Ethnicis, vt offerant Deo sacrificium. Atqui non apparet illis conuenientior ratio offerendi, quam si offerant aliquid ex animalibus: ergo.

5. Quæres. Vnde gentiles habeant suos Sacerdotes Respondeo. Ex electione & designatione Reipublicæ. Nam sicut perfecta Respub. iure naturæ habet authoritatem constituendi principem in rebus politicis: ita etiam in rebus ad cultum diuinum pertinentibus.

QVÆSTIO LXXXVI.

De oblationibus & primitijs.

1. PRIMA CONCLVSIO. Nomine oblationis significantur omnia quæ Deo & Ecclesiæ offeruntur, vt sunt agri, oppida, dominia, fructus, pecuniæ, monilia, ornamenta, instrumentum sacrum. Nomine autem primitiarum intelliguntur primi fructus agrorum & arborum Deo oblati, Deuteron. 26.

2. Secunda Conclusio. Nemo tenetur ad illas oblationes, nisi vel necessariæ sint ad sustentationem ministrorum, vel consuetudo ad eas alicubi obliget, vel legitimum superiorum præceptum accedat. Vide Syl. v. Decima. Porro ad primitias olim quidem iure canonico scripto tenebantur fideles, vt colligi potest ex c. Decimam, de decimis & c. Reuertimini 16. q. 1. Iam tamen non tenentur, quia hoc ius consuetudine passim est abolitum.

QVÆSTIO LXXXVII.

De Decimis.

QVÆSTIO I.

An Christiani teneantur soluere Decimas, & quo iure.

1. VICLEFF. docuit. Primo, Decimas non esse vllo iure Sacerdotibus debitas, sed esse meras eleemosynas. Secundo, populum ad libitum posse & debere eas negare sacerdotibus propter eorum peccata. Ita refert Th. VVald. l. 2. doctr. fid. antiq. c. 64. & 65.

2. Prima Conclusio. Fide tenendum est decimas non esse eleemo-

synas, sed subsidium sacerdotibus debitum propter ministerium spiritualium. Vnde sententia VVicleff. damnata est in Conc. Constāt. sess. 8. Ratio est, quia constat ex Scriptura, ijs, qui populo ministrant spiritualia, iure diuino ac naturali deberi sustentationem. Num. 15. v. 27. & 1. Cor. 9. v. 11. & Luc. 10. v. 7. Hæc autem sustentatio præstatur per decimas. Vide decret. 19. q. 1. & in decretal. tit. de decimis, & in Conc. Trid. sess. 25. c. 12.

3. Secunda Conclusio. Si decimæ spectentur secundum suam substantiam, quatenus sunt necessaria sustentatio ministrorum, Ecclesiæ debentur Iure diuino ac naturali, vt ex dictis patet. Si vero spectentur secundum suam quotam, quatenus sunt decima pars fructuum debentur iure Ecclesiastico: vt patet ex Clement. L. 2. Constit. Apost. cap. 29. 38. 39. & ex can. cit.

4. Quæres. An etiam debeantur iure diuino? Affirmant Canonistæ: Negant Theologi. Ratio est, quia in lege Euangelica nullum extat præceptum de hac re: solum enim dicitur ministris Ecclesiæ deberi congruam sustentationem: An autem danda sit illis 10. pars fructuum, An 20. nusquam habetur. Nec obstat, quod de hac re extet præceptum in veteri lege, Exod. 22. Leuit. 27. Num. 18. quia præcepta iudiciaria & cæremonialia veteris legis sunt abrogata. Confirmatur, quia hæc quota potest tolli per consuetudinem, vt patet ex c. in aliquibus de decimis. At non posset tolli, si esset iuris diuini.

5. Obiiciunt Canonistæ Primo, quia in iure canonico dicitur, decimas constitutione diuina deberi, c. Tua, de dec. Secundo, Deum præcepisse decimas sibi solui in signum vniuersalis dominij, ideoque non posse minui, c. Tua nobis ibidem. Tertio. Decimas esse iuris diuini 16. q. 1. c. fin. Quarto, quia Christus Matt. 23. cum dixisset, decimatis mentam & anetum: subiunxit: Hæc oportuit facere, & illa non omittere, vbi τὸ oportuit indicat obligationem iuris diuini. Quinto, quia Christus Matt. 5. ait: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum: ergo si illi soluebant decimas, multo magis nos soluere debemus. Ad primum. Resp. Decimæ dicuntur deberi constitutione diuinâ, quia quod debeantur, hoc totum est ex constitutione diuina. Deus enim in veteri lege præcipit solui decimas; ad cuius imitationem Ecclesia idem præcipit in noua lege. Ad secundum. Decimæ non possunt minui, quia Deus olim hanc quotam taxauit, quam postea Ecclesia confirmauit. Ad tertium dicuntur esse iuris diuini, quia Deo consecratæ & dicatæ sunt eius ministris: sicut res sacræ dicuntur iuris diuini, quia peculiari modo ad Deum pertinent, & in eius dominio ac iure censentur. Ad quartū. Cum Christus ait: oportuit hæc facere, loquitur de tempore illius legis: tunc enim iure diuino decimæ erant soluendæ. Ad quintum. Nostra iustitia debet esse maior quam Pharisæorum, non in soluendis Decimis (alioqui deberemus plus quam 10. partem soluere) sed in reformandis actibus internis: illorum enim iustitia solum erat externa: nostra debet etiam esse interna. Illi putabant, sufficere, si non occiderent aut mœcharentur exterius: nos debemus etiam internam iram & concupiscentiam refrænare, Matt. 5.

6. Tertia Conclusio. Ex dictis intelligi potest, cuius virtutis actus sit solutio decimarum. Si enim spectetur, vt est debita sacerdotibus ob sacrum ministeriū, sic immediatè est actus iustitiæ: mediatè verò religionis. Si verò spectetur, vt per eam fouetur cultus diuinus, vel vt per eam prote-

stamur, Deum esse auctorem frugum terræ, & omnium rerum, quibus humana vita sustentatur, sic est solum actus religionis.

QVÆSTIO II.

An Ecclesia conuenienter constituerit hanc quotam?

1. Ratio dubij est, quia in veteri testamento constituta fuit 10. pars propter has causas. Primò, quia filij Leui erant ferè 10. pars populi. Secundò, quia in distributione terræ non acceperant suam partem. Tertiò, quia habebant vxores & liberos alendos. Hæ causæ iam non habent locum. Primò, quia Sacerdotes vix sunt 60. pars populi Christiani. Secundò, quia seruant suas possessiones hæreditarias, vt ceteri. Tertiò quia non habent vxores & liberos alendos: videtur ergo Ecclesia excessisse iustum modum in assignanda hac quota.

8. Conclusio. Ecclesia iustissimis rationibus ad hanc partem indicendam mota fuit. Primò, quia Deus illam indixerat in veteri testamento. Secundò, quia synagoga mutata fuit in Ecclesiam. Tertiò, quia non soli sacerdotes, sed omnes alij ministri Ecclesiæ debent ali a populo. Quarto, quia hi omnes non solum seipsos, sed etiam pauperes, & orphanos, & viduas debent alere. Quintò, sunt digniores quam ministri veteris legis, & ideo pluribus egent ad dignitatem sui status in populo tuendam. Sexto, quia plus laborant, & habent grauiores functiones. Septimò, opus est illis magna eruditione, ad quam comparandam requiruntur magni sumptus. Octauo, in veteri lege tantum erat vnum templum & bene instructum: in noua sunt innumerabilia, quæ singula debent instrui & conseruari. Nono in veteri lege erant plurima sacrificia, quibus sacerdotes poterant ali, in noua non sunt. Decimò, Deus hanc quotam videtur approbare fertilitatem concedens soluentibus, sterilitatem non soluentibus, vt notauit August lib. 50. hom. 48. & serm. 219. de tempore.

QVÆSTIO III.

Ex quibus rebus soluendæ sint decimæ?

1. Prima Conclusio. In veteri lege soluebantur decimæ non ex omnibus rebus, sed tantum ex frugibus, & pomis arborum, & animalibus, quæ transeunt sub virga pastoris vt habetur Leuit. vlt.

2. Secunda Conclusio. In noua lege, si ius scriptum spectemus, soluendæ sunt decimæ ex omnibus rebus, seu ex frugibus omnium rerum, quæ quodammodo nobis frugiferæ sunt: vt agrorum, arborum, animalium, domorum elocatarum, molendinorum, piscinarum, aucupiorum, omniumque negotiorum, lucrorum. Patet ex c. Non est, & c. ex transmissa, & c. pastoralis de decim. & ex Aug. serm. 219. Hinc solent distingui triplices decimæ: nempe prædiales ex agris, piscinis, molendinis: personales ex negotiatione, artificio, militia, famulatu: & mixtæ ex animalibus, quorum fructus partim ex hominum industria, partim ex prædijs prouenniunt.

3. Tertia Conclusio. Si autem spectemus consuetudinem, multis in locis non sunt in vsu nisi prædiales ex prædijs rusticis, & quædam mix-

tæ. Nam reliquæ per consuetudinem, & tacitam condonationem Ecclesiæ abrogatæ sunt. Vnde semper spectari debet quæ sit cuiusque loci consuetudo.

4. Quæres primò. Cur Ecclesia voluerit dari decimas ex omnibus rebus, cum in veteri lege solum datæ fuerint ex fructibus, & quibusdam animalibus. Resp. Quia in veteri lege singulæ familiæ habebant suos agros, ex quibus poterant soluere decimas, & ideo non erat necesse exigere personales. At in noua lege multæ sunt familiæ, imo multæ vrbes & Respub. quæ agris carent, & ideo necesse fuit ijs imponere decimas personales, & alioqui nihil contribuissent: neque potuissent alere clerum.

5. Quæres secundo. An Ecclesia habeat dominium decimarum ante separationem? Negat Glossa in c. Tua nobis de decim. c. & moderamine 16. q. 1. asserens decimas peti per Ecclesiam condictione ex canone vel officio Iudicis: non autem rei vindicatione. Condictio autem ex canone est actio personalis, vt patet instit. de actib. §. si itaque. Contarium docet Panormitanus c. Tua nobis, de decim. & c. Commissum ibidem, nempe Ecclesiam habere dominium decimarum etiam antequam sint collectæ, idque probat tribus argumentis. Primò, quia Deus dicit decimas & primitias esse suas c. Tua nobis. Atqui suum, indicat dominum. Secundo, quia Ecclesia dicitur posse decimas vindicare, c. moderamine 16. q. 1. Sed vindicatio datur domino in rem suam L. in rem, §. de rei vindicat. Tertiò, quia venditio fructuum non decimatorum non est valida. Nam Ecclesia semper potest ex ijs suam portionem extrahere, c. Pastoralis de decim. Atqui huius non potest esse alia ratio, quam quia Ecclesia habet dominium decimæ partis in confuso. Hinc infert Panorm. Ecclesiam duplici actione posse decimas petere. Primò, condictione ex canone, id est, quia per canones impositum est laicis onus & debitum illas soluendi. Secundò, rei vindicatione, quæ est actio in rem, & conceditur domino, L. In rem. §. de rei vindicatione.

QVÆSTIO IV.

Quomodo soluendæ sint Decimæ?

1. PRima Conclusio. Debent solui integrè, & sine diminutione. c. commissum, & c. Tua nobis, de decim. Vnde qui fraudat Ecclesiam in parte notabili, peccat mortaliter contra iustitiam; & simul committit sacrilegium, vt patet ex canon. citatis.

2. Secunda Conclusio. Decimæ debent deduci ex fructibus integris, priusquam ex illis deducantur expensæ vel tributa, vel census, vel vlla alia debita, c. cum non sit, & c. Tua nobis de decimis. Ratio est, quia decimæ debentur in recognitionem & professionem dominij generalis, vt habetur loc. cit. sed hoc dominium antecedit reliqua omnia dominia & iura, & extendit se ad omnes fructus enatos; ergo huic dominio debet satisfieri ante reliqua quæquæ dominia & iura, & ex omnibus fructibus enatis Hinc sequitur, si tributa, vel census, vel alia debita ante deducta & soluta sint, Ecclesiam posse agere vel in dominum fructuum, qui ea deduxit, vel in eum, qui illa indecimata accepit, compellendo illum per censuras, vt decimam ex acceptis detrahat, c. cum non sit, de decimis. Simili

mili modo non possunt detrahi sumptus in colendo agro facti, nec seminis æstimatio. Et quando decimæ soluuntur ex elocatione ædium, ex molendinis, piscinis, alijsve rebus, non possunt deduci expensæ factæ in reparationem, aut meliorationem. Hæc omnia habentur in c. Non est, & c. Tua nobis, & c. Pastoralis, de decimis. Quando tamen soluuntur decimę de negotiatione, tunc sunt deducendæ expensæ, vt habetur c. Pastoralis. Ratio est, quia tunc solum soluuntur decimæ de lucro. Atqui id solum in lucro censetur quod remanet deductis expensis, quæ factę sunt.

QVÆSTIO V.

Quibus soluenda sint decimæ?

1. PRima Conclusio. Ex prima Ecclesiæ ordinatione decimæ debebantur cœtui clericorum in genere: sic tamen vt distributio pertineret ad prælatum, cuius authoritate dabatur singulis quantum opus erat pro cuiusque statu & necessitate, vt patet ex antiquo Ecclesiæ more & consuetudine.

2. Secunda Conclusio. Postquam autem Ecclesia diuisionem fecit, erectis beneficiorum titulis, dabatur singulis ea portio, quæ cuiusque titulo attributa & annexa est. Hic disputari solet, an nō omnibus clericis debeantur decimæ, an solum ijs qui habent curam animarum, vt videtur sentire D. Th. a. 3. Ratio est, quia ius accipiendi decimas fundatur in illo debito, quo seminantibus spiritualia debentur temporalia. Resp. ijs solis qui habent curam animarum debentur decimæ ex iustitia quoad sustentationem, seposito omni Ecclesię præcepto & taxatione: non enim tenetur populus ex iustitia sustentare nisi habentes curam animarum, & necessarios eorum adiutores: posito autem Ecclesiæ præcepto & taxatione, tenetur alere totum clerum.

QVÆSTIO VI.

Qui teneantur soluere decimas?

1. PRima Conclusio. Decimæ prædiales soluendæ sunt ab ijs omnibus qui titulo non spirituali habent prædia alicui Ecclesiæ subiecta, & soluendæ sunt illi Ecclesiæ, cui prædia subiacent, nisi consuetudo sit vt alienæ Ecclesiæ soluantur. In hac enim re maximè consuetudo seruanda est, vt habetur c. ab apostolicæ, de decim. Hinc sequitur ad has decimas teneri Primo, omnes laicos qui habent prædia, his enim hoc onus annexum est. Secundo, Clericos, qui titulo patrimonij, vel alio non Spirituali possident prædia, vt docet D. Th. a. 4. ad 1. quia illa prædia per se illi oneri subiecta sunt, & per accidens est quod nunc à clerico possideantur. Tertio, monasteria & pia loca, nisi aliquo priuilegio, vel præscriptione, vel cōpositione, vel transactione sint exempta, vt patet ex c. Nuper de decim.

2. Secunda Conclusio. Personales decimæ soluendæ sunt ab ijs solis qui sacramenta percipiunt, & illi Ecclesiæ à qua recipiunt, idque iuxta consuetudinem receptam, vt colligitur ex cap. ab apostolicæ de decim. Nota multis locis personales decimas esse sublatas, quibusdam eas solui tantum

in fine vitæ, vt Venetijs: alibi in fine anni.

3. Tertio Conclusio. Omnes clerici, etiam Episcopi, tenentur ex omnibus bonis Ecclesiasticis decimas dare summo Pontifici, si eas exigat. Ita D. Th. ar. 4. & probatur exemplo veteris Testam. Nam Num. 18. Leuitis præcipitur vt summo sacerdoti decimam decimæ pendant. Non tamen solet hanc decimam ab Ecclesiasticis exigere, nisi necessitas Ecclesiæ id postulet. Vide Panor. in c. Inter cætera de offic. Iudicis ordinarij.

QVÆSTIO LXXXVIII.

De Voto.

QVÆSTIO I.

Quid sit votum?

1. PRima Conclusio. Votum est promissio Deo facta, vt communiter definiunt Theologi. Vnde patet omne votum esse promissionem, non contra. Nam promissio, quæ fit homini, non dicitur votum, sed ea tantum quæ fit Deo.

2. Secunda Conclusio. Vt promissio sit valida, 5. requiruntur. Primum, vt sit deliberata. Secundum, vt libera. Tertium, vt fiat cum intentione se obligādi. Quartum, vt sit de re grata promissario. Quintum vt promissor possit se obligare. Primò, debet esse deliberata, non quod opus sit longa mentis agitatione, sed quia requiritur perfecta quædam animaduersio eius quod agis. Ratio est, quia promissio est quædam lex & onus, quod sibi quis sponte imponit. Nemo autem censetur sibi aliquod onus velle imponere, nisi plenè aduertat quid agat. Secundo, debet esse libera seu spontanea, id est, nec metu nec dolo iniustè extorta, nec ex errore facta. Vnde votum metu graui vel iniurioso extortum est irritum, vt patet ex capit. Perlatum, & c. Abbas de eis quæ vi. Tertio, debet fieri cum intentione se obligandi: actus enim ex intentione non operantur vltra intentionem, cum ab ea omnem vim suam habeant. Vnde sicut lex principis non habet vim nisi iuxta intentionem ipsius: ita promissio, quæ est lex quædam priuata, non habet vim nisi ex intentione promittentis. Quartò, requiritur vt res promissa sit grata promissario: promittere enim quod displicet, non est promittere, sed minari. Quintò, requiritur, vt promissor possit se obligare; quidam enim per leges non possunt se voto aut promissioni obligare, aut saltem non ita valide, quin possit in irritum reuocari.

QVÆSTIO II.

An propositum aliquando habeat vim voti?

1. DIxi votum esse quandam promissionem. Nunc quæritur, an promissio ita necessaria sit ad rationem voti, vt propositum sine promissione non sufficiat. Aliqui putant propositum habere vim voti simplicis in vno casu, nempe quando quis intrat religionem cum proposito perseuerandi, & Deo perpetuo famulandi. Ita Palu. in 4. disp. 31. q. 1. An-

ton. p.2.tit.11.c.2. & omnes ferè Canonistæ, ex quibus plerique putant tale propositum cum susceptione habitus habere vim voti solennis. Probatur primò, ex quibusdam Canonibus, præsertim ex capit. statuimus de regularibus, & c. Consulti ibid. & c. Beneficium, de regula. in 6. Secundò, probatur ratione, quia qui facit contra tale propositum, inconstans est in re magni momenti; ergo peccat: ergo tenebatur in proposito perseuerare.

2. Conclusio. Propositum non sufficit ad rationem voti: sed vlterius requiritur promissio. Ita D. Tho. in ar. 1. Bonau. in 4. d. 38. ar. 1. Richard. ibid. q. 3. Abbas in c. libertatem de voto & voti redemptione. Naua. c. 12. n. 26. & passim recentiores. Probatur primò, ex Scripturis, vbi obligatio votorum ex promissione nasci indicatur. Deut. 23. v. 21. Cum votum voueris Domino tuo non tardabis reddere: si nolueris polliceri, absque peccato eris, & infra, v. 23. Facies, sicut promisisti: Et Eccles. 5. v. 3. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere. Displicet enim ei infidelis, & stulta promissio. Secundò. Probatur ex capit. literarum, vbi dicitur, eum, qui vltra propositum mutandæ vitæ non est progressus, in voto, non teneri. Tertiò, Nemo obligat seipsum, nisi intendat se obligare, sed solo proposito faciendi aliquid non intendo me obligare; ergo solum propositum non habet vim voti obligantis. Canones contra citati loquuntur de proposito, quod promissione seu voto firmatum est.

3. Ad argumentum Resp. Esse aliquam inconstantiam, si absque vlla causa sola animi leuitate propositum mutes, hæc tamen inconstantia non est nisi venialis. Ex dictis patet, cum multa in voto reperiantur, nempe deliberatio, propositum boni operis, propositum vouendi, promissio, obligatio: solam promissionem esse votum: propositum & deliberationem esse quid præuium, obligationem esse effectum.

QVÆSTIO III.

Quotuplex sit votum?

1. PRima Conclusio. Votum diuiditur Primo, in commune & singulare. Ita Magister in 4. d. 38. D. Th. Durand. Richard. ibid. Votum commune vocant actum illum, quo quis in baptismo profitetur se renunciare Sathanę & adhærere Christo; hic enim actus est communis omnibus Christianis; non tamen est votum propriè dictum, vt ijdem auctores docent. Primò, quia in verbis hominis baptizandi nulla continetur promissio: solum enim dicit: abrenuncio, credo, volo. Secundo quia alioqui omne peccatum hominis Christiani esset sacrilegium, & contineret in se duplicem malitiam, quod est contra communem hominum sensum. Votum singulare vocant, quod quisque pro suo arbitratu de rebus non necessarijs concipit: quamuis reuera hoc genus voti possit etiam pertinere ad res præceptas, quatenus nostro arbitrio subiectæ sunt.

2. Secunda Conclusio. Diuiditur secundo in votum conditionale & absolutum. Rursus conditionale in pœnale & non pœnale. Pœnale est, quādo quis vouet aliquid in pœnā delicti, si fortè ceciderit in illud: quod potest fieri bifariam. Primo si solum voueas pœnam delicti, non autem euitationem: vt v.g. Voueo me daturum eleemosynam, si inebriatus fue-

ro: & hoc est simplex votum pœnale. Vnde talis non peccabit contra votum per ebrietatem, sed purificabitur conditio, & absolutè ex voto tenebitur ad pœnam, quam si non præstiterit, tum demum votum violabit. Secundo si non solum voueat pœnam in euentum delicti, sed etiam cautionem delicti, vt v. g. voueo non amplius inebriari, alioqui dabo largam eleemosynam. Hoc votum non est simplex, sed duplex, quia continet duo vota: Alterum absolutum de non inebriando: Alterum conditionale de eroganda eleemosyna. Votum non pœnale est quãdo id quod vouetur, non vouetur in pœnam delicti: vt voueo Religionem, si pater consenserit, si mortuus fuerit. Hoc votum impletâ conditione æquiualet absoluto.

3. Tertia Conclusio, Diuiditur tertio in simplex & solemne. Solemne vocant quod susceptioni status immutabilis coniunctum est, v.g. quod annexum est ex Ecclesiæ decreto susceptioni sacri ordinis, aut quod continetur in Professione Religionis approbatæ. Ita habetur capit. vnico de voto & voti redemp. in 6. Hæc enim duo, ordo sacer, & professio Religionis, sunt solemnes quidam actus, à quibus votum solemne dicitur, & certam quandam vim seu qualitatem ex decreto Ecclesiæ obtinet: nempe quod votum castitatis reddat irritum matrimonium, si attentetur: votum paupertatis faciat incapacẽ dominij. Simplex est omne aliud votum, etiamsi perpetuum sit, quale est etiam professio Religionis non approbatæ.

4. Quarta Conclusio. Diuiditur quarto in votum expressum & tacitum. Expressum est quod verbis disertis exprimitur. Tacitum est quod censetur fieri eo ipso, quo voluntariè aliquid agitur, cui votum cõnexum est, vel supponitur. Tale est quod fit susceptione ordinis sacri.

5. Quinta Conclusio. Diuiditur quinto in votum personale, reale & mixtum. Personale est quo promittitur aliqua actio vel omissio: Reale quo res aliqua externa promittitur: Mixtum quo vtrumque promittitur, vt peregrinatio cum oblatione.

QVÆSTIO IV.

Quænam sit materia voti?

1. COnclusio. Vt aliquid cadat sub votum tria requiruntur. Primum, vt sit in nostra potestate. Secundum, vt sit bonum. Tertium, vt sit melius quam oppositum. Hinc sequitur non esse validum votum primo, si voueas te nunquam peccaturum venialiter, quia hoc non est in tua potestate. Secundo si voueas opus malum aut indifferens: nemo enim aliquid promittit alteri, nisi quod ei gratum est: Deo autem nihil est gratum nisi quod bonum. Tertio si voueas te non daturum eleemosynam, non futurum Religiosum, non suscepturum sacros ordines: melius enim est dare eleemosynam, fieri Religiosum, suscipere sacros ordines. Vide D. Tho. ar. 2.

2. Quæres primo. An votum sit validum, si voueas opus bonum ob malum finem. Respondeo. Hoc dupliciter fieri potest primo, vt malus finis non solum sit finis voti, sed etiam operis quod vouetur, vt si voueas eleemosynam ad obtinendam vindictam, aut illicitos amores, & tunc votum est irritum. Secundo, vt malus finis sit tantum finis voti, vel potius

applicationis voluntatis ad vouendum, vt si profitearis in Religione vt lautè viuas. Nam lautè viuere non est finis paupertatis, castitatis, & obedientiæ quam profiteris, sed est finis propter quem amplicas te ad actum vouendi & profitendi. Hoc casu votum est validum, licet non fiat sine peccato.

3. Quæres secundo Quale peccatum sit vouere opus malum? Respondeo si opus illud malum sit peccatum mortale, tunc votum illius est etiam mortale: idque duplici titulo, tum propter affectum illius operis, tum propter irreuerentiam, seu contumeliam, quæ per tale votum Deo irrogatur. Si autem opus malum tantum sit veniale, multi putant votum illius esse tantum veniale, vt Sylu. v. Iuram. 2. qu. 7. Sotus lib. 7. de Iustitia qu. 1. ar. 3. Nauar. c. 12. nu. 33. Probatur primò, quia materiæ paruitas videtur excusare. Secundo, quia impletio talis voti solum venialis est. Contrarium tamen rectius tenet Caiet. in Summa v. voti materia. Ratio est, quia si scias opus illud, quod voues, esse peccatum, & tamen voues Deo est magna irreuerentia erga Deum. Nam vel est irrisio quædam, vt si promittas alicui tanquam gratum, quod scis esse ingratum; vel implicita blasphemia: quia cum seriò promittis Deo, quod scis esse malum, insinuas Deo placere peccatum: eoque coli, & honorari. Similis irreuerentia erit, si eodem animo votum impleas. Confirmatur, quia Malach. 1. v. 8. grauiter reprehenduntur qui victimam claudam, cæcam, vel alio defectu notabilem offerebant; ergo multo magis reprehensibilis est, qui opus malum Deo offert; si tamen huiusmodi votum fieret sine plenâ animaduersione, non esset nisi veniale.

4. Quæres tertio. An votum sit validum, si voueas opus indifferens, quod nec bonum nec malum sit pro illo tempore quo voues, sed postea sit bonum. v. g. vouisti abstinere perpetuo fraternis ædibus ob aliquam offensionem in fratrem, deinde contingit ibi habere aliquos quorum cõsuetudo tibi foret noxia. Resp. Tale votum nunquam obligat. Ratio quia ab initio irritum fuit: non enim hoc vouisti Deo tanquam bonum, & ipsi gratum, sed vt te in vindictam fratris in proposito non bono confirmares. Vnde etiamsi speciem voti habeat: tamen votum non est. Confirmatur ex regul. 18. iuris. Non firmatur tractu temporis quod de iure ab initio non subsistit. Si tamen intuitu alicuius boni ab initio vouisses, & postea ratio boni mutaretur in aliam, tunc esset votum validum: v. g. vouisti abstinere perpetuo tali domo propter periculum impuritatis, post sublato illo periculo succedit periculum societatis in furtis, vel inimicitijs. Hoc euentu manet obligatio voti, quia manet periculum peccati, & abstinere à tali domo manet semper bonum, & Deo gratum. Nec refert, quod alterius speciei bonitatem accipiat, quia vouetur absolutè quatenus Deo gratum est: non autem præcisè quatenus huius vel illius speciei bonitatem obtinet.

5. Quæres quartò. An votum sit validum, si voueas inire matrimonium? Resp. primò. Si absolutè id voueas, non est validum, vt patet ex tertia conditione supra assignata. Nam melius est non inire, quam inire matrimonium. Respon. secundò, si autem voueas inire matrimonium, cum hac paupercula propter Deum, supposita matrimonij constanti voluntate, tunc validum est votum, quia perseuerante tali voluntate, melius est hanc ducere, quam aliam; si tamen eam voluntatem deponas, desinit

obligatio voti, quia absolutè melius est nullam ducere. Sed difficultas est de eo qui non potest se continere, & ideo vouet matrimonium ad vitandam fornicationem. Nam aliqui affirmant, tale votum esse validum, vt Caietan. art. 2. & Nauar. c. 12. n. 43. Resp. Non est validum absolutè, ita vt non possit irritum reddi; sed solum ex suppositione; nempe supposito quod ipse nolit alia remedia contra carnis tentationem adhibere: tamdiu enim obligabitur ex voto ad matrimonium suscipiendum. Quod si torporem illum excutiat, & alia remedia capessere velit, iam cessabit illius voti obligatio, quia iam est ei melius non ducere, quam ducere vxorem.

6. Quæres quintò. An votum sit validum, si voueas te non amplius voturum; Resp. irritum est propter rationem assignatam. Nam absolutè melius est vouere, quàm non vouere, si tamen aliquis facilior sit ad vouendum, is validè vouere poterit, se in posterum non voturum nisi re prius cum viro prudente communicata. Melius enim est, præsertim tali homini vouere ex matura deliberatione cum viro prudente, quam vouere absque huiusmodi deliberatione. Vnde hoc ipsum potest cadere sub aliud votum: Si tamen post tale votum rursus ex animi leuitate voueret, valeret hoc votum posterius, modo ea consideratio adsit, quæ in alijs rebus ad meritum vel peccatum mortale sufficeret, peccaret tamen sic vouendo, quia violaret prius illud votum, quo promiserat se non amplius voturum sine alterius consilio.

7. Quæres sexto. An opera præcepta cadant sub votum; aliqui videntur negare. Primò, quia votum est promissio boni melioris: At nomine boni melioris intelligitur opus cõsilij, seu supererogationis, vt patet ex D. Th. a. 2. Deinde quia ibidem indicat huiusmodi vota quibus homo vouet se seruaturum præcepta, esse solum analogicè vota, vocatque ea communia, quasi nõ propriè, sed generali solum ratione dicantur vota, sicut ea quæ in baptismo fiunt. Tertio, quia ad opera præcepta iam ante obligamur, & illa obligatio est sufficiẽs: ergo frustra adhibetur alia obligatio voti. Quarto, quia si votum inducit nouum vinculum super vinculum præcepti, ergo etiam inducet vinculum nouum supra obligationem prioris voti: ergo si quis centies idem voueret, centuplici obligatione teneretur, ac proinde centuplũ peccaret violando votum, quod est absurdum. Resp. Certum est laudabiliter aliquid posse voueri Deo, ad quod præcepto naturali vel positiuo adstringimur, & per tale votum induci nouum vinculum. Ita Durand. 4. d. 38. q. 1. Richard. d. 39. q. 2. Probatur primò, ex perpetuo vsu Ecclesiæ, vbi non solum vouetur abstinentia à nuptijs, quæ non est præcepta, sed etiam abstinentia ab omnibus illicitis voluptatibus extra matrimoniũ, quæ omnibus est præcepta. Secundò, quia Genes. 28. v. 20. Vouit Iacob se culturum verum Deum, & non Deos alienos, & tamen hoc est præcepti, non consilij. Tertio, quia iuramento possumus nouum vinculum inducere ad seruãda ea, ad quæ alias tenebamur: cur non etiam voto; Quarto. Si aliquid debeam proximo ex mutuo, vel alio contractu, possum rursus me illi obstringere ad idem per promissionem: ergo idem possum in ijs, quæ Deo debeo. Quintò, opera præcepta sunt Deo gratissima; ergo possunt illi promitti? hæc autem promissio adferret nouum vinculum: sicut enim creditor pluribus titulis potest idem exigere à debitore: ita debitor potest pluribus titulis se ad idem obstringere.

8. Ad primum negatur nomine melioris boni solum intelligi opus consilij, seu supererogationis, quãuis precipuè id intelligatur. Ad secundũ

Resp. D. Thomam vti distinctione: dicit enim rem præceptam cadere sub votum, non quatenus est iam debita, sed quatenus est in nostra potestate eam facere, vel omittere. Ad tertium etiamsi obligatio præcepti sit sufficiens, tamẽ obligatio voti superueniens non est superflua: tum quia magis excitat nos ad præstandum id quod tenemur facere: tũ quia est causa meriti maioris, quia operamur ex duplici virtute. Ad quartum. Si is, qui secũdo vouet, intendat se nouo modo obstringere, tunc erit noua obligatio eiusdem speciei, vel certè augmentum prioris obligationis intra eandem speciem. Ac proinde si violet votum, grauius peccabit: si tamẽ non intendat nouam obligationem sibi inducere, sed solum renouare priorem ad excitandum spiritum, tunc non inducetur noua obligatio, neque prior crescet intra eandem speciem, quia votum non operatur vltra intentionem vouentis.

QVÆSTIO V.

An bonum sit vouere ad colendum Deum?

1. CAluinistæ & Lutherani docent impium esse vouere aliquid Deo, quod non sit præceptum ad colendum Deum; posse tamen tale quid voueri ob alium finem v.g. ad vitandam aliquam molestiam, vel alia vitæ negotia melius transigenda. Ratio illorum est, quia nihil vsurpandum est ad cultum diuinum, nisi quod Deus præceperit. Alioqui est cultus voluntarius, quem tanquam superstitionem reprehendit Apostolus Coloss. 2. v. 22. Caluinus 4. inst. c. 13. § 1. & seq. Luth. de libertate christiana. Vnde inferunt vota Religiosorum esse iniqua & irrita, & Franciscum, Dominicum, Bernardum damnatos esse, nisi fortè professi sint in religione, non ob cultum diuinum, sed vt liberi essent ab vxoribus, & alijs curis temporalibus.

2. Prima Conclusio, Bonum est vouere Deo etiam opus non præceptum animo deferendi cultum & Deo placendi. Est de fide. Probatur primò, quia Scriptura hortatur nos ad vouendum. Psal. 75. v. 12. Vouete & reddite Domino Deo vestro omnes qui in circuitu eius offertis munera. Sed implicat fieri votum, & non animo colendi Deum saltem implicitè, quia votum intrinsecè est quidam Dei cultus. Nulla enim Deo fit promissio vel oblatio ad laudandam eius inopiam, aut vtilitatem conferendi, sed solum ad eum honorandum, & gratum obsequium offerendum. Secundo si votum fieri potest ob aliam causam, cur non etiam ad colendum Deum; præsertim cum Apostolus hortetur vt omnia faciamus ad Dei gloriam quæcunque facimus. Tertio quia omnia vota, de quibus agitur Leuit. 27. Deut. 12. & 23. & alibi, sunt de rebus non præceptis.

3. Secunda Conclusio. Non solum bonum est vouere Deo ad ipsum colendum, sed etiam votum soluere, & perficere, animo colendi Deum. Est de fide. Probatur primo, Psal. 73. v. 12. Vouete & reddite. Deut. 23. v. 21. Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum, si nolueris polliceri, absque peccato eris, vbi apertè loquitur de voto rei liberæ, non præceptæ. Secundo quia eiusdẽ virtutis est vouere & reddere: etsi enim promittere homini, & promissa soluere, non sint eiusdem virtutis: cum illud sit liberali-

tatis, hoc fidelitatis: tamen promittere Deo, & soluere promissa pertinent ad eandem virtutem Religionis. Nam vtroque actu Deum honoramus, & bonorum nostrorum authorem profitemur, quamuis vouere sit voluntatis, soluere necessitatis. Ad rationem hæreticorum Resp. falsum esse quod assumitur, vt ex dictis patet; neque Apostol. ad Coloss. reprehendit cultum voluntarium simpliciter, sed eum qui solâ inuentione humana constat, quod potest fieri dupliciter. Primo si deferatur numini falso, & ab hominibus inuento, qualis est cultus Angelorum, quem Platonici, & Simon Magus eis deferebant, qua de re agit Apo. vt plerique interpretantur. Secundo si exhibeatur vero Deo, sed cum falsa opinione: vt si quis abstineat à cibis quod putet eos esse immundos, vel ponat vim in aliqua re, vel circũstantia, in qua non est ponẽda, vt in numero, in situ, in colore.

QVÆSTIO VI.

An melius sit facere aliquid ex voto, quam sine voto?

1. CONclusio. Facere aliquid ex voto non solum bonum est, vt dictum, sed etiam melius est, quam facere illud idem sine voto. Probatur primo, quia Scriptura hortatur ad vouendum, quod non faceret nisi opus factum ex voto esset Deo gratius. Secundò quia quando opus, quod aliàs ex se, bonũ est fit ex voto, tunc habet duplicem laudem: vnam ex se & ex sua specie: alterã ex affectu religionis. Tertio quia qui vouet, & votũ soluit nõ solum offert Deo bonũ opus, sed etiam boni operis facultatem. Nam priuat se facultate illius omittendi. Vnde similis est illi qui donat non solum fructus arboris, sed etiam ipsam arborem, vt ait Anselm. l. de similitudinibus c. 84. Qui autem solum opus præstat absque voto non dat Deo operis illius facultatem. Quarto qui facit ex voto, operatur ex proposito firmiori & magis immutabili: hoc autem est melius. Vide D. Thom. art. 6.

2. Obijcies primo: Quod fit ex necessitate, est minus Deo gratum, quam quod fit liberè, sed quod fit ex voto, fit ex necessitate: ergo quod fit ex voto, est minus Deo gratum quàm quod fit sine voto. Maior patet ex illo 2. Cor. 9. v. 7. nõ ex tristitia aut necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Minor probatur, quia votum inducit vinculum. Vnde Apost. 1. Cor. 7. v. 35. vocat laqueum, cum ait: Hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt vobis laqueum injiciam: q. d. hortor ad continentiam, non ad votum, ne sit vobis in laqueum. Respondeo tribus modis potest aliquid fieri ex necessitate. Primo quia fit ex absoluta determinatione ad vnum, vt visio beatifica. Secundo quia fit ex aliqua coactione, id est, repugnante voluntate. Tertio quia fit ex obligatione, siue ea proueniat ex præcepto, siue ex voto, siue aliũde. Maior ergo propositio vera est de necessitate coactionis, de qua loquitur Apost. Ad minorem Respondeo votum non vocari laqueum, sed præceptum inuitis impositum.

3. Obijcies secundo. Melius est donare quid gratis, quam ex obligatione: ergo melius est facere sine voto. Respond. Antecedens potest esse verum respectu hominum, non tamen respectu Dei. Nam hominibus gratius est vt aliquid ipsis donetur gratis, quia tũc videtur aliquid lucrari. At Deo non est semper gratius, quia non quærit lucrum ex nostris operibus, sed id semper est ei gratius, quod facimus ex pluribus, vel melioribus affectibus.

QVÆSTIO VII.

An votum vnius possit obligare alterum?

1. QVæstio est, an votum parentis possit obligare filium, aut votum testatoris hæredem: aut decessoris successorem. Suppono aliud esse votum personale, aliud reale, aliud mixtum.

2. Prima Conclusio. Si votum sit personale non obligat nisi personam. Tale est votum ieiunij, peregrinationis, Religionis, militiæ sacræ, & similia. Ratio est, quia hæc vota solum sunt de actionibus personalibus, quæ à sola persona vouente sunt exequenda. Vnde si huiusmodi votis nondum solutis vouens decesserit, non tenetur hæres.

3. Quæres. An si voto personali implendo occurrat impedimentum, teneatur vouens per alium implere; Respondeo non tenetur, quia sola ipsius persona obligatur, quæ iam per impedimentum excusatur. Quod si per alium fecerit, non ideo liber erit cessante impedimento, nisi commutetur votum. Excipe nisi intendisset se obligare ad implendum votum per alium, casu quo per se non posset, tunc enim teneretur curare, & sic liberaretur.

4. Secunda Conclusio. Si votum sit reale, nisi ante mortem persolutum fuerit, obligat hæredem, Ita Syl. v. votum 2. qu. 11. & alij passim. Colligitur ex c. Heredes, de testamentis & ex l. 2. ff. de pollicitationibus. Ratio est, quia sicut hæres succedit in bonis, & actionibus, & iuribus defuncti, ita etiam in oneribus quæ hæreditatem attingunt, etiamsi nulla res per se sit obligata. Vnde sicut ea quæ testator promisit homini, tenetur soluere; ita etiam quæ promisit Deo. Idem dicendum est, si defunctus vouerat aliquam peregrinationem ea intentione, vt si per se non posset exequi, per alium curaret: tunc enim sub conditione censetur tacitè vouisse, se daturum sumptus ad hoc præstandum; ac proinde fecisse votum reale, ad quod tenetur hæres. Simile est si quis vouit ædificare monasterium, vel aliam piam fundationem instituere.

5. Quæres. An hæres peccaret contra votum, si non exequeretur? Resp. non, quia ipse nihil vouit, aut Deo promisit. Simile est de hærede qui tenetur promissione testatoris iuramento confirmata: non enim tenetur vinculo iuramenti. Contra quam virtutem ergo peccaret? Resp. partim contra obligationē, quâ defuncto obstringitur ratione hæreditatis acceptæ, seu ratione taciti pacti, quo acceptat onera defuncti, hæreditatem adeundo: partim contra religionem, quia nō soluit quod debet: etsi enim Deo non promiserit, tamen factus est Deo debitor, suscipiendo in se obligationem alterius Deo debentis.

6. Tertia Conclusio. Si votum sit mixtum, partim obligat, partim non obligat. Obligat qua reale: non obligat qua personale, v. g. si vouisti peregrinari Lauretum, & offerre ibi calicem, hæres tuus tenetur mittere calicem, non autem eò peregrinari.

2. Quæres. An teneatur sumptus itineris in pios vsus conferre? Resp. non, quia sunt accessorij voto personali: ergo euanescente voto personali, desinunt deberi. Dices. Quid si defunctus, cum faceret votum intendisset, vt per alium expleretur. Respondeo. tunc hæres teneretur ad sumptus faciendos.

QVÆSTIO VIII.

Quot modis possit quis solui, aut liberari à voto?

CONclusio. Id potest fieri 5. modis. Primo, desitione materiæ; vt si id quod ante erat legitima materia, desinat esse materia voti, vel absolutè, vel respectu vouentis, v.g. si fiat impossibilis, si mala, si differens, si inutilis, si maioris boni impeditiua. Secundo, defectu conditionis; vt si votum factum sit eueniente vel durante certâ conditione, & non eueniat, vel desinat. Tertio, irritatione; vt quando materia quam vouemus, aliquo modo subiecta est alterius potestati, & ab illius consensu dependens, qui tamen nolit consentire. Quarto, commutatione, vt quando obligatio voti ab vna materia transfertur in aliam. Quinto, dispensatione vt quando quis auctoritate Ecclesiasticâ absoluitur omnino a voto. Vide Sylu. v. votum 4. q. 1, & Nauar. c. 12. n. 63.

QVÆSTIO IX.

Quorum vota possint irritari, & à quibus?

1. DIcam primò generatim. Deinde ad certa hominum genera in particulari descendam.

2. Prima Conclusio. Omnium illorum vota possunt irritari qui alteri subiecti sunt, vel in omnibus, vel saltem quoad illam materiam quam vouerunt. Ratio est, quia horum vota pendent à consensu alterius, ac proindè includunt hanc tacitam conditionem, nisi Superior, vel cuius interest contradixerit. Vnde si ille certior factus de voto contradixerit, cessabit obligatio. Hinc sequitur ad irritationem non requiri causam, sed sufficere irritantis voluntatem, vt docent communiter Theologi.

3. Quæres, An peccet, qui sine causa irritum fecerit alterius votum? Negant Palu. in 4. d. 38. q. 4. a. 2. Syl. v. votum 4. q. 2. Angelus v. votum 2. n. 10. Ratio, quia totum votum in eius arbitriū collatum est: nec vlla lege cogitur illud approbare. Secundo, quia vtitur suo iure, siue probet, siue improbet. Alij putant illum peccare. Primo, quia irritare votum alterius sine causa est actus otiosus, cum careat honesto fine: ergo est peccatum saltem veniale. Secundo, quia Scriptura dicit, maritum peccare qui irritat votum vxoris sine causa. Num. 2. v. 6. Sin autem contradixerit, postquam resciuit, portauit ipse iniquitatem eius. Respon. probabilius non excusari à peccato veniali. Ratio est, quia sine causa velle impedire bonum opus, est malum: cum enim alia causa non subest, videtur fieri ex displicentia boni operis. Locus tamen scripturæ citatus non facit ad propositum. Nam ibi agitur de marito, qui sciens votum vxoris diu dissimulauit, & postea irritauit, cum tamen statim id facere debuisset.

4. Secunda Conclusio. In particulari disputari solet an vota Religiosorum irritari possint à Superiore: Nouitiorum à Prælato: impuberum à parentibus: seruorum à Dominis: vxoris à marito: laicorum à Pontifice: Hæc breuiter examinanda sunt.

5. Quæres primo. An omnia vota Religiosorum posint irritari à Superiore. Suppono Religiosos posse multa validè & meritoriè vouere,

nempe ea quæ Regulæ, vel Superioris præcepto non repugnant, quia vouere per se est opus consilij, & aliàs non est Religiosis prohibitum. Vnde obligantur etiam antequam Superior consentiat, aut rescifcat, vt docet Pal. in 4. d. 38. q. 4. a. 2. Sylu. v. votum 3. q. 3. Caiet. a. 8. Sotus l. 7. de iust. q. 3. a. 1. Naua. c. 12. n. 67. & plerique alij.

6. Dices primo. c. Monacho 20. q. 4. dicitur: Monacho non licet vota vouere sine consensu Abbatis sui; si autem vouerit, frangendum erit. Confirmatur, quia Monachus non habet propriam voluntatem, sed eam transtulit in Abbatem. Ob hoc argumentum aliqui putant Monachum non posse vouere sine Abbatis consensu, & ante illius consensum votum non habere vim, vt Richard. in 4. d. 38. circa 4. principale q. 1. Maior ibi. q. 4. Ang. v. votum 2. n. 3. Respon. canonem illum esse dubiæ authoritatis. Non enim est alicuius Pontificis, aut Concilij, neque est Basilij M. (etsi Gratianus id insinuet) quia in toto Basilio non est nomen Abbatis. Dici tamen potest cum Glossa c. illud intelligendum esse de voto abstinentiæ, quo scandalizantur cæteri. Ad confirmationem Resp. Monachum non ita transtulisse voluntatem suam in superiorem, quin in multis, quæ superior non prohibuit, sui sit arbitrij.

7. His positis, communior sententia est, omnia vota Religiosorum irritari posse à Prælato, præter votũ arctioris Religionis. Ita Aug. Syl. Sot. Nau. & colligitur ex D. Th. a. 8. ad 3 vbi docet nullum votum Religiosi esse firmum, nisi de consensu Prælati. Ratio est, quia voluntas Religiosorum debet esse perfecta & dependens à voluntate Superioris, in omnibus, quæ ad vitæ directionem spectant: ergo etiam in nouis obligationibus suscipiendis. Hæc tamen ratio non videtur firma, vt ex dictis patet, nec puto firmam afferri posse ex natura rei, siue Professionis, siue status Religiosi, (nihil enim horum tantam subiectionem & dependentiam voluntatis postulat) sed solum ex dispositione iuris: sicut enim ex dispositione iuris omnibus votis impuberum est tacita conditio, si parens, vel tutor non contradixerit; ita in omnibus votis Religiosorum ex eiusdem iuris dispositione videtur in esse hæc tacita conditio, nisi Prælatus contradixerit. Nam sicut potestas ciuilis in contractibus potest apponere conditiones, quæ semper intelligi censeantur, etiamsi à contrahentibus additæ, vel cogitatæ non fuerint; ita Ecclesia potest statuere in votis & iuramentis, quãdo iusta causa subest.

8. Dices secundo. Vnde constat Ecclesiam de votis Religiosorum ita statuisse. Resp. id colligi ex ipso vsu & praxi recepta in Religionibus, quæ non potest aliunde, quam ex Ecclesiæ consensu prouenire. Excipitur tamen votum arctioris Religionis, quia iura concedunt omnibus Religiosis, vt possint trãsire ad arctiorem Religionem etiam inuito Superiore, ac proinde non volunt hoc votum in arbitrio Superioris constituere.

9. Quæres secundo. An postquam Prælatus consensit in votum, possit illud irritare. Negant Richard. loc. cit. q. 3. 3. & quidam recentiores. Primo, quia postquam Prælatus consensit, non amplius votum est pendens, sed transit in absolutum: ergo Prælatus nihil amplius habet, quod circa illud agat. Secundo, si subditus ex consensu Prælati promittat aliquid homini, non potest reuocari: ergo neque si Deo. Contrarium tenet Panor. in c. Carissimus, de conuersatione coniugatorum Syl. v. votũ 4. c. 2. Caiet. a. 8. Nauar. num. 61. Sotus ar. 1. Probatur primo, ex D. Aug. qu. 59. in no-

ſtros, vbi apertè docet vxorem non amplius teneri voto, ſi vir contradixerit, etiam ſi antea conceſſiſſet. Loquitur autem de votis ieiuniorum, & ſimilibus, in quibus vir eſt caput mulieris. Idem ergo dicendum de omnibus. Secundo, quia Superior per conſenſum priorem non deſinit eſſe Superior, nec cenſetur ceſſiſſe ſuo iure, quod habet in ſubditum quoad illam actionem: ergo ſi Superior eam prohibet inferior tenetur obedire. Tertio, ſi ſit iuſta cauſa poteſt ſuperior irritare. Atqui non eſt inferioris diſcutere, an talis cauſa ſubſit: ergo quandocumque Superior irritauerit, poteſt inferior cēſere ſe eſſe liberum. Quarto, ſucceſſor poteſt irritare votum Religioſi, in quod Prælatus deceſſor conſenſerat, vt omnes fatentur: ergo idem poterat ipſe deceſſor, quia non minor eſt ipſius poteſtas, quam ſucceſſoris. Hæc ſententia probabilior eſt, quāuis putem, non habere locum, quando materia non ſubeſt irritandi, ſed ſolū perſona ratione defectus iudicij: vt ſi pater conſentiat in votum filij impuberis vouentis caſtitatem, vel Religionem, tunc enim non videtur amplius irritum poſſe reddere.

10. Ad primum contrarium Reſp. Votum illud per conſenſum Prælati non ita fieri abſolutum, vt à nulla amplius conditione dependeat, alioqui non poſſet irritari à Prælato ſucceſſore. Itaque manet in illo hæc tacita conditio, niſi aliquando Superior contradixerit, & merito, quia non decet vt ſit litigium inter ſubditum & Superiorem in ijs, in quibus ille Superior eſt. Ad ſecundum. Etſi talis conſenſus non poſſit ſine peccato reuocari abſque legitima cauſa, tamen reuocatio valida eſt, ita vt ſubditus non poſſit rem promiſſam tradere, quia non ſolum promiſſio, & executio pendet à voluntate Superioris.

11. Quæres tertio. An vota Nouitiorum poſſint irritari à Prælato? Reſp. primo, non poſſunt irritari, quia Nouitij ſunt adhuc ſui iuris, & nondum in poteſtate Prælati. Secundo, poſſunt tamen ſuſpendi, ſi illorum executio impediat exercitia probationis. Tertio, ſi non impediat, non poſſunt ſuſpendi. Ita Sylu. v. votum 4. q. 7. Hinc ſequitur, vota realia non poſſe à Prælato ſuſpendi, quamuis commutari poſſint in onera Religionis vel à Prælato vel à Confeſſario, vel etiam (vt quibuſdam videtur) ab ipſo nouitio, quia eſt commutatio in id quod agenti melius eſt. Nota quando votum fuit ſuſpenſum, reuiuiſcit obligatio, ſi contingat illum egredi ante profeſſionem; ſi profeſſionem fecerit, omnia commutantur ex diſpoſitione iuris in vota profeſſionis.

12. Quæres quarto. An vota impuberum poſſint irritari à patre? Reſp. poſſunt irritari à patre, vel à tutore qui eſt loco patris; non tamen à matre, niſi mortuo patre ſit loco tutoris. Colligitur ex c. mulier 32. & ex c. 1. de regul. in 6. & ex c. ad noſtram de regul. Ratio eſt, quia ante tempus pubertatis non præſumuntur habere ſatis iudicij, vt maturè de huiuſmodi rebus ſtatuere poſſint.

13. Quæres quinto. An vota impuberum, quæ ante pubertatem facta ſunt, poſſint irritari à patre poſt pubertatem. Negat Sotus l. 7. q. 3. a. 2. quia iam non amplius ſubiecti ſunt quoad votum: ſicut Dominus votum ſerui emiſſum in ſeruitute non poteſt irritare poſt ſeruitutem, eo quod iam ſit extra ipſius poteſtatem. Contrarium rectius tenent Caiet. q. 189. a. 5. Nauar. c. 12. n. 72. & alij. Ratio eſt, quia illud votum ex interpretatione iuris erat conditionatum, nempe ſi parens vel tutor non contradixerit, quam conditionem per tractum temporis non amiſit. Suppono enim

nullam circa ipsum votum mutationem esse factam, neque illud in ætate pubere fuisse ratificatum. Itaque cum conditio adhuc maneat, & firmitatem voti quasi suspensam teneat: si parens nolit esse firmum, desinet obligatio: Nec est simile de seruo. Nam Dominus solum potest irritare votum serui, quatenus officit illius obsequijs. Vnde quando non potest amplius officere, non potest irritare.

14. Quæres sexto. Quid dicendum de votis impuberum, quę conferuntur in tempus pubertatis, vt si voueat aliquid exequendum cum adoleuerit: Resp. Hęc eodem modo possunt irritari, vt docet Sylu. v. votum 4. q. 2. Nauarr. ca. 12. num. 67. Sotus lib. 7. qu. 5. art. 1. Ratio est, quia omnia vota impuberum habent tacitam conditionem ex dispositione iuris, propter ætatis illius imprudentiam, quæ in omnibus illorum votis locum habet.

15. Quæres septimo. Vtrum vota seruorum vel mancipiorum possint irritari à Domino. Resp. possunt irritari, quatenus eius obsequio possunt esse impedimento, etiamsi ante seruitutem emissa essent, vt votum peregrinandi, aut recitandi horas canonicas: si non impediunt, non possunt, vt votum castitatis, votum se non inebriandi, signandi se cruce, commendandi se Deo, & omnia illa quæ referuntur ad tempus finitæ seruitutis.

16. Quæres octauo. An maritus possit irritare vota vxoris. Aliqui generatim affirmant, vt Panorm. in c. scripturæ de voto, Sotus suprà, Abulensis in c. 30. n. qu. 80. Alij sentiunt ea tantum irritari posse à marito quæ ipsi incommodant: vel quæ ad familiæ administrationem pertinent, in quibus maritus est caput vxoris. Ita Palud. dist. 38. qu. 4. ar. 2. & passim Canonistæ. Ratio, quia vxor non in omnibus est subiecta viro, nec in omnibus ipsius iuri officit: Nec censenda est ea iudicij debilitate, sicut impuberes, vt in omnibus dirigi debeant. Itaque maritus non potest tollere vota certarum precum, eleemosynarum (præsertim ex rebus quarum integram administrationem habet vxor) non mentiendi, non omittendi sacri; potest tamen tollere votum ieiunij, peregrinationis.

17. Quæres nono. An Pontifex possit irritare omnia vota laicorum? Aliqui affirmant; quia ipse est omnium Superior, ac proinde eius authoritas censetur vbique recepta. Hæc tamen sententia non placet, quia non est Superior in omnibus publicis & priuatis, neque quoad domesticam gubernationem; sed solum in ijs; quæ ad totam Ecclesiam spectant; non enim potest præcipere, aut impedire, ne laicus ieiunet, ne peregrinetur, oret, eleemosynam largiatur: Idem dicendum de votis Clericorum sæcularium, nisi sint de rebus quæ ipsius administrationi officere queant, vt si voueat aliquis resignare beneficium suum in fauorem monasterij: vel si Episcopus voueat longam peregrinationem, aut ingredi Religionem.

QVÆSTIO X.

Quinam possint vota commutare, & quo pacto?

1. PRima Conclusio. Vnusquisque potest propria sua authoritate cõmutare votum suum in id quod constat esse melius. Ita Maior in 4. distinct. 38. quæst. 3. Angelus verbo votum 4. quæst. 2. Caietan. hic

a.12.Sotus l.7.quæst.4.a.3. Nauar.c. 12. num. 75. Couarr. in c.Quamuis pactum.p. 1. §. 3. n. 4. Probatur ex c. peruenit 2. de iureiurando,vbi dicitur; propositum seu promissum non infringit, qui in melius illud commutat. Ratio est,quia in eo quod melius est,censetur contineri quod minus est. Vnde qui dat melius,excellenter soluit quod promiserat: sic inter homines optimè soluit promissum, qui dat id quod promissario est gratius, vt si loco ouis promissæ det bouem; aut loco nummi argentei det aureum. Hinc fit,vt votum orandi 7. Psalmos possim commutare in votum faciendi sacrum, & peregrinationem ad locum vicinum, in peregrinationem Lauretanam, & omnia personalia & realia in votum Religionis, & votum ingrediendæ Religionis laxioris in strictiorem. Melius voco, non quod ex genere suo est præstantius, sed quod omnibus expensis Deo gratius est nos facere.

2. Dices primo. Commutatio votorum pertinet ad authoritatem Superioris, sicut & dispensatio, vt patet ex c. 1. de voto & voti redemptione, vbi dicitur commutationem voti pendere ab arbitrio Superioris: ergo sicut nemo priuata authoritate potest in suo voto dispensare, ita nec commutare. Secundo, quia creditor soluens debitori rem meliorem, non soluitur ab obligatione, sed tenetur soluere quod debet, vt habetur l. 2. ff. si certum petatur. Tertio, quia nemo potest esse Iudex in propria causa. Ob hæc argumenta quidam putant, vota non posse propria authoritate in melius commutari,vt Syluest. v. votum 4. qu. 7. vbi citat pro se Innoc. Ioann. Andr. & Goffredum. Ad primum Resp. Commutatio requirit authoritatem Superioris, nisi quando non constat id esse melius.in quod fieri debet commutatio vel enim requiritur authoritas Prælati,vt in persona Dei determinet quid sit Deo acceptum,vt docet D.Th. a.12.ac proinde non erit necessaria,quando id est per se satis notum: vel requiritur vt nomine Dei condonet priorem obligationem pro posteriore,& hoc non est necessarium in proposito casu, quia promissio rei minoris abundè soluitur in re maiori, ita vt non sit opus beneficio condonationis. Ad secundum.Lex illa intelligenda est de re meliore,quæ tamen non sit gratior creditori:sæpe enim quod melius est,homini non est gratius. Ad tertium,nemo potest esse Iudex in propria causa inuita parte; potest tamen si pars consentiat:hoc autem fit in proposito.

3. Quæres. An aliquis sua authoritate votum reale factum in fauorem huius Ecclesiæ,vel piæ causæ, possit commutare in votum reale melius, quod sit in commodum alterius Ecclesiæ? Vt si vouisti dare 3.aureos Ecclesiæ B.Petri,an possis commutare in calicem aureum Ecclesiæ B. Virginis. Quidam putant, ne authoritate quidem Episcopi id fieri posse. Ratio est, quia in causis pijs per promissionem ius acquiritur absenti, vt possit rem promissam exigere,vt patet L. illud & L. vt inter,C. de sacrof. Eccl.& ita tenet Archidia. alijque Canonistæ apud Sylu. v. votum 4. q.7. Resp. Probabilius est posse tale votum etiam ab ipso vouente in melius commutari. Ratio est, quia per tale votum non acquiritur ius pio loco vel Ecclesiæ,sed solum Deo,cui ipsum votum fit, cui gratum est illud in melius commutari,vt ostendit Caiet.tom.2. opusc.11.q.3.

4. Dices. Quid si addatur promissio,qua res promittatur Ecclesiæ, vel sancto illius Ecclesiæ præsidi? Resp Tunc est distinguendum: si enim verba promissionis dirigantur ad Sanctum,solum acquiritur ius ipsi Sancto,cui gratum est promissionem illam in melius commutari; si autem

dirigantur ad Ecclesiam; vel prælatum, Ecclesia nullum ius acquirit, nisi promissio acceptetur: vnde ante acceptationem potest commutari in melius ad commodum alterius propria authoritate: post acceptationem non potest nisi à prælato.

5. Secunda Conclusio. Omnia vota ante emissa possunt commutari propria authoritate in vota Religionis: nempè Castitatis, Paupertatis & obedientiæ. Est communis, & colligitur ex c. Scripturæ de voto, vbi Alexander III. sic ait: Reus fracti voti non habetur, qui temporale obsequiũ in perpetuam Religionis obseruantiam noscitur commutare. Vota Nouitiorum ante emissa possunt durante nouitiatu authoritate Prælati commutari in exercitia Religionis, donec vel profiteantur, vel egrediantur. Vide Syluest. v. votum 4. quæst. 7.

6. Tertia Conclusio. Quisquis habet potestatem dispensandi ordinariam vel delegatam, habet etiam commutandi: non tamen contra. Prima pars est Palud. in 4. d. 3. q. 4. ar. 3. Sylu. v. votum 4. q. 3. Sot. l. 6. q. 4. art. 3. Couarr. de pactis p. 1. §. 3. num. 10. Ratio est, quia commutatio est quędam pars dispensationis, vel imperfecta quædam dispensatio, vt patet ex c. 1. de voto: qui autem potest quod maius est, potest etiam quod minus est. Hinc probatur secunda pars, quia non statim qui potest quod minus est, potest etiam quod maius est.

7. Quarta Conclusio. Quod ad modum commutationis attinet, qui solum habet potestatem commutandi, debet commutare in æquale & penè æquale: si enim notabiliter esset minus, admisceretur dispensatio: quanquam probabile sit, priuilegium commutandi, ita intelligendum esse, vt possit fieri in minus. Nam vt fiat inæquale, non requiritur priuilegium, iuxta multorum sententiam. Itaque admiscetur ferè semper parua dispensatio.

8. Quinta Conclusio. Quod ad causam attinet, ad commutationem minor requiritur causa quam ad dispensationem, quia dispensatio omnino liberat, commutatio aliud subrogat. Vnde si commutatio fiat in melius, nulla alia causa requiritur, si in æquale & authoritate Superioris, sufficiat maior voluntatis in illud propensio: si autem dubitetur an sit æquale, sufficit aliqua notabilis molestia in implendo, vel magna fragilitas cum periculo violandi, vel repugnantia parentis aut mariti, vel simile quoddam iuxta prudentis æstimationem.

9. Quæres. An facta commutatione possit vouens redire ad prius votum omisso eo, in quod facta est commutatio? Resp. Potest, quia facta est in ipsius fauorem, vnde potest ei renunciare; alioqui non tam esset fauor, quam onus.

QVÆSTIO XI.

Quinam possint in votis dispensare?

1. DIspensare in voto nihil aliud est, quam relaxare voti vinculum, & tollere eius obligationem, condonando nomine Dei illud debitum, quod erga Deum vouendo contraximus.

2. Prima Conclusio. In Ecclesia est potestas dispensandi in votis, iuramentis, & similibus obligationibus erga Deum contractis vt patet ex perpetuo vsu Ecclesiæ; Probatur primo ex illo 2. Cor. 2. nam & ego

quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi, vbi Apostolus significat se condonasse debitum pœnæ contractum ex culpa. Hinc colligit rectè D. Tho. a. 12. & alij Theologi, Ecclesiæ Prælatos posse condonare nomine Dei debitum contractum ex voto vel iuramento. Ratio est, quia si Christus Ecclesiæ suæ contulit potestatem soluendi à vinculo culpæ & pœnæ, cur non etiam à vinculo votorum & iuramentorum? præsertim cum id sæpè ad salutem animarum sit necessarium.

3. Secunda Conclusio. Hæc potestas iure ordinario competit solis Prælatis habentibus iurisdictionem in foro externo. Probatur primo, quia pertinet ad externam Ecclesiæ gubernationem, sicut potestas relaxandi leges, aut excommunicandi. Secundo, quia non est potestas ordinis, sed iurisdictionis: ergo ordinariè non competit nisi habenti iurisdictionem externam. Dixi ordinariè, quia ex delegatione, vel priuilegio, potest alijs conferri.

4. Tertia Conclusio. Episcopi iure ordinario possunt in omnibus suorum subditorum votis dispensare, exceptis ijs, quæ summo Pontifici sunt reseruata. Est communis. Ratio est, quia Episcopus, seposita reseruatione Pontificis, potest omnia in sua Diœcesi, quæ potest Pontifex in tota Ecclesia.

5. Quæres, Quænam vota sint Pontifici reseruata? D. Thom. ar. 10. dicit ei reseruari vota perpetua. His addit art. 12. votum peregrinationis terræ-Sanctæ. Resp. communis ferè sententia est, hæc quinque esse illi reseruata, votum castitatis perpetuæ, religionis approbatæ, peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Iacobi Compostellam: & vltramarinæ, seu in terram Sanctam. Hinc sequitur Episcopum posse dispensare. Primo, in voto paupertatis, & obedientiæ perpetuæ in tali religione. Secundo, in voto castitatis non perpetuæ. Tertio, in voto non petendi debitum. Quarto, in voto nubendi. Quinto, in modo suscipiendi sacros ordines. Sexto in quibusdam qualitatibus substantiæ voti reseruati adiunctis, vt si vouisti ingredi religionem strictam, potest commutare in laxiorem: aut si vouisti peregrinari pedibus, potest concedere equum.

6. Quarta Conclusio. Prælati Regularium habentes potestatem quasi Episcopalem in suos, possunt dispensare in votis Regularium, sicut Episcopus in votis suorum subditorum. Est communis. Ratio est, quia quando aliqua Religio vel monasterium eximitur per Pontificem ab iurisdictione Episcopi, tunc conceduntur Prælato ea omnia, quæ sunt iurisdictionis Episcopalis.

7. Quinta Conclusio. Confessarij ordinum mendicantium possunt ex priuilegio Pontificis dispensare in omnibus votis, in quibus possunt Episcopi, excepto voto peregrinationis vltra duas dietas; id est, 40. milliaria Italica, vt patet ex compendio priuileg. FF. Minorum n. 115. quorum priuilegia cum reliquis ordinibus mendicantium communicantur.

8. Sexta Conclusio. Parochi non habent potestatē dispensandi, ne quidē in articulo mortis. Ratio est, quia carent iurisdictione fori externi: ergo non habent potestatem ordinariam dispensandi: imò nec delegatam, quia nulla extant de hac re eorum priuilegia.

9. Septima Conclusio. Vt dispensatio sit valida requiritur, vt subsit iusta causa. Ita D. Tho. art. 12. ad 2. & alij omnes. Ratio est, quia nulla auctoritas potest validè condonare, quod Deo debetur, si iusta causa condonandi

sandi non subsit: Deus enim huiusmodi condonationem ratam non habet: vt si quis absoluatur sine legitima dispensatione est inualida absolutio. Confirmatur, quia potestas dispensandi data est Ecclesiæ ad ædificationē, non ad destructionem.

10. Quæres. Quæ sit iusta causa dispensationis voti? Resp. generatim loquendo sunt duæ iustæ causæ, nempe vtilitas Ecclesiæ, & honor Dei, vt docet D. Thom. art. 12. Item vtilitas vouentis & magna fragilitas eiusdem, per quam timetur sæpe violaturus. Vide Nauar. c. 12. n. 77. Sot. libr. 7. q. 4. a. 3. Caiet. ar. 12.

QVÆSTIO XIX.

An Papa possit dispensare in voto solemni castitatis Religiosorum.

1. Negat D. Thom. ar. 11. Ratio eius est, quia votum castitatis est essentialiter annexum statui Religioso: ergo ab eo non potest diuelli: ergo nec tolli potest ab homine habente talem statum, quia ille status non potest tolli ab homine. Hoc probatur, quia hic status consistit in quadam consecratione per quam homo totus Deo consecratur: id autem quod semel Deo consecratum est, non potest amplius ad vsus humanos conuerti, nec potest desinere esse consecratum quamdiu integrum manet: vt patet in calice consecrato, & in homine consecrato in sacerdotem; ergo qui semel consecratus est per votum Religionis, non potest desinere esse Religiosus. Hinc vlterius infert D. Thom. non posse dispensari in voto solemni paupertatis & obedientiæ: quia etiam hæc vota essentialiter sunt statui Religioso annexa, vel potius innixa, & intrinsecè inclusa. Hic est totus discursus D. Tho. qui consistit in duabus propositionibus. Prior est. Votum castitatis est essentialiter annexum statui Religioso. Hæc est verissima & ab omnibus conceditur: & apertè colligitur ex capite cum ad monasterium de statu Monach. Altera est, Status Religiosus non potest tolli ab homine quamdiu viuit: hæc est ambigua, & à multis negatur. Eandem sententiam (licet non eodem fundamento) tenent Altisidorensis l. 3. summæ cap. 22. Glossa in cap. cum ad Monast. de stat. Monach. & in c. 1. de voto & voti redempt. Alb. in 4. d. 38. ar. 7. Almayn. tract. de potestate Papæ c. 3. Syl. v. totum 4. qu. 5. Sot. l. 7. de iust. q. 4. ar. 2. Petrus Arrag. hic art. 11. Armilla v. dispensatio num. 12. Probatur primò, quia nihil est melius continentiâ, quo possit per ea fieri compensatio, iuxta illud Ecclesiastici 26. Omnis ponderatio non est digna animæ continentis. Secundò, in voto solemni est traditio sui; in voto simplici solum est promissio: id autem quod semel est traditum non potest vnquam repeti. Tertiò si posset Papa dispensare in voto continentiæ solemni, posset fieri vt viuente priore vxore posset quis ducere secundam, vt si Petrus ductâ vxore ante matrimonium consummatum ingrediatur Religionem: deinde Papâ dispensante egrediatur, & ducat secundam. Quartò, si talis voti vinculum posset tollere, posset etiam tollere vinculum matrimonij rati quod soluitur professione. Atqui hoc videtur absurdum: ergo.

2. Prima Conclusio. Solemnitas voti Religiosorum non consistit in aliqua benedictione vel consecratione, vt innuit D. Thom. nec etiam tra-

ditione & acceptatione, vt volunt Sotus & Arrag. sed in eo quod ipsũ votum coniunctum sit professioni Religionis approbatæ, vel susceptioni sacri ordinis. Prima pars probatur, quia nulla benedictio aut consecratio est necessaria præter eam, quæ fit ab ipso vouente per votum, quo se Deo consecrat, qualis reperitur etiam in voto simplici. Nec refert quod in aliquibus Religionibus fiat aliqua benedictio à superiore, quia hæc nõ fit in omnibus: non enim fit in ordinibus mendicantium, nec est constitutiua rei sacræ, qua res accipiat quoddam esse sacrum (qualis est benedictio aquæ, salis, vestium sacrarum) sed est tantum inuocatiua, sicut benedictio Pontificis & Episcopi super populum, & benedictio mensæ. Secunda pars probatur, quia etiam in voto simplici castitatis fit traditio sui corporis ad cultum Dei; & acceptatio, tum à Deo, tum à Prælato, vt patet in ijs qui vouent castitatem in manibus Episcopi, & qui tria vota substantialia faciunt in nostra societate. Tertia pars apertè patet ex c. Quod votum, de voto in 6. vbi Pontifex dicit votum solemnizari per susceptionem ordinis sacri, aut professionem Religionis: consistit ergo solemnitas eius formaliter in coniunctione cum professione aut susceptione ordinis. Idem expresse habet Greg. XIII. in constitutione quæ incipit: Ascendente Domino.

3. Secunda Conclusio. Solemnitas voti introducta est ex sola Ecclesiæ constitutione, vt expresse habetur in can. cit. & in constit. Gregor. XIII. Dicitur autem esse ex constitutione Ecclesiæ, primo, quia Ecclesia approbat Religiones, sine qua approbatione votum non esset solemne, sed simplex. Secundo, quia statuit vt ratione huius coniunctionis censeatur solemne, & habere certos effectus, quos per se non haberet: nempe vt reddat inhabilem ad matrimonium. Tertio quia Ecclesia potest plura, vel pauciora ad voti solemnitatem requirere, plures, vel pauciores effectus ei tribuere: sicut etiam ad solemnitatem matrimonij plura vel pauciora potest exigere.

4. Tertia Conclusio. Papa ex iusta causa potest relaxare votum solemne Religionis, & concedere vt matrimonium contrahant. Ita passim Canonistæ teste Nauarr. c. 12. num. 77. & plerique Theologi, Henricus quodlib. 5. qu. 28. Richard. in 4. d. 38. art. 1 Scotus & Durand. ibidem qu. 2. Palud. quæst. 4. D. Thom. quæst. 1. art. 4. quæst. 1. ad 3. Quamuis hic mutarit postea sententiam ex prauo intellectu decretalis. Cum ad monasterium, teste Caiet. art. 11. Probatur primo quia Pontifex potest relaxare votum simplex castitatis perpetuæ, vt omnes concedunt: ergo etiam solemne, quia solemnitas voti sola Ecclesiæ constitutione est introducta. At Ecclesia potest relaxare suam constitutionem. Secundo Pontifex potest dispensare in voto solemni Clericorum, vt fatetur D. Thom. & alij passim ergo etiam in voto solemni monachorum: non enim illud est minus solemne, nec minus continet sui traditionem, quam hoc: nec refert, quod illud non sit essentialiter annexum ordini sacro, sicut hoc statui Religioso; quia inde solum sequitur fieri non posse, vt quis maneat Religiosus soluto voto, non autem sequitur votum tolli non posse vnà cum statu Religioso. Tertio probatur, quia Pontifex sæpe vsus est hac potestate, vt fide digni authores referunt. Primo quia cum Nicolao Iustiniano Monacho professo dispensauit Alexander III. vt posset vxorem ducere, ne familia tam illustris extingueretur, ex qua susceptis sex filijs, & tribus filiabus, rediit ad monasterium, & pòst multis miraculis claruit. Habetur

in vita S. Laurent. Iustiniani, & apud Volaterr. lib. 4. hist. Secundo cum Rege Arragoniæ dispensauit, qui cum esset Monachus professus, & eius pater sine liberis obijsset solutus est votis monasticis, vt vxorem duceret, teste Palud. d. 38. quæst. 4. art. 4. & refertur in annal. Hispaniæ. Tertio dispensauit cum Constantia filia Regis Siciliæ Moniali professa, vt nuberet Henrico VI. vt refert Platina in Cœlestino III.

5. Ad argumentum D. Th. negandum est, statum Religiosorum nō posse auferri ab homine, nō enim consistit in aliqua consecratione, sed in ipsa votorum obligatione, quatenus fit in professione Religionis approbatæ: obligatio enim voti potest auferri ab homine, vt patet in voto sacris ordinibus annexo. Ad primum aliorum Resp. Negando nihil esse, quo continentia possit compensari. Nam oratio & contemplatio est multo præstantior, quia est finis continentiæ: & tamen votum horum potest relaxari. Deinde scriptura non confert continentiam cum cæteris virtutibus, sed cum talentis auri. Ad secundum. Etiam in voto simplici est traditio sui, quia per votū simplex castitatis statim tenetur homo ad omnia ea, ad quæ per votum castitatis solemne tenetur. Ad tertium negandum est illum habiturum duas vxores viuas, quia prior desijt esse vxor, cùm per professionem Religionis solutum sit vinculum coniugale. Ad Quartum. Non est absurdum, sed valde probabile, Pontificem ex causa posse dispensare in matrimonio rato non consummato, vt docent plerique Canonistæ & Iurisperiti.

QVÆSTIO LXXXIX.

DE IVRAMENTO.

QVÆSTIO I.

Quid sit iuramentum?

PRIMA CONCLVSIO, Iuramentum est attestatio diuini Numinis, vel inuocatio diuini testimonij ad fidem faciendam, vel promissionem firmandam. Hinc patet duplicem esse finem iuramenti: nempè fidem facere, & promissionem firmare ac proinde duplex est iuramentum, assertorium, & promissorium. De quo infra.

2. Dices. Quidam iurant per falsos Deos in quibus nihil est numinis: vel per creaturas: ergo non omne iuramētum est attestatio diuini numinis. Respondeo. Iuramentum per falsos Deos non est verum iuramentum, neque obligat nisi ex conscientia erronea, quia nulla reuerentia illis debetur. Vnde non est per se peccatum mortale iurare falsum per Iouem, si scias Iouem nihil esse, quia vere non iuras, sed iocaris, & ludis imagine iuramenti, perindè ac si chymeram testeris, nisi forte fiat serio, vel ad imperium Tyranni, vel cum illis circumstantijs, vt videaris Ioui honorē diuinum deferre. Infidelis tamen putans Iouem esse Deum, erit periurus saltem affectu & culpa, si falsum iuret, vel promissa iurata non seruet. Iuramentum autem per creaturas est verum iuramentum: quia cum sic iuramus, non volumus ipsas nobis esse testes, sed eum qui in ipsis singulari

modò præsidet & relucet, cuius ipsæ sunt templum sedes, thronus, tabernaculum, scabellum pedum, vt patet Matth. 5. & 23. Possumus tamen etiam Sanctos secundum se in testes vocare, vt testor B. V. Sanct. Petrum iuxta illud 1. Timoth. 5. testor coram Deo, & Christo Iesu, & electis Angelis eius: sed in tali casu non est propriè iuramentum, aut actus religionis, sed obseruantię seu dulię supernaturalis, sicut supra dictum est de oratione ad Sanctos directa.

3. Secunda Conclusio. Duo requiruntur ad essentiam iuramenti: intentio iurandi seu Deum testem faciendi, & locutio à qua in testem vocetur, quæ locutio partim est interna pertinens ad intellectum, partim externa, quę voce vel signo exprimitur. Si alterum horum desit, non erit iuramentum. Hinc patet primo, Eos, qui ex ira iurant, proprie non iurare, sed potius imprecari malum, vel patefacere iram. Deest enim intentio iurandi. Secundo nec eos iurare, qui vtuntur his formulis: per fidem meā, Fide boni viri, fide boni sacerdotis vel Christiani, vt ordinariè accipiūtur, vt docet Nau. c. 12. num. 2. Caiet. hic art. 6. Sotus lib. 8. qu. 1. art. 1. Ratio est, quia qui sic loquuntur, non intendunt iurare, sed solum significare se loqui ex virtute fidei, aut veritatis, quam Vir bonus, Christianus, Sacerdos, in dictis & promissis suis adhibere debet: si tamen intelligant fidem catholicam, erit iuramentum; qui enim dicit per fidem Catholicam, per Sanctum Euangelium, censetur authorem illius in testem adduçere. Tertio patet, nec eos iurare, qui aiunt per meam conscientiam, super meam conscientiam, in conscientia, in veritate: quia tantum significant se loqui ex conscientia, ex veritatis notitia, censetur tamen esse iuramentum, si quis dicat, coram Deo loquor: scit Deus ita esse; Deus videt me vera dicere. Simile est illud Apost. Galat. 1. Ecce coram Deo, quia non mentior.

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit iuramentum?

1. PRima Diuisio. Aliud est per simplicem cōtestationem, in quo Deus solum vt testis vocatur v. g. testis mihi sit Deus, testor Deum, iuro per Deum, quæ omnia idem valent, vt docet Augustinus sermone 28. de verbis Apostoli: aliud per execrationē in quo Deus vocatur etiam in vindicem, vt scilicet puniendo testetur, si fallo: Sic Apostolus 2. Cor. 1. Testē inuoco Deum in animam meam. Item peream, dispeream, Ita me Deus amet, adiuuet: ita mihi sit propitius. Nam in his non solum significatur, vt sit propitius si est verum: sed etiam vt non sit propitius, si falsum. Item illud, quod olim frequens apud populū Iudaicum; Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat. Aliquando non nostram personam, sed nobis coniunctam obligamus Deo, vt in ea nos puniat, si fallimus; vt v. g. per vitam fili, vxoris, per salutem Regis.

2. Secunda Diuisio. Aliud est per Deum: aliud per creaturam. Potest autem creatura spectari 4. modis. Primò secundum se. Secundo vt in ea relucet vel apprehenditur numen diuinum. Tertiò vt est aliquid ad nos pertinens, quod obligamus Deo. Quartò, vt falsò putatur habere aliquid diuinitatis. Si primo modo spectetur; non est verum iuramentum per creaturam: quia ipsa vel per se testis esse non potest: vel non vt prima veritas. Vel enim ipsa non cognoscit quod dicimus, & sic stultum est illam

in testem adducere: vel cognoscit, vt sancti in cœlo, & sic potest quidem vocari secundũ se in testẽ, sed non vt suprema veritas. Vnde non est propriè iuramentum sed actus duliæ, vt antè dictum est. Si secundo modo spectetur, vt continens singulari modo, & simul quodammodo inuoluẽs diuinum numen, sic per illam est verum iuramentum. Hoc modo, qui iurat per cœlum, censetur iurare per eum qui ibi colitur. Si tertio modo spectetur, erit iuramentum execratorium, vt cum iuramus per animam, vel vitam Parentis, vel rem aliam nobis charam. Sic Ioseph per vitam Pharaonis, Gen. 42. Si quarto modo spectetur tanquam ipsa aliquid diuinitatis habeat, erit blasphemia, & species Idololatriæ.

3. Tertia Diuisio. Aliud est simplex: aliud solemne. Solemne est quod habet aliquã notabilem circumstantiam externã, vt si fiat coram testibus, vel Notario, vel in tribunali, vel tactis Euangelijs, aut reliquiis. Simplex quod caret huiusmodi circumstantia. Vtriusque eadem vis est corã Deo; si tamen solemne violetur est maius peccatum propter scandalum.

4. Quarta Diuisio. Aliud est assertorium: aliud promissorium: aliud comminatorium. Assertorium adhibetur solum vt credatur aliquid; quod aliter probare non possumus. Promissorium est, quo intendimus nos alteri obstringere, vel promissionem nostram confirmare. Comminatorium est, quo minamur alteri pœnam.

5. Quinta Diuisio. Aliud est absolutum: aliud conditionale: hoc habet tacitam vel expressam conditionem. Tacita conditio subest vel ex iuris dispositione vel ex iurantis intentione.

QVÆSTIO III.

An licitum sit iurare siue per Deum, siue per creaturas?

1. PRima Conclusio. Id licitum est, tametsi Pelagiani, VValdenses, & Anabaptistæ negent. Probatur primo, quia ex Scripturis constat, viros sanctissimos in contractibus iurasse. Nam Genes. 21. Abraham fœdus inijt cum Abimelech, & illud iuramento confirmauit. Idem fecit Isaac Gen. 29. cum eodem Abimelech, vel eius successore. Item Iacob Gen. 31. cum Laban. Secundo probatur ex vsu omnium gentium & tribunalium: omnis enim controuersiæ finis est iuramentum, teste Apostolo, Hebr. 6. v. 3. quia iuramentum facit, vt ex reuerentia diuini numinis veritatem dicamus, pacta custodiamus, fidem seruemus, pacem retineamus, ab iniurijs abstineamus, controuersias dirimamus, quæ omnia valdè bona sunt, & rebus humanis necessaria.

2. Obiicies primo Matth. 5. Ego autem dico vobis non iurare omnino, neque per cælum. Et infrà. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, à malo est. Et Iacob 1. Nolite iurare quodcunque iuramentum. Resp. Christus & Apostolus corrigunt errorẽ Pharisæorum, qui putabant licitum esse quauis occasione iurare per creaturas; & tale iuramentum non obligare: significant ergo iuramentum extra necessitatem adhibitum, vbi simplex affirmatio vel negatio sufficit, à Diabolo, non à Deo introductum esse, ideoque valdè cauendum.

3. Obiicies secundo. C. Clericorum 22. qu. 1. dicitur clericũ per creaturas iurantẽ esse acerrimè obiurgandum, & si perstiterit in vitio, excom-

municandum. Resp. Loquitur de Clerico iurante per creaturas more Ethnico, velut Deos quosdam, vt per Iouem, Mineruam, Solem. Quamuis enim non credantur Dij, tamen turpe est Christiano & scandalosum sic iurare, quia externo actu videtur illis deferre cultum diuinum, & periculum est, ne sensim putetur aliquid diuinum illis inesse.

4. Secunda Conclusio. Vt non peccetur in vsu iuramenti, requiruntur 3. conditiones, vt docet D. Thom. art. 3. & cæteri Theologi, Veritas, Iustitia, & Iudicium, iuxta illud Ier. 4. Iurabis, viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia: quasi dicat, iurabis in re vera, & iusta, & cum debita discretione & reuerentia.

QVÆSTIO IV.

An iuramentum promissorium libere factum semper obliget?

1. ID quod promittitur vel est bonum exequi, vel est malum, vel indifferens. Item vel sub aliqua conditione, vel nulla.

2. Prima Conclusio. Si executio eius quod promittitur sit peccatum, iuramentum promissioni adiunctum non obligat. Ratio est, quia implicat contradictionem obligari aliquem ad peccatum. Vnde tali iuramento dicitur deesse iustitia.

3. Secunda Conclusio. Si quis iuret se aliquid facturum quod est indifferens, vel quod non fieri est melius, non obligatur; nisi fortè sit factum in fauorem alterius. Colligitur ex D. Thom. art. 7. Caiet. ibidem. Nauarr. cap. 12. num. 12. Sot. libr. 7. quæst 1. art. 3. Ratio est, quia quando iuramentum non est in fauorem alterius, solum potest obligare per modum voti, cum solum Deum respiciat. Atqui votum de tali re non obligat: ergo nec iuramentum. Secundo, quando iuramentum est factum in fauorem alterius, non obligat ipso nolente vel condonante debitum: ergo si factum sit in fauorem proprium, non obligabit, si is qui fecit, mutet propositum, & nolit impleri, v. g. si iures te hodie non ambulaturum, non egressurum domo, vel contrarium huius, nullo fine honesto; sed vel ex indignatione, vel ob aliquod commodum aut incommodum naturæ.

4. Tertia Conclusio. Quando promissio de re bona habet tacitam aliquam conditionem vel restrictionem, siue ex mente loquentis, siue ex dispositione iuris, siue ex recepta consuetudine; tunc iuramentum illi appositum censetur habere eandem conditionem. Est communis apud Couar. in c. Quamuis pactum, p. 2. d 4. quia iuramentum sequitur naturam actus super quem cadit. Accessorium enim sequitur naturam principalis, vt habet regula 42. iuris in 6. Itaque si actus habet tacitam conditionem, etiam iuramentum habere censetur. Confirmatur, quia iuramentum non additur, vt promissio aliter accipiatur, quam per se accipi solet, sed vt eo modo intellecta quo solet intelligi, non possit reuocari. Itaque non tollit nec excludit solitas conditiones.

QVÆSTIO V.

An iuramentum promissorium metu graui extortum obliget?

1. VIdetur non obligare. Primo, quia talis promissio est irrita, vel arbitrio promittentis saltem potest reuocari, vt passim docent Theologi: ergo etiam iuramentum illi appositum est irritum, quia iuramentum sequitur naturam actus super quem cadit. Secundo, quia votum tali metu extortum non obligat, vt supra dictum: ergo nec iuramentum. Tertio, quia tali iuramento deest consensus: nihil enim tam contrarium consensui, quam vis & metus, vt habetur l. Nihil consensui, §. de Regula iuris.

2. Conclusio. Certum est tale iuramentum metu expressum obligare, modo factum sit animo obligandi, & de re licita. Est communis in 3. d. 39. Ratio est, quia iure naturæ tenemur efficere vt verum sit quod iuramus, ne Deum efficiamus testem falsi. Hæc enim est magna iniuria in talem maiestatem: neque refert, vtrum id quod iuramento promissum est, sit per se actus virtutis, necne: sufficit rem esse indifferentem, quæ sine peccato posita promissione fieri possit. Confirmatur, quia soluere vsuras non est per se bonum, sed potius habet speciem mali, cùm præbeat occasionem maioris iniquitatis: & tamen si iuramento promisisti, teneris, vt habetur c. debitores, de vsuris. Hinc sequitur primo eum qui pro redimenda vita promisit latroni cum iuramento 100. aureos, teneri soluere. Nam etsi latro ex hac promissione nihil iuris acquisierit, eique nulla fiat iniuria, si non soluas; tamen Deus ius habet, vt verifices id, ad quod eum testem adduxisti: postquam tamen soluisti latroni, potes repetere, quia momentaneâ solutione satisfacis iuramento, quando iniuria causam dedit. Secundo sequitur eum, qui iureiurando promisit se rediturum ad carcerem, quamuis iniuriosum, teneri, etiamsi sciat se iniustè plectendum, vt docet Caiet. & Sotus supra. Sylu. v. Iuram. 4. qu. 26. Toletus l. 4. c. 22. Ratio est, quia illa promissio fuit prudens. Nam sine illa non potuit obtinere reditum ad res suas componendas: ergo eius executio est licita, quia licitum est exequi quod prudenter promittitur: ergo executio est seruanda si fuerit iuramento confirmata.

3. Ad primum argumentum Respondeo, Vt iuramentum obliget, non requiri, vt promissio per se obliget, sed satis est vt eius executio sit licita. Dicitur autem iuramentum sequi naturam actus, non quoad firmitatem, vel irritationem, vt per se notum est: sed quoad conditiones tacitas, & alias limitationes, quas contractus ex iure, consuetudine, vel contrahentium mente habet. Ad secundum non est eadem ratio voti & iuramenti. Nam in voto spectatur solum, an executio operis sit Deo gratior, an eius omissio: in iuramento autem, an executio sit licita, & promissario commoda. Ad tertium. Non deest consensus, qui iure naturali ad substantiam actus est necessarius. Nam qui metu consentit, absolutè voluntariè consentit, secundum quid inuoluntariè.

QVÆSTIO VI.

An iuramentum dolo vel errore extortum obliget.

1. NOta, Dolum & errorem posse versari vel circa substantiam rei, vel circa qualitatem.

2. Prima Conclusio. Si dolus versetur circa substantiam, vt si putes vitrum esse gemmam, vel aurichalcum esse aurum, certum est iuramentum appositum contractui, cui talis error causam dederit, irritum esse, quia deest consensus. Itaque qui læsus est ex huiusmodi contractu vel promissione, non tenetur, quia mens eius non fuit contrahere super hac re, sed super alia.

3. Secunda Conclusio. Si dolus versetur circa qualitatem rei, & causam contractui dederit, plerique docent iuramentum non obligare, vt Nauarr. c. 12. num. 13. Sylu. v. Iuramentum 4. quæst. 8. & alij ab illis citati. Probatur primò, quia vbi dolus est, excluditur voluntas l. 1. ff. de dolo. Secundò, quia iuramentum non obligat contra mentem & intentionem iurantis c. veniens, de iureiurand. Tertio, quia Deus non acceptat iuramētum nisi secundum intentionem eius qui bonâ fide iurat: non autem secundū intentionem eius qui fraude extorsit c. Humanæ aures 22. qu. 5.

QVÆSTIO VII.

An qui ficto animo aliquid promittit cum iuramento, obligetur?

1. TRibus modis fieri potest, vt quis ficto animo iuret. Primo, si exterius iuret sine animo iurandi. Secundò, si iuret animo quidem iurandi: non tamen se obligandi. Tertiò, si iuret animo non implendi.

2. Prima Conclusio. Si primo modo iures, nempe absque animo iurandi, non obligaris ex vi iuramenti coram Deo; quia reuera non iuras, sed simulas & fingis te iurare. Nota tamen, si occasione talis iuramenti obueniat damnum parti, teneris illud sarcire, quia causam dedisti, nisi fortè per iniuriam sit extortum. Similiter si scandalum iuramento non seruato nasceretur, teneris ratione scandali. Denique in foro externo poteris cogi ad seruandum iuramentum, nisi forte metu extortum esset: tunc enim per Iudicem est relaxandum.

3. Secunda Conclusio. Si secundo modo iures, nempe animo non obligandi, multi putant te non teneri vi iuramenti, vt Bonauent. in 3. d. 36. art. 3. quæst. 2. Sotus ibid. Sylu. v. Iurament. 4. quæst. 7. vbi citat multos alios; Probabilius tamen est tale iuramentum, si seriâ intentione iurandi factum sit, obligare, etiamsi animus se obligandi defuerit. Ita Caiet. art. 7. Sotus l. 8. quæst. 1. art. 7. & multi recentiores. Ratio est, quia obligatio est omnino inseparabilis à iuramento promissorio: nec est in potestate hominis efficere, vt sit tale iuramentum, & ex ea non nascatur obligatio. Confirmatur, quia ex iuramento nascitur obligatio non ratione intentionis obligandi, vt in contractibus, sed ex natura operis, sicut ex damno illato nascitur obligatio restitutionis.

4. Tertia Conclusio. Si tertio modo iures, nēpe absque animo implēdi,

quidam putant non nasci obligationem: contrarium tamen est probabilius. Ratio est, quia in contractibus animus non soluendi, non tollit obligationem: ergo neque in iuramento. Confirmatur, quia prius est obligari quam exequi, cum executio nascatur ex obligatione: ergo ex eo quod desit animus exequendi, non tollitur obligatio, quia sublato posteriore non tollitur quod prius est.

QVÆSTIO VIII.

An, si alio sensu, quàm alter intelligit, iures, obligeris?

1. HOc dupliciter fieri potest. Primo, si oratio sit ambigua, & tu de industria alium sensum intendas, quam is qui iuramentum exigit. Secundo, si non sit per se ambigua, sed illi tacitè aliquam restrictionem addas. Rursus vel spontè iuras, vel compulsus ab alio, idque vel iure vel iniuria.

2. Prima Conclusio. Qui alio sensu iurauit, non tenetur præcisè ex vi iuramenti, nisi iuxta suum sensum. Ita Couarr. in c. Quamuis pactum p. 1. §. 5. Caiet. & Arrag. a. 7. Sotus l. 8. quæst. 1. a. 7. Ratio est, quia iuramentum vi sua solum obligat ad id quod per ipsum est confirmatum & assertum, quia ad hoc solum is qui iurat, Deum in testem adducit. Sed solum id assertum est, quod iurans in mente habuit: ergo solum ad illud præstandum tenetur.

3. Secunda Conclusio. Quando quis sponte sua se offert ad iurandum, vel legitimè ad hoc compellitur, peccat mortaliter, si alieno sensu iuret. Ita Nau. c. 12. n. 8. Caiet. Sotus, Arrag. quod maximè verum est in iudicijs & contractibus. Nam in contractibus est grauis deceptio partis: in iudicijs vero peruertitur iudicium, & fit contra obedientiam superioris.

4. Tertia Conclusio. Quando quis iniustè cogitur ad iuramentum, vel aliàs habet iustam causam celandi mentem suam oratione ambigua, vel tacita restrictione, non peccat: etiamsi alieno sensu iuret: præsertim si necessitas, vel vtilitas iuramentum exigat. De oratione ambigua est ferè communis sententia. Ratio est, quia cum non teneatur loqui ad mentem alterius, potest orationem in aliam sententiam vsurpare, & alienа à proposito alterius respondere. De restrictione occultà aliqui negant, quia oratio illa, quæ exterius profertur, est falsa. Sed contrarium est probabilius, & tenet Nau. cap. 12. n. 8. Toletus, l. 4. c. 21. v. g. Si Reus non iuridicè rogetur, potest dicere: Non feci, mente addendo, in carcere: non habui complices, puta in alio carcere. Ratio est, quia in his & similibus euentis non tenetur homo totam mentem suam circa rem, de qua interrogatur, aperire: ergo nec tenetur omnia verba exprimere, quibus ea aperiatur: ergo potest partem exprimere, & partem tacitus addere. Confirmatur, quia non magis tenetur totam mentem suam exterius declarare corã isto, quã dũ solus agit, & secum loquitur, cũ iste nihil iuris ad hoc habeat. Atqui dũ secũ loquitur, non tenetur totũ exprimere, sed potest partẽ in animo retinere. Nec obstat, quod illud quod exterius exprimit, sit falsum, quia non intẽdit per se solitariè illud exprimere, sed coniunctũ cum eo quod in mente habet. Quod enim exprimitur solũ est

pars totius orationis quæ constat partim locutione mentali, partim externa. Quod autem talis coniunctio recte fieri possit, si causa subsit, patet Primo, ex D. Greg. hom. 1. in Ezech. vbi dicit Prophetam connectere orationem externam cum interna, & ideo incipere suam prophetiam ab hac particula copulatiua: Et factum est. Secundo, patet ex multis scripturæ exemplis Gen. 27. Ego primogenitus tuus Esau, scilicet iure & priuilegio. Marci 13. De die illo & hora nemo scit, neque Angeli in cœlo, neque filius, scilicet quatenus est legatus Dei Patris, quo pacto legatus dicit se nescire, quod non habet in mandatis vt aperiat. Item Ioan. 7. Ego non ascendam ad diem festum hunc; scilicet modo, vel manifeste, vt soleo.

QVÆSTIO IX.

An liceat deferre iuramentum ei, quem putas peieraturum?

1. PRima Conclusio. Non licet, nisi iusta causa subsit. Quia quantum in nobis est, tenemur tantam Dei iniuriam, & proximi peccatum impedire, quantum in nobis est. Vide D. Aug. serm. 11. de sanctis, vbi refert exemplum de quodam qui diuinitus in raptu flagellatus est, eo quod iuramentum a proximo in tali casu exegisset.

2. Secunda Conclusio. Sæpe potest subesse iusta causa, ob quam hoc sit licitum. Primo, si sis Iudex, & pars id postulet, vel alias ratio officij id exigat, vt cum adducuntur testes, vel proceditur via inquisitionis. Ita D Th. q. 98. a. 4. & Caiet ibid. Iudex.n. non debet sequi priuatam sententiam, sed præscriptum iuris, adhibendo ea, quibus solet elici veritas, alioqui daret iustam causam scandali. Quando tamen id commode potest declinare (vt si aliud remedium posset facile adhibere) tenetur. Sic non potest exigere iuramentum à Clerico de relinquenda concubina, vt habetur c. Clericos de cohabitat. Cleric. & mul. quia metuendum est, ne periurium incurrat, & alia remedia suppetunt. Secundo, si alterius causam agas, & ratio officij tui postulet; vt ab aduersario iusiurandum petas: si enim omittas videberis præuaricari. Tertio, si speras illum reuerentiâ numinis non peierare ausurum, & aliàs magni tua intersit. Quarto, si eius periurio possis vti in tuum commodum. v.g. ad eius fraudes detegendas, & fidem ei detrahendam, vt sic iniuriam euadas, aut ius obtineas.

QVÆSTIO X.

Quibus modis tollatur obligatio Iuramenti?

1. GEneratim tolli potest duobus modis, primo, impediendo, ne illam ab initio inducat. Secundo, tollendo iam inductam.

2. Prima Conclusio. Obligatio iuramenti potest impediri per legem, si lex statuat vt iuramentum contractui vel promissioni alicui adiunctum sit irritum, & nullam inducat obligationem. Sic Concilium Trident. sess. 25. c. 16. De Regularibus, irritum reddit iuramentum adiectum renunciationi bonorum, si fiat ante trimestre, quod præcedit professionem, sic in regno Lusit. irriti redduntur per legem omnes contractus, obliga-

tiones, conuentiones, promissiones, remissiones, & cōtractus iuramento confirmati, si alioqui ad forum sæculare eorum cognitio pertinebat, nisi cum Regis facultate iuramentum appositum fuerit. Idem fit in regno Castellæ, exceptis quibusdam contractibus, vt refert Molina disp. 149. Quod ideo factum est, ne lites super huiusmodi contractibus traherentur ad forum Ecclesiasticum. Iuramentum enim facit, vt causa quæ aliàs est merè ciuilis fiat fori mixti, vt patet ex c. fin. de foro competenti in 6.

3. Quæres. Quomodo potestas humana hoc possit efficere, præsertim cum obligatio naturaliter & necessario resultet ex iuramento. Respondeo dupliciter id fieri posse. Primo eum, in cuius fauorem fit, reddendo inhabilem ad acceptandum: cum enim iuramentum promissorium non obliget, nisi promissio acceptetur ab eo, in cuius fauorem factum est, si hic sit inhabilis ad acceptandum, nulla potest nasci obligatio. Secundò, condonando, seu remittendo obligationem hoc ipso quod iurans tentat illam inducere: cum enim iuramentum promissorium non obliget, si ille cui fit statim remittat, etiam non obligabit, si superior eius ex iusta causa remittat. Hæc enim remissio non est minus efficax, quam remissio inferioris cuius interest, quia virtualiter eam in se continet.

4. Secunda Conclusio. Obligatio iam inducta per iuramentum potest tolli 5. modis. Primo, mutatione materiæ, vt si res iurata fiat impossibilis iuranti, aut illicita, Superiore prohibente. Secundò condonatione, vt si is in cuius fauorem factum, remittat obligationem. Tertio commutatione, vt si ille, cui factum est, concedat aliud opus loco illius quod iuramento promissum est præstare. Quarto irritatione, vt quando materia iuramenti promissorij subest alterius potestati, sicut dictum est de voto. Quinto dispensatione, quæ fit authoritate Superioris.

QVÆSTIO XC.

DE ADIVRATIONE.

1. PRIMA CONCLVSIO. Sicut iuramentum est contestatio rei sacræ, per quam homo seipsum alteri obligat, & ordinat ad aliquid: Ita adiuratio est contestatio rei sacræ ad alterum promouendum, vt aliquid faciat, vel omittat. Dicimur enim adiurare quando rem sacram contestamur, & veluti præsentem adducimus, vt eius reuerentiâ permoueamus alterum ad aliquid faciendum, vel non faciendum.

2. Secunda Conclusio. Adiuratio potest fieri duobus modis: præcipiendo, & deprecando. Ita D. Thom. art. 1. Priori modo Abraham adiurauit seruum per Dominum & cæli & terre, Gen. 24. v. 3. & Pontifex adiurauit Christum per Deum viuum Matth. 26. v. 63. & Paulus adiurauit Thessalon, vt legerent epistolam coram omnibus fratribus. 1. Thess. 5. v. 27. Denique sic adiurantur dæmones in exorcismo Ecclesiæ. Posteriori modo vtitur Ecclesia in precationibus, quando per Christum petit exaudiri, & in litanijs, cùm ait: per mysterium sanctæ incarnationis, per aduentum.

3. Tertia Conclusio. Sola natura rationalis est idonea, quæ per se adiuretur, quia hæc sola potest percipere diuina, & corū reuerentiâ ac amo-

re impelli ad aliquid agendum. Res autem inanimæ per se, & directè adiurari non possunt, quia non intelligunt. Vid. D. Thom. art. 3. Dominic. Sot. lib. 8. quæst. 3. art. 3.

QVÆSTIO XCI.

DE DEI LAVDIBVS.

DOCET D. Thomas, vtile esse Deum laudare voce & cantu, tum ad excitandum intentiorem affectum, tum ad alios nostro exemplo promouendos, vt & ipsi Deum laudent. Psal. 33. v. 4. Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius.

QVÆSTIO XCII.

De Superstitione.

1.
HACTENVS egit D. Thomas de actibus religionis, deinceps agit de vitiis oppositis, quorum alia sunt per excessum cultus diuini: vt superstitio cum suis speciebus. Alia per defectum vel contemptum, vt periurium, Tentatio Dei, sacrilegium, simonia.

2. Prima Conclusio. Superstitio partim significat cultum falsorum Deorum: partim excessum cultus veri Dei, vt docet D. Th. a. 1. & Aug. l. 3. de doctrina Christiana c. 18. & 20. Excessum dico, non quod Deus nimium coli possit vero cultu, vel maiori quam dignus sit: sed quia ad illũ colendum assumuntur ea, quæ non sunt idonea. Itaque excessus non est respectu dignitatis diuinæ, sed respectu eorum, quibus coli debet.

3. Secunda Conclusio. Hinc patet duas esse species superstitionis. Vna est superstitio cultus indebiti vel incongrui, quando verus Deus colitur peruerso cultu: Altera est superstitio ratione rei cultæ, quando colitur falsus Deus.

4. Tertia Conclusio. Superstitio cultus incongrui diuiditur in superstitionem cultus falsi, & cultus superflui. Cultus falsus dicitur vel ratione falsæ significationis, vt si quis Deum colere vellet cæremonijs Iudaicis, quæ significant Christum venturum: vel quia imitatur & simulat verum cultum, cum tamen non sit: vt si quis falsis miraculis doctrinam fidei confirmare vellet, vel falsas reliquias proponeret. Cultus superfluus, quando preter consuetudinem Ecclesiæ ponitur religio in quibusdam rebus vel circumstantijs, in quibus non est ponenda, vt in certo numero, colore, situ, v. g. vt tot sint candelæ & non plures & cera potius sit alba, quam flaua.

5. Quarta Conclusio. Superstitio ratione rei cultæ diuiditur in 3. species iuxta D. Th. scilicet in idololatriam, diuinationem, & obseruantiam superstitiosam, vel enim colitur Diabolus, vt honoretur tanquam Deus, & tunc est idololatria: vel vt aliquid occultum reuelet, & est Diuinatio; vel vt iuuet & dirigat in operando, & est superstitio vanarum obseruationum. His addi potest quarta species Magia, de qua D. Tho. non agit.

QVÆSTIO XCIII.

De illegitimo Dei cultu.

IAm dixi illegitimum seu indebitum Dei cultum in eo consistere, vt vel falso, vel superfluo cultu verus Deus honoretur.

QVÆSTIO XCIV.

De Idololatria.

Omen Idololatriæ sumitur dupliciter. Primò, generatim & metaphoricè pro omni peccato, quo quis moraliter inhæret creaturæ. Eph. 5. v. 5. Auaritia vocatur Idololatria. Secundo, speciatim & propriè pro cultu, quo creatura colitur loco Dei. Dicitur autem idololatria ab idolo, quia omnis cultus quo olim falsi Dij colebantur, solet in idolo, & per idolum, plerumque exerceri.

QVÆSTIO XCV.

De Diuinatione.

Iuinatio fit dupliciter. Primò, reuelatione diuinâ, & sic vocatur prophetia. Secũdò, ope dæmonis, & sic est species superstitionis. Diuiditur autem in varias partes, vt in aruspicium, oraculum, necromantiam præstigium, augurium, omen, Chiromantiam, sortilegium.

QVÆSTIO XCVI.

De vana obseruatione.

1.

Ana obseruatio dicitur quando aliqua fiunt vel adhibentur ad aliquem effectum, ad quem nec à Deo, nec à natura vllam vim habent. Item cum ex consideratione alicuius euentus fortuiti conijcit quis aliquid prosperi vel aduersi, & inde actiones suas moderatur. Diuiditur obseruatio, in 3. species, artem notoriam, obseruantiam sanitatum & obseruantiam euentuum. Ars notoria est ratio quædam consequendi scientiam infusam per quædam ieiunia, inspectiones figurarum, & similia adminicula vana & inefficacia.

2. Obseruatio sanitatum est, quando adhibentur aliqua verba, aut alia signa & cæremoniæ inanes ad hominum vel aliorum animalium morbos curandos, sanguinem sistendum, dolores mitigandos, ad vitam vel valetudinem conseruandam: ad se præstandum immunem contra læsiones hostium, vel casus fortuitos. Huc etiam pertinet, cum adhibentur quidem medicamenta naturalia, tamen ijs aliqua friuola adiunguntur tanquam necessaria; eodem etiam spectant omnia amuleta, breuia, inuolucra

reliquiæ, verba sacra, preces descriptæ quæ gestantur à quibusdam, ne possint lædi, aut ne effluat sanguis, aut ob similes alios fines, si contineant aliquas circumstantias peregas tanquam necessarias. Omnis enim circumstantia inutilis, si tanquam necessaria adhibetur, vt opus sit superstitiosum.

3. Obseruantia euentuum, quando aliquid fortuitò occurrit, vel accidit homini, ex quo sibi vel alteri aliquid læti vel aduersi coniectat, & inde actiones suas moderatur; vt si quis mane domo egrediens pedem offendat, ideoque domum reuertatur, putans, vel metuens iter infaustum fore. Item si calceos induens sternutet, & idcirco lectum repetat, vt omen auertat. Vide hæc & plura exempla apud August. lib. 2. de doctrin. Christ. c. 20. & Chrys. hom. 21. ad popul. Antioch.

QVÆSTIO XCVII.

De tentatione Dei.

TENTATIO Dei est, quando quis absque iusta causa aliquid dicit, aut facit, ad capiendum experimentum diuinæ potentiæ, sapientiæ, iustitiæ, misericordiæ, voluntatis, aut alterius attributi. Potest autem fieri dupliciter. Primo, expresse quando directa intentione talis experimenti capiendi aliquid agitur: vt si petas miraculum, vt tu, vel alius sciat, Dei in aliquo negotio voluntatem; si salias in puteum, vt experiaris, an Deus sinat te lædi, quod fecit quidam Monachus apud Cass. Coll. 2. Abb. Moys. c. 5. Huc pertinent purgationes vulgares, quæ fieri solent ferro candenti, vel aqua feruenti, vel duello, quæ reprobantur c. omnibus, & c. consuluisti & c. Monomachiam 2. q. 4. & à Conc Trid sess. 25. c. 19. de reformat. Secundò, interpretatiuè, quando expresse non intendis tale experimentum: tamen id facis, quod per se ad illud tendit; vt si velles abstinere totis XL. diebus, vt Christum imiteris: vel si alicui alteri periculo te spontè committas, à quo non possis eripi, nisi extraordinario modo Deus adiuuet.

QVÆSTIO XCVIII.

De Periurio.

1. PRIMA CONCLVSIO. Nomen periurij sumitur dupliciter. Primo, propriè pro iuramento cui deest veritas, siue præsens, vt si falsum sciens confirmes: siue futura, vt si fidem datam, & iuramento confirmatam, sine iusta causa non serues. Secundo, generatim pro omni iuramento, cui ex tribus conditionibus aliquid deest, siue institia, siue iudicium, siue veritas.

2. Secunda Conclusio. Pœnæ periurij propriè dicti apud omnes nationes sunt valde graues, vt docet Couarr. cap. Quamuis pactum p. 1. §. 7. Nam apud Scythas & Ægyptios periuri plectebantur pœna capitis: apud Indos manuum pedumque extremorum abscissione: in multis locis abscissione manus. Iure ciuili sunt infames, si periurium cedat in nocumentum alterius: non autem, si nemini noceat, vt docet Glossa in l. si quis maior C. de transactionibus. Iure Canonico sunt etiam

infames, vt patet cap. infames. & cap. Quicumque 6. quæst. 1.

QVÆSTIO XCIX.

De Sacrilegio.

1. PRIMA CONCLVSIO. Sacrilegium propriè accipitur pro violatione rei sacræ. Res sacra vocatur, quæ ad cultum Dei peculiari modo dedicata est: siue sit persona, vt Sacerdos: siue res alia, vt templum, altare, calix. Hæc dicitur violari quando indignè, seu contra reuerentiam Deo debitam in rebus ipsi dicatis tractatur.

2. Secunda Conclusio. Diuiditur sacrilegium secundum diuersitatem rerum sacrarum: sunt autem tria genera rerum sacrarum secundum D. Thom. vel enim sanctitas tribuitur personis, vel locis, vel alijs rebus ad cultum Dei ordinatis. Hinc oriuntur tres species sacrilegij. Prima, qua violatur persona. Secunda, qua locus. Tertia, qua res aliæ. Ad primam speciem pertinet percussio clerici, fornicatio Sacerdotis, aut Religiosi, pertractio personarum Ecclesiasticarum ad tribunal seculare, exactio vectigalium ab iisdem per principes seculares contra canones. Ad secundã speciem pertinent omnia, quæ fiunt contra sanctitatem loci sacri. Primò, effractio vel incendium loci sacri, euersio altaris. Secundo, effusio iniuriosa sanguinis, effusio seminis, sepultura excommunicati, vel infidelis, extractio violenta personæ, quæ asyli causa eò se contulit. Tertio, mercatus, deambulationes, clamores, & alia huiusmodi profana, quæ per se cultum diuinum impediunt, c. Decet, de immunitate Eccles. in 6. Quamuis in his posterioribus non semper sit peccatum mortale; maxime si scandalum absit & cultus diuinus non impediatur. Quarto, furtum in loco sacro. Ad tertiam pertinent ea peccata, quibus aliæ res sacræ temerantur. Dicuntur autem aliæ res sacræ: vel quia sanctitatem efficiunt, vt sacramenta: vel quia rebus sacris administrandis sunt instrumenta, vt vasa vestes, ornamenta: vel quia ea repræsentant, vt imagines Christi & Sanctorum: vel quia sunt mensura actionum sacrarum, vt dies Dominica, & festi: vel denique quia ad sustentationem sacrorum sunt dedicata, vt bona Ecclesiarum. Hæc omnia continentur nomine rei sacræ, vt distinguitur à persona iuxta D. Thom. Inter hæc primum locum tenent sacramenta. Itaque ad hanc speciem sacrilegij Primò, referenda est omnis iniuria omnisque abusio sacramentorum. Item perceptio & administratio eorumdem in statu peccati mortalis.

QVÆSTIO C.

De Simonia.

DIcam primò de Simonia secundum se. Deinde de præcipuis modis in particulari, quibus fieri solet. Tertio de pœnis.

QVÆSTIO I.

Quid & quotuplex sit Simonia?

1. PRima Conclusio. Simonia est vitium contra virtutem religionis, consistens in rerum sacrarum indigna tractatione, non qualibet, (varijs enim modis indignè tractari possunt) sed qua res sacræ tanquam profanæ æstimantur, & in contractus deducuntur. Hæc enim est magna in Deum, à quo sanctitatem habent, irreuerentia. Solet autem sic definiri. Simonia est studiosa voluntas emendi vel vendendi pretio temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum. Ita Glossa in c. Qui studet 1 1. q. 1. & alij passim. Primo dicitur studiosa voluntas, id est, deliberata: vt excludantur motus voluntatis non plenè deliberati, vel procedentes ex ignorantia culpabili; loquimur enim de peccato simoniæ in sua specie perfecto. Secundo dicitur emendi aut vendendi, quibus verbis significatur omnis omnino contractus non gratuitus, siue sit vera emptio, siue locatio, siue permutatio. Tertio dicitur pretio temporali: si enim datur spirituale pro spirituali, non erit propriè simonia, vt infrà dicetur. Solet autem à DD. distingui triplex pretium ex cap. Saluator 1. q. 3. nempe pretium muneris, vt pecunia, equus, bos, vestis, & similia vendi consueta: pretium linguæ, vt laus, vituperatio, patrocinium aduocati, commendatio apud Principem, & pretium obsequij, vt ministerium aliquod in rebus temporalibus, vt est famuli, œconomi. Quarto dicitur aliquid spirituale, vel spirituali annexum; quia res merè temporalis non est materia simoniæ. Spirituale hic vocatur quod est aliquo modo supernaturale, siue sit aliquid reale, siue morale tantum: siue per modum actus, siue per modum habitus. Talia sunt virtutes supernaturales, gratiæ præuenientes, gratiæ gratis datæ, sacramenta, consecrationes, benedictiones Ecclesiæ, & omnis vsus potestatis supernaturalis. Spirituali autem annexum est quod cum aliquo spirituali connexionem habet, quod tripliciter fieri potest: Antecedendo, vt ius patronatus, quia supponitur præsentationi beneficiorum. Consequendo, vt beneficia Ecclesiastica, quæ supponunt officium diuinum. Comitando, vt labor in ministerio sacramentorum.

2. Secunda Conclusio. Simonia dupliciter potissimum diuiditur. Primo, in eam quæ est iuris diuini, & in eam quæ est iuris humani. De vtraque dicam in sequent. Secundo, diuiditur in mentalem, conuentionalem, & realem. Mentalis est, non internum propositum, quo quis vult exterius simoniacè contrahere; (quamuis hoc etiam simonia appellari possit) sed propositum internum, quo quis dum confert alteri spirituale, intendit illum obligare ad reddendum temporale: vel contra, quando confert temporale, intendit illum obligare ad reddendum spirituale, sine vllo pacto externo; vt si quis seruiat Episcopo hac conditione, vt in mercedem conferatur ei beneficium, & tandem beneficium reipsa conferatur, nullâ tamen externis verbis aut nutibus facta cōuentione. Simonia conuentionalis est, quando non solum est internum propositum obligandi; sed etiam proceditur ad externā conuentionem, sine tamen executione, saltē vtrimq; facta. Est autem hæc conuentionalis duplex; alia enim est purè conuentionalis, vtpotè neutrā ex parte cōpleta: alia est

alia est conuentionalis mixta, quæ completa est ex altera tantum parte; ita vt quodammodo constet reali & conuentionali, & si pactione initâ cõferatur beneficium, alterâ parte nondum soluente pretium; vel contra si soluatur pretium nondum collato beneficio. Huc spectat simonia confidentiæ; qua quis paciscitur cum eo cui confert beneficium, vt id postea conferat alteri. Realis est, quando pactis ex vtraque parte impleta est saltem inchoatè; vt si collatio beneficij facta sit, & pretij pars soluta.

QVÆSTIO II.

An omnis venditio rerum spiritualium pro temporalibus sit simonia iure diuino prohibita.

1. NOta primo. Res posse vocari spirituales vel sacras quatuor modis. Primo, quia ex natura sua tales sunt, vt virtutes supernaturales, gratiæ præuenientes, & gratiæ gratis datæ. Secundo, quia sunt causa sanctificationis: siue effectiua, vt sacramenta, siue dispositiua, & excitatiua, vt sacramentalia, concio, preces, exorcismus. Tertio, quia sunt effectus vel vsus sacræ potestatis, vt excommunicatio, benedictio, & consecratio quam facit Ecclesia: item prophetare, miracula facere. Quarto, quia sunt annexa rebus sacris; idque vel propriè, vt beneficia, ius patronatus, ius eligendi; vel impropriè vt officium Sacristæ, officium œconomi Ecclesiæ.

2. Nota secundo. In quibusdam rebus spiritualibus esse aliquid temporale secundum se pretio æstimabile, vt in calice consecrato, in beneficijs, in quibusdã nihil esse tale, vel si quid sit, esse minimi pretij vt in Eucharistia, baptismo.

3. Prima Conclusio. Omnis venditio & commutatio rerum spiritualium cuiusuis generis pro pretio temporali, si in ea habeatur ratio consecrationis, vel eius supra quod naturã est, cõtinet simoniã iure diuino prohibitam, vt si quis vendat sacramenta, vel sacramẽtalia, vel functiones potestatis spiritualis, vel si pluris vendat calicem consecratum, quam non consecratum: globulos benedictos, quam non benedictos; idque non ratione latoris vel sumptuum quos fecit vt curaret benedici, sed ratione benedictionis. Ita D. Thom. a. 2. Durand. in 4. d. 15. qu. 5. Adrian. quodlib. 9. a. 1. Victoria in relect. de simonia n. 15. Sotus 9. q. 5. a. 2. Nau. c. 23. n. 99. & alij. Probatur primò, quia Giezi diuinitus punitus est leprâ, quod ausus fuerit pecunia exigere pro curatione lepræ per miraculũ facta, vt habetur 4. Reg. 5. Deinde quia Christus prohibet talem venditionem aut permutationem; Matth. 10. Gratis accepistis, gratis date.

4. Secunda Conclusio. Spiritualia in quibus est aliquid pretio æstimabile, possunt ratione illius aliquando vendi; vt patet de calicibus, vestibus sacris, chrismate, & similibus, quorum materia magno constat, antequam consecretur: non enim amittit suum pretium per consecrationem. Sed maxima est controuersia de beneficijs. Sunt 2. sententiæ. Prior est ferè cõmunis Theologorum, beneficia iure diuino esse inuendibilia, quia ius percipiendorum fructuum est spirituale. Ita Caiet. t. 2. tra. 9. q. 1. Victoria in Relect. de simon. num. 42. Sotus l. 9. qu. 1. & alij. Altera est Nauarr. c. 23. num. 108. vbi multis rationibus probare nititur, beneficia quoad par-

tem pecuniariam & temporalem, vendi posse à summo Pontifice, sicut vasa sacra. Eandem ferè omnes Canonistæ habent cum Glossa in cap. ex parte, de officio delegati, & in cap. 1. de simonia. Vtraque sententia rectè explicata videtur vera: si enim beneficium consideretur planè formaliter, quatenus est ius fructuum obtingens per officium sacrum; sic iure diuino est inuendibile, quia non potest vendi officium sacrum, per quod hoc ius habetur. Simili modo ius decimarũ dicitur esse inuẽdibile, quia non potest vendi ministeriũ sacrũ, per quod hoc ius competit. Nã vendere hoc modo ius fructuum est vendere officium, in quo illud ius consistit, neque Nauarrus intendit id negare, si vero beneficium consideretur materialiter nempe pro iure ad illos fructus qui officio sunt annexi, sic beneficium vendi potest per Pontificem absque simonia iuris diuini, quia in potestate ipsius est ius ad illos fructus separare ab officio, & alteri dare, vel relinquere officio annexum; sicut ergo, si illud ius separaret, & alteri venderet, nullam simoniam committeret: quia non venderet aliquid spirituale: sic etiam, si aliquam summam pecuniæ exigeret ab eo, qui beneficium sibi cupit conferri, vt ius illud titulo annexam relinquat, vel vt separatum illud titulo annexum relinquat, vel vt separatum illi vniat, nullam simoniam iuris diuini committeret. Hæc est mens Nauarri. Idem docet Adrianus quodlib. 9. ad 5. principale, vbi ait: Beneficia ratione iuris fructuum posse vendi, si Papa intendat vendere ius fructum non mediante aliquo officio spirituali: secus autem, si mediante tali officio.

QVÆSTIO III.

An permutatio rerum spiritualium inter se sit simonia iuris diuini?

2. AFfirmant Richard. in 4. d. 25. qu. 1. & Adri. quodlib. 6. ad 4. confirmationem. Negant Victor. in relect. de simon. n. 17. Sotus l. 9. qu. 5. arti. 2. Durandus d. 25. q. 5. & alij plures.

2. Prima Conclusio. Huiusmodi permutatio non est simonia diuini iuris, si nullum temporale interueniat, ratione cuius hæc permutatio fiat. Probatur primò, quia omnes Theologi & Canonistæ tenent licere cum authoritate Superioris permutare beneficium cum beneficio, & titulum cum titulo, idque etiam constat ex c. Ad quæst. de rerum permutatione, & ex clementina vnica eod. tit. vbi Ecclesiarum, beneficiorum, & titulorum permutationes à Pontificibus approbantur. Hoc autem non liceret, si esset contra ius diuinum. Secundo, quia hæc permutatio non videtur vllam irreuerentiam continere: nihil enim indecori est, si paciscamur mutuas preces, mutua sacrificia, mutuam operam in audiendis confessionibus, & similibus officijs, vt rectè notat Sotus; similiter si globuli benedicti & rosaria inter se commutentur, etiam habita ratione sanctitatis, & benedictionis: non enim est iniuria rei sacræ, si cum alia sacra conferatur, sed si conferatur cum temporali.

3. Obijcit Adrianus, Matth. 10. Gratis accepistis, gratis date: sed is qui permutat rem sacram cum sacra, non dat gratis: ergo. Respond. gratis dare nihil aliud esse eo loco, quàm sine mercede vel pretio temporali dare, vt colligitur ex verbis seqq. Nolite possidere aurum. Ita Hieron. Chryso. & Glossa in hunc locum Matth. & alij PP.

QVÆSTIO IV.

An sit aliqua simonia iuris humani?

1. NEgat Durand. in 4. d. 25. q. 5. & quidam recentiores. Primò, quia circa id quod non ex se, sed ex sola prohibitione iuris est malum, potest tantum esse peccatũ inobedientiæ, non autem irreligiositatis. Nam tota ratio peccati oritur ex violatione præcepti humani. Atqui violatio præcepti humani solum constituit peccatum inobedientiæ. Secundo, quia Ecclesia sua prohibitione non potest facere sacrum, id quod nõ est sacrum sed necesse est, si velit facere sacrum, vt adhibeat aliquam benedictionem, & tunc venditio eius erit simonia iuris diuini, non humani.

2. Prima Conclusio. Est aliqua vera & propriè dicta simonia, solo iure Ecclesiastico introducta. Ita passim Theologi & Canonistæ in c. quæsitũ, & c. Cum olim, de rerũ permu. Ratio est, quia Ecclesia solâ suâ lege & ordinatione potest facere, vt id quod naturâ suâ ob partem temporalem non erat inuendibile, fiat inuendibile, seu inhabile ad venditionem ob spiritalem partem illi annexam, non addendo tamen nouam aliquam sanctitatem vel consecrationem: ergo si quis tum rem illam pretio venderet, cõmitteret veram simoniam, violando rei illius sanctitatem per contractum. Confirmatur à simili, quia locum sacrum ratione sanctitatis potest reddere immunem suo decreto, ita vt Iudex secularis non possit Reum inde vi abstrahere, adeo vt si contra faciat, peccet non solum contra obediẽtiam, sed etiam contra virtutem religionis & loci sanctitatem. Similiter eum, qui habet ordinem aliquem, vel tonsuram, potest reddere immunem à potestate Iudicis secularis, ita vt peccet contra Religionẽ si eum ad suum tribunal pertraxerit: ergo etiam rem sacram potest reddere immunem à venditione, ita vt si vendita fuerit pretio temporali, peccetur contra rei sanctitatem, & non solum contra obedientiam.

3. Secunda Conclusio. Hæc simonia iuris humani habet locum in 3. potissimum casibus. Primò in Venditione beneficiorum secundum partem temporalem. Secundò in venditione officiorum minus spiritualium, vt officij sacristæ, œconomi Ecclesiæ, aduocati Ecclesiæ. Tertiò, in permutatione beneficiorum facta sine authoritate Superioris: in renunciatione reciproca: in simonia confidẽtiæ. Prima pars de venditione beneficiorum probatur, quia ex communi sententia constat hanc esse simoniam, cum plurimi canones id expresse habeant. Atqui non est simonia iuris diuini, vt supra dictum est: ergo est simonia iuris humani: sicut iuris humani sacrilegium est, capere reum in Ecclesia, percutere Clericum. Secunda pars de venditione officiorũ probatur ex c. Saluator 1. quæst. 3. & c. si quis Episcopus 1. quæst. vbi dicitur esse simoniam vendere officium œconomi, vicedomini, aduocati, sacristæ, castaldi: Atqui non est simonia iuris diuini, quia sunt officia temporalia ordinata solum ad temporalium administrationem: ergo est simonia iuris Ecclesiastici. Tertia pars de permutatione beneficiorum probatur ex cap. quæsitum & ex c. Cum olim de rerum permutatione, vbi iubentur priuari suis

beneficijs, qui eà propria authoritate permutant, eo quod incurrant labem simoniæ.

4. Nota tamen hanc permutationem, non dici propriè simoniam, sed tantum generali ratione, & quadam imitatione. Nam propriè simonia est, cum datur temporale pro spirituali, vt supra diximus. De renunciatione reciproca, & simonia confidentiæ infra agendum est.

5. Ad primum Durandi Respondeo. Negando id, quod tantum est malum ex iuris prohibitione esse solum contra obedientiam. Nam esse contra obedientiam, est solum ratio generica, præter quam debet habere malitiã certæ speciei contra aliquam virtutem particularem, in cuius materia peccatur, & ex cuius motiuo præcipitur. Sic vesci carne in Quadragesima non solum est contra obedientiam, sed etiam contra temperantiam; & omittere missam die festo, non solum est contra obedientiam Ecclesiæ debitam: sed etiam contra religionem, qua Deum colere tenemur; & auellere furem è loco sacro est sacrilegium cõtra reuerentiam sanctitati loci debitam. Ratio communis est, quia præceptum humanum in materia alicuius virtutis potest intuitu motiui illius virtutis id quod non erat materia necessaria facere materiam necessariam. Ad secundum. Etsi Ecclesia per suam prohibitionem ex re profana non faciat sacram, sicut facit per suam benedictionem & consecrationem; tamen facit vt illa res propter ordinem quem habet ad rem sacram, fiat inuendibilis; & hoc sufficit ad obiectum simoniæ.

Particulares modi Simoniæ.

QVÆSTIO V.

An in graui vel extrema necessitate liceat dare pretium pro sacramentis?

VErbi gratia, habes infantem baptizandum morti vicinum, & sacerdos non vult eum baptizare, nisi 10. aureos numeres, nec alia ratio tibi suppetit procurandi baptismi. Item tu ipse nondum es baptizatus, & morte instante alia ratione baptismum obtinere non potes.

1. Prima Sententia. In hoc casu non esse licitum dare pretium pro baptismo, etiamsi infans sine baptismo moriturus esset. Ita D. Th. in 4. d. 5. q. 2. a. 2. & d. 25. q. 3. a. 2. Alensis 2. p. q. 187. memb. 3. a. 1. Richard. d. 25. a. 3. qu. 1. Palud. ibid q. 8. & Glossa in c. Baptizandis 1. q. 1. Ratio horum est, quia emere sacramẽtum est intrinsecè malum, sicut & vendere: ergo nullo casu licitum est: non enim sunt facienda mala, vt eueniant bona.

2. Secunda Sententia. In eo casu licere dare pecuniam, non quidem pro sacramento propriè, sed ad vexationem redimendam. Ita Gerson. tit. de simon, ad 6. rationem Panor. c. cum in Ecclesiæ corpore, de simonia. Caiet. hic arti. 2. sed hi duo tantum in casu infantis, non adulti id concedunt, quia adultus potest sibi alia ratione consulere.

3. Tertia Sententia est, absolutè licitum esse in eo casu dare pecuniam pro ipso Sacramento obtinẽdo. Ita indicat Sot. l. 9. q. 6. a. 1. & dicitur Franciscus Victoria ita sensisse, & Thomistæ dicunt esse probabile, & apertè tenet Adrian. supra.

4. Prima Conclusio. Non potest dari pretium pro baptismo tanquam pretium æquiualens, quia hoc intrinsecè malum est. Nam res sacra non potest pecunia æstimari, iuxta hunc sensum prima sententia est vera.

5. Secunda Conclusio. Si Sacerdos aliquis nollet hoc vel aliud sacramentum administrare, nisi pro pecunia, possem ei dare pecuniam vt prauam illam voluntatem deponat, & debito modo administret. Ratio est, quia hoc non est emere sacramentum, sed inducere sacerdotem, vt malum propositum commutet, & iniuriam rebus sacris non inferat: sicut enim potest induci pecunia vt ab alijs peccatis abstineat; ita etiam vt à Simonia.

6. Tertia Conclusio. Valde probabile est in casu proposito licitum esse offerre pecuniam, non quidem tanquam pretium sacramenti propriè, sed tãquam medium alliciendi animi alterius ad obtinendum sacramentum. Ita Altisiodorensis p. 3. summæ q. 3. de Simonia. Et idem videntur sentire authores 2. sententię, cum dicunt licere ad redimendam vexationem. Probatur primo, quia dans pecuniã, illo casu non cẽsetur vllã irrogare irreuerentiam sacramento, sed reuerentiã, dum suo facto testatur sacramentum necessarium ad salutem: non enim æstimat illiud pretio temporali, sed tantum inducit sacerdotem, vt velit facere quod tenetur facere. Secundo, licitum est talem sacerdotem inducere minis: ergo etiam pretio & muneribus. Tertio, si quis alius sacerdotem impediret, ne Sacramentum conferret, possem ei dare pecuniam vt cesset impedire: ergo etiam possum ipsi sacerdoti dare, vt tollat impedimentum, quod ipse sibi per auaritiam posuit.

QVÆSTIO VI.

An liceat dare pretium pro functionibus spiritualibus, quibus labor aliquis coniunctus est. v. g. an liceat dare pro administratione sacramentorum, missa, consecratione Ecclesiarum, concione, & similibus?

1. Nota. In tali functione 4. spectari posse, Primo, ipsam actionem qua talis est. Secundo, laborem intrinsecè coniunctum. Tertio, laborem exterius annexum. Quarto, ministri sustentationem.

2. Prima Conc. Pro ipsius actionibus spiritualibus, qua spirituales sunt, aliquid dare vel accipere est simonia. Ratio, quia hoc est sanctitatem rei pretio temporali æstimare, quod intrinsecè malum est.

3. Secunda Conclusio. Non est simonia aliquid dare vel accipere pro laboribus extrinsecus adiunctis. Est communis. Ratio, quia illi labores sunt temporales, & per se pretio æstimabiles.

4. Tertia Conclusio. Non est etiam simonia, si des aliquid pro sustentatione ministri sub obligatione rei spiritualis, aut si minister aliquid pro sustentatione exigat. Ita D. Th. a. 3. & alij passim. Ratio est, quia ministris rerum spiritualium ex iustitia debetur sustentatio, siue sint pauperes, siue diuites: ergo possunt de eo pacisci, quilibet enim potest pacisci sibi dari, quod ipsi iure naturæ debetur: ergo.

5. Dices. Si possum pacisci de pretio: ergo non gratis ministrabo,

Respond. Negando consequentiam; dicor enim gratis ministrare, quia non exigo quidquam tanquam ministerij pretium: hoc enim tanquam maius omni pretio gratis præsto: vt tamen hoc præstem gratis, requiro necessariam sustentationem à populo.

6. Quæres. Quid si nimium exigant pro sustentatione, eritne Simonia? Respondeo reipsa non erit, sed præsumetur tamen in foro externo. Nam cum illud stipendium necessariam sustentationem superet, videbitur illud auctarium accipi non pro sustentatione, sed vt pretium operis spiritualis, vt insinuat D. Tho. ar. 3. tamen reuera solum erit iniustitia: cum enim lege iustitiæ solum debeatur sustentatio; si amplius exigas, erit contra iustitiam.

7. Quarta Conclusio. Difficultas est, an pro labore intrinsecus coniuncto v. g. pro labore in faciendo sacro, in baptizando, confirmando, ordinando, consecrando templo, liceat aliquid pacisci, vel exigere? Affirmant Adrian. quodl. 9. art. 1. Altisiodor. 3. p. 3. qu. penult. de Simonia, Bonau. d. 25. q. vlt. de Simonia. Richard. ibid. art. 3. quæst. 2. Glossa in c. significatum, de præbendis. Alij docent esse Simoniam, si pecunia pro hoc labore exigatur. Ita D. Th. art. 4. de 25. qu. 3. art. 2. Durand. ibid. qu. 3. num. 10. Palud. ibid. qu. 3. art. 3. Sylu. v. Simon. qu. 9. Caiet. hic art. 3. Hostiensis in c. significatum de præbendis, & passim Canonistæ. Probatur primo, quia hic labor ita coniunctus est actioni sacræ, vt ipsa sine eo nullo modo fieri possit. Secundo, quia nullam habet æstimationem inter homines, nisi ex ipsa sanctitate actionis: labor enim qui suscipitur à sacerdote in muneribus sacris, non æstimatur, nisi ob gratiam spiritualem coniunctam, vel inde manantem.

QVÆSTIO VII.

An prælati possint aliquid exigere pro dispensatione; v. g. cum dispensant in votis, iuramentis, impedimentis matrimonij, aut quibusuis legibus Ecclesiasticis?

1. PRima Conclusio. Simonia est, si pro huiusmodi dispensatione aliquid exegerint. Ratio, quia talis dispensatio est vsus potestatis spiritualis qui vendi non potest; neq; interuenit aliquis labor extrinsecus, qui sit pretio æstimabilis.

2. Secunda Conclusio. Certum est Prælatos inferiores nullo titulo quidquam accipere posse pro dispensatione. Ita D. Thom. ar. 3. ad 3. & alij passim. Ratio est, quia iure canonico prohibitum est, tum antiquo, tum nouo in Concilio Trident. sess. 25. c. 18. de reform. his verbis: si vrgens iustaque ratio postulauerit cum aliquibus dispensandum esse, id causâ cognitâ, ac summâ maturitate, atque gratis, à quibuscunque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum: alioquin facta dispensatio subreptitia censeatur. Nota tamen posse Episcopum imponere onus largiendi eleemosynam pauperibus, vel monasterio: hoc enim concilium non prohibet, sed tantum ne ipse Episcopus inde capiat commodum temporale.

3. Tertia Conclusio. Pontifex potest à Simonia excusari, etiamsi causa dispensationis accipiat; modo illud non accipiat in pretium dispensationis, sed velut in mulctam, per quam alter compenset recessum à lege

communi. Ratio est, quia cupienti sibi concedi exemptionem à lege licitum est imponere aliquod onus, quod compenset hanc deformitatem, v. g. vt soluat aliquam pecuniam ad piam causam, vt peregrinationem suscipiat, quod etiam Episcopi facere possunt: decet enim hanc exorbitantiam aliquo modo compensari, & sarciri, vt huiusmodi oneribus veluti quibusdam repagulis coerceantur homines intra communes leges. Potest autem Pontifex hanc pecuniam suis necessitatibus applicare, quia nemini est debita nisi cui ipse eam attribuerit. Idem possent Episcopi, nisi ipsis iure positiuo esset prohibitum. Vnde si alicubi esset consuetudo contraria iam legitimè præscripta, vel Pontifice sciente, & non contradicente, per aliquot annos recepta, non esset damnandum Simoniâ.

QVÆSTIO VIII.

An Episcopi, vel eorum officiales, possint aliquid exigere pro litteris ordinis suscepti, vel dimissorijs, vel sigillo?

1. PRima Conclusio. Nec Episcopi, nec eorum ministri (exceptis Notarijs) possunt aliquid exigere pro supradictis, vt expresse habetur in Concil. Trid. sess. 21. c. 1. de reform. & in Concil. Braccar. 2. c. 3. & in c. sicut Episcopum 1. qu. 2. Addit Concil. Trid. non posse aliquid accipere etiamsi sponte offeratur, quod ante in Concilio non erat prohibitum. Excipiuntur ab eodem Conc. Trident. Notarij, sed ijs tantum locis, vbi est consuetudo aliquid accipiendi, & nullum salarium pro exercendo officio est constitutum.

2. Secunda Conclusio. Si Episcopi, vel eorum ministri aliquid acceperint, vel exegerint, videtur esse Simonia saltem iuris humani, vt colligitur ex eodem Concil. Trid. quia prohibet hanc acceptationem tanquam prauitati Simoniacæ fauentem, & infligit pœnam excommunicationis ipso facto olim iure statutam.

QVÆSTIO IX.

An pro ingressu religionis aliquid dare vel accipere sit Simonia?

1. PRima Conclusio, Simonia est, si pro ipso statu religioso aliquid offeratur, vel accipiatur. Est communis. Ratio est, quia hic status est res omnino supernaturalis.

2. Secunda Conclusio. Si monasterium est opulentum, videtur esse simonia saltem iuris Ecclesiastici exigere aliquid pro sustentatione egredientis. Ita D. Th. in 4. d. 25. q. 3. a. 2. ad 7. Adria. quodl. 9. Victor. in relect. de simonia p. 2. n. 12. Ratio est, quia ius viuendi de bonis monasterij ita est annexũ professioni, sicut beneficium Ecclesiasticum est annexum officio Ecclesiastico: ergo sicut pro beneficio nõ potest quidquam exigi, ita neque pro iure sustentationis. Quidam tamen putãt reuera non esse simoniam, sed tantum præsumi in foro externo, vt Syl. v. Simon. q. 15. Tolet. l. 5. c. 89. Sot. l. 9. de iust. q. 6. a. 2. ad 4. & multi alij recentiores, quia nõ exigitur aliquid temporale pro spirituali tanquam pretium, sed solum tanquam conditio, vt monasterium accessu aliorum non grauetur.

3. Tertia Conclusio. Si monasterium inopia premitur, ita vt non possit plures sustentare, non est simonia pacisci cum ingredientibus de sustentatione. Ita D. Thom. & Sylu. li. c. Victor. Sotus, Caiet. Nauar. Medina & alij plerique. Ratio est, quia hic nihil spirituale venditur. Nam illa pecunia solum requiritur, vt conditio quædam necessaria, vt alij religiosi non grauentur.

QVÆSTIO X.

An simonia sit resignare beneficium in fauorem Tertij cum clausula: Non aliter, nec aliàs?

1. PRima Sent. Committi veram simoniam, si resignatio fiat in manus Ordinarij: non autem si fiat in manus Pontificis. Prima pars probatur, quia omnis pactio in spiritualibus Simoniam continet c. fin. de pactis, & c. ex p. 1. de officio delegati. Secunda pars probatur, quia Pontificis præsentia potest simoniam purgare, & veluti sol tenebras depellere. Ita Rebuff. de benef. §. de pura resignatione, addens beneficium resignatum in fauorem Tertij coram Ordinario, & ab Ordinario collatum, posse impetrari à Papa tanquam vacans per simoniam. Idem tenet Nauarr. c. 23. n. 107. & passim Canonistæ cum Glossa in cap. ex parte, quam sequuntur aliqui Theologi.

2. Secunda Sententia. Talem resignationem in manus Ordinarij factam, nullam continere simoniam iuris diuini vel humani, nec esse illicitam, modo is in cuius fauorem fit, verè sit dignus. Ita Sotus l. 9. q. 7. ar. 2. quem sequuntur multi Thomistæ, & Couarr. l. 1. var. resol. c. 5. nu. 5. 6. vbi pro hac sententia citat D. Anton. & Syl. Ratio est, quia qui ita renunciat, nihil temporale dat, vel accipit pro spirituali, sed solum indicat se renunciare, si collator velit conferre Petro: non renunciare, si nolit. Confirmatur, quia in permutatione licitum est in fauorem Tertij resignare etiam in manus Ordinarij, vt patet ex Clementina vnica, de rerum permutatione, cur non etiam in simplici cessione. Nec obstat, quod Episcopus videatur obligari. Primo, quia etiam obligatur in permutatione, si eam permittat. Secundo, hæc obligatio non est pretio æstimabilis, quando alter est verè dignus. Tertiò, quia obligatio solum quæritur vt conditio, nec vllo modo censetur pretium remunerationis, alioqui etiam censeretur pretium quando fit cum Pontifice.

3. Prima Conclusio. Hic nulla est simonia iuris diuini, vt patet ex allatis probationibus.

4. Secunda Conclusio. Non potest etiam ex Canon. conuinci esse simoniam iuris humani, quia nulla propriè hic interuenit pactio: non enim requiritur promissio Prælati, sed solum fit resignatio sub conditione, quam si Prælatus non acceptat, nihil actum est. Nota plerosque sentire Episcopum posse acceptare talem resignationem reiecto modo, & côferre, cui voluerit, quia illa clausula habetur pro non adiecta, cum resignatio in spiritualibus purè fieri debeat. Contrarium tamen est probabilius cum Rebuffo. Primo, quia quando actus fit cum aliqua adiectione, non potest pars altera illius accipi, & altera reijci, sed debet totus reijci, vel totus recipi. L. Aurelius, ff. de deliberatione delegata, vbi vide Bartol. Secundò, quia apertè significatur resignationem esse nullam, nisi

admittatur cum illo modo, vnde non potest ille modus vel conditio haberi pro non adiecta.

5. Tertia Conclusio. Huiusmodi resignationes propter speciem vel imaginem simoniæ iuxta stylum Curiæ non possunt fieri, nisi in manus Pontificis. Ita Nau. & Rebuff. supra, & Flamin. qu. 3. Vnde sequitur, non posse fieri coram Ordinario, nisi ex priuilegio vel consuetudine ei sit concessum. Secundo, sequitur, resignationes seu cessiones reciprocas non posse coram illo fieri, v. g. resigno meum beneficium in fauorem tui nepotis, vt tu resignes tuum in fauorem mei nepotis. Nam præterquam quod hæc resignatio sit in fauorem Tertij, continet pactum resignationis reciprocæ, quod omnino extra casum permutationis est iure prohibitum, vt patet ex cap. Quæsitum, de rerum permutatione.

QVÆSTIO XI.

An licitum sit resignare beneficium reseruata pensione.

1. PRima Conclusio. Licitum est, modo pensio sit moderata, & legitima authoritate constituatur. Est communis. Et patet c. Ad quæstionem, de rerum permutatione. Idem confirmat vsus quotidianus. Ratio est, quia sicut Pontifex potest plures fructus annectere titulo beneficij, ita eidem titulo potest partem fructuum detrahere, & alteri ius ad illos concedere: vel onus soluendi ex fructibus certam portionem ipsi titulo imponere, idque ad vitam resignantis, & tunc ad quem transibit beneficium, ad eundem transibit onus soluendæ pensionis. Itaque resignare beneficium reseruatâ pensione, nihil aliud est, quam resignare sub ea lege, & modo, vt superior partem fructuum à beneficio separet, vel vt onus pensionis illi imponat, quod cum superior iure possit facere, nihil exigitur nisi quod iure fieri potest.

2. Dices. Superior in hoc casu obligatur ex pacto: ergo videtur esse Simonia. Respondeo primo, non obligari, quia non tenetur admittere resignationem sub tali modo. Secundo, admissâ resignatione non est opus vt se obliget, quia sufficit, vt liberè constituat pensionē. Quod si nolit iam resoluitur renunciatio. Tertio, etiamsi se obligaret, nihil referret, quia pēsio non exigitur, vt pretium beneficij aut resignationis, sed vt pars eius quod dimittit: non enim paratus est renunciare beneficio toti cum omnibus fructibus, sed cupit retinere partem.

3. Secunda Conclusio. Aliqui superiores possunt imponere hanc pensionem, alij non possunt, ac primo certum est Pontificem posse, cui plenaria dispositio beneficiorum competit. Secundo, idem potest Legatus à latere, vt docet Rebuff. §. de resignatione conditionali, n. 12. Tertio, dubium est de Episcopis. Alij negant, alij affirmant. Probabilius tamen est non posse iuxta stylum curiæ Romanæ.

4. Quæres. An si quis expensas fecerit in beneficio litigioso possit eas repetere, si beneficium velit resignare? Quidam putant posse, si non petat aliquid pro beneficio, sed tantum pro expensis litis vt se indemnem seruet: hæ enim totæ redundant in vtilitatem resignatarij quasi in eius gratiam factæ essent. Mihi placet contraria sententia quæ est communis Doctorum, vt docet Flamin. lib. 14. quæst. 7. numer. 1. Ratio est, quia

omne pactum in ſpiritualibus de onere temporali, quod iure non eſt annexum, reprobatur, ſi abſque authoritate ſuperioris fiat, vt ſuprà dictum eſt.

QVÆSTIO XII.

An licitum ſit reſignare beneficium in confidentiam?

1. PRima Concluſio. Si reſignes, vel alio modo procures alicui beneficium, confidens ipſum aliquando illud nepoti, vel amico tuo reſignaturum, ſi nullam obligationem illi imponere intendas, non erit Simonia; quamuis propter circumſtantias poſſit eſſe illicitum. Ita Nauarr. c. 23. num. 109. Ratio eſt, quia nullum interuenit pactum, nec externum, nec internum: ſine pacto autem non poteſt eſſe Simonia, vt ex definitione patet.

2. Secunda Concluſio. Si reſignes, conferas, vel aliter procures alicui beneficium cum intentione obligandi, vt poſt aliquod tempus nepoti vel alicui alteri renunciet, nullo tamen ſigno exterius hanc tuam intentionem inſinues, erit Simonia mentalis, quæ tamen non infert pœnas iure conſtitutas.

3. Tertia Concluſio. Si alicui beneficium aliqua ratione procures eligendo; præſentando; poſtulando; reſignando in fauorem, conferendo, inſtituendo; confirmando, vel commendando, cum pacto, vt is qui beneficium accepturus eſt; illud tibi vel alteri aliquando reſignet, ſeu relinquat, aut vt penſionem ex eo, vel fructus aliquos alteri præſtet, erit Simonia confidentiæ externa, quæ pœnas iuris infert. Patet ex Bulla Pij IV. & maximè Pij V. quam refert Nauarr. loco citato.

QVÆSTIO. XIII.

An licitum ſit permutare beneficia compenſata fructuum inæqualitate?

1. PRima Concluſio. Permutatio beneficiorum facta ſine authoritate Prælati eſt illicita: non tamen eſt Simonia iuris diuini naturalis, ſed Eccleſiaſtici, vt patet ex ſupradictis.

2. Secunda Concluſio. Si alterum beneficium ſit altero dignius, & reditus ſint pares, eſt Simonia iuris diuini; ſi pecuniâ vel penſione exceſſus ille dignitatis compenſetur. Ratio eſt, quia illa dignitas eſt omnino ſpiritualis.

3. Tertia Concluſio. Si beneficia habeant prouentus inæquales, poſſunt inter ſe commutari exceſſu prouentuum alterius compenſato per pecuniam, vel penſionem. Ita Sotus l. 9. quæſt. 7. art. 2. Caiet. hic art. 4. Sylu. v. Permutatio 2. quæſt. 6. vbi citat. Panorm. Angelum V. Permutationum. 6. Probatur ex c. ad quæſtionem, de rerum permutatione, vbi Clemens III. approbat permutationem duarum Eccleſiarum parochialium compenſato exceſſu opulentioris pecuniâ. Contrarium videtur ſentire Adrian. quodlib. 9. art. 3. d. 5. & Couarr. l. 1. var. reſol. c. 5. n. 8. 9.

4. Nota. Hanc compenſationem fieri poſſe tripliciter. Primo, ſi beneficium opulentius non ſeparatis prouẽtibus à titulo cõmutetur cum

tenui, & pro excessu prouentum exigatur compensatio. Hic modus non est licitus, quia excessus ille hoc ipso quod manet annexus titulo, est debitus illi titulo, ac proinde debet transferri cum titulo: ergo pro eo nihil potest exigi quin id etiam pro titulo exigi censeatur, & hoc videntur velle Adrian. & Couar. Secundo, si compensatio exigatur non pro excessu manente annexo, sed pro incommodo temporali quod subeo, spoliando me istis prouentibus. Hic modus est licitus, quia ob hanc causam possum petere à Pontifice, vt vel pensionem mihi reseruet ex beneficio quod relinquo, vel beneficiario imponat obligationem; vt ex alio beneficio mihi aliquid pro mea indemnitate soluat. Tertio, si iura prouentuum separentur à titulis, & primo ipsi tituli nudi simpliciter permutentur: deinde alio contractu permutentur iura prouentuum compensato excessu opulentioris: iura enim prouentuum à suis titulis hoc modo separata non sũt spiritualia; sed temporalia, ac proinde possunt sub tali pacto commutari, vt incremẽtum alterius, pretio compensetur. Hoc modo intelligitur citatum c. ad quæstiones, de rerum permutatione. Hinc tamen cauendum est, ne hi contractus misceantur; vt ait Pontifex, quod fieret, si ei in permutatione titulorum apponeretur pactum de permutatione prouentuum & compensatione.

QVÆSTIO XIV.

An licitum sit redimere vexationem in beneficijs?

1 NOta. Aliud est ius ad rem in beneficijs: aliud ius in re. Is dicitur habere ius ad rem, qui est electus, vel præsentatus, vel postulatus; sed nondum confirmatus, aut institutus. Is dicitur habere ius in re, qui iam est confirmatus, vel institutus, vel collationem acceptauit, quamuis nondum possessionem ceperit.

2. Prima Conclusio. Qui nondum habet ius in res non potest oblato pretio vexationem redimere, ab ijs, qui non tantum possunt obesse, sed etiam prodesse. Est communis, & apertè colligitur ex c. Matthæus, de simon. Ratio est, quia quando datur pecunia ei qui potest prodesse, censetur illum inducere ad non opponendum, quod iure posset opponere, & ad præbendum consensum; & ita viam sibi sternere directè & propriè ad ipsum beneficium. v. g. si electus, vel præsentatus reijcitur ab Episcopo, qui deberet illum confirmare vel instituere; non licet ei dare pecuniam, vt ab hac vexatione cesset; quia hæc vexatio consistit in confirmationis negatione: negatio autem non tollitur, nisi per affirmationem; quæ in hoc casu est ipsa confirmatio, vel institutio, ac proinde dare vt cesset à vexatione, est dare pro ipsa confirmatione.

3. Secunda Conclusio. Qui nondum habet ius in re, potest oblato pretio vexationem redimere ab his, qui solum possunt obesse, siue vi & fraude obsint, siue muneribus & precibus, apud electores, vel collatorem. Ratio est, quia hoc non est directè aditum sibi ad beneficium parare, sed iniquam machinationem alterius impedire: datur enim pretium pro cessatione nocumenti.

4. Tertia Conclusio. Qui habet ius in re per confirmationem, vel institutionem, vel liberam collationem, potest pretio redimere vexationem, si fortè aliquis illum à capienda possessione impediat. Ita D. Th. a. 2.

Caiet. tract. de Simonia qu. 3. Nauar. c. 23. nu. 102. Sotus l. 9. qu. 6. a. 1. & plerique Canonistæ in c. Dilectus, & c. Matthæus. de Simonia. Sotus autem dubitat, an hic liceat vexationem redimere ab eo, cuius est in possessionem mittere. Ratio dubij est, quia dare aliquid tali, ne impediat possionem, est dare, vt mittat in possessionem: non enim aliter desinit impedire possessionem, quam mittendo seu introducendo in eam: possessio autem est aliquid spirituale. Vnde dare aliquid pro possessione est aliquid pro re spirituali.

5. Sed est communis sententia in contrarium. Respon. ergo possessionem secundum se non esse quid spirituale, sed id habere ex titulo cuius vi capitur, quem titulum cum ille plenè iam teneat accedente nouâ possessione non accedit noua ratio spiritualis, sed possessio ipsa per se adiaphora fit spiritualis ex coniunctione cum titulo. Vnde non dat pretium pro re spirituali. Nota ex Conc. Trid. sess. 24. c. 14. de refor. Capitulum, aut alios, nihil omnino posse exigere ab eis, qui sunt electi, præsentati, instituti vel instituendi, confirmati vel confirmandi, vel possessionem ingressuri, vel distributiones recepturi, nisi ex antiqua consuetudine hæc in pios vsus solita sint conuerti, alioquin censebitur Simonia, & incurrent pœnas Simoniacorum, vt ibidem Concilium definit.

QVÆSTIO XV.

An licitum sit offerre pecuniam electoribus, ne eligant indignum?

1. PRima Conclusio. Pro electione particularis personæ etiam dignissimæ non est licitum pecuniam offerre. Ratio est, quia hoc esset emere actionem spiritualem, nempe ipsam electionem, & annexum beneficium, sine vlla necessitate, neque censeretur esse redemptio vexationis. De statu necessitatis paulo post dicam.

2. Secunda Conclusio. Licitum est offerre pecuniam, vt non eligant ineptum. Ratio, quia hæc est mera redemptio iniuriæ seu læsionis iniustę; Ecclesia enim habet ius, vt non detur ei minister ineptus.

3. Tertia Conclusio. Etsi non videatur licitum offerre pretium pro electione particularis personæ, tamen licitum videtur offerre pro electione personæ idoneæ in genere. Ita Sotus Caiet. & alij. Probatur, quia eiusdem rationis censetur offerre pretium, ne eligant ineptum, & vt eligant aptum. Si enim volunt eligere: hoc ipso quod non eligunt ineptum, necesse est vt eligant idoneum: ergo si illud licet, hoc etiam licebit.

4. Quæres. Quid si vnus tantum reperiatur idoneus, an tunc liceat offerre pretium vt eligatur, cum electio eius sit necessaria ad malum Ecclesiæ auertendum? Respond. cum Soto supra & Nauarr. capit. 23. nume. 102. id licere, quando nulla alia ratio obtinendi idonei suppetit. Ratio est, quia tunc non tam emitur electio, quam auertitur malum Ecclesiæ imminens.

QVÆSTIO XVI.

An licitum sit conferre beneficium pro munere vel à manu, vel à lingua, vel ab obsequio?

1. VRbanus II. in c. Saluator 1. q. 3. prohibet his verbis: Quisquis res Ecclesiasticas, non ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra, munere linguæ, vel obsequij, vel pecunia largitur, vel adipiscitur, Simoniacus est.

2. Prima Conclusio. Si des aliquod huiusmodi munus ad conciliandam amicitiam dumtaxat, vt postea tui memor tibi ex amicitia conferat beneficium, non erit Simonia, in dante, nec in Collatore accipiente, si ea tanquam gratis donata accipiat, nec propter illa quasi pacto obligatus beneficium conferat. Ratio est, quia tunc non interuenit pactum, sine quo non potest esse Simonia. Dixi, quasi pacto obligatus, quia etsi se agnoscat sui obligatione gratitudinis adstrictum, & conferat beneficium, vt huic obligationi satisfaciat, non erit Simonia, vt docet Naua. n. 106. & Couar. l. 1. var. resol. c. 20. nu. 4. quia Simonia requirit vt ex obligatione iustitiæ, seu ex pacto detur. Nota. Quamuis hæc vera sint in foro conscientiæ, tamen satis esse periculosa in praxi, quia sæpe est magnum periculum Simoniæ, vel certè non probæ electionis, vbi munera intercedunt.

3. Secunda Conclusio. Si huiusmodi munus des cum intentione obligandi vt te præsentet, eligat, vel instituat, erit Simonia saltem mentalis ex parte tua. Similiter ex parte alterius, si eadem mente accipiat, vel postea velut ex pacto tacito beneficium conferat. Hoc probat Canon citatus.

QVÆSTIO XVII.

An sit Simonia conferre beneficium propter timorem?

1. COnferre beneficium ob timorem nihil aliud est, quam conferre ad euitandum aliquod malum, quod ab alio times.

2. Prima Conclusio. Conferre beneficium propter timorem, si nullum intercedat pactum, non est Simonia. Est communis. Probatur ex defectu pact. Secundo, quia licitum est confiteri aut communicare ex timore: ergo etiam dare beneficium. Nam vterque actus est æquè spiritualis.

3. Secunda Conclusio. Si interueniat aliquod pactum, saltem occultum, per quod alter nouo modo censeatur in posterum manere obstrictus ad non nocendum, videtur esse Simonia. Ita Sotus l. 9. q. 7. ar. 3. & Victoria in relect. de Simon. num. 25. Ratio est, quia illa obligatio est pretio æstimabilis: est enim nouum vinculum superadditum iuri naturali, quo vinculo obstringitur ille lege iustitiæ mihi non nocere.

4. Tertia Conclusio. Si non intercedat talis obligatio in posterum, sed solum agitur de præsenti euitatione mali, non videtur esse Simonia, quia deest pactum iuxta primam conclusionem.

QVÆSTIO XVIII.

An pensio possit vendi aut redimi pecunia?

1. PRima Diuisio. Pensio quæ datur ad officium aliquod spirituale, qualis est pensio quæ datur Coadiutori Episcopi, vel Concionatori, non potest pretio vendi absque vitio Simoniæ. Est communis. Ratio est, quia talis pensio est annexa rei spirituali, sicut beneficium est annexum officio.

2. Secunda Conclusio. Pensio illa quæ fundatur in titulo merè temporali, potest redimi & vendi etiam pretio sine Simonia. Ratio est, quia nec in titulo spirituali fundatur, nec refertur ad functionem spiritualem. Sed difficultas est de reliquis pensionibus, quæ sunt quadruplices. Prima, quæ datur parocho seni non valenti amplius deseruire, vt se sustentet beneficio eius alteri collato. Secunda, quę datur pauperi Clerico ad sustentationem. Tertia, quæ ad litem componendam. Quarta, quæ datur resignanti in fauorem, vel commutanti cum altero.

3. Tertia Conclusio. Non est Simonia, si is qui aliquam ex his pensionibus debet, eam præsenti pecunia redimat. Ita Tolet. l. 5. c. 92. & passim DD. in Clement. vnica, de supplendis negligentijs prælatorum. Ratio est, quia redimere talem pensionem non est emere aliquod ius spirituale, sed extinguere onus tēporale, nempe debitum soluendi quotannis certam summam.

4. Quarta Conclusio. Probabilius est, si ius antiquum spectemus, non esse simoniam, aliquam ex his pensionibus emere aut vendere. Ita Caiet. opusc. 3. respons. 10. & Canonistæ suprà de pensione quæ datur Parocho seni. Ratio est, quia huiusmodi pensiones non sunt spirituales: non enim dantur propter officium spirituale, sed ad alimenta, vel ad aliam causam temporalem.

5. Nota primo. Magnum esse discrimen, an ius fructuum immediatè detur personæ, quamuis in ea requiratur certa conditio spiritualis. An vero detur ei titulo spirituali. Si enim titulo spirituali annectatur, ita vt qui illum titulum acquirit, simul acquirat ius prouentuum, iam hoc ius spirituale erit, nec vendi poterit: secus autem si immediatè detur personæ.

6. Nota secundo. Vbi Bulla Pij V. de pensionibus est recepta, ibi pensionem esse rem spiritualem: statuit enim Pius V. vt omnes pensionarij ratione pensionis teneantur recitare officium B. V. & hac ratione pensio reuera est quoddam beneficium; sed plerisque locis hæc Bulla non videtur recepta.

DE POENIS SIMONIACORVM.

QVÆSTIO XIX.

An omnis simonia inducat pœnas iuris?

1. PRima Conclusio. Nulla simonia inducit pœnas iuris ipso facto, nisi in ordine, beneficijs, & Religionis ingressu. Ita Nau. c. 28. n. 111. & Sylu. v. simonia q. 19. Vnde si quis in alijs sacramentis conferendis, vel accipiendis si in consecrationibus, benedictionibus, dispensationibus, in pensione emenda vel vendenda in vicaria temporali conferenda simoniam committat; grauiter quidem peccabit, non tamen contrahet pœnam excommunicationis, suspensionis, aut inhabilitatis.

2. Secunda Conclusio. Simonia mentalis quæ, absque externo aliquo contractu tacito vel expresso in ordine, beneficijs, aut religione peragitur, nullas pœnas iuris inducit, vt communiter docent Theologici, & Canonistæ. Imo plerique sentiunt Ecclesiam non posse simoniam internam hoc modo punire, quia non iudicat nisi de externis.

QVÆSTIO XX.

Quas pœnas inducat simonia realis in ordinibus?

1. PRima Conclusio. Qui confert ordines per simoniam realem. Primo, est excommunicatus, vt patet in extrauag. Cum detestabile de Simonia. Secundo, est suspensus à collatione cuiusuis ordinis, etiam primæ tonsuræ. Ita Bulla Sixti V. de malè promouentibus & promotis. Tertiò, est suspensus ab executione omnium munerum Pontificalium, vt à consecratione templorum, altarium, calicum, Abbatum, Virginum, à benedictione vestium sacrarum, vt patet ex eadem Bulla. Quarto, interdictus est illi ingressus Ecclesiæ ibidem. Quinto, si contra suspensionem vel interdictum istud fecerit, est suspensus ab administratione suæ Ecclesiæ, & à perceptione suorum fructuum omnium beneficiorum ibid. Sexto, nemo potest eum absoluere præter Romanum Pontificem etiamsi delictum sit occultum, quia Pontifex id sibi reseruat cum clausula derogatiua omnium priuilegiorum regularibus datorum, & concessionis factæ Episcopis à Conc. Trid. sess. 24. c. 6. Puto tamen hanc Sixtinam plerisque locis ignorari, ac proinde non esse vsu receptam.

2. Secunda Conclusio. Qui ordinem aliquem per simoniam realem susceperit, Primo, est excommunicatus ipso facto, vt habetur in cit. extrau. Secundo, est suspensus ab executione suorum ordinum, nec refert, an crimen sit occultum, an publicum, vt habetur in eadem Extrau. An autem ab omnibus sit suspensus, an solum ab eo quem simoniacè suscepit, dubitari potest. Communior sententia est ab omnium ordinum executione suspensum esse. Tertio, si præsūpserit in illa suspensione ministrare, efficitur irregularis, quia violat cēsurā. Deinde per Bullā Sixtinā priuatus ipso facto omnibus dignitatibus, beneficijs, officijs, efficitur inhabilis ad omnia. Quarto, nemo præter Romanū Pōtificē potest illū absoluere à cēsuris, aut cum eo dispensare ex eo vt patet ex Bulla Sixti. Sepositā autē hac

Bullâ potest Episcopus, si casus sit occultus, & necdum ad forum externum deductus, vt patet ex Trid. sess. 24. c. 6.

QVÆSTIO XXI.

Quas pœnas inducat Simonia realis in beneficijs?

1. PRima Conclusio. Qui beneficium confert vel procurat alteri per simoniam realem, eligendo, præsentando, postulando, instituendo, confirmando, commendando, est ipso facto excommunicatus, vt patet in Extrau. cum detestabile, hoc tamen non habet locum in officijs Ecclesiasticis quæ non sunt beneficia, neque in pensionibus vel vicarijs temporalibus, quia dicta extrauagans non loquitur de talibus.

2. Secunda Conclusio. Qui vero beneficium per talem Simoniam acquirit. Primo, est ipso facto excommunicatus, ibid. Secundo, omnis collatio & prouisio huiusmodi est nulla, nullumque ius tribuit, ibid. Tertio, fit inhabilis ad idem beneficium obtinendum c. Nobis fuit de Simon. & c. penult. de elect.

QVÆSTIO XXII.

Quas pœnas inducat simonia realis circa Religionis ingressum,

COnclusio. Simonia realis circa huiusmodi ingressum. Primo, inducit excommunicationem personis tam dantibus, quam accipientibus. Secundo, conuentui vel capitulo, si consensit in hanc simoniam, inducit suspensionem; vtrumque patet in Extrauag. Vrbani I V. quæ incipit, sanè ne in vinea Domini, de simonia. Tertio simoniaci admissi ad Religionem videntur iure inhabiles ad manendum in illo monasterio, vbi sic recepti sunt. Nam egent dispensatione Ordinarij, vt in eo possint permanere, vt patet in dicta Extrauag. quod tamen locum non habet, si ipsis ignorantibus Simonia commissa sit.

QVÆSTIO XXIII.

Quas pœnas inducat simonia confidentiæ?

1. PRima Conclusio. Hæc simonia inducit primo, excommunicationem papalem vtrique parti contrahenti. Secundo, priuationem beneficij, in quo commissa est simonia. Tertio, priuationem reliquorum beneficiorum ante obtentorum, quamuis hæc non teneantur dimittere ante sententiam Iudicis. Quarto, inhabilitatem ad idem beneficium, & ad cætera omnia. Quinto, omnia beneficia collata & accepta in confidentiam simoniacam reseruata sunt sedi Apostolicæ, ac proinde Ordinarius collator non potest ea conferre. Vide Bullam Pij V. apud Naua. de qua supra q. 12.

2. Secunda Conclusio. Quod si solum contractus huius simoniæ esset celebratus & neutra ex parte completus, tunc dictæ pœnæ non contraherentur, vt colligitur ex Bulla cit. & Nauar. supra.

QVÆ-

QVÆSTIO XXIV.

An simonia conuentionalis inducat pœnas iuris?

1. PRima Conclusio. Nulla simonia conuentionalis excepta ea, quæ confidentię dicitur, inducit ipso facto vllas pœnas iuris positiui. Ita Nauar. cap. 23. numer. 104. & plerique recentiores, præsertim si loquamur de ea conuentionali, quæ neutra ex parte completa est, vel de ea, in qua datū est quidem pretium, sed nondū tradita res spiritualis. Dissentiunt tamen authores de ea, in qua res spiritualis tradita est, & nondū pretiū persolutū. Nam Sotus & Caiet. putant hanc inducere omnes pœnas iuris, perinde ac si vtrimque completa esset; sed contrarium sine scrupulo teneri potest cum Nau. qui id benè probat, & soluit argumenta contraria.

2. Secunda Conclusio. Si tamen postea hæc simoniaca pactio vtrimque in totum, vel in partem completa fuerit, incurruntur pœnæ & retrotrahuntur ad tempus pactionis. v.g. collator conuenit cum Petro 100. aureis de dando illi beneficio, & statim illud confert; sed Petrus nondum soluit pecuniam promissam; ac proinde nondum incurrunt pœnas iuris, nec collatio est irrita; si tamen postea etiam post menses vel annos Petrus soluerit, iam incursa censebitur excommunicatio ab vtroque ab initio contractus, & contractus censebitur ab initio nullus, & collatio inualida, vt ostendit Nauar. c. 23. n. 104. & patet ex praxi curiæ Romanæ, cui in hac re standum est. Nota tamen videri quibusdam hanc retrotractionem non habere locum in foro conscientiæ; sed tantum in externo. Vide Henri. Henriq. de excom. c. 19.

QVÆSTIO XXV.

An omne id quod Simoniacè acceptum est debeat restitui?

1. HÆc quæstio potest dupliciter intelligi. Primò, an debeat restitui iure diuino. Secundò, an iure Ecclesiastico. De priori sensu vide Nau. cap. 28. n. 103. 104. De posteriori sit

2. Prima Conclusio. Si loquamur de re spirituali simoniacè accepta, non tenemur eam restituere, nisi sit beneficium Ecclesiasticum: hoc enim debere dimitti iure Ecclesiastico, patet in extrau. Cum detestabile, de simon. Cætera autem spiritualia, vel dimitti non possunt vt sunt, sacramenta: vel non sunt dimittenda ante sententiam, quia canones aliud de ijs non statuerunt. Hoc modo simoniacè admissus in monasterium, non tenetur illud ante sententiam dimittere. Idem est de reliquis simoniacè comparatis.

3. Dices. Omnis pactio in spiritualibus est irrita, & nullius momenti, vt habetur c. fin. de pactis, & c. Præterea de transactionibus. Respond. inde tantum sequitur rem spiritualem, quæ restitui potest, esse restituendam, si repetatur, & pretium pro ea datum restituatur: non autem altero non repentente, aut nolente pretium reddere. Nam etsi pactum sit irritum,

non tamen obligat ad mutuam restitutionem cum damno partis, nisi superior in pœnam cogat.

4. Secunda Concl. Si loquamur de pretio simoniacè accepto, tenemur illud iure positiuo restituere. Primò, si acceptum sit pro beneficio, vt patet c. de hoc de simon. Secundo, si acceptum sit pro collatione ordinum, vel aliorum sacramentorum, aut sacramentalium, & notabiliter excedat id quod pro sustentatione exigi poterat. Tertio, si acceptum sit pro admissione in Religionem c. veniens de simon. vbi Pontifex mandat, vt Abbas & Monachi compellantur restituere id quod acceperant à quodam, vt eum in Monachum admitterent. Puto tamen eos ad id non teneri ante sententiam, si admissus in monasterio permaneat, quia ratione alimentorum videtur posse retineri. Confirmatur, quia restitutio ante sententiam esset facienda ei qui admissus est: vel parentibus, qui eius nomine dederũt. Atqui hi consentiunt, vt pro alimentis retineatur. Deinde Vrbanus IV. in Extrau. Sanè in communibus, de Simon. permittit, vt sic acceptum retineatur, modò non in priuatum vsum Abbatis vel Abbatissæ, sed in communem vsum conuentus conuertatur.

QVÆSTIO XXVI.

Cui debeat fieri restitutio pretij, & quando:

1. PRima Conclusio. Si aliquid temporale acceptum sit pro conferendo beneficio, vel alia re spirituali, non secuta collatione, iure naturæ restituendum est ei, à quo acceptum est. Ita Victor. in relect. de simon. p. 2. n. 6. Caiet. v. simonia c. 3. Sotus l. 9. q. 8. ar. 1. Ratio est manifesta, quia deest titulus, cur possit retineri, cum illud pro quo datum est, non præstetur, ac proinde debet reddi ei, à quo acceptum est, cum iura non iubeant alteri dari. Couarr. tamen ad regulam peccatum p. 2. §. 2. n. 2. putat restituendum esse in pios vsus; sed argumenta solum probant non posse repeti in foro externo.

2. Secunda Conclusio. Si vero beneficium sit traditum ita vt vtrimque sit simonia completa, sunt duæ sententiæ DD. Nam aliqui putant pretium acceptum in hoc casu ante sententiam Iudicis esse restituendum ei, qui dedit; post sententiam, cui Iudex addixerit. Ita Sotus l. 9. q. 8. a. 1. Bannes in 2. 2. q. 32. a. 7. & multi recentiores. Ratio est, quia is qui pretium dedit, non amisit pretij dominium: non enim transtulit dominium eius in venditorem rei spiritualis, quia venditor in tali casu est incapax illius dominij iure positiuo; neque alter intendit à se abdicare dominium alia ratione, quam transferendo in venditorem: ergo cum in hunc non sit translatum, verè mansit apud emptorem: ergo emptori restituendum est.

3. Dices. Ecclesia illum priuauit dominio. Respondent Authores citati talem priuationem non fieri, nisi per legem pœnalem, quæ neminem ante sententiam ita re sua priuat, vt eius dominium amittat. Hæc sententia non est improbabilis. Contraria tamen (nempè etiam ante sententiam [illegible] pretium istud esse restituendum Ecclesiæ) videtur esse magis rece-

pta, quam tenent Sylu. v. Simonia q. 30. Victoria & Caiet. supra, Canonistæ in c. de hoc, & c. Audiuimus, de simonia, & plerique omnes DD. qui fuerũ ante Sotum, & apertè colligitur ex c. de hoc, vbi Pontifex dicit Regem & Principes inducendos esse, vt restituant Ecclesiæ: loquitur autem ante sententiam, & in foro conscientiæ. Idem colligitur ex c. audiuimus. Et ratio est, quia contra mentem Ecclesiæ est vt restituatur danti. Nam Ecclesia intendit vtrumque punire; nec obstat quod pœna non dicatur deberi ante sententiam: quia quod ille teneatur rem illam, quæ sua non est, dare Ecclesiæ, vel expendere in pios vsus, non est pœna, sed simplex præceptum: cum enim non possit eam retinere, graue non est ei, quod debeat illam tali modo expendere.

FINIS.

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM QVÆ HOC TRACTATV CONTINENTVR.

Prior numerus paginam, posterior numerum marginalem designat. Vbi numerus marginalis solum apponitur, ad proximè denotatam paginam refertur.

ABDVCTIO.

Bona.

Bona fides.

CALLIDITAS.

Census.

Cessio bonorum.

Christus.

DAMNVM.

Debitum.

Decimæ.

Defectus.

Defensio.

HAERES.

Holocaustum.

Homicidum, homicida.

Honor.

Horæ canonicæ.

Hostia.

IDOLOLATRIA.

Inqui-

Iuramentum.

Iustitia, ius, iustum.

Pollicitatio.

Præscriptio.

Primitiæ,

Princeps.

Promossio.

Reus.

SACRIFICIVM, SACERDOS.

Sacrilegium.

Seruus, seruitus.

Simonia.

Votum.

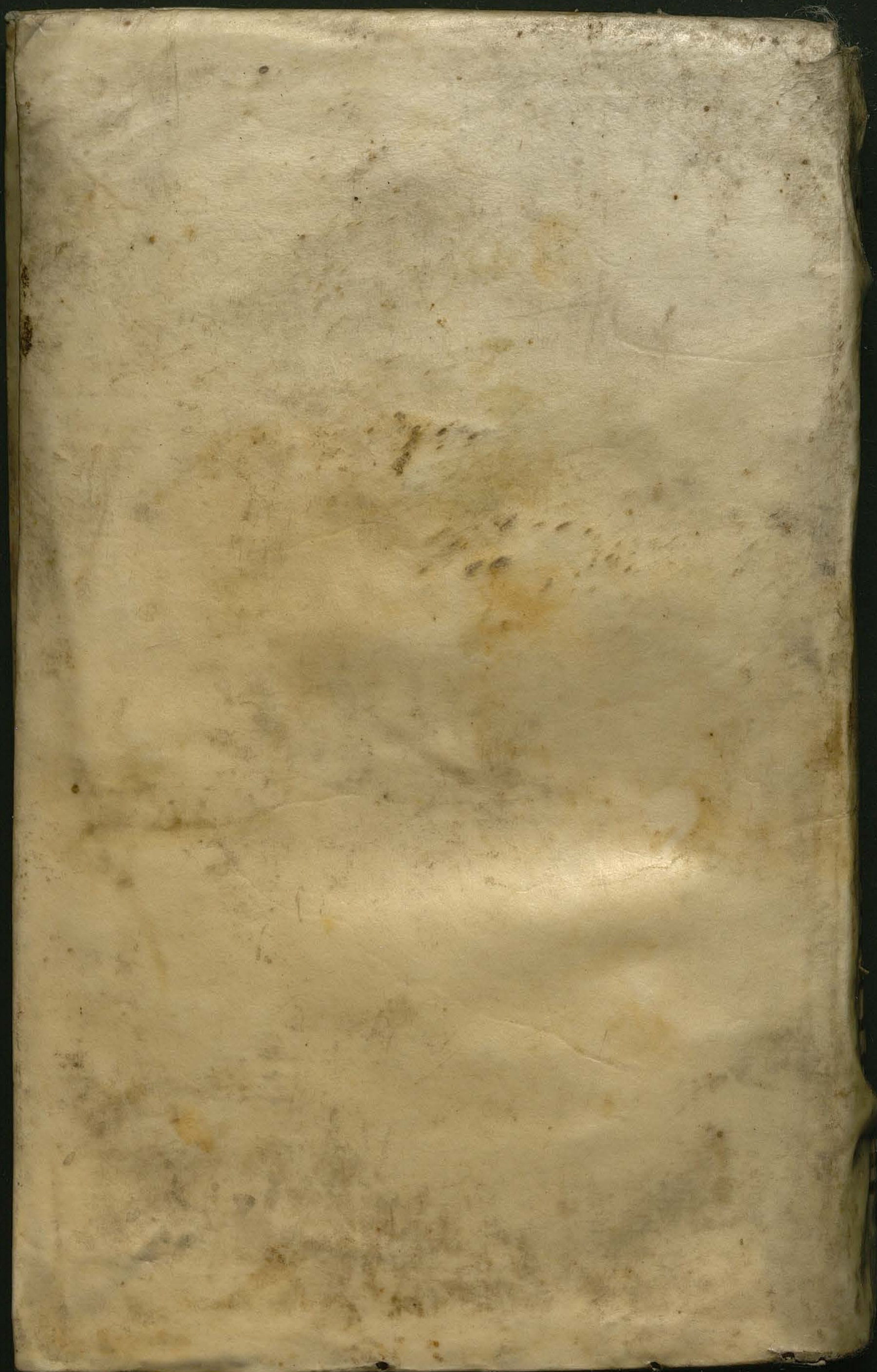
Vsucapio.

Vsura.

Vsusfructus, vsus.

Vxor.

FINIS.

Leſsii Compendium